

ព្រះ

អង្គកថា

ភាសាចារឹក

សុត្តន្តបិដក

ខុទ្ទកនិកាយោ

បេរកាថា ១

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយ

បេរគាថា-អដ្ឋកថា

(បឋមោភាគោ)

គន្ថាវម្ភកថា

មហាការុណីកំ នាមំ, ព្រោយ្យសាគរចារគុំ;
វន្តេ និបុណ្ហកម្ពីរ-វិចិត្រនយទេសនំ។

វិជ្ជាចរណសម្បជ្ជា, យេន និយ្យន្តិ លោកតោ;
វន្តេ តមុត្តមំ ធម្មំ, សម្មាសម្ពុទ្ធបូជិតំ។

សីលាទិគុណសម្បជ្ជោ, បិតោ មគ្គជលេសុ យោ;
វន្តេ អរិយសង្ឃំ តំ, បុញ្ញកេត្តំ អនុត្តរំ។

វន្តនាជនិតំ បុញ្ញំ, ឥតិ យំ រតនត្ថយេ;
ហតន្តរាយោ សព្ពត្ថ, ហុត្វាហំ តស្ស តេជសា។

យា តា សុភូតិអាធិហិ, កតកិច្ចេហិ តាធិហិ;
បេរេហិ ភាសិតា គាថា, បេរីហិ ច និរាមិសា។

ឧទាននាធិវិធិនា, គម្ពីរា និបុណ្ហា សុភា;

សុញ្ញតាបដិសំយុត្តា, អរិយធម្មប្បកាសិកា។

ថេរតាថាតិ នាមេន, ថេរីតាថាតិ តាធិនោ;
យា ខុទ្ទកនិកាយម្ហិ, សង្គាយីសុ មហេសយោ។

តាសំ គម្ពីរញ្ញាលោហិ, ឌីតាហោតព្ភការតោ;
កិញ្ញាបិ ទុក្ខរា កាតុំ, អត្ថសំវណ្ណានា មយា។

សហសំវណ្ណានំ យស្មា, ធរតេ សត្តុ សាសនំ;
បុញ្ញចរិយសីហានំ, តិដ្ឋតេវវិនិច្ឆយោ។

តស្មា តំ អវលម្ពិត្វា, ឌីតាហោត្វាន បញ្ចបិ;
និកាយេ ឧបនិស្សាយ, ចោរាណាដ្ឋកថានយំ។

សុវិសុទ្ធ�ំ អសំកិល្លំ, និបុណាត្តវិនិច្ឆយំ;
មហាវិហារវាសីនំ, សមយំ អវិលោមយំ។

យាសំ អត្ថោ ធុរិញ្ញោយ្យោ, អនុបុត្តិកជំវិនា;
តាសំ តញ្ញាវិការេន្តោ, ធិបយន្តោវិនិច្ឆយំ។

យថាពលំ ករិស្សមិ, អត្ថសំវណ្ណានំ សុភំ;
សក្កច្ចំ ថេរតាថានំ, ថេរីតាថានមេវ ច។

ឥតិ អាកម្ពីមានស្ស, សទ្ធម្មស្ស ចិវដ្ឋិតិ;
តទត្ថំ វិភជន្តស្ស, និសាមយថ សាធរោតិ។

កា បនេតា ថេរតាថា ថេរីតាថា ច, កថញ្ញា បវត្តាតិ, កាមញ្ញាយមត្ថោ
តាថាសុ វុត្តោយេវ ចាកជករណាត្ថំ បន បុនបិ វុច្ឆតេ - តត្ថ ថេរតាថា តាវ

សុត្វតិត្ថេរាធិហិ ភាសិតា។ យា ហិ តេ អត្តនា យថាធិគតំ មគ្គដលសុខំ
បច្ចវេក្ខិត្វា កាចិ ឧទានវសេន, កាចិ អត្តនោ
សមាបត្តិវិហារបច្ចវេក្ខណវសេន, កាចិ បុច្ឆាវសេន, កាចិ បរិនិព្វានសមយេ
សាសនស្ស និយ្យានិកការិការវនវសេន អភាសីសុ, តា សញ្ញា សង្គតិកាលេ
ឯកជ្ឈំ កត្វា “ថេរគាថា” ឥច្ឆេវ ធម្មសង្គាហកេហិ សង្គតា។ ថេរិគាថា បន
ថេរិយោ ឧទ្ទិស្ស ទេសិតា។

តា បនវិនយបិដកំ, សុត្តន្តបិដកំ អភិធម្មបិដកន្តិ តីសុ បិដកេសុ
សុត្តន្តបិដកបរិយាបដ្ឋា។ ធិយនិកាយោ, មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ,
អង្គត្តរនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ បញ្ចសុ និកាយេសុ
ខុទ្ទកនិកាយបរិយាបដ្ឋា, សុត្តំ, គេយ្យំ, វេយ្យាករណំ, គាថា, ឧទានំ,
ឥតិវុត្តកំ, ជាតកំ, អព្ពតធម្មំ, វេទល្លន្តិ នវសុ សាសនផ្កេសុ កាថផ្កសង្គហំ
គតា។

“ឆ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហី, ទ្វេសហស្សានិ ភិក្ខុតោ;
ចតុរាសីតិសហស្សានិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ” តិ។

ឯវំ ធម្មភណ្ឌាការិកេន បដិញ្ញាតេសុ ចតុរាសីតិយា ធម្មក្ខន្ធសហស្សេសុ
កតិបយធម្មក្ខន្ធសង្គហំ គតា។

តត្ថ ថេរគាថា តាវ និចាតតោ ឯកនិចាតោ ឯកុត្តរវសេន យាវ
បុទ្ទសនិចាតាតិ បុទ្ទសនិចាតោ សោឡសនិចាតោ វីសតិនិចាតោ
តីសនិចាតោ ចត្តាលីសនិចាតោ បញ្ញាសនិចាតោ សដ្ឋិនិចាតោ
សត្វតិនិចាតោតិ ឯកវីសតិនិចាតសង្គហា។ និចាតនំ និក្ខិបនន្តិ និចាតោ។

ឯកោ ឯកកោ គាថានំ និចារោ និក្ខោ ឯកានិ ឯកនិចារោ។ ឥមិនា
នយេន សេសេស្វបិ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

តត្ថ ឯកជិចារេ ធ្វាទស វុត្តា។ ឯកេកស្មី វុត្តេ ទស ទស កត្វា
វិស្សត្តវសតំ បេរា, តត្ថិកា ឯវ គាថា។ វុត្តញ្ញី -

“វិសុត្តរសតំ យោ, កតកិច្ចា អនាសវា;
ឯកកម្មំ និចាតម្មំ, ស្វសង្ខតា មហោសិភី” តិ។

ទុក្ខនិច្ចាតេ ឯក្ខនបញ្ញាស យេវ, អដ្ឋន្សីតិ គាថា; តិក្ខនិច្ចាតេ សោឡស
 យេវ, អដ្ឋចត្តាលីស គាថា; ចតុក្កនិច្ចាតេ តេវស យេវ, ទ្វេបញ្ញាស គាថា;
 បញ្ចកនិច្ចាតេ ធានស យេវ, សដ្ឋិ គាថា; ឆក្កនិច្ចាតេ ចុទ្ធស យេវ, ចតុរាសីតិ
 គាថា; សត្តកនិច្ចាតេ បញ្ច យេវ, បញ្ចតីស គាថា; អដ្ឋកនិច្ចាតេ តយោ យេវ,
 ចតុរីសតិ គាថា; នវកនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, នវ គាថា; ទសនិច្ចាតេ សត្ត យេវ,
 សត្តតិ គាថា; ឯកាទសនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, ឯកាទស គាថា; ធានសនិច្ចាតេ
 ទ្វេ យេវ, ចតុរីសតិ គាថា; តេវសនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, តេវស គាថា;
 ចុទ្ធសនិច្ចាតេ ទ្វេ យេវ, អដ្ឋរីសតិ គាថា; បន្ទវសនិច្ចាតោ នត្តិ,
 សោឡសនិច្ចាតេ ទ្វេ យេវ, ទូត្តីស គាថា; រីសតិនិច្ចាតេ ទស យេវ,
 បញ្ចចត្តាលីសាធិកានិ ទ្វេ គាថាសតានិ; តីសនិច្ចាតេ តយោ យេវ, សតំ បញ្ច
 ច គាថា; ចត្តាលីសនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, ទ្វេចត្តាលីស គាថា; បញ្ញាសនិច្ចាតេ
 ឯកោ យេវ, បញ្ចបញ្ញាស គាថា; សដ្ឋិនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, អដ្ឋសដ្ឋិ គាថា;
 សត្តតិនិច្ចាតេ ឯកោ យេវ, ឯកសត្តតិ គាថា។ សម្មិណ្ឌោត្វា បន ទ្វេសតានិ
 ចតុសដ្ឋិ ច យេវ, សហស្សំ តិណ្ឌិ សតានិ សដ្ឋិ ច គាថាតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ -

“សហស្សំ ហោរ្នតា តាថា, តិណ្ឌិ សង្ឃិ សតានិ ច;

ថេរា ច ទ្វេ សតា សង្ខី, ចត្តារោ ច បកាសិតា”តិ។

ថេរីកាថា បន ឯកនិចាតោ ឯកុត្តរវសេន យាវ នវនិចាតាតិ នវនិចាតោ
ឯកាទសនិចាតោ, ទ្វាទសនិចាតោ, សោឡសនិចាតោ, វីសតិនិចាតោ,
តីសនិចាតោ, ចត្តាលីសនិចាតោ, មហានិចាតាតិ សោឡសនិចាតសង្កហា។
តត្ថ ឯកនិចាតេ អដ្ឋារស ថេរីយោ, អដ្ឋារសេវ កាថា; ទុក្ខនិចាតេ ទស
ថេរីយោ, វីសតិ កាថា; តិកនិចាតេ អដ្ឋថេរីយោ, ចតុវីសតិ កាថា;
ចតុក្កនិចាតេ ឯកា ថេរី, ចតស្សោ កាថា; បញ្ចកនិចាតេ ទ្វាទស ថេរីយោ សង្ខី
កាថា; ធក្កនិចាតេ អដ្ឋថេរីយោ អដ្ឋចត្តាលីស កាថា; សត្តនិចាតេ តិស្សោ
ថេរីយោ, ឯកវីសតិ កាថា; អដ្ឋនិចាតតោ បដ្ឋាយ យាវ សោឡសនិចាតា
ឯកេកា ថេរីយោ តំតំនិចាតបរិមាណា កាថា; វីសតិនិចាតេ បញ្ច ថេរីយោ,
អដ្ឋារសសតកាថា; តីសនិចាតេ ឯកា ថេរី, ចតុត្តិស កាថា; ចត្តាលីសនិចាតេ
ឯកា ថេរី, អដ្ឋចត្តាលីស កាថា; មហានិចាតេបិ ឯកា ថេរី, បញ្ចសត្តតិ កាថា។
ឯវមេត្ត និចាតានំ កាថាវគ្គានំ កាថានព្វា បរិមាណំ វេទិតព្ពំ។

និទានកាថាវណ្ណា

ឯវំ បរិច្ឆេទបរិមាណាសុ បនេតាសុ ថេរកាថា អាទិ។ តត្ថាបិ -

“សីហានំ ននន្ទានំ, ធាបីនំ គិរិគព្ភរេ;

សុណាថ ភារិតត្ថានំ, កាថា អត្ថបនាយិ កា”តិ។

អយំ បឋមមហាសង្ក្ខតិកាលេ អាយស្មតា អានន្ទេន តេសំ ថេរានំ
ថោមនត្ថំ ភាសិតា កាថា អាទិ។ តត្ថ សីហានន្តិ សីហាសន្នោ “សីហោ, ភិក្ខុវេ,
មិគរាជា”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣៣) មិគរាជេ អាគតោ។ “អថ ខោ សីហោ
សេនាបតិ យេន ភគវា តេនុបសង្កមី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.៣៤) បញ្ញត្តិយំ។

“សីហោតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, តថាគតស្សេតំ អធិវចនំ អរហតោ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស” តិអាធិសុ (អ. និ. ៥.៩៩; ១០.២១) តថាគតេ។ តត្ថ យថា
តថាគតេ សធិសកប្បនាយ អាគតោ, ឯវំ ឥធាបិ សធិសកប្បនាវសេនេវ
វេទិតញោ, តស្មា សីហានំវាតិ សីហានំ ឥវ។ សន្និវសេន សរលោចោ “ឯវំស
តេ” តិអាធិសុ (ម. និ. ១.២២) វិយ។ តត្ថ ឥវាតិ និចាតបទំ។ សុណាថាតិ
អាឡាតបទំ។ ឥតរាជ នាមបទានិ។ សីហានំវាតិ ច សម្ពន្ធសាមីវចនំ។
កាមព្យោត្ត សម្ពន្ធិស្សបតោ ន វុត្តោ, អត្ថតោ បន វុត្តោវ ហោតិ។ យថា ហិ
“ឌីដ្ឋស្សេវ មុខំ ឯតស្ស” តិ វុត្តោ ឌីដ្ឋស្ស មុខំ វិយ មុខំ ឯតស្សតិ អយមត្ថោ
វុត្តោ ឯវ ហោតិ, ឯវមិធាបិ “សីហានំវា” តិ វុត្តោ សីហានំ នាធាវិយាតិ
អយមត្ថោ វុត្តោ ឯវ ហោតិ។ តត្ថ មុខសទ្ធិសន្និធានំ ហោតិ តិ ច, ឥធាបិ
“នទន្តាន” ត្ថិ បទសន្និធានតោ, តស្មា សីហានំវាតិ និទស្សនវចនំ។ នទន្តានត្ថិ
តស្ស និទស្សិតព្ពេន សម្ពន្ធនិទស្សនំ។ ធាបីនត្ថិ តត្ថិសេសនំ។ ភិវិតព្ពវេតិ តស្ស
បវត្តិជ្ជាននិទស្សនំ។ សុណាថាតិ សវនេ និយោជនំ។ ភាវិតត្តានត្ថិ សោតព្ពស្ស
បកវនិទស្សនំ។ តាថាតិ សោតព្ពវត្ថុនិទស្សនំ។ អត្ថបនាយិកាតិ តត្ថិសេសនំ។
កាមព្យោត្ត “សីហានំ នទន្តានំ ធាបីន” ត្ថិ បុល្លិដ្ឋវសេន អាគតំ, លិដ្ឋំ បន
បវិតត្ថោ “សីហានំ” ត្ថិអាធិនា ឥត្ថិលិដ្ឋវសេនាបិ អត្ថោ វេទិតញោ។
ឯកសេសវសេន វា សីហា ច សីហិយោ ច សីហា, តេសំ សីហានត្ថិអាធិនា
សាធារណា ហោតា តិស្សេវ និទានកាថា ថេវកាថានំ ថេវកាថានញាតិ។

តត្ថ សហនតោ ហាននតោ ច សីហោ។ យថា ហិ សីហស្ស មិគរញ្ញោ
ពលវិសេសយោគតោ សរកមិគមត្តវវារណាធិតោបិ បរិស្សយោ នាម នត្ថិ,
វាតាតថាធិបរិស្សយម្បិ សោ សហតិយេវ, គោចរាយ បក្កមន្តោបិ
តេជុស្សនតាយ មត្តកន្ធិហត្ថិវនមហីសាធិកេ សមាគន្ធា អភិវុ អនម្ពិ
អភិកវតិ, អភិកវន្តោ ច តេ អញ្ញនត្ថុ ហន្ធា តត្ថ មុទុមំសានិ ភក្ខយិក្ខា

សុខនេវវិហារតិ, ឯវមេតេបិ មហាថេរា អរិយពលវិសេសយោគេន សព្វេសម្ប
បរិស្សយានំ សហនតោ, រាគាទិសំកិលេសពលស្ស អភិកវិទ្យា បាននតោ
បជហនតោ តេជុស្សនភាវេន កុតោចិបិ អភិរូ អនម្ពី ឈានាទិសុខេន
វិហារន្តិទិ សហនតោ បាននតោ ច សីហាវិយាទិ សីហា។ សទ្ធត្ថតោ បន យថា
កន្លនត្ថេន អាទិអន្តវិបល្លាសតោ តក្កំ វុច្ចតិ, ឯវំ ហីសនជ្ឈេន សីហា
វេទិតញ្ចោ។ តថា សហនជ្ឈេន។ បិសោទរាទិបក្ខេបេន និរុត្តិនយេន បន វុច្ចមានេ
វត្ថុព្រមេវ នត្ថិ។

អថ វា យថា មិគរាជា កេសរសីហា អត្ថនោ តេជុស្សនតាយ ឯកចារី
វិហារតិ, ន កញ្ចំ សហាយំ បច្ឆាសីសតិ, ឯវមេតេបិ តេជុស្សនតាយ
វិវេកាភិរតិយា ច ឯកចារីនោទិ ឯកចរិយជ្ឈេនបិ សីហាវិយាទិ សីហា,
តេនាហ - ភគវា “សីហំវេកចរំ នាគ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៣០; សុ. និ. ១៦៨)។

អថ វា អសន្តាសនជវបរក្កមាទិវិសេសយោគតោ សីហាវិយាទិ សីហា,
ឯតេ មហាថេរា។ វុត្ថញ្ចេតំ ភគវតា -

“ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, អសនិយា ជលន្តិយា ន សន្តសន្តិ, កតមេវ ទ្វេ? ភិក្ខុ ច
ទីណាសវោ សីហា ច មិគរាជា”តិ (អ. និ. ២.៦០)។

ជវោបិ សីហស្ស អញ្ញេហិ អសាធារណោ, តថា បរក្កមោ។ តថា ហិសោ
ឧសភសតម្បិ លង្ខិទ្វា វនមហីសាទិសុ និបតតិ, ចោតកោបិ សមាធា
បភិន្នមធានម្បិ មត្តវរវារណានំ បជិមាទំ ភិក្ខុទ្វា ទន្ធកង្ខីរំ ខាទតិ។ ឯតេសំ
បន អរិយមគ្គជវោ ឥទ្ធិជវោ ច អញ្ញេហិ អសាធារណោ, សម្មប្បធានបរក្កមោ
ច និរតិសយោ។ តស្មា សីហានំវាទិ សីហសទិសានំវិយ។ សីហស្ស ចេត្ត
ហីនូបមតា ទដ្ឋញ្ចា, អច្ឆន្តិវិសិដ្ឋស្ស សហនាទិអត្ថស្ស ថេរេស្សេវ លព្ពនតោ។

នទន្ទានន្ត គង្គន្ទានន្ត។ គោចរបរក្កមតុដ្ឋវេលាទីសុ ហិ យថា សីហា អត្តនោ
អាសយតោ និក្ខមិត្តាវិជម្ពិត្តា សីហនាទំ អភិភនាទំ នទន្តិ, ឯវំ ឯតេបិ
វិសយជ្ឈត្ថបច្ចវេក្ខណាធានាទិកាលេសុ ឥមំ អភិភនាទំ នទីសុ។ តេន វុត្ថំ -
“សីហានំវ នទន្ទាន”ន្តិ។ ធាបីនន្តិ ធាហាវន្ទានំ។ បសដ្ឋធាបីនំ, អតិសយធាហានន្តិ
វា អត្តោ។ យថា ហិ សីហា អតិវិយ ទទ្ធានំ តិក្ខានញា ចតុន្នំ ធាហានំ ពាលេន
បដិបក្ខំ អភិភវិត្តា អត្តនោ មនោរមំ មត្តកំ បូរេន្តិ, ឯវំ មេតេបិ ចតុន្នំ
អរិយមគ្គធាហានំ ពាលេន អនាទិមតិ សំសារេ អនភិក្ខុតបុព្វបដិបក្ខំ អភិភវិត្តា
អត្តនោ មនោរមំ មត្តកំ ចាបេសុ។ ឥធាបិ ធាហាវិយាតិ ធាហាតិ
សទិសកប្បនាវសេនេវ អត្តោ វេទិតញោ។

គិរិគព្ភរេតិ បព្ពតតុហាយំ, សមីបត្ថេ ភុម្មវចនំ។ “គិរិគព្ភរេ”តិ កេចិ បឋន្តិ។
បព្ពតេសុ វនគហានេ វនសណ្ឋាតិ អត្តោ។ ឥទំ បន នេសំ
វិរោចនដ្ឋានទស្សនញោវ សីហនាទស្ស យោគ្យភូមិទស្សនញោ។ នទន្ទានំ
គិរិគព្ភរេតិ យោជនា។ យថា ហិ សីហា យេតុយៀន គិរិគព្ភរេ អញ្ជេហិ
ទុរាសទតាយ ជនវិវិត្តេ វសន្តា អត្តនោ ទស្សនេន ឧប្បជ្ជនកស្ស
ខុទ្ទកមិគសន្តាសស្ស បរិហារណាត្ថំ គោចរគមនេ សីហនាទំ នទន្តិ, ឯវំ មេតេបិ
អញ្ជេហិ ទុរាសទគិរិគព្ភរេសទិសេវ សុញ្ញាគារេវសន្តា គុណេហិ ខុទ្ទកានំ
បុព្វជ្ជនានំ តណ្ហាទិដ្ឋិបរិក្ខាសបរិវជ្ជនត្ថំ វក្ខមានភាថាសម្ពាតំ អភិភនាទំ
នទីសុ។ តេន វុត្ថំ “សីហានំវ នទន្ទានំ, ធាបីនំ គិរិគព្ភរេ”តិ។

សុណាថាតិ សវនាណត្ថិកវចនំ, តេន វក្ខមានានំ ភាថានំ សន្និបតិតាយ
បរិសាយ សោតុកាមតំ ឧប្បាទេន្តោ សវនេ អាទរំ ជនេតិ, ឧស្សហំ
សមុដ្ឋាបេន្តោ ការរំ ពហុមានញា ឧបជ្ឈបេតិ។ អថ វា “សីហាន”ន្តិអាទីនំ បទានំ
សទិសកប្បនាយ វិនា មុខ្យវសេនេវ អត្តោ វេទិតញោ។ តស្មា ទទ្ធាតិក្ខុការេន

បសដ្ឋាតិសយធាបតាយ ធាប័នំ គិរិគព្ភេរេ ននន្តានំ សីហគង្គិតំ គង្គន្តានំ
សីហានំ មិគរាជ្ជនំវិយ តេសំ អភិគនាទសទិសា គាថា សុណាថាតិ អត្ថោ។
ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - “យថា សីហនាទំ ននន្តានំ សីហានំ មិគរាជ្ជនំ កុតោចិបិ
ភយាភាវតោ សោ អភិគនាទោ តទញ្ញមិគសន្តាសករោ, វេ ភាវិតត្ថានំ
អប្បមត្ថានំ យេវានំ សីហនាទសទិសិយោ សព្ភសោ ភយហេតុនំ សុប្បហ័នត្ថា
អភិគនាទភូតា, បមត្តជនសន្តាសករោ គាថា សុណាថា”តិ។

ភាវិតត្ថានន្តិ ភាវិតចិត្តានំ។ ចិត្តញ្ញំ “អត្តា ហិ កិរេ ទុទ្ធមោ (ធម្ម. ប. ១៥៩)
យោ វេ បិតត្ថោ តសវំវេ ទុទ្ធូ”តិ (សុ. និ. ២១៧) ច “អត្តសម្មាបណិធិ”តិ (ខុ. ចា.
៥.៤; សុ. និ. ២៦៣) ច វេរមាធិសុ អត្តាតិ វុច្ឆតិ, តស្មា អធិចិត្តានុយោគេន
សមថវិបស្សនាភិវឌ្ឍិតចិត្តានំ សមថវិបស្សនាភាវនាមត្តកំ ចាបេត្វា
បិតានន្តិ អត្ថោ។ អថ វា ភាវិតត្ថានន្តិ ភាវិតសភាវនំ,
សភាវក្ខតសីលាទិភាវិតានន្តិ អត្ថោ។ គីយតីតិ គាថា, អនុដ្ឋភាទិវសេន
ឥសីហិ បវត្តិតំ ចតុប្បនំ ធម្មនំ វា វេចនំ។ អញ្ញេសម្បិ តំសទិសតាយ តថា
វុច្ឆន្តិ។ អត្តត្ថាទិភេទេ អត្ត ឧបនេន្តិ តេសុ វា ឧបនិយ្យន្តិតិ អត្ថបនាយិកា។

អថ វា ភាវិតត្ថានន្តិ ភាវិតត្ថាភាវនំ, អត្តភាវោ ហិ អាហិតោ អហំ មាទោ
វត្ថាតិ “អត្តា”តិ វុច្ឆតិ, សោ ច តេហិ អប្បមាទភាវនាយ អនវដ្ឋភាវនាយ
ភាវិតោ សម្មនេវ គុណគន្ធ�ំ គាហាបិតោ។ តេន តេសំ កាយភាវនា
សីលភាវនា ចិត្តភាវនា បញ្ញាភាវនាតិ ចតុន្នម្បិ ភាវនានំ បរិបុណ្ណភាវំ
ទស្សេតិ។ “ភាវនា”តិ ច សម្ពោធិបដិបទា ឥធាធិប្បតា។ យាយំ សច្ចសម្ពោធិ
អត្តិ, សា ធុរិធា អភិសមយតោ តទត្ថតោ ច។ សម្ពោធិ បន តិរិធា
សម្មាសម្ពោធិ បច្ចេកសម្ពោធិ សាវកសម្ពោធិតិ។ តត្ថ សម្មា សាមំ សព្ភជម្ពានំ

ពុជ្ឈនតោ ពោធនតោ ច សម្មាសម្ពោធិ។ សត្តញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានំ មគ្គញ្ញាណំ
មគ្គញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ច សត្តញ្ញតញ្ញាណំ “សម្មាសម្ពោធិ”តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ -

“ពុទ្ធាតិ យោ សោ ភគវា សយម្ហូ អនាចរិយកោ បុព្វេ
អនុស្សតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សទ្ធានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តត្ថ ច សត្តញ្ញតំ
បត្តោ ពលេសុ ច វសីការ”ន្តិ (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ.
ចារាយនត្ថតិកាថានិទ្ទេស ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦១)។

ពោធនេយ្យពោធនត្ថោ ហិ ពលេសុ វសីការោ។ បច្ឆេកំ សយមេវ ពោធិតិ
បច្ឆេកសម្ពោធិ, អនុពុទ្ធា សយម្ហូញ្ញាណាន សទ្ធាភិសមយោតិ អត្ថោ។
សម្មាសម្ពុទ្ធានញ្ចិ សយម្ហូញ្ញាណតាយ សយមេវ បវត្តមាធាបិ
សទ្ធាភិសមយោ សានុពុទ្ធា អបរិមាណានំ សត្តានំ សទ្ធាភិសមយស្ស
ហេតុការតោ។ ឥមេសំ បន សោ ឯកស្សបិ សត្តស្ស សទ្ធាភិសមយហេតុ ន
ហោតិ។ សត្តុ ធម្មទេសនាយ សវនន្តេ ជាតាតិ សាវកា។ សាវកានំ
សទ្ធាភិសមយោ សាវកសម្ពោធិ។ តិវិជាបេសា តិណ្ណំ ពោធិសត្តានំ យថាសកំ
អាគមនីយបដិបទាយ មគ្គកប្បត្តិយា សតិបដ្ឋានានីនំ សត្តតិសាយ
ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ការាធាចារិប្បវតិ វេទិតញ្ញា ឥតរាភិសមយានំ
តទវិធាការតោ។ ន ហិ សច្ចិកិរិយាភិសមយេន វិធា ការាធាភិសមយោ
សម្ពវតិ, សតិ ច ការាធាភិសមយេ បហាធាភិសមយោ បរិញ្ញាភិសមយោ ច
សិទ្ធាយេវ ហោតិតិ។

យទា ហិ មហាពោធិសត្ថោ បរិប្បវតពោធិសម្ពាហេ ចរិមភវេ
កតបុព្វកិច្ចោ ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ - “ន តាវិមំ បល្លង្គំ ភិទ្ធិស្សមិ, យាវ ន មេ
អនុចាធាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិស្សតី”តិ បដិញ្ញំ កត្វា អបរាជិតបល្លង្កេ
និសិទ្ធា អសម្បត្តាយ ឯវ សញ្ញាវេលាយ មារពលំ វិធមិត្វា បុរិមយាមេ

បុព្វេនិវាសនុស្សតិព្យាណោន អនេកាការវោការេ បុព្វេនិវុត្តកូន្នេ
អនុស្សវិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ធិព្ពចក្កវិសោធនេន
ចុត្វបចាតព្យាណាអនាគតំសញ្ញាណានិ អធិគន្ធា បច្ឆិមយាមេ “កិច្ចំ វតាយំ
លោកោ អាបន្នោ ជាយតិ ច ជីយតិ ច មីយតិ ច ចវតិ ច ឧបបជ្ឈតិ ច, អថ ច
បនិមស្ស ទុក្ខស្ស និស្សវណំ នប្បជាតាតិ ជរាមរណាស្ស” តិអាទិនា (ធិ. និ.
២.៥៧) ជរាមរណតោ បដ្ឋាយ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន វិបស្សនំ អភិធិវិសិត្វា
មហាគហនំ ធិន្ទុតុំ និសទសិលាយំ ជវសុំ និសេន្តោវិយ កិលេសគហនំ ធិន្ទុតុំ
លោកនាថា ព្យាណាជវសុំ តេជេន្តោ ពុទ្ធការាយ ហេតុសម្បត្តិយា បរិចាកំ
គតត្តា សព្ពញ្ញតព្យាណាធិគមាយ វិបស្សនំ គព្ពំ គណ្ណាបេន្តោ អន្តរន្តរា
នាសាសមាបត្តិយោ សមាបច្ឆិត្វា យថាវវត្ថាបិតេ នាមរូបេ តិលក្ខណំ
អាហារេត្វា អនុបទធម្មវិបស្សនាវសេន អនេកាការវោការេសម្ពាស្ត្រាវ
សម្មសន្តោ ធីត្តិសកោជិសតសហស្សមុខេន សម្មសនវារំ វិត្តាវត្វា តត្ថ
មហាវជិរព្យាណាសម្ពាស្ត្រេ វិបស្សនាព្យាណោ តិក្ខេ សូវេ បសន្នេ
វុដ្ឋានកាមិនិភាវេន បវត្តមាទេ យទា តំ មគ្គេន យជេតិ, តទា មគ្គបដិចាជិយា
ធិយឡកិលេសសហស្សំ ខេបេន្តោ អគ្គមគ្គក្ខណោ សម្មាសម្ពោធិ អធិគច្ឆតិ
នាម, អគ្គជលក្ខណតោ បដ្ឋាយ អធិគតោ នាម។ សម្មាសម្ពុទ្ធការតោ
ទសពលចតុវេសារដ្ឋាធយោបិ តស្ស តទា ហត្ថគតាយេវ ហោន្តិតិ អយំ តាវ
អភិសមយតោ សម្មាសម្ពោធិបដិបទា។ តទត្ថតោ បទ មហាភិទីហារតោ
បដ្ឋាយ យាវ តុសិតកវនេ ធិព្ពត្តិ, ឯត្ថន្តវេ បវត្តំ ពោធិសម្ពាសម្ពរណំ។ តត្ថ យំ
វត្តព្ពំ, តំ សញ្ញាការសម្បជ្ជំ ចរិយាបិដកវណ្ណានាយំ វិត្តាវតោ វុត្តមេវាតិ តត្ថ
វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។

បច្ចេកពោធិសត្តាបិ បច្ចេកពោធិយា កតាភិទីហារា អនុបុព្វេន
សម្ពុតបច្ចេកសម្ពោធិសម្ពាវា តាធិសេ កាលេ ចរិមត្តកាវេ បិតា ព្យាណាស្ស

បរិចារកតតការេន ឧបដ្ឋិតំ សំវេគនិមិត្តំ គហេត្វា សរិសេសំ ភវាទីសុ អាទិនំ
ទិស្វា សយម្ពញ្ញាលោន បរត្តិ បរត្តិហេតុំ និរត្តិ និរត្តិហេតុញ្ច បរិច្ឆិទ្ធិត្វា “សោ
‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ យោនិសោ មនសិ ករោតី” តិអាទិនា អាគតនយេន
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ បរិព្រហេន្តា អត្ថនោ អភិនិហារាវនុបំ សម្ពារេ បរិមទ្គន្តា
អនុក្កមេន វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា មគ្គបដិចាជិយា អគ្គមគ្គំ អធិគច្ឆន្តា
បច្ចេកសម្ពោធិ អភិសម្ពុជ្ឈន្តិ នាម, អគ្គជលកូណាតោ បដ្ឋាយ បច្ចេកសម្ពុទ្ធា
នាម ហុត្វា សនេវកស្ស លោកស្ស អគ្គទក្ខិណោយ្យា ហោន្តិ។

សាវកា បន សត្តុ សព្វាហ្មចារិនោ វា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានកម្មំ សុត្វា
តស្មីយេវ ខណោ កាលន្តរេ វា តន្តំ បដិបត្តិ អនុតិដ្ឋន្តា យដេន្តា វាយមន្តា
វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា, យទិ វា បដិបទាយ វឿន្តិយា, សទ្ធានិ បដិវិជ្ឈន្តា
អត្ថនោ អភិនិហារាវនុបសិទ្ធិអគ្គសាវកភូមិយា វា កេវលំ វា អគ្គមគ្គកូណោ
សាវកសម្ពោធិ អធិគច្ឆន្តិ នាម។ តតោ បរំ សាវកពុទ្ធា នាម ហោន្តិ សនេវកេ
លោកេ អគ្គទក្ខិណោយ្យា។ វរំ តាវ អភិសមយតោ បច្ចេកសម្ពោធិ
សាវកសម្ពោធិ ច វេទិតញ្ច។

តទត្ថតោ បន យថា មហាពោធិសត្តានំ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេនេន ចត្តារិ
អសន្នៀយ្យានិ កប្បានំ សតសហស្សញ្ច ពោធិសម្ពារសម្ពរណំ ឥច្ឆិតព្ពំ
មជ្ឈិមបរិច្ឆេនេន អដ្ឋអសន្នៀយ្យានិ កប្បានំ សតសហស្សញ្ច,
ឧបរិមបរិច្ឆេនេន សោឡស អសន្នៀយ្យានិ កប្បានំ សតសហស្សញ្ច វតេ ច
ភេទា បញ្ញាធិកសទ្ធាធិកវីរិយាធិកវសេន វេទិតញ្ច។ បញ្ញាធិកានញ្ច សទ្ធា
មន្តា ហោតិ បញ្ញា តិក្ខា, តតោ ច ឧចាយកោសល្លស្ស វិសទនិបុណភារេន
នចិរស្សេវ ចារិមិយោ ចារិប្បវី គច្ឆន្តិ។ សទ្ធាធិកានំ បញ្ញា មជ្ឈិមា ហោតីតិ
តេសំ នាតិសីយំ នាតិសណិកំ ចារិមិយោ ចារិប្បវី គច្ឆន្តិ។ វីរិយាធិកានំ បន

បញ្ញា មន្ទា ហោតីតិ តេសំ ជិវេនេវ ចារមិយោ ចារិបូរី គច្ឆន្តិ។ ន ឯវំ
បច្ឆេកពោធិសត្តានំ។ តេសញ្ញា សតិបិ បញ្ញាធិកភាវេ ទ្វេ អសង្ខ្យយ្យានិ
កប្បានំ សតសហស្សញ្ញា ពោធិសម្ពាសម្ពរណំ ឥច្ឆិតព្រំ, ន តតោ ឡីវំ។
សទ្ធាធិកវិរិយាធិកាបិ វុត្តបរិច្ឆេទតោ បរំ កតិបយេ ឯវ កប្បេ អតិក្កមិត្វា
បច្ឆេកសម្ពោធិ អភិសម្ពុជ្ឈន្តិ, ន តតិយំ អសង្ខ្យយ្យានិ។ សាវកពោធិសត្តានំ
បនយេសំ អគ្គសាវកភាវាយ អភិនិហារោ, តេសំ ឯកំ អសង្ខ្យយ្យំ កប្បានំ
សតសហស្សញ្ញា សម្ពាសម្ពរណំ ឥច្ឆិតព្រំ។ យេសំ មហាសាវកភាវាយ, តេសំ
កប្បានំ សតសហស្សមេវ, តថា ពុទ្ធស្ស មាតាបិតុនំ ឧបជ្ជាកស្ស បុត្តស្ស ច។
តត្ថ យថា -

“មនុស្សត្ថំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្តារទស្សនំ;
បព្ពដ្ឋា គុណសម្បត្តិ, អធិកាវោ ច ធនូតា;
អដ្ឋធម្មសមោហានា, អភិនិហារោ សមិជ្ឈតី” តិ។ (ពុ. វិ. ២.៥៩) -

ឯវំ វុត្តេ អដ្ឋធម្ម សមោធានេត្វា កតបណិធានានំ មហាពោធិសត្តានំ
មហាភិនិហារតោ បភុតិ សវិសេសំ ធានាធិសុ យុត្តប្បយុត្តានំ ធិវសេ ធិវសេ
វេស្សន្តរធានសទិសំ មហាធានំ ទេន្ទានំ តទន្ធរបសីលាធិកេ សព្ពចារមិធម្ម
អាចិនន្តានម្បិ យថាវុត្តកាលបរិច្ឆេទំ អសម្បត្វា អន្តរា ឯវ ពុទ្ធការប្បត្តិ នាម
នត្ថិ។ កស្មា? ញាណស្ស អបរិបច្ឆនតោ។ បរិច្ឆិន្ទកាលេ និច្ឆាទិតំ វិយ ហិ
សស្សំ ពុទ្ធប្រាណំ យថាបរិច្ឆិន្ទកាលវេសេនេវ វុទ្ធិវិវុទ្ធិ វេបុល្លំ អាបជ្ឈន្តំ គព្ពំ
គណ្ណន្តំ បរិចាកំ គច្ឆតីតិ ឯវំ -

“មនុស្សត្ថំ លិង្គសម្បត្តិ, វិគតាសវទស្សនំ;
អធិកាវោ ធនូតា ឯតេ, អភិនិហារការណា” តិ។ (សុ. និ. អដ្ឋ.
១.១គ្គវិសាណាសុត្តវណ្ណានា) -

ឥមេ បញ្ច ធម្មេ សមោធានេត្វា កតាភិទីហារាវនំ បច្ឆេកពោធិសត្តានំ
“អធិកាវេ ធន្តតា”តិ ទ្វឺសមន្មាគតាយ បត្តនាយ វសេន កតបណ្ឌិធានានំ
សាវកពោធិសត្តានញ្ច តត្ថ តត្ថ វុត្តកាលបរិច្ឆេទំ អសម្មត្វា អន្តរា វេ
បច្ឆេកសម្ពោធិយា យថាវុត្តសាវកសម្ពោធិយា ច អធិគមោ នត្ថិ។ កស្មា?
ញ្ញាណស្ស អបរិបច្ចនតោ។ ឥមេសម្មិ ហិ យថា មហាពោធិសត្តានំ
ធានាធិចារមីហិ បរិព្រូហិតា បញ្ញាចារមី អនុក្កមេន គតំ គណ្ហាន្តិ បរិចាកំ
គច្ឆន្តិ ពុទ្ធប្រាណំ បរិបូរេតិ, វេ ធានាធិហិ បរិព្រូហិតា អនុបុព្វេន យថាវហំ
គតំ គណ្ហាន្តិ បរិចាកំ គច្ឆន្តិ បច្ឆេកពោធិញ្ញាណំ សាវកពោធិញ្ញាណញ្ច
បរិបូរេតិ។ ធានបរិចយេន ហោតេ តត្ថ តត្ថ ភវេ អលោកជ្ឈាសយតាយ សព្ពត្ថ
អសង្កមាណសា អនបេក្ខចិត្តា ហុត្វា, សីលបរិចយេន សុសំវុតកាយវាចតាយ
សុបរិសុទ្ធកាយវចីកម្មន្តា បរិសុទ្ធាធិវា ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារា ភោជនេ
មត្តញ្ញោ ហុត្វា ជាគរិយានុយោគេន ចិត្តំ សមាធិហន្តិ, ស្វាយំ តេសំ
ជាគរិយានុយោគោ កតបច្ឆាគតិកវត្ថុវសេន វេទិតញ្ចោ។

វេ បន បដិបជ្ជន្តានំ អធិការសម្មត្តិយា អប្បកសិវេនេវ អដ្ឋ
សមាបត្តិយោ បញ្ចាភិញ្ញា ធន្ទភិញ្ញា អធិដ្ឋានភូតា បុព្វភាគិបស្សនា ច
ហត្ថគតាយេវ ហោន្តិ។ វីរិយាធម្មោ បន តទន្តោគជា វេ។ យញ្ចិ
បច្ឆេកពោធិយា សាវកពោធិយា វា អត្ថាយ ធានាធិបុញ្ញសម្ភរណោ
អពុស្សហានំ, ឥទំ វីរិយំ។ យំ តទនុបរោធស្ស សហានំ, អយំ ខន្តិ។ យំ
ធានសីលាធិសមាធានាវិសំវាធនំ, ឥទំ សច្ចំ។ សព្ពត្ថមេវ
អចលសមាធានាធិដ្ឋានំ, ឥទំ អធិដ្ឋានំ។ យា ធានសីលាធិនំ បរិវត្តិដ្ឋានភូតេសុ
សត្តេសុ ហិរេតសិតា, អយំ មេត្តា។ យំ សត្តានំ កតវិប្បការេសុ អដ្ឋបេក្ខនំ,
អយំ ឧបេក្ខាតិ។ វេ ធានសីលភាវនាសុ សីលសមាធិបញ្ញាសុ ច
សិដ្ឋមាធាសុ វីរិយាធម្មោ សិទ្ធា វេ ហោន្តិ។ សាយេវ បច្ឆេកពោធិអត្ថាយ

សាវកពោធិអត្ថាយ ច ធានាធិបជីបទា តេសំ ពោធិសត្តានំ សន្តានស្ស
ភាវនតោ បរិភាវនតោ ភាវនា នាម។ វិសេសតោ ធានសីលាធិហិ
ស្វាភិសង្ខតេ សន្តានេ បរត្តា សមថវិបស្សនាបជីបទា, យតោ តេ ពោធិសត្តា
បុព្វយោគាវចរសមុទាគមសម្បជ្ជា ហោតិ។ តេនាហា ភគវា -

“បញ្ចមេ, អានន្ទ, អានិសំសា បុព្វយោគាវចរេ។ កតមេ បញ្ច?
ឥធានន្ទ, បុព្វយោគាវចរោ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិកក្ខ អញ្ញំ អារាធនិ, នោ ច
ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិកក្ខ អញ្ញំ អារាធនិ, អថ មរណកាលេ អញ្ញំ អារាធនិ,
អថ ទេវបុត្តោ សមាជោ អញ្ញំ អារាធនិ, អថ ពុទ្ធានំ សមុទីការេ
ទិយ្យាភិញ្ញោ ហោតិ, អថ បច្ឆិមេ កាលេ បច្ឆេកសម្ពុទ្ធា ហោតិ” តិ (សុ.
និ. អដ្ឋ. ១. ១គ្គវិសាលាសុត្តវណ្ណានា)។

ឥតិ បុព្វភាគបជីបទាក្ខតាយ ចារមិតាបរិភាវិតាយ
សមថវិបស្សនាភាវនាយ និរោធគាមិនិបជីបទាក្ខតាយ
អភិសមយសង្ខតាយ មគ្គភាវនាយ ច ភាវិតត្ថភាវា
ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកា ភាវិតត្តា នាម។ តេសុ ឥធម ពុទ្ធសាវកា អធិប្បតា។

ឯត្ថ ច “សីហានំវា” តិ ឥមិនា ថេរវានំ សីហាសមាទុត្តិតាទស្សនេន អត្តនោ
បជីបក្ខេហិ អនភិកវនីយតំ, តេ ច អភិកុយ្យ បរត្ថី ទស្សេតិ។ “សីហានំ
នទន្តានំ... ខេ... គាថា” តិ ឥមិនា ថេរគាថានំ សីហនាទសទិសតាទស្សនេន
តាសំ បរវាទេហិ អនភិកវនីយតំ, តេ ច អភិកវិត្វា បរត្ថី ទស្សេតិ។
“ភាវិតត្តាន” តិ ឥមិនា តទុកយស្ស ការណំ វិការេតិ។ ភាវិតត្ថភាវេន ថេរា
ឥធម សីហាសទិសា វុត្តា, តេសញ្ច គាថា សីហនាទសទិសិយោ។
“អត្ថបនាយិកា” តិ ឥមិនា អភិកវនេ បយោជនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ ថេរវានំ
បជីបក្ខោ នាម សំកិលេសធម្មោ, តទភិកវោ តទផ្ដិវិក្ខម្ពនប្បហានេហិ សទ្ធិ

សមុទ្រធម្មបរាជ័យ។ តស៊ី សតិ បដិបស្សន្តិប្បហានំ និស្សរណប្បហានញ្ចា
សិទ្ធិមេវ ហោតិ, យតោ តេ ភាវិតត្តាតិ វុច្ឆន្តិ។ មគ្គកូណោ ហិ អរិយា
អប្បមាទការំ ភាវេន្តិ នាម, អគ្គជលកូណោតោ បដ្ឋាយ ភាវិតត្តា នាមាតិ
វុត្តោវាយមត្តោ។

តេសុ តទង្គប្បហានេន នេសំ សីលសម្មទា ទស្សិតា, វិក្ខម្ពនប្បហានេន
សមាធិសម្មទា, សមុទ្រធម្មបរាជ័យ បញ្ញាសម្មទា, ឥតវេន តាសំ ជលំ
ទស្សិតំ។ សីលេន ច តេសំ បដិបត្តិយា អាទិកល្យាណតា ទស្សិតា, “កោ ចាទិ
កុសលានំ ធម្មានំ? សីលញ្ចា សុវិសុទ្ធំ” (សំ. និ. ៥.៣៦៩), “សីលេ បតិដ្ឋាយ” (សំ.
និ. ១.២៣; វិសុទ្ធិ. ១.១), “សត្តចាបស្ស អករណា” ឆ្ល (ធម. ប. ១៨៣; ធី. និ. ២.៩០) ច
វេនតោ សីលំ បដិបត្តិយា អាទិកល្យាណំវ អវិប្បដិសារាទិគុណាវហត្ថា។
សមាធិនា មជ្ឈេកល្យាណតា ទស្សិតា, “ចិត្តំ ភាវយំ”, “កុសលស្ស
ឧបសម្មទា” តិ ច វេនតោ សមាធិបដិបត្តិយា មជ្ឈេកល្យាណោវ,
ឥទ្ធិវិធាទិគុណាវហត្ថា។ បញ្ញាយ បរិយោសានកល្យាណតា ទស្សិតា,
“សចិត្តបរិយោទបនំ” (ធម. ប. ១៨៣; ធី. និ. ២.៩០), “បញ្ញំ ភាវយំ” ឆ្ល (សំ. និ. ១.២៣;
វិសុទ្ធិ. ១.១) ច វេនតោ បញ្ញា បដិបត្តិយា បរិយោសានំវ, បញ្ញត្តរតោ
កុសលានំ ធម្មានំ សាវ កល្យាណា ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ តាទិភាវាវហត្ថា។

“សេលោ យថា ឯកយនោ, វាតេន ន សមីរតិ; (មហាវ. ២៤៤);
ឯវំ និន្ទាបសំសាសុ, ន សមិញ្ញន្តិ បណ្ឌិតា” តិ។ (ធម. ប. ៨១) -

ហិ វុត្តំ។

តថា សីលសម្មទាយ តេវិជ្ជភាវោ ទស្សិតោ។ សីលសម្មត្តិញ្ញំ និស្សាយ
តិស្សោវិជ្ជា ចាបុណន្តិ។ សមាធិសម្មទាយ ធម្មភិញ្ញាភាវោ។

សមាធិសម្បត្តិញ្ចា និស្សាយ ធម្មតិញ្ចា ចាបុណ្ណិ។ បញ្ញាសម្បទាយ
បភិទ្គបដិសម្ពិទ្ធាភារោ។ បញ្ញាសម្បទញ្ចា និស្សាយ ចតស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា
ចាបុណ្ណិ។ ឥមិនា តេសំ ថេរោ កេចិ តេវិជ្ជា, កេចិ ធម្មតិញ្ចា, កេចិ
បដិសម្ពិទ្ធាបត្តាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោតិ វេទិតព្វំ។

តថា សីលសម្បទាយ តេសំ កាមសុខានុយោគសម្ពាស្ត័តស្ស អន្តស្ស
បរិវេជ្ជនំ ទស្សេតិ។ សមាធិសម្បទាយ អត្តកិលមថានុយោគសម្ពាស្ត័តស្ស,
បញ្ញាសម្បទាយ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ សេវនំ ទស្សេតិ។ តថា
សីលសម្បទាយ តេសំ វីតិក្កមប្បហានំ កិលេសានំ ទស្សេតិ។
សមាធិសម្បទាយ បរិយុដ្ឋានប្បហានំ, បញ្ញាសម្បទាយ អនុសយប្បហានំ
ទស្សេតិ។ សីលសម្បទាយ វា ទុច្ចរិតសំកិលេសវិសោធនំ, សមាធិសម្បទាយ
តណ្ហាសំកិលេសវិសោធនំ, បញ្ញាសម្បទាយ ធិដ្ឋិសំកិលេសវិសោធនំ
ទស្សេតិ។ តទទ្ទ្តប្បហានេន វា នេសំ អចាយសមតិក្កមោ ទស្សិតោ។
វិក្ខម្ពនប្បហានេន កាមធាតុសមតិក្កមោ, សមុច្ឆេទប្បហានេន
សព្វភវសមតិក្កមោ ទស្សិតោតិ វេទិតព្វំ។

“ភារិតត្ថាន”ន្តិ វា ឯត្ថ សីលភាវនា, ចិត្តភាវនា បញ្ញាភាវនាតិ តិស្សោ
ភាវនា វេទិតព្វា កាយភាវនាយ តទន្តោគធាត្ថា។ សីលភាវនា ច បដិបត្តិយា
អាធិតិ សព្វំ បុរិមសទិសំ។ យថា បន សីហនាទំ បរេ មិគគណា ន សហន្តិ,
កុតោ អភិកវេ, អញ្ញាទត្ថុ សីហនាទោវ តេ អភិកវតិ ឯវមេវ អញ្ញាតិត្ថិយវាទា
ថេរោ វាទេ ន សហន្តិ, កុតោ អភិកវេ, អញ្ញាទត្ថុ ថេរវាទាវ តេ អភិកវន្តិ។ តំ
កិស្ស ហេតុ? “សព្វេ សម្ពាទា អនិច្ចា, សព្វេ សម្ពាទា ទុក្ខា, សព្វេ ធម្មា អនត្តា”តិ
(ធម. ប. ២៧៧-២៧៩) “និព្វានធាត្វ”តិ ច បរត្ថនតោ។ ន ហិ ធម្មតោ សក្កា កេនចិ

អញ្ញាថា កាតុំ អប្បជីវត្តនីយតោ។ យំ បនេត្ត វត្តព្ពំ, តំ បរតោ អារិកវិស្សតិ។
ឯវមេត្ត សង្ខេបនេវ បឋមគាថាយ អត្ថវិការវនា វេទិតញ្ច។

ធុតិយគាថាយំ បន អយំ សម្ពន្ធនិស្សនមុខេន អត្ថវិការវនា។ តត្ថ យេសំ
បេរាជំ គាថា សាវេតុកាមោ, តេ សាធារណវសេន នាមតោ គោត្តតោ
គុណតោ ច កិត្តតុំ “យថាធាមា” តិអាទិ វុត្តំ។ អសាធារណតោ បន តត្ថ តត្ថ
គាថាស្មេវ អារិកវិស្សតិ។ តត្ថ យថាធាមា តិ យំយំធាមា, សុភូតិ
មហាកោដ្ឋិកោតិអាទិនា នយេន នាមធម្មយ្យេន បញ្ញាតាតិ អត្ថោ។
យថាគោត្តាតិ យំយំគោត្តា, គោតមោ កស្សបោតិអាទិនា នយេន
កុលបនេសេន យាយ យាយ ជាតិយា បញ្ញាតាតិ អត្ថោ។
យថាធម្មវិហារិនោតិ យាទិសធម្មវិហារិនោ, បរិយត្តិបរមតាយំ អដ្ឋត្វា
យថានុរូបំ សមាបត្តិវិហារិនោ ហុត្វាវិហារីស្វតិ អត្ថោ។ អថ វា
យថាធម្មវិហារិនោតិ យថាធម្មាវិហារិនោ ច, យាទិសសីលាទិធម្មា
ទិព្វវិហារាទិសុ អភិណ្ឌាសោវិហារមាណ យាទិសវិហារា ចាតិ អត្ថោ។
យថាធិមុត្តាតិ យាទិសអធិមុត្តិកា សទ្ធាធិមុត្តិបញ្ញាធិមុត្តិសុ
យំយំអធិមុត្តិកា សុញ្ញតមុខាទិសុ វា យថា យថា និព្វានំ អធិមុត្តាតិ
យថាធិមុត្តា។ “និព្វានំ អធិមុត្តានំ, អត្ថំ គប្បន្តិ អាសវា” តិ (ធម. ប. ២២៦) ហិ វុត្តំ។
ឧភយញ្ជោតំ បុព្វភាគវសេន វេទិតព្ពំ។ អរហត្តប្បត្តិតោ បុព្វេយេវ ហិ
យថាវុត្តមធិមុច្ឆនំ, ន បរតោ។ តេនាហ ភគវា -

“អស្សន្ទោ អកតញ្ញ ច, សន្និច្ឆេទោ ច យោ នរោ” តិអាទិ។ (ធម. ប. ៩៧)។

“យថាវិមុត្តា” តិ វា ចាថោ, បញ្ញាវិមុត្តិឧភតោភាគវិមុត្តិសុ
យំយំវិមុត្តិកាតិ អត្ថោ។ សប្បញ្ញាតិ តិហេតុកបដិសន្ធិបញ្ញាយ
ចារិហារិកបញ្ញាយ ការវនាបញ្ញាយ ចាតិ តិវិធាយបិ បញ្ញាយ បញ្ញាវន្តោ។

វិហារីស្ងួតិ តាយ ឯវ សប្បញ្ញតាយ យថាលទ្ធន ជាសុវិហារេនេវ វសីសុ។
អតន្តិតាតិ អនលសា, អត្ថហិតបដិបត្តិយំ យថាពលំ បរហិតបដិបត្តិយញ្ច
ឧដ្ឋានវន្តោតិ អត្ថោ។

ឯត្ថ ច បន នាមកោត្តគ្គហណោន តេសំ ថេរវនំ បកាសបញ្ញាតការំ
ទស្សេតិ។ ធម្មវិហារគ្គហណោន សីលសម្បទំ សមាធិសម្បទញ្ច ទស្សេតិ។
“យថាធម្មត្ថា សប្បញ្ញា”តិ ឥមិនា បញ្ញាសម្បទំ។ “អតន្តិតា”តិ ឥមិនា
សីលសម្បទានីនំ ការណាភូតំ វិរយសម្បទំ ទស្សេតិ។ “យថាធាមា”តិ ឥមិនា
តេសំ បកាសននាមតំ ទស្សេតិ។ “យថាកោត្តា”តិ ឥមិនា
សទ្ធានុសារីធម្មានុសារីកោត្តសម្បត្តិសមុទាគមំ,
“យថាធម្មវិហារីនោ”តិ អាធិនា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ
សម្បត្តិសមុទាគមំ, “អតន្តិតា”តិ ឥមិនា ឯវ អត្ថហិតសម្បត្តិយំ វិចារនំ
បរហិតបដិបត្តី ទស្សេតិ។

អថ វា “យថាធាមា”តិ ឥទំ តេសំ ថេរវនំ គរូហិ គហិតនាមធម្យទស្សនំ
សមញ្ញាមត្តកិត្តនតោ។ “យថាកោត្តា”តិ ឥទំ កុលបុត្តការទស្សនំ
កុលាបទេស កិត្តនតោ។ តេន នេសំ សទ្ធាបព្ពជិតការំ ទស្សេតិ។
“យថាធម្មវិហារីនោ”តិ ឥទំ ចរណសម្បត្តិទស្សនំ សីលសំវរាធិហិ
សមដ្ឋីការធិបនតោ។ “យថាធម្មត្ថា សប្បញ្ញា”តិ ឥទំ នេសំ វិជ្ជាសម្បត្តិទស្សនំ
អាសវក្ខយបរិយោសានាយ ញ្ញាណសម្បត្តិយា អធិគមបរិធិបនតោ។
“អតន្តិតា”តិ ឥទំ វិជ្ជាចរណសម្បត្តិនំ អធិគម្ភចាយទស្សនំ។ “យថាធាមា”តិ
វា ឥមិនា តេសំ បកាសននាមតំយេវ ទស្សេតិ។ “យថាកោត្តា”តិ បន ឥមិនា
បដិមចក្កទ្វយសម្បត្តិ ទស្សេតិ។ ន ហិ សម្មាអប្បណិហិតត្ថនោ បុព្វេ ច
អកតបុញ្ញស្ស សទ្ធានុសារីធម្មានុសារីនោ កោត្តសម្បត្តិសមុទាគមោ

សម្ភវតី។ “យថាធម្មវិហារិនោ”តិ ឥមិនា តេសំ បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តិ
ធស្សេតិ។ ន ហិ អប្បតិរូបេ ធនេ វសតោ សប្បវិស្វបនិស្សយរហិតស្ស ច
តាទិសា គុណវិសេសា សម្ភវត្ថុ។ “យថាធម្មត្ថា”តិ ឥមិនា
សទ្ធម្មសវនសម្បទាសមាយោគំ ធស្សេតិ។ ន ហិ បរតោយោសេនវិនា
សាវកានំ សទ្ធសម្បជីវេនោ សម្ភវតី។ “សប្បញ្ញា អតន្តិតា”តិ ឥមិនា
យថាវុត្តស្ស គុណវិសេសស្ស អព្យកិចារិហេតុំ ធស្សេតិ
ញាយាវម្ពធស្សនតោ។

អបរោ នយោ - “យថាគោត្តា”តិ ឯត្ថ គោត្តកិត្តនេន តេសំ បេរាជំ
យោនិសោមនសិការសម្បទំ ធស្សេតិ យថាវុត្តគោត្តសម្បទ្ធស្ស
យោនិសោមនសិការសម្ភវតោ។ “យថាធម្មវិហារិនោ”តិ ឯត្ថ
ធម្មវិហារគ្គហណោន សទ្ធម្មសវនសម្បទំ ធស្សេតិ សទ្ធម្មសវនេនវិនា
តទការតោ។ “យថាធម្មត្ថា”តិ ឥមិនា មត្តកប្បត្តំ ធម្មានុធម្មបដិបទំ ធស្សេតិ។
“សប្បញ្ញា”តិ ឥមិនា សព្ពត្ថ សម្បជានការីតំ។ “អតន្តិតា”តិ ឥមិនា វុត្តនយេន
អត្តហិតសម្បត្តិ បរិបូរេត្វា វិតានំ បរេសំ ហិតសុខាវហាយ បដិបត្តិយំ
អកិលាសុការំ ធស្សេតិ។ តថា “យថាគោត្តា”តិ ឥមិនា នេសំ
សរណាគមនសម្បទា ធស្សិតា សទ្ធានុសារីគោត្តកិត្តនតោ។
“យថាធម្មវិហារិនោ”តិ ឥមិនា សីលក្ខន្ធបុព្ពជ្ជមោ សមាធិក្ខន្ធជា ធស្សិតោ។
“យថាធម្មត្ថា សប្បញ្ញា”តិ ឥមិនា បញ្ញាក្ខន្ធជាយោ។ សរណាគមនញ្ច
សាវកគុណានំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈេ, បញ្ញា បរិយោសានន្តិ
អាទិមជ្ឈបរិយោសានធស្សនេន សព្វេបិ សាវកគុណា ធស្សិតា ហោត្ថិ។

ឦទិសី បន គុណវិភូតិ យាយ សម្មាបដិបត្តិយា តេហិ អធិគតា, តំ
ធស្សេតុំ “តត្ថ តត្ថ វិបស្សិត្វា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្ថាតិ តេសុ តេសុ

អរញ្ញរុក្ខមូលបព្ពតាធីសុវិវិត្តសេនាសនេសុ។ តត្ថ តត្ថាតិ វា តស្មី តស្មី
ឧទានាធិកាលេ។ វិបស្សិត្វាតិ សម្មស្សិត្វា។
នាមរូបវេត្តាបនបច្ចយបរិគ្គហេហិ ធិដ្ឋវិសុទ្ធិកម្ពុវិវត្តរណវិសុទ្ធិយោ
សម្មាទេត្វា កលាបសម្មសនាធិក្កមេន បញ្ចមំវិសុទ្ធិអធិគន្ធា
បដិបទាញាណាធស្សនវិសុទ្ធិយា មត្តកំ ចាបនវសេន វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា
ដុសិត្វាតិ បត្វា សច្ចិកត្វា។ **អច្ចុតំ បទន្តំ** និព្វានំ។ តញ្ចិ សយំ អចរនធម្មត្វា
អធិគតានំ អច្ចុតិហេតុការតោ ច នត្តិ ឯត្ត ចុតីតិ “អច្ចុតំ”។ សង្ខតធម្មេហិ
អសម្មិស្សការតាយ តទត្តិកេហិ បដិបទ្ឋិតព្ពតាយ ច “បទ”ន្តិ ច វុច្ចតិ។
កតន្តន្តិ កតស្ស អន្តំ។ យោ ហិ តេហិ អធិគតោ អរិយមគ្គោ, សោ អត្តនោ
បច្ចយេហិ ឧប្បាធិតត្តា កតោ នាម។ តស្ស បន បរិយោសានភូតំ ដលំ
កតន្តោតិ អធិប្បតំ។ តំ កតន្តំ អគ្គដលំ។ អថ វា បច្ចយេហិ កតត្តា
និព្វាធិតត្តា កតា នាម សង្ខតធម្មា, តន្តិស្សរណាភាវតោ កតន្តោ និព្វានំ។ តំ
កតន្តំ។ **បច្ចវេក្ខន្តាតិ** “អធិគតំ វត មយា អរិយមគ្គាធិគមេន ឥទំ អរិយដលំ,
អធិគតា អសង្ខតា ធាតុ”តិ អរិយដលនិព្វានានិ វិមុត្តិញ្ញាណាធស្សនេន
បដិបត្តិ អវេក្ខមាណ។ អថ វា សច្ចសម្មជីវេជវសេន យំ អរិយេន ករណីយំ
បរិញ្ញាធិសោឡសវិធំ កិច្ចំ អគ្គដលេ បិតេន និព្វាធិតត្តា បរិយោសាបិតត្តា
កតំ នាម, ឯវំ កតំ តំ បច្ចវេក្ខន្តា។ ឯតេន បហីនកិលេសបច្ចវេក្ខណំ
ធស្សិតំ។ បុរិមនយេន បន ឥតរបច្ចវេក្ខណានីតិ ឯកុនវីសតិ បច្ចវេក្ខណានិ
ធស្សិតានិ ហោន្តិ។

ឥមមត្តន្តិ ឯត្ត **ឥមន្តិ** សកលោ ថេរថេរីកាថានំ អត្តោ អត្តនោ ឥតវេសញ្ច
តត្ថ សន្និបតិតានំ ធម្មសង្កាហកមហាថេរានំ ពុទ្ធិយំ វិបរិវត្តមានតាយ
អាសន្នោ បច្ចក្ខោតិ ច កត្វា វុត្តំ។ **អត្តន្តិ** “ធន្នា មេ កុដិកា”តិ អាធិហិ កាថាហិ
វុច្ចមានំ អត្តបនាយិកំ បរូបនាយិកំ លោកិយលោកុត្តរបដិសំយុត្តំ អត្តំ។

អភាសិសុន្តិ គាថាពន្លឺសេន កងេសុំ, តំដីបនិយោ ឥនានិ មយា វុច្ចមាណ តេសំ
ភារិតត្តានំ គាថា អត្ថបនាយិកា សុណាថាតិ យោជនា។ តេ ច មហាបេរា ឯវំ
កងេន្តា អត្ថនោ សម្មាបដិបត្តិបកាសនីហិ គាថាហិ សាសនស្ស
ឯកន្តនិយ្យានិករិការីនេន បរេបិ តត្ថ សម្មាបដិបត្តិយំ និយោជន្តិតិ ឯតមត្តំ
ធីបេតិ អាយស្មា ធម្មភណ្ឌាភារិកោ, តថា ធីបេន្តោ ច ឥមាហិ គាថាហិ តេសំ
ថោមនំ តាសញ្ច តេសំ វចនស្ស និទានភាវេន ឋបនំ ឋានគតមេវាតិ
ទស្សេតីតិ ទដ្ឋព្វំ។

និទានគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. ឯកកនិចាតោ

១. បឋមវគ្គោ

១. សុភូតិត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ឥនានិ ធន្នា មេ កុដិកាតិអាទិនយប្បវត្តានំ ថេរគាថានំ អត្ថវណ្ណានា
ហោតិ។ សា បនាយំ អត្ថវណ្ណានា យស្មា តាសំ តាសំ គាថានំ អដ្ឋប្បត្តិ
បកាសេត្វា វុច្ចមាណ ចាកជា ហោតិ សុរិញ្ញេយ្យា ច។ តស្មា តត្ថ តត្ថ
អដ្ឋប្បត្តិ បកាសេត្វា អត្ថវណ្ណានំ ករិស្សរមាតិ។

តត្ថ ធន្នា មេ កុដិកាតិគាថាយ កា ឧប្បត្តិ? វុច្ចតេ - ឥតោ កិរ
កប្បសតសហស្សមត្ថកេ អនុប្បន្នេយេវ បទុមុត្តរេ ភគវតិ លោកនាថេ
ហំសវតីនាមកេ នគរេ អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស ឯកោ បុត្តោ
ឧប្បជ្ឈិ។ តស្ស “នន្ទមាណវោ”តិ នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ តយោ វេនេ
ឧត្តណ្ឌិត្វា តត្ថ សារំ អបស្សន្តោ អត្ថនោ បរិវារកូតេហិ ចតុចត្តាលីសាយ

មាលាវកសហស្សេហិ សទ្ធិ បព្ពតថាទេ ឥសិបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា អជ្ជ
សមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តសិ។ អន្តេវាសិកានម្មិ កម្មជ្ជានំ
អាចិត្តិ។ តេបិ ន ចិរេនេវ ឈានលាភិនោ អហោសុំ។

តេន ច សមយេន បទុមុត្តរោ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា បាំសវតីនករំ
ឧបនិស្សយ វិហារន្តោ ឯកទិវសំ បច្ចុសសមយេ លោកំ វេលោកេន្តោ
នន្ទតាបសស្ស អន្តេវាសិកជជីលានំ អរហត្ថបនិស្សយំ នន្ទតាបសស្ស ច
ទ្ធិហន្តេហិ សមន្នាគតស្ស សាវកជ្ជានន្តរស្ស បត្ថនំ ទិស្វា ចាតោវ
សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា បុព្ពណ្ណាសមយេ បត្ថចីវរមាធាយ អញ្ចំ កញ្ចំ អនាមន្តេត្វា
សីហោវិយ ឯកចរោ នន្ទតាបសស្ស អន្តេវាសិកេសុ ជលាជលត្ថាយ គតេសុ
“ពុទ្ធការំ មេ ជាតាត្វ” តិ បស្សន្តស្សេវ នន្ទតាបសស្ស អាកាសតោ ឌីតវិត្វា
បថវិយំ បតិជ្ជាសិ។ នន្ទតាបសោ ពុទ្ធានុការព្រោវ លក្ខណាចារិប្បវិត្វា ទិស្វា
លក្ខណមន្តេ សម្មសិត្វា “ឥមេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ នាម អការំ
អជ្ឈាវសន្តោ រាជា ហោតិ ចក្កវត្ថី, បព្ពជន្តោ លោកេ វិវជន្តនោ សព្ពញ្ញ ពុទ្ធា
ហោតិ។ អយំ បុរិសាជានីយោ និស្សំសយំ ពុទ្ធាតិ ញត្វា បច្ចុគ្គមនំ កត្វា,
បញ្ចបតិជ្ជិតេន វទ្ធិត្វា, អាសនំ បញ្ញាបេត្វា, អនាសិ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្ត
អាសនេ។ នន្ទតាបសោបិ អត្តនោ អនុច្ឆិកំ អាសនំ គហេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។

តស្មី សមយេ ចតុចត្តាលីសសហស្សជជីលា បណីតបណីតានិ ឌីជវន្តានិ
ជលាជលានិ គហេត្វា អាចរិយស្ស សន្តិកំ សម្បត្តា ពុទ្ធានព្រោវ អាចរិយស្ស ច
និសីទ្ទាសនំ ឌីលោកេន្តោ អាហាំសុ - “អាចរិយ, មយំ ‘ឥមស្មី លោកេ តុម្ពេហិ
មហាន្តតរោ នត្ថី’ តិ វិចរាម, អយំ បន បុរិសោ តុម្ពេហិ មហាន្តតរោ មញ្ញេ” តិ។
នន្ទតាបសោ, “តាតា, កី វទេថ, សាសបេន សទ្ធិ
អជ្ជសជ្ជិសតសហស្សយោជនុព្ពេធំ សិនេវុំ ឧបមេតុំ ឥច្ឆថ, សព្ពញ្ញពុទ្ធន សទ្ធិ

មា មំ ឧបមិត្តា”តិ អាហា។ អថ តេ តាបសា “សចេ អយំ ឱរកោ អភវិស្ស, ន
អម្ពាកំ អាចរិយោ ឯវំ ឧបមំ អាហារេយ្យ, យាវ មហា វតាយំ បុរិសាជានិយោ”តិ
ចានេសុ និបតិក្ខា សិរសា វជ្ជិសុ។ អថ តេ អាចរិយោ អាហា - “តាតា, អម្ពាកំ
ពុទ្ធានំ អនុច្ឆរិកោ ធម្មេយ្យ ធម្មោ នត្ថិ, ភគវា ច ភិក្ខុចារវេលាយំ ឥធាគតោ,
តស្មា មយំ យថាពលំ ធម្មេយ្យ ធម្មំ ទស្សម, តុម្ពេ យំ យំ បណ្ឌិតំ ជលាជលំ
អានិតំ, តំ តំ អាហារថា”តិ វត្ថា អាហារាបេត្វា ហត្ថេ ធារិត្វា សយំ តថាគតស្ស
បត្តេ បតិជ្ជាបេសិ។ សត្តារា ជលាជលេ បដិគ្គហិតមត្តេ នេវតា ធិព្ពោជំ
បក្ខិបីសុ។ តាបសោ ឧទកម្មិ សយមេវ បរិស្សវេត្វា អនាសិ។ តតោ
កោជនកិច្ចំ និជ្ជាបេត្វា និសិន្នេ សត្តិ សព្វេ អន្តោវាសិកេ បក្កោសិត្វា សត្ត
សន្តិកេ សារណីយំ កថំ កថេន្តោ និសីទិ។ សត្តា “ភិក្ខុសង្ឃោ អាគច្ឆត្វ”តិ
ចិន្តេសិ។ ភិក្ខុ សត្ត ចិត្តំ ព្រាត្វា សតសហស្សមត្តា ឱណាសវា អាគច្ឆា សត្តាវ
វជ្ជិត្វា ឯកមន្តំ អជ្ជិសុ។

នន្ទតាបសោ អន្តោវាសិកេ អាមន្តេសិ - “តាតា, ពុទ្ធានំ និសិន្នាសនម្មិ និចំ,
សមណាសតសហស្សស្សបិ អាសនំ នត្ថិ, តុម្ពេហិ អន្ធម្មំ ឧទ្យាវំ ភគវតោ
ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច សក្ការំ កាតុំ វជ្ជតិ, បព្ពតចានតោ វណ្ណាគន្ធសម្មន្នានិ បុច្ឆានិ
អាហារថា”តិ។ អចិន្តេយ្យត្តា ឥទ្ធវិសយស្ស មុហុត្តេនេវ វណ្ណាគន្ធសម្មន្នានិ
បុច្ឆានិ អាហារិត្វា ពុទ្ធានំ យោជនប្បមាណំ បុច្ឆាសនំ បញ្ញាបេសុ។
អគ្គសាវកានំ តិកាវុតំ, សេសភិក្ខុនំ អឡយោជនិកាទិភេទំ, សង្ឃនវកស្ស
ឧសភមត្តំ អហោសិ។ ឯវំ បញ្ញាត្តេសុ អាសនេសុ នន្ទតាបសោ តថាគតស្ស
បុរតោ អញ្ជាលី បគ្គយ្ហ បិតោ, “ភន្តេ, មយ្ហំ ធីយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយ ឥមំ
បុច្ឆាសនំ អភិរុហថា”តិ អាហា។ និសីទិ ភគវា បុច្ឆាសនេ។ ឯវំ និសិន្នេ សត្តិ
សត្ត អាការំ ព្រាត្វា ភិក្ខុ អត្ថនោ អត្ថនោ បត្តាសនេ និសីទីសុ។ នន្ទតាបសោ
មហន្តំ បុប្ផនត្តំ គហេត្វា តថាគតស្ស មត្តកេ ធារេន្តោ អជ្ជាសិ។ សត្តា

“តាបសានំ អយំ សក្ការោ មហាប្បលោ ហោតូ” តិ និរោធសមាបត្តិ សមាបដ្ឋិ។
សត្តុ សមាបន្នការំ ញាត្វា ភិក្ខុបិ សមាបដ្ឋិសុ។ តថាគតេ សត្តាបំ និរោធំ
សមាបដ្ឋិត្វា និសិទ្ធនេ អន្តេវាសិកា ភិក្ខុចារកាលេ សម្បត្តេ វនមូលជលាជលំ
បរិភូញ្ជិត្វា សេសកាលេ ពុទ្ធានំ អញ្ជាលី បគ្គយ្ហ តិដ្ឋន្តិ។ នន្ទតាបសោ បន
ភិក្ខុចារម្យិ អគន្ធា បុប្ផធន្តំ ជារេន្តោ សត្តាបំ បីតិសុខេនេវ វីតិនាមេតិ។

សត្តា និរោធតោ វុដ្ឋាយ អរណវិហារិអង្កេន ទក្ខិណោយ្យង្កេន ចាតិ ធ្វើហិ
អង្កេហិ សមន្នាគតំ ឯកំ សាវកំ “ឥសិគណាស្ស បុច្ឆាសនានុមោទនំ
ករោហី” តិ អាណាបេសិ។ សោ ចក្កវត្តិវញ្ញោ សន្តិកា បដិលទ្ធមហាលាភោ
មហាយោធាវិយ តុដ្ឋមានសោ អត្ថនោវិសយេ ឋត្វា តេបិជកំ ពុទ្ធវចនំ
សម្មសិទ្ធា អនុមោទនំ អកាសិ។ តស្ស ទេសនាវសានេ សត្តា សយំ ធម្មំ
ទេសេសិ។ ទេសនាបរិយោសានេ សព្វេ ចតុចត្តាលីសសហស្សតាបសា
អរហត្តំ ចាបុណីសុ។ សត្តា “ឯថ, ភិក្ខុវោ” តិ ហត្ថំ បសារេសិ។ តេសំ តាវនេវ
កេសមស្ស អន្តរធាយិ។ អដ្ឋ បរិក្ខារា កាយេ បដិមុក្កាវ អហោសុំ
សដ្ឋិវស្សត្ថេវាវិយ សត្តាវំ បរិវារយីសុ។ នន្ទតាបសោ បន វិក្ខិត្តចិត្តតាយ
វិសេសំ នាធិគន្ធិ។ តស្ស កិវ អរណវិហារិត្ថេវស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សោតុំ
អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ “អហោ វតាហម្យិ អនាគតេ ឧប្បជ្ឈនកពុទ្ធស្ស
សាសនេ ឥមិនា សាវកេន លទ្ធកុរំ លកេយ្យ” តិ ចិត្តំ ឧទចាធិ។ សោ តេន
បរិវិតក្កេន មគ្គជលបដិវេធំ កាតុំ នាសក្ខិ។ តថាគតំ បន វន្តិត្វា សម្មុខេ ឋត្វា
អាហា - “ភន្តេ, យេន ភិក្ខុនា ឥសិគណាស្ស បុច្ឆាសនានុមោទនា កតា, កោ
នាមាយំ តុម្ហាកំ សាសនេ” តិ។ “អរណវិហារិអង្កេ ទក្ខិណោយ្យអង្កេ ច ឯតទគ្គំ
បត្តោ ឯសោ ភិក្ខុ” តិ។ “ភន្តេ, យាយំ មយា សត្តាបំ បុប្ផធន្តំ ជារេន្តេន សក្ការោ
កតោ, តេន អធិការេន ន អញ្ចំ សម្បត្តិ បត្តេមិ, អនាគតេ បន ឯកស្ស

ពុទ្ធស្ស សាសនេ អយំ ជេរោវិយ ធ្វើហង្ក័រិហិ សមន្តាគតោ សាវកោ ភវេយ្យ"ន្តិ
បត្តនមកាសិ។

សត្តា “សមិជ្ឈិស្សតិ នុ, ខោ ឥមស្ស តាបសស្ស បត្តនា” តិ
អនាគតំសញ្ញាណំ បេសេត្វា ឡិលោកេន្តោ កប្បសតសហស្សំ អតិក្កមិត្វា
សមិជ្ឈនកការំ ទិស្វា នន្ទតាបសំ អាហា - “ន តេ អយំ បត្តនា មោយា
ភវិស្សតិ, អនាគតេ កប្បសតសហស្សំ អតិក្កមិត្វា កោតមោ នាម ពុទ្ធា
ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, តស្ស សន្តិកេ សមិជ្ឈិស្សតិ” តិ វត្វា ធម្មកមំ កថេត្វា
ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ អាកាសំ បក្ខន្ធិ។ នន្ទតាបសោ យាវ ចក្កបថសមតិក្កមា
សត្តារំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច ឧទ្ទិស្ស អញ្ចលី បគ្គយ្ហ អដ្ឋាសិ។ សោ អបរភាគេ កាលេន
កាលំ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុណិ។ អបរិហិន្ន្យានោវ កាលង្គត្វា
ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ។ តតោ បន ចុតោ អបរាជិបិ បញ្ច ជាតិសតានិ បព្ពជិត្វា
អារញ្ញកោ អហោសិ។ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេបិ បព្ពជិត្វា អារញ្ញកោ
ហុត្វា គតបច្ឆាគតវត្ថំ បូរេសិ។ ឯតំ កិរ វត្ថំ អបរិបូរេត្វា មហាសាវកការំ
ចាបុណ្ណា នាម នត្ថិ។ គតបច្ឆាគតវត្ថំ បន អាគមជ្ជកថាសុ វុត្ថនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ សោ វិសតិវស្សសហស្សានិ គតបច្ឆាគតវត្ថំ បូរេត្វា កាលង្គត្វា
កាមាវចរទេវលោកេ តាវតីសភវនេ និព្ពត្តិ។ វុត្ថញ្ញោតំ អបទានេ (អប. ជេរ
១.៣.១៥១) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, និសភោ នាម បព្ពតោ;
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, បណ្ណាសាលា សុមាបិតា។

“កោសិយោ នាម នាមេន, ជជិលោ ឧគ្គតាបនោ;
ឯកាកិយោ អនុតិយោ, វសាមិ និសភេ តទា។

“ផលំ មូលញ្ច បណ្ណាញ្ច, ន ភុញ្ញាមិ អហំ តទា;
បវត្តំវ សុចាតាហំ, ឧបជីវាមិ តាវទេ។

“នាហំ កោបេមិ អាជីវំ, ចជមាឆោបិ ជីវិតំ;
អាវាធមិ សកំ ចិត្តំ, វិវដ្ឋមិ អនេសនំ។

“ភក្ខបសំហិតំ ចិត្តំ, យទា ឧប្បជ្ឈតេ មម;
សយំវ បច្ចវេក្ខាមិ, ឯកក្កោ តំ ឧមេមហំ។

“វដ្ឋសេ វដ្ឋនីយេ ច, ទុស្សនីយេ ច ទុស្សសេ;
មុយ្ហសេ មោហានីយេ ច, និក្ខមស្ស វនា តុវំ។

“វិសុទ្ធានំ អយំ វាសោ, និម្មលានំ តបស្សិនំ;
មា ខោវិសុទ្ធិ ទ្វិសេសិ, និក្ខមស្ស វនា តុវំ។

“អភិរកោ ភវិត្វាន, យទា បុត្តំ លភិស្សសិ;
ឧភោបិ មាវិរាធសិ, និក្ខមស្ស វនា តុវំ។

“ធឯវាលាតំ យថា កដ្ឋំ, ន ក្ខចិ កិច្ចការកំ;
នេវ តាមេ អវញ្ញោ វា, ន ហិ តំ កដ្ឋសម្មតំ។

“ធឯវាលាតូបមោ ត្វំ សិ, ន គិហី នាបិ សញ្ញតោ;
ឧភតោ មុត្តកោ អដ្ឋំ, និក្ខមស្ស វនា តុវំ។

“សិយា នុ ខោ តវ ឯតំ, កោ បជាឆាតិ តេ ឥទំ;
សទ្ធាធុវំ វហិសិ មេ, កោសដ្ឋពហុលាយ ច។

“ជិកុច្ឆិស្សន្តិ តំ វិញ្ញា, អសុចី នាភិរកោ យថា;

អាកឡ្យត្វាន ឥសយោ, ចោទយិស្សន្តិ តំ សទា។

“តំ វិញ្ញា បវទិស្សន្តិ, សមតិក្កន្តសាសនំ;
សំវាសំ អលកន្តោ ហិ, កថំ ជីវិហិសិ តុរំ។

“តិធាបទិន្នំ មាតង្គំ, កុញ្ញវំ សង្ខិហាយនំ;
ពលី ឆាកោ ឧបកន្ធា, យូថា និហារតេ គជំ។

“យូថា វិនិស្សយោ សន្តោ, សុខំ សាតំ ន វិន្ទតិ;
ទុក្ខិតោ វិមនោ ហោតិ, បដ្ឋាយន្តោ បវេជតិ។

“តថេវ ជជិលា តម្បិ, និហិស្សន្តិ ទុម្ពតិ;
តេហិ តុំ និស្សយោ សន្តោ, សុខំ សាតំ ន លច្ឆសិ។

“ទិវា វា យទិ វា វត្ថិ, សោកសល្លសមប្បិតោ;
ទយ្ហតិ បរិឡាហោន, គដោ យូថាវ និស្សយោ។

“ជាតរូបំ យថា ក្ខជំ, នេវ ឈាយតិ កត្តចិ;
តថា សីលវីហិនោ តុំ, ន ឈាយិស្សសិ កត្តចិ។

“អគារំ វសមាធាមិ, កថំ ជីវិហិសិ តុរំ;
មត្តិកំ បេត្តិកញ្ចាបិ, នត្តិ តេ និហិតំ ធនំ។

“សយំ កម្មំ ករិទ្ធាន, គត្តេ សេទំ បមោចយំ;
ឯវំ ជីវិហិសិ គេហោ, សាធុ តេ តំ ន រុច្ឆតិ។

“ឯវាហំ តត្ថ វាវេមិ, សំកិលេសគតំ មនំ;
នាធាធម្មកថំ កត្វា, ចាចា ចិត្តំ និវារយី។

“ឃុំ មេ វិហារន្តស្ស, អប្បមាធិហារិនោ;
តិសវស្សសហស្សនិ, វិបិនេ មេ អតិក្កមុំ។

“អប្បមាធិតំ ទិស្វា, ឧត្តមត្ថំ គវេសកំ;
បទុមុត្តរសមុទ្វោ, អាគច្ឆិ មម សន្តិកំ។

“តិម្ពរុសកវណ្ណាកោ, អប្បមេយ្យោ អន្ធចមោ;
រូបេនាសទិសោ ពុទ្ធា, អាកាសេ ចង្គមី តទា។

“សុដុល្លោ សាលរាជារ, វិជ្ជុវព្ពយនន្តរេ;
ញាណេនាសទិសោ ពុទ្ធា, អាកាសេ ចង្គមី តទា។

“សីហារាជារសម្ពុតោ, គជរាជារ ធម្មតោ;
លាសីតោ ព្យគ្សរាជារ, អាកាសេ ចង្គមី តទា។

“សិដ្ឋិទិកូសវណ្ណាកោ, ខទិវដ្ឋារសន្តិកោ;
មណីយថា ជោតិវសោ, អាកាសេ ចង្គមី តទា។

“វិសុទ្ធកេលាសនិកោ, បុណ្ណាមាយេវ ចន្ទិមា;
មជ្ឈន្តិកេវ សូរិយោ, អាកាសេ ចង្គមី តទា។

“ទិស្វា នភេ ចង្គមន្តំ, ឃុំ ចិន្តេសហំ តទា;
នេវេ នុ ខោ អយំ សត្តោ, ឧទាហុ មនុជោ អយំ។

“ន មេ សុតោ វា ទិដ្ឋោ វា, មហិយា ឯទិសោ នរោ;
អបិ មន្តបទំ អត្ថិ, អយំ សត្តា ភវិស្សតិ។

“ឃុំវាហំ ចិន្តយិទ្ធាន, សកំ ចិត្តំ បសាធិយី;

នាឆាបុប្ផញ្ចា គន្ធាញ្ចា, សន្និចារតេសហំ តទា។

“បុច្ឆាសនំ បញ្ញាបេត្វា, សាធុចិត្តំ មនោរម៌;
នរសារទិនំ អគ្គំ, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“ឥទំ មេ អាសនំវីរ, បញ្ញាត្ថំ តវនុច្ឆរំ;
ហាសយន្តោ មមំ ចិត្តំ, និសីទិ កុសុមាសនេ។

“និសីទិ តត្ថ ភគវា, អសម្ព័តោវ កេសរី;
សត្តវត្តិន្ទរំ ពុទ្ធា, បវេរ កុសុមាសនេ។

“នមស្សមាណោ អជ្ជាសី, សត្តវត្តិន្ទរំ អហំ;
វុដ្ឋហិត្វា សមាធិម្ហា, សត្តា លោកេ អនុត្តរេ;
មម កម្មំ បកិកេត្តន្តោ, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“ភាវេហិ ពុទ្ធានុស្សតី, ភាវនានមនុត្តរំ;
ឥមំ សតី ភាវយិត្វា, បូរយិស្សសិ មាណសំ។

“តីសកប្បសហស្សានិ, ទេវលោកេ វមិស្សសិ;
អសីតិក្ខត្ថំ ទេវិន្ទោ, ទេវវន្ទំ កវិស្សសិ;
សហស្សក្ខត្ថំ ចក្កវត្ថិ, រាជា វជ្ជភវិស្សសិ។

“បទេសវន្ទំវិបុលំ, គណនាតោ អសម្ព័យំ;
អនុភោស្សសិ តំ សព្វំ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ជលំ។

“ភវាភវេ សំសរន្តោ, មហាភោគំ លភិស្សសិ;
ភោគេ តេ ឡនតា នត្ថិ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ជលំ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“អសីតិកោដិ ធម្មត្វា, ទាសេ កម្មករេ ពហូ;
គោតមស្ស ភកវតោ, សាសនេ បព្ពជិស្សសិ។

“អាវាធយិ ត្វា សម្ពុទ្ធំ, គោតមំ សក្យបុគ្គលំ;
សុភូតិ នាម នាមេន, ហេស្សសិ សត្ត សាវកោ។

“ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ទក្ខិណោយ្យគុណម្ហិ តំ;
តថាវណាវិហារេ ច, ធ្វិសុ អគ្គេ វេបេស្សសិ។

“ឥទំ វត្វាន សម្ពុទ្ធោ, ជលេនុត្តមនាមកោ;
នកំ អពុត្តមី វិរោ, ហំសរាជាវ អម្ពរេ។

“សាសិតោ លោកេនាថេន, នមស្សិត្វា តថាគតំ;
សទា ភាវេមិ មុទិតោ, ពុទ្ធានុស្សតិមុត្តមំ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសំ អគច្ឆហំ។

“អសីតិក្ខត្តំ ទេវិន្ទោ, ទេវវជ្ជមការយី;
សហស្សក្ខត្តំ រាជា ច, ចក្កវត្ថី អហោសហំ។

“បទេសវជ្ជំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខយំ;
អនុភោមិ សុសម្បត្តិ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ជលំ។

“ភវាភវេ សំសរន្តោ, មហាកោគំ លភាមហំ;

កោគេ មេ ឡានតា នត្តិ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ដល់។

“សតសហស្សតោ កហ្មេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធានុស្សតិយា ដល់។

“បដិសម្ពិទ្ធា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ធម្មភិញ្ញា សច្ចិកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ -

ឥត្ថំ សុទ្ធិំ អាយស្មា សុភូតិត្តោ វេ ឥមា គាថាយោ អភាសិត្តាតិ។

ឯវំ បន សោ តាវតីសកវនេ អបរាបរំ ឧប្បជ្ឈនវសេន ទិព្វសម្មត្តិ
អនុភវិត្វា តតោ ចុតោ មនុស្សលោកេ អនេកសតក្ខត្តំ ចក្កវត្តិរាជា ច
បទេសរាជា ច ហុត្វា ឧឡារំ មនុស្សសម្មត្តិ អនុភវិត្វា អថ អម្ពាភំ ភគវតោ
កាលេ សាវត្ថិយំ សុមនសេដ្ឋិស្ស គេហោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស កនិដ្ឋោ ហុត្វា
ទិព្វត្តិ “សុភូតិ”តិស្ស នាមំ អហោសិ។

តេន ច សមយេន អម្ពាភំ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ឈិត្វា បវត្តវរធម្មចក្កោ
អនុបុព្វេន រាជគហំ កត្វា តត្ថ វេឡូវនបដិគ្គហណាទិនា លោកានុគ្គហំ
ករោន្តោ រាជគហំ ឧបនិស្សាយ សីតវនេ វិហារតិ។ តទា អនាថបិណ្ឌិកោ សេដ្ឋិ
សាវត្ថិយំ ឧដ្ឋានកកណ្ណំ គហេត្វា អត្តនោ សហាយស្ស រាជគហសេដ្ឋិនោ យំ
គតោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា សត្តារំ សីតវនេ វិហារន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បឋមទស្សនេនេវ
សោតាបត្តិដលេ បតិដ្ឋាយ សត្តារំ សាវត្ថី អាគមនត្ថាយ យាទិត្វា តតោ
បញ្ចចត្តាលីសយោជនេ មគ្គេ យោជនេ យោជនេ សតសហស្សបរិច្ឆាគេន
វិហារេ បតិដ្ឋាបេត្វា សាវត្ថិយំ រាជមាទេន អដ្ឋករីសប្បមាណំ ជេតស្ស
រាជកុមារស្ស ឧយ្យានភូមិំ កោដិសន្តារេន កិណិក្វា តត្ថ ភគវតោវិហារំ
កាវេត្វា អនាសិ។ វិហារបរិគ្គហណាទិវសេ អយំ សុភូតិកុដុម្ពិកោ

អនាថបិណ្ឌិកសេដ្ឋីនា សទ្ធិ គន្ធា ធម្មំ សុណាន្តោ សទ្ធិំ បដិលភិក្ខុ បព្ពជិ។ សោ
ឧបសម្បជ្ជិត្វា ទ្វេ មាតិកា បគុណា កត្វា កម្មជ្ជានំ កថាបេត្វា អរញ្ញោ
សមណធម្មំ ករោន្តោ មេត្តាឈានចានកំ វិបស្សនំ វុឡេត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។
សោ ធម្មំ ទេសេន្តោ យស្មា សត្តារា ទេសិតនិយាមេន អនោទិស្សកំ កត្វា ធម្មំ
ទេសេតិ។ តស្មា អរណវិហារីនំ អគ្គោ នាម ជាតោ។ បិណ្ឌិកាយ ចរន្តោ យវេ
យវេ មេត្តាឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុជ្ជាយ ភិក្ខុំ បដិគ្គណ្ហាតិ “ឯវំ ឆាយ កានំ
មហាប្បលំ ភវិស្សតី” តិ។ តស្មា ទក្ខិណោយ្យានំ អគ្គោ នាម ជាតោ។ តេនាហ
ភគវា - “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ អរណវិហារីនំ យទិទំ សុភ្លតិ,
ទក្ខិណោយ្យានំ យទិទំ សុភ្លតី” តិ (អ. និ. ១.១៩៨, ២០១)។ ឯវមយំ មហាថេរោ
អរហត្តេ បតិជ្ជាយ អត្តនា បូរិតចារមីនំ ជលស្ស មត្តកំ បត្វា លោកេ
អភិញ្ញាតោ អភិលក្ខិតោ ហុត្វា ពហុជនហិតាយ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ
អនុបុព្វេន រាជគហំ អគមាសិ។

រាជា ពិម្ពិសារោ ថេរស្ស អាគមនំ សុត្វា ឧបសម្ព័ន្ធមិត្វា វុទ្ធិត្វា “ឥធរេ, ភន្តេ,
វសថា” តិ វត្វា “និវាសនជ្ជានំ ករិស្សាមី” តិ បក្កន្តោ វិស្សរិ។ ថេរោ សេនាសនំ
អលកន្តោ អញ្ញោកាសេ វីតិនាមេសិ។ ថេរស្ស អាទុកាវេន ទេវោ ន វស្សតិ។
មនុស្សា អវុជ្ជិតាយ ឧបទុតា រញ្ជោ និវេសនទ្វារេ ឧក្កជ្ជិមកំសុ។ រាជា “កេន នុ
ខោ ការណេន ទេវោ ន វស្សតី” តិ វិមំសន្តោ “ថេរស្ស អញ្ញោកាសវាសេន មញ្ញោ
ន វស្សតី” តិ ចិន្តេត្វា តស្ស បណ្ណាកុដិ កាពាបេត្វា “ឥមិស្សា, ភន្តេ,
បណ្ណាកុដិយា វសថា” តិ វត្វា វុទ្ធិត្វា បក្កាមិ។ ថេរោ កុដិកំ បរិសិត្វា
តិណាសន្តារកេ បល្ល័ង្កេន និសីទិ។ តទា បន ទេវោ ថោកំ ថោកំ ដុសាយតិ, ន
សម្មា ធារំ អនុប្បវេច្ឆតិ។ អថ ថេរោ លោកស្ស អវុជ្ជិកភយំ វិសមិតុកាមោ
អត្តនោ អជ្ឈត្តិកពាហិរវត្ថុកស្ស បរិស្សយស្ស អភាវំ បវេទេន្តោ -

១.

“ឆន្ទាមេ កុដិកា សុខា និវាតា, វស្ស ទេវ យថាសុខំ;
ចិត្តំ មេ សុសមាហិតំ វិមុត្តំ, អាតាបី វិហារមិ វស្ស ទេវា” តិ។ -

កាថមាហា។

តត្ថ ឆន្ទ-សុទ្ធោ តាវ “ឆន្ទា សា កុមារិកា ឥមស្ស កុមារកស្ស” (ចារា. ២៩៦) “នច្ឆន្នំ នប្បតិវុប” ត្ថិអាធិសុ (ចារា. ៣៨៣) បតិវុបេ អាគតោ។ “ឆន្នំ ត្រូវ, ជគ្គណា, ជស្សាយតនាន” ត្ថិអាធិសុ វចនវិសិដ្ឋេ សន្និទ្ធិវិសេសេ។ “ឆន្ទមតិវស្សតិ, វិវដំ នាតិវស្សតិ” តិអាធិសុ (ឧទា. ៤៥; ចូឡវ. ៣៨៥) គហលោ។ “ក្យាហំ តេ នច្ឆន្ទោបិ ករិស្សាមី” តិអាធិសុ និវាសនចារុបនេ “អាយស្មា ឆន្ទោ អនាចារំ អាចរតី” តិអាធិសុ (ចារា. ៤២៤) បញ្ញត្តិយំ។ “សត្តច្ឆន្នំ សត្តបរិច្ឆន្នំ (ចា. ៥២, ៥៤), ឆន្ទា កុដិ អាហិតោ គីនី” តិ (សុ. និ. ១៨) ច អាធិសុ តិណាធិហិ ធាននេ។ ឥធាបិ តិណាធិហិ ធាននេយេវ ឧដ្ឋព្ពោ, តស្មា តិណាន វា បណ្ណេន វា ឆន្ទា យថា ន វស្សតិ វស្សោធកបតនំ ន ហោតិ ន ឱវស្សតិ, ឯវំ សម្មទេវ ធានីតាតិ អត្ថោ។

មេ-សុទ្ធោ “កិច្ចេន មេ អធិគតំ, ហលំ ធានិ បកាសិតុ” ត្ថិអាធិសុ (មហាវ. ៨; ធិ. និ. ២.៦៥; ម. និ. ១.២៨១; ២.៣៣៧; សំ. និ. ១.១៧២) ករណេ អាគតោ, មយាតិ អត្ថោ។ “តស្ស មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ” តិអាធិសុ (សំ. និ. ៣.១៨២; អ. និ. ៤.២៥៧) សម្មទានេ, មយ្ហត្ថិ អត្ថោ។ “បុព្វេវ មេ, ភិក្ខុវេ, សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្សេវ សតោ” អាធិសុ (ម. និ. ១.២០៦; សំ. និ. ៤.១៤) សាមិអត្ថោ អាគតោ។ ឥធាបិ សាមិអត្ថោ ឯវ ឧដ្ឋព្ពោ, មមាតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ ឱណាសវានំ មមាយិតត្ថំ នាម កិញ្ចិ នត្ថិ លោកធម្មេហិ អនុបលិត្តការតោ, លោកសមញ្ញាវសេន បន តេសម្មិ “អហំ មមា” តិ

វេហារមត្តំ ហោតិ។ តេជាហ ភគវា - “កិច្ចិ មេ សាវកា ធម្មទាយាទា ភវេយ្យំ,
នោ អាមិសទាយាទា” តិ (ម. និ. ១.២៩)។

កុដិកាតិ បន មាតុកុដ្ឋិបិ ករជកាយោបិ តិណាទិច្ឆននោ បតិស្សយោបិ
វុច្ឆតិ។ តថា ហិ -

“មាតរំ កុដិកំ ព្រូសិ, ភវិយំ ព្រូសិ កុលាវកំ;
បុត្តេ សន្តានកេ ព្រូសិ, តណ្ហា មេ ព្រូសិ ពន្ធន” តិ (សំ. និ. ១.១៩) -

អាទីសុ មាតុកុដ្ឋិ “កុដិកា” តិ វុត្តា។

“អដ្ឋិកផ្តលកុដិកេ, មំសន្តារុបសិព្ពិតេ;
ធិរត្តុ បូរេ ទុគ្គន្ទេ, បរគត្តេ មមាយសី” តិ (ថេរគា. ១១៥៣) -

អាទីសុ កេសាទិសមូហត្វតោ ករជកាយោ។ “កស្សបស្ស ភគវតោ ភគិនិ
កុដិ ឡិវស្សតិ” (ម. និ. ២.២៩១) “កុដិ នាម ឧល្លិត្តា វា ហោតិ អវលិត្តា
វា” តិ អាទីសុ (ចារា. ៣៤៩) តិណាធននបតិស្សយោ។ ឥនាបិ សោ វេ វេទិតញ្ចោ
បណ្ណាសាលាយ អធិប្បតត្តា។ កុដិ វេ ហិ កុដិកា, អចាកជកុដិ “កុដិកា” តិ
វុត្តា។

សុខ-សន្តោ បន “វិបិដ្ឋិកត្វាន សុខំ ទុខញ្ច, បុព្ពេវ ច
សោមនស្សនោមនស្ស” តិ អាទីសុ (សុ. និ. ៦៧) សុខវេទនាយំ អាគតោ។ “សុខោ
ពុទ្ធានមុប្បាទោ, សុខា សទ្ធម្មទេសនា” តិ អាទីសុ (ធម. ប. ១៩៤) សុខមូលេ។
“សុខស្សេតំ, ភិក្ខុវេ, អធិវចនំ យទិទំ បុព្ពានិ” តិ អាទីសុ (អ. និ. ៧.៦២; ឥតិវុ.
២២) សុខហេតុម្ហិ។ “យស្មា ច, ខោ, មហាលិ, រូបំ សុខំ សុខានុបតិទំ
សុខាវក្កន្ត” តិ អាទីសុ (សំ. និ. ៣.៦០) សុខាវម្ពណោ, “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារា ឯតេ,

ចុន្ទ, អរិយស្ស វិនយេ”តិអាធិសុ (ម. និ. ១.៨២) អព្យាបដ្ឋេ។ “និព្ពានំ បរមំ
សុខ”ន្តិអាធិសុ (ម. និ. ២.២១៥; ធម. ប. ២០៣-២០៤) និព្ពានេ។ “យាវព្វំទំ, ភិក្ខុវេ, ន
សុករំ អក្ខានេន ចាបុណ្ឌិតំ យាវ សុខា សន្តា”តិអាធិសុ (ម. និ. ៣.២២៥)
សុខប្បច្ចយជ្ជានេ។ “សោវគ្គិកំ សុខវិចាកំ សគ្គសំវត្ថនិក”ន្តិអាធិសុ (ធី. និ.
១.១៦៣; សំ. និ. ១.១៣០) ឥដ្ឋ, បិយមនាបេតិ អត្តោ។ ឥធាបិ ឥដ្ឋ សុខប្បច្ចយេ
វា ទដ្ឋព្ពោ។ សា ហិ កុជិ អន្តោ ពហិ ច មនាបភាវេន សម្មាទិគា
និវាសនជាសុតាយ “សុខា”តិ វុត្តោ។ តថា នាតិសីតនាតិឧណ្ហតាយ
ឧតុសុខសម្មត្តិយោគេន កាយិកចេតសិកសុខស្ស បច្ចយភាវតោ។

និវាតាតិ អវាតា, ដុសិតគ្គឡបិហិតវាតចានត្តា វាតបរិស្សយរហិតាតិ
អត្តោ។ ឥទំ តស្ស កុជិកា សុខភាវិការំ។ សវាតេ ហិ សេនាសនេ
ឧតុសប្បាយោ នលព្ពតិ, និវាតេ សោលព្ពតីតិ។ វស្សតិ បរិស្ស សម្មា ធារំ
អនុប្បវេច្ឆេ។ ទេវាតិ អយំ ទេវ-សន្តោ “ឥមាជិតេ, ទេវ, ចតុរាសីតិ
នករសហស្សនិ កុសវតីរាជធានិប្បមុខានិ, ឯត្ថ, ទេវ, ធនំ ជនេហិ ជីវិតេ
អបេក្ខ”ន្តិអាធិសុ (ធី. និ. ២.២២៦) សម្មតិទេវេ ខត្តិយេ អាគតោ។
“ចាតុមហារាជិកា ទេវា វណ្ណាវន្តោ សុខពហុលា”តិអាធិសុ (ធី. និ. ៣.៣៣៧)
ឧបបត្តិទេវេសុ។ “តស្ស ទេវាតិទេវស្ស, សាសនំ សព្ពទស្សិនោ”តិអាធិសុ
វិសុទ្ធិទេវេសុ។ វិសុទ្ធិទេវានព្ពិ ភកវតោ អតិទេវភាវេ វុត្តេ ឥតវេសំ វុត្តោ ឯវ
ហោតិ។ “វិទ្ធេ វិគតវលាហាកេ ទេវេ”តិអាធិសុ (ម. និ. ១.៤៨៦; សំ. និ. ១.១១០;
ឥតិវុ. ២៧) អាគាសេ។ “ទេវោ ច កាលេន កាលំ ន សម្មា ធារំ
អនុប្បវេច្ឆតី”តិអាធិសុ (អ. និ. ៤.៧០) មេយេ បដ្ឋន្នេ វា។ ឥធាបិ មេយេ បដ្ឋន្នេ វា
ទដ្ឋព្ពោ។ វស្សតិ ហិ តេ អាណាបេន្តោ ថេរោ អាលបតិ។ យថាសុខន្តិ យថារុចី។
តវ វស្សនេន មយ្ហំ ពាហិរោ បរិស្សយោ នត្តិ, តស្មា យថាកាមំ វស្សតិ
វស្សបជីវិតេ អនុគ្គណ្ហោ វទតិ។

ឥតានិ អព្ពន្ធរេ បរិស្សយាការំ ធស្សេន្តោ “ចិត្ត” ត្តិអាទិមាហ។ តត្ថ ចិត្តំ មេ
សុសមាហិតត្តិ មម ចិត្តំ សុដ្ឋ អតិវិយ សម្មា សម្មទេវ ឯកគ្គភាវេន អារម្មណេ
បរិបតំ។ តព្វា ខោ ន នីវរណាទិវិត្តម្ពនមត្តន; អបិ ច ខោវិមុត្តំ
ឡិម្ពាភិយឧទ្ធកាភិយសង្កហេហិ សព្វសំយោជនេហិ សព្វកិលេសធម្មតោ ច
វិសេសេន វិមុត្តំ, សមុច្ឆេទប្បហានវសេន បដិបស្សន្តិប្បហានវសេន តេ
បដហិត្វា បិតត្តិ អត្តោ។ អាតាបីតិ វិវិយវា។ ជលសមាបត្តិអត្តំ
វិបស្សនាម្ពវសេន ធិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្តព្វា អារទ្ធវិវយោ ហុត្វា វិហារមិ,
ធិព្វវិហារាទិហិ អត្តការំ បវត្តេមិ, ន បន កិលេសប្បហានត្ថំ, បហាតព្វស្សេវ
អការតោតិ អធិប្បាយោ។ “យថា បន ពាហិរបរិស្សយាការេន, ទេវ, មយា តំ
វស្សនេ និយោជិតោ, ឯវំ អព្ពន្ធរេបរិស្សយាការេនបី” តិ ធស្សេន្តោ បុនបិ “វស្ស,
ទេវា” តិ អាហ។

អបរោ នយោ ធន្នាតិ ធាទិតា បិហិតា។ កុដិកាតិ អត្តភាវោ។ សោ ហិ
“អនេការយវស្ស សមុទាយស្ស អវិជ្ជានីវរណស្ស, ភិក្ខុវេ, បុគ្គលស្ស
តណ្ហាសំយុត្តស្ស អយព្រោវ កាយោ សមុទាគតោ, ពហិត្វា ច
នាមរូប” ត្តិអាទិសុ (សំ. និ. ២.១៩) កាយោតិ អាគតោ។ “សិព្វា, ភិក្ខុ, ឥមំ នារំ,
សិត្តា តេ លហុមេស្សតី” តិអាទិសុ (ធរ. ប. ៦៦) នាវាតិ អាគតោ។ “គហការក
ធិដ្ឋាសិ, គហក្ខំវិសង្កត” ត្តិ (ធរ. ប. ១៥៤) ច អាទិសុ គហន្តិ អាគតោ។ “សត្តោ
គុហាយំ ពហុនាភិធន្នោ, តិដ្ឋំ នរោ មោហានស្មី បកាឡោ” តិអាទិសុ (សុ. និ.
៧៧៨) គុហាតិ អាគតោ។ “នេលង្គោ សេតបច្ឆាទោ, ឯកាវេ វត្តតិ
រថោ” តិអាទិសុ (ឧទា. ៦៥) រថោតិ អាគតោ។ “បុន គេហំ ន កាហាសី” តិអាទិសុ
(ធរ. ប. ១៥៤) គេហន្តិ អាគតោ។ “វិវដា កុដិ និព្វតោ គិនី” តិអាទិសុ (សុ. និ. ១៩)
កុដិតិ អាគតោ។ តស្មា ឥធាបិ សោ “កុដិកា” តិ វុត្តោ។ អត្តភាវោ ហិ កដ្ឋាទិនិ
បដិច្ច លព្ពមាធា គេហនាមិកា កុដិការិយ អដ្ឋិអាទិសញ្ញិតេ

បដិវត្តន៍អាទិភាព ជស្សទិភេត ច បដិច្ចលត្តមនោ “កុដិកា” តិ វុត្តា,
ចិត្តមគ្គជស្ស និវាសភាវតោ ច។ យថាហ -

“អដ្ឋិកម្ពុលកុដិវេសា, មគ្គដាវសថោ ឥតិ;
មគ្គដោ បញ្ចាទ្វារាយ, កុដិកាយ បសក្កិយ;
ទ្វារេនានុបរិយាតិ, យដ្ឋយន្តោ បុនប្បុន” តិ ច។

សា បនេសា អត្ថភាវកុដិកា ថេរស្ស តិណ្ណំ ធន្នំ អដ្ឋន្ទញ្ច អសំវេទ្វារានំ
វេសេន សមតិវិជ្ជនកស្ស រាគាទិអវស្សុតស្ស បញ្ញាយ សំវុតត្តា សម្មនេវ
បិហិតត្តា “ធន្ទា” តិ វុត្តា។ តេនាហ ភគវា - “សោតានំ សំវេ ព្រមិ, បញ្ញាយេតេ
បិដិយវេ” តិ (សុ. និ. ១០៤១)។ វុត្តនយេន ធន្ទត្តា ឯវ កិលេសទុក្ខភាវតោ
និរាមិសសុខសមដ្ឋិតាយ ច សុខា សុខប្បត្តា, តតោ ឯវ ច និវាតា
និហិតមានមទេម្ពសារម្ពតាយ និវាតវុត្តិកា។ អយញ្ច នយោ “មយ្ហំ ន
សំកិលេសធម្មានំ សំវេរណាមត្តេន សិទ្ធា, អថ ខោ អគ្គមគ្គសមាធិនា សុដ្ឋុ
សមាហិតចិត្តតាយ ថេវ អគ្គមគ្គបញ្ញាយ សព្វសំយោជនេហិ
វិប្បមុត្តចិត្តតាយ ចា” តិ ឧស្សេន្តោ អាហា “ចិត្តំ មេ សុសមាហិតំ វិមុត្ត” តិ។
ឯវគ្គតោ ច “ឥនាធាហំ កតករណីយោ” តិ ន អប្បោស្សុក្កោ ហោមិ, អថ ខោ
អាតាបិ វិហារមិ, សនេវកស្ស លោកស្ស ហិតសុខុបសំហារេ ឧស្សហជាតោ
ភិក្ខាចារកាលេបិ អនុយំ ព្រហ្មវិហារេនេវ វិហារមិ។ តស្មា តូម្បិ, នេវ, បដ្ឋន្ទ
មយ្ហំ បិយំ កាតុកាមតាយបិ វស្សបដិវេនំ សត្តានំ អនុកម្មាយបិ វស្ស សម្មា
ធារំ អនុប្បវេច្ឆាតិ ឯវមេត្ត អត្តោ ធម្មញ្ញោ។

ឯត្ថ ច ថេរោ “ធន្ទា មេ កុដិកា សុខា និវាតា” តិ ឥមិនា
លោកិយលោកុត្តរភេទំ អត្តនោ អធិសីលសិក្ខំ ឧស្សេតិ។ “ចិត្តំ មេ
សុសមាហិត” តិ ឥមិនា អធិចិត្តសិក្ខំ។ “វិមុត្ត” តិ ឥមិនា អធិបញ្ញាសិក្ខំ។

“អាតាប៊ី វិហារមី” តិ ឥមិនា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ។ អថ វា “ធន្ទា មេ កុដិកា សុខា
និវាតា” តិ ឥមិនា អនិមិត្តវិហារំ ទស្សេតិ កិលេសវស្សបិដានមុខេន
និច្ឆាទិនិមិត្តក្បាជនទីបនតោ។ “ចិត្តំ មេ សុសមាហិត” តិ ឥមិនា
អប្បណិហិតវិហារំ។ “វិមុត្ត” តិ ឥមិនា សុញ្ញតវិហារំ។ “អាតាប៊ី វិហារមី” តិ
ឥមិនា តេសំ តិណ្ណំ វិហារាទំ អធិគម្ភចាយំ។ បឋមេន វា ទោសប្បហានំ,
ទុតិយេន រាគប្បហានំ, តតិយេន មោហប្បហានំ។ តថា ទុតិយេន
បឋមទុតិយេហិ វា ធម្មវិហារសម្បត្តិយោ ទស្សេតិ។ តតិយេន
វិមុត្តិសម្បត្តិយោ។ “អាតាប៊ី វិហារមី” តិ ឥមិនា បរហិតបដិបត្តិយំ
អតទ្ធិតការំ ទស្សេតិ តិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯវំ “យថាឆាមា” តិ កាថាយ វុត្តានំ ធម្មវិហារាទីនំ ឥមាយ កាថាយ
ទស្សិតត្តា តត្ថ អទស្សិតេសុ នាមគោត្តេសុ នាមំ ទស្សេតុ “ឥត្តំ សុទ” តិ អាទិ
វុត្តំ។ យេ ហិ ជេរា នាមមត្តេន ចាកជា, តេ នាមេន, យេ គោត្តមត្តេន ចាកជា,
តេ គោត្តេន, យេ ឧកយថា ចាកជា, តេ ឧកយេនបិ ទស្សិស្ស” តិ អយំ បន
ជេរា នាមេន អភិលក្ខិតោ, ន តថា គោត្តេនាតិ “ឥត្តំ សុទំ អាយស្មា សុភូតិ” តិ
វុត្តំ។ តត្ថ ឥត្តន្តិ ឥទំ បការំ, ឥមិនា អាការេនាតិ អត្ថោ។ សុទន្តិ សុ ឥទំ,
សន្ធិវសេន ឥការលោហោ។ ស្វតិ ច និចាតមត្តំ, ឥទំ កាថន្តិ យោជនា។
អាយស្មាតិ បិយវចនមេតំ គរុការវសប្បតិស្សវចនមេតំ។ សុភូតិ តិ
នាមកិត្តនំ។ សោ ហិ សវីរសម្បត្តិយាបិ ទស្សនីយោ ចាសាទិកោ,
គុណសម្បត្តិយាបិ។ ឥតិ សុន្ទរាយ សវីរវយវិភូតិយា
សីលសម្បត្តិយាទិវិភូតិយា ច សមន្នាគតត្តា សុភូតិ បញ្ញាយិត្ត
សីលសារាទិទីរគុណយោគតោ ជេរោ។ អភាសិត្តាតិ កថេសិ។ កស្មា បនេតេ
មហាជេរា អត្ថនោ គុណោ បកាសេន្តិទិ? ឥមិនា ទីយេន អទ្ធា អនធិគតបុព្វំ
បរមគម្ពីរំ អតិវិយ សន្តំ បណ្ឌិតំ អត្ថនា អធិគតំ លោកុត្តរធម្មំ បច្ឆវេក្ខិត្វា

បីតិវេកសមុស្សហិតឧទានវសេន សាសនស្ស និយ្យានិកការវិការវេសេន ច
បរមប្បិច្ឆា អរិយា អត្តនោ គុណោ បកាសេន្តិ, យថា តំ លោកនាថោ
ពោធនេយ្យអដ្ឋាសយវសេន “ឧសពលសមន្នាគតោ, ភិក្ខុវេ, តថាគតោ
ចតុវេសារន្តវិសារនោ” តិអាទិនា អត្តនោ គុណោ បកាសេន្តិ, ឯវមយំ ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណគាថា ហោតីតិ។

បរមត្ថធិបនិយា ថេរគាថាសំវណ្ណនាយ

សុភូតិត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មហាកោដ្ឋិកត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ឧបសន្តោតិ អាយស្មតោ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរស្ស គាថា។ តស្ស កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ ថេរោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ មហាកោគកុលេ
និព្ពត្តិក្ខាវិញ្ញាតំ បត្តោ មាតាបិតុនំ អច្ចយេន កុដុម្ពំ សណ្ឋាបេត្វា យរាវាសំ
វសន្តោ ឯកទិវសំ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ ធម្មទេសនាកាលេ
ហំសវតីនគរវាសិកេ គន្ធមាលាធិហត្ថេ យេន ពុទ្ធា យេន ធម្មោ យេន សង្ឃោ,
តន្ថិន្ទេ តប្បាលោ តប្បញ្ញាវេ គច្ឆន្តេ ទិស្វា មហាជនេន សទ្ធិំ ឧបគតោ សត្តារំ
ឯកំ ភិក្ខុំ បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គជ្ជានេ វេបេន្តំ ទិស្វា “អយំ កិរ ឥមស្មី សាសនេ
បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គោ, អហោ វតាហម្បិ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ អយំ វិយ
បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គោ ភវេយ្យ” ត្ថិ ចិន្តេត្វា សត្ថុ ទេសនាបរិយោសានេ
វុដ្ឋិតាយ បរិសាយ ភគវន្តំ ឧបសម្ពិទា, “ភន្តេ, សេ មយ្ហំ ភិក្ខុំ គណ្ណាថា” តិ
និមន្តេសិ។ សត្តា អធិវាសេសិ។ សោ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា បទិត្តិណំ កត្វា
សកនិវេសនំ គន្ធា សត្តាវត្ថី ពុទ្ធស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច និសង្ឃជ្ជានំ
គន្ធាមមាលាធាមាធិហិ អលង្ករិត្វា បណ្ឌិតំ ខាទនិយំ ភោជនិយំ

បដិយាធាបេត្វា តស្សវា រត្តិយា អច្ចយេន សកេនិវេសនេ
ភិក្ខុសតសហស្សបរិវារំ ភគវន្តំវិវិធយាគុខន្ទកបរិវារំ ឆានាវសស្សបព្យញ្ជនំ
គន្ធុសាលិកោជនំ កោដេត្វា ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ ចិន្តេសិ - “មហន្តំ, ខោ, អហំ
ហានន្តំ បត្ថេមិ នខោ បន មយ្ហំ យុត្តំ ឯកទិវសមេវ ទានំ ទត្វា តំ ហានន្តំ
បត្ថេតុំ, អនុបដិចាដិយា សត្ត ទិវសេ ទានំ ទត្វា បត្ថេស្សមី” តិ។ សោ តេនេវ
និយាមេន សត្ត ទិវសេ មហាធានានិ ទត្វា ភត្តកិច្ចបរិយោសានេ
ទុស្សកោដ្ឋាការំ វិវារាបេត្វា ឧត្តមំ តិចីវរប្បហោនកំ សុខុមវត្តំ ពុទ្ធស្ស
ចាទម្ហលេ វេបេត្វា ភិក្ខុសតសហស្សស្ស ច តិចីវរំ ទត្វា តថាគតំ
ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, យោ សោ ភិក្ខុ តុម្ហេហិ ឥតោ សត្តមទិវសមត្ថកេ
ឯតទគ្គេ វេបិតោ, អហម្មិ សោ ភិក្ខុ វិយ អនាគតេ ឧប្បជ្ឈនកេពុទ្ធស្ស សាសនេ
បព្ពជិត្វា បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គោ ភវេយ្យ” តិ។ វត្តា សត្ត ចាទម្ហលេ និបជ្ជិត្វា
បត្តនំ អកាសិ។ សត្តា តស្ស បត្តនាយ សមិជ្ឈនភារំ ទិស្វា “អនាគតេ ឥតោ
កប្បសតសហស្សមត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, តស្ស
សាសនេ តវ បត្តនា សមិជ្ឈិស្សតី” តិ ព្យាកាសិ។ វុត្តម្មិ ចេតំ អបទានេ (អប.
ថេរ ២.៥៤.២២១-២៥០) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពលោកវិទូ មុនិ;
ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កេយ្យ ឧប្បជ្ឈិ ចក្កមា។

“ឱវាទកោ វិញ្ញាបកោ, តារកោ សព្ពចាលិនំ;
នេសនាកុសលោ ពុទ្ធោ, តារេសិ ជនតំ ពហំ។

“អនុកម្មកោ ការុណិកោ, ហិតេសី សព្ពចាលិនំ;
សម្បត្តេ តិត្តិយេ សព្ពេ, បញ្ចសីលេ បតិជ្ឈបិ។

“ឯវំ និរាគុលំ អាសិ, សុញ្ញតំ តិវ្តិយេហិ ច;
វិចិត្តំ អរហន្តេហិ, វសីភូតេហិ តាធិភិ។

“វតនានជ្ជបញ្ញាសំ, ឧត្តតោ សោ មហាមុនិ;
កញ្ចានគ្សិយសង្គាសោ, ពាត្តីសវរលក្ខណោ។

“វស្សសតសហស្សានិ, អាយុវិជ្ជតិ តាវនេ;
តាវតា តិជ្ជមាធាសោ, តាវេសិ ជនតំ ពហំ។

“តទាហំ ហំសវតិយំ, ព្រាហ្មណោ វេទចារគូ;
ឧបេច្ច សព្វលោកគ្គំ, អស្សោសី ធម្មទេសនំ។

“តទាសោ សាវកំវិរោ, បភិន្នមតិគោចរំ;
អត្ថេ ធម្មេ និរុត្តេ ច, បដិភានេ ច កោវិទំ។

“ឋេបេសិ ឯតទគ្គម្ហំ, តំ សុត្វា មុទិតោ អហំ;
សសាវកំ ជិនវរំ, សត្តាហំ ភោជយី តទា។

“នុស្សេហាច្ឆានយិទ្ធាន, សសិស្សំ ពុទ្ធិសាគរំ;
និបច្ច ចានមូលម្ហំ, តំ ហំនំ បត្តយី អហំ។

“តតោ អរោច លោកគ្គោ, បស្សេយេតំ ទិដ្ឋត្ថម៌;
វិនតំ ចានមូលេ មេ, កមលោទរសប្បភំ។

“ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស ភិក្ខុស្ស, ហំនំ បត្តយតេ អយំ;
តាយ សទ្ធាយ ចាកេន, សទ្ធម្មស្សវនេន ច។

“សព្ពត្ថ សុខិតោ ហុត្វា, សំសរិទ្ធា ភវាភវេ;

អនាគតម្ចី អន្ទានេ, លង្វសេតំ មនោរថំ។

“សតសហស្សតោ កប្ប, ឌីក្កាកកុលសម្ពវេ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឌីវសោ ធម្មនិម្មតោ;
កោដ្ឋិកោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្ត សាវកោ។

“តំ សុត្វា មុទិតោ ហុត្វា, យាវជីវំ តទា ជិនំ;
មេត្តចិត្តា បរិចរី, សតោ បញ្ញា សមាហិតោ។

“តេន កម្មវិចារកេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគច្ឆហំ។

“សតានំ តីណិក្ខត្តញ្ច, ទេវវជ្ជមការយី;
សតានំ បញ្ចក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថុ អហោសហំ។

“បទេសវជ្ជំវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ;
សព្ពត្ថ សុខិតោ អាសី, តស្ស កម្មស្ស វាហសា។

“ធុវេ ភវេ សំសរាមិ, ទេវត្ត អថ មាណុសេ;
អញ្ញំ ភតី ន ភច្ឆាមិ, សុចិណ្ឌាស្ស វេទំ ជលំ។

“ធុវេ កុលេ បជាយាមិ, ខត្តិយេ អថ ព្រាហ្មណេ;
និចេ កុលេ ន ជាយាមិ, សុចិណ្ឌាស្ស វេទំ ជលំ។

“បច្ឆិមេ ភវេ សម្មត្ថេ, ព្រាហ្មពន្ទ អហោសហំ;
សាវត្ថិយំ វិប្បកុលេ, បច្ឆាជាតោ មហាទូនេ។

“មាតា ចន្ទវតី ឆាម, បិតា មេ អស្សុលាយនោ;
យនា មេ បិតា ពុទ្ធា, វិនយី សព្វសុទ្ធិយា។

“តនា បសន្នោ សុគតេ, បព្វជី អនតារិយំ;
មោគ្គល្លានោ អាចរិយោ, ឧបជ្ឈា សារិសម្ភវោ។

“កេសេសុ ធិជ្ឈមាណេសុ, ធិជ្ឈ ធិជ្ឈា សម្មលីកា;
និវាសេន្តោ ច កាសារំ, អរហត្តមចាបុណី។

“អត្ថធម្មនិរុត្តិសុ, បដិភានេ ច មេ មតិ;
បភិជ្ជា តេន លោកគ្គោ, ឯតនគ្គេ បេសិ មំ។

“អសន្តិដ្ឋំ វិយាកាសី, ឧបតិស្សេន បុច្ឆិតោ;
បដិសម្មិទាសុ តេនាហំ, អគ្គោ សម្ពុទ្ធសាសនេ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ, ភវា សព្វេ សម្មហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធនត្វា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, មម ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“បដិសម្មិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ធម្មភិញ្ញា សន្និកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវំ សោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារំ សម្ពរន្តោ អបរាបរំ
នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្វត្តិ។ កោដ្ឋិកោតិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ

វ័យប្បុរោ តយោ វេទេ ឧត្តហេត្វា ព្រាហ្មណសិប្បេ និប្បត្តិ គតោ ឯកទិវសំ
 សត្វ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសធាោ បព្ពជិត្វា ឧបសម្បទ្ទកាលតោ
 បដ្ឋាយ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្តំ បត្វា
 បដិសម្ពិទាសុ ចិណ្ឌាវសី ហុត្វា អភិញ្ញាតេ អភិញ្ញាតេ មហាថេវេ ឧបសម្ព័មិត្វា
 បញ្ចំ បុច្ឆន្តោបិ ទសពលំ ឧបសម្ព័មិត្វា បញ្ចំ បុច្ឆន្តោបិ បដិសម្ពិទាសុយេវ បញ្ចំ
 បុច្ឆិ។ ឯវមយំ ថេរោ តត្ថ កតាធិការតាយ ចិណ្ឌាវសីភាវេន ច
 បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គោ ជាតោ។ អថ នំ សត្វា មហាវេទល្លសុត្តំ (ម. និ. ១.៤៤៩
 អាទយោ) អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា បដិសម្ពិទាបត្តានំ អគ្គដ្ឋានេ វេបេសិ - “ឯតទគ្គំ,
 ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ បដិសម្ពិទាបត្តានំ យទិទំ មហាកោដ្ឋិកោ”តិ (អ.
 និ. ១.២០៩, ២១៨)។ សោ អបវេន សមយេន វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោ
 ឧទានវសេន -

២.

“ឧបសន្តោ ឧបរតោ, មន្តកាលី អនុទូតោ;
 ធុនាតិ ចាបកេ ធម្មេ, ធុមបត្តំវ មាលុតោ”តិ។ -

តត្ថំ សុទ្ធិំ អាយស្មា មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ កាថំ អភាសិ។

តត្ថ ឧបសន្តោតិ មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ ឧបសមនេន
 និព្វិសេវនភាវករណេន ឧបសន្តោ។ ឧបរតោតិ សព្ពស្មា ចាបករណតោ
 ឱរតោវិរតោ។ មន្តកាលីតិ មន្តាវុច្ឆតិ បញ្ញា, តាយ បន ឧបបរិក្ខិត្វា
 ភណាតីតិ មន្តកាលី, កាលវាទីអាទិភាវំ អវិស្សន្តោយេវ ភណាតីតិ អត្ថោ។
 មន្តភណាវសេន វា ភណាតីតិ មន្តកាលី, ធុញ្ញាសិកតោវិទា អត្តនោ
 ភាសនវសេន ចតុវជ្ជសមន្នាគតំ សុភាសិតំយេវ ភណាតីតិ អត្ថោ។
 ជាតិអាទិវសេន អត្តនោ អនុក្កំសនតោ ន ឧទូតោតិ អនុទូតោ អថ វា តិណ្ឌំ

កាយទុច្ចរិតានំ រូបសមណេ តតោ បដិវត្តិយា ឧបសន្តោ, តិណ្ណំ
មនោទុច្ចរិតានំ ឧបរមណេន បដហនេន ឧបរតោ, ចតុន្ទំ វីចីទុច្ចរិតានំ
អប្បវត្តិយា បរិមិតកាលិតាយ មន្តកាលី, តិវិធសុច្ចរិតនិមិត្តឧប្បជ្ឈនកស្ស
ឧទ្ធច្ចស្ស អភារតោ អនុទ្ធតោ។ ឯ បន តិវិធសុច្ចរិតប្បហានេន សុទ្ធេ សីលេ
បតិដ្ឋិតោ, ឧទ្ធច្ចប្បហានេន សមាហិតោ, តមេវ សមាធិ បទដ្ឋានំ កត្វា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គបដិចាជិយា ធុនាតិ ចាបកេ ធម្មេ លាមកដ្ឋេន ចាបកេ
សព្វេបិ សំកិលេសធម្មេ និទុនាតិ, សមុច្ឆេទវសេន បដហតិ។ យថា កី?
ទុមបត្តំវ មាលុតោ, យថា នាម ទុមស្ស រុក្ខស្ស បត្តំ បណ្ណាបលាសំ មាលុតោ
វាតោ ធុនាតិ, ពន្ធនតោ វិយោជេន្តោ នីហរតិ, ឯ យថាវុត្តបដិបត្តិយំ ឋិតោ
ចាបធម្មេ អត្ថនោ សន្តានតោ នីហរតិ, ឯ មយំ ថេរស្ស អញ្ញាបទេសេន
អញ្ញាព្យាករណភាថាបិ ហោតីតិ វេទិតញ្ច។

ឯត្ថ ច កាយវីចីទុច្ចរិតប្បហានវចនេន បយោកសុទ្ធិ ទស្សេតិ,
មនោទុច្ចរិតប្បហានវចនេន អាសយសុទ្ធិ។ ឯ បយោកាសយសុទ្ធស្ស
“អនុទ្ធតោ”តិ ឥមិនា ឧទ្ធច្ចាការវចនេន តទេកដ្ឋតាយ នីវរណាប្បហានំ
ទស្សេតិ។ តេសុ បយោកសុទ្ធិយា សីលសម្បត្តិ វិភាវិតា, អាសយសុទ្ធិយា
សមថការវាយ ឧបការកធម្មបរិគ្គហោ, នីវរណាប្បហានេន សមាធិការវា,
“ធុនាតិ ចាបកេ ធម្មេ”តិ ឥមិនា បញ្ញាការវាវិភាវិតា ហោតិ។ ឯ
អធិសីលសិក្ខាទយោ តិស្សោ សិក្ខា, តិវិធសកល្យាណំ សាសនំ,
តទង្គប្បហានាធិនិ តីណី បហានាធិ, អន្តទ្ធយបរិវដ្ឋនេន សុទ្ធិ មជ្ឈិមាយ
បដិបត្តិយា បដិបដ្ឋនំ, អចាយកវាធិនំ សមតិក្កមន្ធជាយោ ច យថាវហំ
និទ្ធាវេត្វា យោជេតញ្ច។ ឥមិនា នយេន សេសភាថាសុបិ យថាវហំ
អត្ថយោជនា វេទិតញ្ច។ អត្ថមត្តមេវ បន តត្ថ តត្ថ អបុព្វំ វណ្ណាយិស្សាម។ “ឥត្ថំ

សុខំ អាយស្មា មហាកោដ្ឋិកោ"តិ ឥទំ បូជារ័ចនំ, យថា តំ
មហាមោគ្គល្លាណោតិ។

មហាកោដ្ឋិកត្ថេតាថាវល្លាណា និដ្ឋិតា។

៣. កម្លាំងវេទនាស្ស តាថាវល្លាណា

បញ្ចំ ឥមំ បស្សតិ អាយស្មតោ កម្លាំងវេទនាស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
ថេរោ បទុមុត្តរភក្កតោ កាលេ ហំសវត្ថិនគរេ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ
និព្ពត្តោ។ ឯកទិវសំ ពុទ្ធានំ ធម្មទេសនាកាលេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន មហាជនេន
សទ្ធិវិហារំ គន្ធា បរិសបរិយន្តេ បិតោ ធម្មំ សុណាន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ
ឈានាភិវតានំ អគ្គជ្ឈានេ វេបិទ្ធំ ទិស្វា “មយាបិ អនាគតេ ឯវុបេន ភវិតុំ
វុត្តតិ”តិ ចិន្តេត្វា ទេសនាវសានេ សត្តារំ និមន្តេត្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន
មហាសក្ការំ កត្វា ភក្កវន្តំ អាហា - “ភន្តេ, អហំ ឥមិនា អធិការកម្មេន អញ្ចំ
សម្បត្តិ នបត្តេមិ, យថា បនសោភិត្តុ តុម្ពហិ ឥតោ សត្តមទិវសមត្ថកេ
ឈាយីនំ អគ្គជ្ឈានេ វេបិតោ, ឯវំ អហម្បិ អនាគតេ ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ
ឈាយីនំ អគ្គោ ភវេយ្យ”ន្តិ បត្តនមកាសិ។ សត្តា អនាគតំ ឱលោកេត្វា
និប្បជ្ជនភារំ ទិស្វា “អនាគតេ កប្បសតសហស្សវសានេ គោតមោ នាម ពុទ្ធា
ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស សាសនេ ត្វំ ឈាយីនំ អគ្គោ ភវិស្សសី”តិ ព្យាករិត្វា
បក្កាមិ។

សោ យាវជីវំ កល្យាណកម្មំ កត្វា កប្បសតសហស្សំ ទេវមនុស្សេសុ
សំសរិត្វា អម្ពាភំ ភក្កតោ កាលេ សាវត្ថិនគរេ មហាកោតកុលេ និព្ពត្តោ
បច្ឆាភត្តំ ធម្មស្សវនត្តំ គប្បន្តេន មហាជនេន សទ្ធិវិហារំ គន្ធា បរិសបរិយន្តេ
បិតោ ទេសពលស្ស ធម្មកថំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា ឧបសម្បទំ លភិត្វា

កម្មជ្ជានំ កថាបេត្វា ឈានបរិកម្មំ ករោន្តោ ឈានលាភី ហុត្វា ឈានំ ចាទកំ
កត្វា អរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។ សោ យេតុយ្យេន ទសតលេន សមាបន្និតត្ថសមាបន្តិ
សមាបន្នន្តោ អហោរត្តំ ឈានេសុ ចិល្បាវសី អហោសិ។ អថ នំ សត្តា “ឯតទគ្គំ,
ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ ឈាយីនំ យទិទំ កម្ពីរេវតោ” តិ (អ. និ. ១.១៩៨,
២០៤) ឈាយីនំ អគ្គជ្ជានេ បេសិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៥.៣៤-
៥៣) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្វធម្មេសុ ចក្កមា;
តតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បន្និ នាយកោ។

“សីហាហនុ ព្រហ្មគិរោ, ហំសទុន្ទភិនិស្សនោ;
នាគវិក្កន្តគមនោ, ចន្ទស្វរាធិកប្បភោ។

“មហាមតិ មហាវិរោ, មហាឈាយី មហាពលោ;
មហាការុណីកោ នាថោ, មហាតមបន្ទទនោ។

“ស កធាចិ តិលោកគ្គោ, វេនេយ្យំ វិនយំ ពហុ;
ធម្មំ ទេសេសិ សម្ពុទ្ធោ, សត្តាសយវិទូ មុនិ។

“ឈាយី ឈានេតំ វីរំ, ឧបសន្នំ អនាវិលំ;
វណ្ណាយន្តោ បរិសទី, តោសេសិ ជនតំ ជិនោ។

“តធាហំ ហំសវតិយំ, ព្រាហ្មណោ វេទចារត្វ;
ធម្មំ សុត្វាន មុទិតោ, តំ ហ៊ានមភិបត្តយី។

“តធា ជិនោវិយាកាសិ, សង្ឃមន្ណេ វិនាយកោ;
មុទិតោ ហោហិ ត្វំ ព្រាហ្ម, លច្ឆសេ តំ មនោរថំ។

“សតសហស្សតោ កក្កោ, ឡើងកកកុលសម្ពុរោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ធាយាធា, ឡើងសោ ធម្មនិម្មតោ;
វេរតោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្តុ សាវកោ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, ភាវតីសមគន្ធបំ។

“បច្ឆិមេ ច ភវេ ធានិ, ជាតោហំ កោលិយេ បុរេ;
ខត្តិយេ កុលសម្បន្នេ, ឥន្ទ្រេ ជិតេ មហាន្ទេ។

“យថា កបិលវត្ថុស្មី, ពុទ្ធា ធម្មមទេសយិ;
តថា បសន្នោ សុកតេ, បព្ពជី អនកាវិយំ។

“កម្ពី មេ ពហុលា អាសិ, កប្បាកក្កោ តហិ តហិ;
សត្តំ តំ វិនយី ពុទ្ធា, ទេសេត្វា ធម្មមុត្តមំ។

“តតោហំ តិណ្ណាសំសារោ, តថា ឈានសុខេ រតោ;
វិហារមិ តថា ពុទ្ធា, មំ ទិស្វា ឯតទព្រិ។

“យា កាចិ កម្ពី ឥធិ វា ហុរំ វា, សវេទិយា វា បរវេទិយា វា;
យេ ឈាយិនោ តា បដហន្តិ សត្តា, អាតាបិនោ ព្រាហ្មចរិយំ ចរន្តា។

“សតសហស្សេ កតំ កម្ពំ, ជលំ ទស្សេសិ មេ ឥធិ;
សុមុត្តោ សរវេកោវ, កិលេសេ ឈាបយី មម។

“តតោ ឈានវត្តំ ទិស្វា, ពុទ្ធា លោកន្តក្ខ មុនិ;

ឈាយំនំភិក្ខុនំអត្ថោ, បញ្ញាបេសិ មហាមតិ។

“កិលេសាឈាបិតា មយ្ហំ, ភវា សព្ពេ សម្មហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធម្មា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំវត មេ អាសិ, មម ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“បដិសម្ពិទ្ធា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ធម្មភិញ្ញា សន្និកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តថា កតកិច្ចោ បធាយំ មហាជេរោ បុព្វេ ជីយវត្ថំ អត្តនោ
កម្ពាបកតចិត្តតំ ឥធានិ សព្ពសោវិគតកម្ពុតញ្ច បច្ឆវេក្ខិត្វា “អហោ នួន
មយ្ហំ សត្តនោ ទេសនានុកាវោ, តេនេតវហិ ឯវំវិគតកម្ពោ អដ្ឋត្ថំ
រូបសន្តចិត្តោ ជាតោ”តិ សញ្ញាតពហុមាណោ ភគវតោ បញ្ចំ បសំសន្តោ “បញ្ចំ
ឥមំ បស្ស”តិ ឥមំ កាថមាហា។

៣. តត្ថ បញ្ញន្តិ បការេ ជាតាតិ, បការេហិ ញាបេតីតិ ច បញ្ញា។
វេនេយ្យានំ អាសយានុសយចរិយាធិមុត្តិអាធិប្បការេ ធម្មានំ កុសលាធិកេ
ខន្ធាធិកេ ច ទេសេតព្ពប្បការេ ជាតាតិ, យថាសភាវតោ បដិវិជ្ជតិ, តេហិ ច
បការេហិ ញាបេតីតិ អត្ថោ។ សត្តុ ទេសនាញាណញ្ចី ឥធាធិប្បតំ, តេនាហា
“ឥម”ន្តិ។ តញ្ចិ អត្តនិ សិទ្ធន ទេសនាពលេន នយគ្គាហតោ បច្ឆក្ខំវិយ ឧបដ្ឋិតំ
គហេត្វា “ឥម”ន្តិ វុត្តំ។ យទគ្គេន វា សត្តុ ទេសនាញាណំ សាវកេហិ នយតោ
គយ្ហតិ, តទគ្គេន អត្តនោវិសយេ បដិវេជញ្ញាណម្បិ នយតោ គយ្ហតេវ។
តេនាហា អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ - “អបិច មេ, ភន្តេ, ធម្មន្ទយោវិធិតោ”តិ (ធិ. និ.
២.១៤៦; ៣.១៤៣)។ បស្សតិ វិម្ពយប្បត្តោ អនិយមតោ អាលបតិ អត្តនោយេវ

វា ចិត្តំ, យថាហ ភគវា ឧទាននេន្តោ - “លោកមិមំ បស្ស; បុច្ឆ អវិជ្ជាយ បរេតំ ភូតំ ភូតរតំ ភវា អបរិមុត្ត” ត្ថិ (ឧទា. ៣០)។ **តថាគតានន្តិ** តថា អាគមនាធិអត្ថេន តថាគតានំ។ តថា អាគតោតិ ហិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធាតិ តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថវាទិតាយ តថាគតោ, តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិកវនេជ្ជេន តថាគតោតិ ឯវំ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោ។ តថាយ អាគតោតិ តថាគតោ, តថាយ គតោតិ តថាគតោ, តថលក្ខណំ គតោតិ តថាគតោ, តថានិ អាគតោតិ តថាគតោ, តថាវិជោតិ តថាគតោ, តថា បវត្តិតោតិ តថាគតោ, តថេហិ អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតភារេន តថាគតោតិ ឯវម្បិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា តថាគតោតិ អយមេត្ត សង្ខេហោ វិត្តារោ បន បរមត្ថធិបនិយា ឧទានជ្ជកថាយ (ឧទា. អដ្ឋ. ១៨) ឥតិវុត្តកជ្ជកថាយ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨) ច វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។

ឥទានិ តស្ស បញ្ញាយ អសាធារណាវិសេសំ ទស្សេតុំ “**អគ្គិយថា**” តិអាធិ វុត្តំ។ **យថាអគ្គិ** ឧបមាវចនំ។ **យថាតិ** តស្ស ឧបមាភាវទស្សនំ។ **បដ្ឋលិតោតិ** ឧបមេយ្យេន សម្ពន្ធទស្សនំ។ **និសីលេតិ** កិច្ចករណាកាលទស្សនំ។ អយញ្ញេត្ត អត្ថោ - យថា នាម និសីលេ វត្ថិយំ ចតុវគ្គសមដ្ឋានតេ អនុការេ វត្ថុមាទេ ឧទ្ទេត ហំនេ បដ្ឋលិតោ អគ្គិ តស្មី បទេសេ តយគតំ វិធមន្តំ តិជ្ជតិ, ឯវមេវ តថាគតានំ ឥមំ ទេសនាញាណាសដ្ឋានំ សត្តសោ វេនេយ្យានំ សំសយតមំ វិធមន្តំ បញ្ញំ បស្សតិ។ យតោ ទេសនាវិលាសេន សត្តានំ ញាណាមយំ អាលោកំ ទេន្តិតិ អាលោកនា។ បញ្ញាមយមេវ ចក្កំ ទទន្តិតិ ចក្កុទនា។ តទុកយម្បិ កត្វាវិនយបទដ្ឋានមេវ កត្វា ទស្សេន្តោ “**យេ អាគតានំ វិនយន្តិ កត្វ**” ត្ថិ អាហា, យេ តថាគតា អត្តនោ សន្តិកំ **អាគតានំ** ឧបគតានំ វេនេយ្យានំ

“អហោសី នុ ខោ អហាមតីតមទ្វាន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) សោឡសវត្ថុកំ, “ពុទ្ធេ កង្ខតិ ធម្មេ កង្ខតិ”តិអាទិនយប្បវត្តំ (ធម. ស. ១០០៨) អដ្ឋវត្ថុកញ្ច កង្ខំវិចិត្តិច្ឆំវិនយន្តិ ទេសនានុភាវេន អនវសេសតោ វិធមន្តិវិទ្ធិសេន្តិវិនយកុក្កច្ឆសម្ពាតា បន កង្ខា តត្ថិនយេនេវវិនិតា ហោន្តិតិ។

អបរោ នយោ - យថា អគ្គិ និសីដេ វត្តិភាគេ បជ្ឈលិតោ បដុតរជាលោ សមុជ្ឈលំ ឧច្ឆាសនេ បិតានំ ឱភាសនានមត្តេន អន្ធការំ វិធមិត្វា សមវិសមំ វិភាវេន្តោ អាលោកនទោ ហោតិ។ អច្ឆាសន្នេ បន បិតានំ តំ សុចាកដំ ករោន្តោ ចក្កុកិច្ចករណតោ ចក្កុនទោ នាម ហោតិ, វេរមេវ តថាគតោ អត្ថនោ ធម្មកាយស្ស ទូរេ បិតានំ អកតាធិការាណំ បញ្ញាបដ្ឋោតេន មោហាន្ធការំ វិធមិត្វា កាយវិសមាទិសមវិសមំ វិភាវេន្តោ អាលោកនា ភវន្តិ, អាសន្នេ បិតានំ បន កតាធិការាណំ ធម្មចក្កំ ឧប្បាទេន្តោ ចក្កុនទា ភវន្តិ។ យេ វេរក្ខតា អត្ថនោ វេរីគោចរំ អាគតានំ មាទិសានម្បិ កង្ខាពហុលានំ កង្ខំ វិនយន្តិ អរិយមគ្គសមុប្បាទនេន វិធមន្តិ, តេសំ តថាគតានំ បញ្ញំ ញាណាតិសយំ បស្សតិ យោជនា។ វេរមយំ ថេរស្ស អត្ថនោ កង្ខំវិតរណប្បកាសនេន អញ្ញាព្យាករណគាថាបិ ហោតិ។ អយញ្ញិ ថេរោ បុព្វជ្ឈនកាលេ កប្បិយេបិ កុក្កច្ឆកោ ហុត្វា កង្ខាពហុលតាយ “កង្ខាវេរតោ”តិ បញ្ញាតោ, បច្ឆា ឱណាសវកាលេបិ តថេវ វោហរយិត្ត។ តេនាហ - “ឥត្ថំ សុទំ អាយស្មា កង្ខាវេរតោ គាថំ អភាសិត្តា”តិ។ តំ វុត្តត្ថមេវ។

កង្ខាវេរតត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បុណ្ណត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សត្វរេវ សមាសេថាតិ អាយស្មតោ បុណ្ណត្ថេរស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ
កិរ បទុមុត្តរស្ស ទសពលស្ស ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ ហំសវតីនគរេ
ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្វត្តោ អនុក្កមេនវិញ្ញាតំ បត្តោ សត្វិ លោកេ
ឧប្បជ្ឈន្តេ ឯកទិវសំ ពុទ្ធានំ ធម្មទេសនាកាលេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន មហាជនេន
សន្និវិហារំ គន្ធា បរិសបរិយន្តេ និសីទិទ្វា ធម្មំ សុណាន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ
ធម្មកថិកានំ អគ្គដ្ឋានេ បឋេន្តំ ទិស្វា “មយាបិ អនាគតេ ឯវុបេន ភវិតុំ
វដ្តតី” តិ ចិន្តេទ្វា ទេសនាវសានេ វុដ្ឋិតាយ បរិសាយ សត្តារំ ឧបសម្ព័មិត្វា
និមន្តេទ្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ មហាសក្ការំ កត្វា ភគវន្តំ ឯវមាហា - “ភន្តេ,
អហំ ឥមិនា អធិការកម្មេន នាញំ សម្បត្តិ បត្តមិ។ យថា បន សោ ភិក្ខុ ឥតោ
សត្តមទិវសមត្ថកេ ធម្មកថិកានំ អគ្គដ្ឋានេ បឋិតោ, ឯវំ អហម្បិ អនាគតេ
ឯកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ ធម្មកថិកានំ ភិក្ខុនំ អត្តោ ភវេយ្យ” តិ បត្តនំ
អកាសិ។ សត្តា អនាគតំ ឡិលោកេទ្វា តស្ស បត្តនាយ សមិជ្ឈនភារំ ទិស្វា
“អនាគតេ កប្បសតសហស្សមត្ថកេ គោតមោ នាម ពុទ្ធា ឧប្បជ្ឈិស្សតិ,
តស្ស សាសនេ តុំ បព្ពជិត្វា ធម្មកថិកានំ អត្តោ ភវិស្សសី” តិ ព្យាកាសិ។

សោ តត្ថ យាវជីវំ កល្យាណធម្មំ កត្វា តតោ ចុតោ កប្បសតសហស្សំ
បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារំ សម្ភរន្តោ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ
កាលេ កបិលវត្ថុនគរស្ស អវិទូរេ ទោណាវត្ថុនាមកេ ព្រាហ្មណគាមេ
ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ អញ្ញាសិកោណ្ណាញត្ថេរស្ស ភាគិនេយ្យេ ហុត្វា
និព្វត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហណាទិវសេ “បុណ្ណា” តិ នាមំ អកំសុ។ សោ សត្វិ
អភិសម្ពោធិ បទ្វា បវត្តវរធម្មចក្កេ អនុបុព្វេន រាជគហំ គន្ធា តំ ឧបនិស្សាយ
វិហារន្តេ អញ្ញាសិកោណ្ណាញត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា លទ្ធិបសម្បទោ សព្វំ
បុព្ពកិច្ចំ កត្វា បធានមនុយុញ្ញន្តោ បព្ពជិតកិច្ចំ មត្តកំ ចាបេត្វាវ
“ទសពលស្ស សន្តិកំ គមិស្សមី” តិ មាតុលត្ថេរេន សន្និសត្ថ សន្តិកំ អគន្ធា

កបិលវត្តសាមន្តាយេវ ឱប្បាយិទ្ធា យោនិសោមនសិការេ កម្ពំ ករោន្តោ
នបិរស្សេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេទ្វា អរហន្តំ ចាបុណី។ វុត្តម្បី ចេតំ អបទានេ
(អប. ខេរ ១.១.៤៣៤-៤៤០) -

“អន្ល្ហាយកោ មន្តជរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចាវគូ;
បុរក្ខតោម្ហិ សិស្សេហិ, ឧបគង្គី នុត្តមំ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មម កម្ពំ បកិត្តេសិ, សំខិត្តេន មហាមុនិ។

“តាហំ ធម្មំ សុណិទ្ធាន, អភិវាទេទ្ធាន សត្តនោ;
អញ្ញាលី បគ្គហេទ្ធាន, បក្កមី ធឹក្ខណាមុខោ។

“សំខិត្តេន សុណិទ្ធាន, វិត្តារេន អភាសយី;
សព្ពេ សិស្សា អត្តមនា, សុទ្ធាន មម ភាសតោ។

“សកំ ធិដ្ឋិវិនោទេទ្ធា, ពុទ្ធេ ចិត្តំ បសាទយុំ;
សំខិត្តេនបិ ទេសេមិ, វិត្តារេន តថេវហំ។

“អភិធម្មនយញ្ញហំ, កថាវត្ថុវិសុទ្ធិយា;
សព្ពេសំ វិញ្ញាបេទ្ធាន, វិហារមិ អនាសវោ។

“ឥតោ បញ្ចសតេ កប្បេ, ចតុរោ សុប្បកាសកា;
សត្តវតនសម្បជ្ជា, ចតុធិបម្ហី ឥស្សរា។

“បដិសម្ពិទា ចតស្សោ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តស៊ូ បន បុណ្ណាត្រូវស្បូ សន្តិកេ បព្ពជិតា កុលបុត្តា បញ្ចសតា អហោសុំ។
ថេរោ សយំ ធនកថាវត្ថុលាភិតាយ តេបិ ធនហិ កថាវត្ថុហិ ឡើយ។ តេ តស្បូ
ឡើយ ឯ បុត្តា សព្វេវ អរហត្ថំ បត្តា។ តេ អត្ថនោ បព្ពជិតកិច្ចំ មត្តកប្បត្ថំ ញាតា
ឧបជ្ឈាយំ ឧបសង្កមិត្វា អាហំសុ - “ភន្តេ, អម្ពាភំ កិច្ចំ មត្តកប្បត្ថំ, ធនន្ទញ្ចម្ព
កថាវត្ថុនំ លាភិនោ, សមយោ, ធានិនោ ធនពលំ បស្សិតុ”ន្តិ។ ថេរោ តេសំ
វចនំ សុត្វា ចិន្តេសិ - “មម ធនកថាវត្ថុលាភិតំ សត្តា ជាតាតិ អហំ ធម្មំ
នេសេន្តោ ធន កថាវត្ថុនិ អមុញ្ញាតាវ នេសេមិ, មយំ គច្ឆន្តេ សព្វេបិមេ ភិក្ខុ មំ
បរិវារេត្វា គច្ឆិស្សន្តិ, ឯវំ គណាសង្កណិកាយ គន្ធា បន អយុត្តំ មយំ ធនពលំ
បស្សិតុ, ឥមេ តាវ គន្ធា បស្សន្ត”តិ តេ ភិក្ខុ អាហា - “អាវុសោ, តុម្ពេ បុរោ
គន្ធា តថាគតំ បស្សេ, មម វចនេន ចស្ស ចានេ វន្តេ, អហម្មិ តុម្ពាភំ
គតមគ្គេនាគមិស្សមី”តិ។ តេ ថេរោ សព្វេបិ ធនពលស្ស ជាតិភូមិវជ្ជវាសិនោ
សព្វេ ខីណាសវា សព្វេ ធនកថាវត្ថុលាភិនោ អត្ថនោ ឧបជ្ឈាយស្ស ឡើយ
សម្បជិច្ឆិត្វា ថេរំ វន្តិត្វា អនុបុព្វេន ចារិកំ ចរន្តា សដ្ឋិយោជនមគ្គំ អតិក្កម្ម
រាជគហោ វេជ្ជវនមហារិហារំ គន្ធា ធនពលស្ស ចានេ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ
និសីទីសុ។

អាចិន្តំ ខោ បនេតំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អាគន្ធកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ
បដិសម្មាទិតុន្តិ ភគវា តេហិ សទ្ធិ - “កច្ឆិ, ភិក្ខុវេ, ខមនីយ”ន្តិអាទិនា នយេន
មធុរបដិសន្តារំ កត្វា “កុតោ ច តុម្ពេ, ភិក្ខុវេ, អាគច្ឆថា”តិ បុច្ឆិ។ អថ តេហិ
“ជាតិភូមិតោ”តិ វុត្តេ “កោ នុខោ, ភិក្ខុវេ, ជាតិភូមិយំ ជាតិភូមកានំ ភិក្ខុនំ
សព្វហ្មចារីនំ ឯវំ សម្ភារិតោ ‘អត្ថនោ ច អប្បិច្ឆោ អប្បិច្ឆកថញ្ច ភិក្ខុនំ
កត្តា””តិ (ម. និ. ១. ២៥២) ធនកថាវត្ថុលាភិតំ ភិក្ខុ បុច្ឆិ។ តេបិ “បុណ្ណា នាម,
ភន្តេ, អាយស្មា មន្តាណិបុត្តោ”តិ អាហោយីសុ។ តំ កេនំ សុត្វា អាយស្មា
សារិបុត្តោ ថេរស្ស ធន្សនកាមោ អហោសិ។ អថ សត្តា រាជគហោតោ សាវត្ថី

អគមាសិ។ បុណ្ណាត្ថេរោបិ ទសពលស្ស តត្ថ អាគតការំ សុត្វា - “សត្តារំ
បស្សិស្សមី” តិ គន្ធា អន្តោកន្ទកុដិយំយេវ តថាគតំ សម្មាបុណ្ហិ។ សត្តា តស្ស
ធម្មំ ទេសេសិ។ ឧបេក ធម្មំ សុត្វា ទសពលំ វជ្ជិត្វា បដិសល្លាទត្ថាយ អន្ធរំ គន្ធា
អញ្ញាតរម្មិ រុក្ខមូលេ ធិវាវិហារំ និសីទិ។

សារិបុត្តត្ថេរោបិ តស្សាគមនំ សុត្វា សីសានុលោកិកោ គន្ធា ឌីកាសំ
សល្លក្ខេត្វា តំ រុក្ខមូលេ និសីទំ ឧបសង្កមិត្វា ឧបេក សទ្ធិ សម្មាធិត្វា, តំ
សត្តវិសុទ្ធិក្ខមំ បុច្ឆិ។ ឧបេកស្ស បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ ព្យាករោន្តោ រថវិនិត្តបមាយ ចិត្តំ
អាហរេសិ, តេ អញ្ញាមញ្ញស្ស សុភាសិតំ សមនុមោទីសុ។ អថ សត្តា អបរកាគេ
ភិក្ខុសង្ឃមជ្ឈេ និសីទន្តោ ថេរំ “ឯតទក្កំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
ធម្មកថិកានំ យទិទំ បុណ្ណា” តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩៦) ធម្មកថិកានំ អគ្គដ្ឋានេ
ឋេបេសិ។ សោ ឯកទិវសំ អត្ថនោវិមុត្តិសម្បត្តិ បច្ឆវេក្ខិត្វា “សត្តារំ និស្សាយ
អហព្វោវ អញ្ញោ ច ពហូ សត្តា សំសារទុក្ខតោវិប្បមុត្តា, ពហូបកាវាវត
សប្បវិសសំសេវា” តិ បីតិសោមនស្សជាតោ ឧទានវសេន បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ
“សត្តិវេវ សមាសេថា” តិ កាថំ អភាសិ។

៤. តត្ថ សត្តិវេវាតិ សប្បវិសេហិ ឯវ។ សន្តោតិ បនេត្ថ ពុទ្ធាទយោ អរិយា
អធិប្បតា។ តេ ហិ អនវសេសតោ អសតំ ធម្មំ បហាយ សទ្ធម្មេ ឧក្កំសគតត្តា
សាតិសយំ បសំសិយត្តា ច វិសេសតោ “សន្តោ សប្បវិសា” តិ ច វុច្ឆន្តិ។
សមាសេថាតិ សមំ អាសេថ សហាវសេយ្យ។ តេ បយិរុទាសន្តោ តេសំ
សុស្សសន្តោ ធិដ្ឋានុគតិញ អាបជ្ឈន្តោ សមាទវាសោ ភវេយ្យាតិ អត្តោ។
បណ្ឌិតេហត្ថទស្សីភិ តេសំ ថោមនា។ បណ្ឌា វុច្ឆតិ បញ្ញា, សា ឥមេសំ
សញ្ញាតាតិ បណ្ឌិតា។ តតោ ឯវ អត្ថត្ថាធិកេទំ អត្ថំ អរិបរីតតោ បស្សន្តិ តិ
អត្ថទស្សិនោ។ តេហិ បណ្ឌិតេហិ អត្ថទស្សីភិ សមាសេថ។ កស្មាតិ ថេ? យស្មា

តេ សន្តោ បណ្ឌិតា, តេ វា សម្មា សេវន្តា ឯកន្តហិតការតោ
មគ្គញ្ញាណាធិហេវ អរណីយតោ អត្ថំ, មហាគុណតាយ សន្តតាយ ច មហន្តំ,
អតាធិការតោ គម្ពីរញ្ញាណគោចរតោ ច គម្ពីរំ, ហ៊ីនច្ឆន្ទាធិហិ ទដ្ឋំ
អសក្កុណោយ្យត្តា ឥតវេហិ ច កិច្ចេន ទដ្ឋត្ថត្តា ទុទ្ទសំ, ទុទ្ទសត្តា
សណ្ឋានិបុណសភាវត្តា និបុណញ្ញាណគោចរតោ ច និបុណំ, និបុណត្តា វរំ
សុខុមសភាវតាយ អណ្ណំ និព្វានំ, អរិបរីតដ្ឋេន វា បរមត្ថសភាវត្តា អត្ថំ,
អរិយភាវករត្តា មហាត្ថនិមិត្តតាយ មហន្តំ, អនុត្តានសភាវតាយ គម្ពីរំ,
ទុក្ខេន ទដ្ឋតំ ន សុខេន ទដ្ឋំ សក្កាតិ ទុទ្ទសំ, គម្ពីរត្តា ទុទ្ទសំ, ទុទ្ទសត្តា គម្ពីរន្តិ
ចតុសច្ចំ, វិសេសតោ និបុណំ អណ្ណំ, និរោធសច្ចន្តិ វរមេតំ ចតុសច្ចំ ធិរា
សមធិគច្ឆន្តិ ធិតិសម្បទ្ធតាយ ធិរា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនំ ឧស្សក្កាបេត្វា
សម្មនេវ អធិគច្ឆន្តិ។ អប្បមត្តាតិ សព្ពត្ថ សតិអរិយ្យវាសេន អប្បមាទបដិបត្តិ
បូរេន្តា។ វិចក្ខណាតិ វិបស្សនាភាវនាយ ធរកា កុសលា។ តស្មា សត្តិវេរ
សមាសេថាតិ យោជនា។ បណ្ឌិតេហត្ថទស្សីភិ វា ឯតំ និស្សក្កវចនំ។ យស្មា
បណ្ឌិតេហិ អត្ថទស្សីភិ សមុទាយភូតេហិ ធិរា អប្បមត្តាវិចក្ខណា
មហន្តាធិវិសេសវន្តំ អត្ថំ សមធិគច្ឆន្តិ, តស្មា តាធិសេហិ សត្តិវេរ សមាសេថាតិ
សម្ពន្ធា។ វរមេសា ថេរស្ស បដិវេធជីបនេន អញ្ញាញាករណតាថាបិ
អហោសីតិ។

បុណ្ណត្ថេរកាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទព្ពត្ថេរកាថាវណ្ណនា

យោ ទុទ្ទមិយោតិ អាយស្មតោ ទព្ពត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហោ និព្វត្តិទ្វា វយប្បត្តោ ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ ធម្មទេសនំ សុណាន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ សេនាសនបញ្ញាបកានំ

អគ្គជ្ជានេ វេបេន្តំ ទិស្វា អធិការកម្មំ កត្វា តំ វាជន្តំ បត្តេត្វា សត្តារា
ព្យាកតោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា
កស្សបទសពលស្ស សាសនោសក្កនកាលេ បព្ពជី។ តទា តេន សទ្ធិំ អបរេ ធន
ជនាតិ សត្តំ ភិក្ខុ ឯកចិត្តា ហុត្វា អញ្ញោ សាសនេ អគារវំ ករោន្តេ ទិស្វា - “ឥធន
កី ករោម ឯកមន្តេ សមណធម្មំ កត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមា” តិ និស្សេណី
ពន្ធិត្វា ឧច្ចំ បព្ពតសិខំ អារុហិត្វា, “អត្ថនោ ចិត្តពលំ ជាជន្តា និស្សេណី
និចាតេន្តុ, ជីវិតេ សាលយា ឡិវន្តុ, មា បច្ឆានុតប្បិនោ អហុវត្ថា” តិ វត្វា សព្ពេ
ឯកចិត្តា ហុត្វា និស្សេណី ចាតេត្វា - “អប្បមត្តា ហោថ, អារុសោ” តិ
អញ្ញមញ្ញំ ឡិវទិត្វា ចិត្តរុចិកេសុ វាជេសុ និសីទិត្វា សមណធម្មំ កាតុំ
អារភីសុ។

តច្រេតកោ ថេរោ បញ្ចមេ ទិវសេ អរហត្តំ បត្វា, “មម កិច្ចំ និប្បន្នំ, អហំ
ឥមស្មី វាជេ កី ករិស្សាមិ” តិ ឥទ្ធិយា ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌាចាតំ អាហរិត្វា,
“អារុសោ, ឥមំ បិណ្ឌាចាតំ បរិភូញ្ចថ, ភិក្ខុចារកិច្ចំ មមាយត្ថំ ហោតុ, តុម្ពេ
អត្ថនោ កម្មំ ករោថា” តិ អាហា។ “កី នុ ខោ មយំ, អារុសោ, និស្សេណី ចាតេន្តា
ឯវំ អរោចុម្ព - ‘យោ បឋមំ ធម្មំ សច្ចិករោតិ, សោ ភិក្ខុំ អាហារតុ, តេនាភតំ
សេសា បរិភូញ្ចិត្វា សមណធម្មំ ករិស្សន្តី’” តិ។ “នត្ថិ, អារុសោ” តិ។ តុម្ពេ
អត្ថនោ បុព្ពហេតុនាលភិក្ខុ, មយម្បិ សក្កោន្តា វជ្ជស្សន្តំ ករិស្សាម, គច្ឆថ
តុម្ពេតិ។ ថេរោ តេ សញ្ញាបេតុំ អសក្កោន្តោ ជាសុកជ្ជានេ បិណ្ឌាចាតំ
បរិភូញ្ចិត្វា គតោ។ អបរោ ថេរោ សត្តមេ ទិវសេ អនាគាមិជលំ បត្វា តតោ
ចុតោ សុទ្ធាវាសព្រហ្មលោកេ និព្វត្តោ។ ឥតវេ ថេរោ តតោ ចុតា ឯកំ ពុទ្ធន្តំ
ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា តេសុ តេសុ កុលេសុ និព្វត្តា។ ឯកោ គន្ធាររដ្ឋេ
តក្កសិលានគរេ រាជគេហេ និព្វត្តោ, ឯកោ មជ្ឈន្តិករដ្ឋេ បរិព្វាជិកាយ កុច្ឆិម្ហិ

និព្វត្តោ, ឯកោ ពាហិយរដ្ឋេ កុដុម្ពិយគេហេ និព្វត្តោ, ឯកោ ភិក្ខុនុបស្សយេ
ជាតោ។

អយំ បន ទព្ពត្តោ មល្លរដ្ឋេ អនុបិយនគរេ ឯកស្ស មល្លរញ្ញោ គេហេ
បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្ស មាតា ឧបវិជញ្ញា កាលមកាសិ, មតសវីរំ សុសានំ
នេត្វា ទារុចិតកំ អាហេបេត្វា អគ្គី អទំសុ។ តស្ស អគ្គីវេ ភសន្តត្ថំ ឧទរបដលំ
ទ្វេជា អហោសិ។ ទារកោ អត្ថនោ បុញ្ញពលេន ឧប្បតិក្វា ឯកស្មំ ទព្ពត្តម្ភេ
និបតិ។ តំ ទារកំ គហេត្វា អយ្យិកាយ អទំសុ។ សា តស្ស នាមំ គណ្ហាន្តិ
ទព្ពត្តម្ភេ បតិក្វា លទ្ធិជីវិតត្ថា “ទព្ពោ” តិស្ស នាមំ អកាសិ។ តស្ស ច
សត្តវស្សិកកាលេ សត្តា ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ មល្លរដ្ឋេ ចារិកំ ចរមាណោ
អនុបិយម្ហវនេវិហារតិ។ ទព្ពកុមារោ សត្តាវំ ទិស្វា ទស្សនេនេវ បសីទិក្វា
បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា “អហំ ទសពលស្ស សន្តិកេ បព្ពជិស្សមី” តិ អយ្យិកំ
អាបុច្ឆិ។ សា “សាធុ, តាតា” តិ ទព្ពកុមារំ អាទាយ សត្ត សន្តិកំ គន្ធា, “ភន្តេ, ឥមំ
កុមារំ បញ្ចាដេថា” តិ អាហា។ សត្តា អញ្ញាតរស្ស ភិក្ខុនោ សញ្ញំ អទាសិ - “ភិក្ខុ
ឥមំ ទារកំ បញ្ចាដេថា” តិ។ សោ ថេរោ សត្តវំ ចនំ សុត្វា ទព្ពកុមារំ បញ្ចាដេន្តោ
តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អាចិត្តិ។ បុព្វហេតុសម្បន្នោ កតាភិនិហារោ សត្តោ
បឋមកេសវដ្ឋិយា វោរោបនក្ខណោ សោតាបត្តិដលេ បតិជ្ជហិ, ទុតិយាយ
កេសវដ្ឋិយា ឌីរោបិយមាណាយ សកទាគាមិដលេ, តតិយាយ អនាគាមិដលេ,
សព្វកេសានំ បន ឌីរោបនញ្ច អរហត្តដលសច្ចិកិរិយា ច អបច្ឆា អបុរេ
អហោសិ។ សត្តា មល្លរដ្ឋេ យថាភិវន្តំវិហរិត្វា រាជគហំ គន្ធា វេឡុវនេ វាសំ
កប្បេសិ។

តត្រាយស្មា ទព្ពោ មល្លបុត្តោ រហោគតោ អត្ថនោ កិច្ចនិប្បត្តិ ឌីលោកេត្វា
សង្ឃស្ស វេយ្យាវច្ឆករណោ កាយំ យោដេតុកាមោ ចិន្តេសិ - “យំនូនាហំ

សង្ឃស្ស សេនាសនញ្ច បញ្ញាបេយ្យំ ភត្តានិ ច ឧទ្ទិសេយ្យ"ន្តិ។ សោ សត្តុ សន្តិកំ
គន្ធា អត្តនោ បរិវិតក្កំ អាហោចេសិ។ សត្តា តស្ស សាធុការំ ទត្វា
សេនាសនបញ្ញាបកត្តញ្ច ភត្តុទ្ទេសកត្តញ្ច សម្មជិន្និ។ អថ នំ “អយំ ទព្ពោ
ទហារោ សមាធា មហន្តេ ឋានេ បិតោ”តិ សត្តវស្សិកកាលេយេវ
ឧបសម្មាទេសិ។ ថេរោ ឧបសម្មន្នកាលតោ បដ្ឋាយ រាជគហំ ឧបនិស្សយ
វិហារន្តានំ សព្ពភិក្ខុនំ សេនាសនានិ ច បញ្ញាបេតិ, ភិក្ខុញ្ច ឧទ្ទិសតិ។ តស្ស
សេនាសនបញ្ញាបកកាលោ សព្ពទិសាសុ ចាកដោ អហោសិ - “ទព្ពោ កិរ
មល្លបុត្តោ សភាគសភាកានំ ភិក្ខុនំ ឯកជ្ជានេ សេនាសនានិ បញ្ញាបេតិ,
អាសន្នេបិ ទូរេបិ សេនាសនំ បញ្ញាបេតិ, គន្ធី អសក្កោន្តេ ឥទ្ធិយា នេតី”តិ។

អថ នំ ភិក្ខុ កាលេបិ វិកាលេបិ - “អម្ពាភំ, អារុសោ, ជីវកម្ពវនេ
សេនាសនំ បញ្ញាបេហិ, អម្ពាភំ មទ្ធុកុច្ឆិស្មី មិគទាយេ”តិ ឯវំ សេនាសនំ
ឧទ្ទិសាបេត្វា តស្ស ឥទ្ធិ បស្សន្តា គច្ឆន្តិ។ សោបិ ឥទ្ធិយា មនោមយេ កាយេ
អភិសង្ករិត្វា ឯកេកស្ស ថេរស្ស ឯកេកំ អត្តនា សទិសំ ភិក្ខុំ ទត្វា អង្គុលិយា
ជលមាធាយ បុរតោ គន្ធា “អយំ មព្ពោ ឥទំ បីប”ន្តិអាទិនិ វត្វា សេនាសនំ
បញ្ញាបេត្វា បុន អត្តនោ វសនជ្ជានមេវ អាគច្ឆតិ។ អយមេត្ត សង្ខេបោ,
វិត្តារតោ បនិទំ វត្ត ចាឡិយំ អាគតមេវ។ សត្តា ឥទមេវ ការណំ អដ្ឋប្បត្តិ
កត្វា អបរកាគេ អរិយគណាមជ្ឈេ និសិដ្ឋោ ថេរំ សេនាសនបញ្ញាបកានំ
អគ្គជ្ជានេ ថេរេសិ - “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
សេនាសនបញ្ញាបកានំ យទិនំ ទព្ពោ មល្លបុត្តោ”តិ (អ. និ. ១.២០៩; ២១៤)។
វុត្តម្បិ ចេតំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៤, ១០៨-១៤៩) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពលោកវិទូ មុនិ;
ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កេហ្ម ឧប្បន្និ ចក្ខុមា។

“ឡើយកោ វិញ្ញាបកោ, តារកោ សព្វចាណំ;
នេសនាគុសលោ ពុទ្ធា, តារេសិ ជនតំ ពហុ។

“អនុកម្មកោ ការុណីកោ, ហិរេសី សព្វចាណំ;
សម្បត្ត តិត្តិយេ សព្វេ, បញ្ចសីលេ បតិជ្ជបិ។

“ឯវំ និរាគុលំ អាសិ, សុញ្ញតំ តិត្តិយេហិ ច;
វិចិត្តំ អរហន្តេហិ, វសីភូតេហិ តាធិភិ។

“រតនានជ្ឈបញ្ញាសំ, ឧគ្គតោ សោ មហាមុនិ;
កញ្ចនគ្សិយសង្គាសោ, ពាត្តិសវរលក្ខណោ។

“វស្សសតសហស្សនិ, អាយុ វិជ្ជតិ តារេនេ;
តារតា តិជ្ជមាណោ សោ, តារេសិ ជនតំ ពហុ។

“តទាហំ បាំសវតិយំ, សេដ្ឋីបុត្តោ មហាយសោ;
ឧបេត្វា លោកបដ្ឋោតំ, អស្សោសី ធម្មនេសនំ។

“សេនាសនានិ ភិក្ខុនំ, បញ្ញាបេន្តំ សសាវកំ;
កិត្តយន្តស្ស វចនំ, សុណិត្វា មុទិតោ អហំ។

“អធិការំ សសង្ឃស្ស, កត្វា តស្ស មហេសិនោ;
និបច្ច សិរសា ចាទេ, តំ ហ្មនមភិបត្តយី។

“តទាហា ស មហាវិរោ, មម កម្ពំ បកិត្តយំ;
យោ សសង្ឃមគោជេសិ, សត្តាហំ លោកនាយកំ។

“សោយំ កមលបត្តក្ខោ, សីហំសោ កនកត្តចោ;

មម បាទមូលេ និបតិ, បត្តយំ ហ្មនមុត្តមំ។

“សតសហស្សតោ កប្បេ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“សាវកោ តស្ស ពុទ្ធស្ស, ទព្ពោ នាមេនវិស្សតោ;
សេនាសនបញ្ញាបកោ, អគ្គោ ហេស្សតិយំ តទា។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណ្ឌិដ្ឋិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគច្ចហំ។

“សតានំ តីណិក្ខត្តញ្ច, ទេវវដ្ឋមការយី;
សតានំ បញ្ចក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថុ អហោសហំ។

“បទេសវដ្ឋំវិបុលំ, គណនាតោ អសន្ធិយំ;
សព្ពត្ថ សុខិតោ អាសី, តស្ស កម្មស្ស វាហសា។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, វិបស្សី នាម នាយកោ;
ឧប្បជ្ឈិ ចារុទស្សនោ, សព្ពធម្មវិបស្សកោ។

“ធុដ្ឋចិត្តោ ឧបវទី, សាវកំ តស្ស តាធិនោ;
សព្ពាសវបរិក្ខណំ, សុទ្ធាតិ ច វិជានិយ។

“តស្សេវ នវីរស្ស, សាវកានំ មហេសិនំ;
សលាកញ្ច គហេត្វាន, ឌីរោទនមទាសហំ។

“តមម្ពី ភទ្កកេ កប្បេ, ព្រហ្មពន្ធមហាយសោ;
កស្សចោ នាម គោត្តន, ឧប្បជ្ឈំ វទតំ វរោ។

“សាសនំ ជោតយិ ត្វាន, អភិកុយ្យ កុតិ ត្ថិយេ;
វិនេយ្យ វិនយិ ត្វាវ, និព្ពុតោ សោ សសាវកោ។

“សសិស្សេ និព្ពុតោ នាថេ, អត្ថមេន្តម្ហិ សាសនេ;
ទេវា កង្ខិសុ សំវិគ្គា, មុត្តកេសា រុទ្ធម្មទា។

“និព្ពាយិស្សតិ ធម្មក្ខោ, ន បស្សិសាម សុព្ពុតេ;
ន សុណិស្សាម សទ្ធម្មំ, អហោ នោ អប្បបុញ្ញតា។

“តទាយំ បដិវិ សញ្ញា, អចលា សា ចលាចលា;
សាគរោ ច សសោកោវ, វិនទី ករុណំ គិរំ។

“ចតុទ្ឋិសា ទុន្ទភិយោ, នាទយិសុ អមាទុសា;
សមន្តតោ អសនិយោ, ជលីសុ ច ភយាវហា។

“ឧក្កា បតីសុ នភសា, ធូមកេតុ ច ទិស្សតិ;
សធូមា ជាលវដ្ឋា ច, វីសុ ករុណំ មិគា។

“ឧប្បាទេ ធារុណោ ទិស្វា, សាសនត្ថដ្ឋស្វចកេ;
សំវិគ្គា ភិក្ខុវោ សត្ត, ចិន្តយិម្ហ មយំ តទា។

“សាសនេន វិនាម្ហាកំ, ជីវិតេន អលំ មយំ;
បរិសិទ្ធា មហាវញ្ញំ, យុញ្ញាម ជិនសាសនេ។

“អទ្ធសម្ហ តទាវញ្ញោ, ឧត្តិទ្ធី សេលមុត្តមំ;
និស្សេណិយា តមារុយ្ហ, និស្សេណី ចាតយិម្ហសេ។

“តទា ឡីទិ នោ ថេរោ, ពុទ្ធប្បាទោ សុទុល្លកោ;

សុទ្ធាតិទុល្លភាលទ្ធា, ថោកំ សេសញ្ច សាសនំ។

“និបតន្តិ ខណាតីតា, អនន្តេ ទុក្ខសាគវេ;
តស្មា បយោគោ កត្តញ្ញោ, យាវ ឋានី មុនេ មតំ។

“អរហា អាសិ សោ ថេរោ, អនាគាមី តទានុគោ;
សុសីលា ភតវេ យុត្តា, ទេវលោកំ អគម្ពសេ។

“និព្ពុតោ តិណ្ណាសំសារោ, សុទ្ធាវាសេ ច ឯកកោ;
អហញ្ច បក្កុសាតិ ច, សភិយោ ពាហិយោ តថា។

“កុមារកស្សនោ, ថេវ, តត្ថ តត្ថបតា មយំ;
សំសារពន្ធនា មុត្តា, គោតមេនានុកម្មិតា។

“មល្លេសុ កុសិណារយំ, គព្ពេ ជាតស្ស មេ សតោ;
មាតា មតា ចិតារុទ្ធា, តតោ និប្បតិកោ អហំ។

“បតិកោ ធព្ពបុញ្ញម្ហិ, តតោ ធព្ពោតិ វិស្សតោ;
ព្រហ្មចារីពលេនាហំ, វិមុត្តោ សត្តវស្សីកោ។

“ជីវេននពលេនាហំ, បញ្ចបាជ្ជេហុចាគតោ;
ជីណាសវោបវាទេន, ចាបេហិ ពហុ ចោធិតោ។

“ឧកោ បុញ្ញញ្ច ចាបញ្ច, វីតិវត្តោម្ហិ ធានិហំ;
បត្វាន បរមំ សន្តិ, វិហារមិ អនាសវោ។

“សេនាសនំ បញ្ញាបយី, ហាសយិ ត្វាន សុព្ពតេ;
ជិនោ តស្មី គុណោ តុដ្ឋោ, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ, ភវា សព្វេ សមូហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធម្មា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“បដិសម្ពិទា ចតស្សោ...បេ....កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវត្ថុតំ បន តំ យេន បុព្វេ ឯកស្ស ឱណាសវត្ថេស្ស អនុទ្ធិសនវសេន
កតេន ចាបកម្មេន ពហ្វនិ វស្សសតសហស្សនិ និរយេ បច្ឆិ, តាយ ឯវ
កម្មបិលោតិកាយ ចោទិយមាណា មេត្តិយភូមជកា ភិក្ខុ “ឥមិនា មយំ
កល្យាណភត្តិកស្ស គហបតិនោ អន្តរេ បរិភេទិតា”តិ ទុគ្គហិតតាហិនោ
អមូលកេន ចារាជិកេន ធម្មេន អនុទ្ធិសេសុំ។ តស្មិញ អធិករណេ សង្ឃេន
សតិវិនយេន រូបសមិតេ អយំ ថេរោ លោកានុកម្មាយ អត្តនោ គុណោ
វិការវេន្តោ “យោ ទុទ្ធិមិយោ”តិ ឥមំ គាថំ អភាសិ។

៥. តត្ថ យោតិ អនិយមិតនិទ្ទេសោ, តស្ស “សោ”តិ ឥមិនា និយមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។
ឧកយេនបិ អញ្ញំ វិយ កត្វា អត្តានមេវ វទតិ។ ទុទ្ធិមិយោតិ ទុទ្ធិមោ, ទមេតុំ
អសក្កុណោយេ។ ឥទញ្ញោ អត្តនោ បុព្វជ្ជនកាលេ ទិដ្ឋិតតានំ វិស្វកាយិ កានំ
កិលេសានំ មទាលេបចិត្តស្ស វិប្បន្និតំ ឥន្ទ្រិយានំ អរូបសមនញ្ញោ ចិន្តត្វា វទតិ។
ទមេនាតិ ឧត្តមេន អគ្គមគ្គទមេន, តេន ហិ ទន្តោ បុន ទមេតព្ពតាភាវតោ
“ទន្តោ”តិ វត្ថុព្ពតំ អរហតិ, ន អញ្ញេន។ អថ វា ទមេនាតិ ទមកេន
បុរិសទម្ពសារជិនា ទមិតោ។ ទញ្ញោតិ ទ្រព្យោ, ភញ្ញោតិ អត្តោ។ តេនាហ ភគវា
ឥមមេវ ថេរំ សន្ធាយ - “ន ខោ, ទព្ព, ទញ្ញោ ឯវំ និព្ពេហេន្តិ”តិ (ចារា. ៣៨៤; ចូឡវ.
១៩៣)។ សន្តសិតោតិ យថាលទ្ធិបច្ចយសន្តោសេន ឈានសមាបត្តិសន្តោសេន
មគ្គជលសន្តោសេន ច សន្តដ្ឋោ។ វិតិណ្ណាកង្វោតិ សោឡសវត្ថុកាយ

អដ្ឋវត្ថុកាយ ច កម្លាយ បឋមមគ្គនេវ សមុគ្គាជិតត្តាវិគតកង្ខោ។
វិជិតាវីតិ បុរិសាជានិយេនវិជេតព្ពស្ស សព្ពស្សបិ សំកិលេសបក្ខស្សវិជិតត្តា
វិធមិតត្តាវិជិតាវី។ អបេតកេរវោតិ បញ្ចវីសតិយា ភយានំ សព្ពសោ អបេតត្តា
អបគតកេរវោ អភយូបរតោ។ បុន ធន្តោតិ នាមកិត្តនំ។ បរិនិព្វតោតិ ទ្វេ
បរិនិព្វានានិ កិលេសបរិនិព្វានញ, យា សទុច្ចាធិសេសនិព្វានធាតុ,
ខន្ធបរិនិព្វានញ, យា អនុច្ចាធិសេសនិព្វានធាតុ។ តេសុ ឥធ កិលេសបរិនិព្វានំ
អធិប្បេតំ, តស្មា បហាតព្ពធម្មានំ មគ្គន សព្ពសោ បហ៌នត្តា
កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វតោតិ អត្ថោ។ បិវតត្ថោតិ បិវតសភាវោ អចលោ
ឥដ្ឋាធិសុ តាធិការាប្បត្តិយា លោកធម្មេហិ អកម្មនិយោ។ ហីតិ ច ហេតុអត្ថ
និចាតោ, តេន យោ បុព្វេ ទុទ្ធិមោ ហុត្វា បិតោ យស្មា ធព្ពត្តា សត្តារា ឧត្តមេន
ធមេន ធមិតោ សន្តសិតោវិតិល្គាកង្ខោវិជិតាវី អបេតកេរវោ, តស្មា សោ
ធន្តោ បរិនិព្វតោ តតោយេវ ច បិវតត្ថោ, ឯវំភូតេ ច តស្មី ចិត្តបសាធាវ
កាតព្វោ, ន បសាធព្វាចត្តន្តិ បរេនេយ្យពុទ្ធិកេ សត្ថេ អនុកម្មន្តោ ជេរោ អញ្ចំ
ព្យាកាសិ។

ធព្ពត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សីតវនិយត្ថេវតាថាវណ្ណានា

យោ សីតវនន្តិ អាយស្មតោ សម្ពុតត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? ឥតោ កិរ
អដ្ឋារសាធិកស្ស កប្បសតស្ស មត្តកេ អត្ថទស្សី នាម សម្ពុត្តោ លោកេ
ឧប្បជ្ជិត្វា សនេវកំ លោកំ សំសារមហោយតោ តារេន្តោ ឯកធិវសំ មហតា
ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិ កង្ខាតិវំ ឧបគច្ឆិ។ តស្មី កាលេ អយំ គហបតិកុលេ និព្វត្តោ
តត្ថ ភកវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមាណសោ ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា “កី, ភន្តេ, ចារំ
គន្ធកាមត្តា”តិ បុច្ឆិ។ ភកវា “គមិស្សមា”តិ អវោច។ សោ តាវនេវ នាវាសង្ឃាជំ

យោជន្តា ឧបនេសិ។ សត្តា តំ អនុកម្មន្តោ សហា ភិក្ខុសង្ឃេន នាវំ អភិវហិ។
សោ សយម្បី អភិវុយ្ហ សុខេនេវ បរតិវំ សម្មាបេត្វា ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃញ្ច
ទុតិយទិវសេ មហាទានំ បវត្តេត្វា អនុគន្ធា បសន្នចិត្តោ វុទ្ធិត្វា និវត្តិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥតោ តេរសាធិកកប្បសតស្ស
មត្តកេ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា រាជា អហោសិ ចក្កវត្ថី ធម្មិកោ ធម្មរាជា។ សោ
សត្តេ សុគតិមគ្គេ បតិជ្ជាបេត្វា តតោ ចុតោ ឯកនវុតិកប្បវិបស្សិស្ស
ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា ធុតធម្មេ សមាទាយ សុសានេ វសន្តោ សមណធម្មំ
អកាសិ។ បុន កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេបិ តស្ស សាសនេ តីហិ
សហាយេហិ សទ្ធិ បព្ពជិត្វា វិសតិវស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ កត្វា ឯកំ
ពុទ្ធន្តំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស “សម្ពុតោ” តិ នាមំ
អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ។ ភូមិជា
ជេយ្យសេនោ អភិរាជនោតិ តីហិ សហាយេហិ សទ្ធិ ភគវតោ សន្និកំ គតោ
ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិ។ យេ សន្ធាយ វុត្ថំ -

“ភូមិជា ជេយ្យសេនោ ច, សម្ពុតោ អភិរាជនោ;
ឯតេ ធម្មំ អភិញ្ញាសុំ, សាសនេ វតាទិនោ” តិ។

អថ សម្ពុតោ ភគវតោ សន្និកេ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា និពុទ្ធិ
សីតវនេ វសតិ។ តេនេវាយស្មា “សីតវនិយោ” តិ បញ្ញាយិត្ត។ តេន ច សមយេន
វេស្សវណោ មហារាជា កេនចិទេវ ករណីយេន ជម្ពុទីបេ ទក្ខិណាទិសាភាគំ
ឱទ្ធិស្ស អាគាសេន គច្ឆន្តោ ថេរំ អព្ពោកាសេ និសីទិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តំ
ទិស្វា វិមានតោ ឡិវុយ្ហ ថេរំ វុទ្ធិត្វា, “យទា ថេរោ សមាធិតោ វុដ្ឋហិស្សតិ, តទា
មម អាគមនំ អាហោចេថ, អារក្ខព្យាស្ស ករោថា” តិ ទ្វេយក្ខេ អាណាបេត្វា

បក្កាមី។ តេ ថេរស្ស សមីបេ បត្វា មនសិការំ បដិសំហវិត្វា និសិទ្ធកាលេ
អាហេចេសុំ។ តំ សុត្វា ថេរោ “តុម្ពេ មម វេចនេន វេស្សវណាមហារាជស្ស កថេថ,
ភគវតោ អត្តនោ សាសនេ បីតានំ សតិអារក្ខា នាម បីតា អត្ថិ, សាយេវ
មាធិសេ រក្ខតិ, តុំ តត្ថ អប្បេស្សក្កោ ហោហិ, ភគវតោ ឱវាទេ បីតានំ
ឯទិសាយ អារក្ខាយ ករណីយំ នត្ថី” តិ តេ វិស្សជ្ជេត្វា តាវនេវ វិបស្សនំ
វឌ្ឍេត្វា វិជ្ជាត្ថយំ សច្ចាកាសិ។ តតោ វេស្សវណោ និវត្តមា នោ ថេរស្ស សមីបំ
បត្វា មុខាការសល្លក្ខណេវស្ស កតកិច្ចការំ ញត្វា សាវត្ថី គន្ធា ភគវតោ
អាហេចេត្វា សត្តុ សម្មុខា ថេរំ អភិវត្តវន្តោ -

“សតិអារក្ខសម្បជ្ជោ, ធិតិមា វីរយសមាហិតោ;
អនុជាតោ សត្តុ សម្មតោ, តេវិជ្ជោ មច្ចចារគូ” តិ។ -

ឥមាយ កាថាយ ថេរស្ស គុណោ វណ្ណាសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.២១.១៥-២០) -

“អត្ថទស្សី តុ ភគវា, ទិបទិន្នោ នរាសកោ;
បុរក្ខតោ សាវកេហិ, គដ្ឋាតីរមុចាគមិ។

“សមតិភ្នំ កាកបេយ្យា, គដ្ឋា អាសិ ធុរុត្តរា;
ឧត្តារយី ភិក្ខុសង្ឃំ, ពុទ្ធិញ្ច ទិបទុត្តមំ។

“អជ្ឈរសេ កប្បសតេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, តរណាយ ឥទំ ជលំ។

“តេរសេតោ កប្បសតេ, បញ្ច សញ្ញេភវា អហុ;
សត្វរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“បង្ខំមេ ច ភវេ អស្មី, ជាតោហំ ព្រាហ្មណេ កុលេ;
សន្និ តីហិ សហាយេហិ, បព្ពជី សត្ត សាសនេ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អយស្មា សម្ពុតោ ភគវន្តំ ទស្សនាយ គប្បន្តេ ភិក្ខុ ទិស្វា “អាវុសោ, មម
វេទនេន ភគវតោ ចាទេ សិរសា វន្តេ, ឯវញ្ញោ វេទេថា”តិ វត្វា ធម្មាធិករណំ
អត្ថនោ សត្ត អវិហេបិតការំ បកាសេន្តោ “យោ សីតវន”ន្តិ កាថមាហា។ តេ
ភិក្ខុ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា សម្ពុតត្ថេវស្ស សាសនំ សម្មវេទេន្តោ,
“អាយស្មា, ភន្តេ, សម្ពុតោ ភគវតោ ចាទេ សិរសា វន្តេ, ឯវញ្ញោ វេទេតី”តិ វត្វា តំ
កាថំ អាហេចេសុំ, តំ សុត្វា ភគវា “បណ្ឌិតោ, ភិក្ខុវេ, សម្ពុតោ ភិក្ខុ បច្ចចាទិ
ធម្មស្សានុធម្មំ, ន ច មំ ធម្មាធិករណំ វិហេបេតិ។ វេស្សវណោន តស្សត្ថោ មយ្ហំ
អាហេចិតា”តិ អាហា។

៦. យំ បន តេ ភិក្ខុ សម្ពុតត្ថេវេន វុត្តំ “យោ សីតវន”ន្តិ កាថំ សត្ត
និវេទេសុំ។ តត្ថ សីតវនន្តិ ឯវនាមកំ រាជគហាសមីបេ មហន្តំ ភេរវសុសានវនំ។
ឧបកាតិ និវាសនវសេន ឧបកន្តិ។ ឯតេន ភគវតោ អនុញ្ញាតំ បព្ពជិតានុរូបំ
និវាសនដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ ភិក្ខុតិ សំសារភយស្ស ឥក្ខនតោ ភិន្នកិលេសតាយ ច
ភិក្ខុ។ ឯកោតិ អនុតិយោ, ឯតេន កាយវិវេកំ ទស្សេតិ។ សន្តុសិតោតិ
សន្តុដ្ឋោ។ ឯតេន ចតុបច្ចយសន្តោសលក្ខណំ អរិយវំសំ ទស្សេតិ។
សមាហិតត្ថោតិ ឧបចារប្បនាគេទេន សមាធិនា សមាហិតចិត្តោ, ឯតេន
ចិត្តវិវេកការនាមុខេន ការនាវាមំ អរិយវំសំ ទស្សេតិ។ វិជិតាវីតិ សាសនេ
សម្មាបដិបជ្ឈន្តេន វិជេតព្ពំ កិលេសគណំ វិជិត្វា បិតោ, ឯតេន ឧបដិវិវេកំ
ទស្សេតិ។ ភយហេត្វនំ កិលេសានំ អបកតត្ថោ អបេតលោមហំសោ, ឯតេន
សម្មាបដិបត្តិយា ជលំ ទស្សេតិ។ វក្ខន្តិ វក្ខន្តោ។ កាយគតាសតិន្តិ

កាយារម្មណ៍ សតី, កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ បរិព្រូហនវសេន អវិស្សន្នេន្តោ។
ធិតិមាតិ ធីរោ, សមាហិតត្ថំវិជិតាវិការតំ វា ឧចាធាយ បដិបត្តិទស្សនមេតំ។
អយញ្ញេត្ថ សង្ខេបត្ថោ - សោភិត្តុវិវេកសុខានុបេក្ខាយ ឯកោ សីតវនំ
ឧចាគមិ, ឧចាគតោ ច លោលភាវាភាវតោ សន្តដ្ឋោ ធិតិមា
កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ ភាវេន្តោ តថាធិតតំ ឈានំ ចានកំ កត្វា
អារទ្ធវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អធិគតេន អគ្គមគ្គេន សមាហិតាវិជិតាវី ច
ហុត្វា កតកិច្ចតាយ ភយហេត្វនំ សព្ពសោ អបកតត្តា អបេតលោមហំសោ
ជាតោតិ។

សីតវនិយត្តេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. កល្លិយត្តេរកាថាវណ្ណានា

យោចានុធិតិ អាយស្មតោ កល្លិយត្តេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិវ
តតោ ឯកតីសេ កប្បេ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធសុមនស្ស នាម បច្ចេកពុទ្ធស្ស
បសន្នចិត្តោ ជលាជលំ ទត្វា សុគតីសុ ឯវ សំសារន្តោ សិទ្ធិស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
កាលេ អរុណាវតីនគរេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តោ “សិទ្ធិស្ស ភគវតោ
បឋមាភិសម្ពុទ្ធស្ស ឧជិត, ឌីជិតា នាម ទ្វេ សត្តវាហបុត្តា បឋមាហារំ អទំសូ” តិ
សុត្វា អត្តនោ សហាយកេន សទ្ធិ ភគវន្តំ ឧបសម្ព័មិត្វា វន្តិត្វា ស្វាតនាយ
និមន្តត្វា មហាធានំ បវត្តត្វា បត្តនំ អកំសុ - “ឧភោមិ មយំ, ភន្តេ, អនាគតេ
តុម្ហាធិសស្ស ពុទ្ធស្ស បឋមាហារនាយកា ភវេយ្យមា” តិ។ តេ តត្ថ តត្ថ ភវេ
បុញ្ញកម្មំ កត្វា នេវមនុស្សេសុ សំសារន្តា កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ
គោចាលកសេដ្ឋិស្ស បុត្តា ភាតរោ ហុត្វា និព្ពត្តា។ ពហុនិ វស្សានិ ភិក្ខុសង្ឃំ
ទីរកោជនេន ឧបជ្ឈហីសុ។ អម្ហាកំ បន ភគវតោ កាលេ ចោក្ខវតីនគរេ
សត្តវាហស្ស បុត្តា ភាតរោ ហុត្វា និព្ពត្តា។ តេសុ ជេដ្ឋោ តដុស្សោ នាម,

កន្លែង កន្លិយោ នាម, តេ បញ្ចមត្តានិ សកដសតានិ កណ្តាស្ស បូរេត្វា
វាណិជ្ជាយ គច្ឆន្តា ភគវតិ បឋមភិសម្ពុទ្ធោ សត្តសត្តាហំ
វិមុត្តិសុខធម្មបច្ឆវេក្ខណាហិ វីតិនាមេត្វា អជ្ឈមេ សត្តាហោ រាជាយតនមូលេ
វិហារន្តេ រាជាយតនស្ស អវិទូរេ មហាមគ្គេន អតិក្កមន្តិ, តេសំ តស្មី សមយេ
សមេបិ ភូមិភាកេ អកទ្ធមោទកេ សកដានិ នប្បវត្តិសុ, “កី នុ, ខោ,
ការណា”ន្តិ ច ចិន្តន្តានំ ចោរាណសាលោហិតា ទេវតា រុក្ខវិជបន្តរេ អត្តានំ
ទស្សន្តិ អាហា - “មាទិសា, អយំ ភគវា អធិរាភិសម្ពុទ្ធោ សត្តសត្តាហំ
អនាហារោ វិមុត្តិសុខាបដិសំវេទី ឥទានិ រាជាយតនមូលេ និសិន្នោ, តំ
អាហារេន បដិមាទេថ, យទស្ស តុម្ហាកំ ជីយរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ។ តំ
សុត្វា តេ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេន្តោ, “អាហារសម្មាទនំ បបញ្ច”ន្តិ
មញ្ញមាណា មន្តេហ មធុបិណ្ឌិកញ្ច ភគវតោ ទត្វា ទ្វេវាចិកសរណំ គន្ធា
កេសធាតុយោលភិក្ខុ អគម៌សុ។ តេ ហិ បឋមំ ឧចាសកា អហោសុំ។ អថ
ភគវតិ ពារាណសី គន្ធា ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា អនុបុព្វេន រាជគហោ វិហារន្តេ
តដុស្សកន្លិយា រាជគហំ ឧបគតា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ
និសីទីសុ។ តេសំ ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ តេសុ តដុស្សោ សោតាបត្តិដលេ
បតិជ្ជាយ ឧចាសកោរ អហោសិ។ កន្លិយោ បន បព្ពជិត្វា ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ២.៤៨.៦៦-៧០) -

“សុមនោ នាម សម្ពុទ្ធោ, តក្ករាយំ វសី តទា;
វល្លិការេនំ គយ្ហ, សយម្ពុស្ស អទាសហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កហ្មេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អបេកធីវសំ មារោ ភល្លិយត្ថេវស្ស ភីសាបនត្ថំ ភយានកំ រូបំ ទស្សេសិ។
សោ អត្ថនោ សព្ពភយាតិ ក្កមំ បកាសេន្តោ “យោចានុទី”តិ កាថមភាសិ។

៧. តត្ថ យោចានុទីតិ យោ អចានុទិ ឱបិ បដហិវិទ្ចំសេសិ។ មច្ចុរាជស្សាតិ
មច្ចុ នាម មរណំ ខន្ធនំ ភេនោ, សោ ឯវ ច សត្តានំ អត្ថនោ វសេ
អនុវត្តាបនតោ ឥស្សរជ្ជេន រាជាតិ មច្ចុរាជា, តស្ស។ សេនន្តិ ជរាមោកាធិ, សា
ហិស្ស វសវត្ថនេ អដ្ឋការតោ សេនា នាម, តេន ហេស មហាតា នាជារិជេន
វិបុលេន “មហាសេនោ”តិ វុច្ចតិ។ យថាហា - “ន ហិ នោ សន្តីវ តេន,
មហាសេនេន មច្ចុនា”តិ (ម. និ. ១.២៧២; ជា. ២.២២.១២១; នេត្តិ. ១០៣)។ អថ វា
គុណាមារណាជ្ជេន “មច្ចុ”តិ ឥធនេវបុត្តមារោ អធិប្បតោ, តស្ស ច
សហាយភាវូបកមនតោ កាមាធយោ សេនា។ តថា ចាហា -

“កាមា តេ បឋមា សេនា, ទុតិយា អរតិ វុច្ចតិ;
តតិយា ឧប្បិចាសា តេ, ចតុត្ថិ តណ្ហា បវុច្ចតិ។

“បញ្ចមី ជិនមិទ្ធិ តេ, ធម្មា ភីរូ បវុច្ចតិ;
សត្តមី វិចិកិច្ឆា តេ, មាណោ មក្ខោ ច អដ្ឋមី”តិ។ (សុ. និ. ៤៣៨-៤៣៩;
មហានិ. ២៨; ចូឡនិ. នន្ទមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤៧);

នឡសេតុវ សុទុព្ពលំ មហោយោតិ សារវិវហិតតោ នឡសេតុសទិសំ
អតិវិយ អពលភាវតោ សុដ្ឋ ទុព្ពលំ សំកិលេសសេនំ នវលោកុត្តរធម្មានំ
មហាពលវភាវតោ មហោយសទិសេន អគ្គមគ្គេន យោ អចានុទិវិជិតាវី
អបេតភេរវោ ធន្តោ, សោ បរិនិព្វតោ បិតត្តោតិ យោជនា។ តំ សុត្វា មារោ
“ជាតាតិ មំ សមណោ”តិ តត្ថវន្តរាយីតិ។

ភល្លិយត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. វិវត្តន៍តាមវិវត្តន៍

យោ ធុន្ទមិយោតិ អាយស្មតោ វិវត្តន៍ស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
ឥតោ ឯកនុតោ កប្បវិបស្សន្ស ភក្កតោ វសនអារាសំ បដិជត្តិ។
ឯកទិវសញ្ចា សិទ្ធិវាបុប្ផសទិសានិ និគ្គណ្ឌិបុប្ផានិ គហេត្វា ភក្កន្តំ បូជេសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥតោ បញ្ចតីសេ កប្ប
ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា មហាបតាថោ នាម រាជា អហោសិ ចក្កវត្តិ។ សោ
ធម្មេន សមេន រដ្ឋំ ការេន្តោ សត្តេ សគ្គមគ្គេ បតិជ្ជាបេសិ។ បុន ឥមស្មី កប្ប
កស្សបស្ស ភក្កតោ កាលេ មហាវិភវោ សេដ្ឋិ ហុត្វា កបណាទ្ធិកាធិនំ ធានំ
ទេន្តោ សង្ឃស្ស ទិវភត្តំ អនាសិ។ ឯវំ តត្ថ តត្ថ ធានមយំ បុញ្ញសម្ភារំ ករេន្តោ
ឥតវញ្ច និព្ពានត្ថំ សម្ភរេន្តោ ទេវមនុស្សេសុ សំសារិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិនគរេ រញ្ជោ បសេនទិស្ស អមច្ចកុលេ និព្ពត្តិ, “វិរោ” តិស្ស នាមំ អកំសុ។
សោ វយប្បត្តោ នាមានុគតេហិ បត្តពលជវាទិកុលោហិ សមន្នាគតោ
សង្គាមសូរោ ហុត្វា មាតាបិតុហិ និពន្ធរសេន ការិតេ ធារាបរិគ្គហោ ឯកំយេវ
បុត្តំ លភិត្វា បុព្ពហេតុនា ចោទិយមាណោ កាមេសុ សំសារេ ច អាធិនំ ទិស្វា
សំវេគជាតោ បព្ពជិត្វា យដេន្តោ វាយមន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។
តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ខេវ ១.២១.២១-២២) -

“វិបស្សន្ស ភក្កតោ, អាសិមារាមិកោ អហំ;
និគ្គណ្ឌិបុប្ផំ បគ្គយ្ហ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“ឯកនុតោ កប្ប, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
ធុត្តតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“បញ្ចវិសេ ឥតោ កប្ប, ឯកោ អាសី ជនាធិថោ;

មហាបតាបនាមេន, ចក្កវត្ត មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវំ បនអរហត្តំ បត្យា ជលសមាបត្តិសុខេនវីតិនាមន្តំ ថេវំ
បុរាណទុតិយិកា ឧប្បព្ភាដេតុកាមា អន្តរន្តរា នាធានយេហិ បលោភេតុំ
បរក្កមន្តិ ឯកទិវសំ ទិវាវិហារជ្ជានំ គន្ធា ឥត្តិកុត្តាជិនិ ធស្សេតុំ អារាទិ។
អថាយស្មារីរោ “មំ បលោភេតុកាមា សិនេរុំ មកសបក្ខវាតេន ចាលេតុកាមា
វិយ យាវ ពាលា វតាយំ ឥត្តិ”តិ តស្សា កិរិយាយ និវត្តកកាវំ ធិបេន្តោ “យោ
ទុទ្ធមិយោ”តិ កាដំ អភាសិ។

៨. តត្ថ យោ ទុទ្ធមិយោតិអាជិនំ បទានំ អត្តោ ហេជ្ជា វុត្តោយេវ។ ឥទំ បនេត្ត
យោជនាមត្តំ យោ បុព្ពេ អទន្ត កិលេសតាយ បច្ចត្តិកេហិ វា សង្កមសីសេ
ធមេតុំ ជេតុំ អសក្កុណោយ្យតាយទុទ្ធមិយោ, ឥទានិ បន ឧត្តមេន ធមេន ធន្តោ
ចតុព្ពិធសម្មប្បមធានវិរិយសម្មត្តិយាវីរោ, វុត្តនយេនេវ សន្តុសិតោ
វិតិណ្ណាកង្ខារិវិជិតាវី អបេតលោមហំសោវីរោវីរនាមកោ អនវសេសតោ
កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វតោ, តតោ ឯវំ បិតសភារោ, ន តាទិសានំ
សតេនបិ សហស្សេនបិ ចាលនីយោតិ។ តំ សុត្វាសា ឥត្តិ - “មយ្ហំ សាមិកេ ឯវំ
បជិបន្នេ កោ មយ្ហំ យរាវាសេន អត្តោ”តិ សំវេគជាតា ភិក្ខុជិនុ បព្ពជិត្វា
នចិរស្សេវ តេវិជ្ជា អហោសីតិ។

វីរត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. បិណ្ឌវច្ឆត្ថេរតាថាវណ្ណានា

ស្វាគតន្តិ អាយស្មតោ បិណ្ឌវច្ឆត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ មហាកោគកុលេ និព្ពត្តោ ហេជ្ជា

វុត្តនយេនេវ សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ទេវតានំ
បិយមនាបភាវេន អគ្គជ្ជានេ ឋេបន្តំ ធិស្វា តំ ហ្មនន្តរំ បត្តេត្វា យាវជីវំ កុសលំ
កត្វា តតោ បុតោ ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ សុមេធស្ស ភក្កវតោ កាលេ
មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិត្វា ភក្កវតិ បរិនិព្ពតេ សត្តុ បូជស្ស បូជំ កត្វា សង្ឃេ ច
មហាធានំ បវត្តេត្វា តតោ បុតោ ទេវមនុស្សេសុ ឯវ សំសារន្តោ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ
ចក្កវត្តិ រាជា ហុត្វា មហាជនំ បញ្ចាសុ សីលេសុ បតិជ្ជាបេត្វា សគ្គបរាយណំ
អកាសិ។ សោ អនុប្បន្នេយេវ អម្ពាភំ ភក្កវតិ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណគេហោ
និព្ពត្តិ។ “បិណ្ឌេន្ទ្រា” តិស្ស នាមំ អកំសុ។ វុទ្ធាតិ បន គោត្តំ។ តេន សោ
អបរភាគេ “បិណ្ឌេន្ទ្រា” តិ បញ្ញាយិត្តុ។ សំសារេ បន សំវេគពហុលតាយ
បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា បូជ្ឈកន្ទារំ នាម វិជ្ជំ សាធម្មតា តាយ វិជ្ជាយ
អាគាសចារី បរចិត្តវិទូ ច ហុត្វា រាជគហោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ បដិវសតិ។

អថ យទា អម្ពាភំ ភក្កវា អភិសម្ពុទ្ធា ហុត្វា អនុក្កមេន រាជគហំ
ឧបគតោ, តតោ បដ្ឋាយ ពុទ្ធានុភាវេន តស្ស សាវិជ្ជា ន សម្មជ្ជតិ, អត្ថនោ
កិច្ចំ ន សាធម្មតិ។ សោ ចិន្តេសិ - “សុតំ ខោ បន មេតំ អាចរិយចាចរិយានំ
ភាសមាធានំ ‘យត្ថ មហាគន្ធាវិជ្ជា ធរតិ, តត្ថ បូជ្ឈកន្ទារវិជ្ជា ន សម្មជ្ជតិ’ តិ,
សមណស្ស បន គោតមស្ស អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ នាយំ មម វិជ្ជា
សម្មជ្ជតិ, និស្សំសយំ សមណោ គោតមោ មហាគន្ធាវិជ្ជំ ជាធាតិ, យំនូនាហំ
តំ បយិរុចាសិត្វា តស្ស សន្តិកេ តំ វិជ្ជំ បរិយាបុណោយ្យ” ត្ថិ។ សោ ភក្កវត្ថំ
ឧបសម្ព័ន្ធមិត្វា ឯតទរោច - “អហំ, មហាសមណ, តវ សន្តិកេ ឯកំ វិជ្ជំ
បរិយាបុណិតុកាមោ, ឌីកាសំ មេ ករោហី” តិ។ ភក្កវា “តេន ហិ បព្ពជា” តិ
អាហា។ សោ “វិជ្ជាយ បរិកម្មំ បព្ពជ្ជា” តិ មញ្ញាមាណោ បព្ពជិ។ តស្ស ភក្កវា ធម្មំ
កថេត្វា ចរិតានុកូលំ កម្មជ្ជានំ អធាសិ។ សោ ឧបនិស្សយសម្មន្ទតាយ
នចិរស្សេវ វិបស្សនំ វុឡេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ យា បន បុរិមជាតិយំ

តស្បែកវាទេ ឋត្វា សគ្គេ និព្វត្តា ទេវតា, តំ កតញ្ញុតំ និស្សាយ
សញ្ញាតតហុមាធា សាយំ ចាតំ ថេរំ បយិរុចាសិត្វា គប្បន្តិ។ តស្មា ថេរោ
ទេវតានំ បិយមនាបតាយ អគ្គតំ បត្តោ។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ
១.២.៥៥-៦៧) -

“និព្វតេ លោកនាថម្ហិ, សុមេធនេ អគ្គបុគ្គលេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ជូបបូជំ អកាសហំ។

“យេ ច ឌីណាសវា តត្ថ, ធន្យភិញ្ញា មហិទ្ធិកា;
តេហំ តត្ថ សមាទេវា, សង្ឃភត្តំ អកាសហំ។

“សុមេធស្ស ភគវតោ, ឧបជ្ឈាកោ តទា អហុ;
សុមេធា នាម នាមេន, អនុមោទិត្ត សោ តទា។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, វិមាទំ ឧបបន្នេហំ;
ធន្យាសីតិសហស្សានិ, អច្ឆរាយោ រមីសុ មេ។

“មមេវ អនុវត្តន្តិ, សព្វកាមេហិ តា សទា;
អញ្ញោ ទេវេ អភិភោមិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ផលំ។

“បញ្ចវីសម្ហិ កប្បម្ហិ, វុរុណោ នាម ខត្តិយោ;
វិសុទ្ធភោជនោ អាសី, ចក្កវត្ថី អហំ តទា។

“ន តេ ពីជំ បវប្បន្តិ, នបិ និយន្តិ នផ្កលា;
អកជ្ឈទាភិមំ សាលី, បរិភុញ្ញន្តិ មាណសា។

“តត្ថ វន្តំ ករិត្វាន, ទេវតំ បុន គប្បហំ;

តទាបិ ឯទិសា មយ្ហំ, និព្ពត្តា ភោគសម្មទា។

“ន មំ មិត្តា អមិត្តា វា, ហិសន្តិ សព្ពចាណិនោ;
សព្ពេសម្មិ បិយោ ហោមិ, បុញ្ញកម្មស្សីទំ ជលំ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, គន្ធាលេបស្សីទំ ជលំ។

“ឥមស្មី ភទ្ទកេ កប្បេ, ឯកោ អាសី ជនាធិចោ;
មហានុភាវោ រាជាហំ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“សោហំ បញ្ចសុ សីលេសុ, វេបេត្វា ជនតំ ពហុ;
ចាបេត្វា សុគតីយេវ, ទេវតានំ បិយោ អហុ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តថា ទេវតាហិ អតិវិយ បិយាយិតព្ពការតោ ឥមំ ថេរំ ភគវា ទេវតានំ
បិយមនាបភាវេន អគ្គជ្ជានេ វេបេសិ - “ឯតទក្កំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
ទេវតានំ បិយមនាចានំ យទិទំ បិណ្ឌិទ្ធរន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២០៩, ២១៥) សោ
ឯកទិវសំ ភិក្ខុសង្ឃមជ្ឈេ និសិទ្ធា អត្តនោ គុណោ បច្ឆវេក្ខិត្វា តេសំ
ការណភូតំ វិជ្ជានិមិត្តំ ភគវតោ សន្តិកេ អាគមនំ បសំសន្តោ “ស្វាគតំ
នាបគត”ន្តិ កាចំ អភាសិ។

៩. តត្ថ ស្វាគតន្តិ សុន្ទរំ អាគមនំ, ឥទំ មមាតិ សម្ពុទ្ធា។ អថ វា ស្វាគតន្តិ
សុដ្ឋ អាគតំ, មយាតិ វិភត្តិ វិបរិណាមេតព្ពា។ នាបគតន្តិ ន អបគតំ
ហិតាភិវុទ្ធិតោ ន អបេតំ។ នយិទំ ទុមន្តិតំ មមាតិ ឥទំ មម ទុដ្ឋ កថិតំ, ទុដ្ឋ វា
វីមសិតំ ន ហោតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យំ ភគវតោ សន្តិកេ មមាគមនំ, យំ វា

មយា តត្ថ អាគតំ, តំ ស្វាគតំ, ស្វាគតត្តាយេវ ន ទុរាគតំ។ យំ “ភគវតោ
សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បព្ពជិស្សាមី” តិ មម មន្តិតំ គធិតំ កថិតំ, ចិត្តេន វា វីមសិតំ
ឥទម្បី ន ទុម្ពន្តិតំ។ ឥទានិ តត្ថ ការណំ ទស្សន្តោ “សំរិកត្តេសូ” តិ អាទិមាហ។
សំរិកត្តេសូ តិ បការតោ វិកត្តេសុ។ ធម្មេសូ តិ ព្រាយ្យធម្មេសុ សមថធម្មេសុ វា,
នាណាតិ ត្ថិយេហិ បកតិ អាទិវសេន, សម្មាសម្ពុទ្ធវិហិ ទុក្ខាទិវសេន សំរិកជិត្វា
វុត្តធម្មេសុ។ យំ សេដ្ឋំ តទុចាគមីន្តិ យំ តត្ថ សេដ្ឋំ, តំ ចតុសច្ចធម្មំ, តស្ស វា
ពោធិកំ សាសនធម្មំ ឧចាគមី, “អយំ ធម្មោ អយំ វិនយោ” តិ ឧបគច្ឆី។
សម្មាសម្ពុទ្ធវិហិ ឯវ វា កុសលាទិវសេន ខន្ធាទិវសេន យថាសភាវតោ
សំរិកត្តេសុ សភាវធម្មេសុ យំ តត្ថ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ បវរំ, តំ មគ្គជលនិព្វានធម្មំ
ឧចាគមី, អត្ថបច្ចក្ខតោ ឧបគច្ឆី សច្ចាកាសី, តស្មា ស្វាគតំ មម ន អបគតំ
សុមន្តិតំ ន ទុម្ពន្តិតំ យោជនា។

បិណ្ឌិទ្ធុរ្យច្ឆត្រតោ ភាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. បុណ្ណាមាសត្រេតាថាវណ្ណានា

វិហរិ អបេក្ខន្តិ អាយស្មតោ បុណ្ណាមាសត្រេតាស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ ចក្កវាកយោនិយំ និព្វត្តោ ភគវន្តំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា
បសន្នមាណសោ អត្តនោ មុខតុណ្ហាកេន សាលបុប្ផំ គហេត្វា បូជំ អកាសិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥតោ សត្តវសេ កប្បេ អជ្ជក្ខត្តំ
ចក្កវត្ថុ រាជា អហោសិ។ ឥមស្មី បន កប្បេ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ
ឱសក្កមាណេ កុដ្ឋម្ហិយកុលេ និព្វត្តិត្វា បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ កត្វា តតោ បុតោ
ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិនគរេ សមិទ្ធិស្ស នាម
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ។ តស្ស ជាតទិវសេ តស្មី គេហោ សព្វា
វិត្តកុម្មិយោ សុវណ្ណាមាសានំ បុណ្ណា អហោសុំ។ តេនស្ស បុណ្ណាមាសោតិ នាមំ

អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និប្បត្តិ បត្វាវិវាហកម្មំ កត្វា ឯកំ
បុត្តំ លភិត្វា ឧបនិស្សយសម្មន្ទតាយ យរាវាសំ ជិតុច្ឆន្តោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា
ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា លទ្ធិបសម្មនោ បុព្ពកិច្ចសម្មន្នោ
ចតុសច្ចកម្មជ្ជានេ យុត្តប្បយុត្តោ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហន្តំ ចាបុណ្ហ។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ២៩ ១.៧.១៣-១៩) -

“សិន្ទុយា នទិយា តីវេ, ចក្កវាកោ អហំ តទា;
សុទ្ធសេវាលភក្ខោហំ, ចាបេសុ ច សុសញ្ញតោ។

“អទ្ធសំ វិរជំ ពុទ្ធិ, គច្ឆន្តំ អនិលញ្ញសេ;
តុណ្ហាន សាលំ បគ្គយ្ហ, វិបស្សិស្សាភិរោបយី។

“យស្ស សទ្ធា តថាគតេ, អចលា សុប្បតិដ្ឋិតា;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទុគ្គតី សោ ន គច្ឆតិ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សន្តិកេ;
វិហង្គមេន សន្តេន, សុតីជំ រោមិតំ មយា។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“សុចារុទស្សនា នាម, អដ្ឋេតេ ឯកនាមកា;
កប្បេ សត្តរសេ អាសុំ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលា។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថស្ស បុរាណទុតិយិកា តំ បលោភេតុកាមា អលង្កតបដិយត្តា បុត្តេន
សទ្ធិ ឧបគន្ធា បិយាលាបភាវាធិកេហិ ភាវវិវរណកម្មំ នាម កាតុំ អារភិ។

ថេរោ តស្សា ការណំ ទិស្វា អត្តនោ កត្តចិបិ អលគ្គការំ បកាសេន្តោ “វិហរិ
អបេក្ខ”ន្តិ កាថំ អភាសិ។

១០. តត្ថវិហរីតិ វិសេសតោ ហរិ អបហរិ អបនេសិ។ អបេក្ខន្តិ តណ្ហាំ។
ឥធាតិ ឥមស្មី លោកេ អត្តភាវេ វា។ ហុរន្តិ អបរស្មី អនាគតេ អត្តភាវេ វា។
ឥធាតិ វា អជ្ឈត្តិកេសុ អាយតនេសុ។ ហុរន្តិ ពាហិរេសុ។ វា-សន្តោ
សមុច្ចយត្ថោ “អបនា វា ទិបនា វា” តិអាទីសុ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២)
វិយ។ យោតិ អត្តានមេវ បរំ វិយ ទស្សេតិ។ វេទគ្គតិ វេទេន គតោ
មគ្គញ្ញាលោន និព្វានំ គតោ អធិគតោ, ចត្តារិ វា សច្ចានិ
បរិញ្ញាបហានសង្ឃិកិរិយាភាវនាភិសមយវសេន អភិសមេច្ច ឋិតោ។
យតត្ថោតិ មគ្គសំវេនេ សំយតសភាវោ, សម្មាវាយាមេន វា សំយតសភាវោ។
សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនុបលិត្ថោតិ សព្ពេសុ អារម្មណេសុ ធម្មេសុ
តណ្ហាទិដ្ឋិលេបវសេន ន ឧបលិត្ថោ, តេន លាភាទិលោកេធម្មេ សមតិក្កមំ
ទស្សេតិ។ លោកស្សាតិ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកស្ស។ តញ្ចិ លុដ្ឋនបលុដ្ឋនដ្ឋន
លោកោ។ ជញ្ញាតិ ជានិត្វា។ ឧទយព្ពយញ្ញាតិ ឧប្បាទញ្ជោវ វយញ្ញ, ឯតេន
យថាវុត្តគុណានំ បុព្វភាគបដិបទំ ទស្សេតិ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ - យោ
សកលស្ស ខន្ធាទិលោកស្ស សមបញ្ញាសាយ អាការេហិ ឧទយព្ពយំ ជានិត្វា
វេទគ្គ យតត្ថោ កត្តចិ អនុបលិត្ថោ, សោ សព្ពត្ថ អបេក្ខំ វិនេយ្យ សន្តុសិតោ
តាទិសានំ វិប្បការានំ ន កិញ្ចិ មញ្ញាតិ, តស្មា ត្វំ អនុពាលេ យថាគតមគ្គេនេវ
គច្ឆាតិ។ អថ សា ឥតី “អយំ សមណោ មយិ បុត្តេ ច និរេបេក្ខោ, ន សក្កា ឥមំ
បលោភេតុ”ន្តិ បក្កាមិ។

បុណ្ណាមាសត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បរមត្ថធីបនិយា ថេរគាថាសំវណ្ណាយ

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. ចូឡវច្ឆត្តកាថាវណ្ណនា

ចាមោជ្ជពហុលោតិ អាយស្មតោ ចូឡវច្ឆត្តស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ទលិទ្ធកុលេ និព្ពត្តិត្វា បរេសំ ភតិយា ជីវិកំ
កប្បន្តោ ភគវតោ សាវកំ សុជាតំ នាម ថេរំ បំសុក្ខលំ បរិយេសន្តំ ទិស្វា
បសន្នមានសោ ឧបសង្កមិត្វា វត្ថំ ទត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន តេត្ថិសក្ខត្ថំ ទេវវន្តំ កាវេសិ។ សត្តសត្តតិក្ខត្ថំ ចក្កវត្ថំ រាជា
អហោសិ។ អនេកវារំ បទេសរាជា។ ឯវំ ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស
ភគវតោ សាសនេ ឱសក្កមាទេ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ កត្វា ឯកំ ពុទ្ធនំ
ទេវមនុស្សភតិសុ អបរាបរំ បរិវត្តន្តោ អម្ពាភំ ភគវតោ កាលេ កោសម្ពិយំ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ ចូឡវច្ឆតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ
ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ ពុទ្ធកុលោ សុត្វា បសន្នមានសោ ភគវន្តំ
ឧបសង្កមិ, តស្ស ភគវា ធម្មំ កថេសិ។ សោ បជិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា
លទ្ធិបសម្បទោ កតបុព្ពកិច្ចោ ចរិតានុក្ខលំ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា ភាវេន្តោ
វិហរិ។ តេន ច សមយេន កោសម្ពិកា ភិក្ខុ ភណ្ឌានជាតា អហោសុំ។ តទា
ចូឡវច្ឆត្តេវ ឧកយេសំ ភិក្ខុនំ លទ្ធិ អនាទាយ ភគវតោ ទិដ្ឋោវាទេ ឋត្វា
វិបស្សនំ ព្រហេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៣១-
៤០) -

“បទុមុត្តរភគវតោ, សុជាតោ នាម សាវកោ;
បំសុក្ខលំ គវេសន្តោ, សង្ការេ ចរតី តទា។

“នគរេ ហំសវតិយា, បរេសំ ភតកោ អហំ;
ឧបឡុទុស្សំ ទត្វាន, សិរសា អភិវាទយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាទុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបំ។

“តេត្ថីសក្ខត្ថំ ទេវីន្ទោ, ទេវវជ្ជមការយី;
សត្តសត្តតិក្ខត្ថញ្ចា, ចក្កវត្ថុ អហោសហំ។

“បទេសវជ្ជំវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ;
ឧបឡុទុស្សទានេន, មោទាមិ អកុតោកយោ។

“ឥច្ឆមាធា ចហំ អន្ធិ, សកាននំ សបព្ពតំ;
ខោមទុស្សេហិ ធានេយ្យំ, អឡុទុស្សស្សិទំ ជលំ។

“សតសហស្សិតោ កប្ប, យំ ទានមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, អឡុទុស្សស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ ចូឡវច្ឆត្ថេរោ អរហត្ថំ បត្វា តេសំ ភិក្ខុនំ កលហាភិវតិយា
សកត្តវិនាសំ ទិស្វា ធម្មសំវេកប្បត្តោ, អត្តនោ ច បត្តវិសេសំ បច្ឆវេក្ខិត្វា
បីតិសោមនស្សវសេន “ចាមោជ្ឈពហុលោ”តិ កាចំ អភាសិ។

១១. តត្ថ ចាមោជ្ឈពហុលោតិ សុបរិសុទ្ធសីលតាយ វិប្បជិសារាភាវតោ
អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ អភិវតិវសេន បមោទពហុលោ។ តេនេវាហ “ធម្ម
ពុទ្ធប្បវេទិតេ”តិ។ តត្ថ ធម្មតិ។ សត្តតីសាយ ពោធិបក្ខិយធម្មេ នវវិដេ វា
លោកុត្តរធម្មេ។ សោ ហិ សព្ពញ្ញពុទ្ធនេន សាមុក្កំសិ កាយ ទេសនាយ

បកាសិតត្តា សាតិសយំ ពុទ្ធប្បវេទិតោ នាម។ តស្ស បន
អធិកម្មចាយភាវតោ ទេសនាធម្មាបិ ឥធនព្រតតេវ។ បទំ សន្តន្តិ និព្វានំ
សន្ធាយ វេទតិ។ ឯវេទោ ហិ ភិក្ខុ សន្តំ បទំ សន្តំ កោដ្ឋាសំ សព្ពសម្ពាទំ
ឧបសមភាវតោ សម្ពាទំ បរមសុខតាយ សុខំ និព្វានំ អធិកច្ចតិ
វិន្ទតិយេវ។ បរិសុទ្ធសីលោ ហិ ភិក្ខុ វិប្បជិសារាភាវេន ចាមោជ្ឈពហុលោ
សទ្ធម្មេ យុត្តប្បយុត្តោ វិមុត្តិបរិយោសានា សព្ពសម្បត្តិយោ ចាបុណាតិ។
យថាហ - “អវិប្បជិសារត្ថានិ ខោ, អាណន្ទ, កុសលានិ សីលានិ, អវិប្បជិសារោ
ចាមោជ្ឈត្ថាយា” តិអាទិ (អ. និ. ១០.១)។ អថ វា ចាមោជ្ឈពហុលោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធា
ភគវា, ស្វាគ្វាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃាតិ រតនត្ថយំ សន្ធាយ
បមោធពហុលោ។ តត្ថ បន សោ បមោធពហុលោ កី វា ករោតីតិ អាហា “ធម្មេ
ពុទ្ធប្បវេទិតោ” តិអាទិ។ សទ្ធាសម្បទ្ធស្ស ហិ
សប្បវិសសំសេវនសទ្ធម្មស្សវនយោនិសោមនសិការធម្មានុធម្មបដិបត្តិនំ
សុខេនេវ សម្ពុតោ សម្បត្តិយោ ហត្ថគតា ឯវ ហោន្តិ, យថាហ - “សទ្ធាជាតោ
ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ បយិរុចាសតី” តិអាទិ (ម. និ. ២.១៨៣)។

ចូឡវច្ឆត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. មហាវច្ឆត្ថេតាថាវណ្ណានា

បញ្ញាពលីតិ អាយស្មតោ មហាវច្ឆត្ថេស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ចានីយទានមទាសិ។ បុន សិទ្ធិស្ស
ភគវតោ កាលេ ឧចាសកោ ហុត្វាវិវដ្តបទិស្សយំ ពហុំ បុញ្ញកម្មំ អកាសិ,
សោតេហិ បុញ្ញកម្មេហិ តត្ថ តត្ថ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
មគធវដ្ឋនាឡកកាមេ សមិទ្ធិស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ។
តស្ស មហាវច្ឆាតិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ អាយស្មតោ សាវិបុត្តស្ស

ភគវតោ សាវកការំ សុត្វា “សោមិ នាម មហាបញ្ញោ។ យស្ស សាវកត្ថំ
ឧបាគតោ, សោ ឯវ មញ្ញោ ឥមស្មី លោកេ អគ្គបុគ្គលោ”តិ ភគវតិ សទ្ធិំ
ឧប្បាទេត្វា សត្តុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ អនុយុញ្ញោ នចិរស្សេវ អរហត្ថំ
ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៥១-៥២) -

“បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, ភិក្ខុសង្ឃេ អនុត្តរេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ចានីយយជមបូរយី។

“បព្ពតត្ថេ ទុមត្ថេ វា, អាគាសេ វាជ ភូមិយំ;
យទា ចានីយមិច្ឆាមិ, ទិប្បំ និព្ពត្តតេ មម។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ទកទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... ភវា សព្វេ សមូហតា;
ធម្មភិញ្ញា សន្និកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវ បន អរហត្ថំ បត្វាវិមុត្តិសុខំ អនុភវន្តោ សាសនស្ស
និយ្យានិកការិការីនេន សព្វហ្មចារីនំ ឧស្សហជននត្ថំ “បញ្ញាពលី”តិ គាថំ
អភាសិ។

១២. តត្ថ បញ្ញាពលីតិ ចារិហារិយបញ្ញាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ ច វសេន
អភិណ្ឌោសោ សាតិសយេន បញ្ញាពលេន សមន្នាគតោ។ សីលវត្ថុបបន្នោតិ
ឧក្កំសគតេន ចតុចារិសុទ្ធិសីលេន, ធុតធម្មសម្ពាទេហិ វតេហិ ច ឧបបន្នោ
សមន្នាគតោ។ សមាហិតោតិ ឧបចារប្បនាគេនេន សមាធិនា សមាហិតោ។
ឈានរតោតិ តតោ ឯវ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានេ លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានេ ច រតោ

សតតាកិយុត្តោ។ សត្តកាលំ សតិយា អវិច្ឆ័យាសវសេន សតិមា។ យទត្តិយន្តិ
អត្តតោ អនបេតំ អត្តិយំ, យេន អត្តិយំ យទត្តិយំ។ យថា បច្ចយេ បរិភុញ្ញន្តស្ស
បរិភុញ្ញនំ អត្តិយំ ហោតិ, តថា ភោជនំ ភុញ្ញមាណោ។ សាមិបរិភោគេន ហិ តំ
អត្តិយំ ហោតិ ឆាយជ្ជបរិភោគេន វា, ន អញ្ញថា ភោជនន្តិ ច និទស្សនមត្តំ
ទដ្ឋព្ភំ។ ភុញ្ញិយតិ បរិភុញ្ញិយតីតិ វា ភោជនំ, ចត្តារោ បច្ចយា។ “យទត្តិក”ន្តិ វា
ចាថោ។ យទត្តំ យស្សត្ថាយ សត្តារា បច្ចយា អនុញ្ញាតា, តទត្តំ កាយស្ស
វិតិអាទិអត្តំ, តញ្ច អនុចាធិសេសនិព្វានត្តំ។ តស្មា អនុចាធិបរិនិព្វានត្តំ
ភោជនបច្ចយេ ភុញ្ញមាណោ តតោ ឯវ កង្ខេប កាលំ អត្តនោ
អនុចាធិបរិនិព្វានកាលំ អាគមេយ្យ។ ៩៨ ៩មស្មី សាសនេ វីតរាគោ។
ពាហិរកស្ស បន កាមេសុ វីតរាគស្ស ៩៩ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។

មហាវច្ឆត្តរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. វនវច្ឆត្តរគាថាវណ្ណានា

នីលព្ភវណ្ណាតិ អាយស្មតោ វនវច្ឆត្តរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិរ
អត្តទស្សនោ ភគវតោ កាលេ កច្ចបយោនិយំ និព្ពត្តោ វិនតាយ នាម នទិយា
វសតិ។ តស្ស ឧទ្ទកនាវប្បមាណោ អត្តភារោ អហោសិ។ សោ កិរ ឯកទិវសំ
ភគវន្តំ នទិយា តីរេ បីតំ ទិស្វា, “ចារំ គន្ធកាមោ មញ្ញោ ភគវា”តិ អត្តនោ បិដ្ឋិយំ
អាហេបេត្វា នេតុកាមោ ចាទមូលេ និបដ្ឋិ។ ភគវា តស្ស អជ្ឈាសយំ ញត្វា តំ
អនុកម្មុន្តោ អារុហិ។ សោ បីតិសោមនស្សជាតោ សោតំ ជិន្នន្តោ ជិយាយ
វេគេន ឱត្តសរោវិយ តាវនេវ បរតីរំ ចាបេសិ។ ភគវា តស្ស បុញ្ញស្ស ជលំ
ឯតរហិ និព្ពត្តនកសម្បត្តិញ្ច ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ អនេកសតក្ខត្តំ តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា

អរញ្ញោវាសីយេវ អហោសិ។ បុន កស្សបពុទ្ធកាលេ កថោតយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា
អរញ្ញោវិហារន្តំ មេត្តាវិហារី ឯកំ ភិក្ខុំ ទិស្វា ចិត្តំ បសាទេសិ។

តតោ បន ចុតោ ពារាណសិយំ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ
សំវេគជាតោ បព្ពជិត្វាវិវដ្ឋបនិស្សយំ ពហុំ បុញ្ញកម្មំ ឧបចិនិ។ ឯវំ តត្ថ តត្ថ
នេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កបិលវត្ថុនគរេ វជ្ជគោត្តស្ស នាម
ព្រាហ្មណស្ស គេហោ បជិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្ស មាតា បរិបក្កគញ្ញា អរញ្ញំ
ទស្សនត្ថាយ សញ្ញាតនោហឡា អរញ្ញំ បរិសិត្វាវិចរតិ, តាវនេវស្សា
កម្មជវាតា ចលីសុ, តិរោករណី បរិក្ខិបិត្វា អទំសុ។ សា ធម្មបុញ្ញលក្ខណំ
បុត្តំ វិជាយិ។ សោ ពោធិសត្តេន សហ បំសុកីឡិ កសហាយោ អហោសិ។
“វជ្ជោ”តិស្ស នាមញ្ញ អហោសិ។ វនាភិរតិយា វសេន វនវជ្ជោតិ បញ្ញាយិត្ថ។
អបរភាគេ មហាសត្តេ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា មហាបធានំ បទហន្តេ,
“អហម្មិ សិទ្ធត្ថកុមារេន សហ អរញ្ញោវិហារិស្សមី”តិ និក្ខមិត្វា តាបសបព្ពជ្ជំ
បព្ពជិត្វា ហិមវន្តេ វសន្តោ អភិសម្ពុទ្ធការំ សុត្វា ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគន្ធា
បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញោ វសមាទោ នចិរស្សេវ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៩-
១៤៨-១៦៣) -

“អត្ថទស្សី តុ ភគវា, សយម្ហូ លោកនាយកោ;
វិនតានទិយា តីរំ, ឧបគច្ឆិ តថាគតោ។

“ឧទកា អភិនិក្ខម្ហុ, កច្ឆហោ វារិគោចរោ;
ពុទ្ធិ តាវេតុកាមោហំ, ឧបេសី លោកនាយកំ។

“អភិវុហតុ មំ ពុទ្ធា, អត្ថទស្សី មហាមុនិ;

អបំ តំ តារយិស្សមិ, ទុក្ខស្សន្តករោ តុវំ។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, អត្ថទស្សី មហាយសោ;
អភិវហិត្វា មេ បិដ្ឋិ, អដ្ឋាសិ លោកនាយកោ។

“យតោ សរាមិ អត្តានំ, យតោ បត្តោស្មិ វិញ្ញតំ;
សុខំ មេ តាទិសំ នត្ថិ, ដុដ្ឋ ចាទតលេ យថា។

“ឧត្តវិទ្វាន សម្ពុទ្ធោ, អត្ថទស្សី មហាយសោ;
នទិតិវម្ហី វេទ្វាន, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យាវតា វត្ថុតេ ចិត្តំ, កដ្ឋាសោតំ តរាមហំ;
អយញ្ច កច្ឆចោ រាជា, តារេសិ មម បញ្ញវា។

“ឥមិនា ពុទ្ធតរណោន, មេត្តចិត្តវតាយ ច;
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ។

“ទេវលោកា ឥធាកន្ធា, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
ឯកាសនេ និសីទិត្វា, កដ្ឋាសោតំ តរិស្សតិ។

“យថាបិ ភទ្ទកេ ខេត្តេ, ពីដំ អប្បម្មិ រោបិតំ;
សម្មាធារេ បវេច្ឆន្តេ, ជលំ តោសេតិ កស្សកំ។

“តថេវីទំ ពុទ្ធខេត្តំ, សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតំ;
សម្មាធារេ បវេច្ឆន្តេ, ជលំ មំ តោសយិស្សតិ។

“បធានបហិតត្តោម្ហិ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
សញ្ញាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារាមិ អនាសវោ។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, តរណាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវំ បន អរហត្ថំ បត្វា ភកវតិ កបិលវត្ថុស្មី វិហារន្តេ តត្ថ គន្ធា សត្តារំ
វុទ្ធិត្វា ភិក្ខុហិ សមាគតោ បដិសន្ធាវសេន “កី, អាវុសោ, អរញ្ញោ ជាសុវិហារោ
លទ្ធោ”តិ បុដ្ឋោ “រមណីយា, អាវុសោ, អរញ្ញោ បព្ពតា”តិ អត្ថនា វុដ្ឋបព្ពតេ
វណ្ណោន្តោ “និលព្ភវណ្ណា”តិ កាថំ អភាសិ។

១៣. តត្ថ និលព្ភវណ្ណាតិ និលវលាហកនិកា និលវលាហកសណ្ណានា ច។
រុចិរតិ រុចិយា សកិរណា បភស្សរា ច។ សីតវារីតិ សីតលសលិលា។
សុចិន្ទរាតិ សុចិសុទ្ធក្ខមិភាគតាយ សុទ្ធិចិត្តានំ វា អរិយានំ និវាសនដ្ឋានតាយ
សុចិន្ទរា។ កាថាសុខត្ថញ្ញិ សាធុនាសិកំ កត្វា និទ្ទេសោ។ “សីតវារីសុចិន្ទរា”តិ បិ
ចាថោ, សីតសុចិវារីធរា សីតលវិមលសលិលាសយវណ្ណោតិ អត្ថោ។
ឥន្ទគោបកសញ្ញាន្តាតិ ឥន្ទគោបកនាមកេហិ បវាឡវណ្ណាហិ រត្តកិមីហិ
សញ្ញាទិតា ចារុស្សកាលវសេន ឯវមាហា។ កេចិ បន “ឥន្ទគោបកនាមាទិ
រត្តតិណាជី”តិ វទន្តិ។ អបរេ “កណិការុក្ខា”តិ។ សេលាតិ សិលាមយា
បព្ពតា, ន បំសុបព្ពតាតិ អត្ថោ។ តេនាហ - “យថាបិ បព្ពតោ សេលោ”តិ (ឧទា.
២៤)។ រមយន្តិ មន្តិ មំ រមាបេន្តិ, មយ្ហំ វិវេកាភិរត្តិ បរិព្រហេន្តិ។ ឯវំ ថេរោ
អត្ថនោ ចិរកាលបរិភាវិតំ អរញ្ញាភិរតិ បវេទេន្តោ តិវិធំ វិវេកាភិរតិមេវ
ជីវេតិ។ តត្ថ ឧបធិវិវេកេន អញ្ញាព្យាករណំ ជីវិតមេវ ហោតីតិ។

វនវច្ឆត្ថេវ កាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សិវកសាមណេវ កាថាវណ្ណានា

ឧបជ្ឈាយោតិ សិវកស្ស សាមណោស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិវ ឥតោ
ឯកទីសេ កឃ្មេ វេស្សកុស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ
កេនចិទេវ ករណីយេន អរញ្ញំ បរិដ្ឋោ តត្ថ បព្ពតន្តវេ និសិន្នំ វេស្សកុំ ភគវន្តំ
ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ឧបសម្ព័មិត្វា វទ្ធិត្វា អញ្ញាលី បគ្គយ្ហ អដ្ឋាសិ។ បុន តត្ថ
មនោហរានិ កាសុមារិកជលានិ ទិស្វា តានិ គហេត្វា ភគវតោ ឧបនេសិ,
បដិគ្គហេសិ ភគវា អនុកម្មំ ឧទាទាយ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ មាតុលេ បព្ពជន្តេ តេន សទ្ធិំ បព្ពជិត្វា
ពហុវិវដ្តបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធិប្បាទេ វនវច្ឆត្តេស្ស
ភាគិនេយ្យោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, សិវកោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ តស្ស មាតា
អត្តនោ ជេដ្ឋភាគិកេ វនវច្ឆេ សាសនេ បព្ពជិត្វា បព្ពជិតកិច្ចំ មត្តកំ ចាបេត្វា
អរញ្ញេ វិហារន្តេ តំ បរត្ថី សុត្វា បុត្តំ អាហា - “តាត សិវក, យេស្ស សន្តិកេ
បព្ពជិត្វា យេវ ឧបជ្ឈហ, មហាល្លកោ ទានិ យេវេ” តិ។ សោ មាតុ ឯកវចនេនេវ ច
បុព្វេ កតាធិការតាយ ច មាតុលត្តេស្ស សន្តិកំ គន្ធា បព្ពជិត្វា តំ ឧបជ្ឈហន្តោ
អរញ្ញេ វសតិ។

តស្ស ឯកទិវសំ កេនចិទេវ ករណីយេន កាមន្តំ គតស្ស ខរោ អាពាធោ
ឧប្បជ្ជិ។ មនុស្សេសុ ភេសជ្ជំ ករោន្តេសុបិ ន បដិប្បស្សម្ហិ។ តស្មី ចិរាយន្តេ យេវេ
“សាមណោរោ ចិរាយតិ, កី នុខោ ការណា” ត្ថ តត្ថ គន្ធា តំ គិលានំ ទិស្វា តស្ស
តំ តំ កត្តព្ពយុត្តកំ ករោន្តោ ទិវសភាគំ វីតិនាមេត្វា វត្តិភាគេ
ពលវបច្ឆសវេលាយំ អាហា - “សិវក, ន មយា បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ កាមេ
វសិតបុព្វំ, ឥតោ អរញ្ញមេវ គន្ធាមា” តិ។ តំ សុត្វា សិវកោ “យទិបិ មេ, ភន្តេ,
ឥទានិ កាយោ កាមន្តេ បិតោ, ចិត្តំ បន អរញ្ញេ, តស្មា សយានោបិ អរញ្ញមេវ
គមិស្សមី” តិ, តំ សុត្វា យេវេ តំ ពាហាយំ គហេត្វា អរញ្ញមេវ នេត្វា ឡីវាទំ

អភាសិ។ សោ ថេរស្ស ឡិវាទេ បត្វាវិបស្សិត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេរ ១.៣៨.៥៣-៥៨) -

“កណិការំវ ជោតន្តំ, និសិន្នំ បព្ពតន្តរេ;
អទ្ទសំវិរជំ ពុទ្ធិ, លោកដេដ្ឋំ នវាសកំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, កិរេ កត្វាន អញ្ញាលី;
កាសុមារិកមាទាយ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

សោ អរហត្តំ បត្វា ឧបជ្ឈាយេន អត្តនា ច វុត្តមត្តំ សំសន្និត្វា អត្តនោ
វិវេកាភិវត្តិតំ កតកិច្ចតញ្ច បវេទេន្តោ “ឧបជ្ឈាយោ មំ អវចា”តិ កាចំ
អភាសិ។

១៤. តត្ថ ឧបជ្ឈាយោតិ វជ្ជាវជ្ជំ ឧបនិជ្ឈាយតិ ហិតេសិតំ បច្ចុប្បដ្ឋបេត្វា
ញ្ញាណចក្កនា បេក្ខតីតិ ឧបជ្ឈាយោ។ មន្តិ អត្តានំ វទតិ។ អវចាតិ អភាសិ។
ឥតោ គច្ឆាម សិវកាតិ វុត្តាការទស្សនំ, សិវក, ឥតោ កាមន្តតោ
អរញ្ញជ្ជានមេវ ឯហិ គច្ឆាម, តទេវ អម្ពានំ វសនយោគ្គន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ បន
ឧបជ្ឈាយេន វុត្តោ សិវកោ ភក្រោ អស្សជាដ៏យោវិយ កសាភិហតោ
សញ្ញាតសំវេកោ ហុត្វា អរញ្ញមេវ គន្ធកាមតំ បវេទេន្តោ -

“កាមេ មេ វសតិ កាយោ, អរញ្ញំ មេ គតំ មនោ;
សេមាណកោបិ គច្ឆាមិ, នត្តិ សង្ការិជានត”ន្តិ។ -អាហា;

តស៊ូរត្តោ - យស្មា ឥន្ទានិ យទិបិ មេ ឥទំ សរីរំ តាមន្តេ បីតំ, អដ្ឋាសយោ
បន អរញ្ញមេវ គតោ, តស្មា សេមាណកោបិ គច្ឆាមិ គេលញ្ញេន
ហំននិសង្ខារមនេសុ អសមត្ថតាយ សយាឆោបិ ឥមិនា សយិតាការេន
សរីសចោវិយ សរីសបន្តោ, ឃេ, ភន្តេ, អរញ្ញមេវ គច្ឆាម, កស្មា? នត្ថិ សង្ខារ
វិជានតន្តិ, យស្មា ធម្មសភាវា កាមេសុ សំសារេ ច អាទីនំ, នេត្តម្មេ និព្វានេ ច
អាទិសំសំ យាថាវតោ ជានន្តស្ស ន កត្ថចិ សង្ខារ, តស្មា ឯកបទេនេវ
ឧបជ្ឈាយស្ស អាណា អនុបីតាតិ, តទបទេសេន អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សិវកសាមណេវតាថាវុល្លាណា និដ្ឋិតា។

៥. កុណ្ឌាធានត្រកាថាវុល្លាណា

បញ្ចា ធិន្ទេ បញ្ចា ជហេតិ អាយស្មតោ កុណ្ឌាធានត្រកាថាវុល្លាណា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ បំសវតីនគរេ កុលគេហេ
ឧប្បន្នោ វយប្បត្តោ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុណាឆ្នោ
សត្តារា ឯកំ ភិក្ខុំ បឋមំ សលាកំ គល្លាឆ្នានំ អគ្គជ្ជានេ វេយ្យាមាណំ ទិស្វា តំ
ហំនន្តំ បត្តេត្វា តទន្ធរំ បុញ្ញំ ករោត្តោវិចរិ។ សោ ឯកទិវសំ បទុមុត្តរស្ស
ភគវតោ និរោធសមាបត្តិតោ វុជ្ជាយ និសិន្នស្ស មនោសិលាចុណ្ណាបិញ្ញំ មហាន្តំ
កទលិជលកណ្ណិកំ ឧបនេសិ, តំ ភគវា បជិត្តហេត្វា បរិភុញ្ញិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ឯកាទសក្ខត្តំ ទេវេសុ ទេវវដ្ឋំ កាវេសិ។ ចតុរីសតិវារេ រាជា
អហោសិ ចក្កវត្ថិ។ ឯវំ សោ បុនប្ប្នំ បុញ្ញានិ កត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ
សំសារន្តោ កស្សបពុទ្ធកាលេ ភុម្មទេវតា ហុត្វា និព្វត្តិ។ ធីយាយុ កពុទ្ធានញ្ច
នាម ន អន្ធពាសិកោ ឧចោសថោ ហោតិ។ តថា ហិវិបស្សីស្ស ភគវតោ
ធឮត្តស្សន្តរេ ធឮត្តស្សន្តរេ ឧចោសថោ អហោសិ។ កស្សបទសពលោ បន ធរដ្ឋ

ឆដ្ឋ មាសេ ចាតិមោក្ខំ ឌីសារេសិ។ តស្ស ចាតិមោក្ខស្ស ឌីសារណាកាលេ
ធិសារាសិកា ទ្វេ សហាយកា ភិក្ខុ “ឧចាសថំ ករិស្សមា”តិ គប្បន្តិ។

អយំ ភុម្មទេវតា ចិន្តេសិ - “ឥមេសំ ទ្វិន្ទំ ភិក្ខុនំ មេត្តិ អតិរិយ ទទ្គា, កី នុ
ខោ, ភេទកេ សតិ ភិដ្ឋេយ្យ, ន ភិដ្ឋេយ្យា”តិ, សា តេសំ ឌីកាសំ ឌីលោកយមាណា
តេសំ អវិទូរេនេវ គប្បតិ។ អថេកោ ថេរោ ឯកស្ស ហត្ថេ បត្តចីវរំ ទត្វា
សវីរវឌ្ឍញ្ញនត្ថំ ឧទកជាសុកដ្ឋានំ គន្ធា ឆោតហត្ថចាទោ ហុត្វា
ភុម្មសមិបតោ និក្ខមតិ ភុម្មទេវតា តស្ស ថេរស្ស បច្ឆតោ ឧត្តមរូចា ឥត្ថំ ហុត្វា
កេសេ វិជុនិត្វា សិរិឆាយ សម្ពន្ធន្តិរិយ ចិដ្ឋិយំ បំសុំ បុញ្ញមាណវិយ សាជកំ
សិរិឆាយ និវាសយមាណវិយ ច ហុត្វា ថេរស្ស បទានុបទិកា ហុត្វា ភុម្មតោ
និក្ខន្តា។ ឯកមន្តេ បីតោ សហាយកត្តេរោ តំ ការណំ ធិស្វាវ
ទោមនស្សជាតោ “នដ្ឋោ ទានិ មេ ឥមិនា ភិក្ខុនា សទ្ធិំ ធិយរត្តានុគតោ
សិនេហោ, សចាហំ ឯវិរិជការំ ជានេយ្យំ, ឯត្ថកំ អទ្ធានំ ឥមិនា សទ្ធិំ វិស្សាសំ ន
ករេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អាគប្បន្តស្សេវស្ស, “ហន្តារុសោ, តុយ្ហំ បត្តចីវរំ, តាធិសេន
ចាបេន សទ្ធិំ ឯកមគ្គំ នាគន្ធាមី”តិ អាហា។ តំ កថំ សុត្វា តស្ស លទ្ធិភិក្ខុនោ
ហទយំ តិច្ឆិណសត្តិ គហេត្វាវិទ្ធិរិយ អហោសិ។ តតោ នំ អាហា - “អារុសោ,
កី នាមេតំ វទសិ, អហំ ឯត្ថកំ កាលំ ទុក្ខជមត្តម្យិ អាបត្តិ ន ជានាមិ។ ត្វំ បន មំ
អន្ធា ‘ចាចោ’តិ វទសិ, កី តេ ធិដ្ឋ”ន្តិ។ “កី អញ្ញេន ធិដ្ឋេន, កី ត្វំ ឯវិរិជេន
អលន្ត្តតបជិយត្តេន មាតុកាមេន សទ្ធិំ ឯកដ្ឋានេ ហុត្វា និក្ខន្តោ”តិ។ “នត្ថេតំ,
អារុសោ, មយ្ហំ, នាហំ ឯវរូបំ មាតុកាមំ បស្សមី”តិ។ តស្ស យាវតតិយំ
កថេន្តស្សបិ ឥតរោ ថេរោ កថំ អសទ្ធិហិត្វា អត្តនា ធិដ្ឋការណំយេវ ភូតត្ថំ
កត្វា គណ្ណាន្តោ តេន សទ្ធិំ ឯកមគ្គេន អគន្ធា អញ្ញេន មគ្គេន សត្តុ សន្តិកំ
គតោ។ ឥតរោបិ ភិក្ខុ អញ្ញេន មគ្គេន សត្តុ សន្តិកំយេវ គតោ។

តតោភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧចាសថាគារំ បរិសនវេលាយ សោភិក្ខុតំភិក្ខុ
ឧចាសថគ្គេសញ្ញានិគ្វា, “ឥមស្មី ឧចាសថគ្គេ ឯវុចោ នាម ចាបភិក្ខុ អត្ថិ,
នាហំ តេន សទ្ធិ ឧចាសថំ ករិស្សមី” តិ និក្ខមិគ្វា ពហិ អដ្ឋាសិ។ អថ
ភុម្មនេវតា “ភារិយំ មយា កម្មំ កត” តិ មហាល្លកឧចាសកវណ្ណេន តស្ស
សន្តិកំ គន្ធា “កស្មា, ភន្តេ, អយ្យោ ឥមស្មី ហ្មនេ បិតោ” តិ អាហា។ “ឧចាសក,
ឥមំ ឧចាសថគ្គំ ឯកោ ចាបភិក្ខុ បរិដ្ឋោ, ‘នាហំ តេន សទ្ធិ ឧចាសថំ ករេមី’ តិ
ពហិ បិតោម្ហី” តិ។ “ភន្តេ, មា ឯវំ គណ្ណេ, បរិសុទ្ធសីលោ ឯស ភិក្ខុ។ តុម្ហេហិ
ធិដ្ឋមាតុកាមោ នាម អហំ, មយា តុម្ហាកំ វិមំសនត្ថាយ ‘ទទ្ធា នុ ខោ ឥមេសំ
ថេរោនំ មេត្តិ, នោ ទទ្ធា’ តិ ភិដ្ឋនាភិដ្ឋនការំ ឱលោកេន្តេន តំ កម្មំ កត” តិ។ “កោ
បន, តុំ សប្បុរិសា” តិ? “អហំ ឯកា ភុម្មនេវតា, ភន្តេ” តិ នេវបុត្តោ កថេន្តោ
ធិញ្ញានុកាវេន ឫត្វា ថេរស្ស ចាទេសុ និបតិគ្វា “មយ្ហំ, ភន្តេ, ឧមថ, ឯតំ នោសំ
ថេរោន ជាតាតិ, ឧចាសថំ ករេថា” តិ ថេរំ យាចិគ្វា ឧចាសថគ្គំ បវេសេសិ។
សោ ថេរោ ឧចាសថំ តាវ ឯកដ្ឋានេ អកាសិ, មិត្តសន្តវេសេន បន បុន តេន
សទ្ធិ ន ឯកដ្ឋានេ អហោសីតិ។ ឥមស្ស ថេរស្ស កម្មំ ន កថីយតិ, ចុធិតកត្តេរោ
បន អបរាបរំ វិបស្សនាយ កម្មំ ករេន្តោ អរហត្តំ ចាបុណិ។

ភុម្មនេវតា តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯកំ ពុទ្ធន្តំ អចាយភយតោ ន
មុទ្ធិត្ថ។ សចេ បន កិស្មិញ្ចិ កាលេ មនុស្សត្ថំ អាគច្ឆតិ, អញ្ជោន យេន កេនចិ
កតោ នោសោ តស្សេវ ឧបរិ បតតិ។ សោ អម្ពាកំ ភគវតោ កាលេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ “ឆានមាណាវោ” តិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ
តយោ វេទេ ឧគ្គណ្ហិគ្វា មហាល្លកកាលេ សត្ត ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា
បព្ពជិ, តស្ស ឧបសម្បន្នធិវសតោ បដ្ឋាយ ឯកា អលង្កតបដិយត្តា ឥត្ថី តស្មី
តាមំ បរិសន្តេ សទ្ធិយេវ តាមំ បរិសតិ, និក្ខមន្តេ និក្ខមតិ។ វិហារំ បរិសន្តេបិ
សទ្ធិ បរិសតិ, តិដ្ឋន្តេបិ តិដ្ឋតីតិ ឯវំ និច្ឆានុពន្ធា បញ្ញាយតិ។ ថេរោ តំ ន

បស្សតិ។ តស្ស បុន បុរិមកម្មនិស្សន្នេន សា អញ្ជោសំ ឧបជ្ជាតិ។ គាមេ យាគុំ
ភិក្ខុញ្ច ទទមាធា ឥត្ថិយោ “ភន្តេ, អយំ ឯកោ យាគុឧឡ្ហេត្តោ តុម្ហាកំ, ឯកោ
ឥមិស្សា អម្ហាកំ សហាយិកាយា” តិ បរិហាសំ ករោត្តិ។ ថេរស្ស មហាតី
វិហោសា ហោតិ។ វិហារគតម្បី នំ សាមណោរា ថេរ ទហារា ភិក្ខុ ច បរិវារេត្វា
“ធានោ កោណ្ណោ ជាតោ” តិ បរិហាសំ ករោត្តិ។ អថស្ស តេនេវ ការណេន
កុណ្ណាធានត្ថេរោតិ នាមំ ជាតំ។ សោ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ តេហិ ករិយមាណំ កេឡី
សហិតុំ អសក្កោត្តោ ឧម្មាទំ គហេត្វា “តុម្ហេ កោណ្ណោ, តុម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ
កោណ្ណោ, អាចរិយោ កោណ្ណោ” តិ វទតិ។ អថ នំ សត្តុ អាហារេចសុំ
“កុណ្ណាធានោ, ភន្តេ, ទហារសាមណោរេហិ សទ្ធិ ឯវំ ជរុសវាចំ វទតី” តិ។ សត្តោ តំ
បក្កោសាបេត្វា “សច្ចំ កិរ ត្វំ, ធាន, សាមណោរេហិ សទ្ធិ ជរុសវាចំ វទសី” តិ
វត្វា តេន “សច្ចំ ភគវា” តិ វុត្ត “កស្មា ឯវំ វទេសី” តិ អាហា។ “ភន្តេ, និពទ្ធំ
វិហោសំ អសហាត្តោ ឯវំ កថេមី” តិ។ “ត្វំ បុព្វេ កតកម្មំ យាវជ្ជនិវសា ជីវាបេតុំ ន
សក្កោសិ, បុន ឯវុបំ ជរុសំ មាវទី ភិក្ខុ” តិ វត្វា អាហា -

“មារោច ជរុសំ កញ្ចិ, វុត្តា បជីវទេយ្យ តំ;
ទុក្ខា ហិ សារម្ហកថា, បដិទណ្ឌោ ដុសេយ្យ តំ។

“សចេ នេរេសិ អត្តានំ, កំសោ ឧបហាតោ យថា;
ឯស បត្តោសិ និព្ពានំ, សារម្ហោ តេ នវិជ្ជតី” តិ។ (ធម. ប. ១៣៣-១៣៤);

ឥមញ្ច បន តស្ស ថេរស្ស មាតុគាមេន សទ្ធិវិចរណភារំ កោសលរញ្ជោបិ
កថយីសុ។ រាជា “គន្ធប, ភណោ, វីមំសថា” តិ បេសេត្វា សយម្បី មន្តេនេវ
បរិវារេន ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ គន្ធា ឯកមន្តេ ឱលោកេត្តោ អដ្ឋាសិ។ តស្មី ខណោ
ថេរោ សូចិកម្មំ ករោត្តោ និសិទ្ធា ហោតិ, សាមិ ឥត្ថិ អវិទូរេ ហ្មានេ បីតា វិយ
បញ្ញាយតិ។ រាជា ទិស្វា “អត្ថិទំ ការណា” ត្ថិ តស្សា បីតដ្ឋានំ អគមាសិ។ សា

តស៊ូ អាគន្ធន្ត ថេរស្ស វេសនបណ្ណាសាលំ បរិដ្ឋារិយ អហោសិ។ រាជាបិ តាយ
សន្និ តមេវ បណ្ណាសាលំ បរិសិទ្ធា សព្ពត្ថ ឱលោកេន្តោ អទិស្វា “នាយំ
មាតុកាមោ, ថេរស្ស ឯកោ កម្មវិចារោ” តិ សញ្ញំ កត្វា បឋមំ ថេរស្ស
សមីបេន គន្ធន្តាបិ ថេរំ អវុទ្ធិត្វា តស្ស ការណស្ស អភូតភារំ ព្រាត្វា អាគម្ព
ថេរំ វុទ្ធិត្វា ឯកមន្តំ និសិទ្ធា “កង្ខិ, ភន្តេ, បិណ្ឌាកេន ន កិលមថា” តិ បុត្តិ។ ថេរោ
“វដ្តតិ, មហារាជា” តិ អាហា។ “ជាតាមហំ, ភន្តេ, អយ្យស្ស កថំ, ឯវេរុបេន
បរិក្កិលេសេន សន្និ ចរន្តានំ តុម្កាកំ កេ នាម បសិទិស្សន្តិ, ឥតោ បដ្ឋាយ រោ
កត្ថចិ គមនកិច្ចំ នត្ថិ, អហំ ចត្វាហិ បច្ចយេហិ តុម្កេ ឧបជ្ឈហិស្សាមិ, តុម្កេ
យោនិសោ មនសិការេ មា បមជ្ជិត្ថា” តិ និពទ្ធភិក្ខុំ បដ្ឋបេសិ។ ថេរោ រាជានំ
ឧបត្ថម្ភកំ លភិត្វា ភោជនសប្បាយេន ឯកគ្គចិត្តោ ហុត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
អរហន្តំ ចាបុណិ។ តតោ បដ្ឋាយ សា ឥតី អន្តរាយិ។

តថា មហាសុភទ្គា ឧគ្គនគរេ មិច្ឆាទិដ្ឋិកកុលេ វេសមាណា “សត្តា មំ
អនុកម្មត្វ” តិ ឧចាសថំ អធិដ្ឋាយ និរាមគន្ធា ហុត្វា ឧបរិចាសាទតលេ បិតា
“ឥមាទិ បុត្តាទិ អន្តរេ អជ្ឈត្វា ទសពលស្ស មត្តកេ វិតានំ ហុត្វា តិដ្ឋន្ត,
ទសពលោ ឥមាយ សញ្ញាយ សេ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សន្និ មយ្ហំ ភិក្ខុ
គណ្ណត្វ” តិ សច្ចកិរិយំ កត្វា អជ្ឈ សុមនបុប្ផមុដ្ឋិយោ វិស្សន្តេសិ។ បុត្តាទិ គន្ធា
ធម្មទេសនាវេលាយ សត្ត មត្តកេ វិតានំ ហុត្វា អដ្ឋសុ។ សត្តា តំ
សុមនបុប្ផវិតានំ ទិស្វា ចិត្តនេវ សុភទ្គាយ ភិក្ខុំ អធិវាសេត្វា បុនទិវេសេ
អរុណោ ឧដ្ឋិតេ អាណន្តត្ថវំ អាហា - “អាណន្ត, មយំ អជ្ឈ ទ្វំ ភិក្ខាចារំ គមិស្សាម,
បុប្ផជ្ជនានំ អទត្វា អរិយានំយេវ សលាកំ ទេហី” តិ។ ថេរោ ភិក្ខុនំ អាហោចេសិ -
“អាវុសោ, សត្តា អជ្ឈ ទ្វំ ភិក្ខាចារំ គមិស្សតិ, បុប្ផជ្ជនា មា គណ្ណន្ត, អរិយាវ
សលាកំ គណ្ណន្ត” តិ។ កុណ្ណាធានត្ថេរោ “អាហារ, អាវុសោ សលាក” ន្តិ
បឋមំយេវ ហត្ថំ បសារេសិ។ អាណន្តោ “សត្តា តាទិសានំ ភិក្ខុនំ សលាកំ ន

នាបេតិ, អរិយានំយេវ នាបេតិ” តិ វិតក្កំ ឧប្បាទេត្វា គន្ធា សត្តំ អាហោចេសិ។
សត្តា “អាហារាបេន្តស្ស សលាកំ ទេហី” តិ អាហា។ ថេរោ ចិន្តេសិ - “សចេ
កុណ្ឌាធានស្ស សលាកា ធាតុំ ន យុត្តា, អថ សត្តា បដិពាហោយ្យ, ភវិស្សតិ
ឯត្ថ ការណា” ត្ថិ “កុណ្ឌាធានស្ស សលាកំ ទស្សមី” តិ គមនំ អភិនិហរិ។
កុណ្ឌាធានោ តស្ស បុរេ អាគមនា ឯវ អភិញ្ញាទាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា
ឥទ្ធិយា អាកាសេ ឋិត្វា “អាហារាវុសោ, អាណន្ទ, សត្តា មំ ជាតាតិ, មាទិសំ ភិក្ខុំ
បឋមំ សលាកំ គណ្ណាន្តំ ន សត្តា និវារេតី” តិ ហត្ថំ បសារេត្វា សលាកំ គណ្ណិ។
សត្តា តំ អជ្ឈប្បត្តិ កត្វា ថេរំ ឥមស្សី សាសនេ បឋមំ សលាកំ គណ្ណាន្តានំ
អគ្គជ្ជានេ ថេរេសិ។ យស្មា អយំ ថេរោ រាជានំ ឧបត្ថម្ភកំ លភិត្វា
សប្បាយាហារលាភេន សមាហិតចិត្តោ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ
ឧបនិស្សយសម្បន្នតាយ ធន្យភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.២.១-១៦) -

“សត្តាហំ បដិសល្លិនំ, សយម្ពំ អគ្គបុគ្គលំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធសេដ្ឋំ ឧបជ្ឈហី។

“វុដ្ឋិតំ កាលមញ្ញាយ, បទុមុត្តរំ មហាមុនិ;
មហាន្តិ កទលីកណ្ណី, គហេត្វា ឧបគច្ឆហំ។

“បដិគ្គហេត្វា ភគវា, សព្ពញ្ញា លោកនាយកោ;
មម ចិត្តំ បសាទេន្តោ, បរិភុញ្ញិ មហាមុនិ។

“បរិភុញ្ញិត្វា សម្ពុទ្ធា, សត្តវាហោ អនុត្តរោ;
សកាសនេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អកាសថ។

“យេ ច សន្តិ សមិតារោ, យក្ខា ឥមម្ហិ បព្ពតេ;

អរញ្ញោភូតភព្យាធិ, សុណាន្ត វចនំ មម។

“យោ សោ ពុទ្ធិ ឧបជ្ឈាសិ, មិគរាជំវ កេសរី;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាជ មម ភាសតោ។

“ឯកាទសញ្ញាត្ថត្ថំ សោ, ទេវរាជា ភវិស្សតិ;
ចតុវិសតិក្ខត្ថញ្ញា, ចក្កវត្ថី ភវិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“អក្កោសិទ្ធាន សមណោ, សីលវន្តេ អនាសវេ;
ចាបកម្មវិចាកេន, នាមធម្មំ លភិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេ សុទាយាទោ, ឱវសោ ធម្មនិម្មតោ;
កុណ្ឌាធានោតិ នាមេន, សាវកោ សោ ភវិស្សតិ។

“បរិវេកមនុយុត្តោ, ឈាយី ឈានរតោ អហំ;
តោសយិទ្ធាន សត្តារំ, វិហារមិ អនាសវោ។

“សាវកេហិ បរិវុតោ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិទ្វា, សលាកំ គាហយី ជិនោ។

“ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា, វទ្ធិទ្វា លោកនាយកំ;
វទតំ វស្ស បុរតោ, បឋមំ អគ្គហោសហំ។

“តេន កម្មេន ភកវា, ទសសហស្សិកម្មកោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិទ្វា, អគ្គជ្ជានេ វេបេសិ មំ។

“វីរិយំ មេ ធុរោយុត្តំ, យោគក្ខេមាធិវាហនំ;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវិក្ខតស្សបិ ឥមស្ស ថេរស្ស គុណោ អជាធន្តោ យេ បុព្វជ្ជនា ភិក្ខុ តទា
បឋមំ សលាកគ្គហណោ “កី នុ ខោ ឯត”ន្តិ សមចិន្តេសុំ។ តេសំ វិមតិវិធមនត្ថំ
ថេរោ អាភាសំ អពុគ្គន្តោ ឥទ្ធិចាជិហារិយំ ទស្សេត្វា អញ្ញាបទេសេន អញ្ញំ
ព្យាករោន្តោ “បញ្ច ជិន្នេ”តិ គាថំ អភាសិ។

១៥. តត្ថ បញ្ច ជិន្នេតិ អចាយុបបត្តិនិព្វត្តនកានិ បញ្ចោរម្ភាគិយានិ
សំយោជនានិ ចានេ ពន្ធនវដ្តកំ វិយ បុរិសោ សត្តេន ហេដ្ឋិមមគ្គត្ថយេន
ជិន្នេយ្យ បដហេយ្យ។ បញ្ច ជហេតិ ឧបរិទេវលោកុបបត្តិហេតុភូតានិ
បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ បុរិសោ គីវាយ ពន្ធនវដ្តកំ វិយ អរហត្តមគ្គេន
ជហេយ្យ, ជិន្នេយ្យ វាតិ អត្ថោ។ បញ្ច បុត្តិ ភាវយេតិ តេសំយេវ
ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានំ បហានាយ សទ្ធាធិនិ បញ្ច្រិដ្ឋយានិ ឧត្តិ
អនាគាមិមគ្គាធិគមតោ ឧបរិ ភាវេយ្យ អគ្គមគ្គាធិគមវសេន វឡេយ្យ។
បញ្ចសង្កាតិគោតិ ឯវិក្ខតោ បន បញ្ចន្នំ រាគទោសមោហមាធិដ្ឋិសង្កានំ
អតិក្កមនេន បហានេន បញ្ចសង្កាតិគោ ហុត្វា។ ភិក្ខុ ឱយតិល្លោភិ វុច្ចតីតិ
សព្វថា ភិន្នកិលេសតាយ ភិក្ខុតិ, កាមភវទិដ្ឋិអវិជ្ជោយេ តវិត្វា តេសំ
ចារភូតេ និព្វានេ បិតោតិ ច វុច្ចតីតិ អត្ថោ។

កុណ្ឌាធានត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ពេលដ្ឋសីសត្ថេរគាថាវណ្ណានា

យថាបិ ភន្តោ អាជញ្ញោតិ អាយស្មតោ ពេលជ្ជសីសត្ថេរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តោ ភគវន្តំ
ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធិសន្ធា បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ
ឧបនិស្សយសម្មត្តិយា អភាវេនវិសេសំ និព្ពត្តតុំ នាសក្ខិ។ វិវដ្ឋបនិស្សយំ បន
ពហុំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្ប
វេស្សកុំ ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នចិត្តោ មាតុលុដ្ឋង្គលំ អនាសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវេសុ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិតោ សុគតី
ឧបគច្ឆន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តោ ភគវតោ
អភិសម្ពោធិយា បុរេតរមេវ ឡវេលកស្សបស្ស សន្តិកេ តាបសបព្ពជ្ជំ
បព្ពជិត្វា អគ្គី បរិចរន្តោ ឡវេលកស្សបទមនេ អាទិត្តបរិយាយទេសនាយ
(មហាវ. ៥៤; សំ. និ. ៤.២៨) បុរាណជដិលសហស្សេន សទ្ធិ អរហត្តំ ចាបុណិ។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេវ ២.៥០.៦៨-៧៣) -

“កណិកាវរំ ជោតន្តំ, បុណ្ណមាយេវ ចន្ទិម៌;
ជលន្តំ ធិបរុក្ខំវ, អទ្ធិសំ លោកនាយកំ។

“មាតុលុដ្ឋង្គលំ គយ្ហ, អនាសី សត្តនោ អហំ;
ទក្ខិណោយ្យស្ស វីរស្ស, បសន្តោ សេហិ ចាណិភិ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្ប, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មម្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

ឯវំ អធិគតារហត្តោ អាយស្មតោ ធម្មកណ្ណាភារិកស្ស ឧបជ្ឈាយោ អយំ
ខេរោ ឯកទិវសំ ជលសមាបត្តិតោ ឧជ្ឈាយ តំ សន្តំ បណីតំ និរាមិសំ សុខំ

អត្ថនោ បុព្វយោគញា បច្ឆវេក្ខិត្វា បីតិវេកវសេន “យថាបិ កន្ថោ អាជញ្ញោ” តិ
តាចំ អភាសិ។

១៦. តត្ថ យថាបីតិ ឌីបម្មបដិចាទនត្ថ និចាតោ។ កន្ថោតិ សុន្ទរោ
ថាមពលសមត្ថជវបរក្កមាទិសម្បន្នោ។ អាជញ្ញោតិ អាជានីយោ ជាតិមា
ការណាការណានំ អាជាននកោ។ សោ តិវិដោ ឧសភាជញ្ញោ អស្សរាជញ្ញោ
ហត្ថាជញ្ញោតិ។ តេសុ ឧសភាជញ្ញោ ឥធាធិប្បតោ។ សោ ច ខោ
ធរកកសនកិច្ចេ និយុត្តោ, តេនាហា “នង្គលាវត្ថនី” តិ។ នង្គលស្ស ជាលស្ស
អាវត្ថនកោ, នង្គលំ ឥតោ ចិតោ ច អាវត្ថេត្វា ខេត្ត កសនកោតិ អត្ថោ។
នង្គលំ វា អាវត្ថយតិ ឯត្ថាតិ នង្គលាវត្ថំ, ខេត្ត នង្គលបថោ, តស្មី នង្គលាវត្ថនិ។
តាថាសុខត្ថញ្ញោត្ថ “វត្ថនី” តិ ធីយំ កត្វា វុត្ថំ។ សិទ្ធិតិ មត្តកេ អវជ្ជានតោ
សិខាសទិសតាយ សិខា, សិទ្ធិ។ តទស្ស អត្ថិតិ សិទ្ធិ។ អបរេ បន “កកុដំ ឥធ
‘សិខា’ តិ អធិប្បត” ត្ថិ វុទ្ធិ, ឧភយថាបិ បធានង្គកិត្តនមេតំ “សិទ្ធិ” តិ។
អប្បកសិរេនាតិ អប្បកិលមថេន។ វត្ថិន្ទិវាតិ វត្ថិយោ ទិវា ច, ឯវំ មមំ
អប្បកសិរេន គច្ឆន្តិតិ យោជនា។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យថា “កន្ថោ
ឧសភាជានីយោ កសនេ និយុត្តោ យនតិណាមូលាទិកេបិ នង្គលបថេ តំ
អគណោន្តោ អប្បកសិរេន ឥតោ ចិតោ ច បរិវត្តេន្តោ គច្ឆតិ, យាវ
កសនតិណានំ បរិស្សមំ ទស្សេតិ, ឯវំ មមំ វត្ថិន្ទិវាបិ អប្បកសិរេនេវ គច្ឆន្តិ
អតិក្កមន្តិ” តិ។ តត្ថ ការណាមាហា “សុខេលទ្វេនិរាមិសេ” តិ។ យស្មា
កាមាមិសលោកាមិសវដ្តាមិសេហិ អសម្មិស្សំ សន្តំ បណីតំ
ជលសមាបត្តិសុខំ លទ្ធិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ បច្ឆត្ថេ ចេតំ ភុម្មវចនំ យថា
“វនប្បគុម្ភេ” (ឧ. ចា. ៦.១៣; សុ. និ. ២៣៦) “តេន វត វេ វត្ថេត្ថោ” តិ (កថា. ១) ច។
អថ វា តតោ បភុតិ វត្ថិន្ទិវា អប្បកសិរេន គច្ឆន្តិតិ វិចារណាយ អាហា - “សុខេ

លទ្ធផលនៃការសិក្សា"តិ, និរាមិសេ សុខេ លទ្ធផល សតិ តស្ស លទ្ធផលកាលតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។

ពេលជួសសត្រូវតាមវិញ្ញាណនិងជីវិត។

៧. ធានាកត្តាតាមវិញ្ញាណ

មិច្ឆិយធាតិ អាយស្មតោ ធានាកត្តាស្ស តាម។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិរ តតោ ឯកនុតោ កប្ប អនុប្បន្នេ តថាគតេ អធិតស្ស នាម បច្ចេកពុទ្ធស្ស គន្ធមាទនតោ មនុស្សបដំ ឌីតិវិទូ អញ្ញាតស្មី តាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តស្ស មនោរមាធិ អម្ពដលាធិ អធាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មន ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិវដ្តបនិស្សយំ ពហំ បុញ្ញំ អកាសិ។ ឯវំ កុសលកម្មប្បស្មតោ ហុត្វា សុគតិតោ សុគតី ឧបគច្ឆន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ សាវត្ថិយំ កុលគេហេ និព្ពត្តិ។ ធានាកតិស្ស នាម អហោសិ។ សោ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតីនាវិហារបដិជគ្គនកម្មេ ឋបិតោ សក្កច្ចំ វិហារំ បដិជគ្គន្តោ អភិណ្ឌំ ពុទ្ធនស្សនេន ធម្មស្សវនេន ច បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិ។ កេចិ បនភណ្ឌិ - “អយំ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បន្តោ អញ្ញាតំ វិណាសវត្ថុំ ឧបជ្ឈហន្តោ កិញ្ចិ កម្ពំ កាវាបេតុកាមោ ថេរំ អាណាបេសិ។ សោ តេន កម្មន អម្ពាភំ ភគវតោ កាលេ សាវត្ថិយំ អនាថបិណ្ឌិកស្ស ធាសិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តោ វយប្បន្តោ សេដ្ឋិនាវិហារបដិជគ្គនេ ឋបិតោ វុត្តនយេនេវ បដិលទ្ធសទ្ធា អហោសិ។ មហាសេដ្ឋិ តស្ស សីលាចារំ អជ្ឈាសយញ្ញាញាត្វា ភុជិស្សំ កត្វា ‘យថាសុខំ បព្ពជា’តិ អាហា។ តំ ភិក្ខុ បព្ពាជេសុ”ន្តិ។ សោ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ កុសីតោ ហីនវិរិយោ ហុត្វា ន កិញ្ចិ វត្ថុបដិវត្តំ ករោតិ, កុតោ សមណធម្មំ, កេវលំ យាវទត្តំ ភុញ្ញិត្វា និទ្ទាតហុលោវិហារតិ។ ធម្មស្សវនកាលេបិ ឯកំ

កោណំ បរិសិទ្ធា បរិសបរិយន្តេ និសិន្នោ យុរុយុរុបស្សាសី និទ្ទាយតេវ។
អថស្សភគវា បុព្វបទិស្សយំ ឱលោកេត្វា សំវេគជននត្ថំ “មិទ្ធិយទាហោតិ
មហាគ្យសោចា”តិ កាជំ អភាសិ។

១៧. តត្ថ មិទ្ធិតិ ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតោ, យញ្ញិ មិទ្ធិ អភិកវតិ, តំ ជិនម្បិ
អភិកវតេវ។ យទាតិ យស្មី កាលេ។ មហាគ្យសោតិ មហាកោជនោ,
អាហារហត្ថកអលំសាជកតត្ថវដ្ឋកកាកមាសកកុត្តវមិតកានំ អញ្ញាតរោ
វិយ។ និទ្ទាយិតាតិ សុបនសីលោ។ សម្បវិវត្តសាយីតិ សម្បវិវត្តកំ
សម្បវិវត្តកំ និបដ្ឋិត្វា ឧកយេនបិ សេយ្យសុខំ បស្សសុខំ មិទ្ធសុខំ អនុយុត្តោតិ
នស្សេតិ។ និវាបបុដ្ឋោតិ កុណ្ឌាកាធិនា សូករកត្តេន បុដ្ឋោភវិតោ។
យរសូករោ ហិ ពាលកាលតោ បដ្ឋាយ ចោសិយមាទោ ជូលសវីរកាលេ
គេហា ពហិ និក្ខមិតុំ អលកន្តោ ហោដ្ឋាមញ្ញាធិសុ សម្បវិវត្តត្វា សម្បវិវត្តត្វា
សយតេវ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យទា បុរិសោ មិទ្ធិ ច ហោតិ មហាគ្យសោ ច
និវាបបុដ្ឋោ មហាវរាហោវិយ អញ្ញេន វិយាបថេន យាបេតុំ អសក្កោន្តោ
និទ្ទាយនសីលោ សម្បវិវត្តសាយី, តទា សោ “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា”តិ តីណិ
លក្ខណានិ មនសិកាតុំ ន សក្កោតិ។ តេសំ អមនសិកាវា មន្ទបញ្ញោ បុនប្ប្នំ
គព្ពំ ឧបេតិ, គព្ពាវាសតោ ន បរិមុច្ចតេវាតិ។ តំ សុត្វា ទាសកត្តេរោ
សំវេគជាតោវិបស្សនំ បដ្ឋេបត្វា នចិរស្សេវ អរហត្ថំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥១.៧៤, ៨០-៨៤) -

“អជិតោ នាម សម្ពុទ្ធោ, ហិមវន្តេ វសី តទា;
ចរណេន ច សម្បន្នោ, សមាធិកុសលោ មុនិ។

“សុវណ្ណាវណ្ណោ សម្ពុទ្ធោ, អាហុតីនំ បជិត្តហោ;
រជិយំ បជិបដ្ឋន្តោ, អម្ពុជលមទាសហំ។

“ឯកនរុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តនា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលនានស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា ថេរោ ឥមាយ កាថាយ មំ ភគវា ឡីវទិ, “អយំ កាថា មយ្ហំ
អង្គុសត្វតា”តិ តមេវ កាថំ បច្ឆនាហាសិ។ តយិទំ ថេរស្ស បរិវត្តាហារនយេន
អញ្ញាញាករណំ ជាតំ។

ធាសកត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សិដ្ឋាលបិតុត្ថេវកាថាវណ្ណានា

អហុ ពុទ្ធស្ស ធាយាធាតិ សិដ្ឋាលកបិតុត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ ឥតោ ចតុនរុតេ កប្បេ សតវំសី នាម បច្ឆេកសម្ពុទ្ធិំ បិណ្ឌាយ ចវន្តំ ទិស្វា
បសន្នមាណសោ វន្តិត្វា អត្ថនោ ហត្ថគតំ តាលជលំ អនាសិ។ តេន បុញ្ញាកម្មេន
នេវលោកេ និព្ពត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ
កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តោ សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោ
ហុត្វា បព្ពជិត្វា អដ្ឋិកសញ្ញំ ភាវេសិ។ បុន ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ធារាបរិគ្គហំ កត្វា ឯកំ បុត្តំ លភិត្វា តស្ស
“សិដ្ឋាលកោ”តិ នាមំ អកាសិ។ តេន នំ សិដ្ឋាលកបិតាតិ វេហាវន្តិ។ សោ
អបរភាគេ យវេននំ បហាយ សាសនេ បព្ពជិ។ តស្ស ភគវា អជ្ឈាសយំ
ឡីលោកេន្តោ អដ្ឋិកសញ្ញាកម្មជ្ជានំ អនាសិ។ សោ តំ គហេត្វា ភក្កេសុ វិហាវតិ
សុសុមារតិវេ ភេសកឡាវនេ, អថស្ស តស្មី វនេ អជិវត្តា នេវតា
ឧស្សាហជននត្ថំ “ភាវនាជលំ នចិវស្សេវ ហត្ថគតំ ករិស្សតី”តិ ឥមមត្តំ
អញ្ញាបទេសេនវិភាវេន្តិ “អហុ ពុទ្ធស្ស ធាយាធា”តិ កាថំ អកាសិ។

១៨. តត្ថ អហូតិ ហោតិ, វត្តមានត្ថ ហិ ឥទំ អតីតកាលវចនំ។ ពុទ្ធសូតិ
 សព្វញ្ញពុទ្ធសូតិ។ ឆាយាឆោតិ ធម្មឆាយាឆោ នវិវឌសូ លោកុត្តរធម្មឆាយសូ
 អត្ថនោ សម្មាបដិបត្តិយា អាឆាយកោ គណ្ណានកោ។ អថ វា អហូតិ អហោសិ។
 ឯវំនាមសូ ពុទ្ធសូតិ ឆាយាឆោតិ កោចិ វិពន្ធា ឥឆានេវ ភវិសូតីតិ
 អធិប្បាយោ។ តេនាហ “មញ្ញេហំ កាមរាគំ សោ, ទិប្បមេវ វហិសូតី” តិ។
 ភេសកឡាវនេតិ ភេសកេន នាម យកេន លភិតត្តា បរិគ្គហិតត្តា,
 ភេសកឡានំ វា កជ្ជានំ ពហុលតាយ “ភេសកឡាវន” ត្ថិ លទ្ធនាមេ អវញ្ញោ។
 តសូ ភិក្ខុនោ ពុទ្ធសូតិ ឆាយាឆោតិ ការណំ វនន្តោ “កេវលំ អដ្ឋិសញ្ញាយ,
 អជីវី បថវី ឥម” ត្ថិ អាហា។ តត្ថ កេវលន្តិ សកលំ អនវសេសំ។ អដ្ឋិសញ្ញាយាតិ
 អដ្ឋិកភាវនាយ។ អជីវីតិ “អដ្ឋី” តិ អធិប្បនវសេន បត្តិវិ។ បថវីត្ថិ
 អត្ថភាវបថវី។ អត្ថភាវោ ហិ ឥធ “បថវី” តិ វុត្តោ “កោ ឥមំ បថវី
 វិច្ឆេសូតី” តិ អាទិសុ វិយ។ មញ្ញេហន្តិ មញ្ញេ អហំ។ “មញ្ញេហ” ត្ថិ បិ ចាហោ។
 សោតិ សោ ភិក្ខុ។ ទិប្បមេវ នចិវស្សេវ កាមរាគំ បហិសូតិ បដហិសូតីតិ
 មញ្ញោ។ កស្មា? អដ្ឋិកសញ្ញាយ កាមរាគសូ ឧដុបដិបត្តិភាវតោ។ ឥទំ វុត្តំ
 ហោតិ - យោ ឯកស្មី បទេសេ លទ្ធាយ អត្ថិកសញ្ញាយ សកលំ អត្ថនោ
 សព្វេសំ វា អត្ថភាវ “អដ្ឋី” ត្រូវ ជីវិតា បិតោ, សោ ភិក្ខុ តំ អដ្ឋិកលានំ ចាទកំ
 កត្វាវិបស្សន្តោ នចិវេនេវ អនាគាមិមគ្គេន កាមរាគំ, សព្វំ វា កាមនដ្ឋេន
 “កាមោ”, វញ្ញនដ្ឋេន “រាគោ” តិ ច លទ្ធនាមំ តណ្ហំ អគ្គមគ្គេន បដហិសូតីតិ។
 ឥមំ កាចំ សុត្វា សោ ថេរោ “អយំ ទេវតា មយ្ហំ ឧស្សាហជននត្ថំ ឯវមាហា” តិ
 អប្បជីវានវិយំ អធិដ្ឋាយ វិបស្សនំ វុត្តេត្វា អវហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ
 អបធានេ (អប. ថេរ ២.៥១.៨៥-៩០) -

“សតវំសី នាម ភគវា, សយម្ហូ អបរាជិតោ;
 វិវេកា ឧដ្ឋហិត្វាន, គោចរាយាភិនិត្តមិ។

“ដល់ហេតុ អហំ ទិស្វា, ឧបកច្ឆន្ទំ នរាសកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, តាលដលមទាសហំ។

“ចតុន្ទ្រតិតោ កហ្មេ, យំ ដលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ដលទានស្សិទំ ដលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា តាយ ទេវតាយ វុត្តវចនំ បតិមាទេវតោ តមេវ កាចំ
ឧទានវសេន អភាសិ។ តទេវស្ស យេវស្ស អញ្ញាញាករណំ អហោសីតិ។

សិដ្ឋាលបិតុត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. កុលត្ថេតាថាវណ្ណានា

ឧទកញ្ញំ នយន្តិតិ អាយស្មតោ កុលត្ថេតាស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
យេវេ បុព្វេបិ វិវដ្តបនិស្សយំ ពហុំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា អធិការសម្មន្នោ វិបស្សី
ភគវន្តំ អាគាសេ កច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ នាឡិកេរដលំ ធាតុកាមោ
អដ្ឋាសិ។ សត្តា តស្ស ចិត្តំ ញាត្វា ឱតិវត្វា បដិគ្គណ្ឌិ។ សោ អតិវិយ បសន្នចិត្តោ
ហុត្វា តេនេវ សទ្ធាបដិលាភេន សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពដ្ឋំ យាបិ, សត្តា
អញ្ញាតវំ ភិក្ខុំ អាណាបេសិ - “ឥមំ បុរិសំ បញ្ចាដេហី”តិ។ សោ បព្ពដិវត្វា
លទ្ធិបសម្មនោ សមណធម្មំ កត្វា តតោ បុតោ ធម៌ ពុទ្ធពរាទិ ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ កុលេតិស្ស
ឆាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សាសនេ លទ្ធិប្បសាទោ ភគវតោ សន្តិកេ
បព្ពដិវត្វា វិក្ខេបពហុលតាយ វិសេសំ និព្ពត្តតុំ នាសត្តិ។ អយេកទិវសំ កាមំ
បិណ្ឌាយ បរិសន្តោ អន្តរាមគ្គេ ភូមិ ខណ្ឌិត្វា ឧទកវាហកំ កត្វា
ឥច្ឆិតិច្ឆិតដ្ឋានេ ឧទកំ នេន្តេ បុរិសេ ទិស្វា តំ សល្លក្ខេត្វា កាមំ បរិដ្ឋោ អញ្ញាតវំ

ឧសុកាវំ ឧសុទណ្ហាកំ ឧសុយន្តេ បក្ខិបិត្វា អក្ខិកោដិយា ឌីលោកេត្វា ឧជុំ
ករោន្តំ ទិស្វា តម្បិ សល្លកេត្វា គច្ឆន្តោ បុរតោ គន្ធា អរនេមិនាភិអាធិកេ
រថចក្កាវយវេ តច្ឆន្តេ តច្ឆកេ ទិស្វា តម្បិ សល្លកេត្វា វិហារំ បរិសិត្វា
កតកត្តកិច្ចោ បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា ធិវាវិហារេ និសិន្នោ អត្តនា ទិដ្ឋនិមិត្តានិ
ឧបមាភាវេន គហេត្វា អត្តនោ ចិត្តទមនេ ឧបនេន្នោ “អចេតនំ ឧទកម្បិ
មនុស្សា ឥច្ឆិកិច្ឆិតដ្ឋានំ នយន្តិ តថា អចេតនំ វុត្តម្បិ សរទណ្ហំ ឧចាយេន
នមេន្នោ ឧជុំ ករោន្តិ, តថា អចេតនំ កជ្ជកឡិវុត្តរាជី តច្ឆកា នេមិអាធិវសេន វុត្តំ
ឧជុញ្ច ករោន្តិ។ អថ កស្មា អហំ សកចិត្តំ ឧជុំ ន ករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា វិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា យដេន្នោ វាយមន្នោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ខេរ ២.៥១.៩១-៩៩) -

“នគរេ ពន្ទមតិយា, អាវាមិកោ អហំ តទា;
អន្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធី, គច្ឆន្តំ អនិលញ្ចសេ។

“នាឡិកេរជលំ គយ្ហ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
អាភាសេ បិតកោ សន្តោ, បដិគ្គណ្ហិ មហាយសោ។

“វិត្តិសញ្ញននោ មយ្ហំ, ទិដ្ឋធម្មសុខាវហោ;
ជលំ ពុទ្ធស្ស ទត្វាន, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“អធិគច្ឆិ តទា បីតី, វិបុលញ្ច សុខុត្តមំ;
ឧប្បជ្ឈតេវ វតនំ, និព្ពត្តស្ស តហី តហី។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“ធិត្តចក្ខុវិសុទ្ធិ មេ, សមាធិកុសលោ អហំ;
អភិញ្ញាចារមិប្បត្តោ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវំ យានិ និមិត្តានិ អង្គសេ កត្វាវិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហំ, តេហិ
សទ្ធិ អត្តនោ ចិត្តទមនំ សំសន្និទ្ធវា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “ឧទកញ្ញំ នយន្តិ
នេត្តិកា”តិ គាថំ អភាសិ។

១៩. តត្ថ ឧទកំ ហិតិ ហិ-សន្តោ និចាតមត្តំ។ នយន្តិតិ បថវិយា តំ តំ
ថលជ្ជានំ ខណ្ឌត្វា និទ្ធជ្ជានំ បូរេត្វា មាតិកំ វា កត្វា រុក្ខនោណី វា បេត្វា
អត្តនោ ឥច្ឆិតិច្ឆិតជ្ជានំ នេន្តិ។ តថា តេ នេន្តិតិ នេត្តិកា។ តេជនន្តិ កណ្ណំ។ ឥទំ
វុត្តំ ហោតិ - នេត្តិកា អត្តនោ រុចិយា ឥច្ឆិតិច្ឆិតជ្ជានំ ឧទកំ នយន្តិ, ឧសុកាវាបិ
តាបេត្វា តេជនំ នមយន្តិ ឧជុំ ករោន្តិ។ នមនវសេន តច្ឆកា នេមិអាទីនំ អត្តាយ
តច្ឆន្តា ទារុំ នមយន្តិ អត្តនោ រុចិយា ឧជុំ វា វន្តំ វា ករោន្តិ។ ឯវំ ឯត្ថកំ អារម្មណំ
កត្វា សុត្តតា យថាសមាធិន្នេន សីលាធិនា សុន្ទរវតា ជីវា សោតាបត្តិមគ្គាទីនំ
ឧប្បាទេន្តា អត្តានំ ទមេន្តិ, អរហត្តំ បន បត្តេសុ ឯកន្តទន្តា នាម ហោន្តិតិ។

កុលត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. អធិតត្ថេរតាថាវណ្ណានា

មរណោ មេ ភយំ នត្តិតិ អាយស្មតោ អធិតត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិរ ឯកនវុតេ កប្បេវិបស្សី ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នចិត្តោ កបិត្តជលំ
អនាសិ។ តតោ បរម្មិ តំ តំ បុញ្ញំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី កប្បេ
អនុប្បន្នេ ឯវ អម្ពា កំ សត្វិ សាវត្ថិយំ មហាកោសលរញ្ជោ អគ្គាសនិយស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ បុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស អធិតោតិ នាមំ អហោសិ។ តស្មីព្វា

សមយេ សាវត្ថិវាសី ពារីវ នាម ព្រាហ្មណោ ភីហិ មហាបុរិសលក្ខណេហិ
សមន្មាគតោ តិណ្ណំ វេទានំ ចារក្ខ សាវត្ថិតោ និក្ខមិត្វា តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា
គោធាវីតីវេ កបិត្តារាមេ វសតិ។ អថ អជិតោ តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតោ
អត្តកាមាយ ទេវតាយ ចោធិតេន ពារីវនា សត្តុ សន្តិកំ បេសិតោ
តិស្សមេត្តយ្យាធិហិ សទ្ធិ ភក្កវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា មនសាវ បញ្ញោ បុច្ឆិត្វា តេសុ
វិស្សជ្ជិតេសុ បសន្នចិត្តោ សត្តុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា វិបស្សនំ
វឡេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ២.៥២.៧-១១) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
រជិយំ បដិបទ្ធនំ, កបិត្តំ អទទី ជលំ។

“ឯកនុវតិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី ទទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្តោ សីហនានំ ននេន្តោ “មរណោ មេ ភយំ នត្ថិ”តិ កាថំ
អភាសិ។

២០. តត្ថ មរណោតិ មរណានិមិត្តំ មរណាហេតុ។ មេតិ មហ្គំ, ភយំ នត្ថិ
ឧច្ឆិទ្ទកវមូលតាយ បរិក្ខិណាជាតិកត្តា។ អនុច្ឆិទ្ទកវមូលានញ្ចិ “កីធិសី នុ ខោ
មហ្គំ អាយតី ឧប្បត្តិ”តិ មរណោតោ ភយំ ភវេយ្យ។ និកន្តិតិ អបេក្ខា តណ្ហា,
សា នត្ថិ ជីវិតេ សុបរិមទ្ធិតសម្ព័ន្ធតាយ ឧបាទានក្ខន្ធនំ ទុក្ខាសារកាធិការេន
សុដ្ឋ ឧបជ្ជហនតោ។ ឯវក្ខតោ ចាហំ សន្ថេហំ សរីរំ, សកំ វា ទេហំ ទេហសម្ព័ន្ធតំ
ទុក្ខការំ និក្ខិបិស្សមិ ធម្មស្សមិ, និក្ខិបន្តោ ច “ឥមិនា សរីរកេន សាធនតព្ពំ
សាធិតំ, ឥទានិ តំ ឯកំសេន ធម្មនីយមេវា”តិ បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា សម្មជាតោ

សតិវេបុល្លប្បត្តិយា បដិស្សតោ និក្ខិបិស្សមី"តិ។ ឥមំ បន គាជំ វត្ថា យេវោ
ឈានំ សមាបដ្ឋិត្វា តទនន្តរំ បរិនិព្វាយី តិ។

អធិតត្ថេត្ថាគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. និគ្រោធត្ថេត្ថាគាថាវណ្ណានា

នាហំ ភយស្ស ភាយាមីតិ អាយស្មតោ និគ្រោធត្ថេត្ថស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ ឥតោ អដ្ឋារសេ កប្បសតេ ព្រាហ្មណាមហាសាលកុលេ
និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ កាមេសុ អាទិនំ នេក្ខម្មេ ច អាទិសំសំ ទិស្វា យវេននំ
បហាយ អរញ្ញាយតនំ បរិសិទ្ធា អញ្ញតវស្មី សាលវនេ បណ្ណាសាលំ កត្វា
តាបសបព្ពជំ បព្ពជិត្វា វនមូលជលាហារោ វសតិ។ តេន សមយេន បិយទស្សី
នាម សម្មាសម្ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បដ្ឋិត្វា សនេវកស្ស លោកស្ស ធម្មាមតវស្សេន
កិលេសសន្តាបំ និព្វាបេន្តោ ឯកទិវសំ តាបសេ អនុកម្យាយ តំ សាលវនំ
បរិសិទ្ធា និរោធសមាបត្តិ សមាបន្នោ។ តាបសោ វនមូលជលត្ថាយ គច្ឆន្តោ
ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ បុប្ផិតសាលទណ្ឌាសាខាយោ គហេត្វា
សាលមណ្ឌបំ កត្វា តំ សព្ពត្ថកមេវ សាលបុប្ផេហិ សញ្ញាទេត្វា ភគវន្តំ វន្តិត្វា
បីតិសោមនស្សវសេនេវ អាហារត្ថាយបិ អគន្ធា នមស្សមាណោ អដ្ឋាសិ។ សត្តា
និរោធតោ វុដ្ឋាយ តស្ស អនុកម្យាយ “ភិក្ខុសង្ឃោ អាគច្ឆត្វ” តិ ចិន្តេសិ,
“ភិក្ខុសង្ឃេ ចិត្តំ បសាទេស្សតិ” តិ។ តាវនេវ ភិក្ខុសង្ឃោ អាគតោ។ សោ
ភិក្ខុសង្ឃម្បិ ទិស្វា បសន្នមាណសោ វន្តិត្វា អញ្ញាលី បក្កយ្ហ អដ្ឋាសិ។ សត្តា
សីតស្ស ចាតុករណាបទេសេន តស្ស ភាវីនី សម្បត្តិ បកាសេន្តោ ធម្មំ

កថេត្វា បក្កាមិ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន។ សោតេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុយេវ
សំសរន្តោ វិវដ្តបនិស្សយំ ពហំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្វត្តិ, និគ្រោធាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
ជេតវនបដិគ្គហណាទិវសេ ពុទ្ធានុការទស្សនេន សញ្ញាតប្បសាទោ បព្វជិត្វា
វិបស្សនំ អារភិត្វា នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប.
ថេរ ២.៤៩.១៩០-២២០) -

“អន្លោកាហេត្វា សាលវនំ, សុកតោ អស្សមោ មម;
សាលបុប្ផហិ សញ្ញេន្ធោ, វសាមិ វិចីនេ តទា។

“បិយទស្សី ច ភគវា, សយម្ហូ អគ្គបុគ្គលោ;
វិវេកកាមោ សម្ពុទ្ធោ, សាលវនមុចាគមិ។

“អស្សមា អភិនិក្ខម្ហុ, បវនំ អគមាសហំ;
មូលដលំ គវេសន្តោ, អាហិណ្ឌាមិ វនេ តទា។

“តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធី, បិយទស្សី មហាយសំ;
សុនិសិន្នំ សមាបន្នំ, វិរោចន្តំ មហាវនេ។

“ចតុទណ្ឌោ វេបេត្វាន, ពុទ្ធស្ស ឧបវី អហំ;
មណ្ឌាបំ សុកតំ កត្វា, សាលបុប្ផហិ ធានយី។

“សត្តាហំ ធារយិត្វាន, មណ្ឌាបំ សាលធានីតំ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋមវន្តហំ។

“ភគវា តម្ហិ សមយេ, វុដ្ឋហិត្វា សមាធិតោ;
យុគមត្តំ បេក្ខមាធា, និសីទិ បុរិសុត្ថមោ។

“សារកោ វុរុណា នាម, បិយធស្សីស្ស សត្តនោ;
វសីសតសហស្សេហិ, ឧបគច្ឆិវិនាយកំ។

“បិយធស្សី ច ភគវា, លោកដេដ្ឋា នវាសភោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, សិតំ ចាតុករី ជិនោ។

“អនុរុទ្ធា ឧបជ្ឈាកោ, បិយធស្សីស្ស សត្តនោ;
ឯកំសំ ជីវំ កត្វា, អបុច្ឆិត្ត មហាមុនី។

“កោ នុ ខោ ភគវា ហេតុ, សិតកម្មស្ស សត្តនោ;
ការណេវិជ្ជមានម្ហិ, សត្តា ចាតុករេ សិតំ។

“សត្តាហំ សាលច្ឆន្ទនំ, យោ មេ ជារេសិ មាណវោ;
តស្ស កម្មំ សវិត្វាន, សិតំ ចាតុករី អហំ។

“អនោកាសំ ន បស្សមិ, យត្ថ បុញ្ញំវិបជ្ជតិ;
នេវលោកេ មនុស្សេ វា, ឱកាសោវ ន សម្មតិ។

“នេវលោកេ វសន្តស្ស, បុញ្ញកម្មសមដ្ឋិនោ;
យាវតា បរិសា តស្ស, សាលច្ឆន្ទា ភវិស្សតិ។

“តត្ថ ទិព្វេហិ នច្ឆេហិ, គីតេហិ វាទិតេហិ ច;
រមិស្សតិ សទា សន្តោ, បុញ្ញកម្មសមាហិតោ។

“យាវតា បរិសា តស្ស, គន្ធុគន្ធិ ភវិស្សតិ;
សាលស្ស បុប្ផវស្សោ ច, បវស្សីស្សតិ តាវនេ។

“តតោ ចុតោយំ មនុជោ, មាណុសំ អាគមិស្សតិ;

ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, សត្តកាលំ ធូរិស្សតិ។

“ឥត នច្ចព្វា កីតព្វា, សម្មតាឡុសមាហិតំ;
បរិវាវេស្សន្តិ មំ និច្ចំ, ពុទ្ធិប្បជាយិទំ ជលំ។

“ឧត្តច្ឆន្តេ ច ស្វរិយេ, សាលវេស្សំ បវេស្សតេ;
បុញ្ញកម្មេន សំយុត្តំ, វេស្សតេ សត្តកាលិកំ។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម នាមេន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេ សុទាយាទោ, ឌីរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សត្តាសវេ បរិញ្ញាយ, និញ្ញាយិស្សតិនាសវោ។

“ធម្មំ អភិសមេន្តស្ស, សាលច្ឆន្ទំ ភវិស្សតិ;
ចិត្តកេ លាយមានស្ស, ធនំ តត្ថ ហេស្សតិ។

“វិចាកំ កិត្តយិត្តាន, បិយទស្សី មហាមុនិ;
បរិសាយ ធម្មំ នេសេសិ, តប្បន្តោ ធម្មវដ្ឋិយា។

“តីសកប្បានិ នេវេសុ, នេវវដ្ឋមការយី;
សដ្ឋិ ច សត្តក្ខត្តព្វា, ចក្កវត្ថី អហោសហំ។

“នេវលោកា ឥតាគន្ធា, លភាមិវិបុលំ សុខំ;
ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, មណ្ឌបស្ស ឥទំ ជលំ។

“អយំ បដ្ឋិមកោ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, ហេស្សតិ សត្តកាលិកំ។

“មហាមុនី តោសយិត្វា, គោតមំ សក្យបុគ្គវំ;
បត្តោម្ហិ អចលំ វាណំ, ហិត្វា ជយបរាជយំ។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ, ភវា សព្ពេ សម្មហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធនត្វា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ។

“បដិសម្ពិទា ចតស្សោ, វិមោក្ខាបិ ច អដ្ឋិមេ;
ធម្មភិញ្ញា សន្និកតា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ឯវំ បន ធម្មភិញ្ញា ហុត្វា ជលសុខេន វីតិនាមេន្តោ សាសនស្ស
និយ្យានិកភាវីភាវនត្ថំ អញ្ញាព្យាករណាវសេន “នាហំ ភយស្ស ភាយាមី”តិ
កាចំ អភាសិ។

២០. តត្ថ ភាយន្តិ ឯតស្មាតិ ភយំ, ជាតិជរាទិ។ ភយស្សាតិ និស្សក្កេ
សាមិវចនំ, ភយតោ ភាយិតព្ពនិមិត្តំ ជាតិជរាមរណាទិនា ហេតុនា នាហំ
ភាយាមីតិ អត្ថោ។ តត្ថ ការណាមាហ “សត្តា នោ អមតស្ស កោវិទោ”តិ។
អម្ពាភំ សត្តា អមតេ កុសលោ វេនេយ្យានំ អមតទានេ ធរកោ។ យត្ថ ភយំ
នាវតិជ្ជតីតិ យស្មី និព្វានេ យថាវុត្ថំ ភយំ ន តិជ្ជតិ ឌីកាសំ នលភតិ។ តេនាតិ
តតោ និព្វានតោ។ វជន្តីតិ អភយជ្ជានមេវ គច្ឆន្តិ។ និព្វានញ្ញិ អភយជ្ជានំ នាម។
កេន បន វជន្តីតិ អាហ “មគ្គេន វជន្តិភិក្ខុវោ”តិ, អជ្ជន្តិកេន អរិយមគ្គេន សត្ត

ឱវាទករណាភិក្ខុ សំសារេ ភយស្ស ឥក្ខនកាតិ អត្ថោ។ យត្ថាតិ វា យំ និមិត្តំ
យស្ស អរិយមគ្គស្ស អធិគមហេតុ អត្តានុវាទាទិកំ បញ្ចវិសតិវិធម្មិ ភយំ
នាវតិជ្ជតិ បតិជ្ជំ នលភតិ, តេន អរិយេន មគ្គេន វជន្តិ អភយជ្ជានំ សត្ត
សាសនេភិក្ខុ, តេន មគ្គេន អហម្មិ គតោ, តស្មា នាហំ ភយស្ស ភាយាមីតិ
ថេរោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

និក្រោធត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ចិត្តកត្ថេរកាថាវណ្ណានា

និលាសុភីវាតិ អាយស្មតោ ចិត្តកត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិរ
បទុមុត្តរពុទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ វិវដ្តបនិស្សយំ កុសលំ អាចិនន្តោ ឥតោ
ឯកនរុតេ កប្បេ មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញត្តំ បត្តោវិបស្សី ភគវន្តំ
បស្សិត្វា បសន្នមានសោ បុប្ផហិ បូជំ កត្វា វន្តិត្វា “សន្តដម្មេន នាម ឯត្ថ
ភវិតព្ព”ន្តិ សត្តវិ និព្ពានេ ច អធិមុច្ឆិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន តតោ ចុតោ
តាវតីសភវនេ និព្ពត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោវិភវសម្បជ្ជស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ
ចិត្តកោ នាម នាមេន។ សោ ភគវតិ រាជគហំ គន្ធា វេជ្ជវនេវិហារន្តេ សត្តារំ
ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា ចរិយានុកូលំ កម្មជ្ជានំ
គហេត្វា អវញ្ញាយតនំ បរិសិត្វា ភាវនានុយុត្តោ ឈានំ និព្ពត្តិត្វា
ឈានចាទិកំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា នចិរេនេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.១-៧) -

“កណិការំវ ជោតន្តំ, និសិន្នំ បព្ពតន្តរេ;
អទ្ធសំវិរជំ ពុទ្ធិ, វិបស្សី លោកនាយកំ។

“តីលី កិត្តិលីបុត្តានិ, បុត្តយ្ហ អភិរោបយី;
សម្ពុទ្ធុ អភិបូជេត្វា, គន្ធាមិ ធន្តិណាមុខោ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, បេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសំ អគច្ចហំ។

“ឯកនុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា សត្តារំ វន្តិតុំ រាជគហំ ឧបគតោ តត្ថ ភិក្ខុហិ “កី,
អាវុសោ, អរញ្ញោ អប្បមត្តោវិហាសី”តិ បុដ្ឋោ អត្តនោ
អប្បមាធិវិហារនិវេទនេន អញ្ញំ ព្យាករោត្តោ “និលាសុគីវា”តិ កាចំ អភាសិ។

២២. តត្ថ និលាសុគីវាតិ និលសុគីវា, គាថាសុខត្ថញ្ញេត្ថ ធីយោ កតោ,
រាជីវន្តតាយ សុន្ទរាយ គីវាយ សមន្នាគតោតិ អត្តោ។ តេ យេភុយ្យេន ច
និលវណ្ណតាយ និលា។ សោភនកណ្ឌតាយ សុគីវា។ សិទ្ធិនោតិ មត្តកេ
ជាតាយ សិខាយ សស្សិរិកកាវេន សិទ្ធិនោ។ មោរាតិ មយូរា។ ការម្ពិយន្តិ
ការម្ពរុក្ខេ។ ការម្ពិយន្តិ វា តស្ស វេនស្ស នាមំ។ តស្មា ការម្ពិយន្តិ
ការម្ពនាមកេ វេនេតិ អត្តោ។ អភិនទន្តិតិ ចារុស្សកាលេ មេយគន្ធិតំ សុត្វា
កេកាសទ្ធិំ ករោត្តោ ឧតុសម្បទាសិទ្ធនេន សវេន ហំសាធិកេ អភិភវន្តាវិយ
នទន្តិ។ តេតិ តេ មោរា។ សីតវាតកិឡិកាតិ សីតេន មេយវាតេន
សញ្ញាតកិឡិកា មធុវស្សិតំ វស្សន្តា។ សុត្តន្តិ ភត្តសម្មធិវោធននតំ សយិតំ,
កាយកិលមថបដិបស្សម្ពនាយ វា អនុញ្ញាតវេលាយំ សុបន្តំ។ ឈាយន្តិ
សមថវិបស្សនាឈានេហិ ឈាយនសីលំ ភាវនានុយុត្តំ។ និពោធន្តិតិ

បញ្ចេញនិមិត្ត។ “សេចក្តី ឆាប់ និង អនុបកម្ម ជាតិរដ្ឋ អត្តនា កត្តា កត្តា កត្តា, ក៏មន្ត្រី
បនាបា”និង ឯ សម្បជញ្ញប្បន្ននេន សយនតោ វុជ្ជាបេន្តិតិ អធិប្បាយោ។

ចិត្តកត្តាត្រូវតាមវិញ្ញាណនិងជីវិត។

៣. គោសាលត្រូវតាមវិញ្ញាណ

អហំ ខោ វេទ្យុគុម្ភស្មិនិ អាយស្មតោ គោសាលត្រូវស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោមិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ វិវុទ្ធបនិស្សយំ កុសលំ អាចិនន្តោ
ឥតោ ឯកនវុតេ កប្ប អញ្ញាតវស្មី បព្ពតេ វុត្តសាខាយំ ឱលម្ពមាណំ
បច្ចេកពុទ្ធស្ស បំសុក្ខលចីវរំ ទិស្វា “អរហន្តជោ វតាយ”និង បសន្នចិត្តោ
បុប្ផហិ បូជេហិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន តាវតីសភវនេ និព្ពត្តោ។ តតោ
បដ្ឋាយ ទេវមនុស្សេសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ មគធ្វរជ្ជេ ឥព្ពកុលេ
និព្ពត្តោ គោសាលោ នាម នាមេន។ សោណោន បន កោធិកណ្តោន
កតបរិចយត្តា តស្ស បព្ពតិកាវំ សុត្វា “សោមិ នាម មហាវិភវោ បព្ពតិស្សតិ,
ក៏មន្ត្រី បនាបា”និង សញ្ញាតសំវេតោ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពតិស្វា ចរិយានុកូលំ
កម្មជ្ជាណំ គហេត្វា សប្បាយំ វសនជ្ជាណំ គវេសន្តោ អត្តនោ ជាតកាមស្ស
អវិទូរេ ឯកស្មី សានុបព្ពតេ វិហាសិ។ តស្ស មាតា ទិវសេ ទិវសេ ភិក្ខុំ ទេតិ។
អថេកទិវសំ កាមំ បិណ្ឌាយ បរិជ្ជស្ស មាតា មជ្ជសក្ខរាភិសន្នតំ ចាយាសំ
អនាសិ។ សោ តំ គហេត្វា តស្ស បព្ពតស្ស ឆាយាយំ អញ្ញាតវស្ស វេទ្យុគុម្ភស្ស
មូលេ និសីទិត្វា បរិភុត្តិត្វា ជោវិតបត្តចាណី វិបស្សនំ អារតិ។
កោជនសប្បាយលាភេន កាយចិត្តាណំ កល្យាណយ សមាហិតោ
ឧទយព្ពយញ្ញាណាធិកេ តិក្ខុ សូរេ វហន្តេ អប្បកសិរេនេវ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា មគ្គបដិចាជិយា ភាវនំ មត្តកំ ចាបេន្តោ សហ បដិសម្ពិទាហិ
អរហន្តំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៨-១២) -

“ហ៊ាមវន្តស្ស អវិទូរេ, ឧទង្គុលោ ឆាម បព្ពតោ;
តត្ថទ្ទសំ បំសុក្ខលំ, ធុមគ្គម្ហី វិលម្ហីតំ។

“តីណិ កិដ្ឋណិបុច្ឆានិ, ឌីបិនិត្យានហំ តទា;
ហោជ្ជា បហោជ្ជន ចិត្តន, បំសុក្ខលំ អបូជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដីហិ ច;
ជហិត្យា មាណុសំ នេហំ, តាវតីសំ អគច្ចហំ។

“ឯកនវុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ធុគ្គតី នាភិជាតាមិ, បូជិត្យា អរហន្តជំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន អធិកន្ធា ទិដ្ឋធម្មសុខិហារត្ថំ បព្ពតសានុមេវ គន្តកាមោ
អត្តនោ បដិបត្តិ បវេនេន្តោ “អហំ ខោ វេឡុគុម្ពស្មី”ន្តិ កាចំ អភាសិ។

២៣. តត្ថ វេឡុគុម្ពស្មីន្តិ វេឡុគច្ឆស្ស សមីបេ, តស្ស នាយាយំ។ គុត្យាន
មធុហាយសន្តិ មធុបសិត្តហាយាសំ គុញ្ញិត្យា។ បទក្ខិណាន្តិ បទក្ខិណាគ្គាហោន,
សត្តុ ឌីវានស្ស សម្មា សម្មជិច្ឆនេនាតិ អត្តោ។ សម្មសន្តោ ខន្ធនំ ឧទយព្ពយន្តិ
បញ្ចន្តំ ឧបាទានក្ខន្ធនំ ឧទយព្ពយញ្ចវិបស្សន្តោ, យទិបិ ឥនានិ កតកិច្ចោ,
ជលសមាបត្តិ បន សមាបត្តិគុំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេន្តោតិ អធិប្បាយោ។ សានុំ
បដិកមិស្សាមីតិ បុព្វេ មយា វុត្តបព្ពតសានុមេវ ឧទ្ទិស្ស គច្ឆិស្សាមិ។
វិវេកមនុព្រហ្មាយន្តិ បដិបស្សន្តិវេកំ ជលសមាបត្តិកាយវិវេកញ្ច
បរិព្រហ្មាយន្តោ, តស្ស វា បរិព្រហ្មានហោតុ គមិស្សាមីតិ។ ឯវំ បន វត្យា ថេរោ
តត្ថេវ គតោ, អយមេវ ច ឥមស្ស ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថា អហោសិ។

គោសាលត្រូវតាមវណ្ណានិជ្ជិតា។

២. សុគន្ធត្រូវតាមវណ្ណានិជ្ជិតា

អនុវស្សិកោ បព្ពត្តិភោតិ អាយស្មតោ សុគន្ធត្រូវស្ស តាម។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ កិរ ឥតោ ធានវុតេ កប្បេ តិស្សស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កាលេ
មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បុត្តោ មិគព្យជនេន អវញ្ញាវិចរតិ។ សត្តា
តស្ស អនុកម្មាយ បទវឌ្ឍញ្ញំ ទស្សេត្វា គតោ។ សោ សត្ត បទចេតិយានិ ទិស្វា
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការតាយ “សនេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលស្ស ឥមាជិ
បទានី”តិ បីតិសោមនស្សជាតោ កោរណ្ណាកបុទ្ធានិ គហេត្វា បូជំ កត្វា ចិត្តំ
បសាទេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា តតោ ចុតោ អបរាបរំ
បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ
កុដ្ឋមីកោ ហុត្វា សត្ត ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច មហាទានំ បវត្តេត្វា គន្ធកុដិ
មហាគ្យគោសិតចន្ទំ បិសិទ្ធា តេន បរិភណ្ឌំ កត្វា បត្តនំ បដ្ឋបេសិ -
“និព្ពត្តនិព្ពត្តជ្ជានេ មយ្ហំ សរីរំ ឯវំសុគន្ធិ ហោតូ”តិ។ ឯវំ អញ្ញានិបិ តត្ថ តត្ថ ភវេ
ពហូនិ បុញ្ញកម្មានិ កត្វា សុគតិសុ ឯវំ បរិវត្តមាទោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ វិភវសម្បទ្ធស្ស ព្រាហ្មណស្ស គេហេ និព្ពត្តិ។ និព្ពត្តស្ស ច តស្ស
មាតុកុច្ឆិគតកាលតោ បដ្ឋាយ មាតុ សរីរំ សកលម្បិ គេហំ សុរភិគន្ធិ
វាយតិ។ ជាតទិវសេ បទវិសេសតោ បរមសុគន្ធិ សាមន្តគេហេសុបិ វាយតេវ។
តស្ស មាតាបិតរោ “អម្ពានំ បុត្តោ អត្តនាវ អត្តនោ នាមំ គហេត្វា
អាគតោ”តិ សុគន្ធត្រូវ នាមំ អកំសុ។ សោ អនុបុព្វេន វយប្បត្តោ
មហាសេលត្រូវ ទិស្វា តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បព្ពត្តិត្វាវិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ សត្តាបាព្ពន្តរេ ឯវំ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៥០.១៥-២៤) -

“វេនកម្មិកោ បុរេ អាសី, បិតុមាតុមតេនហំ;
បសុមារេន ជីវាមិ, កុសលំ មេ នវិជ្ជតិ។

“មម អាសយសាមន្តា, តិស្សោ លោកគ្គនាយកោ;
បទានិ តីណិ ទស្សេសិ, អនុកម្មាយ ចក្ខុមា។

“អក្កន្តេ ច បទេ ទិស្វា, តិស្សនាមស្ស សត្តនោ;
ហាដ្ឋោ ហាដ្ឋេន ចិត្តេន, បទេ ចិត្តំ បសាទយី។

“កោរណ្ណំ បុប្ផំ ទិស្វា, ចាទបំ ជរណីរុហំ;
សកោសកំ គហេត្វាន, បទសេដ្ឋំ អប្បជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណុសំ;
កោរណ្ណាកជីវី ហោមិ, សុប្បភាសោ ភវាមហំ។

“ទ្វេនុតេ ឥតោ កប្ប, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, បទប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “អនុវស្សិកោ បព្ពជិតោ”តិ ឥមំ កាលំ
អភាសិ។

២២. តត្ថ អនុវស្សិកោតិ អនុគតោ ឧបគតោ វស្សំ អនុវស្សោ,
អនុវស្សាវ អនុវស្សិកោ។ បព្ពជិតោតិ បព្ពជ្ជំ ឧបគតោ, បព្ពជិតោ ហុត្វា

ឧបគតវស្សមត្តោ ឯកវស្សិកោតិ អត្តោ។ អថ វា អនុគតំ បច្ឆាគតំ អបគតំ
វស្សំ អនុវស្សំ, តំ អស្ស អត្ថិតិ អនុវស្សិកោ។ យស្ស បព្ពជិតស្ស វស្សំ
អបរិបុណ្ណតាយ ន គណនូបគតំ, សោ ឯវំ វុត្តោ, តស្មា អវស្សិកោតិ វុត្តំ
ហោតិ។ បស្ស ធម្មសុធម្មតន្តិ តវ សត្ត ធម្មស្ស សុធម្មការំ ស្វាគ្ហាគតំ
ឯកន្តនិយ្យានិកតំ បស្ស, យត្ថ អនុវស្សិកោ តុវំ បព្ពជិតោ។
បុព្ពេនិវាសញ្ញាណំ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ អាសវក្ខយញ្ញាណន្តិ តិស្សោវិជ្ជា តយា
អនុប្បត្តា សន្និកតា, តតោ ឯវំ កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនំ
អនុសិដ្ឋិ ឡិវាទោ អនុសិក្ខិតោតិ កតកិច្ចតំ និស្សាយ បីតិសោមនស្សជាតោ
ថេរោ អត្តានំ បរំ វិយ កត្វា វទតីតិ។

សុគន្ធត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. នន្ទិយត្រូវតាថាវណ្ណានា

ឱភាសជាតន្តិ អាយស្មតោ នន្ទិយត្រូវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិវ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ សត្វិ បរិនិព្វុតេ ចេតិយេ ចន្ទនសារេន វេទិកំ
កាវេត្វា ឧឡារំ បូជាសក្ការំ បវត្តេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋាសយសម្មុទ្ទោ
ហុត្វា តត្ថ តត្ថ វិវដ្ឋបនិស្សយំ ពហុំ បុញ្ញកម្មំ អាចិនិត្វា ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ
ច សំសារេន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មី សក្យរាជកុលេ និព្វត្តិ។ តស្ស
មាតាបិតារោ នន្ទិ ជនេន្តោ ជាតោតិ នន្ទិយោតិ នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ
អនុវុទ្ធាធិសុ សត្ត សន្តិកេ បព្ពជន្តេសុ សយម្បិ បព្ពជិត្វាវិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ កតាធិការតាយ នចិរស្សេវ អវហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ថេរ ១.១៥.១៥-២០) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, លោកដេដ្ឋោ នវាសកោ;

ជលិត្យា អគ្គិឧទ្ទោរ, សម្ពុទ្ធា បរិនិព្វតោ។

“និព្វតេ ច មហាវិរេ, ដូចោវិត្តារិកោ អហុ;
ទូរតោរ ឧបជ្ជន្តិ, ធាតុគេហាវុត្តមេ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, អកំ ចន្ទនវេទិកំ;
ទិស្សតិ ដូបខន្ទោ ច, ដូចានុច្ឆរិកោ តទា។

“ភវេ និព្វត្តមានម្ហិ, ទេវត្ត អថ មាណុសេ។
ឡឹមត្ថំ មេ ន បស្សមិ, បុព្វកម្មស្សិទំ ជលំ។

“បញ្ចទសកប្បសតេ, តតោ អជ្ឈ ជនា អហំ;
សព្វេ សមត្តនាមា តេ ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា អនុរុទ្ធត្ថរាជីហិ សន្និ ចាចីនំសមិគទាយេ វិហារន្តេ
ឥមស្មី ថេរេ ឯកទិវសំ មារោ ចាបិមា ភីសាបេតុកាមោ តស្ស ភេរវរូបំ
ទស្សេតិ។ ថេរោ តំ “មារោ អយ”ន្តិ ញាត្វា “ចាបិម, យេ មារធមយ្យំវីតិវត្តា,
តេសំ តវ កិរិយា កី កិរិស្សតិ, តតោនិទានំ បន ត្វំ ឯវវិយាតំ អនត្ថំ
ចាបុណិស្សសី”តិ ទស្សេន្តោ “ឱភាសជាតំ ជលគ”ន្តិ កាចំ អភាសិ។

២៥. តត្ថ ឱភាសជាតន្តិ ញាណោភាសេន ជាតោភាសំ

អគ្គមគ្គញាណាស្ស អធិគតត្តា។ តេន អនវសេសតោ កិលេសន្ទការស្ស
វិហតវិទ្ធិសីតភាវតោ អតិវិយ បភស្សន្តិ អត្តោ។ ជលគន្តិ ជលំ គតំ ឧបគតំ,
អគ្គជលញាណាសហិតន្តិ អធិប្បាយោ។ ចិត្តន្តិ ឱណាសវស្ស ចិត្តំ សាមញ្ញេន
វេទតិ។ តេនាហ “អភិណ្ឌាសោ”តិ។ តញ្ចិ និរោធនិទ្ធតាយ ឱណាសវានំ និច្ចកប្បំ

អរហន្ត្តជលសមាបត្តិសមាបជ្ជនតោ “ដលេន សហិត”ន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។
តាធិសន្តិ តថាវបំ, អរហន្ត្តន្តិ អត្តោ។ អាសន្នាតិ វិសោធន្ទា បរិភូយ្យ។
កណ្ណាតិ មារំ អាលបតិ, សោ ហិ កណ្ណាកម្មត្តា កណ្ណាភិជាតិតាយ ច
“កណ្ណា”តិ វុច្ចតិ។ ទុក្ខំ និគច្ឆសីតិ ឥធ កុច្ឆិអនុប្បវេសាធិនា និវត្តកំ
កាយបរិស្សមំ ទុក្ខំ, សម្មរាយេ ច អប្បតិការំ អចាយទុក្ខំ ឧបគមិស្សសិ
ចាបុណិស្សសិ។ តំ សុត្វា មារោ “ជាតាតិ មំ សមណោ”តិ តត្ថេវន្តរធាយីតិ។

នន្ទិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. អភយត្ថេវគាថាវណ្ណានា

សុត្វា សុភាសិតំ វាចន្តិ អាយស្មតោ អភយត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា ធម្មកថិកោ ហុត្វា
ធម្មកថនកាលេ បឋមំ ចត្វហិ គាថាហិ ភគវន្តំ អភិត្តវិត្វា បន្ទា ធម្មំ កថេសិ។
តេនស្ស បុញ្ញកម្មពលេន កប្បានំ សតសហស្សំ អចាយបដិសន្ធិ នាម
នាហោសិ។ តថា ហិ វុត្ថំ -

“អភិត្តវិត្វា បទុមុត្តរំ ជិនំ, បសន្នចិត្តោ អភយោ សយម្ពុ;
ន គច្ឆិ កប្បានិ អចាយភូមិ, សតសហស្សានិ ឧឡារសន្នោ”តិ។ (អប.
ថេរ ២.៥៥.២២១)

ខេត្តសម្បត្តិយាធិហិ តស្ស ច បុព្ពបច្ឆិមសន្និដ្ឋានចេតនានំ អតិវិយ
ឧឡារភាវេន សោ អបរិមេយ្យេ បុញ្ញាភិសន្នោ កុសលាភិសន្នោ តាធិសោ
អហោសិ។ “អចិន្តិយេ បសន្នានំ, វិចារកោ ហោតិ អចិន្តិយោ”តិ (អប. ថេរ
១.១.៨២) ហិ វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថ ហិ ភវេ ឧបចិតំ បុញ្ញំ តស្ស ឧបត្ថម្ភកមហោសិ។
តថា ហិ សោវិបស្សីស្ស ភគវតោ កេតកបុប្ផេហិ បូជមកាសិ។ ឯវំ ឧឡារេហិ

បុព្វាវិសេសេហិ សុគតីសុ ឯវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ រញ្ជោ ពិម្ពិសារស្ស
បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ អភយោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ តស្ស ឧប្បត្តិ បរតោ អារិ
ភវិស្សតិ។ សោ និគណ្ណាន នាជបុត្តេន ឧភតោកោជិកំ បញ្ចំ សិក្ខាបេត្វា “ឥមំ
បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា សមណាស្ស តោតមស្ស វាទំ អាហេបេហី” តិវិស្សន្តិតោ ភគវន្តំ
ឧបសង្កមិត្វា តំ បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា តស្ស បញ្ចស្ស អនេកំសព្វាករណភារេ
ភគវតា កថិតេ និគណ្ណានំ បរាជយំ, សត្តុ ច សម្មាសម្ពុទ្ធការំ វិទិត្វា
ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសិ។ តតោ រញ្ជោ ពិម្ពិសារេ កាលន្ទ្រេតេ សញ្ញាតសំវេតោ
សាសនេ បព្ពត្តិត្វា តាលច្ឆិគ្គឡ្យបមសុត្តនេសនាយ សោតាបន្នោ ហុត្វា បុន
វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ
២.៥២.១៧-២២) -

“វិនតានទិយា តីរេ, វិហាសិ បុរិសុត្តមេ;
អន្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធី, ឯកគ្គំ សុសមាហិតំ។

“មធុគន្ធស្ស បុប្ផេន, កេតកស្ស អហំ តទា;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធសេដ្ឋមប្បជយី។

“ឯកនវុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិ កិត្តនេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “សុត្វា
សុភាសិតំ វាច” ត្ថិ ភាចំ អភាសិ។

២៦. តត្ថ សុត្វាតិ សោតំ ឌីទហិត្វា, សោតទ្វារាទុសារេន ឧបដារេត្វា។
សុភាសិតន្តិ សុដ្ឋភាសិតំ, សម្មនេវ ភាសិតំ, សម្មាសម្ពុទ្ធការតោ

មហាការុណិកតាយ ច កិត្តិ អវិសំវាទេត្វា យថាធិប្បតស្ស អត្ថស្ស
ឯកន្តតោ សាធនវសេន ភាសិតំ ចតុសច្ចវិការវនីយធម្មកថំ។ ន ហិ
សច្ចវិនិមុត្តា ភគវតោ ធម្មទេសនា អត្ថិ។ ពុទ្ធស្សាតិ សព្ពញ្ញពុទ្ធស្ស។
អាទិច្ចពន្ធនោតិ អាទិច្ចវសេ សម្ពុតត្តា អាទិច្ចា ពន្ធិ ឯតស្សាតិ អាទិច្ចពន្ធ,
ភគវា។ តស្ស អាទិច្ចពន្ធនោ។ អាទិច្ចស្ស វា ពន្ធិតិ អាទិច្ចពន្ធ, ភគវា។ តស្ស
ភគវតោ ឱវសបុត្តការតោ។ តេនាហ ភគវា -

“យោ អនុការេ តមសី បកដ្ឋរោ, វេរោចនោ មណ្ឌលី ឧត្តតេជោ;
មា រាហុ គិលី ចរមន្តលិកេ, បដំ មមំ រាហុ បមុញ្ញា សូរិយ” ឆ្លឹ។ (សំ. និ.
១.៩១);

បច្ចព្យធិន្តិ បដិវិជ្ជី។ ហិ-តិ និចាតមត្តំ។ និបុណ្ឌន្តិ សណ្ឋំ បរមសុខមំ,
និរោធសច្ចំ, ចតុសច្ចមេវ វា។ ហិ-តិ វា ហេតុអត្ថេ និចាតោ។ យស្មា បច្ចព្យធិ
និបុណំ ចតុសច្ចំ, តស្មា ន ធានិ កិត្តិ បដិវិជ្ជិតតំ អត្ថិតិ អត្ថោ។ យថា កិ
បដិវិជ្ជិតិ អាហា “វាលគ្គំ ឧសុនា យថា” តិ។ យថា សត្តធា ភិក្ខុស្ស វាលស្ស
កោដិ សុសិក្ខិតោ កុសលោ ឥស្សរសោ ឧសុនា កណ្តោន អវិវជ្ឈន្តោ វិជ្ឈយ្យ,
ឯវំ បច្ចព្យធិ និបុណំ អរិយសច្ចន្តិ យោជនា។

អភយត្ថេត្តាភាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. លោមសកង្គិយត្ថេត្តាភាវាវណ្ណានា

ធម្មំ កុសន្តិ អាយស្មតោ លោមសកង្គិយត្ថេត្តស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ ឥតោ ឯកនុតេ កប្បវិបស្សី ភគវន្តំ បស្សីត្វា បសន្នមាណសោ
នាធាបុប្ផហិ បូជេត្វា តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តោ បុន អបរាបរំ
បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ

បញ្ចេញសមណាធម្មំ ករោតិ។ តេន ច សមយេន សត្តារា
 ភទ្កេករត្ថបដិបទាយ កថិតាយ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភទ្កេករត្ថសុត្តរសេន តេន
 សាកក្ខំ ករោតិ។ សោ តំ ន សម្មាយាសិ។ អសម្មាយន្តោ “អហំ អនាគតេ
 តុយ្ហំ ភទ្កេករត្ថំ កថេតុំ សមត្តោ ភវេយ្យ” ត្ថិ បណិធានំ អកាសិ, ឥតរោ
 “បុច្ឆេយ្យ” ត្ថិ។ ឯតេសុ បឋមោ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិទ្ធា អម្ពាភំ
 ភគវតោ កាលេ កបិលវត្ថុស្មី សាកិយរាជកុលេ និព្វត្តិ។ តស្ស
 សុខុមាលភាវេន សោណាស្ស វិយ ចាទតលេសុ លោមាធិជាតាធិ, តេនស្ស
 លោមសកង្ខិយោតិ នាមំ អហោសិ។ ឥតរោ ទេវលោកេ និព្វត្តិទ្វា ចន្ទនោតិ
 បញ្ញាយិត្ថ។ លោមសកង្ខិយោ អនុវុទ្ធាធិសុ សក្យកុមារេសុ បព្វជន្តេសុ
 បព្វជិតុំ ន ឥច្ឆិ។ អថ នំ សំវេជេតុំ ចន្ទនោ ទេវបុត្តោ ឧបសង្កមិទ្ធា ភទ្កេករត្ថំ
 បុច្ឆិ។ ឥតរោ “ន ជាធាមី” តិ។ បុន ទេវបុត្តោ “អថ កស្មា តយា ‘ភទ្កេករត្ថំ
 កថេយ្យ’ ត្ថិ សង្ករោ កតោ, ឥទានិ បន នាមមត្តម្មិ ន ជាធាសី” តិ ចោទេសិ។
 ឥតរោ តេន សទ្ធិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិទ្ធា, “មយា កិរ, ភន្តេ, បុព្វេ ‘ឥមស្ស
 ភទ្កេករត្ថំ កថេស្សមី’ តិ សង្ករោ កតោ” តិ បុច្ឆិ។ ភគវា “អាម, កុលបុត្ត,
 កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ តយា ឯវំ កត” ត្ថិ អាហា។ ស្វាយមត្តោ
 ឧបរិបណ្ណាសកេ អាគតនយេន វិត្តារតោ វេទិតព្ពោ។ អថ លោមសកង្ខិយោ
 “តេន ហិ, ភន្តេ, បញ្ញាជេជ ម” ត្ថិ អាហា។ ភគវា “ន, ខោ, តថាគតា មាតាបិតុហិ
 អនុញ្ញាតំ បុត្តំ បញ្ញាជេន្តិ” តិ បដិក្ខិបិ។ សោ មាតុ សន្តិកំ គន្ធា “អនុជាធាហិ
 មំ, អម្ព, បព្វជិតុំ, បព្វជិស្សមហា” ត្ថិ វត្ថា, មាតរា “តាត, សុខុមាលោ ភូ កថំ
 បព្វជិស្សសី” តិ វុត្តេ, “អត្ថនោ បរិស្សយសហនភារំ បកាសេន្តោ “ធម្មំ កុសំ
 ចោដកិល” ត្ថិ កាថំ អកាសិ។

២៧. តត្ថ ធម្មន្តិ ធម្មតិណាមាហា, យំ “សទ្ធីលោ” តិបិ វុច្ឆតិ។ កុសន្តិ
 កុសតិណំ, យោ “កាសោ” តិ វុច្ឆតិ។ ចោដកិលន្តិ សកណ្តាកំ អកណ្តាកញ្ច

គង្គំ។ ឥឡូវ បន សកល្ហាកមេរ អធិប្បតំ។ ឧស្សាហនិ សុវិញ្ញាយនិ។ ឧត្តាជិនិ
 តិណានិ ពិរណាតិណានិ ចាទេហិ អក្កន្តស្សបិ ទុក្ខជនកានិ
 គមនន្តរាយករានិ ច, តានិ ច បនាហំ ឧសា បនុទិស្សមិ ឧសាបិ
 អបនេស្សមិ។ ឯវំ អបនេន្តោ តំ និមិត្តំ ទុក្ខំ សហន្តោ អរញ្ញាយតនេ គុម្ពន្តំ
 បរិសិទ្ធា សមណធម្មំ កាតុំ សក្ខិស្សមិ។ កោ បន វាទោ ចាទេហិ អក្កមនេតិ
 ធស្សេតិ។ វិវេកមនុព្រហយន្តិ កាយវិវេកំ ចិត្តវិវេកំ ឧបធិវិវេកញ្ច
 អនុព្រហយន្តោ។ គណសង្កណិកញ្ច បហាយ កាយវិវេកំ
 អនុព្រហយន្តស្សេវ អជ្ជតីសាយ អារម្មណេសុ យត្ត កត្តចិ ចិត្តំ
 សមាធិបាទស្ស ចិត្តវិវេកោ, ន សង្កណិកាវតស្ស។ សមាហិតស្សេវ
 វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តស្ស សមចរិបស្សនញ្ច យុគនទ្ធិ ករោន្តស្ស
 កិលេសានំ ខេបនេន ឧបធិវិវេកាធិគមោ, ន អសមាហិតស្ស។ តេន វុត្តំ
 “វិវេកមនុព្រហយន្តិ កាយវិវេកំ ចិត្តវិវេកំ ឧបធិវិវេកញ្ច
 អនុព្រហយន្តោ” តិ។ ឯវំ បន បុត្តេន វុត្តេ មាតា “តេន ហិ, តាត, បព្ពជា” តិ
 អនុជានិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តំ សត្តា បព្ពាជេសិ។ តំ
 បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចំ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញំ បរិសន្តំ ភិក្ខុ អាហំសុ -
 “អាវុសោ, ត្វំ សុខុមាលោ កី សក្ខិស្សសិ អរញ្ញេ វសិតុ” តិ។ សោ តេសម្មិ តមេវ
 តាចំ វត្វា អរញ្ញំ បរិសិទ្ធា ភាវនំ អនុយុញ្ញន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ
 អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ២.៥២.២៣-២៧) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធិ, អាហុតិនំ បដិគ្គហំ;
 រជិយំ បដិបទ្គន្តំ, នាធាបុប្ផហិ បូជយី។

“ឯកនុតិកោ កប្ប, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
 ទុក្ខតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយំនំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា យេវា អឃ្លំ ព្យាករោន្តោ តំយេវ គាថំ អភាសិតិ។

លោមសកន្តិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ជម្ពូកាមិយបុត្តត្ថេវគាថាវណ្ណានា

កង្ខំ ឆោ វត្ថុបសុតោតិ អាយស្មតោ ជម្ពូកាមិយបុត្តត្ថេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ហុត្វា តត្ថ តត្ថ វិវដ្តបនិស្សយំ
កុសលំ អាចិនន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្ប្យ វេស្សកុស្ស ភគវតោ កាលេ
ឯកទិវសំ កីសុកានិ បុច្ឆានិ ទិស្វា តានិ បុច្ឆានិ គហេត្វា ពុទ្ធកុលោ
អនុស្សវន្តោ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស អាកាសេ ឱបន្តោ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
តាវតីសេសុ និព្ពត្តោ។ តតោ បរំ បុញ្ញានិ កត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ
សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ចម្បាយំ ជម្ពូកាមិយស្ស នាម ឧបាសកស្ស បុត្តោ
ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តេន បុញ្ញកម្មេន តាវតីសេសុ និព្ពត្តោ។ តតោ បរំ បុញ្ញានិ កត្វា
អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ចម្បាយំ ជម្ពូកាមិយស្ស
នាម ឧបាសកស្ស បុត្វា និព្ពត្តិ។ តេនស្ស ជម្ពូកាមិយបុត្តត្ថេវ សមញ្ញា
អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសំវេគោ
បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា សាកេតេ អញ្ញនវនេ វសតិ។
អថស្ស បិតា “កី នុ ខោ មម បុត្តោ សាសនេ អភិវតោ វិហរតិ, ឧទាហុ ឆោ” តិ
វិមំសនត្ថំ “កង្ខំ ឆោ វត្ថុបសុតោ” តិ គាថំ លិខិត្វា បេសេសិ។ សោ តំ វាចេត្វា,
“បិតា មេ បមាធិវិហារំ អាសន្តតិ, អហញ្ចា អជ្ជាបិ បុប្ផនភូមី នាតិវត្តោ” តិ
សំវេគជាតោ យដេន្តោ វាយមន្តោ នចិវស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. បេវ ២.៥០.២៥-៣០) -

“ក៏សុកំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, បគ្គហេត្វាន អញ្ញាលី;
ពុទ្ធសេដ្ឋំ សិរីត្វាន, អាកាសេ អភិបូជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណ្ឌិដ្ឋហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ញាតិនំ វសននគរំ គន្ធា សាសនស្ស និយ្យានិកការំ
បកាសេន្តោ ឥទ្ធិចាជិហារិយំ ទស្សេសិ។ តំ ទិស្វា ញាតកា បសន្នមានសា ពហូ
សង្ឃរាមេ កាវេសុំ។ បេរោមិ សកបិតរា បេសិតំ កាជំ អង្គុសំ កត្វា យដេន្តោ
វាយមន្តោ អរហត្តំ សច្ចាកាសិ។ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោមិ មិតុបូជនត្ថំ “កច្ឆិ នោ
វត្ថុបសុតោ”តិ តមេវ កាជំ អភាសិ។

២៨. តត្ថ កច្ឆិតិ បុច្ឆាយំ និចាតោ។ នោតិ បដិសេដេ។ វត្ថុបសុតោតិ វត្ថុ
បសុតោ វត្ថុបសុតោ, ចីវរមណ្ឌានភិរតោ។ និទស្សនមត្តព្ភោតំ
បត្តមណ្ឌានិចាបល្លបដិក្ខេបស្សបិ អធិប្បេតត្តា។ “កច្ឆិ ន វត្ថុបសុតោ”តិមិ
ចាថោ, សោ ឯវត្តោ។ ភូសនារតោតិ អត្តភារិភូសនាយ រតោ អភិរតោ,
យថេកច្ឆេ បព្ពជិត្វាមិ ចបលា កាយទន្ធិពហុលា ចីវរាធិបរិក្ខារស្ស អត្តនោ
សីរីស្ស ច មណ្ឌានិភូសនជ្ជានាយ យុត្តា ហោន្តិ។ កិមេវ បរិក្ខារបសុតោ
ភូសនារតោ ច នាហោសីតិ អយមេត្ត បទទ្ធយស្សបិ អត្តោ។ សីលមយំ គន្ធន្តិ
អឧណ្ណានិកាវាចាទនេន សុបរិសុទ្ធស្ស ចតុត្ថិជស្សបិ សីលស្ស វសេន យ្វាយំ
“យោ ច សីលវតំ បជាតិ ន ឥតរា ទុស្សីលបជា, ទុស្សីលត្តាយេវ ទុស្សីល្យមយំ

ធុត្តន្តំ វាយតិ, ឯវំ តុំ ធុត្តន្តំ អវាយិត្វា កង្ខិ សីលមយំ គន្ធិ វាយសីតិ អត្តោ។ អថ
វា នេតរា បជាតិ ន ឥតរា ធុស្សីលបជា, តំ កង្ខិ ន ហោតិ, យតោ សីលមយំ
គន្ធិ វាយសីតិ ព្យតិរេកេន សីលគន្ធិវាយនមេវ វិការេតិ។

ធម្មតាមិយបុត្តត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ហារិតត្ថេរតាថាវណ្ណានា

សមុទ្ទមយមត្តានន្តិ អាយស្មតោ ហារិតត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ហុត្វា តត្ថ តត្ថ វិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញសម្ភារំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ សុទ្ធស្សនំ នាម បច្ឆេកសម្ពុទ្ធិំ ធិស្វា
បសន្នមានសោ កុជជបុប្ផហិ បូជំ កត្វា តេន បុញ្ញកម្មេន សុគតីសុយេវ
បរិវត្តន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិនគរេ ព្រាហ្មណាមហាសាលកុលេ និព្ពត្តិ។
ហារិតោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ តស្ស វេយ្យប្បត្តស្ស មាតាបិតរោ
កុលរូចាធិហិ អនុច្ឆិកំ កុមារិកំ ព្រាហ្មណាជីតំ អានេសុំ។ សោ តាយ សទ្ធិ
កោគសុខំ អនុភវន្តោ ឯកទិវសំ អត្តនោ តស្ស ច រូបសម្បត្តិ ឱលោកេត្វា
ធម្មតាយ ចោធិយមាណោ “ឡើងសំ នាម រូបំ នចិរស្សេវ ជរាយ មច្ចុតា ច
អភិប្បមជ្ជិយតី” តិ សំវេកំ បដិលភិ។ កតិបយទិវសាតិក្កមេនេវ ចស្ស ភរិយំ
កណ្តាសប្បោ ខំសិត្វា មារេសិ។ សោ តេន ភិយ្យោសោមត្តាយ សញ្ញាតសំវេកោ
សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា យរពន្ធនេ និទ្ធិត្វា បព្ពជិ។ តស្ស ច ចរិយានុកូលំ
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា វិហារន្តស្ស កម្មជ្ជានំ ន សម្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឧដុកតំ ន ហោតិ។
សោ តាមំ បិណ្ឌាយ បរិដ្ឋោ អញ្ញាតំ ឧសុការំ ឧសុទណ្ហំ យន្តេ បក្ខិបិត្វា ឧដុ
ករោន្តំ ធិស្វា “ឥមេ អចេតនម្បិ នាម ឧដុ ករោន្តិ, កស្មា អហំ ចិត្តំ ឧដុ ន
ករិស្សាមី” តិ ចិន្តេត្វា តតោវ បដិនិវត្តិត្វា ធិវាជ្ជានេ និសិន្នោ វិបស្សនំ អារភិ។

អថស្ស ភគវា ឧបរិ អាគាសេ និសីទិត្វា ឡីវាទំ ទេន្តោ “សមុទ្ទមយមត្តាន”ន្តិ
តាចំ អភាសិ។ អយមេវ ថេរោ អត្តានំ បរិវិយ ឡីវទេន្តោ អភាសិតិ ច វទន្តិ។

២៩. តត្ថ សមុទ្ទមយន្តិ សម្មា ឧទ្ទមេន្តោ, សមាបត្តិវសេន កោសជ្ជបក្ខេ
បតិភំ អទត្វា តតោ ឧទ្ទរន្តោ វិរិយសមតំ យោដេន្តោតិ អត្តោ។ អត្តានន្តិ ចិត្តំ,
អថ វា សមុទ្ទមយាតិ កោសជ្ជបក្ខតោ សមុទ្ទមេហិ។ ម-កាពោ បទសន្ធិករោ។
ហ័នវិរិយតាយ តវ ចិត្តំ កម្មជ្ជានវីដិ នប្បជិបដ្ឋតិ ថេ, តំ វិរិយាម្កវសេន សម្មា
ឧទ្ទមេហិ, អនោនតំ អនបនតំ ករោហិតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ បន ករោន្តោ
ឧសុកាពោ តេជនំ។ ចិត្តំ ឧដុំ ករិត្វាន, អវិជ្ជំ ភិទ្ធិ ហារិតាតិ។ យថា នាម
ឧសុកាពោ កណ្ណំ ព្យាសកម្មិ ឡិនតំ អបនតញ្ចវិជ្ជន្តោ លក្ខំ ភិទ្ធិនត្ថំ ឧដុំ
ករោតិ, ឯវំ កោសជ្ជចាតតោ អរក្ខណោន ឡិនតំ ឧទ្ទច្ចចាតតោ អរក្ខណោន
អបនតំ វិជ្ជន្តោ អប្បនាបត្តិយា ចិត្តំ ឧដុំ ករិត្វាន សមាហិតចិត្តោ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា សីហំ អគ្គមគ្គញ្ញាណោន អវិជ្ជំ ភិទ្ធិ បទាលេហិតិ។ តំ សុត្វា
ថេរោ វិបស្សនំ វឡេត្វា នចិរេនេវ អរហា អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប.
ថេរ ១.៣៥.៣៩-៤៣) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, វសលោ នាម បព្ពតោ;
ពុទ្ធា សុទស្សនោ នាម, វសតេ បព្ពតន្តរេ។

“បុប្ផំ ហេមវន្តំ គយ្ហ, វេហាសំ អគមាសហំ;
តត្ថទ្ធិសាសី សម្ពុទ្ធិ, ឡិយតិណ្ណាមនាសវំ។

“បុប្ផំ កុជជមាទាយ, សីសេ កត្វានហំ តទា;
ពុទ្ធស្ស អភិរោបេសី, សយម្ពុស្ស មហោសិនោ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, បុប្ផបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោបិ តមេវ កាចំ អភាសិ។

ហារិតត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ឧត្តិយត្ថេវកាថាវណ្ណានា

អាពាធ មេ សមុប្បន្នេតិ អាយស្មតោ ឧត្តិយត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ វិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ
សតោ ចតុនុវតេ កឃ្មេ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ ចន្ទភាគាយ នទិយា
មហារូចោ សុសុមារោ ហុត្វា និព្ពត្តោ។ សោ ចារំ គន្ធនំ នទិយា តិវំ ឧបគតំ
ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ចារំ នេតុកាមោ តិវសមីបេ និបដ្ឋិ។ ភគវា តស្ស
អនុកម្មាយ បិដ្ឋិយំ ចាទេ វេបេសិ។ សោ ហដ្ឋោ ឧទគ្គោ បីតិវេគេន
ទិគុណុស្សាហោ ហុត្វា សោតំ ជិន្នន្តោ សីលេន ជវេន ភគវន្តំ បរតិវំ នេសិ។
ភគវា តស្ស ចិត្តប្បសាទំ ឱលោកេត្វា “អយំ សតោ ចុតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា
តតោ បដ្ឋាយ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ សតោ ចតុនុវតេ កឃ្មេ អមតំ
ចាបុណ្ហស្សតិ”តិ ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។

សោ តថា សុគតីសុយេវ បរិព្ពមន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ
អញ្ញតវស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ ឧត្តិយោ នាម នាមេន។ សោ
វយប្បត្តោ “អមតំ បរិយេសិស្សមី”តិ បរិព្ពាជកោ ហុត្វា វិចរន្តោ ឯកទិវសំ
ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា សាសនេ បព្ពជិត្វាបិ សីលាទីនំ អវិសោធិតត្តា
វិសេសំ និព្ពត្តតុំ អសក្កោន្តោ អញ្ញេ ភិក្ខុវិសេសំ និព្ពត្តិត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តេ
ទិស្វា សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា សង្ខេបេនេវ ឱវាទំ យាចិ។ សត្តាបិ តស្ស “តស្មាតិហ

ត្បូង, ឧត្តិយ, អាទិមេវរិសោធម្មី”តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.៣៦៩) សង្ខេបនៃ ឡោក
អនាសិ។ សោ តស្ស ឡោកេ បត្យាវិបស្សនំ អារភិ។ តស្ស អារទ្ធវិបស្សនស្ស
អាពាធខុប្បន្និ។ ឧប្បន្នេ បន អាពាធសញ្ញាតសំវេតោវីរីយាម្ពុត្តំ កត្វា
វិបស្សនាយ កម្ពំ ករោត្តោវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន
វុត្តំ អបធានេ (អប. ខេរ ១.៣.១៦៩-១៧៩) -

“ចន្ទភាកានទីតីវេ, សុសុមារោ អហំ តទា;
សគោចរបសុតោហំ, នទីតិវុត្តំ អគច្ចហំ។

“សិទ្ធត្ថោ តម្ហិ សមយេ, សយម្ពុ អគ្គបុគ្គលោ;
នទី តវិត្ថកាមោ សោ, នទីតិវុត្តំ ឧចាគមិ។

“ឧបគតេ ច សម្ពុទ្ធេ, អហម្មិ តត្ថចាគមី;
ឧបគន្ធាន សម្ពុទ្ធំ, ឥមំ វាចំ ឧទីរយី។

“អភិរូហា មហាវីរ, តាវេស្សមិ អហំ តុរំ;
បេត្តិកំ វិសយំ មយ្ហំ, អនុកម្ម មហាមុនិ។

“មម ឧគ្គន្នំ សុត្វា, អភិរូហិ មហាមុនិ;
ហធឿ ហធូន ចិត្តេន, តាវេសី លោកនាយកំ។

“នទិយា ចារិមេ តីវេ, សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ;
អស្សសេសិ មមំ តត្ថ, អមតំ ចាបុណ្ហិស្សតិ។

“តម្ហា កាយា ចរិត្វាន, ខេរលោកំ អគច្ចហំ;
ទិព្វសុខំ អនុភវី, អច្ចរហិ បុរក្ខតោ។

“សត្វក្ខត្តញ្ចា ទេវីន្ទ្រា, ទេវវដ្ឋមកាសហំ;
តិណ្ឌិត្តុ ចក្កវត្តិ, មហិយា ឥស្សរោ អហំ។

“វិវេកមនុយុត្តោហំ, និបកោ ច សុសំវុតោ;
ធាវេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“ចតុន្ទ្រវត្តិតោ កប្ប្យ, តាវេសី យំ នរាសកំ;
ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, តរណាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មម្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហត្តំ បន បត្យា អត្ថនោ សម្មា បដិបត្តិយា បរិបុណ្ណាការវិការីនមុខេន
អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “អាពាធមេ សមុប្បន្នេ” តិ តាចំ អភាសិ។

៣០. តត្ថ អាពាធមេ សមុប្បន្នេតិ សរីរស្ស អាពាធនតោ “អាពាធា” តិ
លទ្ធនាមេ វិសភាគធាតុក្លោកហេតុកេ រោគេ មម្ហំ សញ្ញាតេ។ សតិ មេ
ឧបបដ្ឋថាតិ “ឧប្បន្នោ ខោ មេ អាពាធា, ហំនំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យទិទំ អាពាធា
វឌ្ឍេយ្យ។ យាវ បនាយំ អាពាធា នវឌ្ឍតិ, ហន្តាហំ វិរិយំ អារភាមិ ‘អប្បត្តស្ស
បត្តិយា អនធិកតស្ស អធិគមាយ អសច្ចិកតស្ស សច្ចិកិរិយាយា” តិ
វិរិយាវម្កវត្តក្ខតា សតិ តស្សេវ អាពាធស្ស វសេន ទុក្ខាយ វេទនាយ
បិដ្ឋិយមានស្ស មម្ហំ ឧបបាទិ។ តេនាហ “អាពាធាមេ សមុប្បន្នោ, កាលោ
មេ នប្បមជ្ឈិតុ” ត្ថិ។ ឯវំ ឧប្បន្នញ្ចំ សតី អន្តុសំ កត្វា អយំ ថេរោ អរហត្តំ
បត្តោតិ។

ឧត្តិយត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ចតុត្ថវគ្គោ

១. គហ្វរតីរិយត្ថេរកាថាវណ្ណាធា

ដុដ្ឋោ ខំសេហិតិ អាយស្មតោ គហ្វរតីរិយត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ ឥតោ ឯកតីសេ កហ្វេ សិទិស្ស ភកវតោ
កាលេ មិគលុទ្ធោ ហុត្វា អរញ្ញេវិចរញ្ញោ អទ្ធស សិទិ ភកវន្តំ អញ្ញតរស្មី
រុក្ខមូលេ ទេវនាគយក្ខានំ ធម្មំ ទេសេន្តំ, ទិស្វា បន បសន្នមានសោ “ធម្មោ ឯស
វុច្ចតី” តិ សវេ និមិត្តំ អគ្គហោសិ។ សោ តេន ចិត្តប្បសាទេន ទេវលោកេ ឧប្បន្នោ
បុន អបរាបរំ សុគតីសុយេវ សំសរញ្ញោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា “អគ្គិទត្ថោ” តិ លទ្ធានាមោ វយប្បត្តោ ភកវតោ
យមកថាធិហារិយំ ទិស្វា សញ្ញាតប្បសាទោ សាសនេ បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ
គហោត្វា គហ្វរតីរេ នាម អរញ្ញដ្ឋានេ វសតិ។ តេនស្ស គហ្វរតីរយោតិ
សមញ្ញា អហោសិ។ សោវិបស្សនំ វឡេត្វា នចិរស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន
វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥២.៤៤-៥០) -

“មិគលុទ្ធោ បុរេ អាសិ, អរញ្ញេវិចិនេ អហំ;
អទ្ធសំ វិរជំ ពុទ្ធិ, ទេវសង្ឃបុរក្ខតំ។

“ចតុសច្ចំ បកាសេន្តំ, ទេសេន្តំ, អមតំ បទំ;
អស្សោសី មធុរំ ធម្មំ, សិទិនោ លោកពន្ធនោ។

“យោសេ ចិត្តំ បសាទេសី, អសមប្បជីបុគ្គលេ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ឧត្តរី ធុត្តរំ ភវំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កហ្វេ, យំ សញ្ញាមលភី តទា;

ទុក្ខតិ នាភិជាតិមិ, យោសសញ្ញាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្យា ភគវន្តំ វុទ្ធិត្វា សាវត្ថិយំ អគមាសិ។ តស្ស អាគតការំ
សុត្វា ញាតកា ឧបគន្ធា មហាធានំ បវត្តេសុំ។ សោ កតិបយទិវសេ វសិត្វា
អរញ្ញមេវ គន្ធកាមោ អហោសិ។ តំ ញាតកា, “ភន្តេ, អរញ្ញំ នាម
ខំសមកសាទិវសេន ពហុបរិស្សយំ, ឥធម៌ វសថា”តិ អាហំសុ។ តំ សុត្វា បេរោ
“អរញ្ញវាសោយេវ មយ្ហំ វុទ្ធិតិ”តិ វិវេកាភិវតិកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ
“ដុដ្ឋោ ខំសេហិ”តិ គាជំ អភាសិ។

៣១. តត្ថ ដុដ្ឋោ ខំសេហិ មកសេហិតិ ខំសនសីលតាយ “ខំសា”តិ
លទ្ធនាមាហិ អន្ធកមក្ខិកាហិ, មកសនញ្ញតេហិ ច សូចិមុខចាលោហិ
ដុស្សិតោ ធរដ្ឋាតិ អត្ថោ។ អរញ្ញស្មិន្តិ “បញ្ចជនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (ចារា. ៦៥៤)
វុត្តអរញ្ញលក្ខណាយោគតោ អរញ្ញោ។ ព្រហ្មវនេតិ មហារុក្ខគច្ឆគហនតាយ
មហាវនេ អរញ្ញានិយំ។ នាគោ សង្គាមសីសេវាតិ សង្គាមាវចរោ ហត្ថិនាគោ
វិយ សង្គាមមុទ្ធនិ បរសេនាសម្បហារំ។ “អរញ្ញវាសោ នាម ពុទ្ធាធិហិ វណ្ណិតោ
ថោមិតោ”តិ ឧស្សហជាតោ សតោ សតិមា ហុត្វា តត្រ តស្មី អរញ្ញោ, តស្មី វា
ខំសាទិសម្មស្សេ ឧបដ្ឋិតេ អធិវាសយេ អធិវាសេយ្យ សហេយ្យ, “ខំសាធរយោ មំ
អាពាធន្តិ”តិ អរញ្ញវាសំ នជហេយ្យាតិ អត្ថោ។

គហ្មវតីរិយត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សុប្បិយត្ថេរគាថាវណ្ណានា

អជំ ជីវមាណេនាតិ អាយស្មតោ សុប្បិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា តាបសបព្ពន្ធុំ

បញ្ចេញនូវអរញ្ញាយតនេ វសន្តោ តត្ថ ភក្កវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ជលាជលំ
អនាសិ, តថា ភិក្ខុសង្ឃស្ស។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
កស្សបស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កាលេ ខត្តិយកុលេ និព្វត្តិត្វា អនុក្កមេន វិញ្ញតំ
បត្តោ កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេន លទ្ធសំវេតោ សាសនេ បញ្ចេញនូវ
ពហុស្សតោ អហោសិ។ ជាតិមទេន សុតមទេន ច អត្តានំ ឧក្កំសេន្តោ បរេ ច
វម្តេន្តោ វិហាសិ។ សោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន សាវត្ថិយំ
បរិភូត្របេ សុសាណគោបកកុលេ និព្វត្តិ។ សុប្បិយោតិស្ស នាម អហោសិ។
អថ វិញ្ញតំ បត្តោ អត្តនោ សហាយភូតំ សោចាកត្តេវ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស
សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសំវេតោ បញ្ចេញនូវ សម្មាបដិបត្តិ បូរេត្វា “អជំ
ជីវមាណេនា” តិ កាថំ អភាសិ។

៣២. តត្ថ អជន្តិ ជរាវហិតំ, និព្វានំ សន្ធាយាហ។ តញ្ជី អជាតត្តា នត្តិ ឯត្ត
ជរា, ឯតស្មី វា អធិគតេ បុគ្គលស្ស សា នត្តិតិ ជរាភាវហេតុតោបិ អជំ នាម។
ជីវមាណេនាតិ ជីវន្តេន, ខណោ ខណោ ជំ ចាបុណន្តេន។ តប្បមាណេនាតិ
សន្តប្បមាណេន, រាគាធិហិ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ ទយ្ហមាណេន។ និព្វត្តិន្តិ
យថាវុត្តសន្តាចាការតោ និព្វតសភាវំ និព្វានំ។ និមិយន្តិ បរិវត្តេយ្យំ
ចេតាបេយ្យំ។ បរមំ សន្តិន្តិ
អនវសេសកិលេសាភិសង្ខារបរិឡាហរូបសមធម្មតាយ ឧត្តមំ សន្តិ។ ចត្វហិ
យោគេហិ អនុពន្ធត្តា យោគក្ខេមំ។ អត្តនោ ឧត្តវិភវស្ស កស្សចិ អភាវតោ
អនុត្តរំ។ អយញ្ញេត្ត សង្ខេបត្តោ - ខណោ ខណោ ជរាយ អភិកុយ្យមាណត្តា
ជីវមាណេន, តថា រាគគីរាធិហិ សន្តប្បមាណេន គតោ ឯវំ អនិច្ចេន ទុក្ខេន
អសារេន សព្វថាបិ អនុបសន្តសភាវេន សឧបទ្ធករេន, តប្បដិបក្ខភាវតោ អជំ
បរមុបសមភូតំ កេនចិ អនុបទ្ធតំ អនុត្តរំ និព្វានំ និមិយំ បរិវត្តេយ្យំ “មហា វត
មេ លាភោ មហា ឧទយោ ហត្ថគតោ” តិ។ យថា ហិ មនុស្សា យំ កិញ្ចី ភណ្ឌំ

បរិវេត្តន្តា និរេបេក្ខា គយ្ហមាណន សម្ពហុមាណា ហោន្តិ, ឯវមយំ ខេរោ
បហិតត្តោវិហារន្តោ អត្តនោ កាយេ ច ជីវិតេ ច និរេបេក្ខតំ, និព្វានំ
បដិបេសិតត្តញ្ចា បកាសេន្តោ “និមិយំ បរមំ សន្តិ, យោគក្ខេមំ អនុត្តរ”ន្តិ វត្ថា
តមេវ បដិបត្តិ បរិព្រហយន្តោវិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ២.៥២.៥១-៧៧) -

“វុរុណោ នាម នាមេន, ព្រាហ្មណោ មន្តចារគូ;
ឆទ្ទេត្វា ទស បុត្តានិ, វនមជ្ឈោគហី តទា។

“អស្សមំ សុកតំ កត្វា, សុវិតត្តំ មនោរមំ;
បណ្ណាសាលំ កវិត្វាន, វសាមិ វិបិនេ អហំ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មមុទ្ធវិតុកាមោ សោ, អាគន្ធិ មម អស្សមំ។

“យាវតា វនសណ្ឋាម្ហិ, ឌីកាសោ វិបុលោ អហុ;
ពុទ្ធស្ស អានុភាវេន, បជ្ឈលី វិបិនំ តទា។

“ទិស្វាន តំ ចាជិហំ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស តាទិនោ;
បត្តបុជំ គហេត្វាន, ជលេន បូជយី អហំ។

“ឧបកន្ធាន សម្ពុទ្ធី, សហទាវិមទាសហំ;
អនុកម្មាយ មេ ពុទ្ធា, ឥទំ វចនមព្រាវិ។

“ទាវិការំ គហេត្វាន, បជ្ឈតោ ឯហិ មេ តុវំ;
បរិតុត្តេ ច សង្ឃម្ហិ, បុព្វំ តវ ភវិស្សតិ។

“បុជកំ តំ គហេត្វាន, ភិក្ខុសង្ឃស្សនាសហៈ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, តុសិតំ ឧបបន្ន្នហំ។

“តត្ថ ទិព្វេហិ នច្ឆេហិ, គីតេហិ វាទិតេហិ ច;
បុញ្ញកម្មេន សំយុត្តំ, អនុភោមិ សនា សុខំ។

“យំ យំ យោនុបបន្នាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណសំ;
ភោគេ មេ ឧនតា នត្ថិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“យាវតា ចតុរោ ទីទា, សសមុទ្ធា សបព្ពតា;
ជលំ ពុទ្ធស្ស ទត្វាន, ឥស្សរំ ការយាមហំ។

“យាវតា យេ បក្ខិគណា, អាគាសេ ឧប្បតន្តិ ច;
តេហិ មេ វសមន្នេន្តិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“យាវតា វនសណ្ឌាម្ហិ, យក្ខា ភូតា ច វក្ខុសា;
កុម្មណ្ណា ករុឡា ចាបិ, ចារិចរិយំ ឧបេន្តិ មេ។

“កុម្មា សោណា មធុកាវា, ឌំសា ច មកសា ឧភោ;
តេហិ មំ វសមន្នេន្តិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“សុបណ្ណា នាម សកុណា, បក្ខិជាតា មហាព្ពលា;
តេហិ មំ សរណំ យន្តិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“យេហិ ទីយាយុកា នាគា, ឥទ្ធិមន្តោ មហាយសា;
តេហិ មំ វសមន្នេន្តិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“សីហា ព្យក្សា ច ទីបី ច, អច្ឆកោកតវច្ឆកា;

តេជី មំ វេសមន្ទេន្តិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“ឡិសដី តិណវាសី ច, យេ ច អាភាសវាសីនោ;
សព្វេ មំ សរណំ យន្តិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“សុទុទ្ទសំ សុនិបុណំ, គម្ពីរំ សុប្បកាសិតំ;
ជស្សយិ ត្វា វិហារមិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“វិមោក្ខេ អដ្ឋ ដុសិត្វា, វិហារមិ អនាសវោ;
អាតាបី និបកោ ចាហំ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“យេ ជលជ្ជា ពុទ្ធបុត្តា, ឌីណនោសា មហាយសា;
អហមញ្ញតរោ តេសំ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“អភិញ្ញាចារមី គន្ធា, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“តេវិជ្ជា ឥទ្ធិបត្តា ច, ពុទ្ធបុត្តា មហាយសា;
ទិព្វសោតំ សមាបន្នា, តេសំ អញ្ញតរោ អហំ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វាបិ តមេវ កាជំ អញ្ញាព្យាករណាវសេន អភាសិ។

សុប្បិយត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សោចាកត្រូវតាមវណ្ណា

យថាបិ ឯកបុត្តស្មិន្តិ អាយស្មតោ សោចាកត្រូវស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ហុត្វា តត្ថ តត្ថ វិវដ្តបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ កកុសន្ទស្ស ភគវតោ កាលេ អញ្ញាតវស្ស កុដ្ឋម្ពិកស្ស បុត្តោ
ហុត្វា និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ពិជប្បវជលានិ សត្ត
ឧបនេសិ។ បដិគ្គហេសិ ភគវា អនុកម្មំ ឧបាទាយ។ សោ ភិក្ខុសង្ឃេ ច
អភិប្បសន្នោ សលាកភត្តំ បដ្ឋបេត្វា សង្ឃទ្ទេសវសេន តិណ្ណំ ភិក្ខុនំ
យាវតាយុកំ ជីវភត្តំ អនាសិ។ សោ តេហិ បុញ្ញកម្មេហិ អបរាបរំ
នេវមនុស្សសុ សម្បត្តិ អនុភវន្តោ ឯកទា មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តោ ឯកស្ស
បច្ឆេកពុទ្ធស្ស ជីវភត្តំ អនាសិ។ ឯវំ តត្ថ តត្ថ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិសុ ឯវំ
បរិព្ពមន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ បុរិមកម្មនិស្សន្ទេន សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវាយ
ទុគ្គតិវិទ្យា កុដ្ឋម្ពិ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្ស មាតា ទស មាសេ កុដ្ឋនា បរិហារិត្វា
បរិបក្កេ គព្ពេវិជាយនកាលេ វិជាយិតុំ អសក្កោន្តិ មុដ្ឋំ អាបដ្ឋិត្វា ពហុវេលំ
មតាវិយ និបដ្ឋិ។ តំ ញាតកា “មតា” តិ សញ្ញាយ សុសានំ នេត្វា ចិត្តកំ
អារោហេត្វា នេវតានុភាវេន វាតុវុដ្ឋិយា ឧដ្ឋិតាយ អគ្គី អនត្វា បក្កមីសុ។
នារកោ បដ្ឋិមភារិកត្តា នេវតានុភាវេន មាតុកុដ្ឋិតោ អារោកោ និក្ខមិ។ មាតា
បន កាលមកាសិ។ នេវតា តំ គហេត្វា មនុស្សរូបេន សុសានគោបកស្ស
គេហេ វេបេត្វា កតិបយកាលំ បតិរូបេន អាហារេន ចោសេសិ។ តតោ បរំ
សុសានគោបកោ ច នំ អត្តនោ បុត្តំ កត្វា វឌ្ឍេតិ។ សោ តថា វឌ្ឍេន្តោ តស្ស
បុត្តេន សុបិយេន នាម នារកេន សន្ធិ កិឡន្តោ វិចរតិ។ តស្ស សុសានេ
ជាតសំវឌ្ឍការវតោ សោចាកោតិ សមញ្ញា អហោសិ។

អថេកធីវសំ សត្តវស្សិកំ តំ ភគវា បច្ឆសវេលាយ ព្រាណជាលំ បត្តវត្វា
វេនេយ្យពន្ធវេ ឌីលោកេត្វា ព្រាណជលន្តោគធំ ធិស្វា សុសានជ្ជានំ អគមាសិ។
ធារកោ បុព្វហេតុនា ចោធិយមាធា បសន្នមានសោ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា
វន្តិត្វា អដ្ឋាសិ។ សត្តា តស្ស ធម្មំ កថេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បព្ពដ្ឋំ យាចិត្វា
“បិតរា អនុញ្ញាតោសី” តិ វុត្តោ បិតរំ សត្តុ សន្តិកំ នេសិ។ តស្ស បិតា សត្តារំ
ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា “ភន្តេ, ឥមំ ធារកំ បញ្ចាដេថា” តិ អនុជានិ។ សត្តា តំ
បញ្ចាដេត្វា មេត្តាភាវនាយ និយោដេសិ។ សោ មេត្តាកម្មជ្ជានំ គហេត្វា
សុសានេវិហារន្តោ ច ចិនស្សេវ មេត្តាលានំ និព្ពត្តេត្វា លានំ ចាធកំ កត្វា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ សន្នាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៥.១-
៧) -

“កកុសន្ទោ មហាវិរោ, សព្ពធម្មាន ចារត្វ;
គណម្ពា វ្យុបកដ្ឋោ សោ, អគមាសិ វនន្តរំ។

“ពីជមិញ្ញំ គហេត្វាន, លតាយ អាវុណី អហំ;
ភគវា តម្ពិ សមយេ, លាយតេ បព្ពតន្តវេ។

“ធិស្វានហំ ទេវទេវំ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
ធឹក្ខណេយ្យស្ស វីរស្ស, ពីជមិញ្ញមទាសហំ។

“ឥមស្មីយេវ កប្បម្ពិ, យំ មិញ្ញមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពីជមិញ្ញស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា លាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហា ហុត្វា បន អញ្ជេសំ សោសានិកភិក្ខុនំ មេត្តាភាវនាវិធី ធស្សេន្តោ
“យថាបិ ឯកបុត្តស្មី” ត្ថិ កាថំ អភាសិ។

៣៣. តត្ថយថាតិ ឱបម្ពត្ថេ និបាតោ។ ឯកបុត្តស្មិន្ទំ បុនាតិ ច កុលវំសំ
 តាយតិ ចាតិ បុត្តោ, អត្រជាធិកេនោ បុត្តោ។ ឯកោ បុត្តោ ឯកបុត្តោ, តស្មី
 ឯកបុត្តស្មី។ វិសយេ ចេតំ ភុម្មវេនំ។ បិយស្មិន្ទំ បិយាយិតព្ពតាយ ចេវ
 ឯកបុត្តតាយ ច រូបសីលាចារាធិហិ ច បេមករណដ្ឋានភូតេ។ កុសលីតិ
 កុសលំ វុច្ឆតិ ខេមំ សោត្តិកាវោ, តំ លភិតតព្ពំ ឯតស្ស អត្ថិតិ កុសលី, សត្តានំ
 ហិរេសី មេត្តជ្ឈាសយោ។ សព្វេសុ ចាណេសូតិ សព្វេសុ សត្តេសុ។ សព្ពត្តាតិ
 សព្ពាសុ ធិសាសុ សព្វេសុ វា ភវាធិសុ, សព្ពាសុ វា អវត្តាសុ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ -
 យថា ឯកបុត្តកេ បិយេ មនាបេ មាតាបិតា កុសលី ឯកន្តហិរេសី ភវេយ្យ,
 ឯវំ បុរត្ថិមាធិកេនាសុ សព្ពាសុ ធិសាសុ, កាមភវាធិកេនេសុ សព្វេសុ ភវេសុ
 ធម្មាធិកេនាសុ សព្ពាសុ អវត្តាសុ ច បិតេសុ សព្វេសុ សត្តេសុ
 ឯកន្តហិរេសីតាយ កុសលី ភវេយ្យ, “មិត្តោ ឧទាសីនោ បញ្ចត្តិកោ” តិ សីមំ
 អកត្វា សីមាសម្ពេទវសេន សព្ពត្ថ ឯករសំ មេត្តំ ភាវេយ្យាតិ។ ឥមំ បន កាថំ
 វត្វា “សចេ តុម្ពេ អាយស្មន្តោ ឯវំ មេត្តាភាវនំ អនុយុញ្ញេយ្យាថ, យេ តេ
 ភគវតោ ‘សុខំ សុបតី’ តិ អាធិនា (អ. និ. ១១.១៥) ឯកាទស មេត្តានិសំសា វុត្តោ,
 ឯកំសេន តេសំ ភាគិនោ ភវថា” តិ ឱវាទមទាសិ។

សោចាកត្តេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ចោសិយត្តេវតាថាវណ្ណានា

អនាសន្តវាតិ អាយស្មតោ ចោសិយត្តេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិរ
 បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ វិវដ្តបនិស្សយំ ពហុំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា
 សុគតីសុ ឯវំ សំសរន្តោ ឥតោ ទ្វេនវុតេ កប្បេ តិស្សស្ស ភគវតោ កាលេ
 មិគលុទ្ធោ ហុត្វា អវញ្ញោ វិចរតិ។ អថ ភគវា តស្ស អនុគ្គហំ កាតុំ អវញ្ញំ គន្ធា
 តស្ស ចក្កបថេ អត្តានំ ធនេស្សសិ។ សោ ភគវន្តំ ធិស្វា បសន្នចិត្តោ អារុដំ

និក្ខិបិត្វា ឧបសង្កមិត្វា អញ្ញាលី បគ្គយ្ហ អដ្ឋាសិ។ ភក្កវា និសីទិតុកាមតំ
ធស្សេសិ។ សោ តាវនេវ តិណមុជ្ជិយោ គហេត្វា សមេ ភូមិភាគេ សក្កច្ចំ
សន្តិវត្វា អនាសិ។ និសីទិ តត្ថ ភក្កវា អនុកម្យំ ឧបាទាយ។ និសិន្នេ បន ភក្កវតិ
អនប្បកំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេន្តោ ភក្កវន្តំ វន្តិត្វា សយម្បិ ឯកមន្តំ
និសីទិ។ អថ ភក្កវា “ឯត្ថកំ វដ្ឋតិ ឥមស្ស កុសលពិជ”ន្តិ ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។
អចិរបក្កន្តេ ភក្កវតិ តំ សីហោ មិគរាជា យាតេសិ។ សោ កាលង្គតោ
នេវលោកេ និព្ពត្តិ។ “សោ កិវ ភក្កវតិ អនុបគច្ឆន្តេ សីហោន យាតិតោ និរយេ
និព្ពត្តិស្សតី”តិ តំ ទិស្វា ភក្កវា សុគតិយំ និព្ពត្តនត្ថំ កុសលពិជរោបនត្ថព្វា
ឧបសង្កមិ។

សោ តត្ថ យាវតាយុកំ វត្វា តតោ នេវលោកតោ ចរិត្វា សុគតិសុយេវ
បរិវត្តេន្តោ ឥមស្សី ពុទ្ធប្បនេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស មហាវិកវស្ស សេដ្ឋិនោ
បុត្តោ សង្កាមជិតត្រវស្ស កនិជ្ជភាតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ ទោសិយោតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ធារាបរិគ្គហំ កត្វា ឯកំ បុត្តំ លភិត្វា
អន្តិមភវិកតាយ ធម្មតាយ ហោទិយមាណោ ជាតិអាទី បដិច្ច ឧប្បន្នសំវេកោ
បព្ពជិត្វា អរញ្ញំ បរិសិត្វា វ្របកដ្ឋោ ហុត្វា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនំ
អនុយុញ្ញេន្តោ នចិរស្សេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ខេវ ២.៥៣.១-១២) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, លម្ពកោ នាម បព្ពតោ;
តត្ថេវ តិស្សោ សម្ពុទ្ធោ, អញ្ញោកាសម្ពិ ចង្កមិ។

“មិគលុទ្ធោ តទា អាសី, អរញ្ញោ កាននេ អហំ;
ទិស្វាន តំ នេវនេវ, តិណមុជ្ជិមទាសហំ។

“និស័ទនត្ថំ ពុទ្ធស្ស, ទត្វា ចិត្តំ បសាទយី;
សម្ពុទ្ធុំ អភិវាទេត្វា, បក្កាមី ឧត្តរាមុខោ។

“អចិរំ គតមត្តស្ស, មិគរាជា អចោជយី;
សោហោន ចោជិតោ, សន្តោ តត្ថ កាលន្តិតោ អហំ។

“អាសន្នេ មេ កតំ កម្មំ, ពុទ្ធសេដ្ឋេ អនាសវេ;
សុមុត្តោ សរវេកោវ, ទេវលោកមគធិបំ។

“យូចោ តត្ថ សុភោ អាសិ, បុញ្ញកម្មានិទិម្ពិតោ;
សហស្សកណ្ណោ សតកេណ្ឌោ, ធជាលុ ហិរតាមយោ។

“បភា និទ្ធាវតេ តស្ស, សតរំសីវ ឧត្តតោ;
អាកិណ្ណោ ទេវកញ្ញាហិ, អាមោធិ កាមកាមិហំ។

“ទេវលោកា ចរិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោធិតោ;
អាកន្ធាន មនុស្សត្ថំ, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។

“ចតុន្ទុតិតោ កប្បេ, និស័ទនមទាសហំ;
ធុត្ថតី នាភិជាធាមិ, តិណមុដ្ឋេ វេទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា ភគវន្តំ វន្តិតុំ សាវត្ថី អាគតោ ញាតី អនុកម្មាយ
ញាតិគេហំ អគមាសិ។ តត្ថ នំ បុរាណធុតិយិ កា វន្តិត្វា អាសនទានាធិនា
បឋមំ ឧចាសិការិយ វត្ថំ ទស្សេត្វា ថេរស្ស អដ្ឋាសយំ អជានន្តិ បន្ទា
ឥត្ថិកុត្តាធិហិ បលោភេតុកាមា អហោសិ។ ថេរោ “អហោ អន្ធពាលា
មាធិសេបិ នាម ឯវំ បដិបដ្ឋតី”តិ ចិន្តេត្វា កិញ្ចំ អវត្វា ឧដ្ឋាយាសនា អវញ្ញមេវ

គតោ។ តំ អារញ្ញកាភិក្ខុ “កី, អារុសោ, អតិលហំ, និវត្តោសិ, ញាតកេហិ ន
ធិដ្ឋោសី” តិ បុច្ឆិសុ។ ថេរោ តត្ថ បវត្តិ អាចិត្តន្តោ “អនាសន្នវរា ឯតា” តិ គាថំ
អភាសិ។

៣២. តត្ថ អនាសន្នវរា ឯតា ឥត្តិយោ ន អាសន្នា អនុបគតា, ទូរេ ឯវ វា
បិតា ហុត្វា វរា បុរិសស្ស សេដ្ឋា ហិតាវហា, តញ្ច ខោ និច្ចមេវ សព្វកាលមេវ,
ន រត្តិមេវ, ន ធិវាបិ, ន រហោវេលាយបិ។ វិជានតា តិ វិជានន្តេន។

“អនាសន្នបរា” តិ បិ ចាឡិ, សោ ឯវត្តោ។ អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ -
ចណ្ឌាហិតិ អស្សមហីសសីហាព្យគ្យយ ក្ខួរក្ខួសបិសាបាបិ មនុស្សនំ
អនុបសង្កមន្តោ វរា សេដ្ឋា, ន អនត្តាវហា, តេ បន ឧបសង្កមន្តា ធិដ្ឋធម្មិកំយេវ
អនត្តំ ករេយ្យំ។ ឥត្តិយោ បន ឧបសង្កមិត្វា ធិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកំ
វិមោក្ខនិស្សិតម្បិ អត្តំ វិនាសេត្វា មហាន្តំ អនត្តំ អាចារេន្តិ, តស្មា អនាសន្នវរា
ឯតា និច្ចមេវ វិជានតា តិ។ ឥនានិ តមត្តំ អត្ថបនាយិកំ កត្វា ទស្សន្តោ
“តាមា” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ តាមា តិ គាមំ។ ឧបយោគតេ ហិ ឯតំ និស្សក្កវចនំ។
អរញ្ញមាគម្មា តិ អរញ្ញតោ អាគន្ធា។ ម-កាវោ បទសន្ធិកវោ, និស្សក្កេ ចេតំ
ឧបយោគវចនំ។ តតោ តិ មញ្ចកតោ។ អនាមន្តេត្វា តិ អនាលបិត្វា
បុរាណុតិយិកំ “អប្បមត្តា ហោហី” តិ ឯត្ថកម្បិ អវត្វា។ ចោសិយោ តិ
អត្តានមេវ បរិវិយ វនតិ។ យេ បន “បក្កាមិ” ត្ថិ បឋន្តិ, តេសំ អហំ ចោសិយោ
បក្កាមិត្ថិ យោជនា។ យេ បន “សា ឥត្តិ ថេរំ យរំ ឧបគតំ ភោជេត្វា
បលោភេតុកាមា ជាតា, តំ ធិស្វា ថេរោ តាវនេវ គេហតោ និក្ខមិត្វា វិហារំ
គន្ធា អត្តនោ វសនដ្ឋានេ មញ្ចកេ និសីទិ។ សាបិ ខោ ឥត្តិ បច្ឆាភត្តំ
អលន្តតបដិយត្តា វិហារេ ថេរស្ស វសនដ្ឋានំ ឧបសង្កមិ។ តំ ធិស្វា ថេរោ កិត្យិ
អវត្វា ឧដ្ឋាយ ធិវាជ្ជានមេវ គតោ” តិ វនន្តិ, តេសំ “តាមា អរញ្ញមាគម្មា” តិ

គាថាបទស្ស អត្តោយថាវុត្តរសេនេវ និយ្យតិវិហារោ ហិ វេទ “អរញ្ញ”ន្តិ
អធិប្បតោ។

ចោសិយត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សាមញ្ញកានិត្តតាថាវណ្ណានា

សុខំ សុខត្ថោតិ អាយស្មតោ សាមញ្ញកានិត្តស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ហុត្វា តត្ថ តត្ថ ភវេ កុសលំ ឧបចិនន្តោ វេតោ
ឯកនវុតោ កប្បេ វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តោ វិបស្សី
ភគវន្តំ ធិស្វា បសន្នមានសោ ឯកំ មញ្ចំ អធាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ វេសស្មី ពុទ្ធប្បាទេ អញ្ញតវស្ស បរិព្ពាជកស្ស បុត្តោ
ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សាមញ្ញកានិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញតំ បត្តោ សត្ត
យមកថាធិហារិយំ ធិស្វា បសន្នមានសោ សាសនេ បព្ពជិត្វា ចរិយានុកូលំ
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា ឈានំ និព្ពត្តត្វា ឈានំ ចាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេវ ១.៣៦.៣០-៣៣) -

“វិបស្សិនោ ភគវតោ, លោកដេដ្ឋស្ស តាធិនោ;
ឯកំ មញ្ចំ មយា ធិន្តំ, បសន្នេន សចាណិទា។

“ហត្ថិយានំ អស្សយានំ, ធិព្ពយានំ សមជ្ឈកំ;
តេន មញ្ញក ទានេន, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។

“ឯកនវុតិកោ កប្បេ, យំ មញ្ញមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, មញ្ញទានស្សិនំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មញ្ញំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ថេរស្ស បន គិហិសហាយកោ កាតិយានោ នាម បរិព្វាជកោ
ពុទ្ធប្បាទតោ បដ្ឋាយ តិគ្គិយានំ ហតលាភសក្ការតាយ ឃាសន្នាទនមត្តម្យី
អលកន្តោ អាជីវកាបកតោ ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ពេ សាកិយបុត្តិយា នាម
មហាលាភគ្គយសគ្គប្បត្តា សុខេន ជីវេ, មយំ បន ទុក្ខិតា កិច្ចជីវិកា, កមំ នុ
ខោ បដិបជ្ជមានស្ស ទិដ្ឋជម្មិកញ្ចេវ សម្បរាយិកញ្ច សុខំ សម្បជ្ជតិ” តិ បុច្ឆិ។
អថស្ស ថេរោ “និប្បវិយាយតោ សុខំ នាម លោកុត្តរសុខមេវ, តញ្ច តទន្ធរំ
បដិបត្តិ បដិបជ្ជន្តស្សេវ” តិ អត្តនា តស្ស អធិគតភាវំ បរិយាយេន វិភាវេន្តោ
“សុខំ សុខត្ថោលភតេ តទាចរ” ត្ថិ កាថំ អភាសិ។

៣៥. តត្ថ សុខន្តិ និរាមិសំ សុខំ ឥនាធិប្បេតំ។ តញ្ច ជលសមាបត្តិ ថេរំ
និព្វានញ្ច។ តថា ហិ “អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ថេរំ អាយតិញ្ច
សុខវិចារកោ” (ធិ. និ. ៣.៣៥៥; អ. និ. ៥.២៧; វិភ. ៨០៤) “និព្វានំ បរមំ សុខ” ត្ថិ (ធិ.
ប. ២០៣-២០៤) ច វុត្តំ។ សុខត្ថោតិ សុខប្បយោជនោ, យថាវុត្តេន សុខេន
អត្ថិកោ។ លភតេតិ ចាបុណាតិ, អត្ថិកស្សេវេនំ សុខំ, ន ឥតរស្ស។ កោ បន
អត្ថិកោតិ អាហា “តទាចរ” ត្ថិ តទត្ថំ អាចរន្តោ, យាយ បដិបត្តិយា តំ បដិបត្តិ
បដិបជ្ជន្តោតិ អត្ថោ។ ន កេវលំ តទាចរំ សុខមេវ លភតេ, អថ ខោ កិគ្គិញ្ច
បប្បេតិ “ឥតិបិ សីលវា សុបរិសុទ្ធកាយវចីកម្មន្តោ សុបរិសុទ្ធជីវេ ឈាយិ
ឈានយុត្តោ” តិ អាទិនា កិគ្គិ បរមុខា បត្តជយសតំ ចាបុណាតិ។ យសស្ស
វឡុតិសិ សម្មុខេ គុណាភិក្ខុវស្នាតោ បរិវាសម្បទាសន្នាតោ ច យសោ អស្ស
បរិព្រហាតិ។ ឥនាធិ “តទាចរ” ត្ថិ សាមញ្ញតោ វុត្តមត្តំ សរូបតោ ទស្សេន្តោ -
“យោ អរិយមជ្ឈដ្ឋិកមញ្ញសំ ឧដ្ឋំ, ភាវេតិ មគ្គំ អមតស្ស បត្តិយា” តិ អាហា។
តស្សត្ថោ យោ បុគ្គលោ កិលេសេហិ អារកត្តា បរិសុទ្ធខេន បដិបជ្ជន្តានំ
អរិយភាវករណាជ្ជេន អរិយំ, សម្មាទិដ្ឋិអាទិអដ្ឋង្គសមុទាយតាយ អដ្ឋង្គិកំ,
អន្តទ្វយរហិតមជ្ឈិមបដិបត្តិភាវតោ អកុដិលជ្ជេន អញ្ញសំ,

កាយវត្តាធិប្បហានតោ ឧដ្ឋំ, និព្វានត្ថិកេហិ មគ្គនិយដ្ឋេន កិលេសេ មារេន្តោ
គមនដ្ឋេន ច “មគ្គ”ន្តិ លទ្ធនាមំ ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទំ អមតស្ស
អសន្ធិតាយ ធាតុយា បត្តិយា អធិកមាយ ភាវេតិ អត្ថនោ សន្តានេ ឧប្បាទេតិ
វឿតិ ច, សោ និប្បវិយាយេន “សុខត្ថោ តទាចរ”ន្តិ វុច្ចតិ, តស្មា យថាវុត្ថំ សុខំ
លភតិ។ តំ សុត្វា បរិព្ពាជកោ បសន្នមានសោ បព្ពជិត្វា សម្មា បដិបជ្ឈន្តោ
នចិរស្សេវ វិបស្សនំ វឿត្វា អរហត្ថំ ចាបុណី។ ឥទមេវ ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

សាមញ្ញកាធិត្ថរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. កុមាបុត្តត្ថរកាថាវណ្ណានា

សាធុ សុតន្តិ អាយស្មតោ កុមាបុត្តត្ថរស្ស កាថា។ កា ឧប្បតិ? សោ កិរ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ ឥតោ ឯកនវុតេ កប្បេ អជិនចម្មវសនោ តាបសោ
ហុត្វា ពន្ធមតីនគរេ រាជុយ្យានេ វសន្តោ វិបស្សី ភកវន្តំ បស្សិត្វា
បសន្នមានសោ ចាទព្ពញ្ញនតេលំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តោ។ តតោ បដ្ឋាយ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ អវន្តិរដ្ឋេ
វេជ្ជកណ្តាកនគរេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តោ។ “នន្ទោ”តិស្ស នាមំ អកំសុ។
មាតា បនស្ស កុមា នាម, តេន កុមាបុត្តោតិ បញ្ញាយិត្ត។ សោ អាយស្មតោ
សារិបុត្តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា លទ្ធប្បសានោ បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ
បរិយន្តបព្ពតបស្សេ សមណធម្មំ ករោន្តោ វិសេសំ និព្ពត្តតុំ អសក្កោន្តោ
ភកវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា កម្មជ្ជានំ សោធមត្វា សប្បាយជ្ជានេ វសន្តោ
វិបស្សនំ វឿត្វា អរហត្ថំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៥៣.២៤-៣០) -

“នគរ ពន្ធមតិយា, រាជ្យុនេ វសាមហំ;
ចម្បងសី តទា អាសី, កមណ្ឌលុធរា អហំ។

“អន្តសំរិមលំ ពុទ្ធី, សយម្ពំ អបរាជិតំ;
បធានំ បហិតត្ថំ តំ, ឈាយី ឈានតំ វសី។

“សត្តកាមសមិទ្ធព្វា, ឌីយតិណ្ណាមនាសរំ;
ទិស្វា បសន្នសុមនោ, អព្ពញ្ញនមទាសហំ។

“ឯកនុតិតោ កប្ប, អព្ពញ្ញនមទាសហំ;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, អព្ពញ្ញនស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អរញ្ញោ កាយទន្ធិពហុលេ ភិក្ខុ, ទិស្វា តេ ឌីវទន្តោ
សាសនស្ស និយ្យានិកការំ បកាសេន្តោ “សាធុ សុតំ សាធុ ចរិតក” ន្តិ កាបំ
អភាសិ។

៣៦. តត្ថ សាធុតិ សុន្ទរំ។ សុតន្តិ សរនំ។ តព្វា ខោវិវដ្តបនិស្សិតំ
វិសេសតោ អប្បិច្ឆតាទិបដិសំយុត្តំ ទសកថាវត្ថុសរនំ ឥធាធិប្បតំ។ សាធុ
ចរិតកន្តិ តទេវ អប្បិច្ឆតាទិចរិតំ ចិណ្ឌំ, សាធុចរិតមេវ ហិ “ចរិតក” ន្តិ វុត្តំ។
បទទ្ធយេនាបិ ពាហុសច្ចំ តទន្ធរូបំ បដិបត្តិព្វា “សុន្ទរ” ន្តិ ទស្សេតិ។ សទាតិ
សត្តកាលេ នវកមជ្ឈិមថេរកាលេ, សព្វេសុ វា ភីរិយាបថក្ខណេសុ។
អនិកេតវិហារោតិ កិលេសានំ និវាសនដ្ឋានដ្ឋេន បញ្ចកាមគុណា និកេតា
នាម, លោកិយា វា ធម្មារម្មណធម្មា។ យថាហា - “រូបនិមិត្តនិកេតវិសារវិនិពន្ធា
ខោ, គហបតិ, ‘និកេតសារី’ តិ វុច្ឆតិ” តិ អាទិ (សំ. និ. ៣.៣)។ តេសំ និកេតានំ
បហានត្ថាយ បដិបទា អនិកេតវិហារោ។ អត្ថបុច្ឆន្តិ តំ អាជានិតុកាមស្ស

កល្យាណមិត្តំ ឧបសង្កមិត្វា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថបភេទស្ស បុច្ឆនំ,
កុសលាទិភេទស្ស វា អត្ថស្ស សភាវធម្មស្ស “កី, ភន្តេ, កុសលំ, កី អកុសលំ,
កី សាវដ្ឋំ, កី អនវដ្ឋំ” ត្ថិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៩៦) បុច្ឆនំ អត្ថបុច្ឆនំ។

បទក្ខិណាកម្មន្តំ តំ បន បុច្ឆិត្វា បទក្ខិណាក្ខាហិការេន តស្ស ឱវាទេ អធិដ្ឋានំ
សម្មាបដិបត្តិ។ ឥធាបិ “សាធ្វ” តិ បទំ អាទេត្វា យោជេតព្ភំ។ ឯតំ សាមញ្ញន្តិ
“សាធុ សុត” ត្ថិអាទិនា វុត្ថំ យំ សុតំ, យញ្ច ចរិតំ, យោ ច អនិកេតវិហារោ, យញ្ច
អត្ថបុច្ឆនំ, យញ្ច បទក្ខិណាកម្មំ, ឯតំ សាមញ្ញំ ឯសោ សមណភារោ។ យស្មា
ឥមាយ ឯវ បដិបទាយ សមណភារោ, ន អញ្ញថា, តស្មា “សាមញ្ញ” ត្ថិ
និប្បរិយាយតោ មគ្គជលស្ស អធិវចនំ។ តស្ស វា បន អយំ អបណ្ណាកបដិបទា,
តំ បនេតំ សាមញ្ញំ យាទិសស្ស សម្ពាវាតិ, តំ ទស្សេតុំ “អកិញ្ចនស្ស” តិ វុត្ថំ។
អបរិក្ខាហាកស្ស,

ខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណានាសិទានាសាទិបរិគ្គហបដិគ្គហណារហិតស្សាតិ អត្ថោ។

កុមាបុត្តត្ថេត្ថរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. កុមាបុត្តសហាយត្ថេត្ថរគាថាវណ្ណានា

នាណជនបទំ យន្តីតិ អាយស្មតោ កុមាបុត្តសហាយត្ថេត្ថស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ វិវដ្តបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចតុនវុតេ កប្បេ សិទ្ធកត្តស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ
និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ អរញ្ញំ បរិសិត្វា ពហុំ វុត្ថនណ្ឌំ ជិដ្ឋិត្វា កត្តរយដ្ឋិ កត្វា
សង្ឃស្ស អនាសិ។ អញ្ញញ្ច យថាវិភំ បុញ្ញំ កត្វា ទេវេសុ និព្ពត្តិត្វា តតោ
បដ្ឋាយ សុគតីសុយេវ បរិវត្តន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ វេជ្ជ កណ្តាកនករេ ឥន្ទេ
កុលេ និព្ពត្តិ។ សុទន្តោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ “វាសុលោ” តិ កេចិ វទន្តិ។ សោ
កុមាបុត្តស្ស បិយសហាយោ ហុត្វាវិចរន្តោ “កុមាបុត្តោ បព្ពជិតោ” តិ សុត្វា

“ន ហ៊ី ជូន សោ ឡើង កោ ធម្មវិនិយោ, យត្ថ កុមាបុត្តោ បព្វជិតោ” តិ តទនុពាន្តេន
សយម្បី បព្វជិតុកាមោ ហុត្វា សត្តុ សន្តិកំ ឧបសង្កម៌។ តស្ស សត្តា ធម្មំ
នេសេសិ។ សោ ភិយ្យោសោមត្តាយ បព្វជ្ជាយ សញ្ញាតនន្ទោ បព្វជិត្វា
កុមាបុត្តេនេ សទ្ធិ បរិយន្តបព្វតេ ភាវនានុយុត្តោ វិហរតិ។ តេន ច សមយេន
សម្ពហុលា ភិក្ខុ នាណាជនបទេសុ ជនបទចារិកំ ចរន្តាបិ គច្ឆន្តាបិ អាគច្ឆន្តាបិ
តំ ហំ ឧបគច្ឆន្តិ។ តេន តត្ថ កោលាហលំ ហោតិ។ តំ ទិស្វា សុទន្តត្ថេវ “ឥមេ
ភិក្ខុ និយ្យានិកសាសនេ បព្វជិត្វា ជនបទវិភក្តំ អនុវត្តន្តា ចិត្តសមាធិ
វិវាធជន្តិ” តិ សំវេគជាតោ តមេវ សំវេគំ អត្តនោ ចិត្តទមនស្ស អង្គុសំ ករោត្តោ
“នាណាជនបទំ យន្តិ” តិ កាចំ អភាសិ។

៣៧. តត្ថ នាណាជនបទន្តិ វិសុំ វិសុំ នាណាវិធំ ជនបទំ,
កាសិកោសលាទិអនេករជ្ជន្តិ អត្តោ។ យន្តិ តិ គច្ឆន្តិ។ វិចរន្តា តិ “អសុកោ
ជនបទោ សុភិក្ខោ សុលភិបិណ្ឌោ, អសុកោ ខេមោ
អរោកោ” តិ អាទិវិភក្តវសេន ជនបទចារិកំ ចរន្តា។ អសញ្ញតា តិ តស្សេវ
ជនបទវិភក្តស្ស អប្បហ័នតាយ ចិត្តេន អសំយតា។ សមាធិញ្ញា វិវាធជន្តិ តិ
សព្វស្សបិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស មូលភូតំ ឧបចារប្បនាភេទំ សមាធិញ្ញា នាម
វិវាធជន្តិ។ ច-សន្តោ សម្ភារនេ។ ទេសន្តវចរណេន ឈាយិតុំ ឱកាសាភាវេន
អនិច្ចតំ សមាធិ នាធិគច្ឆន្តា, អនិច្ចតញ្ញា វសីភាវនាចានេន ជីវន្តា វិវាធជន្តិ
នាម។ កីសុ រដ្ឋចរិយា កិរិស្សតិ តិ សូតិ និបាតមត្តំ។ “ឯវុក្ខតានំ រដ្ឋចរិយា
ជនបទចារិកា កី កិរិស្សតិ, កី នាម អត្តំ សាធស្សតិ, និវត្តកាវា” តិ
គរហន្តោ វេទតិ។ តស្មា តិ យស្មា ព្យាទិសី ទេសន្តវចរិយា ភិក្ខុស្ស ន អត្តាវហា,
អបិ ច ខោ អនត្តាវហា សម្បត្តិ នំ វិវាធជនតោ, តស្មា។ វិនេយ្យ សារម្ពន្តិ
វសនបទេសេ អរតិវសេន ឧប្បន្នំ សារម្ពំ ចិត្តសំកិលេសំ តទនុវេន
បដិសន្ធានេន វិនេត្វា វុបសមេត្វា។ ឈាយេយ្យា តិ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានេន

លក្ខណៈបដិដ្ឋាននៃ ចាតិ ធុរិយនិច្ច ឈាននៃឈាយយៀង។ អប្បក្ខតោតិ
មិច្ឆាវិគក្កេហិ តណ្ហាធិហិ វា ន បុរក្ខតោតិ តេសំ វសំ អនុបគច្ឆន្តោ
កម្មជ្ជានមេវ មនសិ ករេយ្យាតិ អត្តោ។ ឯវំ បន វត្វា ថេរោ តមេវ សំវេតំ
អន្តិកំ កត្វាវិបស្សនំ វឌ្ឍន្តា អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបដានេ (អប. ថេរ
២.៥៣.៣៦-៤១) -

“កាននំ វនមោគ្គយ្ហ, វេជ្ជំ នេត្វានហំ តទា;
អាលម្ពនំ កវិទ្វាន, សង្ឃស្ស អនទី ពហុ។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, សុត្តតេ អភិវាទិយ;
អាលម្ពនម្ពំ ទត្វាន, បក្កាមី ឧត្តរាមុខោ។

“ចតុន្ទ្រតិកោ កប្បេ, យំ ទណ្ឌាមនទី តទា;
ទុក្ខតី ភាគិជាតាមិ, ទណ្ឌានាស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...ថេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
យំ បនត្ថំ អន្តិកំ កត្វា អយំ ថេរោ អរហន្តំ បត្តោ, តមេវត្ថំ បាទយេ
ថេរោ អរហន្តំ បត្តោបិ “ធានាជនបទំ យន្តិ”តិ ឥទមេវ គាថំ អភាសិ។ តស្មា
តនេវស្ស អញ្ញាញាករណំ អហោសីតិ។

កុមាបុត្តសហាយត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ភវម្មតិត្ថេរគាថាវណ្ណានា

យោ ឥទ្ធិយា សវត្ថុន្តិ អាយស្មតោ ភវម្មតិត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ សិទ្ធិ ភវត្ថំ បស្សិត្វា
បសន្នមានសោ បុប្ផហិ បូជំ អភាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ

ឧប្បន្នោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ ករោន្តោ កោណាគមនស្ស ភគវតោ ចេតិយេ
ធនត្ថញ្ច វេទិកញ្ច ការេសិ។ កស្សបស្ស បនភគវតោ កាលេ អញ្ញាតវស្សី
កុលគេហោ និព្ពត្តោ។ តស្មីញ្ច កុលេ ពហុំ គោមណ្ឌលំ អហោសិ។ តំ
គោចាលការ រក្ខន្តិ។ អយំ តត្ថ អន្តរន្តរា យុត្តប្បយុត្តំ វិចារេន្តោ វិចរតិ។ សោ
ឯកំ ឧណាសវត្ថុំ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ពហិតាមេ ទេវសិកំ ឯកស្មី
បទេសេ ភត្តកិច្ចំ ករោន្តំ ទិស្វា “អយ្យោ សុរិយាតបេន កិលមិស្សតិ” តិ
ចិន្តេត្វា ចត្តារោ សិរីសទណ្ឌោ ឧស្សាបេត្វា តេសំ ឧបរិ សិរីសសាខាយោ វេបេត្វា
សាខាមណ្ឌបំ កត្វា អនាសិ។ “មណ្ឌបស្ស សមីបេ សិរីសុត្ថំ រោបេសី” តិ ច
វេទន្តិ។ តស្ស អនុកម្មាយ ទេវសិកំ ថេរោ តត្ថ និសីទិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
តតោ ចរិត្វា ចាតុមហារាជិកេសុ និព្ពត្តិ។ តស្ស បុរិមកម្មសំសូចកំ វិមានទ្វារេ
មហាន្តំ សិរីសវនំ និព្ពត្តិ វណ្ណាគន្ធសម្បន្នេហិ អញ្ជេហិ បុប្ផេហិ សព្ពកាលេ
ឧបសោភយមាណំ, តេន តំ វិមាណំ “សេរីសក” ង្គិ បញ្ញាយិត្ត។ សោ ទេវបុត្តោ ឯកំ
ពុទ្ធន្តំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ យសត្ថេរស្ស
ចត្វសុ គិហិសហាយេសុ ភវម្មតិ នាម ហុត្វា អាយស្មតោ យសស្ស
បព្ពជិតការំ សុត្វា អត្តនោ សហាយេហិ សទ្ធិ ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។
សត្តា តស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ទេសនាវសានេ សហាយេហិ សទ្ធិ អរហត្ត
បតិជ្ជាសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៣.៤២-៤៧) -

“មិគលុទ្ធា បុរេ អាសី, វិចិនេ វិចរំ អហំ;
អទ្ធសំ វិរជំ ពុទ្ធិ, សព្ពធម្មាន ចារគុំ។

“តស្មី មហាការុណិកេ, សព្ពសត្តហិតេ រតេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, នេលបុប្ផំ អប្បជយី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្ប្ប, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ។

អរហន្តំ បន បត្យា ថេរោ វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោ សាកេតេ វិហារតិ
អញ្ញនវនេ។ តេន ច សមយេន ភគវា មហាតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិ សាកេតំ កន្លា
អញ្ញនវនេ វិហាសិ។ សេនាសនំ នប្បហោសិ។ សម្ពហុលា ភិក្ខុ វិហារសាមន្តា
សរភុយា នទិយា វាលិកាបុឡិ នេ សយីសុ។ អថ អឡ្ហវត្តសមយេ នទិយា
ឧទកោយេ អាគច្ឆន្តេ សាមណោរាជយោ ឧទ្ទាសទ្ធមហាសន្តា អហោសុំ។ ភគវា
តំ ញាត្វា អាយស្មន្តំ កវម្មតី អាណាបេសិ - “គច្ឆ, កវម្មតិ, ជលោយំ វិក្ខមេត្វា
ភិក្ខុនំ ជាសុវិហារំ ករោហី” តិ។ ថេរោ “សាធុ, ភន្តេ” តិ ឥទ្ធិពលេន នទីសោតំ
វិក្ខម្ហំ, តំ ទូរតោវ បព្ពតក្ខជំវិយ អជ្ជាសិ។ តតោ បដ្ឋាយ ថេរស្ស អានុភាវោ
លោកេ ចាកដោ អហោសិ។ អថេកទិវសំ សត្តា មហាតិយា នេវបរិសាយ
មជ្ឈេ និសីទិត្វា ធម្មំ នេសេន្តំ ថេរំ ទិស្វា លោកានុកម្មាយ តស្ស គុណានំ
វិការំនត្តំ តំ បសំសន្តោ “យោ ឥទ្ធិយា សរភុ” ឆ្លើយ កាចំ អភាសិ។

៣៨. តត្ថ ឥទ្ធិយាតិ អធិដ្ឋានិទ្ធិយា។ សរភុន្តិ ឯវំនាមិកំ នទី, យំ លោកេ
“សរភុ” ឆ្លើយ ឆ្លើយ។ អជ្ជបេសីតិ សទ្ធិតុំ អនេន្តោ សោតំ និវត្តេត្វា បព្ពតក្ខជំវិយ
មហាន្តំ ជលរាសី កត្វា បេសិ។ អសិតោតិ នសិតោ,
តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយរហិតោ, ពន្ធនសម្ពាតានំ វា សព្ពសំយោជនានំ សមុច្ឆិន្ទត្តា
កេនចិបិ ពន្ធនេន អពាទ្ធោ, តតោ ឯវំ ឯជានំ កិលេសានំ អភាវតោ អនេជោ
សោ, កវម្មតិ, តំ សព្ពសម្ពាតិកតំ តាទិសំ សព្ពេបិ
រាគនោសមោហមានទិដ្ឋិសង្កេ អតិក្កមិត្វា បិតត្តា សព្ពសម្ពាតិកតំ,
អសេក្ខមុនិការតោ មហាមុនី, តតោ ឯវំ កាមកម្មភវាទិភេទស្ស

សកលស្សបិ ភវស្ស ចារំ និព្វានំ គតត្តា ភវស្ស ចារគុំ។ ទេវា នមស្សន្តីតិ
ទេវាបិ ឥមស្សន្តី, បគេវ ឥតរា បជាតិ។

គាថាបរិយោសានេ មហាតោ ជនកាយស្ស ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។
បេរោ អញ្ចំ ព្យាករោន្តោ “សត្តារំ បូជេស្សមី”តិ ឥមមេវ កាថំ អភាសីតិ។

ភវម្មតិត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. តិស្សត្ថេវគាថាវណ្ណានា

សត្តិយាវិយ ឱមជ្ឈោតិ អាយស្មតោ តិស្សត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បតិ?
អយម្មិ កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ តិស្សស្ស ភគវតោ ពោធិយា មូលេ បុរាណបណ្ណានិ នីហរិត្វា
សោធជសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
កបិលវត្ថុនគរេ ភគវតោ បិតុន្ទាបុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ តិស្សោ នាម នាមេន។
សោ ភគវន្តំ អនុបព្ពជិត្វា ឧបសម្មន្តោ ហុត្វា អវញ្ញាយតនេវិហារន្តោ ជាតី
បជិត្វ មាណំ ករោន្តោ កោធូចាយាសពហុលោ ច ឧជ្ឈានពហុលោ ច ហុត្វា
វិចរតិ, សមណធម្មេ ឧស្សក្កំ ន ករោតិ។ អថ នំ សត្តា ឯកទិវសំ ទិវាជ្ជានេ
វិវេជមុខំ និទ្ទាយន្តំ ទិព្វចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ សាវត្ថិតោ អាកាសេន គន្ធា តស្ស
ឧបរិ អាកាសេយេវ ឋិត្វា ឱភាសំ ជីវិត្វា តេនោភាសេន បដិពុទ្ធស្ស សតី
ឧប្បាទេត្វា ឱវាទំ ទេន្តោ “សត្តិយាវិយ ឱមជ្ឈោ”តិ កាថំ អភាសិ។

៣៩. តត្ថ សត្តិយាតិ ទេសនាសីសមេតំ, ឯកតោធារាទិនា សត្តេនាតិ
អត្តោ។ ឱមជ្ឈោតិ បហាតោ។ ចត្តារោ ហិ បហារា ឱមជ្ឈោ ឧម្មជ្ឈោ មជ្ឈោ
វិមជ្ឈោតិ។ តត្ថ ឧបរិ ឋិត្វា អនោមុខំ ទិន្ទបហារោ ឱមជ្ឈោ នាម, ហេជ្ជា ឋិត្វា
ឧទ្ធម្មុខំ ទិន្ទបហារោ ឧម្មជ្ឈោ នាម, អគ្គធុស្វចិវិយ វិនិវិជ្ឈិត្វា គតោ មជ្ឈោ នាម,

សេសោ សញ្ញាបិ វិមជ្ជោ នាម។ ឥមស្មី បន ហ្មឺន ឌីមជ្ជោ គហិតោ។ សោ ហិ
សត្តនារុណោ ធុរុទ្ធរណសល្លោ ធុត្តិកិច្ចោ អន្លោទោសោ អន្លោបុព្វលោហិតោ
ហោតិ, បុព្វលោហិតំ អនិក្ខមិត្វា វណាមុខំ បរិយោនន្ទិត្វា តិដ្ឋតិ។ បុព្វលោហិតំ
នីហិរុត្តកាមេហិ មញ្ជេន សទ្ធិំ ពន្ទិត្វា អនោសិរោ កាតញ្ញោ ហោតិ, មរណំ វា
មរណមត្តំ វា ធុក្ខំ ចាបុណ្ណិ។ ឧប្បមាទេតិ អគ្គិនា ឈាយមាទេ។ មត្តកេតិ
សីសេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា សត្តិយា ឌីមជ្ជោ បុរិសោ
សល្អញ្ញាបនវណាតិ កិច្ចនាទំ អត្ថាយ វិរិយំ អារកតិ តាទិសំ បយោគំ ករោតិ
បរក្កមតិ, យថា ច ឧប្បមាទេ មត្តកេ អាទិត្តសីសោ បុរិសោ តស្ស ទិញ្ញាបនត្តំ
វិរិយំ អារកតិ តាទិសំ បយោគំ ករោតិ, វេរមេរំ, ភិក្ខុ, កាមរាគប្បហានាយ
សតោ អប្បមត្តោ អតិរិយ ឧស្សហជាតោ ហុត្វា វិហរេយ្យតិ។

ឯវំ ភគវា តស្ស ថេរស្ស កោដ្ឋចាយាស្ស បសមាយ ឌីវាទំ ទេន្តោ
តទេកជ្ជតាយ កាមរាគប្បហានសីសេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ថេរោ ឥមំ កាជំ
សុត្វា សិរិគ្គហនយោ វិបស្សនាយ យុត្តប្បយុត្តោ វិហាសិ។ តស្ស អជ្ឈាសយំ
ញាត្វា សត្តា សំយុត្តកេ តិស្សត្ថេរសុត្តំ (សំ. និ. ៣.៨៤) ទេសេសិ។ សោ
ទេសនាបរិយោសាទេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៥៣.៦៦-៧៣) -

“ទេវលោកេ មនុស្សេ ច, អនុភោត្វា ឧភោយសេ;
អវសានេ ច និព្វានំ, សិរំ បត្តោ អនុត្តរំ។

“សម្ពុទ្ធំ ឧទ្ទិសិត្វាន, ពោធិំ វា តស្ស សត្តនោ;
យោ បុញ្ញំ បសិរំ ចោសោ, តស្ស កី នាម ធុល្លភំ។

“មគ្គេ ជលេ អាគមេ ច, ឈានាភិញ្ញាតុណាសុ ច;

អញ្ជើញសំ អធិកោ ហុត្វា, និព្វាយាមិ អនាសវោ។

“បុរេហំ ពោធិយា បត្តំ, ធម្មត្វា ហដ្ឋមានសោ;
ឥមេហិ វីសតន្ត្តេហិ, សមន្តី ហោមិ សព្វថា។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា ថេរោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ សត្តារំ បូជេតុំ តមេវ កាចំ
អភាសិ។

តិស្សត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. វឌ្ឍមានត្ថេវគាថាវណ្ណានា

សត្តិយាវិយ ឌីមជ្ឈាតិ អាយស្មតោ វឌ្ឍមានត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ ឥតោ ទ្វេនុតេ កប្បេ តិស្សស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ តិស្សំ ភគវន្តំ បិណ្ឌាយ
ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ សុបរិបក្កានិ វណ្ណតោ មុត្តានិ អម្ពដលានិ អនាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្វត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញកម្មានិ ឧបចិនន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ វេសាលិយំ លិច្ឆិរាជកុលេ និព្វត្តិ, វឌ្ឍមានតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សន្នោ បសន្នោ ឆាយកោ ឆានវតោ ការកោ
សង្ឃបដ្ឋាកោ ហុត្វា តថាវុបេ អបរាជេ សត្តារា បត្តនិក្កជ្ជនកម្មេ ការាបិតេ
អគ្គី អក្កន្តោវិយ សង្ឃំ ឧមាបេត្វា កម្ពំ បដិប្បស្សម្តេត្វា សញ្ញាតសំវេគោ
បព្ពជិ, បព្ពជិត្វា បន ចិនមិទ្ធាភិក្ខុតោ វិហាសិ។ តំ សត្តា សំវេជេន្តោ “សត្តិយា
វិយ ឌីមជ្ឈា”តិ កាចំ អភាសិ។

៤០. តត្ថ ភវរាគប្បហានាយាតិ ភវរាគស្ស រូបរាគស្ស អរូបរាគស្ស ច
បដហានត្ថាយ។ យទិបិ អជ្ឈត្ថសំយោជនានិ អប្បហាយ ពហិទ្ធសំយោជនានំ
បហានំ នាម នត្ថិ, នានន្តរិកភាវតោ បន
ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនប្បហានវចនេន ឡិម្ភាគិយសំយោជនប្បហានម្មិ វុត្ថមេវ
ហោតិ។ យស្មា វា សមុទ្ធិន្នោរម្ភាគិយសំយោជនានម្មិ កេសញ្ចិ អរិយានំ
ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ ធុប្បហាយ្យានិ ហោតិ, តស្មា សុប្បហាយ្យតោ
ធុប្បហាយ្យមេវ ឧស្សេន្តោ ភគវា ភវរាគប្បហានសីសេន សព្ពស្សាបិ
ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនស្ស បហានមាហា។ ថេរស្ស ឯវ វា អជ្ឈាសយវសេនេវ
វុត្ថំ។ សេសំ វុត្ថនយមេវ។

វឌ្ឍមានត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមវត្តោ

១. សិរិវឌ្ឍត្ថេរតាថាវណ្ណានា

វិវរមនុបតន្តិវិជ្ជតាតិ អាយស្មតោ សិរិវឌ្ឍត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ វិវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្នោ
តតោ ឯកនវុតេ កប្បេវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា
វិញ្ញាតំ បត្តោវិបស្សី ភគវន្តំ បស្សិត្វា កិដ្ឋណិបុប្ផេហិ បូជំ កត្វា តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ វិភវសម្បន្នស្ស ព្រាហ្មណស្ស គេហោ
និព្ពត្តិ, សិរិវឌ្ឍាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ពិម្ពិសារសមាគមេ
សត្វិ សទ្ធម្មេ ច ឧប្បន្នប្បសាទោ ហេតុសម្បន្នតាយ បព្ពជិ។ បព្ពជិត្វា ច

កតបុព្វកិច្ចា វេការបណ្ណាវបព្វតានំ អវិទូរេ អញ្ញាតវស្មី អរញ្ញាយតនេ
បព្វតគុហាយំ កម្មដ្ឋានមនុយុត្តោវិហារតិ។ តស្មីញ្ច សមយេ មហា
អកាលមេយោ ឧដ្ឋហិ។ វិជ្ជុល្លតា បព្វតវិវរំ បវិសន្តិយោវិយ វិចរន្តិ។ ថេរស្ស
យម្មបរិឡាហាភិក្ខុតស្ស សារគព្ពហិ មេយវាតេហិ យម្មបរិឡាហោ វ្យបសមិ។
ឧតុសប្បាយលាភេន ចិត្តំ ឯកគ្គំ អហោសិ។ សមាហិតចិត្តោ វិបស្សនំ
ឧស្សុក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.២១.១០-១២)

-

“កញ្ចានគ្សិយសង្កាសោ, សព្វញ្ញ លោកនាយកោ;
ឌីទកំ ធមាមោគ្គយ្ហ, សិនាយិ អគ្គបុគ្គលោ។

“បគ្គយ្ហ កិដ្ឋណី បុប្ផំ, វិបស្សិស្សាភិរោបយី;
ឧទគ្គចិត្តោ សុមនោ, ទ្វិបទិន្ទស្ស តាទិនោ។

“ឯកនុវតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“សត្តវីសតិកប្បម្ហិ, រាជាភីមរថោ អហុ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្វលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញាបទេសេន អត្តសន្និស្សយំ ឧទានំ ឧទានេន្លោ
“វិវរមនុបតន្តិវិជ្ជតា”តិ គាជំ អភាសិ។

៤១. តត្ថ វិវរន្តិ អន្តរា វេមជ្ឈំ។ អនុបតន្តិតិ អនុលក្ខណោ បតន្តិ បវត្តន្តិ,
វិជ្ជោតន្តិតិ អត្តោ។ វិជ្ជោតនមេវ ហិ វិជ្ជុល្លតានំ បវត្តិ នាម។ អនុ-សទ្ធយោគេន

ចេត្ត ឧបយោគវចនំ, យថា “រុក្ខមនុវិជ្ជាតន្តី” តិ។ វិជ្ជតាតិ សតេរតា។
វេការស្ស ច បណ្ណាវស្ស ចាតិ វេការបព្ពតស្ស ច បណ្ណាវបព្ពតស្ស ច
វិវរមនុបតន្តីតិ យោជនា។ នគវិវរគតោតិ នគវិវរំ បព្ពតគុហំ ឧបគតោ។
ឈាយតីតិ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានេន លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានេន ច ឈាយតិ,
សមថវិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេន្តោ ភាវេតិ។ បុត្តោ អប្បជិមស្ស តាធិនោតិ
សីលក្ខន្ធាធិធម្មកាយសម្មត្តិយា រូបកាយសម្មត្តិយា ច អនុបមស្ស
ឧបមារហិតស្ស ឥដ្ឋានិដ្ឋានិសុ តាធិលក្ខណសម្មត្តិយា តាធិនោ ពុទ្ធស្ស
ភគវតោ ឱវសបុត្តោ។ បុត្តវចនេនេវ ចេត្ត ថេវេន សត្តុ អនុជាតភាវីធិបនេន
អញ្ញា ព្យាកតាតិ វេទិតព្ពំ។

សិរីវឌ្ឍត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ខទិវនិយត្ថេរតាថាវណ្ណានា

ចាលេ ឧបចាលេតិ អាយស្មតោ ខទិវនិយវេតត្ថេរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បតិ? អយំ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ
តិត្តនាវិកកុលេ និព្ពត្តិត្វា មហាគង្គាយ បយាគតិត្ថេ តិត្តនាវាកម្មំ ករោន្តោ
ឯកទិវសំ សសាវកសង្ឃំ ភគវន្តំ គង្គាតិវំ ឧបគតំ ទិស្វា បសន្នមានសោ
នាវាសង្ឃជំ យោជេត្វា មហាន្តេន បូជាសក្ការេន បរតិវំ ចាបេត្វា អញ្ញាតំ ភិក្ខុំ
សត្តារា អារញ្ញកានំ អគ្គជ្ជានេ វេបិយមានំ ទិស្វា តទត្ថំ បត្តនំ បដ្ឋបេត្វា
ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច មហាទានំ បវត្ថេសិ។ ភគវា ច តស្ស បត្តនាយ
អវជ្ឈការំ ព្យាកាសិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ តត្ថ តត្ថ វិវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ
កត្វា នេវមនុស្សេសុ សំសរេន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ មគធរដ្ឋេ ឆាលកកាមេ
រូបសារិយា ព្រាហ្មណិយា កុច្ឆិស្មី និព្ពត្តិ។ តំ វេយប្បត្តំ មាតាបិតារោ យវេន្តនេន
ពន្ធតុកាមា ជាតា។ សោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស បព្ពជិតការំ សុត្វា “មយ្ហំ ជេដ្ឋភាតា

អយ្យោ ឧបតិស្សោ ឥមំវិភវំ ធម្មត្វា បព្ពជិតោ, តេន វុត្ថំ ខេឡិបិណ្ឌំ កថាបំ
បច្ឆា គិលិស្សមី”តិ ជាតសំវេគោ ចាសំ អនុបគច្ឆនកមិតោវិយ ញាតកេ
វព្ពេត្វា ហេតុសម្បត្តិយា ហោទិយមាណោ ភិក្ខុនំ សន្តិកំ គន្ធា
ធម្មសេនាបតិនោ កនិជ្ជការំ និវេទេត្វា អត្តនោ បព្ពជ្ជាយ ធន្តំ អាហោចេសិ។ ភិក្ខុ
តំ បព្ពាដេត្វា បរិបុណ្ណាវិសតិវស្សំ ឧបសម្មាទេត្វា កម្មជ្ជានេ និយោដេសុំ។ សោ
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា ខទិវវនំ បរិសិត្វា, “អរហត្តំ បត្វា ភក្ខវុត្ថំ ធម្មសេនាបតិញ្ច
បស្សិស្សមី”តិ យដេន្តោ វាយមន្តោ ញាណស្ស បរិចាកកតត្តា នចិរស្សេវ
ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ខេវ ១.១.៦២៨-៦២៣) -

“គង្គា ភាគីរថី នាម, ហិមវន្តា បភាវិតា;
កុតិតេ នាវិកោ អាសី, ឌីរមេ ច តវី អហំ។

“បទុមុត្តរោ នាយកោ, សម្ពុទ្ធា ទ្វិបទុត្តមោ;
វសីសតសហស្សេហិ, គង្គាតីរមុចាគតោ។

“ពហូ នាវា សមាទេត្វា, វឌ្ឍកីហិ សុសង្ខតំ;
នាវាយ ធននំ កត្វា, បដិមាធិ នវាសកំ។

“អាគន្ធាន ច សម្ពុទ្ធា, អារូហិ តញ្ចា នាវកំ;
វារិមជ្ឈេ បិតោ សត្តា, ឥមា កាថា អភាសថ។

“យោ សោ តារេសិ សម្ពុទ្ធំ, សង្ឃញ្ញាបិ អនាសវំ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទេវលោកេ រមិស្សតិ។

“និព្ពត្តិស្សតិ តេ ព្យម្ពំ, សុកតំ នាវសណ្ឌិតំ;
អាភាសេ បុប្ផធននំ, ជារយិស្សតិ សព្ពទា។

“អដ្ឋបញ្ញាសកប្បម្ភិ, តារកោ នាម ខត្តិយោ;
ចាតុរន្តោវិជិតារី, ចក្កវត្ថុ ភវិស្សតិ។

“សត្តបញ្ញាសកប្បម្ភិ, ចម្មកោ នាម ខត្តិយោ;
ឧគ្គន្តន្តោវ សូរិយោ, ដោតិស្សតិ មហាពូលោ។

“កប្បសតសហស្សម្ភិ, ឌីក្កាកកុលសម្ភវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តិទសា សោ ចរិទ្ធាន, មនុស្សត្ថំ គមិស្សតិ;
វេរតោ នាម នាមេន, ព្រហ្មពន្ធុ ភវិស្សតិ។

“អគារា និក្ខមិទ្ធាន, សុក្កមូលេន ចោធិតោ;
គោតមស្ស ភគវតោ, សាសនេ បព្ពជិស្សតិ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិទ្ធាន, យុត្តយោកោវិបស្សកោ;
សញ្ញាសវេ បរិញ្ញាយ, និញ្ញាយិស្សតិ នាសវោ។

“វីរិយំ មេ ធុរោយុត្តំ, យោគក្ខេមាធិវាហនំ;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“សតសហស្សេ កតំ កម្មំ, ផលំ ទស្សេសិ មេ វេជ;
សុមុត្តោ សរវេកោវ, កិលេសេ ឈាបយី មម។

“តតោ មំ វេនិនតំ, ទិស្វា លោកន្តគូ មុនិ;
វេនវាសិភិក្ខុនគ្គំ, បញ្ញាបេសិ មហាមតិ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញា បន ហុត្វា ថេរោ សត្តារំ ធម្មសេនាបតិញ្ញា វន្តិតុំ សេនាសនំ
 សំសារមេត្វា បត្តិវិវរមាធាយ អនុបុព្វេន សាវត្ថី បត្វា ជេតវនំ បរិសិត្វា សត្តារំ
 ធម្មសេនាបតិញ្ញា វន្តិត្វា កតិចាហំ ជេតវនេ វិហាសិ។ អថ នំ សត្តា
 អរិយគណាមជ្ឈេ និសិន្នោ អារញ្ញកានំ ភិក្ខុនំ អគ្គជ្ជានេ វេបេសិ - “ឯតទគ្គំ,
 ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ អារញ្ញកានំ យទិទំ វេរតោ ខទិវវនិយោ”តិ (អ.និ.
 ១.១៩៨, ២០៣)។ សោ អបរភាគេ អត្ថនោ ជាតកាមំ គន្ធា “ចាលា, ឧបចាលា,
 សីសូបចាលា”តិ តិស្សន្នំ ភគិនំ បុត្ត “ចាលា, ឧបចាលា, សីសូបចាលា”តិ
 តយោ ភាគិនេយ្យ អានេត្វា បញ្ចាជេត្វា កម្មជ្ជានេ និយោជេសិ។ តេ កម្មជ្ជានំ
 អនុយុត្តា វិហារន្តិ។ តស្មិញ្ញ សមយេ ថេរស្ស កោចិទេវ អាពាធា ឧប្បន្នោ។ តំ
 សុត្វា សាវិបុត្តត្ថេរោ វេរតំ “គិលានបុច្ឆនំ អធិគមបុច្ឆនញ្ញ ករិស្សាមី”តិ
 ឧបគច្ឆិ។ វេរតត្ថេរោ ធម្មសេនាបតី ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា តេសំ សាមណោរាជំ
 សតុប្បាទនវសេន ឡិវទន្តោ “ចាលេ ឧបចាលេ”តិ កាថំ អភាសិ។

២២. តត្ថ ចាលេ ឧបចាលេ សីសូបចាលេតិ តេសំ អាលបនំ។ “ចាលា,
 ឧបចាលា, សីសូបចាលា”តិ ហិ ឥត្តិលីដ្ឋវសេន លទ្ធជាមា តេ តយោ ធារកា
 បព្ពជិតាបិ តថា វោហរីយន្តិ។ “ចាលី, ឧបចាលី, សីសូបចាលី”តិ តេសំ នាម”ន្តិ
 ច វទន្តិ។ យទត្ថំ “ចាលា”តិ អាទិនា អាមន្តនំ កតំ, តំ ទស្សេន្តោ “បតិស្សតា នុ
 ខោវិហារថា”តិ វត្វា តត្ថ ការណាមាហា “អាគតោ វោ វាលំ វិយ វេដី”តិ។
 បតិស្សតាតិ បតិស្សតិកា។ ខោតិ អវធារណេ។ អាគតាតិ អាគច្ឆិ។ វោតិ
 តុម្ពាភំ។ វាលំ វិយ វេដីតិ វាលវេដីវិយ, អយញ្ញេត្ថ សន្នេបត្ថោ -
 តិក្ខុជវននិព្ពេធិកបញ្ញតាយ វាលវេដិវចោ សត្ថកប្បោ តុម្ពាភំ មាតុលត្ថេរោ
 អាគតោ, តស្មា សមណាសញ្ញំ ឧបជ្ឈេបត្វា សតិសម្មជញ្ញយុត្តា វេរ ហុត្វា
 វិហារថ, “យថាធិគតេ វិហារេ អប្បមត្តា ភវថា”តិ។

តំ សុត្វា តេ សាមណោរា ធម្មសេនាបតិស្ស បច្ចុគ្គមនាទិវត្ថំ កត្វា ឧភិទ្ធី
មាតុលត្ថេរាទំ បដិសន្តារវេលាយំ នាទិទ្វេរ សមាធិសមាបទ្ធីត្វា និសីទីសុ។
ធម្មសេនាបតិ វេរតត្ថេវេន សទ្ធិ បដិសន្តារំ កត្វា ឧដ្ឋាយាសនា តេ សាមណោរេ
ឧបសង្កមិ, តេ តថាកាលបរិច្ឆេទស្ស កតត្តា ថេរេ ឧបសង្កមន្តេ វេរ ឧដ្ឋហិត្វា
វទ្ធិត្វា អដ្ឋសុ។ ថេរេ “កត្វកត្វវិហារេន វិហារថា” តិ បុច្ឆិត្វា តេហិ “ឥមាយ
ឥមាយា” តិ វុត្ថេ “នារកេបិ នាម វេរំ វិនេន្តោ មយ្ហំ ភាតិកោ បច្ចចាទិ វត
ធម្មស្ស អនុធម្ម” តិ ថេរំ បសំសន្តោ បក្កាមិ។

ខទិវនិយត្តេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សុមជ្ឈលត្ថេរកាថាវណ្ណានា

សុមុត្តិកោតិ អាយស្មតោ សុមជ្ឈលត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោបិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបទិនន្តោ
សិទ្ធកុស្តស្ស ភគវតោ កាលេ វុត្ថេនេវតា ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ ឯកទិវសំ សត្តារំ
ន្តាយិត្វា ឯកទិវំ បិទំ ទិស្វា សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា អន្តោជេសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយា អវិទូរេ
អញ្ញាតវស្មី កាមកេ តាទិសេន កម្មនិស្សន្ទេន ទលិទ្ធកុលេ និព្ពត្តិ។ តស្ស
សុមជ្ឈលោតិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ
ឧដ្ឋកាសិទនជ្ឈលកុទ្ទាលបរិក្ខាវេ ហុត្វា កសិយា ជីវតិ។ សោ ឯកទិវសំ
វញ្ញា បសេនទិកោសលេន ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច មហាទានេ
បវត្តិយមាទេ ទានោបករណានិ គហេត្វា អាគច្ឆន្តេហិ មនុស្សេហិ សទ្ធិ
ទទិយជំ គហេត្វា អាគតោ ភិក្ខុនំ សក្ការសម្មានំ ទិស្វា “ឥមេ សមណា
សក្យបុត្តិយា សុខុមវត្ថុសុនិវត្តា សុភោជនានិ ភុញ្ញិត្វា និវាតេសុ
សេនាសនេសុ វិហារន្តិ, យំនូនាហម្បិ បព្ពេជយ្យ” តិ ចិន្តេត្វា, អញ្ញាតវំ មហាថេរំ

ឧបសង្កមិត្វា អត្តនោ បព្ពដ្ឋាធិប្បាយំ និវេទេសិ។ សោ តំ ករុណាយន្តោ
 បញ្ចាដេត្វា កម្មដ្ឋានំ អាចិត្តិ។ សោ អរញ្ញេ វិហារន្តោ ឯកវិហារេ និព្វិន្នោ
 ឧក្កល្ហិតោ ហុត្វា, វិព្ពមិតុកាមោ ញាតិកាមំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ កច្ចំ ពន្ធិត្វា
 ខេត្តំ កសន្តេ កិលិដ្ឋវត្ថុនិវត្តេ សមន្តតោ រដោកិណ្ឌាសវីរេ វាតាតបេន ដុស្សន្តេ
 កស្សកេ ទិស្វា, “មហន្តំ វតិមេ សត្វា ជីវិតំ កនិមិត្តំ ទុក្ខំ បច្ឆនុភោន្តិ” តិ សំវេកំ
 បដិលភិ។ ញាណស្ស បរិចាកំ គតត្តា យថាគហិតំ កម្មដ្ឋានំ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ
 អញ្ញាតរំ រុក្ខមូលំ ឧបគន្ធា វិវេកំ លភិត្វា យោនិសោ មនសិករោ ញោ វិបស្សនំ
 វឌ្ឍេត្វា មគ្គបដិចាជិយា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
 ១.១២.១១-១៩) -

“អត្តទស្សី ជិនវរោ, លោកដេដ្ឋោ នរាសកោ;
 វិហារា អភិនិត្តម្ហ, តឡាកំ ឧបសង្កមិ។

“ន្ទាត្វា បិត្វា ច សម្ពុទ្ធោ, ឧត្តវិត្វកថីវរោ;
 អដ្ឋាសិ ភគវា តត្ថ, វិលោកេន្តោ ទិសោទិសំ។

“ភវនេ ឧបវិដ្ឋាហំ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ;
 ហាដ្ឋោ ហាដ្ឋេន ចិត្តេន, អន្តោជេសី អហំ តទា។

“សតវសីវ ជោតន្តំ, បកាសន្តវ កញ្ចានំ;
 នច្ចគីតេ បយុត្តោហំ, បញ្ចដ្ឋត្វិយម្ហិ ច។

“យំ យំ យោនុបបដ្ឋាមិ, ទេវត្តំ អថ មាទុសំ;
 សព្វេ សត្តេ អភិកោមិ, វិបុលោ ហោតិ មេ យសោ។

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;

អត្តានំតោសយិត្វាន, បរេតោសេសិ តំ មុនិ។

“បរិគ្គហេ និសីទិត្វា, ហាសំ កត្វាន សុព្ពតេ;
ឧបជ្ឈហិត្វា សម្ពុទ្ធំ, តុសីតំ ឧបបជ្ឈហំ។

“សោឡសេតោ កប្បសតេ, ទ្វិនវ័កចិន្តិតា;
សត្តរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា សម្បត្តិ អត្តនោ ធុក្ខវិមុត្តិញ កិត្តនវសេន ឧទានំ
ឧទានេន្លោ “សុមុត្តិកោ”តិអាទិមាហា។

៤៣. តត្ថ សុមុត្តិកោតិ សុន្ទរា អច្ឆន្តិកតាយ អបុនព្ភរិកា មុត្តិ ឯតស្សាតិ
សុមុត្តិកោ។ តស្ស បនវិមុត្តិយា ចាសំសិយតាយ អច្ឆរិយតាយ ច
អន្លោដេន្លោ អាហា “សុមុត្តិកោ”តិ។ បុន តត្ថ វិមុត្តិយំ អត្តនោ បសាទស្ស
ទន្ធការំ ទស្សន្លោ “សាហុ សុមុត្តិកោម្ហី”តិ អាហា។ “សាធុ សុដ្ឋ មុត្តិកោ
វតម្ហី”តិ អត្តោ។ “កុតោ បនាយំ សុមុត្តិកតា”តិ? កាមញ្ញាយំ ថេរោ សព្ពស្មាបិ
វដ្តធុក្ខតោ សុវិមុត្តោ, អត្តនោ បន តាវ ឧបជ្ជតំ អតិវិយ អនិជ្ជក្ខតំ ធុក្ខំ
ទស្សន្លោ “តីហិ ខុដ្ឋកេហិ”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ខុដ្ឋកេហិតិ ខុដ្ឋសភាវេហិ,
ខុដ្ឋាការេហិ វា។ និស្សក្កវចនព្វោតំ មុត្តសទ្ធាបេក្ខាយ។ កស្សកោ ហិ
អខុដ្ឋាបិ សមាធា តីសុ ហិណេសុ អត្តានំ ខុដ្ឋំ កត្វា ទស្សតិ លាយនេ កសនេ
កុទ្ធាលកម្មេ ច។ យោ ហិ បន កស្សកោ លាយនាទីនិ ករោតិ, តានិបិ
អសីតាទីនិ កុដិលាការតោ ខុដ្ឋកានីតិ វុត្ថំ “តីហិ ខុដ្ឋកេហិ”តិ។

ឥនានិ តានិ សរូបតោ ទស្សន្លោ “អសីតាសុ មយា, នដ្ឋលាសុ មយា,
ខុទ្ទកុទ្ធាលាសុ មយា”តិ អាហា។ តត្ថ អសីតាសុ មយាតិ លវិត្តេហិ មយា មុត្តន្តិ

អត្តោ។ ជិស្សុក្កេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបរេ បន
“អសីតាសុ មយាតិ លវិត្តេហិ ករណាគូតេហិ មយា ខុដ្ឋិត”ន្តិ វទន្តិ។ តេសំ
 មតេន ករណាត្ថេ ហេតុម្ហំ វា ភុម្មវចនំ។ **“នដ្ឋលាសូ”**តិ លិដ្ឋិវិបល្លាសំ កត្វា វុត្ថំ,
 នដ្ឋលេហិ កសិរេហិតិ អត្តោ។ អត្ថនា វុឡញ្ញាតកុដ្ឋាលស្ស សភាវតោ
 វុឡញ្ញនេន វា អប្បកតាយ វុត្ថំ **“ខុដ្ឋកុដ្ឋាលាសូ”**តិ **“កុណ្ណាកុដ្ឋាលាសូ”**តិបិ
 ចាឡិ។ វុឡញ្ញនេនេវ អតិខិណាខណ្ឌិត្តេសូតិ អត្តោ។ **ឥធមេវាតិ ម-កាពេ**
បទសន្ធិករោ។ អថ វាបីតិ វា-សន្នោ និចាតមត្តំ។ តាមកេ បិតត្តា តានិ
 អសីតាជិនិ កិញ្ចាបិ ឥធមេវ មម សមីបេយេវ, តថាបិ អលមេវ ហោតីតិ អត្តោ។
 តុវិតវសេន ចេតំ អាមេឌិតវចនំ។ **ឈាយាតិ** ជលសមាបត្តិជ្ឈានវសេន
 ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ ទិព្វវិហារាទិវសេន ច ឈាយ។ **សុមដ្ឋលាតិ** អត្តានំ
 អាលបតិ។ ឈានេ បន អាទរទស្សនត្ថំ អាមេឌិតំ កតំ។ **អប្បមត្តោវិហារាតិ**
 សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា សព្ពត្ថកមេវ អប្បមត្តោសិ ភូ, តស្មា ឥទានិ សុខំ
 វិហារ, សុមដ្ឋល។ កេចិ បន **“អរហត្ថំ អប្បត្វា ឯវ វិបស្សនាយ វីចិបជិបន្នាយ**
សាសនេ សញ្ញាតាភិវតិយា យថានុក្ខតំ យរាវាសទុក្ខំ ជិគុច្ឆន្តោ ថេរោ ឥមំ
តាចំ វត្វា បច្ឆាវិបស្សនំ វុឡេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណ្ណំ”តិ វទន្តិ។ តេសំ មតេន
“ឈាយ អប្បមត្តោវិហារ”តិ បទានំ អត្តោវិបស្សនាមគ្គវសេនបិ យុដ្ឋតិ ឯវ។

សុមដ្ឋលត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សានុត្ថេវតាថាវណ្ណានា

មតំ វា អម្ព រោទន្តីតិ អាយស្មតោ សានុត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោបិ
 បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាពោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
 ចតុនវុតេ កប្បេ សិទ្ធកុស្តស្ស ភគវតោ ហត្ថចាទដោវនមុខិក្ខាលនានំ អត្តាយ
 ឧទកំ ឧបនេសិ។ សត្តា ហិ ភោជនកាលេ ហត្ថចាទេ ដោវិតុកាមោ អហោសិ។

សោ សត្ត អាការំ សល្លក្ខេត្តា ឧទកំ ឧបនេសិ។ ភគវា ហត្ថចានេ ឆោវិត្វា
ភុញ្ញិត្វា មុខំ វិត្វាលេតុកាមោ អហោសិ។ សោ តម្បី ញាត្វា មុខោទកំ
ឧបនេសិ។ សត្តា មុខំ វិត្វាលេត្វា មុខឆោវនកិច្ចំ និដ្ឋាបេសិ។ ឯវំ ភគវា
អនុកម្មំ ឧចាទាយ តេន ករិយមានំ វេយ្យាវច្ឆំ សាទិយិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស ឧចាសកស្ស គេហ
បជិសន្តិ គល្លា។ តស្មី គព្ពគតេយេវ បិតា បរាសំ គតោ, ឧចាសិកា
ទសមាសច្ចយេន បុត្តំ វិជាយិត្វា សាទុតិស្ស នាមំ អកាសិ។ តស្មី អនុក្កមេន
វឡន្តេ សត្តវស្សិកំយេវ នំ ភិក្ខុនំ សន្តិកេ បញ្ចាជេសិ, “ឯវមយំ អនន្តរាយោ
វឡិត្វា អច្ឆន្តសុខភាគី ភវិស្សតី” តិ។ “សោ សាទុសាមណោរោ” តិ បញ្ញាតោ
បញ្ញាវា វត្ថុសម្បជ្ជោ ពហុស្សតោ ធម្មកថិកោ សត្តេសុ មេត្តជ្ឈាសយោ ហុត្វា
ទេវមនុស្សានំ បិយោ អហោសិ មនាចាតិ សព្វំ សាទុសុត្តោ អាគតនយេន
វេទិតព្ពំ។

តស្ស អតីតជាតិយំ មាតា យក្ខយោនិយំ និព្ពត្តិ។ តំ យក្ខា “សាទុត្ថវស្ស
អយំ មាតា” តិ គរុចិត្តិការពហុលា ហុត្វា មាទេន្តិ។ ឯវំ គច្ឆន្តេ កាលេ
បុព្វជ្ជនការវស្ស អាទីនំ វិភាវេន្តំ វិយ ឯកទិវសំ សាទុស្ស យោនិសោ
មនសិកាភាវា អយោនិសោ ឧប្បជ្ជន្តស្ស វិព្ពមិតុកាមតាចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ។ តំ តស្ស
យក្ខិនិមាតា ញាត្វា មនុស្សមាតុយា អាហោចេសិ - “តវ បុត្តោ, សាទុ,
វិព្ពមិស្សមី” តិ ចិត្តំ ឧប្បទេសិ, តស្មា ត្វំ -

“សាទុំ បពុទ្ធុំ វជ្ជាសិ, យក្ខានំ វចនំ ឥទំ;
មាកាសិ ចាបកំ កម្មំ, អាវិ វា យទិ វា រហោ។

“សចេ ត្វំ ចាបកំ កម្មំ, ករិស្សសិ ករោសិ វា;

នតេ ទុក្ខា បមុត្យត្ថិ, ឧប្បជ្ជាបិ បលាយតោ"តិ។ (សំ. និ. ១.២៣៩; ធម្ម. ប. អដ្ឋ. ២.៣២៥ សានុសាមណោវត្ថុ) -

ឯវំ ភណាហី"តិ។ ឯវញ្ច បនវត្វាយ ក្ខិនិមាតា តត្ថវន្តរធាយិ។ មនុស្សមាតា បនតំ សុត្វា បរិទេវសោកសមាបន្នា ចេតោទុក្ខសមប្បិតា អហោសិ។ អថ សានុសាមណោ បុព្វណ្ណាសមយំ និវាសេត្វា បត្តិដីវរមាធាយ មាតុ សន្តិកំ ឧបគតោ មាតរំ រោទមាណំ ទិស្វា "អម្ព, កី និស្សាយ រោទសី"តិ វត្វា "តំ និស្សាយា"តិ ច វុត្តោ មាតុ "មតំ វា, អម្ព, រោទន្តិ, យោ វា ជីវំ ន ទិស្សតិ"តិ កាថំ អភាសិ។

២២. តស្សតោ - "អម្ព, រោទន្តា នាម ញាតកា មិត្តា វា អត្ថនោ ញាតកំ មិត្តំ វា មតំ ឧទ្ទិស្ស រោទន្តិ បរលោកំ គតត្តា, យោ វា ញាតកោ មិត្តោ វា ជីវំ ជីវត្តោ ទេសន្តរំ បក្កន្តតាយ ច ន ទិស្សតិ, តំ វា ឧទ្ទិស្ស រោទន្តិ, ឧភយម្បតំ មយំ ន វិជ្ជតិ, ឯវំ សន្តោ ជីវន្តំ ធរមាណំ មំ បុរតោ បិតំ បស្សន្តិ; កស្មា, អម្ព, រោទសិ? មំ ឧទ្ទិស្ស តវ រោទនស្ស ការណមេវ នត្ថិ"តិ។

តំ សុត្វា តស្ស មាតា "មរណាញោតំ, ភិក្ខុវេ, យោ សិក្ខុំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្ថតិ"តិ (ម. និ. ៣.៦៣) សុត្តបទានុសារេន ឧប្បព្ពជនំ អរិយស្ស វិនយេ មរណាន្តិ ទស្សេន្តិ -

"មតំ វា បុត្ត រោទន្តិ, យោ វា ជីវំ ន ទិស្សតិ;
យោ ច កាមេ ចជិត្វាន, បុនរាគច្ឆតេ ឥធា។

"តំ វាបិ បុត្ត រោទន្តិ, បុន ជីវំ មតោ ហិ សោ;
កុក្កុឡា ឧព្ពតោ តាត, កុក្កុឡំ បតិវុមិច្ឆសី"តិ។ (សំ. និ. ១.២៣៩; ធម្ម. ប. អដ្ឋ. ២. សានុសាមណោវត្ថុ) -

តាមទ្វាយ អភាសិ។

តត្ថ កាមេ បដិស្វាណតិ នេក្ខម្មជ្ឈាសយេន វត្ថុកាមេ បហាយ, តព្វា
កិលេសកាមស្ស តទង្គប្បហានវសេន វេទិតព្ពំ។ បព្ពដ្ឋា ហេតុ កាមបរិច្ឆាតោ
អធិប្បតោ។ បុណកច្ឆតេ ឥធាតិ ឥធ គេហេ បុណេវ អាគច្ឆតិ, ហីនាយាវត្ថនំ
សន្ធាយ វនតិ។ តំ វាបីតិ យោ បព្ពដិស្វាវិព្ពមតិ, តំ វាបី បុគ្គលំ មតំ
វិយមាទិសិយោ រោទន្តិ។ កស្មាតិ ចេ? បុន ជីវំ មតោ ហិ សោតិ វិព្ពមនតោ បច្ឆា
យោ ជីវន្តោ, សោ គុណាមរណោន អត្ថតោ មតោយេវ។ ឥនាទិស្ស
សវិសេសសំវេកំ ជនេតុំ “កុក្កុឡា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តស្សតោ - “អហោរត្ថំ អាទិត្តំ
វិយ ហុត្វា ឧបាទដ្ឋេន កុក្កុឡំ និយសទិសត្ថា កុក្កុឡំ គិហិភាវា
អនុកម្មន្តិយា មយា ឧព្ពតោ ឧទ្ធតោ, តាត សានុ, កុក្កុឡំ បតិវុត្ថំ ឥច្ឆសិ
បតិវុត្ថកាមោសិ” តិ។

តំ សុត្វា សានុសាមណោរោ សំវេកជាតោ ហុត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ខេរ ១.២១.២៥-២៩) -

“ភុព្វន្តំ សមណំ ទិស្វា, វិប្បសន្នមនាវិលំ;
យដេនោទកមាធាយ, សិទ្ធក្ខត្ថស្ស អនាសហំ។

“និម្មលោ ហោមហំ អន្លេ, វិមលោ ធិណសំសយោ;
ភវេ និព្ពត្តមាទស្ស, ដលំ និព្ពត្តតេ សុភំ។

“បតុន្តវុតិតោ កប្បេ, ឧទកំ យមនាសហំ;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ទកនាទស្សិទំ ដលំ។

“ឯកសដ្ឋិម្ហតោ កប្បេ, ឯកោវ វិមលោ អហុ;

សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្យា ថេរោ ឥមិស្សា កាថាយ វសេន “មឃ្លំ វិបស្សនាវម្ពោ
អរហត្ថប្បត្តិ ច ជាតា”តិ ឧទានវសេន តមេវ កាថំ បច្ចុទាហាសិ។

សានុត្តរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. រមណីយវិហារត្រូវកាថាវណ្ណានា

យថាបិ ភន្តោ អាជញ្ញោតិ អាយស្មតោ រមណីយវិហារត្រូវស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
ឯកនុតោ កឃ្លេ វិបស្សី ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា
កោរណ្ណាបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវេសុ និព្វត្តិត្វា
អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
អញ្ញាតវស្ស សេដ្ឋិស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តោ យោព្ពនមទេន កាមេសុ មុច្ចំ
អាបន្នោ វិហារតិ។ សោ ឯកទិវសំ អញ្ញាតរំ ចារទារិកំ រាជបុរិសេហិ វិវិទា
កម្មការណា ករិយមានំ ទិស្វា សំវេគជាតោ សត្ត សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បព្ពជិ។
បព្ពជិតោ ច រាគចរិតតាយ និច្ចកាលំ សុសម្មជ្ជំ បរិវេណំ សូបដ្ឋិតំ
ចានីយបរិភោជនីយំ សុបញ្ញតំ មញ្ចបីបំ កត្វា វិហារតិ។ តេន សោ
រមណីយវិហារត្រូវ បញ្ញាយិត្ថ។

សោ រាគុស្សន្នតាយ អយោនិសោ មនសិ ករិត្វា សព្វោតនិកំ
សុក្កវិស្សដ្ឋិអាបត្តិ អាបដ្ឋិត្វា, “ធិវត្ថុ, មំ ឯវំភូតោ សទ្ធាទេយ្យំ ភុញ្ញេយ្យ”ន្តិ
វិប្បដិសារី ហុត្វា “វិព្ពមិស្សមី”តិ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ រុក្ខមូលេ និសីទិ, តេន ច
មគ្គេន សកដេសុ គច្ឆន្តេសុ ឯកោ សកដយុត្តោ គោណោ បរិស្សមន្តោ

វិសមជ្ជានេ ខលិត្វា បតិ, តំ សាកដិកា យុគតោ មុញ្ញិត្វា តិណោនកំ ទត្វា
បរិស្សមំ វិនោទេត្វា បុនបិ ធុរេ យោជេត្វា អគមំសុ។ ថេរោ តំ ទិស្វា - “យថាយំ
តោណោ សកី ខលិត្វាបិ ឧដ្ឋាយ សកី ធុរំ វហតិ, ឯវំ មយាបិ កិលេសវសេន
សកី ខលិតេនាបិ វុដ្ឋាយ សមណធម្មំ កាតុំ វុដ្ឋតី” តិ យោនិសោ ឧម្ពុជ្ឈន្តោ
និវត្តិត្វា ឧបាលិត្តេស្ស អត្តនោ បវត្តី អាចិត្តិត្វា តេន វុត្តវិធិនា អាបត្តិតោ
វុដ្ឋហិត្វា សីលំ ចាកតិកំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ
ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.២១.៣៥-៣៩) -

“អក្កន្តញ្ចា បទំ ទិស្វា, ចក្កាលដ្ឋ័រភូសិតំ;
បទេនានុបទំ យន្តោ, វិបស្សិស្ស មហេសិនោ។

“កោរណ្ណំ បុប្ផំ តំ ទិស្វា, សមូលំ បូជិតំ មយា;
ហដ្ឋោ ហដ្ឋេន ចិត្តេន, អវន្តី បទមុត្តមំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“សត្តបញ្ញាសកប្បម្ពិ, ឯកោ វីតមលោ អហំ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាពូលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហត្តំ បន បត្វា វិមុត្តិសុខំ អនុភវន្តោ អត្តនោ បុព្វភាគបដិបត្តិយា សទ្ធិ
អរិយធម្មាធិគមនទីបដិ “យថាបិ ភន្នោ អាជញ្ញោ, ខលិត្វា បតិទិដ្ឋតី” តិ កាថំ
អភាសិ។

២៥. តត្ថ ខលិត្វាតិ បក្ខលិត្វា។ បតិទិដ្ឋតិ បតិដ្ឋហតិ, បុននេវ
យថាហានេ តិដ្ឋតិ។ ឯវន្តិយថា ភន្តោ ឧសភាជានីយោ ភារំ វហន្តោ
បរិស្សមប្បត្តោ វិសមដ្ឋានំ អាគម្ម ឯកវារំ បក្ខលិត្វា បតិតោ ន តត្ថកេន ធុរំ
ធម្មតិ, ថាមជ្ឈិមវគ្គមសម្បជ្ជតាយ បន ខលិត្វាបិ បតិទិដ្ឋតិ, អត្ថនោ
សភារេនេវ វត្ថា ភារំ វហតិ, ឯវំ កិលេសបរិស្សមប្បត្តោ កិរិយាបរាជន
ខលិត្វា តំ ខលិតំ ថាមវិរិយសម្បត្តិកាយ បដិចាកតិកំ កត្វា
មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា ទស្សនសម្បជ្ជំ, តតោ ឯវ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សវនន្តេ អរិយាយ
ជាតិយា ជាតតាយ សាវកំ, តស្ស ឧវេ វាយាមជនិតាភិជាតិតាយ ឱវសំ បុត្តំ
ភន្តាជានីយសទិសកិច្ចតាយ អាជានីយន្តិ ច មំ ធារេថ ឧបធារេថាតិ អត្តោ។

រមណីយវិហារិត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សមិទ្ធិត្ថេតាថាវណ្ណានា

សន្ធាយាហំ បព្ពជិតោតិ អាយស្មតោ សមិទ្ធិត្ថេតាស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កត្តាធិការោ តត្ថ តត្ថ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
ចតុនុវតេ កប្បេ សិទ្ធតំ ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមាណសោ សវណ្ណានិ បុច្ឆានិ
កណ្តិកពន្ធនិ គហេត្វា បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា
អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិសុយេវ បរិវត្តន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហេ
កុលគេហេ និព្ពត្តិ។ តស្ស ជាតកាលតោ បជ្ជាយ តំ កុលំ ជនធិញ្ញាធិហិ វឌ្ឍិ,
អត្តភារោ ចស្ស អភិវុទោ ទស្សនីយោ គុណាវា ឥតិ វិភវសមិទ្ធិយា ច
គុណសមិទ្ធិយា ច សមិទ្ធិត្ថេតា បញ្ញាយិត្ថា។ សោ ពិម្ពិសារសមាគមេ ពុទ្ធានុភារំ
ទិស្វា បដិលទ្ធសន្តោ បព្ពជិត្វា ភារំនាយ យុត្តប្បយុត្តោ វិហារន្តោ ភគវតិ
តថោទារាមេ វិហារន្តេ ឯកទិវសំ ឯវំ ចិន្តេសិ - “លាភាវត មេ សត្តា អរហំ
សម្មាសម្ពុទ្ធា, ស្វាភ្នាតេ ចាហំ ធម្មវិទយេ បព្ពជិតោ, សព្វេហ្មចារី ច មេ

សីលវង្គោ កល្យាណធម្មា”តិ។ តស្សេវំ ចិន្តេន្តស្ស ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ
ឧទទាធិ។ តំ អសហវង្គោ មារោ ចាបិមា ថេរស្ស អវិទូរេ មហន្តំ
ភេរវសទ្ទមកាសិ, បថវិយា ឡន្ទ្រិយនកាលោវិយ អហោសិ។ ថេរោ ភគវតោ
តមត្ថំ អារោចេសិ។ ភគវា “មារោ តុយ្ហំ វិចក្កកម្មាយ ថេតេតិ, គច្ឆ, ភិក្ខុ តត្ថ
អចិន្តេត្វាវិហារហី”តិ អាហា។ ថេរោ តត្ថ គន្ធាវិហារវង្គោ នចិរស្សេវំ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.២១.៣០-
៣២) -

“កណិការំវ ជោតន្តំ, និសិន្នំ បព្ពតន្តរេ;
ឱកាសេន្តំ ទិសា សព្ពា, សិទ្ធត្ថំ នរសារថី។

“ធនុំ អទ្ទេជ្ឈំ កត្វាន, ឧសុំ សន្នយ្ហហំ តទា;
បុប្ផំ សវណ្ណំ ធនត្វាន, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“ចតុន្ទវុតិកោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកបញ្ញាសិកោ កប្បេ, ឯកោ អាសី ជុតិន្ទរោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...ថេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា តត្ថវិហារន្តស្ស ថេរស្ស ឪណាសវភារំ អជានន្តោ
បុរិមនយេនេវ មារោ មហន្តំ ភេរវសទ្ទំ អកាសិ។ តំ សុត្វា ថេរោ អភិកោ អច្ឆម្ពី
“តាទិសានំ មារានំ សតម្បិ សហស្សម្បិ មយ្ហំ លោមម្បិ ន កម្សេតិ”តិ អញ្ញំ
ព្យាករោន្តោ “សទ្ធាយាហំ បព្ពជិតោ”តិ គាថំ អភាសិ។

២៦. តត្ថ សទ្ធាយាតិ ធម្មច្ឆន្ទសមុជ្ឈានាយ កម្មជលសទ្ធាយ ចេវ
 រតនត្ថយសទ្ធាយ ច។ អហន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ បព្ពជិតោតិ ឧបគតោ។
 អការស្មាតិ គេហតោ យរាវាសតោ វា។ អនការិយន្តិ បព្ពជ្ជំ, សា ហិ យំ កិញ្ចិ
 កសិវាលិដ្ឋាទិកម្មំ ‘អការស្ស ហិត’ន្តិ អការិយំ នាម, តទការតោ
 “អនការិយា”តិ វុច្ចតិ។ សតិ បញ្ញា ច មេ វុឡាតិ សរណលក្ខណា សតិ,
 បជាននលក្ខណា បញ្ញាតិ ឥមេ ធម្មាវិបស្សនាក្ខណតោ បដ្ឋាយ
 មគ្គបដិច្ចាដិយា យាវ អរហត្តា មេ វុឡា វុឡិតា, ន ធានិ វុឡេតត្ថា អត្ថិ
 សតិបញ្ញា វេបុល្លប្បត្តាតិ ទស្សេតិ។ ចិត្តញ្ច សុសមាហិតន្តិ
 អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ចេវ លោកុត្តរសមាធិវសេន ច ចិត្តំ មេ សុដ្ឋ សមាហិតំ, ន
 ធានិ តស្ស សមាធាតត្ថំ អត្ថិ, សមាធិ វេបុល្លប្បត្តាតិ ទស្សេតិ។ តស្មា កាមំ
 ករស្ស រូចានីតិ ចាបិម មំ ឧទ្ទិស្ស យានិ កានិចិ វិប្បការានិ យថារុចី ករោហិ,
 តេហិ បន នេវ មំ ព្យាធរិយស្សសិ មម សរីរកម្មនមត្ថម្បិ កាតុំ ន សក្ខិស្សសិ,
 កុតោ ចិត្តញ្ចថត្ថំ? តស្មា តវ កិរិយា អប្បដិច្ចិតបហេនកំ វិយ ន កិញ្ចិ អត្ថំ
 សោធនតិ, កេវលំ តវ ចិត្តវិយាតមត្តជលាតិ ថេរោ មារំ តន្ថេសិ។ តំ សុត្វា
 មារោ “ជាតាតិ មំ សមណោ”តិ តត្ថវន្តវធាយិ។

សមិទ្ធិត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ឧជ្ឈយត្ថេតាថាវណ្ណានា

នមោ តេ ពុទ្ធវិវត្ថុតិ អាយស្មតោ ឧជ្ឈយត្ថេស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ
 ទ្វានុតេ កប្ប តិស្សំ ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមាណសោ កណិការបុប្ផហិ បូជំ
 អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា
 ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ អញ្ញាតរស្ស

សោត្តិយព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ បុត្វា និព្ពត្តិ, ឧដ្ឋយោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
វយប្បត្តោ តិណ្ណំ វេទានំ ចារក្ខ បុត្វា តត្ថ សារំ អបស្សន្តោ
ឧបនិស្សយសម្មត្តិយា ចោទិយមាណោ វេទ្យុវនំ គន្ធា សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា ចរិយានុកូលំ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញោវិហារន្តោ
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ
១.២១.១-២) -

“កណិការំ បុប្ផំ ទិស្វា, ឌីបិនិត្វានហំ តទា;
តិស្សស្ស អភិរោបេសី, ឌីយតិណ្ណាស្ស តាទិនោ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្ប, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ផលំ។

“បញ្ចតីសេ ឥតោ កប្ប, អរុណាចារីតិ វិស្សតោ;
សត្វតនសម្មន្តោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិត្វា ភគវតោ
ថោមនាការេន អញ្ជំ ព្យាករោន្តោ “នមោតេ ពុទ្ធវីរត្ថ”តិ កាជំ អភាសិ។

២៧. តត្ថ នមោតិ បណាមកិត្តនំ។ តេតិ បណាមកិរិយាយ
សម្មទានកិត្តនំ, តុយ្ហន្តិ អត្តោ។ ពុទ្ធវីរាតិ ច ភគវតោ អាលបនំ។ ភគវា ហិ
យថា អភិញ្ញេយ្យាទិភេទស្ស អត្តស្ស អភិញ្ញេយ្យាទិភេទេន សយម្ពញ្ញាលោន
អនវសេសតោ ពុទ្ធត្ថា “ពុទ្ធា”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ បញ្ចន្ទម្បិ មារានំ
អភិប្បមទ្ធនវសេន បទហន្តេន មហតា វីរិយេន សមន្នាគតត្ថា “វីរោ”តិ វុច្ចតិ។
អត្ថតិ ហោតុ, តស្ស “នមោ”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធា។ វិប្បមុត្តោសិ សព្ពដីតិ

សព្វេហិ កិលេសេហិ សព្វស្មិញ សន្តវតតេ វិប្បមុត្តា វិសំយុត្តា អសិ ភវសិ,
ន តយា កិញ្ចិ អវិប្បមុត្តំ នាម អត្ថិ, យតោហំ តុប្បាបទានេ វិហារំ, វិហារមិ
អនាសវោតិ តុយ្ហំ តវ អបទានេ ឱវាទេ គតមគ្គេ បដិបត្តិចរិយាយ វិហារំ
យថាសត្តិ យថាពលំ បដិបទ្គន្តោ កាមាសវាទីនំ ចតុន្ទម្បិ អាសវានំ
សុប្បហ៍នត្តា អនាសវោ វិហារមិ, តាទិសស្ស នមោ តេ ពុទ្ធវិវត្ថុតិ។

ឧជ្ឈយត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សញ្ញយត្ថេវកាថាវណ្ណានា

យតោ អហន្តិ អាយស្មតោ សញ្ញយត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោមិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ វិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ វិបស្សិស្ស
ភគវតោ កាលេ មហាតិ បូគេ សំកិត្តិវសេន វត្ថុំ សង្ឃិវិទ្យា រតនត្ថយំ ឧទ្ទិស្ស
បុញ្ញំ ករោន្តោ សយំ ទលិទ្ធោ ហុត្វា នេសំ គណាទីនំ បុញ្ញកិរិយាយ ព្យាវដោ
អហោសិ។ កាលេន កាលំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិទ្ធវា វទ្ធិត្វា បសន្នមានសោ
ភិក្ខុនញ្ច តំ តំ វេយ្យាវច្ឆំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្វត្តោ
អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
វិភវសម្បទ្ធស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ សញ្ញយោ នាម នាមេន, សោ
វយប្បត្តោ ព្រាហ្មយុទោគូរសាតិអាទិកេ អភិញ្ញាតេ ព្រាហ្មណេ សាសនេ
អភិប្បសន្នេ ទិស្វា សញ្ញាតប្បសាទោ សត្តារំ ឧបសង្កមិ។ តស្ស សត្តា ធម្មំ
ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា សោតាបន្នោ អហោសិ។ អបរភាគេ បព្ពជិ។
បព្ពជន្តោ ច ខុរគ្គយេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១០.៥១-៥៥) -

“វិបស្សិស្ស ភគវតោ, មហាបូគគណោ អហុ;

វេយ្យាវច្ឆករោ អាសី, សព្វកិច្ចសុ វាវដោ។

“ធម្មយុធម្មោ ច មេ នត្ថិ, សុគតស្ស មហាសិនោ;
អវន្និ សត្តនោ ចានេ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“ឯកនុតិតោ កប្ប, វេយ្យាវច្ឆំ អកាសហំ;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, វេយ្យាវច្ឆស្សិទំ ជលំ។

“តតោ ច អដ្ឋមេ កប្ប, រាជា អាសី សុចិដ្ឋតោ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថិ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “យតោ អហំ បព្ពជិតោ”តិ គាថំ
អកាសិ។

៤៨. តត្ថ យតោ អហំ បព្ពជិតោតិ យតោ បកុតិ យតោ បដ្ឋាយ អហំ
បព្ពជិតោ។ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ នាភិជាតាមិ សង្កប្បំ, អនិយំ
នោសសំហិតន្តិ រាគាធិនោសសំហិតំ តតោ ឯវ អនិយំ និហ័នំ, អរិយេហិ វា
អនរណីយតាយ អនិយេហិ អរណីយតាយ ច អនិយំ ចាបកំ អារម្មណេ
អភូតគុណាធិសង្កប្បនតោ “សង្កប្បោ”តិ លទ្ធនាមំ កាមវិតក្កាធិមិច្ឆាវិតក្កំ
ឧប្បាធិតំ នាភិជាតាមិតិ, “ខុរក្កយេវ មយា អរហត្តំ បត្ត”ន្តិ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សញ្ញាយត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. រាមណោយ្យកត្ថេរតាថាវណ្ណានា

ចិបាចិហាភិនទិតេតិ អាយស្មតោ រាមណោយ្យកត្តេស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សិទ្ធិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញាតំ បត្តោ ភគវន្តំ ទិស្វា
បសន្នមានសោ បុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុ ឯវ បរិវត្តន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ ឥព្ពកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ជេតវនបដិគ្គហណោ
សញ្ញាតប្បសាទោ បព្ពជិត្វា ចរិយានុកូលំ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញេវិហាតិ។
តស្ស អត្ថនោ សម្មត្ថិយា បព្ពជិតសារុប្បាយ ច បដិបត្ថិយា
ចាសាទិកភាវតោ រាមណោយ្យកត្តេស្ស សមញ្ញា អហោសិ។ អថេកទិវសំ
មារោ ថេរំ ភីសាបេតុកាមោ ភេរវសទ្ធិំ អកាសិ។ តំ សុត្វា ថេរោ
ថិរបកតិតាយ តេន អសន្តសន្តោ “មារោ អយ”ន្តិញ្ញត្វា តត្ថ អនាទំ
ទស្សន្តោ “ចិបាចិហាភិនទិតេ”តិ គាថំ អកាសិ។

៤៩. តត្ថ ចិបាចិហាភិនទិតេតិ ចិបាចិហាតិ អភិណ្ណំ បវត្ថសទ្ធពាយ
“ចិបាចិហា”តិ លទ្ធនាមាណំ វដ្តកាណំ អភិនាទនិមិត្តំ, វិវរហេតូតិ អត្តោ។
សិប្បិកាភិរុតេហិ ចាតិ សិប្បិកា វុច្ឆន្តិ ទេវកា បរនាមកា គេលញ្ញេន
ឆាតកិសធារកាការា សាខាមិគា។ “មហាកលន្ទកា”តិ កេចិ, សិប្បិកាណំ
អភិរុតេហិ មហាវិវរហិ, ហេតុម្ហិ ចេតំ ករណាវចនំ, តំ ហេតូតិ អត្តោ។ ន មេ
តំ ជន្ទតិ ចិត្តន្តិ មម ចិត្តំ ន ជន្ទតិ ន ចរតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - ឥមស្មី អរញ្ញេ
វិវរហេតុ សិប្បិកាភិរុតហេតុ វិយ, ចាបិម, តវវិស្សរករណហេតុ មម ចិត្តំ
កម្មជ្ជានតោ ន បរិបតតីតិ។ តត្ថ ការណាមាហា “ឯកត្ថនិវតញ្ញិ មេ”តិ។ ហិ-
សន្តោ ហេតុ អត្តោ, យស្មា មម ចិត្តំ គណសង្កណិកំ បហាយ ឯកត្ថ
ឯកីការេ, ពហិទ្ធា វា វិក្ខេបំ បហាយ ឯកត្ថ ឯកគ្គតាយ, ឯកត្ថ ឯកសភាវេ
វា និព្ពានេ និវតំ អភិវតំ, តស្មា កម្មជ្ជានតោ ន ជន្ទតិ ន ចរតីតិ, ឥមំ កិរ គាថំ

វេទន្តោ ឯវ ថេរោ វិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប.
ថេរ ១.២១.៥-៩) -

“សុវណ្ណាវណ្ណា ភកកា, សតវសី បតាបវា;
ចន្ទ្រមនំ សមាវុទ្ធោ, មេត្តចិត្តោ សិទ្ធិសភោ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វន្តិត្វា ញាណមុត្តមំ;
មិនេលបុប្ផំ បគ្គយ្ហ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯក្ខនតីសកប្បម្ហិ, សុមេយយននាមកោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថិ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អយមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណគាថា អហោសិ។

រាមណោយ្យកត្តរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. វិមលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ធរណី ច សិញ្ញតិ វាតិ អាយស្មតោ វិមលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោមិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ វិបស្សិស្ស ភកវតោ កាលេ សង្ខធមនកុលេ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ
តស្មី សិប្បេ និប្បត្តិ គតោ ឯកទិវសំ វិបស្សី ភកវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមាណសោ
សង្ខធមនេន បូជំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ កាលេន កាលំ សត្ត ឧបដ្ឋានំ អកាសិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មន ទេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា
ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ “អនាគតេ មេវិមលោ
វិសុទ្ធា កាយោ ហោតូ”តិ ពោធិរុក្ខំ គន្លោធកេហិ ម្ពាបេសិ,
ចេតិយផ្កណាពោធិយផ្កណោសុ អាសនានិ ឆោវាបេសិ, ភិក្ខុនម្បិ កិលិដ្ឋេ
សមណបរិក្ខារេ ឆោវាបេសិ។

សោ តតោ ចរិត្វា ទេវេសុ ច មនុស្សសុ ច បរិវត្តន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
រាជគហោ ឥព្ពកុលេ និព្វត្តិ។ តស្ស មាតុកុច្ឆិយំ វសន្តស្ស និក្ខមន្តស្ស ច
កាយោ បិត្តសេម្ពាធិហិ អសំកិលិដ្ឋោ បទុមបលាសេ ឧទកតិន្ទរិយ អលក្កោ
បច្ឆិមភរិកពោធិសត្តស្ស វិយ សុវិសុទ្ធា អហោសិ, តេនស្ស វិមលោត្វរ នាមំ
អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ រាជគហប្បវេសនេ ពុទ្ធានុការំ ទិស្វា បជិលទូសទ្វោ
បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា កោសលរដ្ឋេ បព្ពតគុហាយំ វិហារតិ។
អថេកទិវសំ ចាតុទ្ធិបិ កមហាមេយោ សកលំ ចក្កវាឡ គព្វំ បត្តិវិត្វា ចាវស្សិ។
វិវដ្តជ្ជាយិម្ហំ ពុទ្ធានំ ចក្កវត្តិនព្វា ធរមានកាលេ វេ កិវ វេ វស្សតិ។
យម្មបរិឡាហរូបសមតោ ឧតុសប្បាយលាភេន ថេរស្ស ចិត្តំ សមាហិតំ
អហោសិ វេកក្កំ។ សោ សមាហិតចិត្តោ តាវទេវវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា
មគ្គបដិចាជិយា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១០.៥៦-៦០)

-

“វិបស្សិស្ស ភគវតោ, អហោសី សង្ខេបម្ពកោ;
និច្ចបដ្ឋានយុត្តាម្ហិ, សុគតស្ស មហោសិនោ។

“ឧបដ្ឋានជលំ បស្ស, លោកនាថស្ស តាធិនោ;
សង្ខេបត្វិយសហស្សានិ, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“ឯកនុតិតោ កប្ប, ឧបជ្ជហី មហាសី;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, ឧបជ្ជានស្សិទំ ជលំ។

“ចតុរិសេ ឥតោ កប្ប, មហានិគ្សាសនាមកា;
សោឡសាសីសុ រាជាណា, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្យា កតកិច្ចតាយ តុដ្ឋមានសោ ឧទានំ ឧទាននេន្តោ “ធរណី
ច សិញ្ចតិ វាតិ មាលុតោ”តិ គាជំ អភាសិ។

៥០. តត្ថ ធរណីតិ បជីរី, សា ហិ សកលំ ធរាជំ ជារតីតិ “ធរណី”តិ វុច្ចតិ។
សិញ្ចតិ សមន្តតោ នកំ បូរេត្វា អភិប្បវស្សតោ មហាមេយស្ស វុដ្ឋិធារាហិ
សិញ្ចតិ។ វាតិ មាលុតោតិ ឧទកដុសិតសម្មិស្សតាយ សីតលោ វាតោ វាយតិ។
វិជ្ជតា ចរតិ នភេតិ តត្ថ តត្ថ គដ្ឋតា គឡគឡាយតា មហាមេយតោ
និច្ឆរន្តិយោ សតេរតា អាកាសេ ឥតោ ចរិចរន្តិ។ ឧបសមន្តិវិតក្កាតិ
ឧតុសប្បាយសិទ្ធន សមថវិបស្សនាធិគមេន បុព្វភាគេ តទង្គាធិវសេន
វ្យបសន្តា ហុត្វា កាមវិតក្កាធយោ សព្វេបិ នវ មហាវិតក្កា
អរិយមគ្គាធិគមេន ឧបសមន្តិ។ អនវសេសតោ សមុច្ឆន្តិន្តិតិ។
វត្ថុមានសមីបតាយ អរិយមគ្គក្ខណំ វត្ថុមាធំ កត្វា វទតិ។ អតីតត្ថ វា ឯតំ
បច្ចុប្បន្នវចនំ។ ចិត្តំ សុសមាហិតំ មមាតិ តតោ ឯវ លោកុត្តរសមាធិនា មម
ចិត្តំ សុដ្ឋសមាហិតំ, ន ធានិ តស្ស សមាធានេ កិញ្ចិ កាតព្វំ អត្ថីតិ ថេរោ អញ្ញំ
ព្យាកាសិ។

វិមលត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ធម្មវគ្គោ

១. គោដិកាធិបតុត្ថរកាថាវណ្ណានា

វស្សតិ ទេវោតិអាទិកា ចតស្សោ - គោដិកោ, សុពាហុ, វល្លិយោ,
ឧត្តិយោតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ យេវា នំ កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? ឥមេបិ បុរិមពុទ្ធសុ
កតាធិការា តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តា ឥតោ ចតុន្នំតេ កប្ប
សិទ្ធក្ខស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្វា អញ្ញមញ្ញំ
សហាយា ហុត្វា វិចរីសុ។ តេសុ ឯកោ សិទ្ធក្ខំ ភគវន្តំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា
កជជ្ជភិក្ខុំ អនាសិ។ ធុតិយោ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា អញ្ញលី
បគ្គណ្ឌិ។ តតិយោ បសន្នចិត្តោ ឯកេន បុប្ផហត្ថេន ភគវន្តំ បូជេសិ។ ចតុត្ថោ
សុមនបុប្ផហិ បូជមកាសិ។ ឯវំ តេ សត្តរិ ចិត្តំ បសាទេត្វា បសុតេន តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា បុន អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា សហាយកា
ហុត្វា សាសនេ បព្ពត្តិត្វា សមណាធម្មំ កត្វា អម្ពាភំ ភគវតោ កាលេ ចារាយំ
ចតុន្នំ មល្លរាជានំ បុត្តា ហុត្វា និព្ពត្តិសុ។ តេសំ គោដិកោ, សុពាហុ, វល្លិយោ,
ឧត្តិយោតិ នាមាធិ អកំសុ។ អញ្ញមញ្ញំ បិយសហាយា អហោសុំ។ តេ កេនចិទេវ
ករណីយេន កបិលវត្ថុំ អគមំសុ។ តស្មិញ្ញ សមយេ សត្តា កបិលវត្ថុំ គន្ធា
និក្រោធារាមេ វសន្តោ យមកថាជិហារិយំ ទស្សេត្វា សុទ្ធាទនប្បមុខេ
សក្យរាជានោ ធមេសិ។ តទា តេបិ ចត្តារោ មល្លរាជបុត្តា ថាជិហារិយំ ទិស្វា
លទ្ធិប្បសាទា បព្ពត្តិត្វា វិបស្សនាកម្មំ ករេន្តា នចិរស្សេវ សហ បជិសម្ពិទាហិ
អរហន្តំ ថាបុណីសុ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. យេវ ១.១១.១-២៣) -

“សុវណ្ណវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
បរេវា អភិនិក្ខន្ធី, វេនា និព្ពនមាគតំ។

“កដដ្ឋភិក្ខុំ ចាធាសី, សិទ្ធត្ថស្ស មហេសីនោ;
បញ្ញាយ ឧបសន្តស្ស, មហាវីរស្ស តាធិនោ។

“បទេនានុបទាយន្តំ, និព្វាបេន្តេ មហាជនំ;
ឧឡារាវិត្តិ មេ ជាតា, ពុទ្ធេ អាទិច្ចពន្ធនេ។

“ចតុន្ទ្រីតិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ភិក្ខាធានស្សីទំ ជលំ។

“សត្តាសីតិម្ហិតោ កប្បេ, មហារេណុសនាមកា;
សត្តវតនសម្បជ្ជា, សត្តេតេ ចក្កវត្តិនោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
គោធិកោ បេរោ។

“សុវណ្ណវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, និសកាជានិយំ យថា;
តិធាបភិន្នំ មាតន្តី, កុញ្ញវរំ មហេសីនំ។

“ឱភាសេន្តំ ទិសា សត្តា, ឧឡារាជំវ បូរិតំ;
រថិយំ បដិបជ្ជន្តំ, លោកជេដ្ឋំ អបស្សហំ។

“ញាណេ ចិត្តំ បសាទេត្វា, បគ្គហេត្វាន អញ្ញាលី;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, សិទ្ធត្ថមភិវាទយី។

“ចតុន្ទ្រីតិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, ញាណសញ្ញាយិទំ ជលំ។

“តេសត្ថតិម្ហិតោ កហ្មេ, សោឡសាសុំ នុត្តមា;
សត្តរតនសម្មន្នា, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
សុពាហុត្ថេវា។

“តិវរាយំ និវាសីហំ, អហោសី មាលិកោ តទា;
អទ្ធសំវិរជំ ពុទ្ធិ, សិទ្ធិត្ថំ លោកបូជិតំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បុប្ផហត្ថមទាសហំ;
យត្ថ យត្ថបបជ្ជាមិ, តស្ស កម្មស្ស វាហសា។

“អនុភោមិ ជលំ ឥដ្ឋំ, បុព្វេ សុកតមត្ថនោ;
បរិក្ខិត្តោ សុមល្លេហិ, បុប្ផទានស្សិទំ ជលំ។

“ចតុន្ទវុតិកោ កហ្មេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, បុប្ផបូជាយិទំ ជលំ។

“ចតុន្ទវុតុទាទាយ, វេបេត្វា វត្តមានកំ;
បញ្ចរាជសតា តត្ថ, នន្ទ្រសមសនាមកា។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
វល្លិយោ ថេវា។

“សិទ្ធិត្ថស្ស ភកវតោ, ជាតិបុប្ផមទាសហំ;
ចាទេសុ សត្ថ បុច្ឆានិ, ហាសេនោកិរិតានិ មេ។

“តែង កម្រងបំរា អង្គ, អភិភោមិ នរាមរេ;
ធារេមិ អង្គិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“ចតុន្ទ្រវត្តិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, បុប្ផបូជាយិទំ ជលំ។

“សមន្តគន្ធជាមាសុំ, តេរស ចក្កវត្តិនោ;
ឥតោ បញ្ចមកេ កប្បេ, ចាតុរន្តា ជនាធិបា។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ (អប. ថេរ
១.១១.១-២៣);

ឧត្តិយោ ថេរោ។

អរហន្តំ បន បត្វា ឥមេ ចត្តារោមិ ថេរា លោកេ ចាកជា បញ្ញាតា
រាជរាជមហាមត្តេហិ សក្កតា គរុកតា ហុត្វា អរញ្ញេ សហេវវិហារន្តិ។
អថេកទា រាជា ពិម្ពិសារោ តេ ចត្តារោ ថេរេ រាជគហំ ឧបគតេ ឧបសម្ព័មិត្វា
វន្តិត្វា តេមាសំ វស្សវាសត្ថាយ និមន្តេត្វា តេសំ ចាជិយេ ក្កំ កុជិកាយោ
ការេត្វា សតិសម្មាសេន ន ធានេសិ។ ថេរា អច្ឆន្ទាសុ កុជិកាសុ វិហារន្តិ។
វស្សកាលេ ទេវោ ន វស្សតិ។ រាជា “កី នុ ខោ ការណំ ទេវោ ន វស្សតិ” តិ
ចិន្តេន្តោ, តំ ការណំ ព្យាត្វា, តា កុជិកាយោ ធានាបេត្វា, មត្តិកាកម្មំ
ចិត្តកម្មញ្ច ការាបេត្វា, កុជិកាមហំ ករោន្តោ មហាតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ
អនាសិ។ ថេរា រញ្ជោ អនុកម្យាយ កុជិកាយោ បរិសិត្វា មេត្តាសមាបត្តិយោ
សមាបត្តិសុ។ អថុត្តរចាចិនទិសតោ មហាមេយោ ឧដ្ឋហិត្វា ថេរានំ
សមាបត្តិតោ វុដ្ឋានក្ខណោយេវ វស្សិតុំ អារភិ។ តេសុ គោធិកត្ថេរោ
សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សហ មេយគន្ធិតេន -

៥១.

“វស្សតិ ទេវោ យថា សុគីតំ, ធន្នា មេ កុដិកា សុខា និវាតា;
ចិត្តំ សុសមាហិតញ្ចា មយ្ហំ, អថ ចេ បត្តយសិ បវស្ស ទេវា”តិ។ -

ឥមំ កាថំ អភាសិ។

តត្ថ វស្សតិ តិ សិញ្ញាតិ វុដ្ឋិធារំ បវេច្ឆតិ។ ទេវោតិ មេ យោ។ យថា សុគីតន្តិ
សុន្ទរគីតំ វិយ គន្ធន្តោតិ អធិប្បាយោ។ មេ យោ ហិ វស្សនកាលេ
សតបដលសហស្សបដលោ ឧដ្ឋហិតា ជនយន្តោ វិជ្ជតា និច្ឆារេន្តោវ សោភតិ,
ន កេវលោ។ តស្មា សិនិទ្ធមធុរគម្ពីរនិក្ខ្យាសោ វស្សតិ ទេវោតិ ទស្សេតិ។ តេន
សទ្ធតោ អនុបបីឡិតំ អាហា “ធន្នា មេ កុដិកា សុខា និវាតា”តិ។ យថា ន ទេវោ
វស្សតិ, វំ តិណាធិហិ ធានិតា អយំ មេ កុដិកា, តេន វុដ្ឋិវស្សេន អនុបបីឡិតំ
អាហា។ បរិភោគសុខស្ស ឧតុសប្បាយឧតុសុខស្ស ច សញ្ញាវតោ សុខា។
ដុសិតគ្គឡបិហិតវាតចានតាហិ វាតបរិស្សយរហិតា។ ឧគយេនបិ
អាវាសសប្បាយវសេន អនុបបីឡិតំ អាហា។ ចិត្តំ សុសមាហិតញ្ចា មយ្ហន្តិ
ចិត្តញ្ចា មម សុដ្ឋ សមាហិតំ អនុត្តរសមាធិនា និព្វានាម្ពណោ សុដ្ឋ អប្បីតំ,
ឯតេន អព្ពន្ធបរិស្សយាការតោ អប្បោស្សក្កតំ ទស្សេតិ។ អថ ចេ បត្តយសិតិ
អថ ឥនានិ បត្តយសិ ចេ, យទិ ឥច្ឆសិ។ បវស្សតិ សិញ្ញា ឧទកំ បក្សវ វុដ្ឋិធារំ
បវេច្ឆ។ ទេវោតិ មេ យំ អាលបតិ។

កោដិកត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សុពាហុត្ថេរតាថាវណ្ណានា

៥២. ឥតរេហិ វុត្តកាថាសុ តតិយបទេ វរិសេសោ។ តត្ថ សុពាហុនា
វុត្តកាថាយំ ចិត្តំ សុសមាហិតញ្ចា កាយេតិ មម ចិត្តំ ករដកាយេ

កាយគតាសតិការវនាវសេន សុដ្ឋសមាហិតំ សម្មទេវ អប្បិតំ។ អយញ្ញំ បេរោ
កាយគតាសតិការវនាវសេន បដិលទ្ធីឈានំ ចាទកំ កត្វាវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
អរហន្តំ ចាបុណី។ តំ សន្ធាយាហ “ចិត្តំ សុសមាហិតញ្ច កាយេ” តិ។

សុពាហុត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. វល្លិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា

៥៣. វល្លិយត្ថេវគាថាយំ តស្សំវិហារមិ អប្បមត្តោតិ តស្សំ កុដិកាយំ
អប្បមាទបដិបត្តិយា មត្តកំ ចាបិតត្តា អប្បមត្តោ អរិយវិហារុបសំហិតេន
ទិព្វវិហារាទិសំហិតេន ច ភិយាបជវិហារេន វិហារមិ, អត្តការំ បវត្តេមីតិ វុត្តំ
ហោតិ។

វល្លិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា

៤. ឧត្តិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា

៥៤. ឧត្តិយត្ថេវនេ វុត្តកាថាយំ អទុតិយោតិ អសហាយោ,
កិលេសសង្កណិកាយ គណសង្កណិកាយ ច វិវហិតោតិ អត្តោ។

ឧត្តិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុន្នំ បេរានំ គាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. អញ្ញនវនិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា

អាសន្និ កុដិកំ កត្វាតិ អាយស្មតោ អញ្ញនវនិយត្ថេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ សុទស្សនោ នាម មាលាការោ

ហុត្វា សុមនបុប្ផហិ ភគវន្តំ បូជេត្វា អញ្ញាម្បិ តត្ថ តត្ថ ពហំ បុញ្ញំ កត្វា
 នេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្ពជិត្វា សមណាធម្មំ
 អកាសិ។ អថ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ វេសាលីយំ វជ្ជិរាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា តស្ស
 វយប្បត្តកាលេ វជ្ជិរដ្ឋ អវុជ្ជិកយំ ព្យាធិកយំ អមនុស្សកយន្តិ តិណិ ភយានិ
 ឧប្បជ្ជិសុ។ តំ សត្វំ វតនសុត្តវណ្ណានយំ (ឧ. ចា. អដ្ឋ. វតនសុត្តវណ្ណាន; សុ. និ.
 អដ្ឋ. ១.វតនសុត្តវណ្ណាន) វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ ភគវតិ បន វេសាលី បរិដ្ឋេ
 កយេសុ ច វ្រូបសន្តេសុ សត្តុ ធម្មទេសនាយ សម្ពហុលានំ នេវមនុស្សានំ
 ធម្មាភិសមយេ ច ជាតេ អយំ រាជកុមារោ ពុទ្ធានុការំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្នោ
 បព្ពជិ។ យថា ចាយំ ឯវំ អនន្តរំ វុច្ចមានា ចត្តារោបិ ជនា។ តេបិ ហិ ឥមស្ស
 សហាយភូតា លិច្ឆិរាជកុមារា ឯវំ ឥមិនាវ និហារេន បព្ពជិសុ។
 កស្សបសម្ពុទ្ធកាលេបិ សហាយា ហុត្វា ឥមិនា សហោវ បព្ពជិត្វា សមណាធម្មំ
 អកំសុ, បទុមុត្តវស្សបិ ភគវតោ ចាទម្បលេ កុសលពិជរោបនាទី អកំសូតិ។
 តត្ថាយំ កតបុព្ពកិច្ចោ សាកេតេ អញ្ញានវនេ សុសានជ្ជានេ វសន្តោ ឧបកជ្ជាយ
 វស្សបនាយិកាយ មនុស្សហិ ធម្មិតំ ជិណ្ឌាកំ អាសន្និលភិត្វា តំ ចត្វសុ
 ចាសាលោសុ វេបេត្វា ឧបរិ តិវយញ្ច តិណាទីហិ ធានេត្វា ធ្វារំ យោជេត្វា វស្សំ
 ឧបគតោ។ បឋមមាសេយេវ យជេន្តោ វាយមន្តោ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ
 អបទានេ (អប. ថេរ ១.១១.២៤-២៨) -

“សុទស្សនោតិ នាមេន, មាលាការោ អហំ តទា;
 អទ្ធសំ វិរជំ ពុទ្ធិ, លោកជេដ្ឋំ នរាសកំ។

“ជាតិបុប្ផំ គហេត្វាន, បូជយី បទុមុត្តរំ;
 វិសុទ្ធចក្កុ សុមនោ, ទិព្ពចក្កុ សមជ្ឈកំ។

“ឯតិស្សា បុប្ផបូជាយ, ចិត្តស្ស បណីធីហិ ច;

កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី នុបបដ្ឋហំ។

“សោធន្ទសាសីសុ រាជាណោ, ទេវុត្តរសនាមកា;
ឆត្តិសម្ពិ ឥតោ កប្ប, ចក្កវត្ថី មហាពុលា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វាវិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទនោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ
យថាលទ្ធិ សម្បត្តិ បច្ឆវេត្តិត្វា បីតិវេកេន ឧទាននេន្តោ “អាសន្និ កុដិកំ កត្វា”តិ
កាចំ អភាសិ។

៥៥. តត្ថ អាសន្និ កុដិកំ កត្វាតិ អាសន្និ នាម ធិយចាទកំ ចតុរស្សបីបំ,
អាយតំ ចតុរស្សម្បិ អត្ថិយេវ, យត្ថ និសីទិតុមេវ សក្កា, ន និបដ្ឋិតុំ តំ អាសន្និ
កុដិកំ កត្វា វាសត្ថាយ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន កុដិកំ កត្វា យថា តត្ថ និសីទិតុស្ស
ឧតុបរិស្សយាភាវេន សុខេន សមណធម្មំ កាតុំ សក្កា, ឯវំ កុដិកំ កត្វា។
ឯតេន បរមុក្កំសគតំ សេនាសនេ អត្តនោ អប្បិច្ឆតំ សន្តដ្ឋិញ្ច ទស្សេតិ។ វុត្ថម្បិ
ចេតំ ធម្មសេនាបតិណា -

“បល្លេង្គន និសីទិតុស្ស, ជណ្ឌាកេនាភិវស្សតិ;
អលំ ជាសុវិហារាយ, បហិតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៥; មិ. ប.
៦.១.១);

អបេវ “អាសន្និកុដិក”ន្តិ ចាបំ វត្វា “អាសន្និប្បមាលំ កុដិកំ កត្វា”តិ អត្ថំ
វទន្តិ។ អញ្ញោ បន “អាសននិសដ្ឋាទិតេ មនុស្សេ ឧទ្ទិស្ស មញ្ញកស្ស ឧបរិ
កតកុដិកា អាសន្និ នាម, តំ អាសន្និ កុដិកំ កត្វា”តិ អត្ថំ វទន្តិ។ ឌីក្កយ្ហាតិ
ឌីគាហេត្វា អនុបរិសិទ្ធា។ អញ្ញនំ វនន្តិ ឯវំនាមកំ វនំ, អញ្ញនវណ្ណបុប្ផការតោ
ហិ អញ្ញនា វុច្ឆន្តិ វល្លិយោ, តព្ពហុលតាយ តំ វនំ “អញ្ញនវន”ន្តិ នាមំ លតិ។

អបរេ បន “អញ្ញាណា នាម មហាគន្ធា” តិ វទន្តិ, តំ អញ្ញាណំ ធុគ្គយ្ហ អាសន្និកំ
កុដិកំ កត្វា តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនន្តិ វិហរតា មយាតិ
វចនសេសេនេវ យោជនា។ ឥនមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណំ អហោសីតិ។

អញ្ញាណំ និយត្តេ កាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. កុដិហារិត្តេ កាថាវណ្ណានា

កោ កុដិកាយន្តិ អាយស្មតោ កុដិហារិត្តេ ស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ អាកាសេន គច្ឆន្តស្ស “ឧទកនានំ ទស្សមី” តិ
សីតលំ ឧទកំ គហេត្វា បីតិសោមនស្សជាតោ ឧទុម្ពុខោ ហុត្វា ឧត្តិបី។ សត្វា
តស្ស អជ្ឈាសយំ ញាត្វា បសាទសំវឿនត្ថំ អាកាសេ បីតោវ សម្មជិដ្ឋិ។ សោ
តេន អនប្បកំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេសិ។ សេសំ អញ្ញាណំ និយត្តេ ស្ស
វត្ថុម្ហិ វុត្ថុសទិសមេវ។ អយំ បន វិសេសោ - អយំ កិរ វុត្ថុនយេន បព្ពជិត្វា
កតបុព្ពកិក្ខោវិបស្សនំ អនុយុញ្ញត្តោ សាយំ ខេត្តសមីបេន គច្ឆត្តោ ទេវេ
ជុសាយន្តេ ខេត្តចាលកស្ស បុញ្ញំ តិណាកុដិ ទិស្វា បវិសិត្វា តត្ថ
តិណាសន្តារកេ និសីទិ។ និសីទមត្តោវ ឧតុសប្បាយំ លភិត្វាវិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១១.២៩-៣៥)

-

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, គច្ឆន្តំ អនិលញ្ញសេ;
យតាសនំ ជលីតំ, អាទិត្តំ ហុតាសនំ។

“ចាណិណា ឧទកំ គយ្ហ, អាកាសេ ឧត្តិបី អហំ;
សម្មជិដ្ឋិ មហារីរោ, ពុទ្ធា កាវុណិកោ ឥសិ។

“អន្តរិក្ខេ បីតោ សត្តា, បទុមុត្តរនាមកោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, ឥមា គាថា អភាសថ។

“ឥមីនា ធនាគារេន, បីតិឧប្បាទនេន ច;
កប្បសតសហស្សម្បិ, ទុក្ខតី នុបបន្លតិ។

“តេន កម្មេន ទ្វិបទិន្ន, លោកដេជ្ឈ នរាសក;
បត្តោម្ហិ អចលំ ហំនំ, ហិត្វា ជយបរាជយំ។

“សហស្សរាជនាមេន, តយោ តេ ចក្កវត្តិនោ;
បញ្ចសដ្ឋិកប្បសតេ, ចាតុរន្តា ជនាធិថា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា ថេវេ តត្ថ និសិន្នោ ខេត្តចាលកោ អាគន្ធា “កោ
កុដិកាយ”ន្តិ អាហ។ តំ សុត្វា ថេវេ “ភិក្ខុ កុដិកាយ”ន្តិអាធិមាហ។ តយិទំ
ខេត្តចាលស្ស ថេវស្ស ច វចនំ ឯកជ្ឈំ កត្វា -

៥៦.

“កោ កុដិកាយំ ភិក្ខុ កុដិកាយំ, វីតរាគោ សុសមាហិតចិត្តោ;
ឯវំ ជាតាហិ អាវុសោ, អមោយា តេ កុដិកា កតា”តិ។ -

តថាវុបេន សង្កឹតី អាហេបិតំ។

តត្ថ កោ កុដិកាយន្តិ, “ឥមីស្សំ កុដិកាយំ កោ និសិន្នោ”តិ ខេត្តចាលស្ស
បុច្ឆាវចនំ។ តស្ស ភិក្ខុ កុដិកាយន្តិ ថេវស្ស បដិវចននានំ។ អថ នំ អត្ថនោ
អនុត្តរធឹន្ទ្រិណាយុការតោ តំ កុដិបរិភោគំ អនុមោទាបេត្វា ឧឡារំ តមេវ
បុញ្ញំ បតិជ្ជាបេតុ “វីតរាគោ”តិអាធិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ - ឯកោ ភិន្នកិលេសោ

ភិក្ខុតេ កុដិកាយំ និសិដ្ឋោ, តតោ វេសោ អគ្គមគ្គន សព្ពសោ
សមុច្ឆិន្ទរាគតាយ វីតរាគោ អនុត្តរសមាធិនា និព្វានំ អារម្មណំ កត្វា សុដ្ឋុ
សមាហិតចិត្តតាយ សុសមាហិតចិត្តោ, ឥមញ្ច អត្ថំ, អារុសោ ខេត្តចាល,
យថាហំ វេទាមិ, វេទំ ជាតាហិ សទ្ធិហ អធិមុច្ឆស្ស។ អមោយា តេ កុដិកា កតា
តយា កតា កុដិកា អមោយា អវញ្ញា សជលា សឧប្បយា, យស្មា អរហតា
ខីណាសវេន បរិភុត្តា។ សចេ ត្វំ អនុមោទសិ, តំ តេ ភវិស្សតិ ធីយរត្ថំ ហិតាយ
សុខាយាតិ។

តំ សុត្វា ខេត្តចាលោ “លាភា វត មេ, សុលទ្ធីំ វត មេ, យស្ស មេ កុដិកាយំ
វេទិសោ អយ្យោ បរិសិទ្ធា និសីទតី” តិ បសន្នចិត្តោ អនុមោទន្តោ អដ្ឋាសិ។ ឥមំ
បន តេសំ កថាសល្លាបំ ភគវា ធិញ្ញាយ សោតធាតុយា សុត្វា អនុមោទនញ្ចស្ស
ញាត្វា តម្ការីនី សម្មត្តិ វិភាវេន្តោ ខេត្តចាលំ ឥមាហិ គាថាហិ អដ្ឋភាសិ -

“វិហាសិ កុដិយំ ភិក្ខុ, សន្តចិត្តោ អនាសវោ;
តេន កម្មវិចារកេន, ទេវីន្ទោ ត្វំ ភវិស្សសិ។

“ធន្តិសក្ខត្ថំ ទេវីន្ទោ, ទេវវន្នំ ភវិស្សសិ;
ចតុត្តិសក្ខត្ថំ ចក្កវត្ថិ, រាជា រដ្ឋេ ភវិស្សសិ;

រតនកុដិ នាម បច្ចេកពុទ្ធា, វីតរាគោ ភវិស្សសី” តិ។

កុដិកាយំ លទ្ធិវិសេសត្តា បន ថេរស្ស តតោ បភុតិ កុដិវិហារីត្វេវ
សមញ្ញា ឧទទាធិ។ អយមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញា ករណាគាថាបិ អហោសីតិ។

កុដិវិហារីត្វេវ គាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ទុតិយកុដិវិហារីត្វេវ គាថាវណ្ណានា

អយមាហុ បុរាណិយាតិ អាយស្កតោ កុដិវិហារិត្តរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ បសន្នមានសោ បរិឡាហកាលេ
នឡវិលីវេហិ វិរចិតំ ពិជនី អនាសិ។ តំ សត្តា អនុមោទនគាថាយ
សម្មហំសេសិ។ សេសំ យទេត្ថ វុត្តតំ, តំ អញ្ញនវនិយត្តវត្ថុម្ហិ វុត្តសទិសមេវ។
អយំ បនវិសេសោ - អយំ កិរ វុត្តនយេន បព្ពជិត្វា អញ្ញតរាយ
បុរាណកុដិកាយ វិហារន្តោ សមណធម្មំ អចិន្តេត្វា, “អយំ កុដិកា ជិណ្ឌា, អញ្ញំ
កុដិកំ កាតុំ វុត្តតិ” តិ នវកម្មវសេន ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តស្ស អត្តកាមា ទេវតា
សំវេគជននត្ថំ ឥមំ ឧត្តានោភាសំ គម្ពីរត្ថំ “អយមាហុ” តិ គាថមាហា។

៥៧. តត្ថ អយន្តិ អាសន្នបច្ចក្ខវចនំ។ អាហូតិ អហោសីតិ អត្តោ។
គាថាសុខត្តញ្ញំ ធីយំ កត្វា វុត្តំ។ បុរាណិយាតិ បុរាតនី អទ្ធកតា។ អញ្ញំ
បត្តយសេ នវំ កុដិន្តិ ឥមិស្សា កុដិយា បុរាណាភាវេន ជិណ្ឌាតាយ ឥតោ អញ្ញំ
ឥនានិ និព្ពត្តនិយតាយ នវំ កុដិ បត្តយសេ បត្តេសិ អាសីសសិ។ សព្ពេន សព្ពំ
បន អាសំ កុដិយា វិរាជយ បុរាណិយំ វិយ នវាយម្បិ កុដិយំ អាសំ តណ្ហំ
អបេក្ខំ វិរាជេហិ, សព្ពសោ តត្ថ វិរត្តចិត្តោ ហោហិ។ កស្មា? យស្មា ទុក្ខា ភិក្ខុ
បុន នវា នាម កុដិ ភិក្ខុ បុន ឥនានិ និព្ពត្តិយមាណា ទុក្ខាវហត្ថា ទុក្ខា, តស្មា
អញ្ញំ នវំ ទុក្ខំ អនុប្បាទេន្តោ យថានិព្ពត្តាយំ បុរាណិយំយេវ កុដិយំ វត្ថា
អត្តនា កតត្ថំ ករោហិតិ។ អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ - ត្វំ, ភិក្ខុ, “អយំ បុរាណី
តិណាកុដិកា ជិណ្ឌា” តិ អញ្ញំ នវំ តិណាកុដិកំ កាតុំ ឥច្ឆសិ, ន សមណធម្មំ, វេ
ឥច្ឆន្តោ បន ភាវនាយ អនុយុញ្ញនេន បុនព្ពវាភិនិព្ពត្តិយា អនតិវត្តនតោ
អាយតី អត្តភាវកុដិម្បិ បត្តេន្តោ កាតុំ ឥច្ឆន្តោយេវ នាម ហោតិ។ សា បន នវា
តិណាកុដិវិយ ករណាទុក្ខេន តតោ ភិយ្យេបិ
ជរាមរណសោកបរិទេវាទិទុក្ខសំសជ្ជតាយ ទុក្ខា, តស្មា តិណាកុដិយំ វិយ
អត្តភាវកុដិយំ អាសំ អបេក្ខំ វិរាជយ សព្ពសោ តត្ថ វិរត្តចិត្តោ ហោហិ, វេ តេ

វដ្តទុក្ខំ ន ភវិស្សតីតិ។ ទេវតាយ ច វចនំ សុត្វា យេវា សំវេគជាតោ វិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា យដេន្តោ វាយមន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. បេរ ១.១១.៣៦-៤៦) -

“បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, លោកដេជ្ឈស្ស តាទិនោ;
តិណាត្ថេវ និសិន្នស្ស, ឧបសន្តស្ស តាទិនោ។

“នឡមាលំ គហេត្វាន, ពន្ធិត្វា ពីជនី អហំ;
ពុទ្ធស្ស ឧបនាមេសី, ទិបទិន្នស្ស តាទិនោ។

“បដិគ្គហេត្វា សត្តញ្ញ, ពីជនី លោកនាយកោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, ឥមំ កាថំ អភាសថ។

“យថា មេ កាយោ និព្វាតិ, បរិឡាហោ នវិជ្ជតិ;
តថេវ តិវិធគ្គិហិ, ចិត្តំ តវ វិមុច្ចតុ។

“សព្វេ ទេវា សមាគម្ពំ, យេ កេចិ វននិស្សិតា;
សោស្សាម ពុទ្ធវចនំ, ហាសយន្តញ្ច ទាយកំ។

“និសិន្នោ ភគវា តត្ថ, ទេវសង្ឃបុរគូតោ;
ទាយកំ សម្មហំសេន្តោ, ឥមា កាថា អភាសថ។

“ឥមំនា ពីជនិទានេន, ចិត្តស្ស បណិដិហិ ច;
សុត្តតោ នាម នាមេន, ចក្កវត្ថំ ភវិស្សតិ។

“តេន កម្មាវសេសេន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
មាលុតោ នាម នាមេន, ចក្កវត្ថំ ភវិស្សតិ។

“ឥមិនា ព័ជនិទានេន, សម្មានិបុលេន ច;
កប្បសតសហស្សម្បិ, ទុគ្គតី នុបបដ្ឋតិ។

“តីសកប្បសហស្សម្បិ, សុព្ពតា អដ្ឋតីស តេ;
ឯក្ខនតីសសហស្ស, អដ្ឋ មាលុតនាមកា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថ បន បតិដ្ឋិតោ “អយំ មេ អរហត្ថប្បត្តិយា អន្ត្តសត្វតា”តិ តមេវ
គាថំ បច្ឆុទាហាសិ។ សាយេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណគាថា អហោសិ។
កុដិឌីវាទេន លទ្ធិវិសេសត្តា ចស្ស កុដិវិហារីត្រេវ សមញ្ញា អហោសីតិ។

ទុតិយកុដិវិហារីត្រេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. រមណីយកុដិកត្រេវគាថាវណ្ណានា

រមណីយា មេ កុដិកាតិ អាយស្មតោ រមណីយកុដិកត្រេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោមិ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុសលព័ជរោបនំ កត្វា
ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥតោ អដ្ឋាវសកប្បសតមត្ថកេ អត្ថទស្សីស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ពុទ្ធារហំ អាសនំ ភគវតោ
អនាសិ។ បុប្ផេហិ ច ភគវន្តំ បូជេត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា
បក្កាមិ។ សេសំ អញ្ញនវនិយត្រេវស្ស វត្ថុម្ហិ វត្ថុសទិសមេវ។ អយំ បនវិសេសោ
- អយំ កិរ វត្ថុនយេន បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ វជ្ជិរដ្ឋេ អញ្ញាតរស្មី
គាមកាវាសេ កុដិកាយំ វិហរតិ, សា ហោតិ កុដិកា អភិរូទា ទស្សនីយា
ចាសាទិកា សុបរិកម្មកតភិក្ខុភូមិកា
អាវាមចោក្ខរណិរាមណោយ្យទិសម្បជ្ជា
មុត្តាជាលសទិសវាលី កាកិណ្ណាភូមិភាគា ថេរស្ស ច វត្ថុសម្បជ្ជតាយ

សុសម្ពុជ្ជុណ្ណតាទិណភិយ្យោសោមត្តាយ រមណីយតរា ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ សោ
តត្ថវិហារន្តោវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ខេរ ១.១១.៤៧-៥២) -

“កាននំ វនមោគ្គយ្ហ, អប្បសន្តំ និរាគុលំ;
សីហាសនំ មយា ទិន្នំ, អត្ថទស្សីស្ស តាទិនោ។

“មាលាហត្ថំ គហេត្វាន, កត្វា ច នំ បទក្ខិណំ;
សត្តារំ បយិរុទាសិត្វា, បក្កាមី ឧត្តរាមុខោ។

“តេន កម្មេន ទ្វិបទិន្ន, លោកដេដ្ឋ នរាសក;
សន្និញ្ញាបេមិ អត្តានំ, ភវា សព្វេ សម្មហតា។

“អជ្ឈាវសកប្បសតេ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, សីហាសនស្សីទំ ដលំ។

“ឥតោ សត្តកប្បសតេ, សន្និញ្ញាបកខត្តិយោ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា ខេរ តត្ថវិហារន្តេ កុដិកាយ រមណីយភាវតោ
វិហារបេក្ខកា មនុស្សា តតោ តតោ អាគន្ធា កុដិ បស្សន្តិ។ អថេកទិវសំ
កតិបយា ធុត្តជាតិកា ឥត្តិយោ តត្ថ គតា កុដិកាយ រមណីយភាវំ ទិស្វា,
“ឯត្ថ វសន្តោ អយំ សមណោ សិយា អម្ពេហិ អាកឡនីយហទយោ”តិ
អធិប្បាយេន - “រមណីយំ វោ, ភន្តេ, វសនដ្ឋានំ។ មយម្បិ រមណីយរូទា
បឋមយោព្ពនេ បិតា”តិ វត្វា ឥត្តិកុត្តាធិនិ ទស្សេតុំ អារភីសុ។ ខេរោ អត្ថនោ

វិវត្តភាពការំ បកាសេន្តោ “រមណីយា មេ កុដិកា, សទ្ធាទេយ្យា មនោរមា” តិ
តាចំ អភាសិ។

៥៨. តត្ថ រមណីយា មេ កុដិកា តិ “រមណីយា តេ, ភន្តេ, កុដិកា” តិ យំ
តុម្ពេហិ វុត្តំ, តំ សង្ខំ។ អយំ មម វសនកុដិកា រមណីយា មនុញ្ញវុចា, សា ច ខោ
សទ្ធាទេយ្យា, “ឯវុចាយ មនាបំ កត្វា បព្ពជិតានំ ទិដ្ឋាយ ឥទំ នាម ជលំ
ហោតី” តិ កម្មជលានិ សទ្ធិហិត្វា សទ្ធាយ ធម្មន្ទនេន ធាតព្ពត្តា សទ្ធាទេយ្យា, ន
ធនេន និព្ពត្តិតា។ សយញ្ច តថាទិដ្ឋានិ សទ្ធាទេយ្យានិ បស្សន្តានំ
បរិភុញ្ញន្តានញ្ច មនោ រមេតីតិ មនោរមា។ សទ្ធាទេយ្យត្តា ឯវ ហិ មនោរមា,
សទ្ធាទិហិ ទេយ្យធម្មំ សក្កច្ចំ អភិសង្ខវិត្វា ទេន្តិ, សទ្ធាទេយ្យញ្ច បរិភុញ្ញន្តា
សប្បុរិសា នាយ កស្ស អវិសំវាទនត្ថម្បិ បយោគាសយសម្បន្នា ហោតិ, ន
តុម្ពេហិ ចិន្តិតាការេន បយោគាសយវិបន្នាតិ អធិប្បាយោ។ ន មេ អត្ថោ
កុមារីហិតិ យស្មា សព្ពសោ កាមេហិ វិនិវត្តិតមានសោ អហំ, តស្មា ន មេ
អត្ថោ កុមារីហិ។ កប្បិយការកកម្មវសេនបិ ហិ មាទិសានំ ឥត្តិហិ បយោជនំ
នាម នត្តិ, បគេវ រាគវសេន, តស្មា ន មេ អត្ថោ កុមារីហិតិ។
កុមារីគ្គហណាញោត្ត ឧបលក្ខណំ ទដ្ឋព្ពំ។ មាទិសស្ស នាម សន្តិកេ ឯវ
បដិបដ្ឋាហិតិ អយុត្តការិនីហិ យាវ អបរទ្ធាត្វ តុម្ពេហិ សមានជ្ឈាសយានំ
បុរោ អយំ កិរិយា សោភេយ្យាតិ ទស្សេន្តោ អាហា “យេសំ អត្ថោ តហិ កច្ឆប
នារិយោ” តិ។ តត្ថ យេសន្តិ កាមេសុ អវិវត្តភាគានំ។ អត្ថោតិ បយោជនំ។ តហិន្តិ
តត្ថ តេសំ សន្តិកំ។ នារិយោតិ អាលបនំ។ តំ សុត្វា ឥត្តិយោ មជ្ឈក្ខតា បត្តក្ខត្វា
អាគតមគ្គេនេវ គតា។ ឯត្ថ ច “ន មេ អត្ថោ កុមារីហិ” តិ កាមេហិ
អនត្តិកការវចនេនេវ ថេរេន អរហន្តំ ព្យាកតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

រមណីយកុដិកត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. កោសលវិហារិត្តោកាថាវណ្ណានា

សទ្ធាយាបំ បព្ពជិតោតិ អាយស្មតោ កោសលវិហារិត្តោស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុសលព័ជំ រោបេត្វា តំ តំ
បុញ្ញំ អកាសិ។ សេសំ អញ្ញនវនិយត្តោវត្ថុសទិសមេវ។ អយំ បនវិសេសោ -
អយំ កិរ វុត្តនយេន បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ កោសលរដ្ឋេ អញ្ញាតវស្មី កាមេ
ឯកំ ឧចាសកកុលំ និស្សាយ អរញ្ញោវិហារិតិ, តំ សោ ឧចាសកោ វុត្តមូលេ
វសន្តំ ទិស្វា កុជិកំ ការេត្វា អនាសិ។ ថេរោ កុជិកាយំ វិហារន្តោ
អាវាសសប្បាយេន សមាធានំ លភិត្វា វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា នចិរស្សេវ
អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១១.៥៣-៦១) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, វសាមិ បណ្ណាសន្តរេ;
យាសេសុ គេធមាបន្នោ, សេយ្យសីលោ ចហំ តទា។

“ខណ្ឌាណុកលម្ពានិ, ពិឡាលីតក្កលានិ ច;
កោលំ ភល្លាតកំ ពិល្លំ, អាហត្វា បដិយាទិតំ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតិនំ បដិគ្គហោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, អាគច្ឆិ មម សន្តិកំ។

“ឧចាគតំ មហាធាកំ, ទេវទេវំ នវាសកំ;
ពិឡាលី បគ្គហេត្វាន, បត្តម្ហិ ឌីកិរី អហំ។

“បរិភុញ្ញំ មហាវិរោ, តោសយន្តោ មមំ តទា;
បរិភុញ្ញំត្វាន សព្ពញ្ញ, ឥមំ កាថំ អភាសថ។

“សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ពិឡាលី មេ អទា តុរំ;

កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី នុបបដ្ឋសិ។

“ចរិមំ វត្ថុតេ មយ្ហំ, ភវា សញ្ចេ សមូហតា;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“ចតុបញ្ញាសិតោ កប្បេ, សុមេខលិយ សង្កាយោ;
សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហន្តំ បន បត្យាវិមុត្តិសុខប្បដិសំវេទនេន ឧប្បន្នបីតិវេកេន ឧទានេន្តោ
“សទ្ធាយាហំ បព្ពជិតោ” តិ គាថំ អភាសិ។

៥៩. តត្ថ សទ្ធាយាតិ ភគវតោ វេសាលី ឧបគមនេ អានុភាវំ ទិស្វា,
“ឯកន្តនិយ្យានិកំ ឥទំ សាសនំ, តស្មា អទ្ធា ឥមាយ បដិបត្តិយា ជរាមរណតោ
មុច្ឆិស្សមី” តិ ឧប្បន្នសទ្ធាវសេន បព្ពជិតោ បព្ពជ្ជំ ឧបគតោ។ អរញ្ញេ មេ កុដិកា
កតាតិ តស្ស បព្ពជ្ជាយ អនុបវសេន អរញ្ញេ វសតោ មេ កុដិកា កតា,
បព្ពជ្ជានុបំ អរញ្ញកោ ហុត្វា វបកដ្ឋោ វិហរាមីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ
“អប្បមត្តោ ច អាតាបី, សម្មជាតោ បតិស្សតោ” តិ។ អរញ្ញាសលទ្ធន
កាយវិវេកេន ជាគរិយំ អនុយុញ្ញេន្តោ តត្ថ សតិយា អវិប្បវាសេន អប្បមត្តោ,
អារទ្ធវីរិយតាយ អាតាបី, បុព្ពភាគិយសតិសម្បជញ្ញាចារិប្បិយា វិបស្សនំ
វឌ្ឍេត្វា អរហត្តាធិគមេន បញ្ញាសតិវេបុល្លប្បត្តិយា អច្ឆន្តមេវ សម្មជាតោ
បតិស្សតោ វិហរាមីតិ អត្តោ។ អប្បមត្តភាវាទិកិត្តនេ ចស្ស ឥទមេវ
អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ កោសលរដ្ឋេ ចិរិនិវាសិតាវេន បន
កោសលវិហារីតិ សមញ្ញា ជាតាតិ។

កោសលវិហារិត្ថេ គាថាវណ្ណោ និដ្ឋិតា។

១០. សិវលីត្តរកាថាវណ្ណា

តេ មេ ឥន្ទ្រីសុ សង្កប្បាតិ អាយស្មតោ សិវលីត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហេជ្ជា វុត្តនយេន វិហារំ គន្ធា
បរិសបរិយន្តេ បិតោ ធម្មំ សុណន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ លាភីនំ អគ្គដ្ឋានេ វេបេន្តំ
ទិស្វា “មយាបិ អនាគតេ វេរុបេន ភវិតុំ វុដ្ឋតី” តិ ទសពាលំ និមន្តេត្វា សត្តាហំ
សត្តំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច មហាទានំ ទត្វា “ភគវា អហំ ឥមិនា អធិការ កម្មេន
អញ្ញំ សម្មត្តី ន បត្តមិ, អនាគតេ បន ឯកពុទ្ធស្ស សាសនេ អហម្មិ តុម្ហេហិ
សោ ឯតទគ្គេ វេបិតភិក្ខុវិយ លាភីនំ អគ្គោ ភវេយ្យ” ត្ថិ បត្តនំ អកាសិ។ សត្តា
អនន្តរាយំ ទិស្វា - “អយំ តេ បត្តនា អនាគតេ គោតមពុទ្ធស្ស សន្តិកេ
សមិជ្ឈិស្សតី” តិ ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។ សោបិ កុលបុត្តោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា
ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ វិបស្សីពុទ្ធកាលេ ពន្ធមតីនគរតោ អវិទូរេ ឯកស្មី
កាមកេ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្មី សមយេ ពន្ធមតីនគរវាសិនោ រញ្ញា សន្ធិ
សាកច្ឆិត្វា ទសពាលស្ស ទានំ ទេន្តិ។ តេ ឯកទិវសំ សញ្ជេវ ឯកតោ ហុត្វា ទានំ
ទេន្តា “កី នុ ខោ អម្ពា កំ ទានមុខេ នត្ថី” តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២០៧) មធ្យោ
គុឡ្យទិដិព្វា ន អទ្ធសំសុ។ តេ “យតោ កុតោចិ អាហរិស្សមា” តិ ជនបទតោ
នគរបរិសនមគ្គេ បុរិសំ វេបេសុំ។ តទា ឯស កុលបុត្តោ អត្ថនោ កាមតោ
គុឡ្យទិដិវារកំ គហេត្វា, “កិញ្ចិទេវ អាហរិស្សមី” តិ នគរំ គច្ឆន្តោ, “មុខំ
ធាវិត្វា ធាតហត្ថចាទោ បរិសិស្សមី” តិ ជាសុកដ្ឋានំ ឱលោកេន្តោ
នង្គលសីសមត្ថំ និម្មត្តិកំ ទណ្ឌាកមជុំ ទិស្វា “បុញ្ញេន មេ ឥទំ ឧប្បន្ន” ត្ថិ គហេត្វា
នគរំ ចារិសិ។ នាគវេហិ វេបិតបុរិសោ តំ ទិស្វា, “កោ បុរិស, កស្សិមំ
អាហរសី” តិ បុច្ឆិ។ “ន កស្សិចិ, សាមិ, វិក្កិណិវតុំ បន មេ ឥទំ អាភត” ត្ថិ។ “តេន
ហិ, កោ, ឥទំ កហាបណំ គហេត្វា ឯតំ មធ្យោ គុឡ្យទិដិព្វា ទេហី” តិ។ សោ
ចិន្តេសិ - “ឥទំ ន ពហុមូលំ, អយញ្ច ឯកប្បហារេនេវ ពហុំ ទេតិ, វីមសិតុំ

វដ្តតី"តិ។ តតោ នំ "នាហំ ឯកេន កហាបណេន ទេមី"តិ អាហា។ "យទិ វេទ្យ
គហេត្វា ទេហី"តិ។ "ទ្វិហិបិ ន ទេមី"តិ។ ឯតេនុចាយេន វឌ្ឍេត្វា សហស្សំ
ចាបុណី។

សោ ចិន្តេសិ - "អតិវឌ្ឍិតុំ ន វដ្តតិ, ហោតុ តាវ ឥមំនា កត្តព្ភកិច្ចំ
បុច្ឆិស្សមី"តិ។ អថ នំ អាហា - "ឥទំ ន ពហុំ អក្សនកំ, ត្វញ្ច ពហុំ ទេសិ, កេន
កម្មេន ឥទំ គណ្ណាសី"តិ។ "ឥធ, ភោ, នគរវាសិនោ វញ្ញា សទ្ធិ បដិវុជ្ឈិត្វា
វិបស្សីទសពលស្ស ធានំ ទេន្តា ឥទំ ទ្វយំ ធានមុខេ អបស្សន្តា បរិយេសន្តិ, សចេ
ឥទំ ទ្វយំ នលភិស្សន្តិ, នាគរាជំ បរាជយោ ភវិស្សតិ, តស្មា សហស្សំ កត្វា
គណ្ណាមី"តិ។ "កី បនេតំ នាគរាជមេវ វដ្តតិ, អញ្ញេសំ ធាតុំ ន វដ្តតី"តិ។ "យស្ស
កស្សចិ ធាតុំ អវាវិតមេត"តិ។ "អត្ថិ បន កោចិ នាគរាជំ ធានេ ឯកទិវសំ
សហស្សំ ធាតា"តិ? "នត្ថិ, សម្មា"តិ។ "ឥមេសំ បន ទ្វិន្ទំ សហស្សក្សនកការំ
ជាធាសី"តិ? "អាម, ជាធាមី"តិ។ "តេន ហិ គច្ឆ, នាគរាជំ អាចិត្ត ឯកោ បុរិសោ
ឥមាទិ ទ្វេ មូលេន ន ទេតិ សហត្ថេនេវ ធាតុកាមោ, តុម្ពេ ឥមេសំ ទ្វិន្ទំ ការណា
និព្ពិតក្កា ហោថា'តិ, តុំ បន មេ ឥមស្មី ធានមុខេ ជេដ្ឋកការស្ស កាយសក្ខី
ហោហី"តិ។ សោ បរិព្ពយត្ថំ គហិតមាសកេន បញ្ចកដុកំ គហេត្វា ចុណ្ណំ
កត្វា ទដិតោ កញ្ជិយំ គហេត្វា តត្ថ មធុបដលំ បីឡេត្វា បញ្ចកដុកចុណ្ណេន
យោជេត្វា ឯកស្មី បទុមិនិបត្តេ បក្ខិបិត្វា តំ សំវិទហិត្វា អាធាយ ទសពលស្ស
អវិទូរជ្ជានេ និសីទិ មហាជនេន អាហរិយមានស្ស សក្ការស្ស អវិទូរេ អត្ថនោ
បត្តវារំ ឌីលោកយមាធា, សោ ឌីកាសំ ព្រាត្វា សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ភគវា អយំ
ឧប្បន្នទុគ្គតបណ្ណាការោ, ឥមំ មេ អនុកម្មំ បដិច្ច បដិគ្គណ្ណាថាតិ។ សត្តា តស្ស
អនុកម្មំ បដិច្ច ចតុមហារាជទត្ថិយេន សេលមយបត្តេន តំ បដិគ្គហេត្វា
យថា អជ្ជសដ្ឋិយា ភិក្ខុសតសហស្សស្ស ទិយ្យមាជំ ន ទីយតិ, វេទ្យ អទិដ្ឋាសិ។
សោ កុលបុត្តោ និដ្ឋិតភត្តកិច្ចំ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ បីតោ អាហា -

“ធិដ្ឋោ មេ, ភគវា, អដ្ឋ ពន្ធមតីនគរវាសិកេហិ តុម្ហាកំ សក្ការោ
អាហរិយមាធនោ, អហម្មិ ឥមស្ស កម្មស្ស និស្សន្នេន និព្ពត្តនិព្ពត្តកវេ
លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ ភវេយ្យ”ន្តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២០៧)។ សត្តា, “ឯវំ ហោតុ,
កុលបុត្តា”តិ វត្វា តស្ស ច នគរវាសិនញ្ច ភត្តានុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។

សោមិ កុលបុត្តោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្ស
ពុទ្ធប្បាទេ សុប្បវាសាយ រាជដីតាយ កុច្ឆិម្ហំ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។
បដិសន្ធិគ្គហណោតោ បដ្ឋាយ សាយំ ចាតញ្ច បណ្ណាការសតានិ
សកដេនាទាយ សុប្បវាសាយ ឧបនីយន្តិ។ អថ នំ បុញ្ញវីមំសនត្ថំ ហេត្ថន
ពិជបច្ឆិ ដុសាបេន្តិ។ ឯកេកពិជតោ សលាកសតម្មិ សលាកសហស្សម្មិ
និគ្គច្ឆតិ។ ឯកេកករីសខេត្ត បណ្ណាសម្មិ សជ្ជិបិ សកជប្បមាណានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។
កោដ្ឋេ បូរណាកាលេបិ កោដ្ឋទ្វារំ ហេត្ថន ដុសាបេន្តិ។ រាជដីតាយ បុញ្ញេន
គណ្ហាម្ហានំ គហិតគហិតជ្ជានំ បុន បូរតិ។ បរិបុណ្ណភត្តភាជនតោបិ
“រាជដីតាយ បុញ្ញ”ន្តិ វត្វា យស្ស កស្សបិ ទេម្ហានំ យាវ ន ឧក្ខឡន្តិ, ន តាវ ភត្ថំ
ខ័យតិ, ទារកេ កុច្ឆិគតេយេវ សត្តវស្សានិ អតិក្កមីសុ។

គព្ពេ បន បរិបក្ខេ សត្តាហំ មហាទុក្ខំ អនុភោសិ។ សា សាមិកំ អាមន្តេត្វា,
“បុរេ មរណា ជីវមាធាវ ទានំ ទស្សមី”តិ សត្តុ សន្តិកំ បេសេសិ - “គច្ឆ, ឥមំ
បវត្ថី សត្តុ អាហោចេត្វា សត្តារំ និមន្តេហិ, យញ្ច សត្តា វទេតិ, តំ សាធុកំ
ឧបលក្ខេត្វា អាគន្ធា មយ្ហំ កថេហិ”តិ។ សោ គន្ធា តស្សា សាសនំ ភគវតោ
អាហោចេសិ។ សត្តា, “សុខិនី ហោតុ សុប្បវាសា កោលិយដីតា អរោគា, អរោគំ
បុត្តំ វិជាយតូ”តិ (ឧទា. ១៨) អាហា។ រាជា តំ សុត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា អត្ថនោ
គាមាភិមុខោ ចាយាសិ។ តស្ស បុរេ អាគមនាយេវ សុប្បវាសាយ កុច្ឆិតោ

ធម្មករណា ឧទកំរិយ គព្ពោ និក្ខមិ, បរិវារេត្វា និសិន្នជនោ អស្សុមុខោ
ហសិតុំ អារទ្ធោ តុដ្ឋបហដ្ឋោ មហាជនោ រញ្ជោ សាសនំ អារោចេតុំ អគមាសិ។

រាជាតេសំ អាគមនំ ទិស្វា, “ទសពលេន កថិតកថា និប្បន្នា ភវិស្សតិ
មញ្ញោ” តិ ចិន្តេសិ។ សោ អាគន្ធា សត្តុ សាសនំ រាជជីតាយ អារោចេសិ។ រាជជីតា
តយា និមន្តិតំ ជីវិតភត្តមេវ មជ្ឈលភត្តំ ភវិស្សតិ, កច្ច សត្តាបំ ទសពលំ
និមន្តេហិតិ។ រាជា តថា អកាសិ។ សត្តាបំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស មហាទានំ
បវត្តយីសុ។ ទារកោ សព្ពេសំ ញាតិនំ សន្តត្តំ ចិត្តំ និព្វាបេន្តោ ជាតោតិ
សីវលីទារកោត្រូវស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ សត្តវស្សានិ គព្ពេវ សិតត្តា
ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ សព្ពកម្មត្ថមោ អហោសិ។ ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តោ
សត្តមេ ទិវសេ តេន សទ្ធិ កថាសល្លាបំ អកាសិ។ សត្តាបិ ធម្មបទេ កាថំ
អកាសិ -

“យោមំ បលិបថំ ទុក្ខំ, សំសារំ មោហាមច្ចកា;
តិល្លោ ចារុត្ថោ ឈាយី, អនេជោ អកថំកថី;
អនុចាទាយ និព្ពុតោ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ” ឆ្លឹះ (ធម្ម. ប. ៤១៤);

អថ នំ ថេរោ ឯវមាហា - “កី បន តយា ឯវរូបំ ទុក្ខរាសី អនុភវិត្វា បព្ពជិតុំ ន
វដ្ឋតី” តិ? “លភមា នោ បព្ពជេយ្យំ, ភន្តេ” តិ។ សុប្បវាសា នំ ទារកំ ថេរេន សទ្ធិ
កថេន្តំ ទិស្វា “កី នុខោ មេ បុត្តោ ធម្មសេនាបតិនា សទ្ធិ កថេតី” តិ ថេរំ
ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ - “មយ្ហំ បុត្តោ តុម្ពេហិ សទ្ធិ កី កថេតិ, ភន្តេ” តិ? “អត្តនា
អនុភូតំ គព្ពវាសទុក្ខំ កថេត្វា, ‘តុម្ពេហិ អនុញ្ញាតោ បព្ពជិស្សមី’ តិ វទតី” តិ។
“សាគុ, ភន្តេ, បព្ពាជេជន” ឆ្លឹះ ថេរោ តំវិហារំ នេត្វា តថបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ ទត្វា
បព្ពាជេន្តោ “សីវលី, ន តុយ្ហំ អញ្ញេន ឱវាទេន កម្មំ អត្ថិ, តយា សត្ត វស្សានិ
អនុភូតទុក្ខមេវ បច្ចវេក្ខាហី” តិ។ “ភន្តេ, បព្ពាជេនមេវ តុម្ពា កំ ភារោ, យំ បន

មយា កាតុំ សក្កា, តមហំ ជានិស្សមី”តិ។ សោ បន បឋមកេសវដ្ឋិយា
ឱហារណាគូណោយេវ សោតាបត្តិជលេ បតិជ្ជាសិ, ទុតិយាយ ឱហារណាគូណោ
សកទាតាមិជលេ, តតិយាយ អនាតាមិជលេ សព្វេសំយេវ បន កេសានំ
ឱរោបនញ្ច អរហត្តសង្ខតិរិយា ច អបច្ឆា អបុរិមា អហោសិ។ តស្ស
បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចត្តារោ បច្ចយា យាវតិច្ឆកំ ឧប្បជ្ជន្តិ។
ឯវំ ឯត្ថ វត្ថុ សមុដ្ឋិតំ។

អបរកាគេ សត្តា សាវត្ថី អគមាសិ។ ខេរោ សត្តារំ អភិវាទេត្វា, “ភន្តេ, មយ្ហំ
បុញ្ញំ វីមសិស្សមិ, បញ្ច មេ ភិក្ខុសតានិ ទេថា”តិ អាហា។ “គណ្ហា សីវលី”តិ។
សោ បញ្ចសតេ ភិក្ខុ គហេត្វា ហិមវន្តាភិមុខំ គច្ឆន្តោ អជីមគ្គំ គច្ឆតិ, តស្ស
បឋមំ ទិដ្ឋនិក្រោធរេ អធិវត្តា ទេវតា សត្តទិវសានិ ទានំ អទាសិ។ ឥតិ សោ -

“និក្រោធំ បឋមំ បស្សិ, ទុតិយំ បណ្ណាវបព្ពតំ;
តតិយំ អចិវរតិយំ, ចតុត្ថំ វរសាគរំ។

“បញ្ចមំ ហិមវន្តំ សោ, ធម្មំ ធន្តន្តាគមិ;
សត្តមំ គន្ធមាទនំ, អជ្ឈមំ អថ វេរត”ន្តិ។

សព្ពដ្ឋានេសុ សត្ត សត្ត ទិវសានេវ ទានំ អទំសុ។ គន្ធមាទនបព្ពតេ បន
នាគទត្តទេវរាជា នាម សត្តសុ ទិវសេសុ ឯកទិវសេ ខីរិបិណ្ឌាចាតំ អទាសិ,
ឯកទិវសេ សប្បិបិណ្ឌាចាតំ។ ភិក្ខុសង្ឃោ អាហា - “ឥមស្ស ទេវរញ្ជោ នេវ
ធនុយោ ទុយ្ហមាណា បញ្ញាយន្តិ, ន ទទិមិម្ពជនំ, កុតោ តេ ទេវរាជ ឥទំ
ឧប្បជ្ជតី”តិ។ “ភន្តេ កស្សបទសពលស្ស កាលេ ខីរសលាកភត្តទានស្សេតំ
ជល”ន្តិ ទេវរាជា អាហា។ អបរកាគេ សត្តា ខទិវរនិយវេរតស្ស បច្ចគ្គមនំ

អង្គប្បត្តិ កត្វា ថេរំ អត្តនោ សាសនេ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តានំ អគ្គដ្ឋានេ
បឋេសិ។

ឯវំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តស្ស បន ឥមស្ស ថេរស្ស អរហត្តប្បត្តិ ឯកច្ឆ
អាចរិយា ឯវំ វុទ្ធន្តិ - “ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ធម្មសេនាបតិនា ឱវាទេ ទិន្នេយំ មយា
កាតុំ សក្កា, តមហំ ជានិស្សមីតិ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា តំ
ទិវសំយេវ អញ្ញាតំ វិវិត្តំ កុជិកំ ទិស្វា តំ បរិសិត្វា មាតុកុច្ឆិស្មី សត្ត វស្សនិ
អត្តនា អនុក្ខតំ ទុក្ខំ អនុស្សរិត្វា តទនុសារេន អតីតានាគតេ តស្ស
អវេក្ខន្តស្ស អាទិត្តា វិយ តយោ ភវា ឧបជ្ឈហីសុ។ ញាណស្ស បរិចាកំ គតត្តា
វិបស្សនាវីរី ឱតិវ, តាវទេវ មគ្គប្បដិចាជិយា សព្វេបិ អាសវេ ខេបេន្តោ អរហត្តំ
ចាបុណី”តិ។ ឧភយថាបិ ថេរស្ស អរហត្តប្បត្តិយេវ បកាសិតា។ ថេរោ បន
បភិន្នបដិសម្ពិទោ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១២.៣១-៣៩) -

“វុរុណោ នាម នាមេន, ទេវរាជា អហំ តទា;
ឧបជ្ឈហេសី សម្ពុទ្ធំ, សយោគ្គពលវាហានោ។

“និព្ពុតេ លោកនាថម្ហិ, អត្តទស្សីនវុត្តមេ;
ត្វិវយំ សព្ពមាទាយ, អគមំ ពោធិមុត្តមំ។

“វាទិតេន ច នច្ឆេន, សម្មតាឡិសមាហិតោ;
សម្មទាវិយ សម្ពុទ្ធំ, ឧបជ្ឈិពោធិមុត្តមំ។

“ឧបជ្ឈហិត្វា តំ ពោធិ, ធរណីវុហទាទបំ;
បល្លង្គំ អាភុជិត្វាន, តត្ថ កាលង្គតោ អហំ។

“សកកម្មាភិវទ្ធោហំ, បសន្នោ ពោធិមុត្តមេ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, និម្មានំ ឧបបន្នហំ។

“សដ្ឋិត្វិយសហស្សានិ, បរិវារេន្តិ មំ សទា;
មនុស្សេសុ ច ទេវេសុ, វុត្តមានំ ភវាភវេ។

“តិវិជគ្គី និព្ពតា មហ្មំ, ភវា សព្ពេ សម្មហតា;
ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“សុពាហូ នាម នាមេន, ចតុត្ថិសាសុ ខត្តិយា;
សត្តរតនសម្បជ្ជា, បញ្ចកប្បសតេ ឥតោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វាវិមុត្តិសុខបដិសំវេទនេន បីតិវេគេន ឧទានេន្នោ “តេ មេ
ឥដ្ឋីសុ សង្កប្បា”តិ កាចំ អភាសិ។

៦០. តត្ថ តេ មេ ឥដ្ឋីសុ សង្កប្បា, យទត្តោ ចារិសី កុដិ, វិជ្ជាវិមុត្តិ បច្ឆេសន្តិ
យេ បុព្ពេ មយា កាមសង្កប្បាទីនំ សមុច្ឆេទករា នេក្ខម្ភសង្កប្បាទយោ
អភិបត្តិតាយេវ “កទានុ ខ្វាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជវិហរិស្សមិ, យទិរិយា
ឯតរហិ ឧបសម្បជ្ជវិហរន្តិ”តិ, វិមុត្តាធិប្បាយសញ្ញិតាវិមុត្តិ ឧទ្ទិស្ស សង្កប្បា
មនោរថា អភិណ្ឌាសោ អប្បមត្តា យទត្តោ យំបយោជនោ យេសំ និច្ឆាទនត្ថំ
កុដិ សុញ្ញាការំ វិបស្សិតុំ ចារិសី តិស្សោ វិជ្ជា ជលវិមុត្តិញ បច្ឆេសន្នោ,
គវេសន្នោ តេ មេ ឥដ្ឋីសុ តេ សព្ពេវ ឥទានិ មហ្មំ ឥដ្ឋីសុ សមិដ្ឋីសុ,
និប្ពន្ធកុសលសង្កប្បា បរិបុណ្ណាមនោរថោ ជាតោតិ អត្តោ។ តេសំ សមិទ្ធការំ
ទស្សេតុំ “មាណុសយមុដ្ឋហ”ន្តិ វុត្តំ។ យស្មា មាណុសយមុដ្ឋហំ បដហី
សមុច្ឆិទ្ធិ, តស្មា តេ មេ សង្កប្បា ឥដ្ឋីសូតិ យោជនា។ មាណុសយេ ហិ បហីនេ

អប្បហ័នោ នាម អនុសយោ នត្ថិ, អរហត្តញ្ច អធិកតមេវ ហោតីតិ
មាណុសយប្បហានំ យថាវុត្តសង្គប្បសមិទ្ធិយា ការណំ កត្វា វុត្តំ។

សីវលិត្តរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សត្តមវគ្គោ

១. វប្បត្តរកាថាវណ្ណានា

បស្សតិ បស្សោតិ អាយស្មតោ វប្បត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ កិរ
បទុមុត្តរស្ស ភកវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តិទ្វារិញ្ញតំ
បត្តោ “អសុកោ ច អសុកោ ច ថេរោ សត្ត បឋមំ ធម្មបដិគ្គាហកា អហោសុ” ត្ថិ
ថោមនំ សុត្វា ភកវត្ថំ ឧបសង្កមិទ្ធវា បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ - “អហម្បិ ភកវា
អនាគតេ តាទិសស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បឋមំ ធម្មបដិគ្គាហកានំ អញ្ញាតរោ
ភវេយ្យ” ត្ថិ, សត្ត សន្តិកេ សរណគមនញ្ច បវេទេសិ។ សោ យាវជីវំ បុញ្ញានិ
កត្វា តតោ ចុតោ ទេវមនុស្សេសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ
កបិលវត្ថុស្មី វាសេជ្ឈស្ស នាម ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, វប្បោតិស្ស
នាមំ អហោសិ។ សោ អសិទេន ឥសិនា “សិទ្ធត្ថកុមារោ សព្ពញ្ញា ភវិស្សតី” តិ
ព្យាកតោ កោណ្ឌញ្ញប្បមុខេហិ ព្រាហ្មណបុត្តេហិ សទ្ធិ យរាវាសំ បហាយ
តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា “តស្មី សព្ពញ្ញតំ បត្តេ តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា អមតំ
ចាបុណិស្សាមី” តិ ឧរុវេលាយំ វិហារន្តំ មហាសត្តំ ធឮត្តស្សានិ បដានំ បទហន្តំ
ឧបជ្ឈហិត្វា ឌីឡាវិកាហារបរិភោគេន និព្ពិទ្ធិទ្វា ឥសិបតនំ គតោ។
អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា សត្តារាសត្តសត្តាហានិ វីតិនាមេទ្វា ឥសិបតនំ គន្ធា ធម្មចក្កេ
បវត្តិតេ ចាជិបទទិវសេ សោតាបត្តិជលេ បតិដ្ឋិតោ បញ្ចមិយំ បក្ខស្ស

អញ្ញាសិកោណ្ណញ្ញាធិបា សទ្ធិអរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ
១.១២.២០-៣០) -

“ឧតិទ្ធំ ទេវរាជ្ជំ, សង្កាមោ សមុបដ្ឋិតោ;
អហោសិ សមុបព្យុទ្ធោ, មហាយោសោ អវត្ថថ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
អន្តលិក្ខេ បិតោ សត្តា, សំវេជេសិ មហាជនំ។

“សព្វេ ទេវា អត្តមនា, និក្ខិត្តកវចារុទា;
សម្ពុទ្ធំ អភិវាទេត្វា, ឯកគ្គាសីសុ តាវទេ។

“មយ្ហំ សង្កប្បមញ្ញាយ, វាចាសតិមុទីរយិ;
អនុកម្មកោ លោកវិទូ, និព្វាបេសិ មហាជនំ។

“បទុជ្ជចិត្តោ មនុជោ, ឯកចាណំ វិហោឋយំ;
តេន ចិត្តប្បនោសេន, អចាយំ ឧបបន្នតិ។

“សង្កាមសីសេ នាគោវ, ពហូ ចាណោ វិហោឋយំ;
និព្វាបេថ សកំ ចិត្តំ, មា ហស្សិត្តោ បុនប្បនំ។

“ទ្វិន្ទម្បិយ ក្ខរាជ្ជំ, សេនា សាវិម្ពិតា អហុ;
សរណញ្ចា ឧទាគម្ពំ, លោកជេដ្ឋំ សុតាធិនំ។

“សញ្ញាបេត្វាន ជនតំ, បទមុទ្ធវិ ចក្កមា;
បេក្ខមាណោ ទេវេហិ, បក្កាមិ ឧត្តរាមុខោ។

“បឋមំ សរណំ គដ្ឋិ, ទ្វិបទិន្ទស្ស តាធិនោ;

កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី នុបបន្លំហំ។

“មហាទុក្ខតិណមា ច, សោឡសាសុំ រថេសកា;
តីសកប្បសហស្សម្ហិ, រាជាណោ ចក្កវត្តិនោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនា បដិលទ្ធសម្បត្តិ បច្ចវេក្ខណាមុខេន សត្ត
គុណមហន្តតំ បច្ចវេក្ខិត្វា “ឿនិសំ នាម សត្តារំ ពាហុលីកាធិវាទេន
សមុទាចរិម្ហ។ អហោ បុព្វជ្ឈនភាវោ នាម អន្ធករណោ អចក្កករណោ
អរិយភាវោយេវ ចក្កករណោ”តិ ទស្សន្តោ “បស្សតិ បស្សោ”តិ កាចំ
អភាសិ។

៦០. តត្ថ បស្សតិ បស្សោតិ បស្សតិ សម្មាធិដ្ឋិយា ធម្មេ អរិបរីតំ ជាតាតិ
ពុជ្ឈតីតិ បស្សោ, ទស្សនសម្បន្នោ អរិយោ, សោ បស្សន្តំ អរិបរីតទស្សរិ
“អយំ អរិបរីតទស្សរិ”តិ បស្សតិ បញ្ញាចក្កនា ធម្មាធម្មំ យថាសភាវតោ
ជាតាតិ។ ន កេវលំ បស្សន្តមេវ, អថ ខោ អបស្សន្តញ្ច បស្សតិ, យោ
បញ្ញាចក្ករិវហិតោ ធម្មេ យថាសភាវតោ ន បស្សតិ, តម្បិ អបស្សន្តំ បុព្វជ្ឈនំ
“អន្លោ វតាយំ ភវំ អចក្កកោ”តិ អត្តនោ បញ្ញាចក្កនា បស្សតិ។ អបស្សន្តោ
អបស្សន្តំ, បស្សន្តញ្ច ន បស្សតីតិ អបស្សន្តោ បញ្ញាចក្ករិវហិតោ អន្ធពាលោ
តាធិសំ អន្ធពាលំ អយំ ធម្មាធម្មំ យថាសភាវតោ ន បស្សតីតិ យថា អបស្សន្តំ
ន បស្សតិ ន ជាតាតិ, ឯវំ អត្តនោ បញ្ញាចក្កនា ធម្មាធម្មំ យថាសភាវតោ
បស្សន្តញ្ច បណ្ឌិតំ “អយំ ឯវិវិជោ”តិ ន បស្សតិ ន ជាតាតិ, តស្មា អហម្បិ បុព្វ
ទស្សនរិវហិតោ សកលំ ព្រាយ្យំ ហត្ថាមលកំរិយ បស្សន្តំ ភក្កវត្តំ អបស្សន្តម្បិ
បូរណាធិ យថាសភាវតោ ន បស្សិ, ឥនាធិ បន ពុទ្ធានុភាវេន សម្បន្នោ

ឧកយេបិ យថាសភាវតោ បស្សមីតិ សេវិតញ្ញាសេវិតញ្ញេសុ អត្តនោ
អវិបរីតបដិបត្តិ ធស្សេតិ។

វប្បត្តេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វដ្ឋបុត្តត្តេតាថាវណ្ណានា

ឯកកា មយំ អរញ្ញេតិ អាយស្មតោ វដ្ឋបុត្តត្តេស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនុតោ កប្បវិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ
និព្ពត្តិទ្វារិញ្ញាតំ បត្តោ ឯកទិវសំ វិបស្សី ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
នាគបុប្ផកេសវេហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ អមច្ចកុលេ និព្ពត្តិ, វដ្ឋបុត្តោតិស្ស នាមំ អហោសិ។
សោ ភគវតោ វេសាលិកមនេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បដិលទ្ធសុទ្ធា បព្ពជិត្វា
កតបុព្ពកិច្ចោ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា វេសាលិយា អវិទូរេ អញ្ញាតវស្មី វនសណ្ណោ
វិហារតិ។ តេន ច សមយេន វេសាលិយំ ឧស្សវោ អហោសិ។ តត្ថ តត្ថ
នច្ចគីតវាទិតំ បវត្ថតិ, មហាជនោ ហជ្ជតុដ្ឋោ ឧស្សវសម្មត្តិ បច្ចនុភោតិ, តំ
សុត្វា សោភិត្តុ អយោនិសោ ឧម្ពុជ្ឈន្តោវិវេកំ វដ្ឋមាណោ កម្មជ្ជានំ វិស្សជ្ជេត្វា
អត្តនោ អនភិវតី បកាសេន្តោ -

“ឯកកា មយំ អរញ្ញេវិហារម, អបរិទ្ធពំ វនស្មី ធារុកំ;

ឯតាទិសិកាយ វត្តិយា, កោសុ នាម អម្ពេហិ ចាបិយោ”តិ។ -

តាថមាហ;

តំ សុត្វា វនសណ្ណោ អធិវត្តា ទេវតា តំ ភិក្ខុំ អនុកម្មមាណ “យទិបិ, ភិក្ខុ, អរញ្ញាវាសំ ហិរិធឿន្តោ វនសិ, វិវេកកាមា បនវិទ្ធសុនោ តំ ពហុ មញ្ញន្តិយេវា” តិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តិ -

“ឯកកោ ភិក្ខុ អរញ្ញាវិហារសិ, អបវិទ្ធពំ វនសី ធារុកំ;
តស្ស តេ ពហុកា បិហាយន្តិ, នេរយិកា វិយ សគ្គតាមិន” ត្ថិ។ -

តាចំ វត្វា, “កថញ្ញា នាម ភិក្ខុ, និយ្យានិកេ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា អនិយ្យានិកំ វិតក្កំ វិតក្កេស្សសិ” តិ សន្តន្ត្រ្តិ សំវេជេសិ។ ឯវំ សោ ភិក្ខុ តាយ ទេវតាយ សំវេជិតោ កសាភិហាតោ វិយ ភក្រោ អស្សរាជនិយោ វិបស្សនាវីរី ឱតវត្វា នចិរស្សេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១១.៦២-៦៦) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធិ, សតវំសីវ ភាណុម;
ឱភាសេន្តំ ទិសា សព្វា, ឧឡ្យាជំវ បូរិតំ។

“បុរក្ខតំ សាវកេហិ, សាគរេហោវ មេទនិ;
នាគំ បគ្គយ្ហ វេណូហិ, វិបស្សិស្សភិរោបយី។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ វេណុមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ផលំ។

“បណ្ណាតាលីសិតោ កប្បេ, វេណុ នាមាសិ ខត្តិយោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថិ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មញ្ញំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហន្តំ បន បត្វា “អយំ មេ អរហត្តប្បត្តិយា អង្គុសោ ជាតោ” តិ អត្តនោ
នេវតាយ ច វុត្តនយំ សំកឡិក្ខា -

២២.

“ឯកកា មយំ អរញ្ញេវិហារាម, អបវិទ្ធុវ វនស្មី ទារុកំ;
តស្ស មេ ពហុកា បិហាយន្តិ, នេវយិកាវិយ សគ្គតាមិន” ន្តិ។ -

តាចំ អភាសិ។

តស្សត្ថោ - អនបេក្ខតាវេន វនេ ធម្មិតទារុក្ខណ្ណំ វិយ យទិបិ មយំ ឯកកា
ឯកាកិនោ អសហាយា សមស្មី អរញ្ញេវិហារាម, ឯវិហារតោ បន តស្ស មេ
ពហុកា បិហាយន្តិ មំ ពហូ អត្តកាមរូចា កុលបុត្តា អភិបត្តន្តិ, “អហោ
វតស្ស មយម្បិ វជ្ជិបុត្តត្ថេរោវិយ យរពន្ធនំ បហាយ អរញ្ញេវិហារេយ្យាមា” តិ។
យថា កី? នេវយិកាវិយ សគ្គតាមិនំ, យថា នាម នេវយិកា អត្តនោ
ចាបកម្មន និរយេ និព្ពត្តសត្តា សគ្គតាមិនំ សគ្គបតាមិនំ បិហាយន្តិ - “អហោ
វត មយម្បិ និរយទុក្ខំ បហាយ សគ្គសុខំ បច្ចនុភវេយ្យាមា” តិ ឯវសម្បទមិទន្តិ
អត្ថោ។ ឯត្ថ ច អត្តនិ គរុពហុវចនប្បយោគស្ស ឥច្ឆិតព្ពត្តា “ឯកកា មយំ
វិហារាមា” តិ បុន តស្ស អត្តស្ស ឯកត្ថំ សន្ទាយ “តស្ស មេ” តិ
ឯកវចនប្បយោគោ កតោ។ “តស្ស មេ”, “សគ្គតាមិន” ន្តិ ច ឧភយម្បិ
‘បិហាយន្តិ’ តិ បទំ អបេក្ខិត្វា ឧបយោគត្ថេ សម្បទាននិទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ តំ
អភិបត្តន្តិ តិ ច តាទិសេ អរញ្ញវាសាទិគុណោ អភិបត្តន្តា នាម ហោន្តិ តិ កត្វា
វុត្តំ។ តស្ស មេ តិ វា តស្ស មម សន្តិកេ គុណោ តិ អធិប្បាយោ។

វជ្ជិបុត្តត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. បក្ខត្ថេរតាថាវណ្ណានា

ចុតា បតន្ត្រីតិ អាយស្មតោ បក្ខត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោបិ
 បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ ឯកនរុតេ
 កប្បេ យក្ខសេនាបតិ ហុត្វាវិបស្សី ភក្ខវន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ទិព្ភវត្ថេន
 បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
 ពុទ្ធប្បាទេ សក្កេសុ ទេវទហានិគមេ សាកិយរាជកុលេ និព្វត្តិ,
 “សម្មោទកុមារោ” តិស្ស ឆាមំ អហោសិ។ អថស្ស ទហារកាលេ វាតរោគេន
 ចាទាន វហីសុ។ សោ កតិបយំ កាលំ បីឋសប្បី វិយ វិចរិ។ តេនស្ស បក្ខោតិ
 សមញ្ញា ជាតា។ បច្ឆា អរោគកាលេបិ តថេវ នំ សញ្ញានន្តិ, សោ ភក្ខវតោ
 ញាតិសមាគមេ ចាជិហារិយំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ
 កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញេវិហារតិ។ អថេកទិវសំ កាមំ បិណ្ឌាយ បរិសិទ្ធី
 គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អញ្ញាតវស្មី រុក្ខមូលេ និសីទិ។ តស្មីញ្ច សមយេ អញ្ញាតរោ
 កុលលោ មំសបេសី អាទាយ អាគាសេន គច្ឆតិ, តំ ពហូ កុលលា អនុបតិត្វា
 ចាតេសុ។ ចាតិទំ មំសបេសី ឯកោ កុលលោ អគ្គហោសិ។ តំ អញ្ញោ អច្ឆិទិត្វា
 គណ្ហិ, តំ ទិស្វា ថេរោ “យថាយំ មំសបេសិ, ឯវំ កាមា ឆាម ពហុសាធារណា
 ពហុទុក្ខា ពហុចាយាសា” តិ - កាមេសុ អាទីនំ នេក្ខម្មេ ច អាទិសំសំ
 បច្ឆវេត្តិត្វាវិបស្សនំ បជ្ឈេបត្វា “អនិច្ច” ត្ថិអាទិនា មនសិករោន្តោ បិណ្ឌាយ
 ចរិត្វា កតភត្ថកិច្ចោ ទិវាជ្ជានេ និសីទិត្វាវិបស្សនំ វឡេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណិ។
 តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ១.១២.១-១០) -

“វិបស្សី ឆាម ភក្ខវា, លោកដេដ្ឋោ នរាសកោ;
 អជ្ឈសដ្ឋិសហស្សេហិ, ចារិសិ ពន្ធមំ តទា។

“នគរា អភិទិត្តម្ហ, អគមំ ទីបចេតិយំ;
 អទ្ធសំ វិវជំ ពុទ្ធី, អាហុតិទំ បដិគ្គហំ។

“បុណ្យស័តិសហស្សនិ, យក្ខា មហ្មំ ឧបន្តិកេ;
ឧបជ្ឈហន្តិ សក្កច្ចំ, ឥន្ទ្រំ វិទិសា គណា។

“ភវនា អភិទិត្តម្ម, ទុស្សំ បគ្គយ្ហហំ តទា;
សិរសា អភិវាទេសី, តញ្ចាធាសី មហេសិនោ។

“អហោ ពុទ្ធា អហោ ធម្មោ, អហោ នោ សត្តុ សម្មទា;
ពុទ្ធស្ស អាទុកាវេន, វសុធាយំ បកម្មថ។

“តញ្ចា អន្ទរិយំ ទិស្វា, អព្ពតំ លោមហំសនំ;
ពុទ្ធវិចិត្តំ បសាទេមិ, ទិបទិន្ទ្រិ តាទិនេ។

“សោហំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ទុស្សំ ទិទ្វាន សត្តុនោ;
សរណញ្ចា ឧបាគម្ពី, សាមទ្វោ សបរិជ្ជនោ។

“ឯកនុវតិកោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“ឥតោ បន្ទរសេ កប្បេ, សោឡសាសុំ សុវាហនា;
សត្តរតនសម្មន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា យនេវ សំវេគវត្ថុំ អន្តិសំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អញ្ញា
អធិគតា, តស្ស សំកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “បុតា បតន្តិ”តិ កាចំ
អភាសិ។

២៣. តត្ថ ចុតាតិ ភជ្ជា។ បតន្តិ អនុបតន្តិ។ បតិតាតិ ចវនវសេន ភូមិយំ
 បតិតា, អាគាសេ វា សម្មតនវសេន បតិតា។ គិទ្ធាតិ គេធំ អាបន្នា។
 បុណកតាតិ បុណនេវ ឧបគតា។ ច-សន្នោ សព្ពត្ថ យោជេតញ្ចោ។ ឥទ្ធិ វុត្តំ ហោតិ
 - បតន្តិ អនុបតន្តិ ច ឥធ កុលលា, ឥតវស្ស មុខតោ ចុតា ច មំសបេសិ, ចុតា
 បន សា ភូមិយំ បតិតា ច, គិទ្ធា គេធំ អាបន្នា សញ្ញេវ កុលលា បុណកតា។
 យថា ចិមេ កុលលា, ឯវំ សំសារេ បរិព្ពមន្តា សត្តា យេ កុសលធម្មតោ ចុតា, តេ
 បតន្តិ និរយាធិសុ, ឯវំ បតិតា ច, សម្មត្តិកវេ វិសា តត្ថ
 កាមសុខានុយោគវសេន កាមភវេ រូចារូបភវេសុ ច ភវនិកន្តិវសេន គិទ្ធា ច
 បុណកតា ភវតោ អបរិមុត្តត្តា តេន តេន ភវតាមិណ កម្មេន តំ តំ ភវសញ្ញិតំ
 ទុក្ខំ អាគតា ឯវ, ឯវំភូតា ឥមេ សត្តា។ មយា បន កតំ កិច្ចំ បរិញ្ញាធិភេធំ
 សោឡសវិធម្មិ កិច្ចំ កតំ, ន ធានិ តំ កាតត្ថំ អត្ថិ។ រតំ រម្មំ រមិតត្ថំ អរិយេហិ
 សព្ពសង្ខតវិនិស្សជំ និព្វានំ រតំ អភិរតំ រម្មំ។ តេន ច សុខេនន្ទាគតំ សុខំ
 ជលសមាបត្តិសុខេន អនុអាគតំ ឧបគតំ អច្ចន្តសុខំ និព្វានំ, សុខេន វា
 សុខាបដិបទាភូតេន វិបស្សនាសុខេន មគ្គសុខេន ច អន្ទាគតំ ជលសុខំ
 និព្វានសុខញ្ញាតិ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

បក្ខត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. វិមលកោណ្ឌញ្ញត្ថេតាថាវណ្ណានា

ទុម្ពរយាយ ឧប្បន្នោតិ វិមលកោណ្ឌញ្ញត្ថេតាស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
 ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនវតេ កប្បេវិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេវិភវសម្មន្នេ
 កុលេ និព្ពត្តិទ្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ វិបស្សី ភគវន្តំ មហាតិយា បរិសាយ
 បរិវុតំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ចត្វហិ សុវណ្ណាបុប្ផហិ បូជេសិ។

ភក្តី តស៊ូ បសានសំរុំឡូនត្តំ តថាវុបំ ឥន្ទ្រាភិសង្ខារំ អភិសង្ខារេសិ, យថា
សុវណ្ណាភាសកលំ តំ បទេសំ ធិត្តរតិ។ តំ ធិស្វាភិយ្យោសោមត្ថាយ
បសន្នមានសោ ហុត្វា ភក្តីវន្តំ វន្តិត្វា តំ និមិត្តំ គហេត្វា អត្តនោ គេហំ គន្ធា
ពុទ្ធារម្មណំ បីតី អវិជហន្តោ កេនចិ រោគេន កាលំ កត្វា តុសិតេសុ ឧបបន្នោ
អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ រាជានំ
ពិម្ពិសារំ បដិច្ច អម្ពចាលិយា កុច្ឆិម្ពិ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ រាជា បិ ពិម្ពិសារោ
តរុណាកាលេ អម្ពចាលិយា រូបសម្បត្តិ សុត្វា សញ្ញាតាភិលាសោ
កតិបយមនុស្សបរិវារោ អញ្ញាតកវេសេន វេសាលី គន្ធា ឯករត្តិ តាយ
សំវាសំ កប្បេសិ។ តទា អយំ តស្សា កុច្ឆិម្ពិ បដិសន្ធិ អគ្គហេសិ។ សា ច គត្តស្ស
បតិជ្ជិតភារំ តស្ស អាហោចេសិ។ រាជាបិ អត្តានំ ជាតាបេត្វា ធាតព្ពយុត្តកំ ទត្វា
បក្កាមិ។ សា គត្តស្ស បរិចាកមន្ទាយ បុត្តំ វិជាយិ, “វិមលោ” តិស្ស នាមំ
អហោសិ, បច្ឆាវិមលកោណ្ឌាញ្ញាតិ បញ្ញាយិត្ត។ សោ វយប្បត្តោ ភក្តីតោ
វេសាលីគមនេ ពុទ្ធានុភារំ ធិស្វា បសន្នមានសោ បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចា
វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១២.៤០-៤៨) -

“វិបស្សី នាម ភក្តី, លោកដេដ្ឋោ នវាសកោ;
និសិន្នោ ជនកាយស្ស, ទេសេសិ អមតំ បទំ។

“តស្សាហំ ធម្មំ សុត្វាន, ទិបទិន្នស្ស តាទិនោ;
សោណ្ណាបុច្ឆានិ ចត្តារិ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“សុវណ្ណាដ្ឋានំ អាសិ, យាវតា បរិសា តទា;
ពុទ្ធាភា ច សុវណ្ណាភា, អាហោកោវិបុលោ អហុ។

“ឧត្តមិត្តសុមនោ, វេទជាតោ កតញ្ញាលី;
វិត្តិសញ្ញននោ តេសំ, ទិដ្ឋធម្មសុខាវហោ។

“អាយាចិត្វាន សម្ពុទ្ធំ, វុទ្ធិត្វាន ច សុព្ពតំ;
ចាមោជ្ឈំ ជនយិត្វាន, សកំ ភវនុចាគមី។

“ភវនេ ឧបវិជ្ជាហំ, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អនុស្សរី;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, តុសិតំ ឧបបដ្ឋហំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“សោឡសាសីសុ រាជានោ, នេមិសម្ពុតនាមកា;
តេតាលីសេ ឥតោ កប្បេ, ចក្កវត្តិ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ញាបទេសេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “ឧម្ព្យយាយា”តិ
កាចំ អភាសិ។

៦៤. តត្ថ ឧម្ព្យយាយាតិ ទុមេន អម្ពេន អដ្ឋាតញ្ញាយ, អម្ពចាលិយាតិ អត្ថោ។
អាធាវេ ចេតំ ភុម្មវេចនំ។ ឧប្បន្នោតិ តស្សា កុច្ឆិយំ ឧប្បន្នោ ឧប្បជ្ឈមាណោ ច។
ជាតោ បណ្ណារកេតុនាតិ ជវលវត្ថុធជត្តា “បណ្ណារកេតុ”តិ បញ្ញាតេន
ពិម្ពិសារវញ្ញា ហេតុភូតេន ជាតោ, តំ បដិច្ច និព្ពត្តោតិ អត្ថោ។ ឧប្បន្នោតិ វា
បឋមាភិនិព្ពត្តិទស្សនំ។ តតោ ហិ ជាតោតិ អភិជាតិទស្សនំ។
វិជាយនកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ លោកេ ជាតវេហាហោ។ ឯត្ថ ច “ឧម្ព្យយាយ
ឧប្បន្នោ”តិ ឥមិនា អត្ថក្កំសនការំ អបនេតិ, អនេកបតិបុត្តានម្បិ

វិសេសាធិកមសម្បវត្តា ដ៏បេតិក “ជាតោ បណ្ណាកេតុនា” តិ ឥមិនា
វិញ្ញាតបិតិកនស្សនេន បរវម្ពនំ អបនេតិ។ កេតុហាតិ មានប្បហាយី។ មាណោ
ហិ ឧណ្ហាតិលក្ខណត្តា កេតុវិយាតិ កេតុ។ តថា ហិ សោ
“កេតុកម្យតាបច្ចុបដ្ឋានោ” តិ វុច្ចតិ។ កេតុនាយេវាតិ បញ្ញាយ ឯវ។ បញ្ញា ហិ
អនវដ្ឋធម្មសុ អច្ចុត្តតជ្ជន មាសេនប្បមទ្ធនេន បុព្វត្ថមជ្ជន ច អរិយានំ ធជា
នាម។ តេនាហា “ធម្មា ហិ ឥសិនំ ធជា” តិ (សំ. និ. ២.២៤០; អ. និ. ៤.៤៨; ជា.
២.២០.៤៩៤)។ មហាកេតុំ បធិសយីតិ មហាវិសយតាយ មហាត្តា,
សេយ្យមានជាតិមាណាធិកេតោ ពហារោ ច មានប្បការា, ឥតវេ ច
កិលេសធម្មា សមុស្សិតជ្ជន កេតុ ឯតស្សាតិ មហាកេតុ មារោ ចាបិមា។ តំ
ពលវិធមនវិសយាតិក្កមនវសេន អភិភវិ និព្វិសេវនំ អកាសីតិ។ “មហាកេតុំ
បធិសយី” តិ អត្តានំ បរិវិយ ទស្សន្តោ អញ្ញាបទេសេន អរហត្តំ ព្យាកាសិ។

វិមលកោណ្ឌាញត្ថោ គាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឧក្ខេបកតវច្ឆត្ថោ គាថាវណ្ណនា

ឧក្ខេបកតវច្ឆស្សាតិ អាយស្មតោ ឧក្ខេបកតវច្ឆត្ថោស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោបិ កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ចបនិស្សយំ
បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចតុនុតោ កប្បេ សិទ្ធក្ខត្ថស្ស ភកវតោ កាលេ
កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្តោ សត្តារំ ឧទ្ទិស្ស មាឡំ ករោន្តស្ស បូកស្ស
ឯកត្ថម្ភំ អលកន្តស្ស ជម្ពំ ទត្វា សហាយកិច្ចំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ, វណ្ណាតិស្ស
គោត្តតោ អាគតនាមំ។ សោ សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្វជិត្វា
កោសលរដ្ឋេ កាមការាសេ វសន្តោ អាគតាគតានំ ភិក្ខុនំ សន្តិកេ ធម្មំ

បរិយាបុណ្ហាតិ។ “អយំ វិនយោ ឥទំ សុត្តន្តំ អយំ អភិធម្មោ” តិ បន បរិច្ឆេទំ ន
ជាតាតិ។ អថេកទិវសំ អាយស្មន្តំ ធម្មសេនាបតី បុច្ឆិត្វា យថាបរិច្ឆេទំ សព្វំ
សល្លកេត្តសិ។ ធម្មសង្កឹតិយា បុព្វេបិ បិដកាទិសមញ្ញា បរិយត្តិសទ្ធម្មេ វវត្តិតា
ឯវ, យតោ ភិក្ខុនំ វិនយធរាទិវេហារោ។ សោ តេ បិដកំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហាន្តោ
បរិបុច្ឆន្តោ តត្ថ វុត្តេ រូចារូបធម្មេ សល្លកេត្តា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សម្មសន្តោ
នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ខេវ ១.២.១៣-២៦) -

“សិទ្ធត្ថស្ស ភកវតោ, មហាបូកគណោ អហុ;
សរណំ គតា ច តេ ពុទ្ធំ, សទ្ធិហន្តិ តថាគតំ។

“សព្វេ សង្កម្ម មន្តេត្វា, មាឡំ កុព្ពន្តិ សត្តនោ;
ឯកត្ថម្ភំ អលកន្តា, វិចិនន្តិ ព្រហារនេ។

“តេហំ អរញ្ញោ ទិស្វាន, ឧបកម្ម គណំ តទា;
អញ្ញាលី បគ្គហេត្វាន, បដិបុច្ឆី គណំ អហំ។

“តេ មេ បុដ្ឋា វិយាកំសុ, សីលវន្តោ ឧចាសកា;
មាឡំ មយំ កត្តកាមា, ឯកត្ថម្ភោ ន លព្ពតិ។

“ឯកត្ថម្ភំ មមំ ទេថ, អហំ ទស្សាមិ សត្តនោ;
អាហរិស្សាមហំ ថម្ភំ, អប្បាស្សក្កា ភវន្ត តេ។

“តេ មេ ថម្ភំ បវេច្ឆីសុ, បសន្នា តុដ្ឋមានសា;
តតោ បដិនិវត្តិត្វា, អកមំសុ សកំ យវំ។

“អចិវំ គតេ បូកគណោ, ថម្ភំ អហាសហំ តទា;
ហាដ្ឋោ ហាដ្ឋេន ចិត្តេន, បឋមំ ឧស្សវេសហំ។

“តែង ចិត្តប្បសាទេន, វិមានំ ឧបបន្ន័ហំ;
ឧត្តិទ្ធី ភវនំ មយ្ហំ, សត្តក្ខមំ សមុគ្គតំ។

“វជ្ជមាណសុ ភេរីសុ, បរិចារេមហំ សទា;
បញ្ចបញ្ញាសកប្បម្ហិ, រាជា អាសី យសោធរោ។

“តត្ថាបិ ភវនំ មយ្ហំ, សត្តក្ខមំ សមុគ្គតំ;
ក្សត្រាភារវ្យុបេតំ, ឯកត្ថម្ហំ មនោរមំ។

“ឯកវីសតិកប្បម្ហិ, ឧទេនោ នាម ខត្តិយោ;
តត្ថាបិ ភវនំ មយ្ហំ, សត្តក្ខមំ សមុគ្គតំ។

“យំ យំ យោនុបបន្នាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណសំ;
អនុកោមិ សុខំ សព្វំ, ឯកត្ថម្ហស្សីទំ ជលំ។

“ចតុន្ទ្រតិកោ កប្បេ, យំ ជម្ពមទទំ តទា;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, ឯកត្ថម្ហស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា កតកិច្ចត្តា អកិលាសុភារេ ឋិតោ អត្តនោ សន្តិកំ
ឧបគតានំ គហជ្ឈបព្ពជិតានំ អនុកម្យំ ឧបាទាយ តេបិជកំ ពុទ្ធវចនំ វីមសិត្វា
ធម្មំ ទេសេសិ។ ទេសេន្តោ ច ឯកទិវសំ អត្តានំ បរំ វិយ កត្វា ទស្សេន្តោ -

៦៥.

“ឧក្ខេបកតវច្ឆស្ស, សន្តិលីតំ ពហូហិ វស្សេហិ;
តំ ភាសតិ គហជ្ឈានំ, សុនិសិទ្ធោ ឧឡារចាមោជ្ឈោ”តិ។ - កាជំ អភាសិ;

តត្ថ ឧកេបកតវច្ឆស្សតិ កតឧកេបវច្ឆស្ស, ភិក្ខុនោ សន្តិកេវិសុំវិសុំ
 ឧគ្គហិតំវិនយបទេសំ សុត្តបទេសំ អភិធម្មបទេសញ្ច យថាបរិច្ឆេធំ
 វិនយសុត្តាភិធម្មានំយេវ ឧបរិ ឱបិត្វា សជ្ឈាយនវសេន តត្ថ តត្ថេវ បក្ខិបិត្វា
 បិតវច្ឆេនាតិ អត្ថោ ករណាត្ថោ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ **សង្ខលិតំ ពហុហិ**
វស្សេហិតិ ពហុកេហិ សំវច្ឆេហិ សម្មិណ្ឌានវសេន ហានយេ ឋបិតំ។
 “សង្ខលិត” ត្តិបិ ចាថោ, សង្ខលិតំ វិយ កតំ ឯកាពន្ធវសេន វាចុគ្គតំ កតំ។ យំ
 ពុទ្ធវចនន្តិ វចនសេសោ។ តន្តិ តំ បរិយត្តិធម្មំ **ភាសតិ** កថេតិ។ គហជ្ឈានន្តិ
 តេសំ យេភុយ្យតាយ វុត្តំ។ **សុនិសិទ្ធាតិ** តស្មី ធម្មេ សម្មា និច្ចលោ និសិទ្ធា,
 លាភសក្ការាធិ អបច្ចាសីសន្តោ កេវលំ វិមុត្តាយ តនសីសេយេវ ឋត្វា
 កថេតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “ឧទ្យាវចាមោជ្ជា” តិ ជលសមាបត្តិសុខវសេន
 ធម្មទេសនាវសេនេវ ច ឧប្បន្នឧទ្យាវចាមោជ្ជាតិ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“យថា យថាវុសោភិក្ខុ, យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំវិត្តារេន
 បរេសំ ទេសេតិ តថា តថា សោ តស្មី ធម្មេ លភតិ អត្ថវេធំ, លភតិ
 ធម្មវេធំ, លភតិ ធម្មបសំហិតំ ចាមោជ្ជ” ត្តិអាទិ (ធី. និ. ៣.៣៥៥)។

ឧកេបកតវច្ឆត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. មេឃីយត្ថេតាថាវណ្ណានា

អនុសាសិ មហាវិរោតិ អាយស្មតោ មេឃីយត្ថេស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ កុសលពិជានិ វោបេន្តោ
 ឥតោ ឯកនុតេ កប្បេវិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា
 វិញ្ញាតំ ចាបុណិ។ តស្មីញ្ច សមយេ វិបស្សី ភគវា ពុទ្ធកិច្ចស្ស
 បរិយោសានមាគម្ម អាយុសង្ខារំ ឱស្សន្តិ។ តេន បថីកម្សាធិសុ ឧប្បន្នេសុ

មហាជននោះ ភិតភ័យស្រែក អហោសិ។ អថ នំ វេស្សវណោ មហារាជា តមត្ថំ
វិភាវេត្វា សមស្សសេសិ។ តំ សុត្វា មហាជនោ សំវេគប្បត្តោ អហោសិ។
តត្ថាយំ កុលបុត្តោ ពុទ្ធានុភាវំ សុត្វា សត្តវិ សញ្ញាតការវេហុមាណោ ឧឡារំ
បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មី សាកិយរាជកុលេ និព្ពត្តិ, តស្ស
មេយិយោតិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សត្តុ សន្តិកេ បព្ពតិកា ភក្កវន្តំ
ឧបជ្ឈហន្តោ ភក្កវតិ ជាលិកាយំ វិហារន្តេ កិមិកាលាយ នទិយា តីវេ រមណីយំ
អម្ពរំនំ ទិស្វា តត្ថ វិហារិតុកាមោ ទ្វេវាវេ ភក្កវតា វាវេត្វា តតិយវារំ វិស្សជ្ជិតោ
តត្ថ កន្ធា មិច្ឆាវិតក្កមក្ខិកាហិ ខន្ធមាណោ ចិត្តសមាធិ អលភិត្វា សត្តុ សន្តិកំ
កន្ធា តមត្ថំ អាហោចេសិ។ អថស្ស ភក្កវា “អបរិបក្កាយ, មេយិយ,
ចេតោវិមុត្តិយា បញ្ច ធម្មា បរិចាកាយ សំវត្ថន្តំ” តិអាទិនា (ឧទា. ៣១) ឱវាធំ
អនាសិ។ សោ តស្មី ឱវាទេ បត្វាវិបស្សនំ វឌ្ឍន្តា អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ថេរ ១.១២.៥៧-៦៥) -

“យទាវិបស្សី លោកត្តោ, អាយុសន្ធារមោស្សជិ;
បថីវី សម្បកម្មិត្ត, មេទនិ ជលមេខលា។

“ឱតតំ វិតតំ មយ្ហំ, សុវិចិត្តវជំសកំ;
ភវនម្បិ បកម្បិត្ត, ពុទ្ធស្ស អាយុសន្ធាយេ។

“តាសោ មយ្ហំ សមុប្បន្នោ, ភវនេ សម្បកម្មិតេ;
ឧប្បាទោ នុ កិមត្ថាយ, អាណោកោ វិបុលោ អហុ។

“វេស្សវណោ ឥន្ទាគម្ម, និព្ពាបេសិ មហាជនំ;
ចាណាភូតេ ភយំ នត្ថិ, ឯកគ្គា ហោថ សំវុតា។

“អហោ ពុទ្ធា អហោ ធម្មា, អហោ នោ សត្តុ សម្មា;
យស្មី ឧប្បជ្ឈមានម្ហិ, បដី សម្មកម្មតិ។

“ពុទ្ធានុការំ កិរត្តត្វា, កប្បំ សគ្គម្ហិ មោទហំ;
អវសេសេសុ កប្បេសុ, កុសលំ ចរិតំ មយា។

“ឯកនុតិកោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធសញ្ញាយិទំ ដលំ។

“តតោ ធុទ្ធសកប្បម្ហិ, រាជា អាសី បតាបវា;
សមិតោ នាម នាមេន, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា សត្តុ សម្មា ឡើងលក្ខណៈ “មយា អរហត្ថំ អធិគត”ន្តិ
អញ្ញំ ព្យាករោត្តោ -

៦៦.

“អនុសាសិ មហាវិរោ, សត្តធម្មាន ចារគូ;
តស្សបំ ធម្មំ សុត្វាន, វិហាសី សន្តិកេ សតោ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ អនុសាសិតិ “អបរិបក្កាយ, មេយិយ, ចេតោវិមុត្តិយា បញ្ច ធម្មា
បរិចាកាយ សំវត្ថន្តិ”តិអាទិនា ឡើង អនុសិដ្ឋិ អនាសិ។ មហាវិរោតិ
មហាវិក្កន្តោ, វិរិយចារមិចារិប្បិយា ចតុរដ្ឋសមន្មាគតវិរិយាធិដ្ឋានេន
អនញ្ញសាធារណាចតុត្ថិធសម្មប្បធានសម្មត្តិយា ច មហាវិរិយោតិ អត្ថោ។
សត្តធម្មាន ចារគូតិ សព្វេសញ្ញា ព្រោយ្យធម្មានំ ចារំ បរិយន្តំ ព្យាណាគមនេន

គតោ អធិគតោតិ សព្ពធម្មាន ចារក្ខ, សព្ពញ្ញតិ អត្ថោ។ សព្ពេសំ វា
សន្និទ្ធិធម្មានំ ចារក្ខតំ និព្វានំ សយម្ពុញ្ញាលោន គតោ អធិគតោតិ សព្ពធម្មាន
ចារក្ខ។ តស្សហំ ធម្មំ សុត្វាណតិ តស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាមុក្កំសិកំ តំ
ចតុសច្ចធម្មំ សុណិត្វា។ វិហាសី សន្តិកតិ អម្ពរនេ មិច្ឆាវិតក្កេហិ ឧបទ្កតោ
ចាលិការិហារំ គន្ធា សត្តុ សមីហេយេវ វិហាសី។ សតោតិ សតិមា,
សមថវិបស្សនាភារំឆាយ អប្បមត្តោតិ អត្ថោ។ អហន្តិ ឥទំ យថា
“អនុសាសី”តិ ឯត្ថ “ម”ន្តិ ឯវំ “វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ ឯត្ថ
“មយា”តិ បរិណាមេតព្ពំ។ “កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ ច ឥមិនា យថាវុត្ថំ
វិជ្ជាត្ថយានុប្បត្តិមេវ សត្តុ ឱវាទបដិករណភារំធស្សនេន បរិយាយន្តរេន
បកាសេតិ។ សីលក្ខន្ធាធិបរិបូរណាមេវ ហិ សត្តុ សាសនការិតា។

មេឃិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ឯកធម្មសវនីយត្ថេវគាថាវណ្ណានា

កិលេសាលាបិតា មយ្ហន្តិ អាយស្មតោ ឯកធម្មសវនីយត្ថេវស្ស គាថា។
កា ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ រុក្ខនេវតា ហុត្វា និព្ពត្តោ
កតិបយេ ភិក្ខុ មគ្គមុឡ្ហេ មហារញ្ញេវិចរន្តេ ទិស្វា អនុកម្មមាណោ អត្ថនោ
ភវនតោ ឱតិវត្វា តេ សមស្សាសេត្វា ភោជេត្វា យថាធិប្បេតជ្ជានំ ចាបេសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបេ ភគវតិ លោកេ
ឧប្បជ្ជិត្វា កតពុទ្ធកិច្ចេ បរិនិព្ពតេ តស្មី កាលេ ពារាណសិរាជា កិកី នាម
អហោសិ។ តស្មី កាលន្តតេ តស្ស បុទ្ធវិទ្ធករាជ នាម បុត្តោ អាសិ។ តស្ស បុត្តោ
សុសាមោ នាម។ តស្ស បុត្តោ កិកីព្រហ្មធនត្ថោ នាម ហុត្វា រជ្ជំ ការេន្តោ
សាសនេ អន្តរហិតេ ធម្មស្សវនំ អលភន្តោ, “យោ ធម្មំ ទេសេតិ, តស្ស សហស្សំ
ទម្ពំ”តិ យោសាបេត្វា ឯកម្មិ ធម្មកថិកំ អលភន្តោ, “មយ្ហំ បិតុបិតាមហាធិនំ

កាលេ ធម្មា សំវត្តតិ, ធម្មកថិកា សុលភា អហោសុំ។ ឥន្ទានិ បន
ចតុប្បទិកកាថាមត្តម្យី កថេន្តោ ធុល្លភោ។ យាវ ធម្មសញ្ញា នវិនស្សតិ,
តាវនេវ បព្ពជិស្សមី"តិ រជ្ជំ បហាយ ហិមវន្តំ ឧទ្ទិស្ស គច្ឆន្តំ សក្កោ នេវរាជា
អាគន្ធា, "អនិច្ចា វត សង្ខារា"តិ កាថាយ ធម្មំ កថេត្វា និវត្តេសិ។ សោ និវត្តិត្វា
ពហុំ បុញ្ញំ កត្វា នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ សេតព្យនគរេ
សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ភគវតិ សេតព្យនគរេ សីសចារនេ វិហារន្តេ
សត្តារំ ឧបសម្ព័ន្ធមិត្វា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តស្ស សត្តា អដ្ឋាសយំ
ឱលោកេត្វា, "អនិច្ចា វត សង្ខារា"តិ ឥមាយ កាថាយ ធម្មំ នេសេសិ។ តស្ស
តត្ថ កតាធិការតាយ សោ អនិច្ចសញ្ញាយ ចាកជតំ ហុត្វា ឧបដ្ឋិតាយ
បដិលទ្ធសំវេកោ បព្ពជិត្វា ធម្មសម្មសនំ បដ្ឋបេត្វា ធុក្ខុសញ្ញំ អនត្តសញ្ញញ្ច
មនសិករោន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេវ ១.១២.៦៦-៧១) -

“បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, សាវកា វនចារិនោ;
វិប្បនដ្ឋា ព្រហ្មារញ្ញោ, អន្ទាវ អនុសុយ្យវេ។

“អនុស្សវិត្វា សម្ពុទ្ធិ, បទុមុត្តរនាយកំ;
តស្ស តេ មុនិនោ បុត្តា, វិប្បនដ្ឋា មហាវនេ។

“ភវនា ឱវហិត្វាន, អគមី ភិក្ខុសន្តិកំ;
តេសំ មគ្គញ្ច អាចិត្តិ, ភោជនញ្ច អទាសហំ។

“តេន កម្មេន ទ្វិបទិន្ទ, លោកជេដ្ឋ នរាសក;
ជាតិយា សត្តវស្សោហំ, អរហត្តមចាបុណី។

“សចក្ខុ នាម នាមេន, ទ្វាទស ចក្កវត្តិនោ;

សត្វរតនសម្បជ្ជា, បញ្ចកប្បសតេ តេតោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តស្ស ឯកេនេវ ធម្មស្សវនេន និប្បន្នកិច្ចត្តា ឯកធម្មសវនីយោត្វេវ សមញ្ញា
អហោសិ។ សោ អរហា ហុត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៦៧.

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ, ភវា សព្វេ សម្មហតា;

វិក្ខិណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុណ្ណវោ”តិ។ - កាចំ អភាសិ;

តត្ថ កិលេសាតិ យស្មី សន្តានេ ឧប្បជ្ជា, តំ កិលេសេន្តិវិពាធន្តិ ឧបតាបេន្តិ
វាតិ កិលេសា, រាគាធយោ។ ឈាបិតាតិ ឥន្ទគ្គិនា វិយ រុក្ខកថ្នាធយោ
អរិយមគ្គញ្ញាណគ្គិនា សម្មលំ ធឡ្យា។ មយ្ហន្តិ មយា, មម សន្តានេ វា។ ភវា សព្វេ
សម្មហតាតិ កាមកម្មភវាធយោ សព្វេ ភវា សមុគ្គាជិតា កិលេសានំ
ឈាបិតត្តា។ សតិ ហិ កិលេសវដ្តេ កម្មវដ្តេន ភវិតត្ថំ។ កម្មភវានំ សម្មហតត្តា
ឯវ ច ឧបបត្តិភវាបិ សម្មហតា ឯវ អនុប្បត្តិធម្មតាយ អាទាធិតត្តា។ វិក្ខិណោ
ជាតិសំសារោតិ ជាតិអាធិកោ -

“ខន្ធនញ្ច បដិចាជិ, ធាតុអាយតនាន ច;

អញ្ជោច្ឆិន្នំ វត្តមាធា, សំសារោតិ បវុច្ឆតី”តិ។ -

វុត្តលក្ខណោ សំសារោវិសេសតោ ឌីណោ, តស្មា នត្ថិ ទានិ បុណ្ណវោ។ យស្មា
អាយតី បុណ្ណវោ នត្ថិ, តស្មា វិក្ខិណោ ជាតិសំសារោ។ តស្មា ច បុណ្ណវោ នត្ថិ,
យស្មា ភវា សព្វេ សម្មហតាតិ អាវត្តត្វា វត្តត្ថំ។ អថ វា វិក្ខិណោ ជាតិសំសារោ,
តតោ ឯវ នត្ថិ ទានិ បុណ្ណវោតិ យោជេតត្ថំ។

ឯកឧត្តមស្រីជ័យត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ឯកុទានិយត្រូវតាថាវណ្ណានា

អធិបតេសោ អប្បមជ្ឈតោតិ អាយស្មតោ ឯកុទានិយត្រូវស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ អត្ថនិស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ យក្ខសេនាបតិ ហុត្វា និព្ពត្តោ
សត្តិ បរិនិព្ពតេ, “អលាភា វត មេ, ទុល្លទ្ធី វត មេ, យោហំ សត្តជរមាណកាលេ
ធានាធិបុញ្ញំ កាតុំ នាលត្ថ” ឆ្លិ បរិនេវសោកមាបន្នោ អហោសិ។ អថ នំ សាគរោ
នាម សត្ត សាវកោ សោកំវិនោទេត្វា សត្ត ជ្ជបប្បជាយំ និយោជេសិ។ សោ បញ្ច
វស្សានិ ជ្ជបំ បូជេត្វា តតោ បុតោ តេន បុញ្ញេន ទេវមនុស្សេសុ ឯវ សំសរន្តោ
កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ កាលេន
កាលំ សត្ត សន្តិកំ ឧបសង្កមិ។ តស្មិញ្ច សមយេ សត្តា “អធិបតេសោ” តិ
តាថាយ សាវកេ អភិណ្ណំ ឱវទិ។ សោ តំ សុត្វា សទ្ធាជាតោ បព្ពជិ។ បព្ពជិត្វា ប
បន តមេវ កាថំ បុណ្យំ បរិវត្តតិ។ សោ តត្ថ វិសតិវស្សសហស្សានិ
សមណធម្មំ ករោន្តោ ញាណស្ស អបរិបក្កត្វា វិសេសំ និព្ពត្តតុ នាសក្ខិ។
តតោ បន បុតោ ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ វិភវសម្បទ្ធស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តោ
វិញ្ញតំ បត្វា ជេតវនបដិគ្គហណសមយេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធា
បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិទ្ធា អរញ្ញេ វិហារន្តោ សត្ត សន្តិកំ អគមាសិ។ តស្មិញ្ច
សមយេ សត្តា អាយស្មន្តំ សាវិបុត្តំ អត្ថនោ អវិទូរេ អធិចិត្តមនុយុត្តំ ទិស្វា
“អធិបតេសោ” តិ ឥមំ ឧទានំ ឧទានេសិ។ តំ សុត្វា អយំ ចិរកាលំ ភាវនាយ
អរញ្ញេ វិហារន្តោបិ កាលេន កាលំ តមេវ កាថំ ឧទានេតិ, តេនស្ស
ឯកុទានិយោតិ សមញ្ញា ឧទទាធិ។ សោ អថេកទិវសំ ចិត្តេកក្កតំ លភិត្វា

វិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ១.១២.៧២-
៨១) -

“អត្ថទស្សន្តិម្ហំ សុគតេ, និព្ពុតេ សមនន្តរា;
យក្ខយោនី ឧបបជ្ជី, យសំ បត្តោ ចហំ តទា។

“ទុល្លទ្ធិំ វត មេ អាសិ, ទុប្បភាតំ ទុរុដ្ឋិតំ;
យំ មេ ភោគេ វិជ្ជមានេ, បរិនិព្វាយិ ចក្កមា។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សាគរោ នាម សាវកោ;
មមុទ្ធវិតុកាមោ សោ, អាគច្ឆិ មម សន្តិកំ។

“កី នុ សោចសិ មា ភាយិ, ចរ ធម្មំ សុមេធស;
អនុប្បទិន្នា ពុទ្ធន, សព្វេសំ ពិជសម្បទា។

“យោ ច បូរេយ្យ សម្ពុទ្ធិ, តិដ្ឋន្តំ លោកនាយ កំ;
ធាតុំ សាសបមត្តម្យំ, និព្ពុតស្សាបិ បូជយេ។

“សមេ ចិត្តប្បសាទម្ហិ, សមំ បុញ្ញំ មហាគ្គតំ;
តស្មា ជ្វបំ ករិត្វាន, បូជេហិ ជិននាតុយោ។

“សាគរស្ស វចោ សុត្វា, ពុទ្ធជ្វបំ អកាសហំ;
បញ្ចវស្សេ បរិចរី, មុនិនោ ជ្វបមុត្តមំ។

“តេន កម្មេន ទ្វិបទិន្ធិ, លោកជេដ្ឋ នរាសក;
សម្បត្តិ អនុភោត្វាន, អរហត្តមចាបុណី។

“ភ្វិបញ្ញា ច ចត្តារោ, សត្តកប្បសតេ ឥតោ;

សត្វរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុល។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វាវិមុត្តិសុខេនវិហារន្តោ ឯកទិវសំ អាយស្មតា
ធម្មកណ្ណាការិកេន បដិភានំវិមំសិតុំ, “អារុសោ, មយ្ហំ ធម្មំ កណាហី”តិ
អជ្ឈិដ្ឋោ ចិរកាលបរិចិត្តា -

៦៨.

“អធិបេតសោ អប្បមជ្ឈតោ, មុនិណោ មោនបថេសុ សិក្ខតោ;
សោកា ន ភវន្តិ តាធិណោ, ឧបសន្តស្ស សទា សតីមតោ”តិ។ (ឧទា. ៣៧)

ឥមមេវ កាចំ អភាសិ។

តត្ថ អធិបេតសោតិ អធិចិត្តវតោ, សព្វចិត្តានំ អធិកេន
អរហត្ថជលចិត្តេន សមន្នាគតស្សាតិ អត្ថោ។ អប្បមជ្ឈតោតិ នប្បមជ្ឈតោ,
អប្បមាទេន អនវដ្ឋធម្មេសុ សាតច្ចកិរិយាយ សមន្នាគតស្សាតិ វុត្ថំ ហោតិ។
មុនិណោតិ “យោ មុនាតិ ឧភោ លោកេ, មុនិ តេន បវុច្ចតី”តិ (ធម. ប. ២៦៩;
មហានិ. ១៤៩; ចូឡិនិ. មេត្តក្ខមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ២១) វរំ
ឧភយលោកមុនេន វា, មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ, តេន
អរហត្ថជលបញ្ញាសម្ពាទេន មោនេន សមន្នាគតតាយ វា ខីណាសវោ មុនិ
នាម, តស្ស មុនិណោ។ មោនបថេសុ សិក្ខតោតិ អរហត្ថញាណសម្ពាទេន
មោនស្ស បថេសុ ឧចាយមគ្គេសុ សត្តតិសពោធិបក្ខិយធម្មេសុ, តីសុ វា
សិក្ខាសុ សិក្ខតោ។ ឥនព្វា បុព្វភាគបដិបទំ គហេត្វា វុត្ថំ។ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខា ហិ
អរហា, តស្មា វរំ សិក្ខតោ, ឥមាយ សិក្ខាយ មុនិការំ បត្តស្ស មុនិណោតិ

ឯវមេត្ត អត្តោ ធន្ទញ្ញោ។ យស្មា ចេតនេវំ តស្មា ហេដ្ឋិមមគ្គជលចិត្តានំ វសេន
អធិចេតសោ, ចតុសច្ចសម្ពោធិបដិបត្តិយំ អប្បមាទវសេន អប្បមជ្ឈតោ,
អគ្គមគ្គញ្ញាណសមន្នាគមេន មុនិនោតិ ឯវមេតេសំ បទានំ អត្តោ
យុដ្ឋតិយេវ។ អថ វា “អប្បមជ្ឈតោ សិក្ខតោ” បទានហេតុ អក្ខតាតិ ធន្ទញ្ញោ។
តស្មា អប្បមជ្ឈនហេតុ សិក្ខនហេតុ ច អធិចេតសោតិ អត្តោ។

សោកា ន ភវន្តិ តាធិនោតិ តាធិសស្ស ជីណាសវមុនិនោ អព្ពន្ធរេ
ឥដ្ឋវិយោគាធិវត្ថុកា សោកា ចិត្តសន្តាថា ន ហោន្តិ។ អថ វា
តាធិលក្ខណាប្បត្តស្ស អសេក្ខមុនិនោ សោកា ន ភវន្តិតិ។ ឧបសន្តស្សតិ
រាគាធិនំ អច្ចន្តបសមេន ឧបសន្តស្ស។ សទាសតីមតោតិ សតិវេបុល្លប្បត្តិយា
និច្ចកាលំ សតិយា អវិវហិតស្ស។

ឯត្ថ ច “អធិចេតសោ” តិ ឥមិនា អធិចិត្តសិក្ខា, “អប្បមជ្ឈតោ” តិ ឥមិនា
អធិសីលសិក្ខា, “មុនិនោ មោនបថេសុ សិក្ខតោ” តិ ឯតេហិ អធិបញ្ញាសិក្ខា។
“មុនិនោ” តិ វា ឯតេន អធិបញ្ញាសិក្ខា, “មោនបថេសុ សិក្ខតោ” តិ ឯតេន តាសំ
លោកុត្តរសិក្ខានំ បុព្វភាគបដិបទា, “សោកា ន ភវន្តិ” តិ អាធិហិ
សិក្ខាចារិប្បិយា អាធិសំសា បកាសិតាតិ វេទិតព្ពំ អយមេវ ច ថេរស្ស
អញ្ញាញាតរណាគាថា អហោសិ។

ឯកុទានិយត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ធន្ទត្ថេតាថាវណ្ណានា

សុត្វាន ធម្មំ មហាតោ មហាវសន្តិ អាយស្មតោ ធន្ទត្ថេស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ សិទ្ធកត្តស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ

ឯកទិវសំ សិទ្ធត្ថំ ភកវន្តំ អញ្ញាតវំ រុក្ខមូលំ ឧបគច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ
មុទុសម្ពស្សំ បណ្ណាសន្តំ សន្តិទ្វា អទាសី។ បុប្ផហិ ច សមន្តតោ ឌីកិរិទ្វា បូជំ
អកាសី។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិទ្វា បុនបិ អបរាបរំ បុញ្ញានិ
កត្វា សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ អម្ពាភំ ភកវតោ កាលេ
សុទ្ធាទនមហារាជស្ស គេហោ ទាសិយា កុច្ឆិម្ហំ និព្ពត្តិ, ធន្នោតិស្ស ឆាមំ
អហោសិ, ពោធិសត្តេន សហជាតោ។ សោ សត្តុ ញាតិសមាគមេ
បដិលទ្ធសុទ្ធា បព្ពជិទ្វា ភកវតិ បេមេន, “អម្ពាភំ ពុទ្ធា, អម្ពាភំ ធម្មា” តិ
មមត្តំ ឧប្បាទេទ្វា សិលេហំ ជិន្និតុំ អសក្កោន្តោ សមណធម្មំ អកត្វា សត្តិ
បរិនិព្ពតេ សត្តារា អាណត្តិវិធិនា កតេន ព្រហ្មទណ្ឌេន សន្តដ្ឋិតោ
សំវេគប្បត្តោ ហុត្វា សិលេហំ ជិន្និត្វា វិបស្សន្តោ នចិរេនេវ អរហន្តំ ចាបុណី។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ២៧ ១.១០.៤៥-៥០) -

“សិទ្ធត្ថស្ស ភកវតោ, អទាសី បណ្ណាសន្តំ;
សមន្តា ឧបហារញ្ច, កុសុមំ ឌីកិរិ អហំ។

“ចាសាទេវំ គុណំ រម្មំ, អនុភោមិ មហារហំ;
មហាគ្យានិ ច បុច្ឆានិ, សយនេភិសវន្តិ មេ។

“សយនេហំ តុវដ្ឋាមិ, វិចិត្តេ បុប្ផសន្តតេ;
បុប្ផវុដ្ឋិ ច សយនេ, អភិវស្សតិ តាវទេ។

“ចតុន្ទវុតិកោ កប្បេ, អទាសី បណ្ណាសន្តំ;
ទុគ្គតិ ឆាភិជាឆាមិ, សន្តស្ស ឥទំ ជលំ។

“តិណាសន្តរកា ឆាម, សត្តតេ ចក្កវត្ថិនោ;
ឥតោ តេ បញ្ចមេ កប្បេ, ឧប្បជ្ជីសុ ជនាធិបា។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វារិមុត្តិសុខសន្តប្បតោ បីតិវេគវិស្សជ្ជំ ឧទានំ ឧទានេន្តោ -

៦៩.

“សុត្វាន ធម្មំ មហាតោ មហាវសំ,
សត្តញ្ញតញ្ញាណាវរេន ទេសិតំ;
មគ្គំ បបដ្ឋិ អមតស្ស បត្តិយា,
សោយោគក្ខេមស្ស បថស្ស កោវិទោ”តិ។ - កាចំ អភាសិ;

តត្ថ សុត្វានាតិ សុណិត្វា, សោតេន គហេត្វា ឱហិតសោតោ
សោតទ្វារាទុសារេន ឧបដាវេត្វា។ ធម្មន្តិ ចតុសច្ចធម្មំ។ មហាតោតិ ភគវតោ។
ភគវា ហិ មហាន្តេហិ ឧឡារតមេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតត្ថា,
សនេវកេន លោកេន វិសេសតោ មហានីយតាយ ច “មហា”តិ វុច្ចតិ, យា តស្ស
មហាសមណោតិ សមញ្ញា ជាតា។ និស្សក្កវចនព្វេតំ “មហាតោ ធម្មំ
សុត្វានា”តិ។ មហាវសន្តិវិមុត្តិវសស្ស ទាយកត្ថា ឧឡារវសំ។
សត្តញ្ញតញ្ញាណាវរេន ទេសិតន្តិ សត្តំ ជានាតីតិ សត្តញ្ញ, តស្ស ភាវោ
សត្តញ្ញតា។ ញ្ញាណមេវ វរំ, ញ្ញាណេសុ វា វរន្តិ ញ្ញាណាវរំ, សត្តញ្ញតា ញ្ញាណាវរំ
ឯតស្សតិ សត្តញ្ញតញ្ញាណាវរោ, ភគវា។ តេន
សត្តញ្ញតញ្ញាណាសម្ពាតអគ្គញ្ញាណេន វា ករណាភូតេន ទេសិតំ កថិតំ ធម្មំ
សុត្វានាតិ យោជនា។ យំ បនេត្ថ វត្ថុតំ, តំ បរមត្ថធិបនិយំ ឥតិវុត្ថកវណ្ណានាយំ
វុត្ថនយេន វេទិតតំ។ មគ្គន្តិ អដ្ឋង្គិកំ អរិយមគ្គំ។ បបដ្ឋិ បដិបដ្ឋិ។ អមតស្ស
បត្តិយាតិ និព្វានស្ស អធិកមាយ ឧទាយភូតំ បដិបដ្ឋិន្តិ យោជនា។ សោតិ សោ
ភគវា។ យោគក្ខេមស្ស បថស្ស កោវិទោតិ ចត្វាហិ យោគេហិ អនុបទ្ធតស្ស
និព្វានស្ស យោ បថោ, តស្ស កោវិទោ តត្ថ សុគុសលោ។ អយព្ពេត្ថ អត្ថោ -

ភគវតោ ចតុសច្ចនេសនំ សុត្វា អមតាធិកម្មចាយមគ្គំ អហំ បដិបទ្ឋិ
បដិបទ្ឋនមគ្គំ មយា កតំ, សោ ឯវ បនភគវា សព្វថា យោគក្ខេមស្ស បថស្ស
កោវិទោ, បរសន្តានេ វា បរមនេសុ កុសលោ, យស្ស សំវិធានមាគម្ម អហម្មិ
មគ្គំ បដិបទ្ឋិន្តិ។ អយមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថា អហោសីតិ។

ធន្នត្រូវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. បុណ្ណត្រូវគាថាវណ្ណានា

សីលមេវាតិ អាយស្មតោ បុណ្ណត្រូវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោមិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ ឧបចិនន្តោ
នតោ ឯកនវតេ កប្បេ ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា
វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា កាមេសុ អាធិនំ ធិស្វា យរាវាសំ
បហាយ តាបសបព្ពន្ធិំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តប្បនេសេ បណ្ណកុដិ កត្វា វាសំ
កប្បេសិ។ តស្ស វសនដ្ឋានស្ស អវិទូរេ ឯកស្មី បញ្ចារេ បច្ឆេកពុទ្ធា
អាពាធិកោ ហុត្វា បរិនិព្វាយិ, តស្ស បរិនិព្វានសមយេ មហា អាលោកោ
អហោសិ។ តំ ធិស្វា សោ, “កថំ នុ ខោ អយំ អាលោកោ ឧប្បន្នោ” តិ
វីមំសនវសេន នតោ ចិតោ ច អាហិណ្ឌាន្តោ បញ្ចារេ បច្ឆេកសម្ពុទ្ធិំ បរិនិព្វតំ
ធិស្វា គន្ធារូនិ សំកឡិត្វា សរីរំ ឈាបេត្វា គន្ធានកេន ឧបសិញ្ចិ។ តត្ថកោ
នេវបុត្តោ អន្តលិក្ខេ វត្វា ឯវមាហា - “សាធុ, សាធុ, សប្បុរិស, ពហុ តយា បុញ្ញំ
បសវន្តេន ប្បិតំ សុគតិសំវត្ថនិយំ កម្មំ តេន ត្វំ សុគតិសុយេវ ឧប្បទ្ឋិស្សសិ,
‘បុណ្ណា’ តិ ច តេ នាមំ ភវិស្សតី” តិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន នេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ នមស្មី ពុទ្ធប្បនេ សុនាបរន្តជនបទេ សុប្បារកបដ្ឋនេ
គហបតិកុលេ និព្វត្តិ, បុណ្ណាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ
វាណិជ្ជវសេន មហតា សត្តេន សទ្ធិ សាវត្ថី គតោ។ តេន ច សមយេន ភគវា

សាវត្ថុយំ វិហារតិ។ អថ សោ សាវត្ថុវាសីហិ ឧបាសកេហិ សទ្ធិវិហារំ គតោ
សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា វត្ថុបដិវត្តេហិ
អាចរិយុបជ្ឈាយេ អាវាធខេន្តោ វិហាសិ។ សោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា,
“សាធុ មំ, កន្តេ កគវា, សំខិត្តេន ឱវាទេន ឱវទតុ, យមហំ សុត្វា
សុធាបរន្តជនបទេ វិហារេយ្យ” ត្ថិ អាហា។ តស្ស កគវា, “សន្តិ ខោ, បុណ្ណា,
ចក្កុវិញ្ញេយ្យា រូចា” តិ អាទិនា (ម. និ. ៣.៣៩៥; សំ. និ. ៤.៨៨) ឱវាទំ ទត្វា
សីហនាទំ ននាបេត្វា វិស្សន្នេសិ។ សោ កគវន្តំ វទ្ធិត្វា សុធាបរន្តជនបទំ គន្ធា
សុប្បារកបដ្ឋនេ វិហារន្តោ សមថវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា តិ ស្សោ វិជ្ជា
សន្នាកាសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.៤១.២៩-៤៤) -

“បញ្ញារក្ខជំ និស្សាយ, សយម្ហ អបរាជិតោ;
អាពាធិកោ ច សោ ពុទ្ធា, វសតិ បព្ពតន្តរេ។

“មម អស្សមសាមន្តា, បនាទោ អាសិ តាវទេ;
ពុទ្ធនិព្វាយមាទម្ហិ, អាលោកោ ឧទបជ្ជេ។

“យាវតា វនសណ្ឋាស្មី, អច្ឆកោកតវច្ឆកា;
វាឡា ច កេសរី សព្វេ, អភិគដ្ឋីសុ តាវទេ។

“ឧប្បាតំ តមហំ ទិស្វា, បញ្ញារំ អគមាសហំ;
តត្ថទ្ធិសាសី សម្ពុទ្ធិ, និព្ពតំ អបរាជិតំ។

“សុដុល្លំ សាលរាជំ, សតរំសីវ ឧត្តតំ;
វីតច្ឆិកំ អដ្ឋារំ, និព្ពតំ អបរាជិតំ។

“តិណំ កដ្ឋព្វា បូរេត្វា, ចិតកំ តត្ថកាសហំ;

ចិត្តកំសុកតំកត្វា, សរីរំឈាបយី អហំ។

“សរីរំឈាបយីត្វាន, គន្ធតោយំ សមោកិរី;
អន្តលិក្ខេ បីតោយក្ខេ, ឆាមមគ្គហិ តាវនេ។

“យំ ប្បវិតំ តយា កិច្ចំ, សយម្ពុស្ស មហោសិនោ;
បុណ្ណាកោ ឆាម ឆាមេន, សទាហោហិ តុរំ មុនេ។

“តម្លា កាយា ចរិត្វាន, ទេវលោកំ អគច្ចហំ;
តត្ថ ធិត្តមយោ គន្ធា, អន្តលិក្ខា បវស្សតិ។

“តត្រាបិ ឆាមធម្មំ មេ, បុណ្ណាកោតិ អហូ តទា;
ទេវត្វតោ មនុស្សោ វា, សង្កប្បំ ប្បរយាមហំ។

“ឥទំ បច្ឆិមកំ មហ្គំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវេ;
ឥធាបិ បុណ្ណាកោ ឆាម, ឆាមធម្មំ បកាសតិ។

“តោសយីត្វាន សម្ពុទ្ធំ, កោតមំ សក្យបុគ្គំ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, តនុកិច្ចស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ថេរោ ពហូ មនុស្ស សាសនេ អភិប្បសាទេសិ។ យតោ
បញ្ចសតមត្តា បុរិសា ឧចាសកត្តំ បញ្ចសតមត្តា ច ឥត្តិយោ ឧចាសិកាភារំ
បដិវេទេសុំ។ សោ តត្ថ វត្តចន្ទនេន ចន្ទនមាឡំ ឆាម គន្ធកុដិ កាវាបេត្វា,

“សត្តា បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធិ មាឡំ បដិច្ចត្ថ” តិ ភកវន្តំ បុប្ផទូតេន
និមន្តេសិ។ ភកវា ច ឥទ្ធានុភារេន តត្ថកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ តត្ថ គន្ធា ចន្ទនមាឡំ
បដិគ្គហេត្វា អរុណេ អនុដ្ឋិតេយេវ បច្ឆាគមាសិ។ ថេរេ អបរភាគេ
បរិនិព្វានសមយេ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៧០.

“សីលមេវ ឥធម អគ្គំ, បញ្ញាវា បន ឧត្តមេ;

មនុស្សេសុ ច ទេវេសុ, សីលបញ្ញាណតោ ជយ” ឆ្លឹក - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ សីលន្តិ សីលនដ្ឋេន សីលំ, បតិជ្ជានដ្ឋេន សមាធានដ្ឋេន ចាតិ អត្ថោ។
សីលញ្ញិ សព្ពគ្គុណានំ បតិជ្ជា, តេនាហ - “សីលេ បតិជ្ជាយ នរោ សបញ្ញោ” តិ
(សំ. និ. ១.២៣; បេជកោ. ២២; វិសុទ្ធិ. ១.១)។ សមាធិហតិ ច តំ
កាយវាចាអវិប្បកិល្លំ ករោតីតិ អត្ថោ។ តយំទំ សីលមេវ អគ្គំ សព្ពគ្គុណានំ
មូលភាវិតោ បមុខភាវិតោ ច។ យថាហ - “តស្មាតិហ, តំ ភិក្ខុ, អាធិមេវ
វិសោធមហិ កុសលេសុ ធម្មេសុ។ កោ ចាធិ កុសលានំ ធម្មានំ សីលញ្ញ
សុវិសុទ្ធិ” ឆ្លឹក (សំ. និ. ៥.៣៦៩), “ចាតិមោក្ខន្តិ មុខមេតំ បមុខមេត” ឆ្លឹក (មហាវ.
១៣៥) ច អាធិ។ ឥធាតិ និចាតមត្តំ។ បញ្ញាវាតិ ញ្ញាណសម្បជ្ជោ។ សោ ឧត្តមេ
សេដ្ឋោ បរេវេតិ បុគ្គលាធិជ្ជានាយ គាថាយ បញ្ញាយយេវ សេដ្ឋភាវំ ទស្សេតិ។
បញ្ញត្តរា ហិ កុសលា ធម្មា។ ឥធានិ តំ សីលបញ្ញានំ អគ្គសេដ្ឋភាវំ ការណតោ
ទស្សេតិ “មនុស្សេសុ ច ទេវេសុ, សីលបញ្ញាណតោ ជយ” ឆ្លឹក ច។
សីលបញ្ញាណហេតុ បដិបក្ខជយោ កាមកិលេសជយោ ហោតីតិ អត្ថោ។

បុណ្ណាត្ថរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋមវគ្គោ

១. វច្ឆបាលត្ថេរគាថាវណ្ណនា

សុសុខុមនិបុណត្ថធស្សីនាតិ អាយស្មតោ វច្ឆបាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ អាចិនន្តោ
នេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥតោ ឯកនវុតេ កប្បេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា
ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា អក្កិ បរិចរន្តោ ឯកទិវសំ មហាតិយា
កំសទាតិយា ចាយាសំ អាទាយ ធឹក្ខណោយ្យំ បរិយេសន្តោ វិបស្សី ភគវន្តំ
អាគាសេ ចង្គមន្តំ ទិស្វា អច្ឆរិយពុតចិត្តជាតោ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា
នាតុកាមតំ ធស្សេសិ។ បដិគ្គហេសិ ភគវា អនុកម្មំ ឧទាទាយ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន នេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហេ
វិភវសម្បទ្ធស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, វច្ឆបាលោតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោ ពិម្ពិសារសមាគមេ ឧរុវេលកស្សបត្ថេវេន ឥទ្ធិទាធិហារិយំ
ធស្សេត្វា សត្តំ បរមនិបច្ឆការេ កតេ តំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា
សត្តាហបព្ពជិតោ ឯវវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. បេរ ១.១៣.២៦-៣២) -

“សុវណ្ណាវណ្ណា សម្ពុទ្ធា, ពាត្ថិសវរលក្ខណោ;
បវេនា អភិនិក្ខន្តោ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតោ។

“មហាទ្វា កំសទាតិយា, វឌ្ឍេត្វា ចាយាសំ អហំ;
អាហុតិ យិដ្ឋកាមោ សោ, ឧបនេសី ពាលី អហំ។

“ភគវា តម្ពិ សមយេ, លោកដេដ្ឋោ នវាសភោ;
ចង្គមំ សុសមារូទ្ឋោ, អម្ពរេ អនិលាយនេ។

“តញ្ច អង្គរិយំ ទិស្វា, អត្តតំ លោមហំសនំ;
បបយិ ត្វា កំសចាតី, វិបស្សី អភិវាទយី។

“តុរំ ទេវោសិ សព្ពញ្ញ, សទេវេ សហមាណុសេ;
អនុកម្មំ ឧបាទាយ, បដិគ្គណ្ណា មហាមុនិ។

“បដិគ្គហោសិ ភកវា, សព្ពញ្ញ លោកនាយកោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សត្តា លោកេ មហាមុនិ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុគ្គតិ ឆាភិជាឆាមិ, ចាយាសស្ស ឥទំ ជលំ។

“ឯកតាលីសិតោ កប្បេ, ពុទ្ធា នាមាសិ ខត្តិយោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា សុខេនេវ អត្តនា និព្វានស្ស អធិគតភារំ វិភាវេន្តោ -

៧៧.

“សុសុខុមនិបុណត្ថទស្សីនា, មតិកុសលេន និវត្តនា;
សំសេវិតុទ្ធសីលីនា, និព្វានំ ន ហិ តេន ទុល្លភ”ន្តិ។ -

ឥមំ កាថំ អភាសិ។

តត្ថ សុសុខុមនិបុណត្ថទស្សីនាតិ អតិវិយ ទុទ្ធសដ្ឋេន សុខុមេ, សណ្ណាដ្ឋេន
និបុណេ សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាធិអត្ថេ អនិច្ចតាធិ ឌីរោបេត្វា បស្សតីតិ
សុសុខុមនិបុណត្ថទស្សី, តេន។ មតិកុសលេនាតិ មតិយា បញ្ញាយ កុសលេន

ឆេកេន, “ឯវំ បវត្តមានស្ប បញ្ញា វឌ្ឍនី, ឯវំ ន វឌ្ឍនី” តិ
ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តបញ្ញាយ ឧប្បាទនេ កុសលេន។ **និវាតវុត្តិនា** តិ
សព្វាហ្មចារីសុ និវាតនីចវត្តនសីលេន, វុឌ្ឍេសុ នវេសុ ច យថានុរូបបដិបត្តិនា។
សំសេវិតវុទ្ធសីលីនា តិ សំសេវិតំ អាចិណ្ណំ វុទ្ធសីលំ សំសេវិតវុទ្ធសីលំ, តំ
យស្ស អត្ថិ, តេន សំសេវិតវុទ្ធសីលីនា។ អថ វា សំសេវិតា ឧចាសិតា
វុទ្ធសីលីនោ ឯតេនា តិ **សំសេវិតវុទ្ធសីលី**, តេន។ ហិ តិសន្តោ ហេតុអត្តោ។
យស្មា យោ និវាតវុត្តិ សំសេវិតវុទ្ធសីលី មតិកុសលោ សុសុខុមនិបុណាត្តនស្សី
ច, តស្មា និព្វានំ ន តស្ស ទុល្លភន្តិ អត្តោ។ និវាតវុត្តិតាយ ហិ
សំសេវិតវុទ្ធសីលីតាយ ច បណ្ឌិតា តំ ឱវទិតព្វំ អនុសាសិតព្វំ មញ្ញន្តិ, តេសញ្ច
ឱវាទេ បិតោ សយំ មតិកុសលតាយ សុសុខុមនិបុណាត្តនស្សីតាយ ច
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ និព្វានំ អធិគច្ឆតីតិ, អយមេវ ច ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណាគាថា អហោសីតិ។

វច្ឆចាលត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អាតុមត្ថេរគាថាវណ្ណានា

យថា កឡិវោ សុសុ វឌ្ឍិតត្ថោតិ អាយស្មតោ អាតុមត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
អាចិនន្តោ ឥតោ ឯកនវុតេ កប្បេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោវិបស្សី
ភគវន្តំ អន្តរីយិយំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ គន្លោធកេន គន្ធិបុណ្ណេន ច បូជំ
អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្វត្តោ អបរាបរំ សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ បព្វជិត្វា សមណធម្មំ អកាសិ,
ញាណស្ស បន អបរិបក្កត្វាវិសេសំ និព្វត្តតុំ នាសក្ខិ។ អថ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ សេដ្ឋីបុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ, **អាតុមោតិស្ស** នាមំ អហោសី។ តស្ស

វ័យប្បត្តស្ស មាតា “បុត្តស្ស មេ ភរិយំ អានេស្សមា” តិ ញាតកេហិ
សម្មន្តេសិ។ សោ តំ ឧបទាវេត្វា ហេតុសម្មត្តិយា ចោទិយមា នោ “កី មយ្ហំ
យរាវាសេន, ឥទានេវ បព្ពជិស្សមី” តិ ភិក្ខុនំ សន្តិកំ គន្ធា បព្ពជិ។ បព្ពជិតម្មិ នំ
មាតា ឧប្បញ្ញាដេតុកាមា នាឆានយេហិ បលោភេតិ។ សោ តស្សា អវសវំ
អនត្វា អត្តនោ អជ្ឈាសយំ បកាសេន្តោ -

៧២.

“យថា កឡិរោ សុសុ វឡិតត្ថោ, ធុន្ទិកូមោ ហោតិ បសាខជាតោ;
ឯវំ អហំ ភរិយាយាជិតាយ, អនុមញ្ញ មំ បព្ពជិតោម្ហិ ទានី” តិ។ -

កាជំ អភាសិ។

តត្ថ កឡិរោតិ អត្តរោ, ឥធ បន វំសត្តរោ អធិប្បតោ។ សុស្វតិ តរុណោ។
វឡិតត្ថោតិ បវឡិតសាខោ។ សុសុវឡិតត្ថោតិ វា សុដ្ឋវឡិតសាខោ
សញ្ញាតបត្តសាខោ។ ធុន្ទិកូមោតិ វេឡុគុម្ពតោ និក្ខាមេតុ និហរិតុ
អសក្កុណោយ្យោ។ បសាខជាតោតិ ជាតបសាខោ, សាខានម្មិ បព្ពេ បព្ពេ
ឧប្បន្នអនុសាខោ។ ឯវំ អហំ ភរិយាយាជិតាយាតិ យថា វំសោ វឡិតត្ថោ
វំសន្តវេសុ សំសជ្ជ សាខាបសាខោ វេឡុគុម្ពតោ ធុន្ទិហរណីយោ ហោតិ, ឯវំ
អហម្មិ ភរិយាយ មយ្ហំ អានីតាយ បុត្តជិតាទិវសេន វឡិតត្ថោ អាសត្តិវសេន
យរាវាសតោ ធុន្ទិហរណីយោ ភវេយ្យំ។ យថា បន វំសកឡិរោ
អសញ្ញាតសាខាពន្លោ វេឡុគុម្ពតោ សុនិហរណីយោវ ហោតិ, ឯវំ អហម្មិ
អសញ្ញាតបុត្តនាវាទិពន្លោ សុនិហរណីយោ ហោមិ, តស្មា អនានីតាយ ឯវំ
ភរិយាយ អនុមញ្ញ មំ អត្តនាវ មំ អនុជាតាបេត្វា។ បព្ពជិតោម្ហិ ទានីតិ, “ឥទានិ
បន បព្ពជិតោ អម្ហិ, សាធុ សុដ្ឋ” តិ អត្តនោ នេក្ខម្មាភិវតី បកាសេសិ, អថ វា
“អនុមញ្ញ មំ បព្ពជិតោម្ហិ ទានី” តិ មាតុ កថេតិ។ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ - យទិបិ

តាយ បុព្វេនាមុតំ, ឥនាទិ បន បព្វជិតោ អម្ពិ, តស្មា អនុមញ្ញា អនុជាធាហិ មំ
សមណភារេយេវ ហេតុំ, នាហំ តយា និវត្តនិយោតិ។ ឯវំ បន កថេន្តោ
យថាបិតោវវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា មគ្គបដិចាដិយា កិលេសេ ខេបេត្វា ធម្មតិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ១.១៣.៣៥-៤០) -

“និសង្ក ចាសាទវេរ, វិបស្សី អន្តសំ ជិនំ;
កកុដំ វិលសន្តំវ, សព្ពញ្ញំ តមនាសកំ។

“ចាសាទស្សវិទូវេ ច, គច្ឆតិ លោកនាយកោ;
បភា និទ្ធាវតេ តស្ស, យថា ច សតវសិនោ។

“គន្លោធកញ្ញា បគ្គយ្ហ, ពុទ្ធសេដ្ឋំ សមោកិរិ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, តត្ថ កាលដ្ឋិតោ អហំ។

“ឯកនុវតិតោ កប្ប, យំ គន្លោធកមាគិរិ;
ទុគ្គតិ នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្ប, សុគន្លោ នាម ខត្តិយោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា មាតវំ អាបុច្ឆិត្វា តស្ស បេក្ខន្តិយាយេវ អាគាសេន
បក្កាមិ។ សោ អវហត្ថប្បត្តិយា ឧត្តរិកាលម្បិ អន្តរន្តរា តមេវ កាជំ
បច្ឆនាហាសិ។

តត្ថ “បព្វជិតោម្ពិ”តិ ឥមិនាបទេសេន អយម្បិ ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណភាថា អហោសិ អត្ថនោ សន្តានេ វាគាទិមលស្ស

បញ្ហាជិតការជីបនតោ។ តេជារា ភគវា - “បញ្ហាជយមត្តនោ មលំ, តស្មា
‘បញ្ហជិតោ’តិ វុច្ចតី”តិ (ធម. ប. ៣៨៨)។

អាតុមត្តោតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. មាណវត្តោតាថាវណ្ណានា

ជីវ្ហាញា ទិស្វា ទុទិតញា ព្យាធិតន្តិ អាយស្មតោ មាណវត្តោស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ
កុសលំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនវុតេ កឃ្ម្យ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា
លក្ខណាធរោ ហុត្វាវិបស្សីស្ស ភគវតោ អភិជាតិយាលក្ខណានិ បរិគ្គហេត្វា
បុព្វនិមិត្តានិ សាវេត្វា, “ឯកំសេន អយំ ពុទ្ធា ភវីស្សតី”តិ ព្យាករិត្វា
នាធានយេហិ ថោមេត្វា អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន សុគតីសុយេវ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស គេហេ និព្ពត្តិត្វា យាវ សត្តវស្សានិ, តាវ
អន្តោយវេយេវ វឡិក្ខា សត្តមេ សំវច្ឆវេ ឧបនយនត្ថំ ឧយ្យានំ នីតោ អន្តរាមគ្គ
ជីវ្ហាតុរមតេ ទិស្វា តេសំ អធិជ្ជបុព្វត្វា តេ បរិជនេ បុច្ឆិត្វា
ជរាវេកមរណាសភាវំ សុត្វា សញ្ញាតសំវេតោ តតោ អនិវត្តន្តោវិហារំ គន្ធា
សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា មាតាបិតារោ អនុជាតាបេត្វា បព្វជិត្វាវិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អវហត្ថំ ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១៣.៤១-៦៤) -

“ជាយមាទេវិបស្សីម្ហិ, និមិត្តំ ព្យាករី អបំ;
និព្ពាបយិញ្ច ជនតំ, ពុទ្ធា លោកេ ភវីស្សតិ។
“យស្មីញ្ច ជាយមាទស្មី, ទសសហស្សិ កម្មតិ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, អាហោកោ វិបុលោ អហុ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, សរីតាយោ ន សន្ទយុំ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, អវិចគ្គិ ន បដ្ឋលិ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, បក្ខិសង្ឃោ ន សញ្ជិរ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, វាតក្ខត្វោ ន វាយតិ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, សញ្ញត្តនាទិ ជោតយុំ;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“យស្មីញ្ច ជាយមានស្មី, សត្តាសុំ បទិវិក្កមា;

សោ ធានិ ភកវា សត្តា, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្ខុមា។

“ជាតមត្តោ ច សម្ពុទ្ធោ, ទិសា សញ្ញា វិលោកយិ;

វាចាសភិមុទីវេសិ, ឯសា ពុទ្ធាន ធម្មតា។

“សំវេជយិ ត្វា ជនតំ, ថវិ ត្វា លោកនាយកំ;

សម្ពុទ្ធី អភិវាទេ ត្វា, បក្កាមី ចាចិនាមុខោ។

“ឯកនុតិតោ កប្បយំ ពុទ្ធមគិថោមយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ថោមនាយ ឥទំ ជលំ។

“ឥតោ នុតិកប្បម្ហិ, សម្មាសីក្ខ័យោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“បដិទុទ្ធមគិ ធាម, ឯកនុតិម្ហិតោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“អដ្ឋាសីតិម្ហិតោ កប្បយំ, ឌីកាសោ ធាម ខត្តិយោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“សត្តាសីតិម្ហិតោ កប្បយំ, សរិកច្ឆេទន្ត្រ័យោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“អគ្គិនិព្វាបនោ ធាម, កប្បានំ ធម្មសីតិយា;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“គតិបច្ឆេទនោ ធាម, កប្បានំ បញ្ចសីតិយា;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“វាជា វាតសមោ ធាម, កប្បានំ បុល្លសីតិយា;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“រតនបដ្ឋលោ ធាម, កប្បានំ តេអសីតិយា;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“បទីក្កមនោ ធាម, កប្បានំ ទ្វេអសីតិយា;

សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“រាជារីលោកនោ នាម, កប្បានំ ឯកសីតិយា;

សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“គិរសារោតិ នាមេន, កប្បសីតិម្ហិ ខត្តិយោ;

សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អធិគតារហត្តោ បន ភិក្ខុហិ, “កេន, ភូ អារុសោ, សំវេគេន អតិទហារោ សមាជោ បព្ពជិតោ”តិ បុច្ឆិតោ អត្តនោ បព្ពជ្ជានិមិត្ត កិត្តនាបទេសេន អម្ពំ ព្យាករោន្តោ -

៧៣.

“ជិណ្ឌាព្យា ទិស្វា ទុខិតព្យា ព្យាជិតំ, មតព្យា ទិស្វា គតមាយុស្ស័យ័;

តតោ អហំ និក្ខមិត្តន បព្ពជី, បហាយ កាមានិ មនោរមានី”តិ។ -

កាថំ អភាសិ។

តត្ថ ជិណ្ឌានិ ជរាយ អភិក្ខតំ, ខណ្ឌាច្ឆចាលិច្ឆវលិត្តចតាធិហិ សមដ្ឋិត្តតំ។ ទុខិតនិ ទុក្ខប្បត្តំ។ ព្យាជិតនិ គិលានំ។ ឯត្ថ ច “ព្យាជិត”និ វុត្តបិ ទុក្ខប្បត្តភារោ សិទ្ធា, “ទុខិត”និ វេចនំ តស្ស ពាឡ្យគិលានភាវបរិធិបនត្តំ។ មតនិ កាលដ្ឋតំ, យស្មា កាលដ្ឋតោ អាយុនោ ខយំ វយំ ភេទំ គតោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្ត “គតមាយុស្ស័យ”និ។ តស្មា ជិណ្ឌាព្យាជិមតានំ ទិដ្ឋត្តា, “ឥមេ ជរាទយោ នាម ន ឥមេសំយេវ, អថ ខោ សព្វសាធារណា, តស្មា អហម្មិ ជរាទិកេ អនតិវត្តោ”តិ សំវិគ្គត្តា។ និក្ខមិត្តនាតិ និក្ខមិត្តា, អយមេវ វា ចាថោ។ បព្ពជ្ជាធិប្បាយេន

យរតោ និគ្គន្ទា។ បព្ពជិន្និ សត្តុ សាសនេ បព្ពជំ ឧបគតោ។ បហាយ កាមានិ
មនោរមានីតិ ឥដ្ឋកន្តាធិការតោ អរីតរាគានំ មនោ រមេន្តីតិ មនោរមេ
វត្ថុកាមេ បជហិត្វា, តប្បជិតទុស្ស ធន្តរាគស្ស អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្ទនេន
និរេបេក្ខភារវេន ធម្មត្វាតិ អត្តោ។ កាមានំ បហានកិត្តនមុខេន ចេតំ ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។ មាលាវកាលេ បព្ពជិតត្តា ឥមស្ស ថេរស្ស
មាលាវោត្ថេវ សមញ្ញា ជាតាតិ។

មាលាវត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សុយាមនត្ថេវកាថាវណ្ណានា

កាមច្ឆន្ទោ ច ព្យាបាទោតិ អាយស្មតោ សុយាមនត្ថេវស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
ឥតោ ឯកនវតេ កប្បវិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ ធម្មាវតីនគរេ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ បត្វា
ព្រាហ្មណមន្តោ វាចេតិ។ តេន ច សមយេនវិបស្សី ភគវា មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន
សទ្ធិ ធម្មាវតីនគរំ បិណ្ឌាយ បរិដ្ឋោ ហោតិ។ តំ ធិស្វា ព្រាហ្មណោ បសន្នចិត្តោ
អត្តនោ គេហំ នេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា តស្សបរិ បុប្ផសន្តារំ សន្តវិត្វា
អនាសិ, សត្តវិ តត្ថ និសិន្នេ បណ្ឌិតេន អាហារេន សន្តប្បេសិ, ភុត្តាវិញ្ញា
បុប្ផគន្ធន បូជេសិ។ សត្តា អនុមោទនំ វត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្សី
ពុទ្ធប្បាទេ វេសាលិយំ អញ្ញាតរស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ,
សុយាមនោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ តិណ្ឌំ វេទានំ ចារិត្វ
បរមនិស្សមយុត្តោ ហុត្វា គេហវាសីនំ កាមូបភោគំ ជិតុច្ឆិត្វា ឈាននិរន្តោ

ភគវតោ វេសាលិកមនេ បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា ខុរគ្គយេវ អវហត្ថំ
ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបនានេ (អប. ថេរ ១.១៣.៦៥-៧៤) -

“នគរេ ធិញ្ញវតិយា, អហោសី ព្រាហ្មណោ តនា;
លក្ខណោ ឥតិហាសេ ច, សនិយណ្ហាសកេដុកេ។

“បនកោ វេយ្យាករណោ, និមិត្តកោវិនោ អហំ;
មន្តេ ច សិស្សេ វាចេសី, តិណ្ណំ វេនាន ចារក្ខ។

“បញ្ច ឧប្បលហត្ថានិ, បិដ្ឋិយំ វេបិតានិ មេ;
អាហុតី យិដ្ឋកាមោហំ, បិតុមាតុសមាគមេ។

“តនាវិបស្សី ភគវា, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតោ;
ឱកាសេន្តោ ទិសា សព្វា, អាគច្ឆតិ នវាសកោ។

“អាសនំ បញ្ញាបេត្វាន, និមន្តេត្វា មហាមុនី;
សន្តវិត្វាន តំ បុប្ផំ, អភិនេសី សកំ យវំ។

“យំ មេ អត្ថិ សកេ គេហេ, អាមិសំ បច្ចុប្បដ្ឋិតំ;
តាហំ ពុទ្ធស្ស ចាទាសី, បសន្នោ សេហិ ចាណិភិ។

“ភុត្តាវី កាលមញ្ញាយ បុប្ផហត្ថមទាសហំ;
អនុមោទិត្វាន សព្ពញ្ញ, បក្កាមិ ឧត្តរាមុខោ។

“ឯកនវុតិកោ កប្បេ, យំ បុប្ផមទទី តនា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, បុប្ផនានស្សិទំ ផលំ។

“អនន្តរំ ឥតោ កប្បេ, រាជាហំ វរទស្សនោ;

សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសាឈាមិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្យា នីវរណាប្បហានកិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៧៤.

“កាមច្ចន្តោ ច ព្យាទាទោ, ជិនមិទ្ធព្វា ភិក្ខុនោ;
ឧទ្ធច្ចំ វិចិកិច្ឆា ច, សព្ពសោវ នវិជ្ជតី”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ កាមច្ចន្តោតិ កាមេសុ ធន្តោ, កាមោ ច សោ ធន្តោ ចាតិបិ កាមច្ចន្តោ,
កាមរាគោ។ ឥធម បន សព្ពេហិ រាគោ កាមច្ចន្តោ អគ្គមគ្គវដ្ឋស្សបិ
អធិប្បេតត្តា, តេនាហ “សព្ពសោវ នវិជ្ជតី”តិ។ សព្ពេហិ ហិ តេភូមកធម្មា
កាមនីយដ្ឋេន កាមា, តត្ថ បវត្តោ រាគោ កាមច្ចន្តោ, តេនាហ ភគវា -
“អារុប្បេ កាមច្ចន្តនីវរណំ បជិច្ច ជិនមិទ្ធនីវរណំ ឧទ្ធច្ចនីវរណំ អវិជ្ជានីវរណំ
ឧប្បជ្ជតី”តិ (បដ្ឋា. ៣.៨.៨) ព្យាបជ្ជតិ ចិត្តំ បូតិភាវំ គច្ចតិ ឯតេនាតិ ព្យាទាទោ,
“អនត្ថំ មេ អចរី”តិអាទិនយប្បវត្តោ (ធម. ស. ១០៦៦; វិភ. ៩០៩) អាឃាតោ។ ជិនំ
ចិត្តស្ស អកល្យតា អនុស្សាហសំហានំ, មិទ្ធិ កាយស្ស អកល្យតា
អសត្តិវិឃាតោ, តទុកយម្បិ ជិនញ្ច មិទ្ធព្វា ជិនមិទ្ធិ, កិច្ចាហារបជិបក្ខានំ
ឯកតាយ ឯកំ កត្វា វុត្តំ។ ឧទ្ធចតភារោ ឧទ្ធច្ចំ, យេន ធម្មេន ចិត្តំ ឧទ្ធចតំ ហោតិ
អវ្ភបសន្តំ, សោ ចេតសោវិក្ខេទោ ឧទ្ធច្ចំ។ ឧទ្ធច្ចគ្គហណេនេវ ចេត្ត
កិច្ចាហារបជិបក្ខានំ សមាទតាយ កុក្កច្ចម្បិ គហិតមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តំ
បច្ឆានុតាបលក្ខណំ។ យោ ហិ កតាកតកុសលាកុសលូបនិស្សយោ
វិប្បជិសារោ, តំ កុក្កច្ចំវិចិកិច្ឆាតិ, “ឯវំ នុខោ ននុខោ”តិ សំសយំ អាបជ្ជតិ,
ធម្មសភាវំ វាវិចិនន្តោ កិច្ចតិ កិលមតិ ឯតាយាតិ វិចិកិច្ឆា, ពុទ្ធាធិវត្ថុកោ
សំសយោ។ សព្ពសោតិ អនវសេសតោ។ នវិជ្ជតីតិ នតិ, មគ្គេន សមុច្ឆិន្ទត្តា ន

ឧបលព្ពតិ។ ឥន្ទព្វា បទទ្ធយំ បច្ឆេកំ យោជេតព្ពំ អយញ្ញេត្ត យោជនា - យស្ស
ភិក្ខុនោ តេន តេន អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្ទត្តា កាមច្ឆន្ទោ ច ព្យាថាទោ ច
ជិនមិទ្ធព្វា ឧទ្ធចកុក្កច្ឆព្វា វិចិត្តិច្ឆា ច សព្វសោវ នវិជ្ជតិ, តស្ស ន កិត្យិ
ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោតិ អញ្ញាបទេសេន អញ្ញំ ព្យាករោតិ។ បញ្ចសុ
ហិ នីវរណេសុ មគ្គេន សមុច្ឆិន្ទេសុ តទេកជ្ជតាយ សព្វេបិ កិលេសា
សមុច្ឆិន្ទាយេវ ហោន្តិ។ តេនាហ - “សព្វេតេ ភគវន្តោ បញ្ច នីវរណេ បហាយ
ចេតសោ ឧបក្កិលេសេ” តិ (ធិ. និ. ២.១៤៦)។

សុយាមនត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សុសារទត្ថេរកាថាវណ្ណានា

សាធុ សុវិហិតាន ទស្សនន្តិ អាយស្មតោ សុសារទត្ថេរស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា
វិជ្ជាបទេសុ និប្ពត្តិ គន្ធា កាមេសុ អាទីនំ ទិស្វា យរាវាសំ បហាយ
តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តប្បទេសេ អវញ្ញាយតនេ អស្សមំ ការេត្វា
វិហាសិ។ អថ នំ អនុគ្គណ្ណោ បទុមុត្តរេ ភគវា ភិក្ខុចារវេលាយំ ឧបសម្ព័មិ។
សោ ទូរតោវ ទិស្វា បសន្នមាណសោ បច្ចុគ្គន្ធា បត្តំ គហេត្វា មធុរាជិ ជលានិ
បក្ខិបិត្វា អនាសិ។ ភគវា តំ បដិគ្គហេត្វា អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ធម្មសេនាបតិនោ
ញាតិព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា មន្តបញ្ញត្តា សុសារទោតិ គហិតនាមោ
អបរភាគេ ធម្មសេនាបតិស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៣.៧៥-
៨៣) -

“អង្គាយកោ មន្តជរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចារត្វ;
ហិមវន្តស្សវិទូរេ, វសាមិ អស្សមេ អហំ។

“អគ្គិហុត្តញ្ចា មេ អត្ថិ, បុណ្ណារីកជលានិ ច;
បុជកេ និក្ខិបិទ្វាន, ធុមគ្គេ លគ្គិតំ មយា។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បជិត្តហោ;
មមុទ្ធវិគុកាមោ សោ, ភិក្ខុន្តោ មមុទាគមិ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ជលំ ពុទ្ធស្សនាសហំ;
វិត្តិសញ្ញាននោ មយ្ហំ, ទិដ្ឋជម្មសុខាវហោ។

“សុវណ្ណាវណ្ណោ សម្ពុទ្ធោ, អាហុតីនំ បជិត្តហោ;
អន្តលិក្ខេ បិតោ សត្តា, ឥមំ កាចំ អភាសថ។

“ឥមិនា ជលនានេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
កប្បានំ សតសហស្សំ, ធុគ្គតី ធុបបដ្ឋសិ។

“តេនេវ សុក្កម្ភលេន, អនុភោទ្វាន សម្មទា;
បត្តោម្ហិ អចលំ វានំ, ហិត្វា ជយបរាជយំ។

“ឥតោ សត្តសតេ កប្ប, រាជា អាសី សុមជ្ឈលោ;
សត្តវតនសម្មន្នោ, ចក្កវត្ថិ មហាព្ពលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បទ្វា សប្បវិស្វបនិស្សយានិសំសកិត្តនាបទេសេន អញ្ញំ

ព្យាករោន្តោ -

៧៥.

“សាធុ សុរិហិតាន ទស្សនំ, កង្ខារំ ធិដ្ឋតិ ពុទ្ធិ វុឌ្ឍតិ;
ពាលម្បិ ករោន្តិ បណ្ឌិតំ, តស្មា សាធុ សតំ សមាគមោ”តិ។ -

កាជំ អភាសិ។

តត្ថ សាធុតិ សុន្ទរំ, ភទ្ទកន្តិ អត្ថោ។ សុរិហិតាន ទស្សនន្តិ សុរិហិតានំ
ទស្សនំ។ កាថាសុខត្ថំ អនុស្សាវលោចោ កតោ។ សីលាទិគុណោហិ
សុសុរិហិតតត្ថការានំ បរាទុទ្ធយាយ សុដ្ឋុរិហិតធម្មទេសនានំ អរិយានំ ទស្សនំ
សាធុតិ យោជនា។ “ទស្សន”ន្តិ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ សវនាទិនម្បិ ពហុការត្តា។
វុត្ថញ្ញោតំ ភកវតា -

“យេ តេ ភិក្ខុ សីលសម្មន្នា សមាធិសម្មន្នា បញ្ញាសម្មន្នា
វិមុត្តិសម្មន្នា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនសម្មន្នា ឱវាទការិញ្ញាបកា
សន្តស្សកា សមាទបកា សមុត្តេជកា សម្មហំសកា
អលំសមគ្គាតារោ សទ្ធម្មស្ស, ទស្សនម្សាហំ, ភិក្ខុវេ, តេសំ ភិក្ខុនំ
ពហុបការំ វនាមិ, សវនំ...បេ.... ឧបសង្កមនំ...បេ.... បយិរុចាសនំ...បេ....
អនុស្សវណំ...បេ.... អនុបព្ពដ្ឋម្សាហំ, ភិក្ខុវេ, តេសំ ភិក្ខុនំ ពហុបការំ
វនាមិ”តិ (ឥតិវុ. ១០៤)។

ទស្សនមូលកត្តាវា ឥតវេសំ ទស្សនមេវេត្ថ វុត្ថំ, កង្ខារំ ធិដ្ឋតិ ភិក្ខុភិក្ខុនិ តត្ថ
ការណាវចនំ។ តាទិសានញ្ញំ កល្យាណមិត្តានំ ទស្សនេ សតិ វិញ្ញាជាតិកោ
អត្ថកាមោ កុលបុត្តោ តេ ឧបសង្កមតិ បយិរុចាសតិ “កី, ភន្តេ, កុសលំ, កី
អកុសល”ន្តិ ភិក្ខុភិក្ខុនិ (ម. និ. ៣.២៩២) បញ្ញំ បុច្ឆតិ។ តេ ចស្ស អនេកវិហិតេសុ
កង្ខារជ្ជានិយេសុ កង្ខំ បដិវិនោទន្តិ, តេន វុត្ថំ “កង្ខារំ ធិដ្ឋតិ”តិ។ យស្មា ច តេ

ធម្មទេសនាយ តេសំ កង្ខំ បដិវេនាទេត្វា បុព្វភាគេ កម្មបថសម្មាទិដ្ឋិ
វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិញ្ចា ឧប្បាទេន្តិ, តស្មា តេសំ ពុទ្ធិ វុឌ្ឍតិ។ យទា បន តេ
វិបស្សនំ វុឌ្ឍត្វា សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តិ, តទា សោធុសវត្ថុកា អដ្ឋវត្ថុកា ប
វិចិត្តិក្ខា ជិដ្ឋតិ សមុច្ឆិដ្ឋតិ, និប្បិយាយេន បញ្ញា ពុទ្ធិ វុឌ្ឍតិ។
ពាល្យសមតិក្កមនតោ តេ បណ្ឌិតា ហោន្តិ។ សោ តេហិ ពុទ្ធិ វុឌ្ឍតិ, ពាលម្បិ
ករោន្តិ បណ្ឌិតន្តិ។ តស្មា តិអាទិ និគមនំ, យស្មា សាធ្វនំ ទស្សនំ វុត្តនយេន
កង្ខំ ជិដ្ឋតិ ពុទ្ធិ វុឌ្ឍតិ, តេ ពាលំ បណ្ឌិតំ ករោន្តិ, តស្មា តេន ការណេន សាធុ
សុន្ទរំ សតំ សប្បវិសានំ អរិយានំ សមាគមោ, តេហិ សមោធានំ សម្មា វុឌ្ឍនត្តិ
អត្ថោ។

សុសារទត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. បិយញ្ញហត្ថេរកាថាវណ្ណានា

ឧប្បតន្តេសុ និបតេតិ អាយស្មតោ បិយញ្ញហត្ថេស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនវតេ កប្បេវិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ ហិមវន្តេ
វុត្តនេវតា ហុត្វា បព្វតន្តវេ វសន្តោ ទេវតាសមាគមេសុ អប្បានុភាវតាយ
បរិសបរិយន្តេ ឫត្វា ធម្មំ សុត្វា សត្វិ បដិលទ្ធសន្នោ ឯកទិវសំ សុវិសុទ្ធិ
រមណីយំ គង្គាយំ បុលិនប្បទេសំ ទិស្វា សត្តុ គុណោ អនុស្សរិ - “ឥតោបិ
សុវិសុទ្ធា សត្តុ គុណោ អនុត្តោ អបរិមេយ្យា ចា”តិ, ឯវំ សោ សត្តុ គុណោ អារព្វ
ចិត្តំ បសាទេត្វា តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
វេសាលីយំ លិច្ឆវិរាជកុលេ និព្វត្តិត្វា វយប្បត្តោ យុទ្ធសោណ្ឌោ
អបរាជិតសង្គាមោ អមិត្តានំ បិយហានិករណេន បិយញ្ញហោតិ បញ្ញាយិត្ត។

សោ សត្ត វេសាលិកមនេ បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា អរញ្ញោ វសមាធាវិបស្សនំ
វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ១.១៣.៨៤-៩០) -

“បព្ពតេ ហិមវន្តម្ហិ, វេសាមិ បព្ពតន្តរេ;
បុលិនំ សោភនំ ទិស្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អនុស្សរី។

“ញាណោ ឧបទិដ្ឋា នត្ថិ, សង្ខារំ នត្ថិ សត្តនោ;
សព្ពធម្មំ អភិញ្ញាយ, ញាណោន អធិមុច្ចតិ។

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញោ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
ញាណោន តេ សមោ នត្ថិ, យាវតា ញាណាមុត្តមំ។

“ញាណោ ចិត្តំ បសាទេត្វា, កប្បំ សគ្គម្ហិ មោទហំ;
អវសេសេសុ កប្បេសុ, កុសលំ ចរិតំ មយា។

“ឯកនុតិកោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ញាណាសញ្ញាយិទំ ដលំ។

“តេតោ សត្តតិកប្បម្ហិ, ឯកោ បុលិនបុប្ផិយោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា “អន្ធិបុប្ផជ្ជនានំ បដិបត្តិតោ វិជ្ជា អរិយានំ បដិបត្តី”តិ
តមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនវសេន អញ្ញំ ព្យាករោត្តោ -

៧៦.

“ឧប្បតន្តេសុ និបតេ, និបតន្តេសុ ឧប្បតេ;

វៀស អវសមាធនេសុ, រមមាធនេសុ នោ រមេ"តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ ឧប្បតន្តេស្វតិ ឧណ្ណាមន្តេសុ, សត្តេសុ មាណុស្តច្ចង្គម្ពសាវម្ពាទីហិ
អត្តក្កំសនេន អនុបសន្តេសុ។ និបតេតិ នមេយ្យ, តេសញ្ញេវ ចាបធម្មានំ
បរិវដ្ឋនេន និវាតុត្តិ ភវេយ្យ។ និបតន្តេស្វតិ ឧណ្ណាមន្តេសុ, ហីនាធិមុត្តិកតាយ
កោសជ្ជេន ច គុណតោ និហាយមាធនេសុ។ ឧប្បតេតិ ឧណ្ណាមេយ្យ,
បណីតាធិមុត្តិកតាយ វីរិយារម្មេន ច គុណតោ ឧស្សុក្កេយ្យ។ អថ វា
ឧប្បតន្តេស្វតិ ឧដ្ឋហន្តេសុ, កិលេសេសុ បរិយុដ្ឋានវៀសេន សីសំ ឧត្តិបន្តេសុ។
និបតេតិ បដិសម្ពាទេវលេន យថា តេ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, តថា អនុបបច្ចវេក្ខណាយ
និបតេយ្យ, វិក្ខមេយ្យ ចេវ សមុច្ឆិន្ទេយ្យ ច។ និបតន្តេស្វតិ បរិបតន្តេសុ,
អយោនិសោមនសិការេសុ វីរិយបយោគមន្តតាយ វា យថាវទេសុ
សមថវិបស្សនាធម្មេសុ ហាយ មាធនេសុ។ ឧប្បតេតិ យោនិសោមនសិការេន
វីរិយារម្មសម្មទាយ ច តេ ឧបជ្ឈាបេយ្យ ឧប្បាទេយ្យ វឡេយ្យ ច។ វៀស
អវសមាធនេស្វតិ សត្តេសុ មគ្គព្រាហ្មចរិយវាសំ អរិយវាសញ្ច អវសន្តេសុ សយំ
តំ វាសំ វៀសយ្យាតិ, អរិយេសុ វា កិលេសវាសំ ទុតិយកវាសំ អវសន្តេសុ យេន
វាសេន តេ អវសមាធា នាម ហោន្តិ, សយំ តថា វៀស។ រមមាធនេសុ នោ រមេតិ
សត្តេសុ កាមគុណាវតិយា កិលេសាវតិយា រមន្តេសុ សយំ តថា នោ រមេ នំ
រមេយ្យ, អរិយេសុ វា និវាមិសាយ ឈានាទិវតិយា រមមាធនេសុ សយម្បិ តថា
រមេ, តតោ អញ្ញថា បន កថាចិចិ នោ រមេ នាភិរមេយ្យ វាតិ អត្តោ។

បិយញ្ញហត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ហត្ថារោហបុត្តត្ថេតាថាវណ្ណានា

ឥឡូវ បុរេ ចិត្តមហា ចារិកនិ អាយស្កតោ ហត្ថាហេហុត្ថត្ថេស្ស គាថា។
កា ឧប្បត្តិ? សោ កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ
បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ
បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ វិហារតោ និក្ខន្ធនំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ
បុប្ផហិ បូជំ កត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ហត្ថាហេហកុលេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ហត្ថិសិប្បេ និប្បត្តី អគមាសិ។ សោ
ឯកទិវសំ ហត្ថិ សិក្ខាបេន្តោ នទីតិវំ គន្ធា ហេតុសម្បត្តិយា ចោទិយមាណោ “កី
មយំ ឥមិនា ហត្ថិទមនេន, អត្តានំ ទមនមេវ វរ” ត្ថិ ចិន្តិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា
ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពត្តិត្វាវ ចរិយានុកូលំ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ ចិវបរិចយេន កម្មជ្ជានតោ ពហិទ្ធាវិជារន្តំ ចិត្តំ
ឆេកោ ហត្ថាចរិយោវិយ អង្គសេន ចណ្ឌាមត្តវរវារណំ បដិសម្ពាទអង្គសេន
និគ្គណ្ឌោ “ឥឡូវ បុរេ ចិត្តមហា ចារិក” ត្ថិ គាថំ អភាសិ។

៧៧. តត្ថ ឥន្ទ វុច្ចមានស្ស ចិត្តស្ស អត្ថបច្ចកូតាយ វុត្ថំ។ បុរេតិ
និគ្គហកាលតោ បុព្វេ។ អចារិតិ វិចរិ, អនវដ្ឋិតតាយ នាធារម្មណេសុ បរិព្ពមិ។
ចារិកនិ យថាកាមចរិយំ។ តេនាហ “យេនិច្ឆកំ យត្ថកាមំ យថាសុខ” ត្ថិ។ តន្តិ
តំ ចិត្តំ។ អន្ធាតិ ឯតរហិ។ និគ្គហេស្សាមីតិ និគ្គណ្ឌិស្សាមិ, និព្ពិសេវនំ
ករិស្សាមិ។ យោនិសោតិ ឧបាយេន។ យថា កី? ហត្ថិប្បភិទ្ធិវិយ អង្គសគ្គហោ។
ឥឡូវ វុត្ថំ ហោតិ - ឥឡូវ មម ចិត្តំ នាម ឥតោ បុព្វេ រូបាទិសុ អារម្មណេសុ យេន
យេន រមិតុំ ឥច្ឆតិ, តស្ស តស្ស វសេន យេនិច្ឆកំ, យត្ថ យត្ថ ចស្ស កាមោ,
តស្ស តស្ស វសេន យត្ថកាមំ, យថា យថាវិចរន្តស្ស សុខំ ហោតិ, តថេវ
ចរណតោ យថាសុខំ ធីយវត្ថំ ចារិកំ អចរិ, តំ អន្ធាហំ ភិទ្ធមទមត្ថហត្ថិ
ហត្ថាចរិយសម្ពាទតោ ឆេកោ អង្គសគ្គហោ អង្គសេនវិយ

យោងសោមនសីការេន និគ្គហេស្សមិ, នាស្ស វីតិក្កមិត្តំ ទស្សមីតិ។ ឯវំ
វេទនោ ឯវំ ច ចេវេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ សង្ខារកាសិ។ តេន វុត្តំ អបធានេ
(អប. ខេរ ១.១៣.៩១-៩៦) -

“សុវណ្ណាវណ្ណា សម្ពុទ្ធា, វិបស្សី ទក្ខិណារហោ;
បុរក្ខតោ សាវកេហិ, អារាមា អភិនិក្ខមិ។

“ទិស្វានហំ ពុទ្ធសេដ្ឋំ, សព្ពញ្ញំ តមនាសកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, គណ្ឌិបុប្ផំ អប្បជយី។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទ្វិបទិន្នស្ស តាទិនោ;
ហាជ្ជា ហាជ្ជេន ចិត្តេន, បុន វន្តី តថាគតំ។

“ឯកនវុតិកោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកតាលីសិកោ កប្បេ, ចរណោ នាម ខត្តិយោ;
សត្តវតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាមិតា មឃ្លំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អយមេវ ច ខេរស្ស អញ្ញាព្យាករណគាថា អហោសីតិ។

ហត្ថារោហបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. មេណ្ឌាសិរត្ថេរគាថាវណ្ណានា

អនេកជាតិសំសារន្តិ អាយស្មតោ មេណ្ឌាសិរត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោមិ កិរ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្ឋបនិស្សយានិ បុញ្ញានិ

ករោធន្តោ ឥតោ ឯកនុតេ កប្បេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វយេប្បត្តោ កាមេ
បហាយ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា មហតា ឥសិគណោន សទ្ធិំ ហិមវន្តេ វសន្តោ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ឥសិគណោន បទុមាធិ អាហារាបេត្វា សត្តុ បុប្ផបូជំ
កត្វា សារកេ អប្បមាធបដិបត្តិយំ ឌីវទិត្វា កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តោ
អបរាបរំ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាកេតេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិ, តស្ស
មេណ្ឌាសវិក្ខុសីសតាយ មេណ្ឌាសិរោត្វេវ សមញ្ញា អហោសិ។ សោ ភគវតិ
សាកេតេ អញ្ញានវនេ វិហារន្តេ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា
សមជិបស្សនាសុ កម្មំ ករោធន្តោ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេវ វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេរ ១.១៣.៩៧-១០៥) -

“ហិមវន្តស្សវិទូវេ, កោតមោ នាម បព្ពតោ;
នាធារុក្ខេហិ សញ្ញន្នោ, មហាភូតគណាលយោ។

“វេមជ្ឈម្ហិ ច តស្សសិ, អស្សមោ អភិនិម្ហិតោ;
បុរក្ខតោ សសិស្សេហិ, វសាមិ អស្សមេ អហំ។

“អាយន្តុមេ សិស្សគណា, បទុមំ អាហារន្តុមេ;
ពុទ្ធបូជំ ករិស្សាមិ, ទិបទិន្នស្ស តាទិនោ។

“ឯវន្តិតេ បដិស្សត្វា, បទុមំ អាហារីសុមេ;
តថា និមិត្តំ កត្វាហំ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“សិស្សេ តទា សមាទេត្វា, សាធុកំ អនុសាសហំ;
មាខោ តុម្ហេ បមជ្ឈិត្ត, អប្បមាទោ សុខាវហោ។

“ឯវំ សមនុសាសិត្វា, តេ សិស្សេ វចនក្ខមេ;

អប្បមាធតុលោ យុត្តោ, តទា កាលដ្ឋតោ អហំ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកបញ្ញាសកប្បម្ហិ, រាជា អាសី ជលុត្តមោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
សោ អត្ថនោ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សវន្តោ -

៧៨.

“អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សន្តំ អនិព្វិសំ;
តស្ស មេ ទុក្ខជាតស្ស, ទុក្ខក្ខន្ធា អបរទ្វោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ អនេកជាតិសំសារន្តំ អនេកជាតិសតសហស្សសង្ខំ ឥទំ សំសារវដ្តំ,
អនុនោ អធិប្បេតត្តា អច្ឆន្តសំយោគេកវចនំ។ សន្ធាវិស្សន្តំ សំសារី, អបរាបរំ
ចវនុប្បជ្ឈនវសេន បរិព្ពមី។ អនិព្វិសន្តំ តស្ស និវត្តកញ្ញាណំ អវិន្តន្តោ
អលកន្តោ។ តស្ស មេតិ ឯវំ សំសារន្តស្ស មេ។ ទុក្ខជាតស្សាតិ ជាតិអាទិវសេន
ឧប្បន្នទុក្ខស្ស, តិស្សន្តំ វា ទុក្ខតានំ វសេន ទុក្ខសភាវស្ស។ ទុក្ខក្ខន្ធាតិ
កម្មកិលេសវិចាកវដ្ឋប្បកាពេ ទុក្ខរាសិ។ អបរទ្វោតិ អរហត្តមគ្គប្បត្តិតោ
បដ្ឋាយ បរិព្ពដ្ឋោ ចុតោ ន អភិទិព្វត្តិស្សតិ។ “អបរដ្ឋោ”តិ វា ចាថោ,
អបគតសមិទ្ធិតោ សមុច្ឆិទ្ធការណត្តា អបគតោតិ អត្តោ។ ឥទមេវ ច ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

មេណ្ឌាសិរត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. រក្ខិតត្រូវតាមវណ្ណនា

សព្វោ រាគោ បហីនោ មេតិ អាយស្មតោ រក្ខិតត្រូវស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិក្ខាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សត្ត ធម្មទេសនំ សុត្វា បសន្នមានសោ ទេសនាញ្ញាណំ អារត្ត
ថោមនំ អកាសិ។ សត្តា តស្ស ចិត្តប្បសាទំ ឱលោកេត្វា “អយំ ឥតោ
សតសហស្សកប្បមត្តកេ កោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស រក្ខិតោ នាម
សាវកោ ភវិស្សតី” តិ ព្យាកាសិ។ សោ តំ សុត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ
បសន្នមានសោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ ទេវទហានិគមេ សាកិយរាជកុលេ និព្ពត្តិ, រក្ខិតោតិស្ស នាម
អហោសិ។ សោ យេ សាកិយកោលិយរាជ្ជហិ ភគវតោ បរិវាត្តាយ ទិន្នា
បញ្ចសតរាជកុមារា បព្ពជិតា, តេសំ អញ្ញតរោ។ តេ បន រាជកុមារា ន
សំវេគេន បព្ពជិតត្តា ឧក្កល្ឋរាភិក្ខុតា យទា សត្តារា កុណាលទហតីរំ នេត្វា
កុណាលជាតកទេសនាយ (ជា. ២.២១.កុណាលជាតក) ឥត្ថិនំ
នោសវិការំនេន កាមេសុ អាទិនំ បកាសេត្វា កម្មដ្ឋានេ និយោជិតា, តទា
អយម្មិ កម្មដ្ឋានំ អនុយុញ្ញោន្តោវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ៤៧.១២.១-៩) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, លោកដេដ្ឋោ នរាសកោ;
មហាតោ ជនកាយស្ស, ទេសេតិ អមតំ បទំ។

“តស្សហំ វចនំ សុត្វា, វាចាសភិមុទីតំ;
អញ្ញលី បគ្គហេត្វាន, ឯកត្តោ អាសហំ តទា។

“យថា សមុទ្ពោ ឧទធិនមគ្គោ, នេរុ នគានំ បរេវេ សីលុច្ឆយោ;

តថេវ យេ ចិត្តវសេន វត្ថុវេ, ន ពុទ្ធិញ្ញាណស្ស កលំ ឧបេន្និតេ។

“ធម្មវិធី បេត្វាន, ពុទ្ធា ការុណីកោ ឥសិ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យោ សោ ញ្ញាណំ បកិត្តេសិ, ពុទ្ធម្ហិ លោកនាយកេ;
កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី ន គមិស្សតិ។

“កិលេសេ ឈាបយិត្វាន, ឯកក្កោ សុសមាហិតោ;
សោភិតោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្តុ សាវកោ។

“បញ្ញាសេ កប្បសហស្សេ, សត្តុវាសុំ យសុគ្គតា;
សត្តុវតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពូលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អត្ថនោ បហិនកិលេសេ បច្ឆវេក្ខន្តោ “សញ្ញោ រាគោ” តិ
កាថំ អភាសិ។

៧៩. តត្ថ “សញ្ញោ រាគោ” តិ កាមរាគាធិប្បភេទោ សញ្ញេបិ រាគោ។
បហីនោតិ អរិយមគ្គការុណាយ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន បហីនោ។ សញ្ញោ
នោសោតិ អាយាតវត្ថុកាធិការេន អនេកភេទភិក្ខុនោ សញ្ញេបិ ព្យាបាទោ។
សមូហតោតិ មគ្គេន សមុគ្សជិតោ។ សញ្ញោ មេវិតតោ មោហោតិ “ទុក្ខ
អញ្ញាណ” ន្តិអាធិនា (ធរ. ស. ១០៦៧; វិភ. ៩០៩) វត្ថុភេទេន អដ្ឋភេទោ,
សំកិលេសវត្ថុវិភាគេន អនេកវិភាគោ សញ្ញេបិ មោហោ មគ្គេន វិទ្ធីសិទ្ធិត្តា
មយ្ហំ វិភតោ។ សីតិភូតោស្មិ និព្ពតោតិ ឯវំ មូលកិលេសប្បហានេន
តទេកដ្ឋតាយ សំកិលេសានំ សម្មទេវ បដិប្បស្សន្តត្តា

អនវសេសកិលេសធរបរិឡាហាការតោ សីតិការំ បត្តោ, តតោ ឯ
សត្តសោ កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វតោ អហំ អស្មិ ភវាមីតិ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

រក្ខិតត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ឧត្តត្រូវតាថាវណ្ណានា

យំ មយា បកតំ កម្មន្តិ អាយស្មតោ ឧត្តត្រូវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ
ឯកតីសេ កប្បេ សិទ្ធិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សិទ្ធិ ភគវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមាណសោ កេតកបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ឧត្តនិគមេ សេដ្ឋីបុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ,
ឧត្តត្រូវស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញតំ បត្តោ ភគវតិ តស្មី និគមេ ភទ្ទារាមេ
វិហារន្តេ វិហារំ គន្ធា សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេរ ១.១៤.១០-១៦) -

“វិនតានទិយា តីវេ, បិលក្ខុ ជលិតោ អហុ;
តាហំ វុក្ខំ គវេសន្តោ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ។

“កេតកំ បុប្ផតំ ទិស្វា, វណ្ណោ ធនត្វានហំ តទា;
ពុទ្ធស្ស អភិរោបេសី, សិទ្ធិនោ លោកពន្ធនោ។

“យេន ព្យាណេន បត្តាសិ, អច្ចតំ អមតំ បទំ;
តំ ព្យាណំ អភិបូជេមិ, ពុទ្ធសេដ្ឋ មហាមុនិ។

“ញាណម្ចី បូជំ កត្វាន, បិលក្កមទ្ទសំ អហំ;
បដិលទ្វាម្ចី តំ បញ្ញំ, ញាណបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ញាណបូជាយិទំ ជលំ។

“ឥតោ តេរសកប្បម្ចី, ទ្វាទសាសុំ ជលុគ្គតា;
សត្តរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អត្តនោ វដ្ឋបន្នេទទីបនេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៨០.

“យំ មយា បកតំ កម្មំ, អប្បំ វា យទិ វា ពហុ;
សត្តមេតំ បរិក្ខិណំ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវេ”តិ។ - កាជំ អភាសិ;

តត្ថ យំ មយា បកតំ កម្មន្តិ យំ កម្មំ តីហិ កម្មទ្វារេហិ, ធម្មា
ឧប្បត្តិទ្វារេហិ, អដ្ឋហិ អសំវរទ្វារេហិ, អដ្ឋហិ ច សំវរទ្វារេហិ ទាទាទិវសេន
ទាទាទិវសេន ចាតិ អនេកេហិ បការេហិ អនាទិមតិ សំសារេ យំ មយា កតំ
ឧបចិតំ អភិនិព្វត្តិតំ វិចាកកម្មំ។ អប្បំ វា យទិ វា ពហុន្តិ តព្វា
វត្ថុចេតនាបយោគកិលេសាទីនំ ទុព្ពលភារេន អប្បំ វា, តេសំ ពលវភារេន
អភិណ្ឌាបវត្តិយា ច ពហុ វា។ សត្តមេតំ បរិក្ខិណន្តិ សត្តមេវ ចេតំ កម្មំ
កម្មក្ខយករស្ស អគ្គមគ្គស្ស អធិគតត្តា បរិក្ខយំ គតំ,
កិលេសវដ្ឋប្បហានេន ហិ កម្មវដ្តំ បហីនមេវ ហោតិ វិចាកវដ្តស្ស

អនុប្បាទនគរោ។ តេជារា “នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវា” តិ។ អាយតី បុនព្ពវាភិទិត្តត្ថិ មយ្ហំ
នត្ថិ តិ អត្ថោ។ “សព្ពម្បត” ត្ថិ បិ ចារោ, សព្ពម្ប ឯតត្ថិ បទិវិភាគោ។

ឧត្តត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. នវមវគ្គោ

១. សមិតិគុត្តត្ថេវគាថាវណ្ណានា

យំ មយា បកតំ ចាបន្តិ អាយស្មតោ សមិតិគុត្តត្ថេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិទ្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ភគវន្តំ
បស្សិទ្ធា បសន្នចិត្តោ ជាតិសុមនបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
យត្ថ យត្ថ ភវេ និព្ពត្តិ, តត្ថ តត្ថ កុលរូបបរិវាសម្បទាយ អញ្ញោ សត្ថ
អភិភវិទ្វា អដ្ឋាសិ។ ឯកស្មី បន អត្ថភាវេ អញ្ញតរំ បច្ឆេកពុទ្ធិ បិណ្ណាយ ចរន្តំ
ទិស្វា “អយំ មុណ្ណាកោ កុដ្ឋិ មញ្ញោ, តេជាយំ បដិច្ឆាទេត្វាវិចរតី” តិ និដ្ឋភិទ្វា
បក្កាមិ។ សោ តេន កម្មេន ពហុំ កាលំ និរយេ បច្ឆិទ្វា កស្សបស្ស ភគវតោ
កាលេ មនុស្សលោកេ និព្ពត្តោ បរិញ្ញាជកបព្ពន្ធិ ឧបគតោ ឯកំ
សីលាចារសម្បន្នំ ឧចាសកំ ទិស្វា ទោសន្តរោ ហុត្វា, “កុដ្ឋរោគី ភវេយ្យាសី” តិ
អក្កោសិ, ឆ្លានតិវុត្ថ ច មនុស្សេហិ វេបិ តានិ ឆ្លានចុណ្ណានិ ទូសេសិ។ សោ តេន
កម្មេន បុន និរយេ និព្ពត្តិទ្វា ពហុនិ វស្សានិ ទុក្ខំ អនុភវិទ្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សមិតិគុត្តត្ថិស្ស
នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សត្ថ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា
បព្ពជិទ្វា សុវិសុទ្ធសីលោ ហុត្វាវិហរតិ។ តស្ស បុរិមកម្មនិស្សន្ទេន កុដ្ឋរោគោ

ឧប្បជ្ឈិ, តេន តស្ស សរីរាវយវា យេតុយ្យេន ជិន្នភិណ្ឌា ហុត្វា បក្សវន្តិ។ សោ
គិលានសាលាយំ វសតិ។ អថេកទិវសំ ធម្មសេនាបតិ គិលានបុច្ឆំ គន្ធា តត្ថ
តត្ថ គិលានេ ភិក្ខុ បុច្ឆន្តោ តំ ភិក្ខុំ ទិស្វា “អាវុសោ, យាវតា ខន្ធប្បវត្តិ នាម,
សព្វំ ទុក្ខមេវ វេទនា។ ខន្ធសុ បន អសន្តេសុយេវ នត្ថិ ទុក្ខ”ន្តិ
វេទនានុបស្សនាកម្មជ្ជានំ កថេត្វា អគមាសិ។ សោ ថេរស្ស ឡិវាទេ វត្ថា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ធម្មភិញ្ញា សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្ថំ អបធានេ (អប. ថេរ
១.១២.៨២-៩០) -

“ជាយន្តស្ស វិបស្សិស្ស, អាលោកោ វិបុលោ អហុ;
បថីវី ច បកម្មិត្ថ, សសាគរា សបព្ពតា។

“នេមិត្តា ច វិយាកំសុ, ពុទ្ធា លោកេ ភវិស្សតិ;
អគ្គោ ច សព្ពសត្តានំ, ជនតំ ឧទ្ទិស្សតិ។

“នេមិត្តានំ សុណិគ្វាន, ជាតិបូជមកាសហំ;
ឯទិសា បូជនា នត្ថិ, យាទិសា ជាតិបូជនា។

“សន្និវិគ្វាន កុសលំ, សកំ ចិត្តំ បសាទយី;
ជាតិបូជំ កវិគ្វាន, តត្ថ កាលង្គតោ អហំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណសំ;
សព្ពេ សត្តេ អភិកោមិ, ជាតិបូជាយិទំ ជលំ។

“ឆាតិយោ មំ ឧបជ្ជេន្តិ, មម ចិត្តវសានុកា;
ន តា សក្កោន្តិ កោបេតុំ, ជាតិបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ បូជមកវី តទា;

ធុត្តតិ នាភិជាតាមិ, ជាតិបូជាយំទំ ដលំ។

“សុចារិចរិយា នាម, ចតុត្ថិស ជនាធិបា;

ឥតោ តតិយកប្បម្ពិ, ចក្កវត្ថិ មហាព្ពលា។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា បហំនកិលេសបច្ឆវេក្ខណោ ឯតវហិ
អនុកុយ្យមានរោគវសេន បុរិមជាតិសុ អត្តនា កតំ ចាបកម្មំ អនុស្សវិត្វា
តស្ស ឥនាធិ សព្ពសោ បហំនការំ វិភាវេន្តោ -

៨១.

“យំ មយា បកតំ ចាបំ, បុព្វេ អញ្ញាសុ ជាតិសុ;

ឥធរេ តំ វេទនីយំ, វត្ថុ អញ្ញំ នវិជ្ជតិ”តិ។ - កាជំ អភាសិ;

តត្ថ ចាបន្តិ អកុសលំ កម្មំ។ តញ្ញិ លាមកដ្ឋេន ចាបន្តិ វុច្ឆតិ។ បុព្វេតិ បុរា។
អញ្ញាសុ ជាតិស្វតិ ឥតោ អញ្ញាសុ ជាតិសុ, អញ្ញាសុ អត្តភាវេសុ។ អយញ្ញេត្ថ
អត្តោ - យធិមិ មយា ឥមស្មី អត្តភាវេ ន តាធិសំ ចាបំ កតំ អត្ថិ, ឥនាធិ បន
តស្ស សម្ពវោយេវ នត្ថិ។ យំ បន ឥតោ អញ្ញាសុ ជាតិសុ កតំ អត្ថិ, ឥធរេ តំ
វេទនីយំ, តញ្ញិ ឥធរេ ឥមស្មីយេវ អត្តភាវេ វេទយិតព្ពំ អនុភវិតព្ពំ ដលំ, កស្មា?
វត្ថុ អញ្ញំ នវិជ្ជតិ តស្ស កម្មស្ស វិបច្ឆនោកាសោ អញ្ញោ ខន្ធប្បពន្ធនា នត្ថិ,
ឥមេ បន ខន្ធវា សព្ពសោ ឧបាទានានំ បហំនត្តា អនុបាទានោ វិយ ជាតវេនោ
ចរិមកចិត្តនិរោធន អប្បដិសន្ធិកា និវុដ្ឋន្តិ តិ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

សមិតិគុត្តត្ថេត្ថវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. កស្សបត្ថេត្ថវកាថាវណ្ណានា

យេន យេន សុភិក្ខុានីតិ អាយស្មតោ កស្សបត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិរ បទុមុត្ថរស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា ភីសុ
វេទេសុ អញ្ញេសុ ច ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ, សោ ឯកទិវសំ ភគវន្តំ
ទិស្វា បសន្នមាណសោ សុមនបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ ករោន្តោ ច សត្តុ សមន្តតោ
ឧបរិ ច បុប្ផមុដ្ឋិយោ ឱបិ។ ពុទ្ធានុភាវេន បុច្ឆានិ បុច្ឆាសនាការេន សត្តាហំ
អជ្ជំសុ។ សោ ភំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ បសន្នមាណសោ អហោសិ។
អបរាបរំ បុញ្ញានិ ករោន្តោ កប្បសតសហស្សំ សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ
តមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតរស្ស ឧទិច្ចព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្វត្តិ, កស្សហោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ តស្ស ឧហរកាលេយេវ បិតា
កាលមកាសិ។ មាតា ភំ បដិជគ្គតិ។ សោ ឯកទិវសំ ជេតវនំ គតោ ភគវតោ
ធម្មទេសនំ សុត្វា ហេតុសម្បន្នតាយ តស្មីយេវ អាសនេ សោតាបន្នោ ហុត្វា
មាតុ សន្តិកំ គន្ធា អនុជាតាបេត្វា បព្ពជិតោ សត្វិ វុដ្ឋវស្សេ បវារេត្វា
ជនបទចារិកំ បក្កន្តេ សយម្បិ សត្តារា សទ្ធិ គន្ធកាមោ អាបុច្ឆិតុំ មាតុ សន្តិកំ
អគមាសិ។ មាតាវិស្សន្នេន្តិ ឱវាទវសេន -

៨២.

“យេន យេន សុភិក្ខុានិ, សិវានិ អភយានិ ច;

តេន បុត្តក គច្ឆស្ស, មា សោកាបហតោ ភវា”តិ។ - គាថំ អកាសិ;

តត្ថ យេន យេនាតិ យត្ថ យត្ថ។ ភុម្មត្ថេ ហិ ឯតំ ករណាវចនំ, យស្មី យស្មី
ទិសាភាគេតិ អត្តោ។ សុភិក្ខុានីតិ សុលភបិណ្ឌានិ, វជ្ជានីតិ អធិប្បាយោ។
សិវានីតិ ខេមានិ អរោគានិ។ អភយានីតិ ចោរភយានីហិ និព្វយានិ,
រោគទុព្ពិត្តភយានិ បន “សុភិក្ខុានិ, សិវានី”តិ បទទ្ធយេនេវ គហិតានិ។ តេនាតិ
តត្ថ, តស្មី តស្មី ទិសាភាគេតិ អត្តោ។ បុត្តកាតិ អនុកម្មន្តិ ភំ អាលបតិ។

មាតិ បដិសេធន្ត និហិតោ សោកាបហិតោតិ វុត្តុគុណាហិតានិ វជ្ជានិ កត្វា
ធុត្តិក្ខតយាទិជនិតន សោកេន ឧបហិតោ មា ភវ មាហោសីតិ អត្តោ។ តំ
សុត្វា ថេរោ, “មម មាតា មយ្ហំ សោករហិតជ្ជានកមនំ អាសីសតិ, ហន្ត មយំ
សត្តសោ អច្ឆន្តមេវ សោករហិតំ ហំនំ បត្តំ យុត្ត” ត្តិ ឧស្សហជាតោវិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អវហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៣.១-
៩) -

“អជ្ឈាយកោ មន្តជរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចារត្វ;
អញ្ចោកាសេ ឋិតោ សន្តោ, អន្ទសំ លោកនាយ កំ។

“សីហំ យថា វេនចរំ, ព្យគ្សរាជំ វេនត្តសំ;
តិធាបភិទ្ធមាតដ្ឋំ, កុញ្ញវំ មហោសិនំ។

“សេរេយកំ គហេត្វាន, អាគាសេ ឧត្តិបី អហំ;
ពុទ្ធស្ស អានុភាវេន, បរិវារេន្តិ សត្តសោ។

“អធិដ្ឋហិ មហាវីរោ, សត្តញ្ញ លោកនាយកោ;
សមន្តា បុប្ផច្ឆន្ទនា, ឌីកិរីសុ នរាសកំ។

“តតោ សា បុប្ផកញ្ចកា, អន្តោវណ្ណា ពហិមុខា;
សត្តាហំ នននំ កត្វា, តតោ អន្តរឆាយថ។

“តញ្ច អច្ឆរិយំ ទិស្វា, អត្តតំ លោមហំសនំ;
ពុទ្ធេ ចិត្តំ បសាទេសី, សុគតេ លោកនាយកេ។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
កប្បានំ សតសហស្សំ, ធុត្តតី នុបបដ្ឋហំ។

“បន្ទូលសសហស្សម្ភិ, កប្បានំ បញ្ចវីសតិ;
វីតមលាសនាមា ច, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា “ឥនមេវ មាតុ វេចនំ អរហត្ថប្បត្តិយា អម្ព័សំ ជាត”ន្តិ
តមេវ កាចំ បច្ចុប្បាយាសិ។

កស្សបត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សីហត្ថេវតាថាវណ្ណានា

សីហប្បមត្តោវិហារតិ អាយស្មតោ សីហត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? សោ
កិវ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ ឥតោ អជ្ឈាវសកប្បសតមត្ថកេ អត្ថទស្សីស្ស
ភគវតោ កាលេ ចន្ទកាកាយ នទិយា តិវេ កិណ្ឌយោនិយំ និព្វត្តិត្វា បុប្ផកក្ខោ
បុប្ផនិវេសនោ ហុត្វាវិហារត្តោ អាកាសេន គប្បន្តំ អត្ថទស្សី ភគវន្តំ ទិស្វា
បសន្នចិត្តោ បូជេតុកាមោ អញ្ជាលី បគ្គយ្ហ អជ្ឈាសិ។ ភគវា តស្ស អជ្ឈាសយំ
ញាត្វា អាកាសតោ ឡើយ អញ្ជាតវស្មី រុក្ខមូលេ បល្លង្កេន និសីទិ។ កិណ្ឌវេ
ចន្ទនសារំ យំសិត្វា ចន្ទនគន្ធន បុប្ផហិ ច បូជំ កត្វា វន្តិត្វា បទក្ខិណំ កត្វា
បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរត្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
មល្លរាជកុលេ និព្វត្តិ, តស្ស សីហាតិ នាមំ អហោសិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា
បសន្នមាទសោ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ សត្វា តស្ស អជ្ឈាសយំ ឡើយកេត្វា
ធម្មំ កថេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា
អរញ្ជោវិហារតិ។ តស្ស ចិត្តំ នាធាវម្មណោវិជារតិ, ឯកគ្គំ ន ហោតិ, សកត្តំ
និច្ឆាទេតុំ ន សក្កោតិ។ សត្វា តំ ទិស្វា អាកាសេ វត្វា -

“សីហប្បមត្តោវិហារ, រត្តិន្ទ្រមតន្តិតោ;
ភាវេហិ កុសលំ ធម្មំ, ជហ សីយំ សមុស្សយ”ន្តិ។ -

គាថាយ ឱវទិ។ សោ គាថាវសានេវិបស្សនំវឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន
វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៤.១៧-២៥) -

“ចន្ទភាកានទីតីវេ, អហោសី កិន្ទរោ តទា;
បុប្ផកក្ខោ ចហំ អាសី, បុប្ផនិវសនោ តថា។

“អត្ថទស្សី តុ ភគវា, លោកដេជ្ជោ នរាសកោ;
វិបិនគ្គេន និយ្យាសិ, ហំសរាជាវ អម្ពវេ។

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញា, ចិត្តំ តេ សុវិសោធិតំ;
បសន្នមុខវណ្ណាសិ, វិប្បសន្នមុខិន្ទ្រិយោ។

“ឱរោហិត្វាន អាកាសា, ភូរិបញ្ចោ សុមេធសោ;
សង្ឃាជី បត្តិវិទ្វាន, បល្លង្គេន ឧចារិសិ។

“វិលំនំ ចន្ទនាធាយ, អគមាសី ជិនន្តិកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“អភិវាទេត្វាន សម្ពុទ្ធំ, លោកដេជ្ជំ នរាសកំ;
ចាមោជ្ជំ ជនយិវ្វាន, បក្កាមី ឧត្តរាមុខោ។

“អជ្ឈាវសេ កប្បសតេ, ចន្ទនំ យំ អបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ចតុទ្ទសេ កប្បសតេ, ឥតោ អាសីសុ តេ តយោ;

រោហណី នាម នាមេន, ចក្កវត្ថុ មហាពុល។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

យា បន ភគវតា ឱវាទវសេន វុត្តា “សីហប្បមត្តោ”តិ គាថា, តត្ថ សីហាតិ
តស្ស ថេរស្ស អាលបនំ។ អប្បមត្តាវិហារាតិ សតិយា អវិប្បវាសេន
បមាធិវិហិតោ សត្តិវិយាបថេសុ សតិសម្មជញ្ញយុត្តោ ហុត្វាវិហារាហិ។
ឥនានិ តំ អប្បមាធិហារំ សហ ជលេន សង្ខេបតោ ទស្សេតុំ “រត្តិន្ទ្រ”ន្តិអាធិ
វុត្តំ។ តស្សត្ថោ - រត្តិភាគំ ធិវសភាគញ “ចង្គ្គមេន និសង្ខាយ អារវណីយេហិ
ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធនី”តិ (សំ. និ. ៤.២៣៩; អ. និ. ៣.១៦; វិភ. ៥១៩)
វុត្តនយេន ចតុសម្មប្បធានវសេន អតន្តិតោ អកុសីតោ អារទ្ធវិរិយោ កុសលំ
សមថវិបស្សនាធម្មញ្ញ លោកុត្តរធម្មញ្ញ ភាវេហិ ឧប្បាទេហិ វឡេហិ ច, ឯវំ
ភាវេត្វា ច ជហ សីយំ សមុស្សយន្តិ តវ សមុស្សយំ អត្តការំ បឋមំ តាវ
តប្បដិពទ្ធនន្តរាគប្បហានេន សីយំ នចិរស្សេវ បជហ, ឯវំភូតោ ច បន្ទា
ចរិមកចិត្តនិរោធន អនវសេសតោ ច បជហិស្សតីតិ។ អរហត្តំ បន បត្វា
ថេរោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ តមេវ កាថំ បច្ចទាហាសីតិ។

សីហត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. នីតត្ថេតាថាវណ្ណានា

សត្វត្ថិ សុបិទ្វាណាតិ អាយស្មតោ នីតត្ថេស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ
កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ សុនន្តោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា
អនេកសតេ ព្រាហ្មណោ មន្តេ វាចេន្តោ វាជបេយ្យំ នាម យញ្ញំ យជិ, ភគវា តំ
ព្រាហ្មណំ អនុកម្មន្តោ យញ្ញដ្ឋានំ គន្ធា អាគាសេ ចង្គ្គមិ។ ព្រាហ្មណោ សត្តារំ
ធិស្វា បសន្នមាណសោ សិស្សេហិ បុច្ឆានិ អាហារាបេត្វា អាគាសេ ឱបិទ្វា បូជំ

អភាសិ។ ពុទ្ធានុកាវេន តំ ហំនំ សកលញ្ច នគរំ បុប្ផបដិវត្តានិកំវិយ ធានិកំ
អហោសិ។ មហាជនោ សត្តិ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទេសិ។
សុនន្ទព្រាហ្មណោ តេន កុសលមូលេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ,
និព្ពត្តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោវិញ្ញាតំ បុត្តោ “ឥមេ សមណា សក្យបុត្តិយា
សុខសីលា សុខសមាចារា សុភោជនានិ ភុព្វិក្ខា និវាតេសុ សេនាសនេសុ
វិហារន្តិ, ឥមេសុ បព្ពជិត្វា សុខេនវិហរិតុំ សក្កា” តិ សុខាភិលាសាយ បព្ពជិត្វា
សត្តុ សន្តិកេ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា កតិចាហមេវ មនសិករិត្វា តំ ធម្មត្វា
យាវទត្ថំ ឧទរាវេហកំ ភុព្វិក្ខា ទិវសភាគំ សង្គណិការាមោ តិវច្ឆានកថាយ
វីតិធាមេតិ, វត្តិភាគេបិ បិនមិទ្ធាភិក្ខុតោ សព្វវត្តិ សុបតិ។ សត្តា តស្ស
ហេតុបរិចាកំ ឱលោកេត្វា ឱវាទំ ទេន្តោ -

៨៤.

“សព្វវត្តិ សុបិត្វាន, ទិវា សង្គណិកេ រតោ;
កុទាស្ស នាម ទុម្មេធា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតិ” តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ សព្វវត្តិនិ សកលំ វត្តិ។ សុបិត្វានាតិ និទ្ទាយិត្វា, “វត្តិយា បឋមំ យាមំ
ចង្គ្គមេន និសង្ខាយ អារវណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធនី” តិ អាទិនា វុត្តំ
ជាគិរិយំ អនុយុញ្ជិត្វា កេវលំ វត្តិយា តីសុបិ យាមេសុ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វាតិ
អត្តោ។ ទិវាតិ ទិវសំ, សកលំ ទិវសភាគន្តិ អត្តោ។ សង្គណិកេតិ
តិវច្ឆានកថិកេហិ កាយទន្ធិពហុលបុគ្គលេហិ សន្និសង្ខា សង្គណិកោ, តស្មី
រតោ អភិរតោ តត្ថ អវិគតច្ឆន្ទោ “សង្គណិកេ រតោ” តិ វុត្តោ
“សង្គណិការតោ” តិបិ ចាឡិ។ កុទាស្ស នាមាតិ កុទា នាម។ អស្សតិ
និចាតមត្តំ, កស្មី នាម កាលេតិ អត្តោ។ ទុម្មេធាតិ និប្បញ្ញោ។ ទុក្ខស្សតិ

វដ្តទុក្ខស្ស។ អន្តន្តិ បរិយោសានំ។ អច្ឆន្តមេវ អនុប្បាទំ កថា នាម ករិស្សតិ,
ឯទិសស្ស ទុក្ខស្សន្តករណំ នត្ថិតិ អត្តោ។ “ទុម្មេធ ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សសី” តិបិ
ថាឡិ។

ឯវំ បន សត្តារា កាថាយ កថិតាយ ថេរោ សំវេគជាតោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ថេវ ១.១៤.២៦-៣៣) -

“សុនន្តោ នាម នាមេន, ព្រាហ្មណោ មន្តចារគូ;
អជ្ឈាយកោ យាចយោកោ, វាជបេយ្យំ អយាជយិ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អត្តោ ការុណីកោ ឥសី;
ជនតំ អនុកម្មន្តោ, អម្ពវេ ចង្គមី តទា។

“ចង្គមីត្វាន សម្ពុទ្ធោ, សព្ពញ្ញំ លោកនាយកោ;
មេត្តាយ អជីវ សត្តេ, អប្បមាណោ និរូបធិ។

“វណ្ណោ នេត្វាន បុច្ឆានិ, ព្រាហ្មណោ មន្តចារគូ;
សព្ពេ សិស្សេ សមាទេត្វា, អាកាសេ ឧត្តិចាបយិ។

“យាវតា នគរំ អាសិ, បុច្ឆានំ ធនំ តទា;
ពុទ្ធស្ស អានុភាវេន, សត្តាហំ នវិគច្ឆថ។

“តេនេវ សុក្កម្ភលេន, អនុភោត្វាន សម្មទា;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, តិណ្ណោ លោកេ វិសត្តិកំ។

“ឯការសេ កប្បសតេ, បញ្ចតីសាសុ ខត្តិយា;
អម្ពរំសសនាមា តេ, ចក្កវត្ថី មហាពូលា។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កតំ ពុទ្ធសូ សាសន” ឆ្លី។
អរហត្តំ បន បត្វា យេវា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ តមេវ គាថំ បច្ឆុទាហាសិ។

នីតត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សុនាគត្ថេវគាថាវណ្ណានា

ចិត្តនិមិត្តសូ កោវិទោតិ អាយស្មតោ សុនាគត្ថេវសូ គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកត្តិសេ កប្បេ សិទិសូ ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិច្ឆា វយប្បត្តោ តិណ្ឌំ វេទានំ ចារត្វ ហុត្វា អរញ្ញាយតនេ អស្សមេ
វសន្តោ តីណិ ព្រាហ្មណសហស្សនិ មន្តេ វាចេសី។ អថេកធិវសំ តសូ សត្តារំ
ធិស្វាលក្ខណានិ ឧបធាវេត្វាលក្ខណាមន្តេ បរិវត្តន្តសូ, “ឦធិសេហិ
លក្ខណេហិ សមន្នាគតោ អនន្តជិនោ អនន្តញ្ញាលោ ពុទ្ធា ភវិស្សតី” តិ
ពុទ្ធស្វាលំ អារត្ត ឧឡារោ បសាទោ ឧប្បឆ្លី។ សោ តេន ចិត្តប្បសាទេន
ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អបរាបរំ ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
នាលកតាមេ អញ្ញាតវសូ ព្រាហ្មណសូ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សុនាគតិសូ
នាមំ អហោសិ។ សោ ធម្មសេនាបតិសូ គិហិសហាយោ ថេវសូ សន្តិកំ គន្ធា
ធម្មំ សុត្វា ធសូនក្ខមិយំ បតិដ្ឋិតោ បព្ពត្តិច្ឆាវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ
ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេវ ១.១៤.៣៤-៤០) -

“ហិមវន្តស្សវិទូវេ, វសភោ នាម បព្ពតោ;
តស្មី បព្ពតចាធម្មិ, អស្សមោ អាសិ មាបិតោ។

“តីណិ សិស្សសហស្សនិ, វាចេសី ព្រាហ្មណោ តទា;
សំហវិត្វាន តេ សិស្សេ, ឯកមន្តំ ឧចារិសី។

“ឯកមន្តំ និសីទិត្វា, ព្រាហ្មណោ មន្តោរាគូ;
ពុទ្ធវេទំ គវេសន្តោ, ព្រាហ្មណោ ចិត្តំ បសាទយី។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, និសីទី បណ្ណាសន្តវេ;
បល្លង្គំ អាភុជិត្វាន, តត្ថ កាលង្គតោ អហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ព្រាហ្មណសញ្ញាយិទំ ផលំ។

“សត្តវីសតិ កប្បម្ពិ, រាជា សិរិធរោ អហុ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វាភិក្ខុនំ ធម្មទេសនាបទេសេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៨៥.

“ចិត្តនិមិត្តស្ស កោវិទោ, បរិវេករសំវិជានិយ;
ឈាយំ និបកោ បតិស្សតោ, អធិគច្ឆេយ្យ សុខំ និរាមិស”ន្តិ។ -

កាជំ អភាសិ។

តត្ថ ចិត្តនិមិត្តស្ស កោវិទោតិ ភាវនាចិត្តស្ស និមិត្តគ្គហណោ កុសលោ,
“ឥមស្មី សមយេ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ពំ, ឥមស្មី សម្បហំសិតព្ពំ, ឥមស្មី
អន្ស៊បេក្ខិតព្ពំ”ន្តិ ឯវំ បគ្គហណាទិយោគ្យស្ស ចិត្តនិមិត្តស្ស គហណោ ធរកោ។
បរិវេករសំវិជានិយាតិ កាយរិវេកសំវឌ្ឍិតស្ស ចិត្តរិវេកស្ស រសំ
សញ្ញានិត្វា, រិវេកសុខំ អនុភវិត្វាតិ អត្តោ។ “បរិវេករសំ បិត្វា”តិ (ធរ. ប. ២០៥)
ហិ វុត្តំ។ ឈាយន្តិ បឋមំ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានេន បច្ឆា លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានេន ច

ឈាយឆ្លោ។ ធិបកោតិ កម្មជ្ជានបរិហារណោ កុសលោ។ បតិស្សតោតិ
ឧបជ្ជិតស្សតិ។ អធិគច្ឆយ្យ សុខំ និរាមិសន្តិ ឯវំ សមថនិមិត្តាធិកោសល្លេន
លព្ពេ ចិត្តវិវេកសុខេ បតិជ្ឈាយ សតោ សម្មជាតោ ហុត្វាវិបស្សនាឈាននេវ
ឈាយឆ្លោ កាមាមិសវដ្ឋាមិសេហិ អសម្មិស្សតាយ និរាមិសំ និព្វានសុខំ
ជលសុខញ្ច អធិគច្ឆយ្យ សមុបគច្ឆយ្យតិ អត្ថោ។

សុំជាកត្តរកាថាវណ្ណានិងជួតា។

៦. ព័ត៌មានត្រូវបានដាក់ឈ្មោះ

៩តោ ពហិទ្ធា បុទុអញ្ញវាទិនន្តិ អាយស្មតោ នាគិតត្ថវស្ស គាថា។ កា
 ឧប្បត្តិ? អយំ កិវ បទុមុត្ថវស្ស ភគវតោ កាលេ នារោ នាម ព្រាហ្មណោ
 ហុត្វា ឯកទិវសំ មាឡកេ និសិទ្ធោ ភគវន្តំ ភិក្ខុសង្ឃេន បុរក្ខតំ កច្ឆន្តំ ទិស្វា
 បសន្នមាណសោ ភីហិ គាថាហិ អភិត្តវិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
 និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ
 កបិលវត្ថុនគរេ សក្យរាជកុលេ និព្ពត្តិ, នាគិតោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
 ភគវតិ កបិលវត្ថុស្មី វិហារន្តេ មធម្មបិណ្ឌិកសុត្ថំ (ម. និ. ១.១៩៩ អាទយោ) សុត្វា
 បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ
 អបទានេ (អប. បេរ ១.១៤.៤៧-៥៤) -

“វិសាលមាឡេ អាស័នោ, អន្ទុសំ លោកនាយក;

ទីណាសរំ ពាលប្បត្តិ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ។

“សតសហស្សរាត្រេវិជ្ជា, ធម្មតិកា មហិន្ទិកា;

បរិវារេន្ទ្រសម្ពុទ្ធ, កោតិស្វា ឧប្បស័ទតិ។

“ញាណោ ឧបនិធាយស្ស, នវិជ្ជតិ សនេវកេ;
អនន្តញ្ញាណំ សម្ពុទ្ធំ, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។

“ធម្មកាយញោ ទីបេន្តំ, កេវលំ វតនាករំ;
វិកប្បេតុំ ន សក្កោន្តិ, កោ ទិស្វា នប្បសីទតិ។

“ឥមាហិ ភីហិ កាថាហិ, ឆារនោរ្យយវច្ឆលោ;
បទុមុត្តរំ ថវិទ្យាន, សម្ពុទ្ធំ អបរាជិតំ។

“តេន ចិត្តប្បសាទេន, ពុទ្ធសន្តវនេន ច;
កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី នុបបន្លឺហំ។

“ឥតោ ភីសកប្បសតេ, សុមិត្តោ នាម ខត្តិយោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បទ្វា សត្តុ អវិចចទេសនតំ ធម្មស្ស ច និយ្យានិកតំ និស្សាយ
សញ្ញាតបីតិសោមនស្សោ បីតិវេកប្បវិស្សជ្ជំ ឧទានំ ឧទាននេន្តោ -

៨៦.

“ឥតោ ពហិទ្វា បុព្វអញ្ញវាទិនំ, មគ្គោ ន និព្វានគមោ យថា អយំ;
ឥតិស្សុ សង្ឃំ ភគវានុសាសតិ, សត្តា សយំ ចាណិតលេវ ទស្សយ”ន្តិ។

-

តាចំ អភាសិ។

តត្ថ ឥតោ ពហិទ្ធាតិ ឥមស្មា ពុទ្ធសាសនា ពាហិរកេ សមយេ, តេនាហ
“បុព្វអញ្ញវាទិន”ន្តិ, នាតាតិ ត្ថិយានន្តិ អត្ថោ។ មគ្គោ ន និព្វានគមោ យថា អយន្តិ
យថា អយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ឯកំសេន និព្វានំ គប្បតីតិ និព្វានគមោ,
និព្វានគាមី, ឯវំ និព្វានគមោ មគ្គោ តិ ត្ថិយសមយេ នត្ថិ
អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតត្ថា អញ្ញតិ ត្ថិយវាទស្ស។ តេនាហ ភគវា -

“ឥនេវ, ភិក្ខុវេ, សមណោ, ឥធ ទុតិយោ សមណោ, ឥធ តតិយោ
សមណោ, ឥធ ចតុត្ថោ សមណោ, សុញ្ញា បរហ្មវាទា សមណោភិ
អញ្ញោហី”តិ (ជី. និ. ២.២១៤; ម. និ. ១.១៣៩; អ. និ. ៤.២៤១)។

ឥតីតិ ឯវំ។ អស្សតិ និចាតមត្តំ។ សង្ឃន្តិ ភិក្ខុសង្ឃំ, ឧក្ខដ្ឋនិទ្ទេសោយំ យថា
“សត្តា ទេវមនុស្សាន”ន្តិ។ សង្ឃន្តិ វា សម្មហំ, វេនេយ្យជនន្តិ អធិប្បាយោ។
ភគវាតិ ភាគ្យវន្តតាទីហិ ការណេហិ ភគវា, អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្តារោ បន
បរមត្ថធិបនិយំ ឥតិវុត្តកវណ្ណោនាយំ វុត្តនយេន វេទិតញោ។ សត្តាតិ
ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថហិ យថាវហំ អនុសាសតីតិ សត្តា។ សយន្តិ
សយមេវ។ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ - “សីលាទិក្ខន្ធក្ខយសង្គហោ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ
អដ្ឋន្តំ អដ្ឋានំ វសេន អដ្ឋង្គិកោ និព្វានគាមី អរិយមគ្គោ យថា មម សាសនេ
អត្ថិ, ឯវំ ពាហិរកសមយេ មគ្គោ នាម នត្ថិ”តិ សីហនាទំ ននន្តោ អម្ពាភំ សត្តា
ភគវា សយមេវ សយម្ពុញ្ញាលោន ញាតំ, សយមេវ វា
មហាករុណាសញ្ញោទិតោ ហុត្វា អត្ថនោ ទេសនាវិលាសសម្បត្តិយា
ហត្ថតលេ អាមលកំ វិយ ទស្សន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ វេនេយ្យជនតំ អនុសាសតិ
ឱវទតីតិ។

នាគិតត្ថេវកាថាវណ្ណោនា និដ្ឋិតា។

៧. បរិដ្ឋត្រូវតាមវណ្ណា

ឧទ្ទាទិដ្ឋាយថាភូតន្តិ អាយស្មតោ បរិដ្ឋត្រូវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ ករោន្តោ
អត្ថនស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កេសវោ នាម តាបសោ ហុត្វា ឯកធិវសំ
សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បសន្នមានសោ អភិវាទេត្វា អញ្ញាលី បគ្គយ្ហ
បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា
អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ មគទរដ្ឋ
ព្រាហ្មណកុលេ ឧប្បជ្ជិត្វា អនុក្កមេន វិញ្ញតំ បត្តោ នេក្ខម្មនិទ្ទដ្ឋាសយតាយ
បរិញ្ញាជកបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា តត្ថ សិក្ខិតតំ សិក្ខិត្វា វិចរន្តោ ឧបតិស្សកោលិតានំ
ពុទ្ធសាសនេ បព្ពជិតភារំ សុត្វា “តេបិ នាម មហាបញ្ញា តត្ថ បព្ពជិតា, តទេវ
មញ្ញេ សេយ្យោ” តិ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា បជិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិ។ តស្ស
សត្តាវិបស្សនំ អាចិត្តិ។ សោវិបស្សនំ អារភិត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ
សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ១.១៤.៥៥-៥៩) -

“នារោ ឥតិ មេ នាមំ, កេសវោ ឥតិ មំ វិទូ;
កុសលាកុសលំ ឯសំ, អគមំ ពុទ្ធសន្តិកំ។

“មេត្តចិត្តោ ការុណីកោ, អត្ថនស្សី មហាមុនិ;
អស្សាសយន្តោ សត្តេ សោ, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្កមា។

“សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, សិវេ កត្វាន អញ្ញាលី;
សត្តារំ អភិវាទេត្វា, បក្កាមី ចាចិនាមុខោ។

“សត្តរសេ កប្បសតេ, រាជា អាសិ មហីបតិ;
អមិត្តតាបនោ នាម, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កត់ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៨៧.

“ខន្ធា ធិដ្ឋា យថាភូតំ, ភវា សព្វេ បទាលិតា;
វិត្តិណោ ជាតិសំសារោ, នត្តិ ធានិ បុណព្វវោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ ខន្ធាតិ បញ្ចបាទានក្ខន្ធា, តេ ហិ វិបស្សនុបលក្ខណតោ
សាមញ្ញលក្ខណតោ ច ញាតបរិញ្ញាធិហិ បរិជាននវសេនវិបស្សិតញ្ញា។ ធិដ្ឋា
យថាភូតន្តិវិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិអាធិនា
អរិបរិតតោ ធិដ្ឋា។ ភវា សព្វេ បទាលិតាតិ កាមភវាធយោ សព្វេ កម្មភវា
ឧបបត្តិភវា ច មគ្គញ្ញាណសត្តេន ភិដ្ឋាវិទ្ធិសិតា។ កិលេសបទាលនេនេវ ហិ
កម្មាបបត្តិភវា បទាលិតា នាម ហោន្តិ។ តេនាហ “វិត្តិណោ ជាតិសំសារោ,
នត្តិ ធានិ បុណព្វវោ”តិ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

បរិដ្ឋត្ថោ កាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អដ្ឋនត្ថោ កាថាវណ្ណនា

អសក្ខី វត អត្តានន្តិ អាយស្មតោ អដ្ឋនត្ថោស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្តបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ សីហាយោនិយំ និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ
អរញ្ញោ អញ្ញាតរស្មី វុក្ខមូលេ និសិន្នំ សត្តារំ ធិស្វា “អយំ ខោ ឥមស្មី កាលេ
សព្វសេដ្ឋោ បុរិសសីហោ”តិ បសន្នមាណសោ សុបុប្ផិតសាលសាខំ ភញ្ញិត្វា
សត្តារំ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តិ។ អដ្ឋនត្ថោស្ស នាម អហោសិ។ សោ

វិញ្ញាតំ បត្តោ និគណ្ឌោហិ កតបរិចយោ ហុត្វា “ឯវាហំ អមតំ អធិគមិស្សមី”តិ
វិវដ្តជ្ឈាសយតាយ ធម្មារកាលេយេវ និគណ្ឌោសុ បព្ពជិត្វា តត្ថ សារំ អលកន្តោ
សត្ត យមកថាជិហារិយំ ធិស្វា បជិលទ្ធីសន្នោ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ
អារតិក្វា នចិរស្សេវ អរហា អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេវ ១.១៤.៦០-
៦៥) -

“មិគរាជា តទា អាសី, អភិជាតោ សុកេសរី;
គិរិទុគ្គំ គវេសន្តោ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ។

“អយំ នុ ខោ មហាវីរោ, និព្វាបេតិ មហាជនំ;
យំនូនាហំ ឧទាសេយ្យំ, ទេវទេវំ នរាសកំ។

“សាខំ សាលស្ស ភក្ខិក្វា, សកោសំ បុប្ផមាហរី;
ឧបគន្ធាន សម្ពុទ្ធំ, អទាសី បុប្ផមុត្តមំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, បុប្ផនាទស្សិទំ ជលំ។

“ឥតោ ច នវមេ កប្បេ, វិរោចនសនាមកា;
តយោ អាសីសុ រាជានោ, ចក្កវត្ថី មហាព្វលា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អនុត្តរសុខាធិគមសម្ពុតេន បីតិវេគេន ឧទានំ
ឧទានេន្លោ -

៨៨.

“អសក្ខី វត អត្តានំ, ឧទ្ធាតុំ ឧទកា ថលំ;

វុយ្យមាណោ មហោយេវ, សទ្ធានិ បដិវិជ្ជហ"ន្តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ អសក្ខិន្តិ សក្កោសី។ វតាតិ វិម្ពយេ និចាតោ។ អតិវិម្ពយនិយញ្ចេតំ
យទិនំ សច្ចបដិវេជោ។ តេនាហា -

“តំ កឹមញ្ញាប, ភិក្ខុវេ, កតមំ នុ ខោ ទុក្ករតំ វា ទុរភិសម្ភវតំ វា, យំ
សត្តន្តា ភិក្ខុស្ស វាលស្ស កោជិយា កោជី បដិវិជ្ជយ្យា”តិអាទិ (សំ. និ.
៥.១១១៥)?

អត្តានន្តិ និយកជ្ឈត្តំ សន្ធាយ វេទនិ។ យោ ហិ បរោ ន ហោតិ សោ អត្តាតិ។
ឧទ្ធាតុន្តិ ឧទ្ធវិតុំ, “ឧទ្ធដ”ន្តិបិ ចាហោ។ ឧទកាតិ សំសារមហោយសម្ពាតា
ឧទកា។ ជលន្តិ និព្ពានជលំ។ វុយ្យមាណោ មហោយេវាតិ មហាណ្ណាវេ វុយ្យមាណោ
វិយ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា នាម គម្ពីរវិត្តតេ អប្បតិដ្ឋេ មហាតិ ឧទកោយេ
វេគសា វុយ្យមាណោ បុរិសោ កេនចិ អត្តកាមេន ឧបនីតំ ជិយាវិត្តសម្មន្នំ
ទទ្សនាវំ លភិក្ខា សុខេនេវ តតោ អត្តានំ ឧទ្ធវិតុំ សក្កុណោយ្យ ចារំ
ចាបុណោយ្យ, វេមេវាហំ សំសារមហោយេ កិលេសាភិសម្ពាវវេគេន
វុយ្យមាណោ សត្តារា ឧបនីតំ សមជីវិបស្សនុបេតំ អរិយមគ្គនាវំ លភិក្ខា តតោ
អត្តានំ ឧទ្ធវិតុំ និព្ពានជលំ បត្តំ អហោ អសក្ខិន្តិ។ យថា បន អសក្ខិ, តំ ទស្សេតុំ
“សទ្ធានិ បដិវិជ្ជហ”ន្តិ អាហា។ យស្មា អហំ ទុក្ខាធិនិ ចត្តារិ អរិយសទ្ធានិ
បរិញ្ញាបហានសច្ចិកិរិយាកាវនាបដិវេជេន បដិវិជ្ជី អរិយមគ្គញ្ញាណេន
អញ្ញាសី, តស្មា អសក្ខី វត អត្តានំ ឧទ្ធាតុំ ឧទកា ជលន្តិ យោជនា។

អដ្ឋនត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. (បឋម) នេវសកត្ថេតាថាវណ្ណានា

ឧត្តិស្តោ បង្គំបរិចារិ អាយស្មតោ ទេវសកត្តវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ សិខិស្ស ភកវតោ កាលេ ចារាវតយោនិយំ និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ បិយាលជលំ ឧបនេសិ។ សត្តា តស្ស
បសាទសំវឿនត្ថំ តំ បរិគុញ្ញិ។ សោ តេន អតិវិយ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា កាលេន
កាលំ ឧបសង្កមិត្វា វដ្ឋិត្វា ចិត្តំ បសាទេតិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តោ អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
អញ្ញតវស្ស មណ្ឌលិករញ្ញោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តោ តរុណាកាលេយេវ រដ្ឋេ
បតិដ្ឋិតោ រដ្ឋសុខមនុកវន្តោ វុទ្ធា សត្តារំ ឧបសង្កមិ, តស្ស សត្តា ធម្មំ
ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា សំវេគជាតោ រដ្ឋំ បហាយ បព្ពជិត្វា
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិវស្សេវ អវហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ
(អប. ខេវ ១.១៤.៦៦-៧២) -

“ចារាវតោ តទា អាសី, បរំ អនុបរោធកោ;
បញ្ញាវេ សេយ្យំ កប្បមិ, អវិទូវេ សិខិសត្តនោ។

“សាយំ ចាតញ្ចា បស្សមិ, ពុទ្ធិំ លោកគ្គនាយកំ;
ទេយ្យធម្មោ ច មេ នត្តិ, ទិបទិន្នស្ស តាទិនោ។

“បិយាលជលមាធាយ, អគមំ ពុទ្ធសន្តិកំ;
បដិគ្គហេសិ ភកវា, លោកដេជ្ឈោ នវាសកោ។

“តតោ បរំ ឧចាធាយ, បរិចារី វិនាយកំ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, តត្ថ កាលង្គតោ អហំ។

“ឯកត្តិសេ ឥតោ កប្ប, យំ ជលំ អទទី អហំ;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, ដលទានស្សីទំ ដលំ។

“ឥតោ បន្ទរសេ កប្ប, តយោ អាសុំ បិយាលីនោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពូលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា បហីនកិលេសបច្ចវេក្ខណាវសេន ឧប្បន្នសោមនស្សោ
ឧទានំ ឧទានេន្តោ -

៨៩.

“ឧត្តិល្អា បង្កបលិចា, ចាតាលា បរិវដ្ឋិតា;
មុត្តោ ឌីយា ច គន្ធា ច, សព្ពេ មាណវិសំហតា”តិ។ - កាចំ អភាសិ;

តត្ថ ឧត្តិល្អាតិ ឧត្តរិតា អតិក្កន្តា។ បង្កបលិចាតិ បង្កា ច បលិចា ច។
បង្កា វុច្ចតិ បកតិកទ្ធមោ។ “បលិចា”តិ គម្ពីរបុប្ផលោ មហាកទ្ធមោ។ ឥដ
បន បង្កាវិយាតិ បង្កា, កាមរាគោ អសុចិភាវាចាទនេន ចិត្តស្ស មក្ខនតោ។
បលិចាវិយាតិ បលិចា, បុត្តនារាទិវិសយោ ពហលោ ធន្តរាគោ វុត្តនយេន
សម្មក្ខនតោ ធុរុត្តរណតោ ច។ តេ មយា អនាគាមិមគ្គេន សព្ពសោ
អតិក្កន្តាតិ អាហ “ឧត្តិល្អា បង្កបលិចា”តិ។ ចាតាលាតិ ចាតាយាលន្តិ
ចាតាលា, មហាសមុទ្ធេ និទ្ទតរបទេសា។ កេចិ បន នាគភវំនំ “ចាតាល”ន្តិ
វេទន្តិ។ ឥដ បន អគាហធុរុត្តរណតោ ចាតាលាវិយាតិ ចាតាលា,
ទិដ្ឋិយោ។ តេ ច មយា បឋមមគ្គាធិគមេនេវ សព្ពថា វដ្ឋិតា សមុច្ឆន្នាតិ អាហ
“ចាតាលា បរិវដ្ឋិតា”តិ មុត្តោ ឌីយា ច គន្ធា ចាតិ កាមោយាទិឌីយតោ
អភិជ្ឈាកាយគន្ធាទិគន្ធតោ ច តេន តេន មគ្គេន មុត្តោ បរិមុត្តោ, បុន
អនភិកិរណាអគន្ធនវសេន អតិក្កន្តាតិ អត្តោ។ សព្ពេ មាណវិសំហតាតិ

នវីរិយាបិ មានា អគ្គមគ្គាធិគមេនវិសេសតោ សង្ឃាតំវិជានំ អាចាទិតា
សមុច្ឆិន្ទា “មានវិជា ហតា”តិ កេចិ បឋង្គិ, មានកោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។
“មានវិសា”តិ អបវេ, តេសំ បន មានវិសស្ស ទុក្ខស្ស ជលតោ មានវិសាតិ
អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

(បឋម) ទេវសភត្ថវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. សាមិទត្ថត្ថវគាថាវណ្ណានា

បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតាតិ អាយស្មតោ សាមិទត្ថត្ថវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ អត្ថទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ
និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញាតំ បត្តោ សត្តវិ បរិនិព្ពតេ តស្ស ជ្វេបេ បុប្ផេហិ ធម្មតិធម្មំ កត្វា
បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបំ បុញ្ញានិ
កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគេហោ អញ្ញាតវស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សាមិទត្ថត្ថវស្ស ឆាមំ អហោសិ។ សោ
អនុក្កមេនវិញ្ញាតំ បត្តោ ពុទ្ធានុការំ សុត្វា ឧចាសកេហិ សទ្ធិវិហារំ គតោ
សត្តារំ ធម្មំ ទេសេន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ឯកមន្តំ និសីទិ។ សត្តា តស្ស
អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា តថា ធម្មំ ទេសេសិ, យថា សទ្ធិំ បដិលភិ សំសារេ ច
សំវេគំ។ សោ បដិលទ្ធសន្ទោ សំវេគជាតោ បព្ពត្តិត្វា ព្រាហ្មណស្ស អបរិបក្កត្តា
កតិបយកាលំ អលសពហុលំ វិហាសិ។ បុន សត្តារា ធម្មទេសនាយ
សមុត្តេជិតាវិបស្សនាយ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា តត្ថ យុត្តប្បយុត្តោវិហារន្តោ
នចិវេនេវ អវហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៥.១-៤) -

“បរិនិព្ពតេ ភគវតិ, អត្ថទស្សីនវុត្តមេ;
ធម្មតិធម្មំ កាវេត្វា, ជ្វេបម្ពិ អភិរោបយី។

“កាលេន កាលមាគន្ធា, នមស្សី លោកនាយក;
បុប្ផធនំ កត្វាន, ធម្មត្ថំ អភិរោបយី។

“សត្តរសេ កប្បសតេ, ទេវវន្ទមការយី;
មនុស្សតំ ន គន្ធាមិ, ដូបបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ, ភវា សព្ពេ សម្មហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធម្មតា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

សោ អបរភាគេ ភិក្ខុហិ “កី តយា, អារុសោ, ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ
អធិគតោ”តិ បុដ្ឋោ សាសនស្ស និយ្យានិកភាវំ អត្ថនោ ច ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិ
តេសំ បវេទនោ អញ្ញាញាករណាវសេន -

៩០.

“បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា, តិដ្ឋន្តិ ជិន្នមូលកា;
វិក្ខិលោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតាតិ មយា ឥមេ បញ្ចបាទានក្ខន្ធា “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ
ទុក្ខំ, ន តតោ ភិយ្យេ”តិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ញាតាវិទិតា បដិវិដ្ឋា។
តិដ្ឋន្តិ ជិន្នមូលកាតិ តថា បរិញ្ញាតត្ថាយេវ មូលភូតស្ស សមុទយស្ស
សព្ពសោ បហំនត្ថា តេ ឥទានិ យាវ ចរិមកចិត្តនិរោធា តិដ្ឋន្តិ ជិន្នមូលកា,
ចរិមកចិត្តនិរោធន បន អប្បដិសន្ធិការំ និរុដ្ឋន្តិ។ តេនាហ - “វិក្ខិលោ
ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវោ”តិ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្ថាយេវ។

សាមិទត្តត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នវមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ទសមវគ្គោ

១. បរិបុណ្ណាកត្តត្រូវតាថាវណ្ណានា

នតថា មតំ សតវសន្តិ អាយស្មតោ បរិបុណ្ណាកត្តស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ ធម្មទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ
កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ សត្តិ បរិនិព្វតេ សត្តុ ចេតិយេ បុច្ឆាធិហិ
ឧឡារំ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវេសុ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ
កត្វា សុគតិសុយេវ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ កបិលវត្ថុស្មី សក្យរាជកុលេ
និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ បរិបុណ្ណវិភវតាយ បរិបុណ្ណាកោតិ បញ្ញាយិត្តុ។ សោ
វិភវសម្បជ្ជតាយ សត្តកាលំ សតវសំ នាម អាហារំ បរិភូញ្ញន្តោ សត្តុ
មិស្សកាហារបរិភោគំ សុត្វា “តាវ សុខុមាលោបិ ភគវា និព្វានសុខំ អបេក្ខិត្វា
យថា តថា យាបេតិ, កស្មា មយំ អាហារគិទ្ធា ហុត្វា អាហារសុទ្ធិកា ភវិស្សាម,
និព្វានសុខមេវ បន អម្ពេហិ បរិយេសិតត្ថ”ន្តិ សំសារេ ជាតសំវេកោ យវាវាសំ
បហាយ សត្តុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា ភគវតោ កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានេ
និយោជិតោ តត្ថ បតិជ្ឈាយ បដិលទ្ធុណានំ ចាទកំ កត្វាវិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១៥.៥-៩) -

“និព្វតេ លោកនាថម្ហិ, ធម្មទស្សីនវាសកេ;
អាហារេសី ធនត្ថម្ហំ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស ចេតិយេ។

“និស្ស័យ មាបយិត្យាន, ជូបសេដ្ឋីសមារហ៍;
ជាតិបុប្ផ គហេត្យាន, ជូបម្ពី អភិរោបយី។

“អហោ ពុទ្ធា អហោ ធម្មា, អហោ នោ សត្តុ សម្មា;
ទុក្ខតី ឆាតិជាឆាមិ, ជូបបូជាយិទំ ជលំ។

“ចតុន្ទ្រតិកោ កប្ប្យ, ជូបសីខសនាមកា;
សោឡសាសីសុ រាជាណា, ចក្កវត្ថុ មហាព្ភលា។

“កិលេសា ឈាមិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្យា ធម្ម ការពហុមាណន បីតិវេករិស្សដ្ឋំ ឧទានំ ឧទានេន្តោ
“ន តថា មតំ សតវស”ន្តិ កាចំ អភាសិ។

៩០. តត្ថ ន តថា មតំ សតវសំ, សុឆន្ទំ យំ មយដ្ឋ បរិកុត្តន្តិ តថាតិ តេន
បកាវេន។ មតន្តិ អភិមតំ។ សតវសន្តិ សតវសភោជនំ “សតវសភោជនំ នាម
សតចាកសប្បិអាធិហិ អភិសម្ព័តំ ភោជន”ន្តិ វេទន្តិ។ អថ វា អនេកត្ថោ
សតសន្តោ “សតសោ សហស្សសោ”តិអាធិសុ វិយ។ តស្មា យំ ភោជនំ
អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ញនំ, តំ អនេកវសតាយ “សតវស”ន្តិ វុច្ចតិ,
នាធាវសភោជនន្តិ អត្ថោ។ សុឆា ឯវ អន្តំ សុឆាភោជនំ នេវានំ អាហារោ។ យំ
មយដ្ឋ បរិកុត្តន្តិ យំ មយា អដ្ឋ អនុកុត្តំ។ “យំ មយា បរិកុត្ត”ន្តិ ច ឥទំ “សតវសំ
សុឆន្ទ”ន្តិ ឯត្ថាបិ យោជេតព្ពំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យំ មយា អដ្ឋ ឯតវហិ
និរោធសមាបត្តិសមាបដ្ឋនវសេន ជលសមាបត្តិសមាបដ្ឋនវសេន ច អច្ឆន្តមេវ
សន្តំ បណីតំ និព្វានសុខំ បរិកុត្តិយមានំ, តំ យថា មតំ អភិមតំ សម្ភារីតំ តថា
រាជកាលេ មយា បរិកុត្តំ សតវសភោជនំ នេវត្ថកាវេ បរិកុត្តំ សុឆន្ទញ្ច ន មតំ
នាភិមតំ។ កស្មា? ឥទញ្ញិ អរិយនិសេវិតំ និរាមិសំ កិលេសានំ អវត្តភូតំ, តំ បន

បុព្វជនសេរីតំ សាមិសំ កិលេសានំ វត្តភូតំ, តំ ឥមស្ស សង្ខម្មិ កលម្មិ
កលភាគម្មិ ន ឧបេតិទី។ ឥទានិ “យំ មយដ្ឋ បរិភុត្ត”ន្តិ វត្តធម្មំ ទេសេន្តោ
អបរិមិតទស្សីនា គោតមេន, ពុទ្ធន សុទេសិតោ ធម្មោ”តិ អាហ។ តស្សត្ថោ -
អបរិមិតំ អបរិច្ឆិន្ធ�ំ ឧប្បាទវយាភាវតោ សន្តំ អសង្ខតធាតុំ សយម្ពញ្ញាលោន
បស្សី, អបរិមិតស្ស អនន្តាបរិមេយ្យស្ស ព្រេយ្យស្ស ទស្សវីតិ តេន
អបរិមិតទស្សីនា គោតមគោត្តន សម្មាសម្ពុទ្ធន “ខយំ វិរាគំ អមតំ
បណ្ឌិត”ន្តិ (ឧ. ចា. ៦.៤; សុ. និ. ២២៧) ច “មទនិម្មទនោ បិចាសវិនយោ” (អ. និ.
៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០) “សព្ពសង្ខារសមថោ”តិ (អ. និ. ៥.១៤០; ១០.៦) ច អាទិនា សុដ្ឋុ
ទេសិតោ ធម្មោ, និព្វានំ មយា អដ្ឋ បរិភុត្តន្តិ យោជនា។

បរិបុណ្ណាកត្តរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វិជយត្តរកាថាវណ្ណានា

យស្សាសវា បរិក្ខណាតិ អាយស្មតោ វិជយត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ បិយទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ
វិភវសម្បន្នេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ សត្តិ បរិនិព្ពតេ តស្ស ជូបស្ស
រតនខចិតំ វេទិកំ កាវេត្វា តត្ថ ឧឡារំ វេទិកាមហំ កាវេសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន អនេកសតេ អត្តភាវេ មណីឱកាសេន វិចរិ។ ឯវំ ទេវមនុស្សេសុ
សំសរេន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ, វិជយោតិស្ស
នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និប្ពត្តិ គតោ តាបសបព្ពដ្ឋំ
បព្ពជិត្វា អរញ្ញាយតនេ ឈានលាភី ហុត្វា វិហារេន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា
ឧប្បន្នប្បសាទោ សត្តុ សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា សត្តារំ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។
តស្ស សត្តោ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វត្ថុ អបទានេ (អប. ខេវ ១.១៥.១០-១៤) -

“និព្វតេ លោកនាថម្ហិ, បិយទស្សីនុត្តមេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, មុត្តាវេទិមកាសហំ។

“មណីហិ បរិវារេត្វា, អកាសី វេទិមុត្តម៌;
វេទិកាយ មហំ កត្វា, តត្ថ កាលន្តតោ អហំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណសំ;
មណី ធាវេន្តិ អាគាសេ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ជលំ។

“សោឡសិតោ កប្បសតេ, មណីប្បភាសនាមកា;
ធន្តិសាសីសុ រាជានោ, ចក្កវត្ថុ មហាពូលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ចំ ព្យាករោន្តោ “យស្សាសវា បរិក្ខិណា”តិ កាថំ
អកាសិ។

៩២. តត្ថ យស្សាសវា បរិក្ខិណាតិ យស្ស ឧត្តមបុគ្គលស្ស
កាមាសវាធម្មោ ចត្តារោ អាសវា សព្ពសោ ជីណា អរិយមគ្គេន ខេបិតា។
អាហារេ ច អនិស្សិតោតិ យោ ច អាហារេ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយេហិ អនិស្សិតោ
អគធិតោ អនុជ្ឈាបន្នោ, និទស្សនមត្តំ, អាហារសីសេនេត្ថ ចត្តារោបិ បច្ចយា
គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បច្ចយបរិយាយោ វា ឥធម អាហារ-សន្នោ វេទិតព្ពោ។
“សុញ្ញតោ អនិមិត្តោ ចា”តិ ឯត្ថ អប្បណិហិតវិមោក្ខាបិ គហិតោយេវ,
តីណិបិ ចេតានិ និព្វានស្សេវ នាមានិ។ និព្វានព្វំ រាគាទីនំ អភាវេន សុញ្ញំ,
តេហិ វិមុត្តព្វាតិ សុញ្ញតវិមោក្ខា, តថា រាគាទិនិមិត្តាភាវេន
សម្ពារនិមិត្តាភាវេន ច អនិមិត្តំ, តេហិ វិមុត្តព្វាតិ អនិមិត្តវិមោក្ខា,
រាគាទិបណីជនំ អភាវេន អប្បណិហិតំ, តេហិ វិមុត្តព្វាតិ អប្បណិហិតោ

វិមោក្ខាតិ វុច្ចតិ។ ដលសមាបត្តិវសេន តំ អារម្មណំ កត្វាវិហារន្តស្ស អយម្បិ
តិវិជោវិមោក្ខាយស្ស គោចរោ, អាកាសេវ សកុណ្ឌំ, បទំ តស្ស ទុរន្ទយន្តិ
យថា អាកាសេ គច្ឆន្តំ សកុណ្ឌំ “ឥមស្មី ហំនេ ចាទេហិ អក្កមិត្វា គតា,
ឥទំ ហំនំ ឧរេន បហរិត្វា គតា, ឥទំ សីសេន, ឥទំ បក្ខេហិ” តិ ន សក្កា ញាតុ,
ឯវមេវ ឯវរូបស្ស ភិក្ខុនោ “និរយបទាទីសុ ឥមិនា នាម បទេន គតោ” តិ
ញាបេតុញ្ច ន សក្កាតិ។

វិជយត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ឯវកត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ទុក្ខា កាមា ឯវកាតិ អាយស្មតោ ឯវកត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ សត្តុ កិញ្ចិ ធាតព្ពយុត្តកំ អលភន្តោ “ហន្តាហំ
កាយសារំ បុញ្ញំ ករិស្សមី” តិ សត្តុ គមនមគ្គំ សោធម្មត្វា សមំ អកាសិ។ សត្តា
តេន តថាកតំ មគ្គំ បដិបន្និ។ សោ តត្ថ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ វន្តិត្វា
អញ្ចលី បគ្គយ្ហ បសន្នចិត្តោ យាវ ទស្សនុបចារសមតិក្កមា ពុទ្ធារម្មណំ បីតិ
អវិជហន្តោ អជ្ឈាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តោ អបរាបរំ
បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ
សម្ពាវនីយស្ស កុដ្ឋម្ពិយស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ឯវកោតិស្ស នាមំ អហោសិ
អភិរូចោ ទស្សនីយោ ចាសាធិកោ ឥតិកត្តព្ពតាសុ បរមេន វេយ្យត្តិយេន
សមន្នាគតោ។ តស្ស មាតាបិតរោ កុលេន រូបេន អាចារេន វ័យេន
កោសល្លេន ច អនុច្ឆរិកំ ធារិកំ អានេត្វា វិវាហកម្មំ អកំសុ។ សោ តាយ សទ្ធិ
សំវាសេន គេហេ វសន្តោ បច្ឆិមភវិកត្តា កេនចិទេវ សំវេគវត្ថុនា សំសារេ

សំរឹត្តមានសោ សត្វ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពដិ, តស្ស សត្តា
កម្មជ្ជានំ អនាសិ។ សោ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា កតិបយទិវសាតិក្កមេន
ឧក្កណ្ណាភិក្ខុតោ វិហាសិ។ អថ សត្តា តស្ស ចិត្តប្បវត្តី ញត្វា ឱវាទវសេន
“ទុក្ខា កាមា ឯវកា”តិ កាថំ អភាសិ។ សោ តំ សុត្វា “អយុត្តំ មយា កតំ,
យោហំ ឯវុបស្ស សត្វ សន្តិកេ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា តំ វិស្សន្ទេន្តោ
មិច្ឆាវិតក្កតហុលោ វិហាសិ”ន្តិ សំវេគជាតោ វិបស្សនាយ យុត្តប្បយុត្តោ
នចិរស្សវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៥.៣២-៣៦) -

“ទុត្តវិទ្យាន នទិកំ, វនំ គន្ធាតិ ចក្កមា;
តមទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធំ, សិទ្ធត្ថំ វរលក្ខណំ។

“កុទាលបិដកមាធាយ, សមំ កត្វាន តំ បថំ;
សត្តារំ អភិវាទេត្វា, សកំ ចិត្តំ បសាទយី។

“ចតុន្ទវុតិកោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, មគ្គទានស្សិទំ ជលំ។

“សត្តបញ្ញាសកប្បម្ពិ, ឯកោ អាសី ជនាធិថោ;
នាមេន សុប្បពុទ្ធាតិ, នាយកោ សោ និស្សរោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហា បន ហុត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

៩៣.

“ទុក្ខា កាមា ឯវក, ន សុខា កាមា ឯវក;
យោ កាមេ កាមយតិ, ទុក្ខំ សោ កាមយតិ ឯវក;

យោ កាមេ ន កាមយតិ, ទុក្ខំ សោ ន កាមយតិ វរកា”តិ។ -

តមេវ ភគវតា វុត្តកាថំ បច្ចុដាហាសិ។

តត្ថ ទុក្ខា កាមាតិ ឥមេ វុត្តកាមកិលេសកាមា ទុក្ខវុត្តតាយ
វិបរិណាមទុក្ខសំសារទុក្ខសភាវតោ ច, ទុក្ខា ទុក្ខមា ទុក្ខនិព្វត្តិកា។
វុត្តញ្ញោតំ - “អប្បស្សនា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុចាយាសា, អាទីនវោ វុត្ត
ភិយ្យោ”តិអាទិ (ចាចិ. ៤១៧; ម. និ. ១.២៣៤)។ វរកាតិ បឋមំ តាវ ភគវា តំ
អាលបតិ, បន្ទា បន ថេរោ អត្តានំ នាមេន កថេសិ។ ន សុខា កាមាតិ កាមា
នាមេតេ ជានន្តស្ស សុខា ន ហោន្តិ, អជានន្តស្ស បន សុខតោ ឧបជ្ឈហន្តិ។
យថាហ - “យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្គ, ទុក្ខមទ្គក្ខិ សល្លតោ”តិអាទិ (សំ. និ.
៤.២៥៣; ឥតិវុ. ៥៣; ថេរគា. ៩៨៦)។ យោ កាមេ កាមយតិ, ទុក្ខំ សោ
កាមយតិ តិ យោ សត្តោ កិលេសកាមេន វុត្តកាមេ កាមយតិ, តស្ស តំ
កាមនំ សម្មតិ សបរិឡាហតាយ, អាយតី អចាយទុក្ខហេតុតាយ ច
វដ្តទុក្ខហេតុតាយ ច ទុក្ខំ។ វុត្តកាមា បន ទុក្ខស្ស វុត្តភូតា។ ឥតិ សោ
ទុក្ខសភាវំ ទុក្ខនិមិត្តំ ទុក្ខវុត្តញ្ច កាមយតិ តិ វុត្តោ។ ឥតវំ បដិបក្ខវសេន
តមេវត្ថំ ញាបេតុំ វុត្ថំ, តស្មា តស្សត្ថោ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតញ្ញោ។

វរកត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. មេត្តជិត្តេវតាថាវណ្ណានា

នមោ ហិ តស្ស ភគវតោតិ អាយស្មតោ មេត្តជិត្តេវស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោ កិវ អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វា
វិញ្ញាតំ បត្តោ សាសនេ អភិប្បសន្នោ ហុត្វា ពោធិវុក្ខស្ស ឥដ្ឋកាហិ វេទិកំ
ចិនិត្វា សុធាបរិកម្មំ ការេសិ។ សត្តា តស្ស អនុមោទនំ អកាសិ។ សោ តេន

បុញ្ញកម្មន ទេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សសុ
 សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ មគធ្វរេជ្ជេ អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា
 និព្វត្តិ, មេត្តជីតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ កាមេសុ អាទិនំ ទិស្វា
 តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេវិហារន្តោ ពុទ្ធប្បទំ សុត្វា បុព្វហេតុនា
 ចោទិយមាណោ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា បវត្តិនិវត្តិយោ អារព្ព បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា សត្តារា
 បញ្ញេវិស្សជ្ជិតេ បដិលទ្ធសទ្វោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ
 ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៥.២៦-៣១) -

“អនោមទស្សីមុនិនោ, ពោធិវេទិមកាសហំ;
 សុឆាយ បិណ្ឌំ ទត្វាន, ចាណិកម្ពំ អកាសហំ។

“ទិស្វា តំ សុកតំ កម្ពំ, អនោមទស្សី នវុត្តមោ;
 ភិក្ខុសង្ឃេ បិតោ សត្តោ, ឥមា គាថា អកាសថ។

“ឥមីនា សុធកម្មេន, ចេតនាបណីជីហិ ច;
 សម្បត្តិ អនុកោត្វាន, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតិ។

“បសន្នមុខវណ្ណាម្ហិ, ឯកគ្រោ សុសមាហិតោ;
 ធារេមិ អន្តិមំ ទេហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ។

“ឥតោ កប្បសតេ អាសី, បរិបុណ្ណោ អន្ធនកេ;
 រាជា សព្វយនោ នាម, ចក្កវត្ថី មហាព្ពលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
 អរហត្តំ បន បត្វា សត្តារំ ថោមេន្តោ -

“នមោ ហិ តស្ស ភគវតោ, សក្យបុត្តស្ស សិរីមតោ;
តេជាយំ អគ្គប្បត្តេន, អគ្គធម្មោ សុទេសិតោ” តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ នមោតិ នមក្ការោ។ ហិតិ និចាតមត្តំ។ តស្សាតិ យោ សោ ភគវា
សមត្តិសចារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភព្វិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ
អភិសម្ពុទ្ធោ, សក្យរាជស្ស បុត្តោតិ សក្យបុត្តោ។ អនញ្ញាសាធារណាយ
បុញ្ញសម្មត្តិយា ច សម្មាវិតោ ឧត្តមាយ រូបកាយសិរិយា ធម្មកាយសិរិយា ច
សមន្មាគតត្តា សិរីមា, តស្ស ភគវតោ សក្យបុត្តស្ស សិរីមតោ នមោ អត្ថ, តំ
នមាមីតិ អត្ថោ។ តេជាតិ តេន ភគវតោ។ អយន្តិ តស្ស ធម្មស្ស អត្ថនោ
បច្ចក្ខតាយ វេទិតិ។ អគ្គប្បត្តេនាតិ អគ្គំ សព្ពញ្ញតំ, សព្ពេហិ វា គុណេហិ
អគ្គការំ សេដ្ឋការំ បត្តេន។ អគ្គធម្មោតិ អត្ថោ ឧត្តមោ នវិវិជលោកុត្តរោ ធម្មោ
សុដ្ឋ អវិបរីតំ ទេសិតោ បវេទិតោតិ។

មេត្តជិត្តេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. ចក្ខុចាលត្តេតាថាវណ្ណានា

អន្ទោហំ ហតនេត្តោស្មីតិ អាយស្មតោ ចក្ខុចាលត្តេស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? សោមិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោត្តោ
សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ភគវតិ
បរិនិព្ពតេ ជួបមហោ កយិរមាណេ ឧមាបុប្ផំ គហេត្វា ជួបំ បូជេសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សសុ
សំសរត្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ មហាសុវណ្ណាស្ស នាម កុដ្ឋម្ហិកស្ស
បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, តស្ស ចាលោតិ នាមមកំសុ។ មាតា តស្ស អាធារិត្វា
បរិធារិត្វា វិចរណាកាលេ អញ្ចំ បុត្តំ លភិ។ តស្ស មាតាបិតរោ ជូឡ្យចាលោតិ

នាម កត្វា ឥតរំ មហាចាលោតិ វោហរីសុ។ អថ តេ វយប្បត្តេ យរពន្ធនេន
ពន្ធិសុ។ តស្មី សមយេ សត្តា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ។ តត្ថ មហាចាលោ
ជេតវនំ គច្ឆន្តេហិ ឧទាសកេហិ សទ្ធិវិហារំ គន្ធា សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា
បជិលទ្ធសន្នោ កុដុម្ពការំ កនិជ្ជភាតិកស្សេវ ភារំ កត្វា សយំ បព្ពជិត្វា
លទ្ធិបសម្បទោ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ សន្តិកេ បញ្ចវស្សានិ វសិត្វា វុជ្ជវស្សោ
បវារេត្វា សត្តុ សន្តិកេ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា សជ្ជិមត្តេ សហាយភិក្ខុ លភិត្វា
តេហិ សទ្ធិ ភាវនានុកូលំ វសនជ្ជានំ បរិយេសន្តោ អញ្ញាតំ បច្ចន្តតាមំ
និស្សាយ តាមវាសិកេហិ ឧទាសកេហិ កាវេត្វា ទិន្នាយ អរញ្ញាយតនេ
បណ្ណាសាលាយ វសន្តោ សមណធម្មំ ករោតិ។ តស្ស អក្ខិរោគោ ឧប្បន្នោ។
វេជ្ជោ ភេសន្តំ សម្បទេត្វា អនាសិ។ សោ វេជ្ជេន វុត្តវិធានំ ន បជិបន្តិ។ តេនស្ស
រោគោ វុឡិ។ សោ “អក្ខិរោគវុបសមនតោ កិលេសរោគវុបសមនមេវ មយ្ហំ
វរ”ន្តិ អក្ខិរោគំ អជ្ឈុបេត្តិត្វា វិបស្សនាយយេវ យុត្តប្បយុត្តោ អហោសិ។
តស្ស ភាវនំ ឧស្សក្កាបេន្តស្ស អបុព្វំ អចរិមំ អក្ខិនិ ចេវ កិលេសា ច ភិក្ខីសុ។
សោ សុត្វាវិបស្សកោ អរហា អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១៥.២១-២៥) -

“និព្វតេ លោកមហិតេ, អាហុតីនំ បជិត្តហេ;
សិទ្ធត្ថម្ហិ ភគវតិ, មហាជ្វបមហោ អហុ។

“មហេ បវត្ថមាធម្ហិ, សិទ្ធត្ថស្ស មហោសិនោ;
ឧមាបុប្ផំ គហេត្វាន, ជ្វបម្ហិ អភិរោបយី។

“ចតុន្ទវតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជ្វបប្បជាយិទំ ជលំ។

“ឥតោ ច នវមេ កប្ប, សោមនេវសនាមកា;
បញ្ចាសីតិសុ រាជាណា, ចក្កវត្ថិ មហាពុលា។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ ថេវេ អក្ខិរោគេនវិហារេ ឱហីនេ កាមំ បិណ្ណាយ គតេ ភិក្ខុ ទិស្វា
ឧចាសកា “កស្មា ថេរោ នាគតោ”តិ បុច្ឆិត្វា តមត្ថំ សុត្វា សោកាភិក្ខុតា
បិណ្ណាចាតំ ឧបនេត្វា, “ភន្តេ, កិញ្ចិ មា ចិន្តយិត្ត, ឥនាទិ មយមេវ បិណ្ណាចាតំ
អានេត្វា ឧបជ្ឈហីស្សរាមា”តិ តថា ករោន្តិ។ ភិក្ខុ ថេវស្ស ឱវាទេ ឋិត្វា នចិវស្សេវ
អរហត្ថំ បត្វា វុជ្ឈវស្ស បវាវេត្វា, “សត្តារំ វន្តិតុំ សាវត្ថិ គមិស្សម, ភន្តេ”តិ
អាហំសុ។ ថេរោ, “អហំ ឧពុលោ អចក្កុកោ, មគ្គោ ច សឧបទ្ធពោ, មយា សទ្ធិ
គច្ឆន្តានំ តុម្ហាកំ បរិស្សយោ ភរិស្សតិ, តុម្ហេ បឋមំ គច្ឆថ, គន្ធា សត្តារំ
មហាថេវេ ច មម វន្តនាយ វន្តថ, ចូឡ្យចាលស្ស មម បវត្ថិ កថេត្វា កញ្ចិ បុរិសំ
បេសេយ្យថា”តិ អាហា។ តេ បុនបិ យាចិត្វា គមនំ អលភន្តា “សាធ្វ”តិ
បដិស្សណីត្វា សេនាសនំ សំសាមេត្វា ឧចាសកេ អាបុច្ឆិត្វា អនុក្កមេន
ជេតវនំ គន្ធា សត្តារំ មហាថេវេ ច តស្ស វន្តនាយ វន្តិត្វា ទុតិយទិវសេ
សាវត្ថិយំ បិណ្ណាយ ចរិត្វា ចូឡ្យចាលស្ស តំ បវត្ថិ វត្វា តេន “អយំ, ភន្តេ, មយ្ហំ
ភាគិនេយ្យោ ចាលិតោ នាម, ឥមំ បេសិស្សមី”តិ វុត្ថេ, “មគ្គោ សបរិស្សយោ, ន
សក្កា ឯកេន គហដ្ឋេន គន្ធី, តស្មា បញ្ចាជេតញ្ចោ”តិ តំ បញ្ចាជេត្វា បេសេសុំ។
សោ អនុក្កមេន ថេវស្ស សន្តិកំ គន្ធា អត្តានំ តស្ស ឱរោចេត្វា តំ គហេត្វា
អាគច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អញ្ញាតវស្ស កាមស្ស សាមន្តា អវញ្ញជ្ជានេ ឯកិស្ស
កជ្ឈហារិយា កាយន្តិយា សទ្ធី សុត្វា បដិពទ្ធិចិត្តោ ហុត្វា យជ្ជិកោជីវិស្សន្តេត្វា
“តិជ្ជថ, ភន្តេ, មុហុត្ថំ យាវាហំ អាគច្ឆាមី”តិ វត្វា តស្ស សន្តិកំ គន្ធា តត្ថ
សីលវិបត្តិ ចាបុណី។ ថេរោ ឥនាទិមេវ ឥត្តិយា គីតសន្តោ សុតោ, សាមណោរោ
ច ចិរាយតិ, ទូន សីលវិបត្តិ បត្តោ ភរិស្សតិ”តិ ចិន្តេសិ។ សោបិ អាគន្ធា

“គន្ធាម, កន្តេ” តិ អាហា។ យេវេ “កី ចាចោ ជាតោសី” តិ បុច្ឆិ។ សាមណោរោ
តុណ្ហី ហុត្វា បុន បុច្ឆិតោបិ ន កថេសី។ យេវេ “តាធិសេន ចាបេន មយ្ហំ
យជ្ជិកហណាកិច្ចំ នត្ថិ, កច្ឆ ត្វ” តិ វត្វា បុន តេន “ពហុបរិស្សយោ មគ្គោ, តុម្ពេ
ច អន្ធា, កថំ គមិស្សថា” តិ វុត្តេ “ពាល ឥធរេ មេ និបទ្ធិត្វា មវន្តស្សបិ អបរាបរំ
បរិវត្តន្តស្សបិ តាធិសេន គមនំ នាម នត្ថិ” តិ ឥមមត្ថំ ទស្សន្តោ -

៩៥.

“អន្ធាហំ ហតនេត្តាស្មី, កន្តារទ្វានបក្ខន្ធា;
សយមាឆោបិ គច្ឆិស្សំ, ន សហាយេន ចាបេនា” តិ។ - កាថំ អភាសិត្ត;

តត្ថ អន្ធាតិ ចក្កុវិកលោ។ ហតនេត្តាតិ វិនជ្ជចក្កកោ, តេន
“បយោគរិបត្តិវសេនាហំ ឧបហតនេត្តតាយ អន្ធា, ន ជច្ឆន្ទភាវេនា” តិ
យថាវុត្ថំ អន្ធាការំ វិសេសេតិ។ អថ វា “អន្ធា” តិ ឥទំ “អន្ធា ជិណ្ឌោ មាតាបិតារោ
ចោសេតិ” តិ អាធិសុ (ម. និ. ២.២៨៨) វិយ មំសចក្កុវេកល្លធិបនំ, “សព្ពេបិមេ
បរិញ្ញាជកា អន្ធា អចក្កកា” (ឧទា. ៥៤) “អន្ធា ឯកចក្កុ ទ្វិចក្កុ” តិ អាធិសុ (អ. និ.
៣.២៩) វិយ ន បញ្ញាចក្កុវេកល្លធិបនន្តិ ទស្សតុំ “ហតនេត្តាស្មី” តិ វុត្ថំ, តេន
មុឡមេវ អន្ធាការំ ទស្សតិ។ កន្តារទ្វានបក្ខន្ធាតិ កន្តារេ វិវេទនីយមគ្គំ
អនុបរិដ្ឋោ, ន ជាតិកន្តារាធិកហនំ សំសារទ្វានំ បដិបន្នោតិ អធិប្បាយោ។
តាធិសញ្ញា កន្តារទ្វានំ អយំ យេវេ សមតិក្កមិត្វា បិតោ, សយមាឆោបិតិ
សយន្តោបិ, ចាទេសុ អវហន្តេសុ ឧវេន ជណ្ឌកាហិ ច ភូមិយំ សំសរន្តោ
បរិវត្តន្តោបិ គច្ឆេយ្យំ។ ន សហាយេន ចាបេនាតិ តាធិសេន ចាបបុគ្គលេន
សហាយភូតេន សទ្ធិំ ន គច្ឆិស្សន្តិ យោជនា។ តំ សុត្វា ឥតរោ សំវេគជាតោ
“ភារិយំ វត មយា សាហាសិកកម្មំ កត” តិ ពាហា បគ្គយ្ហ កន្តន្តោ វេនសណ្ឋំ
បក្ខន្ធា ច អហោសិ។ អថ ថេរស្ស សីលតេជេន បណ្ឌកម្ពលសីលាសនំ

ឧណ្ណាការំ ទស្សេសី។ តេន សក្កោ តំ ការណំ ញាត្វា ថេរស្ស សន្តិកំ កត្វា
សាវត្ថិតាមិបុរិសំ វិយ អត្តានំ ញាបេត្វា យជ្ជិកោជី គណ្ណោ មគ្គំ សន្តិមិត្វា
តទហោវ សាយន្តេ សាវត្ថិយំ ថេរំ នេត្វា តត្ថ ជេតវនេ ចូឡចាលិតេន
ការីតាយ បណ្ណាសាលាយ ជលកេ និសីទាបេត្វា តស្ស សហាយវណ្ណេន
ថេរស្ស អាគតការំ ជាតាបេត្វា បក្កាមិ; ចូឡចាលិតោមិ តំ យាវជីវំ សក្កច្ចំ
ឧបជ្ជាសីតិ។

ចក្ខុចាលត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ឧណ្ណាសុមនត្ថេវកាថាវណ្ណានា

ឯកបុប្ផំ ចជិត្វានាតិ អាយស្មតោ ឧណ្ណាសុមនត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្តោ
សត្តិវិ បរិនិព្ពតេ តស្ស ចូបស្ស សមន្តតោ ចន្ទនវេទិកាយ បរិក្ខិមិត្វា មហាន្តំ
បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ ឧឡារំ សម្បត្តិ អនុភវន្តោ
កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ កុដុម្ពិកកុលេ និព្ពត្តោ សត្តិវិ បរិនិព្ពតេ
កនកដូបំ ឧទ្ទិស្ស រញ្ញា បុប្ផបូជាយ កយិរមាឆាយ បុច្ឆានិ អលភន្តោ ឯកំ
ឧណ្ណាសុមនបុប្ផំ ទិស្វា មហតា មូលេន តំ កិណិត្វា គណ្ណោ ចេតិយេ បូជំ
ករោន្តោ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ ឧប្បាទេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តិត្វា អសីតិ វស្សកោជិយោ សគ្គសុខំ អនុភវិត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ចារាយំ
មល្លរាជកុលេ និព្ពត្តិ។ តស្ស ជាតកាលេ គេហោ ឧណ្ណាសក្ខរា សុមនបុច្ឆានិ ច
ឧប្បន្នានិ អហោសុំ។ តេនស្ស ឧណ្ណាសុមនោតិ នាមមកំសុ។ សោ វិញ្ញាតំ បត្តោ
ភគវតិ ចារាយំ ចុន្ទស្ស អម្ពវនេ វិហារន្តេ ឧបសម្ព័មិត្វា ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធិសន្ធា បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ១.១៥.១៥-២០) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, លោកដេដ្ឋា នរាសកោ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធវា, សម្ពុទ្ធវា បរិនិព្វតោ។

“និព្វតេ ច មហាវីរេ, ដូចោវិត្តារិកោ អហុ;
ទូរតោ ឧបជ្ឈន្តិ, ធាតុកេហាវុត្តមេ។

“បសន្នចិត្តោ, សុមនោ, អកំ ចន្ទនវេទិកំ;
ទិស្សតិ ដូបខន្ធវា ច, ដូចានុច្ឆរិកោ តទា។

“ភវេ និព្វត្តមានម្ហិ, ទេវត្ត អថ មាណសេ;
ឌីមត្តំ មេ ន បស្សមិ, បុព្វកម្មស្សីទំ ជលំ។

“បញ្ចទសកប្បសតេ, ឥតោ អដ្ឋជនា អហំ;
សព្វេ សមត្តនាមា តេ ចក្កវត្តិ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បទ្វា អត្ថនោ បុរិមជាតិ អនុស្សវន្តោ តត្ថ អត្ថនោ
សុមនបុប្ផបរិច្ឆាគស្ស សគ្គសម្មត្តិនិមិត្តកំ និព្វានូបនិស្សយតព្វា ទិស្វា
ឧទានវសេន តមត្តំ បកាសេន្តោ -

៩៦.

“ឯកបុប្ផំ ចជិត្វាន, អសីតិ វស្សកោជិយោ;
សគ្គេសុ បរិចារេត្វា, សេសកេនម្ហិ និព្វតោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ ឯកបុប្ផន្តិ ឯកំ កុសុមំ, តំ បន ឥធន សុមនបុប្ផំ អធិប្បេតំ។ ចជិត្វានាតិ
សត្តុ ដូបប្បជាករណាវសេន បរិច្ឆជិត្វា បរិច្ឆាគហេតុ។ អសីតិ
វស្សកោជិយោតិ មនុស្សគណនាយ វស្សានំ អសីតិ កោជិយោ,

អច្ឆន្តសំយោគ ចេតំ ឧបយោគវចនំ, ឥន្ទញ្ច ធនុ កាមសគ្គេសុ ទុតិយេ
អបរាបរុប្បត្តិវសេន វុត្តន្តិ វេទិតតំ។ តស្មា សគ្គេសូតិ តាវតីសសម្ពាត
សគ្គលោកេ, បុនប្បនំ ឧប្បជ្ឈនវសេន ហេតុ ពហុវចនំ។ បរិចារេត្វាតិ រូបាទីសុ
អារម្មណេសុ ឥន្ទ្រិយានិ បរិចារេត្វា សុខំ អនុភវិត្វា, ទេវច្ឆរាហិ វា អត្តានំ
បរិចារេត្វា ឧបជ្ឈាបេត្វា។ សេសកេនម្ហិ និព្ពតោតិ បុប្ផបូជាយ វសេន
បវត្តកុសលចេតនាសុ ភវសម្បត្តិ ធាយកកម្មតោ សេសេន យំ តត្ថ
វិវដ្តបនិស្សយភូតំ, តំ សន្ធាយ វេទិតិ។ ពហុ ហិ តត្ថ បុញ្ញាបរវសេន បវត្តា
ចេតនា។ សេសកេនាតិ វា តស្សេវ កម្មស្ស វិចាការសេសេន
អបរិក្ខិណោយេវ តស្មី កម្មវិចាកេ និព្ពតោ អម្ហិ, កិលេសបរិនិព្ពានេន
បរិនិព្ពតោស្មិ។ ឯតេន យស្មី អត្តភាវេ វត្វា អត្តនា អរហត្តំ សច្ចិកតំ, សោមិ
ចរិមត្តភាវោ តស្ស កម្មវិចាកោតិ ទស្សេតិ។ យាទិសំ សន្ធាយ អញ្ញត្ថាបិ
“តស្សេវ កម្មស្ស វិចាការសេសេនា”តិ (ចារា. ២២៨; សំ. និ. ១.១៣១) វុត្តំ។

ខណ្ឌសុមនត្ថវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. តិស្សត្ថវគាថាវណ្ណានា

ហិត្វា សតបលំ កំសន្តិ អាយស្មតោ តិស្សត្ថវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្ហិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេរិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ
យានការកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
ចន្ទនខណ្ឌេន ជលកំ កត្វា ភគវតោ ឧបនាមេសិ, តញ្ច ភគវា បរិភុញ្ញិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ
សំសរត្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រោវុនគរេ រាជកុលេ និព្ពត្តិ។ សោ វយប្បត្តោ បិវតិ
កាលដ្ឋតេ រដ្ឋេ បតិដ្ឋិតោ ពិម្ពិសារវញ្ញោ អទិដ្ឋសហាយោ ហុត្វា តស្ស
មណិមុត្តាវត្តាទីនិ បណ្ណាការាវនិ បេសេសិ។ តស្ស រាជា ពិម្ពិសារោ បុញ្ញវន្តតំ

សុត្វា បដិចារកតំ បេសេន្តោ ចិត្តបដេ ពុទ្ធចរិតំ សុវណ្ណបដ្ឋេ ច បដិច្ចសមុប្បាទំ
លិខាបេត្វា បេសេសិ។ សោ តំ ទិស្វា បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការតាយ
បដិមភវិកតាយ ច ចិត្តបដេ ទស្សន្តំ ពុទ្ធចរិតំ សុវណ្ណបដ្ឋកេ លិខិតំ
បដិច្ចសមុប្បាទក្នុងមញ្ញ ឡើយកេត្វា បវត្តិនិវត្តិយោ សល្លកេត្វា សាសនក្នុងម
ហធម្មេ ឋបេត្វា សញ្ញាតសំវេតោ “ធិដ្ឋោ មយា ភគវតោ វេសោ,
សាសនក្នុងមោ ច ឯកបទេសេន ញាតោ, ពហុទុក្ខា កាមា ពហុចាយាសា, កី
ធានិ មយ្ហំ យរាវាសេនា” តិ រដ្ឋំ បហាយ កេសមស្សំ ឡើយវេត្វា កាសាយានិ
វត្តានិ អន្ធានេន្តោ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពដិក្ខា មត្តិកាបត្តំ គហេត្វា រាជា
បុក្កសាតិ វិយ មហាជនស្ស បរិទេវន្តស្ស ទគរតោ និក្ខមិត្វា អនុក្កមេន
រាជគហំ គន្ធា តត្ថ សប្បសោណ្ឌិកបញ្ញាវេ វិហារន្តំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វុទ្ធិត្វា
ឯកមន្តំ និសីទិ។ សត្តា ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មទេសនំ សុត្វា វិបស្សនាយ
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា យុត្តប្បយុត្តាវិហារន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ
ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៥.៣៧-៤២) -

“យានកាហោ បុរេ អាសី, ទារុកម្មេ សុសិត្តិតោ;
ចន្ទនំ ជលកំ កត្វា, អទាសី លោកពន្ធនោ។

“បកាសតិ ឥទំ ព្យម្ពំ, សុវណ្ណស្ស សុនិម្មិតំ;
ហត្ថិយានំ អស្សយានំ, ទិព្វយានំ ឧបដ្ឋិតំ។

“ចាសាទា សិវិកា ថេរ, និព្ពត្តន្តិ យទិច្ឆកំ;
អក្ខត្តំ រតនំ មយ្ហំ, ជលកស្ស ឥទំ ជលំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, ជលកំ យមហំ ទទី;
ទុក្ខតិ ធាតិជាធាមិ, ជលកស្ស ឥទំ ជលំ។

“សត្វបញ្ញាសកប្បម្ពី, ចតុរោ និម្មិត្យាយា;
សត្វរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្យា ឧទានវសេន អត្តនោ បដិបត្តិ កថេន្តោ -

៩៧.

“ហិត្វា សតបលំ កំសំ, សោវណ្ណំ សតរាជិកំ;
អគ្គហី មត្តិកាបត្តំ, ឥទំ ទុតិយាភិសេចន”ន្តិ។ - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ ហិត្វាតិ បរិច្ឆេទិត្វា។ សតបលន្តិ សតំ បលានិ យស្ស, តំ
សតបលបរិមាណំ។ កំសន្តិ ថាលំ។ សោវណ្ណន្តិ សុវណ្ណមយំ។ សតរាជិកន្តិ
ភិក្ខុវិចិត្តតាយ ច អនេករូបរាជិចិត្តតាយ ច អនេកលេខាយុត្តំ។ អគ្គហី
មត្តិកាបត្តន្តិ ឯវរុបេ មហារហេ ភាជនេ បុព្វេ ភុញ្ញិត្វា ពុទ្ធានំ ឱវាទំ ករោន្តោ
“ឥនាធាហំ តំ ធម្មត្វា មត្តិកាមយបត្តំ អគ្គហេសី, អហោ, សាដុ, មយា កតំ
អរិយវតំ អនុបិត”ន្តិ ភាជនកិត្តនាបទេសេន រជ្ជបរិច្ឆាគំ បព្ពជ្ជបគមនញ្ច
អនុមោទន្តោ វទតិ។ តេនាហ “ឥទំ ទុតិយាភិសេចន”ន្តិ។ បឋមំ រជ្ជាភិសេចនំ
ឧបាទាយ ឥទំ បព្ពជ្ជបគមនំ មម ទុតិយំ អភិសេចនំ។ តញ្ញា រាគាធិហិ សំកិលីដ្ឋំ
សាសន្តំ សបរិសន្តំ កម្មំ អនត្តសញ្ញាតំ ទុក្ខបដិពទ្ធិ និហិនំ, ឥទំ បន
តវិបរិយាយតោ ឧត្តមំ បណ្ឌិតន្តិ អធិប្បាយោ។

តិស្សត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អភយត្ថេរគាថាវណ្ណនា

រូបំ ទិស្វា សតិ មុជ្ជាតិ អាយស្មតោ អភយត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សុមេធំ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ សឡូលបុប្ផហិ បូជមកាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវេសុ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា អភយោតិ
លទ្ធនាមោ វិញ្ញាតំ បត្តោ ហេតុសម្មត្តិយា ចោទិយមាធា ឯកទិវសំ វិហារំ
គតោ សត្តុ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ វិហារតិ។ អថស្ស ឯកទិវសំ គាមំ បិណ្ឌាយ
បរិជ្ជស្ស អលង្កតបដិយត្តំ មាតុគាមំ ទិស្វា អយោនិសោមនសិការវសេន
តស្ស រូបំ អារត្ត ធន្តរាគោ ឧប្បជ្ជិ, សោ វិហារំ បរិសិត្វា “សតី វិស្សជ្ជិត្វា
ឡិលោកេន្តស្ស រូចារម្មណោ មយ្ហំ កិលេសោ ឧប្បន្នោ, អយុត្តំ មយា កត”ន្តិ
អត្ថនោ ចិត្តំ និគ្គល្ហាន្តោ តាវទេវ វិបស្សនំ វឡេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ខេរ ១.១៥.៤៣-៤៧) -

“សុមេធា នាម នាមេន, សយម្ហូ អបរាជិតោ;
វិវេកមនុព្រាហ្មណោ, អជ្ឈោគហិ មហាវនំ។

“សឡូលំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, គន្តិត្វាន វជំសកំ;
ពុទ្ធស្ស អភិរោបេសី, សម្ពុទ្ធា លោកនាយកំ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឱនវីសេ កប្បសតេ, សោឡសាសុំ សុនិម្មិតា;

សត្វរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុល។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្យា អត្ថនោ កិលេសុប្បត្តិនិទស្សនេន “កិលេសេ
អនុវត្តន្តស្ស វដ្តទុក្ខតោ នត្ថេវ សីសុក្ខិបនំ។ អហំ បន តេ នាមវត្ថុ”ន្តិ
ទស្សន្តោ -

៩៨.

“រូបំ ទិស្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិករោតោ;
សារត្ថចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អដ្ឋោស តិដ្ឋតិ;

តស្ស វឡន្តិ អាសវា, ភវមូលោបតាមិនោ”តិ។ - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ រូបន្តិ រដ្ឋនីយំ រូបាយតនំ, តំ បនេត្ថ ឥត្ថិរូបំ អធិប្បតំ។ ទិស្វាតិ ចក្ខុនា
ទិស្វា, ចក្ខុទ្វារាទុសារេន និមិត្តានុញ្ញនសល្លក្ខណាវសេន តំ គហេត្វា, តស្ស
តថាគហធាហេតុតិ អត្ថោ។ សតិ មុដ្ឋាតិ អសុភសភាវេ កាយេ “អសុភ”ន្តោ
បវត្តនសតិ នដ្ឋា។ យថា បន រូបំ ទិស្វា សតិ នដ្ឋា, តំ ទស្សន្តោ អាហា “បិយំ
និមិត្តំ មនសិករោតោ”តិ។ យថាឧបដ្ឋិតំ អារម្មណំ “សុភំ សុខ”ន្តិអាទិនា
បិយនិមិត្តំ កត្វា អយោនិសោមនសិការេន មនសិករោតោ សតិ មុដ្ឋាតិ
យោជនា។ តថា ភូតោវ សារត្ថចិត្តោ វេទេតិ តិ សុដ្ឋវត្ថចិត្តោ ហុត្វា តំ
រូបារម្មណំ អនុភវតិ អភិទន្ធិតិ, អភិទន្ធគោ បន តញ្ច អដ្ឋោស តិដ្ឋតិ
អដ្ឋោសាយ តំ អារម្មណំ គិលីត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា វត្ថតិ ចេវ, ឯវំភូតស្ស ច តស្ស
វឡន្តិ អាសវា ភវមូលោបតាមិនោតិ ភវស្ស សំសារស្ស មូលភាវំ ការណភាវំ
ឧបគមនសភាវា កាមាសវាទយោ ចត្តារោបិ អាសវា តស្ស បុគ្គលស្ស ឧបរូបរិ
វឡន្តិយេវ, ន ហាយន្តិ។ មឃ្លំ បន បដិសម្ពាទេ បត្យា វិបស្សនំ វឡេត្វា សច្ចានិ

បដិវដ្តន្តស្ស មគ្គបដិចាជិយា តេ ចត្តារោបិ អាសវា អនវសេសតោ បហីនា
បរិក្ខណាតិ អធិប្បាយោ។

អភយត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ឧត្តិយត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា

សទ្ធិសុត្វាសតិ មុដ្ឋាតិ អាយស្មតោ ឧត្តិយត្ថេស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ គោនកាធិអត្ថតំ សឧត្តរជ្ជធំ ពុទ្ធារហំ
បល្លង្គំ គន្ធកុដិយំ បញ្ញាបេត្វា អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ កបិលវត្ថុស្មី សក្យរាជកុលេ និព្វត្តិ, តស្ស
ឧត្តិយោតិ នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ សត្ត ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធានុភារំ
ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ ឯកទិវសំ នាមំ បិណ្ឌាយ
បរិវេជ្ជា អន្តរាមគ្គេ មាតុគាមស្ស គីតសទ្ធិសុត្វា អយោនិសោមនសិការវសេន
តត្ថ ធន្តរាគេ ឧប្បន្នេ បដិសម្ពាទពលេន តំវិក្ខម្ពត្វាវិហារំ បរិសិត្វា
សញ្ញាតសំវេគោ ទិវាជ្ជានេ និសីទិត្វា តាវទេវវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ
ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៥.៤៨-៥២) -

“សុមេធស្ស ភគវតោ, លោកដេជ្ជស្ស តាធិនោ;
បល្លង្គោ ហិ មយា ធិន្នោ, សឧត្តរសបជ្ជនោ។

“សត្តរតនសម្បន្នោ, បល្លង្គោ អាសិ សោ តទា;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, និព្វត្តតិ សទា មម។

“តើសកប្បសហស្សម្ហិ, បល្ល័ង្កមន្តី តណា;
ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, បល្ល័ង្កស្ស ឥទំ ជលំ។

“វិសកប្បសហស្សម្ហិ, សុវណ្ណាកា តយោ ជនា;
សត្វតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលា។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា អត្ថនោ កិលេសុប្បត្តិនិទស្សនេន “កិលេសេ
អធិគុច្ឆន្តស្ស នត្ថិ វដ្តទុក្ខតោ សីសុក្ខិបនំ, អហំ បន តេ ធិគុច្ឆិមេវា”តិ
ទស្សនោ -

៩៩.

“សទ្ធិំ សុត្វា សតិ មុដ្ឋា, បិយំ និមិត្តំ មនសិករោតោ;
សារត្តចិត្តោ វេទេតិ, តញ្ច អន្លោស តិដ្ឋតិ;

តស្ស វឡន្តិ អាសវា, សំសារ ឧបកាមិនោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ សទ្ធិន្តិ វដ្តនិយំ សន្តារម្មណំ, សំសារឧបកាមិនោតិ -

“ខន្ធនញ្ច បដិចាជិ, ធាតុអាយតនាន ច;
អញ្ចោច្ឆន្តំ វត្ថុមាណា, សំសារោតិ បវុច្ឆតិ”តិ។ -

ឯវំ វុត្ថសំសារវដ្តការណំ ហុត្វា ឧបកមេន្តិតិ សំសារឧបកាមិនោ,
“សំសារូបកាមិនោ”តិ វា ចាថោ។ សេសំ អនន្តរកាថាយ វុត្ថនយមេវ។

ឧត្តិយត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. (ទុតិយ) ទេវសកត្ថេរកាថាវណ្ណានា

សម្បជ្ឈនាសម្បន្នោតិ អាយស្មតោ ទេវសភត្តេស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ សិទ្ធិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សិទ្ធិ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ពន្ធីវកបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
កបិលវត្ថុស្មី សក្យរាជកុលេ និព្វត្តិ, តស្ស ទេវសភោតិ នាមំ អហោសិ។ សោ
វយប្បត្តោ ធុម្ពជកលហវ្យបសមនត្ថំ សត្តរិ អាគតេ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា
បសន្នមាណសោ សរណេសុ បតិដ្ឋិតោ បុន និក្រោធារាមេ សត្តរិ វិហារន្តេ សត្តារំ
ឧបសង្កមិត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោ វិបស្សនាយ កម្ពំ
ករោន្តោ នចិវស្សេវ អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៦.១-
៦) -

“ចន្ទំវិមលំ សុទ្ធិ, វិប្បសន្នមនាវិលំ;
នន្ទិភវបិ ភ្លឺណាំ, តិណ្ណាំ លោកេ វិសត្តិកំ។

“និព្វាបយន្តំ ជនតំ, តិណ្ណាំ តារយតំ វរំ;
មុនី វនម្ហិ ឈាយន្តំ, ឯកគ្គំ សុសមាហិតំ។

“ពន្ធីវកបុច្ឆានិ, លគេត្វា សុត្តកេនហំ;
ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី, សិទ្ធិនោ លោកេពន្ធនោ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឥតោ សត្តមកេ កប្បេ, មនុជិន្ទោ មហាយសោ;
សមន្តចក្ខុនាមាសិ, ចក្កវត្ថិ មហព្ពលោ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អត្តនា អធិគតំ វិមុត្តិសុខំ និស្សាយ
ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សោ ឧទានវសេន -

១០០.

“សម្មប្បធានសម្មន្នោ, សតិបដ្ឋានគោចរោ;
វិមុត្តិកុសុមសញ្ញោ, បរិនិព្វិស្សត្យនាសវោ”តិ។ - កាដំ អភាសិ;

តត្ថ សម្មប្បធានសម្មន្នោតិ សម្មន្នបតុត្តិធសម្មប្បធានោ, តេហិ
កត្តត្ថកិច្ចំ សម្មាទេត្វា បីតោតិ អត្តោ។ សតិបដ្ឋានគោចរោតិ
កាយានុបស្សនាធម្មោ សតិបដ្ឋានគោចរោ បរិត្តិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ
សតិបដ្ឋានគោចរោ, ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ បតិដ្ឋិតិចិត្តោតិ អត្តោ។
គុណសោភេន បរមសុគន្ធាវិមុត្តិយេវ កុសុមាធិ, តេហិ សព្វសោ សម្មនេវ
សញ្ញោវិភូសិតោ អលង្កតោតិ វិមុត្តិកុសុមសញ្ញោ។
បរិនិព្វិស្សត្យនាសវោតិ ឯវំ សម្មា បដិបដ្ឋន្តោ ភិក្ខុ នចិរស្សេវ អនាសវោ ហុត្វា
បរិនិព្វិស្សតិ សឧចាធិសេសាយ អនុចាធិសេសាយ ច និព្វានធាតុយាតិ អត្តោ។
ឥនមេវ ច យេវស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

(ទុតិយ) នេវសភត្តេត្តកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធនមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. ឯកាធនមវគ្គោ

១. ពេលដ្ឋានិកត្តេត្តកាថាវណ្ណានា

ហិត្វា គិហិត្តំ អនវេសិតត្ថោតិអាទិកា អាយស្មតោ ពេលដ្ឋានិកត្ថេរស្ស
គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្ប
វេស្សកុស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា វយប្បត្ថោ
ព្រាហ្មណសិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា យរាវាសំ បហាយ ឥសិបព្ពន្ធី បព្ពជិត្វា ឥសីហិ
បរិវតោ វិចរន្តោ ឯកទិវសំ វេស្សកុំ ភគវន្តំ ទិស្វា បីតិសោមនស្សជាតោ សត្ត
ញ្ញាណសម្បត្តិ និស្សាយ បសន្នមាណសោ ញ្ញាណំ ឧទ្ទិស្ស បុប្ផហិ បូជំ
អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា ពេលដ្ឋានិកតោ លទ្ធាមោ វិញ្ញតំ បត្តោ
សត្ត ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា
កោសលរដ្ឋេ អរញ្ញេ វិហារន្តោ អលសោ កាយទន្ធិតហុលោ ជរុសវាចោ
អហោសិ, សមណធម្មេ ចិត្តំ ន ឧប្បាទេសិ។ អថ នំ ភគវា ញ្ញាណបរិចាកំ
ឌីលោកេត្វា -

១០១.

“ហិត្វា គិហិត្តំ អនវេសិតត្ថោ, មុខនដ្ឋលី ឌីទិវកោ កុសីតោ;
មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្ប្នំ គព្ពមុបេតិ មន្តោ”តិ។ -

ឥមាយ ឌីកាសគាថាយ សំវេជេសិ។ សោ សត្តារំ បុរតោ និសិទ្ធិវិយ ទិស្វា តព្វា
គាថំ សុត្វា សំវេគជាតោ ញ្ញាណស្ស បរិចាកំ គតត្តា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៤.៤១-៤២) -

“កណិការំវ ជោតន្តំ, និសិទ្ធិ បព្ពតន្តរេ;
ឌីកាសេន្តំ ទិសា សព្វា, ឌីសធីវិយ តារកំ។

“តយោ មាណវកា អាសុំ, សកេ សិប្បេ សុសិក្ខិតា;

ខារិការំ គហេត្វាន, អន្ទេន្តិ មម បច្ឆតោ។

“បុដកេ សត្ត បុច្ឆានិ, និក្ខត្តានិ តបស្សីនា;
គហេត្វា តានិ ញ្ញាណម្ហិ, វេស្សកុស្សភិរោបយី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុច្ឆមភិរោបយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ញ្ញាណបូជាយិទំ ជលំ។

“ឯក្ខនតីសកប្បម្ហិ, វិបុលាភសនាមកោ;
សត្តវតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាពូលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បទ្វា សត្ត ឡាទំ បដិប្បដេន្តោ ព្យតិវេកមុខេន ច អញ្ញំ
ព្យាករោន្តោ តមេវ តាជំ បច្ឆទាហាសិ។

តត្ថ ហិត្វា គិហិត្តន្តិ គហដ្ឋការំ បរិច្ឆជិត្វា បព្ពជិត្វាតិ អត្ថោ។
អនរោសិតត្ថោតិ អនុរុបំ អរោសិតត្ថោ, យទត្ថំ សាសនេ បព្ពជន្តស្ស
អនុរុបបរិញ្ញាជំនំ អតីរិតត្ថា អបរិយោសិតភារោ អកតករណីយោតិ អត្ថោ។
អថ វា អនរោសិតត្ថោតិ អនុអរោសិតសភារោ, វិសុទ្ធិនំ មគ្គានញ្ច
អនុបដិចាជិយា វសិតព្ពវាសស្ស អកតាវី, ទសសុ អរិយវាសេសុ អរុសិតវាតិ
អត្ថោ។ មុខសង្ខាតំ នង្គលំ ឥមស្ស អត្ថិតិ មុខនង្គលី។ នង្គលេន វិយ បថី
បរេសុ ជរុសវាចប្បយោគេន អត្តានំ ខនន្តោតិ អត្ថោ។ ឌីនិកោតិ ឌិនរេ
បសុតោ ឌិនរេចោសនតប្បរោ។ កុសីតោតិ អលសោ, ការំនំ អនុយុញ្ញន្តោ។
ឯវុត្វស្ស និប្ពត្តិ ទស្សន្តោ អាហា “មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្ប្នំ
គព្ពមុបេតិ មន្ទោ”តិ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្ថោយេវ។ ឯត្ថ ច យថា បព្ពជិត្វា
អនរោសិតាទិសភាវតាយ បុនប្ប្នំ គព្ពមុបេតិ មន្ទោ, ន ឯវំ មាទិសោ

បណ្ឌិតោ។ តត្ថិបរីតសភាវតាយ បន សម្មាបដិបត្តិយា មត្តកំ ចាបិតត្តា
បរិនិព្វាយតីតិ ព្យតិរេកមុខេន អញ្ញំ ព្យាកាសីតិ ទដ្ឋព្ពន្ធិ។

ពេលដ្ឋានិកត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សេតុន្ទត្ថេតាថាវណ្ណានា

មានេន វញ្ញតាសេតិ អាយស្មតោ សេតុន្ទត្ថេស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ តិស្សស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ
បត្តោ ឯកធិវសំ តិស្សំ ភគវន្តំ ធិស្វា បសន្នមានសោ សុមធ្មំ បនសដលំ
អភិសង្កតំ នាឡិកេវសាឡិវំ អនាសី។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ អញ្ញតរស្ស
មណ្ឌលិករញ្ញោ បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សេតុន្ទាតិស្ស នាមំ អហោសី។ សោ
បិតរិ មតេ រដ្ឋេ បតិដ្ឋិតោ ឧស្សាហសត្ថំនំ អភាវេន រាជកិច្ចានិវិរាជេន្តោ រដ្ឋំ
បរហត្ថគតំ កត្វា ធុក្ខប្បត្តិយា សំវេគជាតោ ជនបទចារិកំ ចរន្តំ ភគវន្តំ
ធិស្វា ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពត្តិត្វា បរិកម្មំ ករោន្តោ
តទហោវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៧.១៣-១៧) -

“តិស្សស្ស ខោ ភគវតោ, បុព្វេ ជលមទាសហំ;
នាឡិកេវញ្ញោ ចាទាសី, ខន្ធកំ អភិសម្មតំ។

“ពុទ្ធស្ស តមហំ ទត្វា, តិស្សស្ស តុ មហោសិនោ;
មោទាមហំ កាមកាមី, ឧបបដ្ឋិយមិច្ឆកំ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្ប, យំ ទានមទទី តទា;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, ដលទានស្សីទំ ដលំ។

“ឥតោ តេរសកប្បម្ហិ, រាជា ឥន្ទសមោ អហុ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ភលោ។

“កិលេសា ឈាមិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា កិលេសេ គរហន្តោ -

៣០២.

“មាណេន វញ្ជិតាសេ, សម្ព័រេសុ សំកិលិស្សមាណសេ;
លាភាលាភេន មជិតា, សមាធិ នាធិគច្ឆន្តិ”តិ។ - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ មាណេន វញ្ជិតាសេតិ “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនយប្បវត្តេន មាណេន
អត្ថក្កំសនបរវម្ពនាទិវសេន កុសលភណ្ឌោច្ឆេននេន វិប្បលទ្ធា។ **សម្ព័រេសុ**
សំកិលិស្សមាណសេតិ អជ្ឈត្ថិកពាហិរេសុ ចក្ខាធិសុ ចេវ រូចាធិសុ ច
សម្ព័តធម្មេសុ សំកិលិស្សមាណ, “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មី, ឯសោ មេ អត្តា”តិ
តំនិមិត្តំ តណ្ហាកាហាទិវសេន សំកិលេសំ អាបជ្ជមាណ។ **លាភាលាភេន**
មជិតាតិ បត្តចីវរាទីនព្រោវ វត្តាទីនព្វា លាភេន តេសំយេវ ច អលាភេន
តំនិមិត្តំ ឧប្បន្នេហិ អនុនយបជិយេហិ មជិតា មទ្ធិតា អភិក្ខតា។
និទស្សនមត្តព្រោតំ អវសិជ្ឈលោកធម្មានម្បេត្ថ សង្គហោ ទដ្ឋព្រោ។ **សមាធិ**
នាធិគច្ឆន្តិតិ តេ ឯវរូចា បុគ្គលា សមាធិ សមថវិបស្សនាវសេន ចិត្តេកក្កតំ
កទាចិបិ នវិន្ទន្តិ ន បជិលភន្តិ ន ចាបុណ្ហន្តិ សមាធិសំវត្តនិកានំ ធម្មានំ
អភាវតោ, ឥតរេសព្វា ភាវតោ។ ឥធាបិ យថា មាណាធិហិ អភិក្ខតា អវិទ្ធសុនោ
សមាធិ នាធិគច្ឆន្តិ, ន ឯវវិទ្ធសុនោ។ តេ បន មាទិសា តេហិ អនភិក្ខតា សមាធិ
អធិគច្ឆន្តោវាតិ ព្យតិវេកមុខេន អញ្ញាព្យាករណ្ឌន្តិ វេទិតព្ពំ។

សេតុដ្ឋត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ពន្ធត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា

នាហំ ឯតេន អត្ថិកោតិ អាយស្មតោ ពន្ធត្ថេត្ថស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ អញ្ញតរស្ស
រញ្ញោ អន្តេបុរេ គោបកោ ហុត្វា ឯកទិវសំ ភគវន្តំ សបរិសំ រាជង្គុលោន គច្ឆន្តំ
ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កណាវេរបុច្ឆានិ គហេត្វា សសង្ឃំ លោកនាយកំ បូជេសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបំ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សីលវតីនគរេ សេដ្ឋីបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ពន្ធភោតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោវិញ្ញតំ បត្តោ កេនចិទេវ ករណីយេន សាវត្ថិយំ គតោ
ឧបាសកេហិ សទ្ធិវិហារំ គតោ សត្តុ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា
ញាណស្ស បរិចាកត្តាវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិវស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន
វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៧.៧-១២) -

“សិទ្ធត្ថោ នាម ភគវា, លោកដេដ្ឋោ នវាសកោ;
បុរក្ខតោ សាវកេហិ, នគរំ បដិបជ្ជេថ។

“រញ្ញោ អន្តេបុរេ អាសី, គោបកោ អភិសម្មតោ;
ចាសានេ ឧបវិជ្ជាហំ, អទ្ទសំ លោកនាយកំ។

“កណាវេរំ គហេត្វាន, ភិក្ខុសង្ឃំ សមោកិរិ;
ពុទ្ធស្ស វិសុំ កត្វាន, តតោ ភិយ្យោ សមោកិរិ។

“ចតុន្ទវតីតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“សត្តាសីតិម្ហិតោ កឃ្មេ, ចតុរាសុំ មហិទ្ធិកា;
សត្តរតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា កតញ្ញុភារេ បត្វា អត្ថនោ ឧបការស្ស រញ្ជោ
បច្ចុបការំ កាតុំ សីលវតីនគរំ គន្ធា រញ្ជោ ធម្មំ ធនេសេន្តោ សច្ចានិ បកាសេសិ។
រាជា សច្ចបរិយោសានេ សោតាបន្នោ ហុត្វា អត្ថនោ នគរេ សុទ្ធស្សនំ នាម
មហន្តិវិហារំ ការេត្វា ថេរស្ស និយ្យតេសិ។ មហាលាភសក្ការោ អហោសិ។
ថេរេវិហារំ សព្ពញ្ច លាភសក្ការំ សង្ឃស្ស និយ្យតេត្វា សយំ
បុរិមនិយាមេនេវ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា យាបេន្តោ កតិចាហំ តត្ថ វសិត្វា សាវត្ថី
គន្ធកាមោ អហោសិ។ ភិក្ខុ, “ភន្តេ, តុម្ពេ ឥធម៌ វសេថ, សចេ បច្ចយេហិ វេកល្លំ,
មយំ តំ បរិបូរេស្សមា”តិ អាហំសុ។ ថេរោ, “ន មយ្ហំ, អាវុសោ, ឧទ្យានេហិ
បច្ចយេហិ អត្តោ អត្ថិ, ឥតីវតេហិ បច្ចយេហិ យាបេមិ, ធម្មរសេនេវម្ហិ
តិត្តោ”តិ ធស្សេន្តោ -

១០៣.

“នាហំ ឯតេន អត្ថិកោ, សុខិតោ ធម្មរសេន តប្បិតោ;
បិត្វា រសគ្គមុត្តមំ, ន ច កាហាមិ វិសេន សន្តវ”ន្តិ។ -

កាជំ អភាសិ។

តត្ថ នាហំ ឯតេន អត្ថិកោតិ យេន មំ តុម្ពេ តប្បិតុកាមា
“បរិបូរេស្សមា”តិ វេនថ, ឯតេន អាមិសលាភេន បច្ចយាមិសរសេន នាហំ
អត្ថិកោ, មយ្ហំ ឯតេន អត្តោ នត្ថិ, សន្តដ្ឋិ បរមំ សុខន្តិ ឥតីវតេហោវ បច្ចយេហិ
យាបេមិតិ អត្តោ។ ឥនានិ តេន អនត្ថិកភារេ បធានការណំ ធស្សេន្តោ អាហា

“សុខិតោ ធម្មរសេន តប្បិតោ” តិ។ សត្តតិសពោធិបក្ខិយធម្មរសេន ថេរ
នវិវិធសោកុត្តរធម្មរសេន ច តប្បិតោ បីណ្ឌិតោ សុខិតោ ឧត្តមេន សុខេន
សុហិតោតិ អត្ថោ។ បិទ្វា រសគម្ពុត្តមន្តិ សព្វរសេសុ អគ្គំ សេដ្ឋំ តតោយេវ
ឧត្តមំ យថាវុត្តំ ធម្មរសំ បិវិត្វា បិតោ, តេនាហា - “សព្វរសំ ធម្មរសោ ជិនាតី” តិ
(ធម. ប. ៣៥៤)។ ន ច កាហាមិ វិសេន សន្តវន្តិ ឯវុបំ រសុត្តមំ ធម្មរសំ បិវិត្វា
បិតោ វិសេន វិសសធិសេន វិសរសេន សន្តវំ សំសគ្គំ ន ករិស្សាមិ,
តថាករណាស្ស ការណំ នត្ថិតិ អត្ថោ។

ពន្លឺត្រកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ខិតកត្រកាថាវណ្ណានា

លហុកោ វត មេ កាយោតិ អាយស្មតោ ខិតកត្រស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ យក្ខសេនាបតិ ហុត្វា និព្ពត្តោ ឯកធិវសំ
យក្ខសមាគមេ និសិន្នោ សត្តារំ អញ្ញាតវស្មី រុក្ខមូលេ និសិន្នំ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា
សត្តារំ វទ្ពិត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តស្ស សត្តា ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា
ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បវេទនេន្តោ អន្តោជេន្តោ ឧដ្ឋហិត្វា សត្តារំ វទ្ពិត្វា
បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ, ខិតកោតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោ វិញ្ញតំ បត្តោ មហាមោគ្គល្លានត្រស្ស មហិទ្ធិកភារំ សុត្វា
“ឥទ្ធិមា ភរិស្សាមី” តិ បុព្ពហេតុនា ចោទិយមាណោ បព្ពជិត្វា ភគវតោ សន្តិកេ
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា សមថវិបស្សនាសុ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៧.១-២) -

“បទុមា នាម នាមេន, ទ្វីបទីន្ទោ នរាសកោ;
បរវា អភិនិត្តម្ម, ធម្មំ ទេសេតិ ចក្កមា។

“យក្ខានំ សមយោ អាសិ, អវិទូរេ មហេសិនោ;
យេន កិច្ចេន សម្បត្តា, អជ្ឈាបេក្ខីសុ តាវទេ។

“ពុទ្ធស្ស គិរមញ្ញាយ, អមតស្ស ច ទេសនំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, អត្ថោជេត្វា ឧបជ្ឈហិ។

“សុចិណ្ឌាស្ស ជលំ បស្ស, ឧបជ្ជានស្ស សត្តនោ;
តីសកប្បសហស្សេសុ, ទុគ្គតី នុបបជ្ឈហិ។

“ឱនតីសេ កប្បសតេ, សមលង្គតនាមកោ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា សរិសេសំ ឥទ្ធិសុ វសីភាវេន អនេកវិហិតំ ឥទ្ធិវិធំ
បច្ឆនុកោន្តោ ឥទ្ធិចាជិហារិយេន អនុសាសនីចាជិហារិយេន ច សត្តានំ
អនុគ្គហំ ករោន្តោ វិហារតិ។ សោភិត្តហិ, “កថំ ភំ, អារុសោ, ឥទ្ធិ វឡញ្ញេសី”តិ
បុដ្ឋោ តមត្ថំ អាចិត្តន្តោ -

៣០៤.

“លហុកោ វត មេ កាយោ, ដុដ្ឋោ ច បីតិសុខេន វិបុលេន;
តូលមិវ ឋវិតំ មាលុតេន, បិលវតីវ មេ កាយោ”តិ។ -

កាថំ អភាសិ។ “ឧទានវសេនា”តិបិ វទន្តិយេវ។

តត្ថលហុកោវតមេ កាយោតិ នីវរណាទិវិត្តម្ពនេន បុទ្ទសវិជេន
ចិត្តបរិធមនេន ចតុវិទ្ធិចាទកការៈនាយ សុដ្ឋ ចិល្លាវសីការេន ច មេ រូបកាយោ
សល្លហុកោវត, យេន ទន្ធមហាភូតបច្ចយម្បិ នាម ឥមំ ករណាយំ
ចិត្តវសេន បរិណាមេមីតិ អធិប្បាយោ។ ដុដ្ឋា ច បីតិសុខេនវិបុលេនាតិ
សព្ពត្ថកមេវ ជរន្តេន មហាតា ឧឡារេន បីតិសហិតេន សុខេន ដុដ្ឋា ច មេ
កាយោតិ យោជនា។ ឥទេហ យថា កាយោលហុកោ អហោសិ, តំ ទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ សុខសញ្ញាក្កមនេន ហិ សទ្ធិយេវ លហុសញ្ញាក្កមនំ ហោតិ។ សុខស្ស
ជរណាញោត្ថ តំសមុដ្ឋានរូបវសេន ទដ្ឋត្ថំ កថំ បន ចតុត្ថជ្ឈានសមន្តីនោ
បីតិសុខជរណំ, សមតិក្កន្តបីតិសុខញ្ញំ តន្តិ ចេ? សច្ចមេតំ, ឥទំ បន ន
ចតុត្ថជ្ឈានលក្ខណវសេន វុត្ថំ, អថ ខោ បុព្វភាគវសេន។ “បីតិសុខេនា”តិ បន
បីតិសហិតសទិសេន សុខេន, ឧបេក្ខា ហិ ឥធ សន្តសភាវតាយ
ញ្ញាណវិសេសយោគតោ ច សុខន្តិ អធិប្បតំ។ តថា ហិ វុត្ថំ “សុខសញ្ញញ្ញ
លហុសញ្ញញ្ញ ឡិក្កមតី”តិ (បដិ. ម. ១.១០១)។ ចាទកជ្ឈានាវម្ពណេន
រូបកាយាវម្ពណេន វា ឥទ្ធិចិត្តេន សហជាតំ សុខសញ្ញញ្ញ លហុសញ្ញញ្ញ
ឡិក្កមតិ បរិសតិ ផុសតិ សម្មាបុណាតីតិ អយម្បិ តត្ថ អត្ថោ។ តថា បាហ
អជ្ជកថាយំ (បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.៣.១២) - “សុខសញ្ញា នាម ឧបេក្ខាសម្បយុត្តា
សញ្ញា។ ឧបេក្ខា ហិ សន្តំ សុខន្តិ វុត្ថំ សាយេវ សញ្ញា នីវរណេហិ ចេវ
វិតក្កាទិបច្ឆនីកេហិ ច វិមុត្តត្តា លហុសញ្ញាតិបិ វេទិតញ្ញា។ តំ ឡិក្កន្តស្ស
បនស្ស ករណាយោបិ តូលបិប្ចវិយ សល្លហុកោ ហោតិ។ សោ ឯវំ
វាតក្ខិត្តតូលបិប្ចនោវិយ សល្លហុកេន ទិស្សមាទេន កាយេន ព្រហ្មលោកំ
គច្ឆតី”តិ។ តេនាហ “តូលមិវ ឯវំតំ មាលុតេន, បិលវតីវ មេ កាយោ”តិ។
តស្សត្ថោ - យទាហំ ព្រហ្មលោកំ អញ្ញំ វា ឥទ្ធិយា គន្ធកាមោ ហោមិ, តទា

មាលុតេន វាយុនា ឃីតំ ចិត្តំ តូលបិច្ចវិយ អាភាសំ លង្គ្រោយេវ មេ កាយោ
ហោតីតិ។

ឱតកត្តរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. មលិតវម្ពត្តរតាថាវណ្ណានា

ឧក្កល្លាតោតិ អាយស្មតោ មលិតវម្ពត្តរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហិមវន្តតោ អវិទូរេ អញ្ញាតស្មី ជាតស្សរេ
សកុណោ ហុត្វា និព្វត្តិ, បទុមុត្តរោ ភគវា តំ អនុគ្គណ្ឌោ តត្ថ គន្ធា
ជាតស្សរតីរេ ចង្គមតិ។ សកុណោ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ សរេ កុមុទានិ
គហេត្វា ភគវន្តំ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរេន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កុរុកច្ឆនគរេ អញ្ញាតស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ,
មលិតវម្ពតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោវិញ្ញាតំ បត្តោ បច្ឆាភូមហាថេរំ
ឧបសង្កមិត្វា តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វាវិបស្សនាយ
កម្មំ ករោន្តោវិហារតិ។ តស្ស ច អយំ សភាវោ, យត្ថ ភោជនសប្បាយោ
ទុល្លភោ, ឥតរេ សុលភា, តតោ ន បក្កមតិ។ យត្ថ បន ភោជនសប្បាយោ
សុលភោ, ឥតរេ ទុល្លភា, តត្ថ ន វសតិ បក្កមតេវ។ ឃីវិហារេន្តោ ច
ហេតុសម្បទ្ធតាយ មហាបុរិសជាតិកតាយ ច នចិរស្សេវ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៦.៥១-៥៧) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, មហាជាតស្សរោ អហុ;
បទុមុប្បលសញ្ញោ, បុណ្ណវិកសមោត្តដោ។

“កុកុត្តោ នាម នាមេន, តត្ថាសី សកុណោ តទា;
សីលវា ពុទ្ធិសម្បទោ, បុញ្ញាបុញ្ញេសុ កោវិទោ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
ជាតស្សរស្សវិទូរេ, សញ្ញវិត្ត មហាមុនិ។

“ជលជំ កុមុទំ ឆេត្វា, ឧបនេសី មហោសិនោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, បដិគ្គហិ មហាមុនិ។

“តញ្ចា នានំ ទទិត្វាន, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
កប្បានំ សតសហស្សំ, ទុក្ខតី នុបបន្នេហំ។

“សោឡសេតោ កប្បសតេ, អាសុំ វុរុណាឆាមកា;
អជ្ជ ឯតេ ជនាធិចា, ចក្កវត្ថុ មហាពុលា។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧទាននន្តោ -

៣០៥.

“ឧក្កល្មិកោបិ ន វសេ, រមមាឆោបិ បក្កមេ;
ន ត្វេវានត្ថសំហិតំ, វសេ វាសំ វិចក្ខុណោ”តិ។ - កាដំ អភាសិ;

តត្ថ ឧក្កល្មិកោបិ ន វសេតិ យស្មី អាវាសេ វសន្តស្ស មេ
កោជនសប្បាយាលាភេន អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ ឧក្កល្មា អនភិរតិ ឧប្បជ្ជតិ,
តត្ថ ឧក្កល្មិកោបិ វសាមិយេវ ឥតរសប្បាយលាភេន ន បក្កមេ ន បក្កមាមិ។
ន វសេតិ ឯត្ថ ន-កាវេនបិ បក្កមេតិបទំ សម្ពុទ្ធិតត្ថំ។ រមមាឆោបិ បក្កមេតិ
យស្មី បន អាវាសេ វសន្តស្ស មេ បច្ចយវេកល្លាភាវេន នត្ថិ ឧក្កល្មា, អញ្ញទត្ថុ
អភិរមាមិ, ឯវំ អភិរមមាឆោបិ អវសេសសប្បាយលាភេន តតោ បក្កមេ, ន
វសេយ្យំ។ ឯវំ បដិបន្នេហំវា នចិរស្សេវ សកត្ថំ បច្ចទាទិន្តិ។ អយព្វោត្ថ

អត្ថបទបង្កើតឡើងក្នុងឈ្មោះ យោជនា។ បរស្ស ឱវាទនានេ បន វសេយ្យ ន
 បក្កមេយ្យាតិ វិជានវសេន យោជេតត្ថំ។ នត្វេវានត្ថសំហិតំ, វសេ វាសំ
 វិចក្ខណាតិ យស្មី អាវាសេ បច្ចយា សុលភា, សមណធម្មោ ន ចារិប្បវី គច្ឆតិ,
 យស្មីញ្ច អាវាសេ បច្ចយា ធុល្លភា, សមណធម្មាបិ ចារិប្បវី ន គច្ឆតិ, ឯវុចោ
 អាវាសោ ឥធ អនត្ថសំហិតោ នាម អវឌ្ឍិសហិតោតិ កត្វា។ ឯវុចំ វាសំ
 វិចក្ខណាវិញ្ញាជាតិកោ សកត្ថំ បរិបូរេតុកាមោ នត្វេវ វសេយ្យ។ យត្ថ បន
 បញ្ចន្ត្រសមន្នាគតោ អាវាសោ លព្ពតិ, សត្តបិ សប្បាយា លព្ពន្តិ, តត្ថេវ
 វសេយ្យាតិ អត្ថោ។

មលិតវម្ពត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. សុហេមន្តត្ថេវគាថាវណ្ណានា

សតលិដ្ឋស្ស អត្ថស្សាតិ អាយស្មតោ សុហេមន្តត្ថេវស្ស គាថា។ កា
 ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ
 ឧបចិនន្តោ ឥតោ ធានវុតេ កប្ប្យ តិស្សស្ស ភកវតោ កាលេ វនចរោ ហុត្វា
 វនេ វសតិ, តំ អនុគ្គហិតុំ ភកវា អវញ្ញំ បរិសិត្វា តស្ស អាសន្នេ ថានេ
 អញ្ញាតវស្មី រុក្ខមូលេ និសីទិ។ សោ ភកវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ សុគន្ធានិ
 បុណ្ណាគបុណ្ណានិ ឱចិទិត្វា ភកវន្តំ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
 និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ
 ចារិយន្តទេសេ វិភវសម្បជ្ជស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ,
 សុហេមន្តោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញាតំ បត្តោ សង្កស្សនកវេ មិគទាយេ
 វិហារន្តំ ភកវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា តេបិដកោ
 ហុត្វា វិបស្សនំ បជ្ឈេត្វា នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ បដិសម្ពិទាបត្តោ អហោសិ។
 តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ខេរ ១.១៦.៤៦-៥០) -

“កាន់នំ វេនមោកយ្យ, វេសាមី លុទ្ធកោ អហំ;
បុន្នាតំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋំ អនុស្សរី។

“តំ បុប្ផំ ឌីបិនិទ្វាន, សុកន្ធ�ំ គន្ធិតំ សុភំ;
ដូបំ ករិត្វា បុលិនេ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“ទ្វេនុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“ឯកម្ពី នុតេ កប្បេ, ឯកោ អាសី តមោនុទោ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា ឯវំ ចិន្តេសិ - “មយា ខោ យំ សាវកេន បត្តព្មំ, តំ
អនុប្បត្តំ, យំនូនាហំ ឥនាទិភិក្ខុនំ អនុគ្គហំ ករេយ្យ”ន្តិ។ ឯវំ ចិន្តេត្វា
បភិទ្ទបដិសម្ពិទតាយ អកិលាសុតាយ ច អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតេ ភិក្ខុ
យថាវហំ ឱវទន្តោ អនុសាសន្តោ កន្ធូំ ទិដ្ឋន្តោ ធម្មំ កថេន្តោ កម្មជ្ជានំ ទិក្ខុម្ហំ
និដ្ឋនំ កត្វា អាចិត្តន្តោវិហារតិ។ អថេកទិវសំ អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតានំ ភិក្ខុនំ
វិញ្ញនញ្ច បុគ្គលានំ វិសេសំ អាចិត្តន្តោ -

១០៦.

“សតលិដ្ឋស្ស អត្ថស្ស, សតលក្ខណាធាវិនោ;

ឯកដ្ឋនស្សី ទុម្មេធា, សតទស្សី ច បណ្ឌិតោ”តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ សតលិដ្ឋស្សាតិ លីនមត្តំ គមេន្តិតិ លិដ្ឋានិ, អត្ថេសុ សទ្ធស្ស
បវត្តិនិមិត្តានិ, តានិ បន សតំ អនេកានិ លិដ្ឋានិ ឯតស្សាតិ សតលិដ្ឋោ។

អនេកត្ថោ ហិ ឥធិ សតសង្ការោ, “សតំ សហស្ស”ន្តិអាទិសុរិយ ន
សង្ខារិសេសត្ថោ តស្ស សតលិង្គស្ស។ អត្ថស្សាតិ ព្រាយ្យស្ស, ព្រាយ្យញ្ចា
ញាលោន អរណីយតោ “អត្ថោ”តិ វុច្ចតិ។ សោ ច ឯកោបិ អនេកលិង្គោ,
យថា “សក្កោ បុរិន្ទនោ មយវា”តិ, “បញ្ញាវិជ្ជា មេធាញ្ញាណ”ន្តិ ច។ យេន
លិង្គេន បវត្តិនិមិត្តេន តាវតីសាធិបតិម្ហំ ឥន្ទសង្ការោ បវត្តោ, ន តេន តត្ថ
សក្កាទិសង្ការោ បវត្តោ, អថ ខោ អញ្ញេន។ តថា យេន សង្កាទិដ្ឋិម្ហំ បញ្ញាសង្ការោ
បវត្តោ, ន តេន វិជ្ជាទិសង្ការោ។ តេន វុត្តំ “សតលិង្គស្ស អត្ថស្សា”តិ។

សតលក្ខណាធារិនោតិ អនេកលក្ខណាវតោ។ លក្ខិយតិ ឯតេនាតិ
លក្ខណំ, បច្ចយភាវិនោ អត្ថស្ស អត្ថនោ ដលំ បដិច្ច បច្ចយភាវោ, តេន ហិ
សោ អយំ ឥមស្ស ការណន្តិលក្ខិយតិ។ សោ ច ឯកស្សេវ អត្ថស្ស
អនេកប្បភេទោ ឧបលព្ពតិ, តេនាហ “សតលក្ខណាធារិនោ”តិ។ អថ វា
លក្ខិយន្តិតិ លក្ខណានិ, តស្ស តស្ស អត្ថស្ស សង្ខតតាធិយោ បការិសេសា
តេ បន អត្ថតោ អវត្តារិសេសា វេទិតញ្ចា។ តេ ច បន តេសំ
អនិច្ចតាទិសាមញ្ញលក្ខណំ លិង្គន្តិញ្ញាបេន្តិតិ “លិង្គានី”តិ ច វុច្ចន្តិ។ តស្សិមេ
អាភារា, យស្មា ឯកស្សបិ អត្ថស្ស អនេកេ ឧបលព្ពន្តិ។ តេន វុត្តំ
“សតលិង្គស្ស អត្ថស្ស, សតលក្ខណាធារិនោ”តិ។ តេនាហ អាយស្មា
ធម្មសេនាបតិ - “សព្វេ ធម្មា សព្វាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញ្ញាណមុខ
អាចាសំ អាគច្ឆន្តិ”តិ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡិនិ. មោយរាជមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥;
បដិ. ម. ៣.៥)។

ឯកង្គទស្សី ទុម្មេធាតិ ឯវំ អនេកលិង្គេ អនេកលក្ខណោ អត្ថោ យោ តត្ថ
ឯកង្គទស្សី អបុប្ផបញ្ញតាយ ឯកលិង្គមត្តំ ឯកលក្ខណាមត្តញ្ចា ទិស្វា អត្ថនា
ទិដ្ឋមេវ “ឥនមេវ សច្ច”ន្តិ អភិនិវិស្ស “មោយមញ្ញ”ន្តិ ឥតវំ បដិក្ខិបតិ,

ហត្ថិទស្សនកអន្លោវិយ ឯកង្គតាហ៍ ធុម្មោធា ធុប្បញ្ញោ តត្ថវិជ្ជមានានំយេវ
បការវិសេសានំ អជាននតោ មិច្ឆា អភិធិវិសនតោ ច។ សតទស្សី ច
បណ្ឌិតោតិ បណ្ឌិតោ បន តត្ថវិជ្ជមានេ អនេកេបិ បការេ អត្ថោ
បញ្ញាចក្កនា សព្វសោ បស្សតិ។ យោ វា តត្ថ លព្ពមានេ អនេកេ បញ្ញាចក្កនា
អត្ថនាបិ បស្សតិ, អញ្ញោសម្បិ ទស្សតិ បកាសេតិ, សោ បណ្ឌិតោវិចក្កណោ
អត្ថេសុ កុសលោ នាមាតិ។ ឯវំ ថេរោ ឧក្កំសគតំ អត្ថោ បដិសម្ពិទាសម្បត្តិ
ភិក្ខុនំវិភាវេសិ។

សុហេមន្តត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ធម្មសវត្ថេតាថាវណ្ណានា

បព្ពជី តុលយិត្វានាតិ អាយស្មតោ ធម្មសវត្ថេស្ស តាថា។ កា ធុប្បត្តិ?
អយំ កិវ បធុម្មត្ថេស្ស ភគវតោ កាលេ សុវន្នោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា តិណ្ណំ
វេទានំ ចារក្ខ យរាវាសេ ទោសំ ទិស្វា តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា អវញ្ញាយតនេ
បព្ពតន្តេវ អស្សមំ ការេត្វា ពហូហិ តាបសេហិ សទ្ធិវសិ។ អថស្ស កុសលពីជំ
រោបេតុកាមោ បធុម្មត្ថេវា ភគវា អស្សមសមីបេ អាគាសេ វត្វា
ឥទ្ធិចាជិហារិយំ ទស្សេសិ។ សោ តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បូជេតុកាមោ
នាគបុច្ឆានិ ឌីចិនាបេសិ។ សត្តា, “អលំ ឥមស្ស តាបសស្ស ឯត្ថកំ
កុសលពីជំ”ន្តិ បក្កាមិ។ សោ បុច្ឆានិ គហេត្វា សត្ត គមនមគ្គំ ឌីកិវិត្វា ចិត្តំ
បសាទេន្តោ អញ្ញាលី បគ្គយ្ហ អដ្ឋាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្សី ពុទ្ធប្បាទេ មគធេរដ្ឋេ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ធម្មសវាតិ លទ្ធិនាមោវិញ្ញតំ បត្តោ
ហេតុសម្បត្តិយា ចោទិយមាណោ យរាវាសេ អាទីនំ បព្ពជ្ជាយ អាទិសំសព្វា
ទិស្វា ទក្ខិណាភិវស្សីវិហារន្តំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ

បព្ពជិត្វាវិបស្សនាយ កម្ពុំ ករោធន្តោ នចិរស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបធានេ (អប. ខេវ ១.១៦.៣៩-៤៥) -

“សុវត្ថោ នាម នាមេន, ព្រាហ្មណោ មន្តចារគូ;
បុរក្ខតោ សសិស្សេហិ, វសតេ បព្ពតន្តវេ។

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មមុទ្ធវិគុកាមោ សោ, អាគច្ឆិ មម សន្តិកំ។

“វេហាសម្ពិ ចង្គ្គមតិ, ជូចាយតិ ជលតេ តថា;
ហាសំ មមំ វិទិត្វាន, បក្កាមិ ចាចិនាមុខោ។

“តញ្ចា អច្ឆរិយំ ទិស្វា, អព្ពតំ លោមហំសនំ;
នាគបុប្ផំ គហេត្វាន, គតមគ្គម្ពិ ឌីកិរី។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផំ ឌីកិរី អហំ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ទុក្ខតី នុបបដ្ឋហំ។

“ឯកតីសេ កប្បសតេ, រាជា អាសិ មហារហោ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិ បច្ឆវេក្ខិត្វា សោមនស្សប្បត្តោ
ឧទានវសេន -

១០៧.

“បព្ពជី តុលយិត្វាន, អការស្មានការិយំ;

តិស្សេនាវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តី។ - កាថំ អកាសិ;

តត្ថ បព្ពជី តុលយិត្វានាតិ “សម្ពាធា យរាវាសោ រជាបថោ”តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.១៩១; ម. និ. ២.១០; សំ. និ. ២.១៥៤) យរាវាសេ, “អប្បស្សនា កាមា ពហុទុក្ខា ពហុបាយាសា”តិអាទិនា (ថា. ធិ. ៤១៧; ម. និ. ១.១៧៧) កាមេសុ អាទិនំ តប្បជីបក្ខតោ នេក្ខម្មេ ច អាទិនំសំ តុលភូតាយ បញ្ញាយ វិចារេត្វា វីមសិត្វាតិ អត្តោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ ឥទមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

ធម្មសវត្ថុតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ធម្មសវបិតុត្ថុតាថាវណ្ណានា

សវីសវស្សសតិកោតិ អាយស្មតោ ធម្មសវបិតុត្ថុតស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកេ តុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ភូតគណោ នាម បព្ពតេ វិហារន្តំ បច្ឆេកសម្ពុទ្ធិ ទិស្វា បសន្នមាណសោ តិណាសូលបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ មគធេរដ្ឋ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ធារាបរិគ្គហំ កត្វា ធម្មសវំ នាម បុត្តំ លភិត្វា តស្មី បព្ពជិតេ សយម្មិ វីសវស្សសតិកោ ហុត្វា, “មម បុត្តោ តាវ តរុណោ បព្ពជិ, អថ កស្មា នាហំ បព្ពជិស្សមី”តិ សញ្ញាតសំវេកោ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា បព្ពជិត្វាវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.១៦.៣៥-៣៨) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, ភូតគណោ នាម បព្ពតោ;
វសតេកោ ជិនោ តត្ថ, សយម្ពុ លោកនិស្សដោ។

“តិណ្ហស្ងួលំ គហេត្វាន, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី;
ឯក្ខនសតសហស្សំ, កប្បំ នវិនិច្ឆាតិកោ។

“ឥតោ ឯកានសេ កប្ប, ឯកោសី ធរណីរុហោ;
សត្វរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ
អរហន្តំ បន បត្យា អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា សញ្ញាតសោមនស្សោ
ឧទាននន្តោ -

១០៨.

“សវីសវស្សសតិកោ, បព្ពជី អនការិយំ;
តិស្សោវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ - កាចំ អភាសិ;

តត្ថ សវីសវស្សសតិកោតិ សោវីសវស្សសតិកោ, សោ អហំ ជាតិយា
វីសាធិកវស្សសតិកោ សមាណោ។ បព្ពជិន្និ បព្ពជ្ជំ ឧបកច្ឆី។ សេសំ វុត្តនយមេវ។
ឥនមេវ ច ឥមស្ស ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

ធម្មសវបិគុត្តរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. សង្ឃវគ្គតត្តរកាថាវណ្ណានា

នន្ទនាយំ បរមហិតានុកម្មិនោតិ អាយស្មតោ សង្ឃវគ្គតត្តរស្ស កាថា។
កា ឧប្បត្តិ? សោបិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចតុនុតោ កប្ប កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ បព្ពតចានេ វសន្តេសត្ត បច្ចេកសម្ពុទ្ធ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
កនម្ពបុច្ឆានិ គហេត្វា បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា

អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ឥព្ពកុលេ និព្ពត្តិ, តស្ស សង្ឃវត្តិតោតិ នាមំ អហោសិ។ សោវិញ្ញតំ បត្តោ
បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អញ្ញាតំ ភិក្ខុំ សហាយំ កត្វា
អរញ្ញេវិហរតិ។ ថេរស្ស វសនជ្ជានតោ អវិទូរេ វនគុម្ភេ ឯកា មិគីវិជាយិត្វា
តរុណំ នាមំ វក្ខន្តិ នាតជ្ឈត្តាបិ បុត្តសិនេហាន ទូរេ គោចរាយ ន គច្ឆតិ,
អាសន្នេ ច តិណោទកស្ស អលាភេន កិលមតិ។ តំ ទិស្វា ថេរេ, “អហោ
វតាយំ លោកោ តណ្ហាពន្ធពានោ មហាទុក្ខំ អនុភវតិ, ន តំ ជិន្និតុំ
សក្កោតី” តិ សំវេគជាតោ តមេវ អង្គុសំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ
ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ ១.១៦.៣០-៣៤) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, កុក្កុដោ នាម បព្ពតោ;
តម្ហិ បព្ពតចាទម្ហិ, សត្ត ពុទ្ធាវសន្តិ តេ។

“កទម្ហំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, ទីបរាជីវ ឧត្តតំ;
ឧភោ ហត្ថេហិ បគ្គយ្ហ, សត្ត ពុទ្ធេ សមោកិរី។

“ចតុន្ទវតិតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, សត្តាសុំ បុប្ផនាមកា;
សត្តវតនសម្បជ្ជា, ចក្កវត្ថុ មហាពូលា។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អត្ថនោ ទុតិយកំ ភិក្ខុំ មិច្ឆាវិតក្កពហុលំ វិហរន្តំ ញត្វា
តមេវ មិគី ឧបមំ កវិត្វា តំ ឱវនន្តោ -

១០៩.

“ន ធូនាយំ បរមហិតានុកម្មិនោ, រហោគតោ អនុវិតលោតិ សាសនំ;
តថាហាយំ វិហារតិ ចាកតិទ្រ្ទិយោ, មិគី យថា តរុណាជាតិកា វនេ”តិ។

-

កាថំ អភាសិ។

តត្ថ ន ធូនាយន្តិ ន-សតិ បដិសេធ និចាតោ។ ធូនាតិ បរិវិតក្កោ។ ធូន អយន្តិ
បទន្នោ។ បរមហិតានុកម្មិនោតិ បរមំ អតិវិយ, បរមេន វា អនុត្តរេន
ហិតេន សត្ត អនុកម្មនសីលស្ស ភគវតោ។ រហោគតោតិ រហសិ គតោ,
សុញ្ញាការគតោ កាយវិកេយុត្តោតិ អត្តោ។ អនុវិតលោតិ ឯត្ថ “ន
ធូនា”តិ បទន្នយំ អានេត្វា សម្ពុទ្ធិតត្ថំ “នាធូវិតលោតិ ធូនា”តិ, ន ចិន្តេសិ មញ្ញោ,
“នាធូយុញ្ញាតិ”តិ តក្កេមីតិ អត្តោ។ សាសនន្តិ បដិបត្តិសាសនំ,
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានការវនន្តិ អធិប្បាយោ។ តថា ហិតិ តេនេវ ការណេន, សត្ត
សាសនស្ស អនុយុញ្ញានតោ ឯវ។ អយន្តិ អយំ ភិក្ខុ។ ចាកតិទ្រ្ទិយោតិ
មនច្ចដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ យថាសកំ វិសយេសុ វិស្សជ្ជនតោ សភាវភូតឥន្ទ្រិយោ,
អសំវុតចក្ខុទ្ធារាធិកោតិ អត្តោ។ យស្ស តណ្ហាសង្គស្ស អច្ឆិន្ទតាយ សោ ភិក្ខុ
ចាកតិទ្រ្ទិយោ វិហារតិ, តស្ស ឧបមំ ទស្សេន្តោ “មិគី យថា តរុណាជាតិកា
វនេ”តិ អាហា។ យថា អយំ តរុណាសភាវា មិគី បុត្តស្នេហស្ស អច្ឆិន្ទតាយ វនេ
ទុក្ខំ អនុភវតិ, ន តំ អតិវត្ថតិ, ឯវមយម្បិ ភិក្ខុ សង្គស្ស អច្ឆិន្ទតាយ
ចាកតិទ្រ្ទិយោ វិហារន្តោ វដ្តទុក្ខំ នាតិវត្ថតិ អធិប្បាយោ។
“តរុណាវិជាតិកា”តិ វា ចាថោ។ អភិនវប្បសុតា ពាលវន្នាតិ អត្តោ។ តំ សុត្វា
សោ ភិក្ខុ សញ្ញាតសំវេកោ វិបស្សនំ វឡេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្ថំ ចាបុណិ។

សង្ឃរក្ខិតតត្ថរកាថាវណ្ណានិដ្ឋិតា។

១០. ឧសភត្ថេវតាថាវណ្ណានា

នគា នគគ្គេសុ សុសំរិទ្ធាតិ អាយស្មតោ ឧសភត្ថេវស្ស កាថា។ កា
ឧប្បតិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយានិ
បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ សិទិស្ស ភគវតោ កាលេ ទេវបុត្តោ
ហុត្វា និព្វត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ទិព្វបុប្ផហិ បូជំ
អកាសិ។ សា បុប្ផបូជា សត្តាហំ បុប្ផមណ្ឌាថាការេន អដ្ឋាសិ។ ទេវមនុស្សានំ
មហាសមាគមោ អហោសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ឥព្វកុលេ និព្វត្តិ, តស្ស ឧសភោតិ នាមំ
អហោសិ។ សោវិញ្ញតំ បុត្តោ ជេតវនបដិគ្គហណោ សត្វិ លទ្ធប្បសានោ
បព្វជិត្វា កតបុព្វកិច្ចោ អរញ្ញេ បព្វតថាទេវិហរតិ។ តេន ច សមយេន
ចារុសកាលមេយេ អភិប្បវុដ្ឋេ បព្វតសិខរេសុ វុត្តកច្ចលតាយ
យនបណ្ណាសណ្ឌិនោ ហោន្តិ។ អថេកទិវសំ ថេរោ លេណតោ និក្ខមិត្វា តំ
វនរាមណោយ្យកំ បព្វតរាមណោយ្យកញ្ច ទិស្វា យោនិសោមនសិការវសេន
“ឥមេបិ នាម វុត្តាទយោ អថេតនា ឧតុសម្បត្តិយា វឌ្ឍិ ចាបុណ្ឌិន្តិ, អថ កស្មា
នាហំ ឧតុសប្បាយំ លភិត្វា គុណោហិ វឌ្ឍិ ចាបុណ្ឌិស្សមី”តិ ចិន្តេន្តោ -

១១០.

“នគា នគគ្គេសុ សុសំរិទ្ធាតិ, ឧទគ្គមេយេន នវេន សិគ្គា;
វិវេកកាមស្ស អរញ្ញាសញ្ញិនោ, ជនេតិ ភិយ្យោ ឧសភស្ស កល្យត”ន្តិ។

-

កាថំ អកាសិ។

តត្ថ នកាតិ រុក្ខា, “នាកា” តិ កេចិ វន្តិ, នាករុក្ខាតិ អត្ថោ។ នគគ្គស្វតិ
 បព្ពតសិខរេសុ។ សុសិវិរុទ្ធាតិ សុដ្ឋុសមន្តតោវិរុទ្ធមូលា ហុត្វា បរិតោ ឧបរិ ច
 សម្មនេវ សញ្ញាតសាខគ្គបល្លវប្បសាខាតិ អត្ថោ។ ឧទគ្គមេយេន នវេន សិក្ខាតិ
 បឋមុប្បន្នេន ឧឡារេន មហាតា ចារុសមេយេន អភិប្បវុដ្ឋាវិវេកកាមស្សាតិ
 កិលេសវិវិវត្តំ ចិត្តវិវេកំ ឥន្ទន្តស្ស, អរញ្ញវាសេន តាវ កាយវិវេកោលធ្វោ,
 ឥនានិ ឧបធិវិវេកាធិកមស្ស និស្សយភូតោ ចិត្តវិវេកោលទូញោតិ តំ
 បត្ថយមានស្ស, ជាតិរិយំ អនុយុញ្ញន្តស្សាតិ អត្ថោ, តេនាហ
 “អរញ្ញសញ្ញនោ” តិ។ អរញ្ញវាសោ នាម សត្តារាវ វណ្ណិតោ ថោមិតោ។ សោ ច
 ខោ យាវនេវ សមថវិបស្សនាការំនាចារិប្បិយា, តស្មា សា មយា ហត្ថគតា
 កាតញ្ញាតិ ឯវំ អរញ្ញគតសញ្ញនោ នេត្តម្មសង្កប្បពហុលស្សាតិ អត្ថោ។
 ជនេតីតិ ឧប្បាទេន្តិ, បុតុត្ថ ហិ ឥទំ ឯកវចនំ។ កេចិ បន “ជនេន្តិ” តិ បឋន្តិ។
 ភិយ្យោតិ ឧបរូបរិ។ ឧសភស្សាតិ អត្តានមេវ បរិវិយ វន្តិ។ កល្យតន្តិ
 កល្យការំ ចិត្តស្ស កម្មញ្ញតំ ការំនាយោគ្យតំ។ ស្វាយមត្តោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។
 ឯវំ ថេរោ ឥមំ កាចំ វន្តោយេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។
 តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ ១.១៦.២៥-២៩) -

“នេវបុត្តោ អហំ សន្តោ, បូជយី សិទិណាយកំ;
 មន្ទារវេន បុប្ផេន, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“សត្តាហំ ធននំ អាសិ, ទិព្វំ មាលំ តថាគតេ;
 សព្វេ ជនា សមាគន្ធា, នមស្សីសុ តថាគតំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
 ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឥតោ ច ធនមេ កប្ប, រាជាហោសី ដុតិទ្ធកេ;
សត្តរតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ភលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អយមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណគាថា អហោសីតិ។

ឧសភត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯកាធនមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ទ្វាធនមវគ្គោ

១. ជេន្តត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ធុប្បព្ពន្ធនំ វេ ធុរិយាសា គេហាតិ អាយស្មតោ ជេន្តត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ធុប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្ឋបនិស្សយំ
កុសលំ ឧបចិនន្តោ សិទ្ធិស្ស ភគវតោ កាលេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ សោ
ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កីកិរាតបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ មគធវដ្ឋេ ជេន្តគាមេ
ឯកស្ស មណ្ឌលិករាជស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ជេន្តាតិស្ស នាមំ អហោសិ។
សោវិញ្ញតំ បត្តោ ធម្មារកាលេយេវ ហេតុសម្បត្តិយា ចោទិយមាណោ
បព្ពដ្ឋានិទ្ធមានសោ ហុត្វា បុន ចិន្តេសិ - “បព្ពដ្ឋា នាម ធុក្ករា, យរាបិ ធុរិយាសា,
ធម្មោ ច គម្ពីរោ, ភោគា ច ធុរិយាសា, កី ធុ ខោ កត្តព្ព”ន្តិ ឯវំ បន ចិន្តាពហុលោ
ហុត្វាវិចារន្តោ ឯកទិវសំ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុណិ។ សុតកាលតោ
បដ្ឋាយ បព្ពដ្ឋាភិរតោ ហុត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពដ្ឋិត្វា កម្មជ្ជានំ គហេត្វា

វិបស្សនំ វឌ្ឍន្តា សុខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ អរហន្តំ សង្ខារាសិ។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ១.១៦.២១-២២) -

“ទេវបុត្តោ អហំ សន្តោ, បូជយី សិទិណាយកំ;
កក្ការុបុប្ផំ បគ្គយ្ហ, ពុទ្ធស្ស អភិរោបយី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“ឥតោ ច នវមេ កប្បេ, រាជា សត្តត្ថមោ អហំ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ឆវេក្ខន្តោ, “អសក្ខី វតាហំ អាទិតោ
មហ្គំ ឧប្បន្នវិតក្កំ ជិន្និតុ”ន្តិ សោមនស្សជាតោ វិតក្កស្ស ឧប្បន្នាការំ តស្ស ច
សម្មទេវ ជិន្នតំ ទស្សន្តោ -

១១១.

“ទុប្បព្ពន្ធិំ វេ ទុរិកាសា គេហា, ធម្មោ គម្ពីរោ ទុរិកមា ភោគា;
កិច្ចា វុត្តិ នោ ឥតវតេនេវ, យុត្តំ ចិន្តេតុំ សតតមនិច្ចត”ន្តិ។ -

កាជំ អភាសិ។

តត្ថ ទុប្បព្ពន្ធិន្តិ អប្បំ វា មហន្តំ វា ភោគក្ខន្ធច្បោវ ញាតិបរិវដ្តេហ បហាយ
ឥមស្មី សាសនេ ឡំ ទត្វា បព្ពជនស្ស ទុក្ករត្តា ទុក្ខំ បព្ពជនំ, ទុក្ករា បព្ពជ្ជាតិ
ទុប្បព្ពន្ធិំ។ វេតិ និចាតមត្តំ, ទទ្ទ្យត្ថោ វា “បព្ពជ្ជា ទុក្ខា”តិ។ គេហព្វេ អារសេយ្យំ,
ទុរិកាសា គេហា, យស្មា គេហំ អធិវសន្តេន រញ្ញា រាជកិច្ចំ, ឥស្សរេន

ឥស្សរកិច្ចំ, គហបតិនា គហបតិកិច្ចំ កត្តត្ថំ ហោតិ, បរិជនោ ចេវ
សមណព្រាហ្មណា ច សង្គហោតត្ថា, តស្មី តស្មីញ្ច កត្តត្ថេ ករិយមាទេបិ
យរាវាសោ និទ្ទយដោវិយ មហាសមុទ្ទោវិយ ច ទុប្បរោ, តស្មា គេហា នាមេតេ
អធិវសិតុំ អារសិតុំ ទុក្ខា ទុក្ខរាតិ កត្វា ទុរិយាសា ទុរាសាតិ។ បព្ពដ្ឋញ្ច
អនុតិដ្ឋយ្យំ ធម្មា គម្ពីរោ, យទត្តា បព្ពដ្ឋា, សោ បព្ពដិទេន អធិគន្ធព្ពោ
បដិវេធសទ្ធម្មា គម្ពីរោ, គម្ពីរញ្ញាណគោចរត្តា ទុទ្ធសោ, ទុប្បដិវិជ្ឈោ ធម្មស្ស
គម្ពីរភាវេន ទុប្បដិវិជ្ឈត្តា។ គេហញ្ច អារសេយ្យំ, ទុរិយាសា ភោគា យេហិ
វិទាន សក្កា គេហំ អារសិតុំ, តេ ភោគា ទុក្ខេន កសិវេន អធិគន្ធព្ពតាយ
ទុរិយាសា។ ឯវំ សន្តេ យរាវាសំ បហាយ បព្ពដ្ឋយេវ អនុតិដ្ឋយ្យំ, ឯវម្បិ កិច្ចា
វុត្តិ នោ ឥតវីតវេន ឥធ ឥមស្មី ពុទ្ធសាសនេ ឥតវីតវេន យថាលទ្ធនេ បច្ចយេន
អម្ពា កំ វុត្តិ ជីវិតា កិច្ចា ទុក្ខា, យរាវាសានំ ទុរិយាសតាយ ភោគានញ្ច
ទុរិយាសតាយ គេហោ ឥតវីតវេន បច្ចយេន យាបេតព្ពតាយ កិច្ចា កសិរា វុត្តិ
អម្ពា កំ, តត្ថ កំ កាតុំ វុត្តិតិ? យុត្តំ ចិន្តេតុំ សតតមនិច្ចតំ សកលំ ទិវសំ
បុព្វត្ថាបរវត្តញ្ច តេក្ខមកធម្មជាតំ អនិច្ចតន្តិ, តតោ ឧប្បាទវយវន្តតោ
អាទិអន្តវន្តតោ តាវកាលិកតោ ច និច្ចន្តិ “អនិច្ច”ន្តិ ចិន្តេតុំ វិបស្សិតុំ យុត្តំ។
អនិច្ចានុបស្សនាយ សិទ្ធាយ ឥតរាជុបស្សនា សុខេនេវ សិជ្ឈន្តិតិ
អនិច្ចានុបស្សនាវ ឯត្ថ វុត្តា, អនិច្ចស្ស ទុក្ខានត្ថតានំ អព្យកិចរណតោ
សាសនិកស្ស សុខគ្គហណតោ ច។ តេនាហ - “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ
តទនត្តា” តិ (សំ. និ. ៣.១៥), “យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្វំ តំ និរោធធម្មំ”
(មហាវ. ១៦; ធិ. និ. ២.៣៧១; សំ. និ. ៥.១០៨១), “វយធម្មា សង្ខារា” តិ (ធិ. និ.
២.២១៨) ច តទមិនា ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ បដិបក្ខវសេន អបរាបរំ ឧប្បន្នេវិតក្កេ
និគ្គហេត្វា អនិច្ចតាមុខេន វិបស្សនំ អារតិក្វា ឥនានិ កតកិច្ចោ ជាតោតិ

ឧស្សេតិ។ តេជ វុត្តំ “អត្តនោ បដិបត្តិ” ត្ថិអាធិ។ ឥធមេវ ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ
អហោសិ។

ជេន្តត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វដ្តគោត្តត្ថេតាថាវណ្ណានា

តេវិជ្ជាបំ មហាយាយេតិ អាយស្មតោ វដ្តគោត្តត្ថេស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្តបនិស្សយំ
កុសលពីដំ វោបេន្តោវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ ពន្ធមតីនគរេ កុលគេហោ
និព្ពត្តិទ្វាវិញ្ញាតំ បត្តោ ឯកធិវសំ វញ្ញា នាគរេហិ ច សទ្ធិ ពុទ្ធបូជំ កត្វា តតោ
បរំ ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោវិភវសម្បទ្គស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, តស្ស វដ្តគោត្តតាយ វដ្តគោត្តោត្ថេវ
សមញ្ញា អហោសិ។ សោវិញ្ញាតំ បត្វា ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និប្ពត្តិ គតោវិមុត្តិ
គវេសន្តោ តត្ថ សារំ អធិស្វា បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជ្ជិត្វាវិចរន្តោ សត្តារំ
ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា តស្មី វិស្សជ្ជិតេ បសន្នមាណសោ សត្តុ សន្តិកេ
បព្ពជ្ជិត្វាវិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេជ
វុត្តំ អបធានេ (អប. ថេរ ១.១៦.១៥-២០) -

“ឧទេន្តំ សតវំសីវ, បីតវំសីវ ភាណុម;

បន្ទរសេ យថា ចន្តំ, និយ្យន្តំ លោកនាយកំ។

“អជ្ជសដ្ឋិសហស្សានិ, សព្វេ ឱណាសវា អហំ;

បរិវាវីសុ សម្ពុទ្ធី, ទិបទិន្នំ នវាសកំ។

“សម្ពុទ្ធិទ្វាន តំ វីដិ, និយ្យន្តេ លោកនាយកេ;

ឧស្សាហេសី ធំ តត្ថ, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“ឯកនុតិកោ កប្ប, យំ ធំ អភិរោបយី;
ទុក្ខតី ឆាតិជាឆាមិ, ធនធានស្សីធំ ដលំ។

“ឥតោ ចតុត្ថកេ កប្ប, រាជាហោសី មហាព្ពលោ;
សញ្ញាការេន សម្បជ្ជោ, សុធជោ ឥតិ វិស្សតោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ
ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា សោមនស្សជាតោ
ឧទានវសេន -

១១២.

“តេវិជ្ជោហំ មហាឈាយី, ចេតោសមថកោវិទោ;
សទត្ថោ មេ អនុប្បត្តោ, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ តេវិជ្ជោហន្តិ យទិមិ មំ បុព្វេ តិណ្ណំ វេទានំ ចារំ គតត្ថា “ព្រាហ្មណោ
តេវិជ្ជោ” តិ សញ្ញានន្តិ, តំ បន សមញ្ញាមត្តំ វេទេសុវិជ្ជាកិច្ចស្ស អភាវតោ។
ឥធានិ បន បុព្វេនិវាសញ្ញាណាទិនំ តិស្សន្តិវិជ្ជានំ អធិគតត្ថា បរមត្ថតោ
តេវិជ្ជោ អហំ, មហាន្តស្ស អនវសេសស្ស សមុទយបក្ខិយស្ស
កិលេសគណស្ស ឈាបនតោ, មហាន្តេន មគ្គដលឈានេន មហាន្តស្ស
ឧឡារស្ស បណ្ឌិតស្ស និព្វានស្ស ឈាយនតោ ច មហាឈាយី។
ចេតោសមថកោវិទោតិ ចិត្តសង្ខារករានំ សំកិលេសធម្មានំ រូបសមនេន
ចេតសោ សមាធិបាទេ កុសលោ។ ឯតេន តេវិជ្ជភាវស្ស ការណាមាហា។
សមាធិកោសល្លសហិតេន ហិ អាសវក្ខយេន តេវិជ្ជតា, ន កោវលេន។
សទត្ថោតិ សកត្ថោ ក-ការស្សយំ ទ-ការោ កតោ

“អនុប្បត្តសទត្តោ” តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៩; អ. និ. ៣.៣៨) វិយ។ “សទត្តោ” តិ ប
អរហត្តំ វេទិតតំ។ តញ្ញា អត្ថបដិពន្ធដ្ឋាន អត្តានំ អវិជហនដ្ឋាន អត្ថនោ
បរមត្ថដ្ឋាន អត្ថនោ អត្ថត្តា “សកត្តោ” តិ វុច្ចតិ។ ស្វាយំ សទត្តោ មេ មយា
អនុប្បត្តោ អធិគតោ។ ឯតេន យថាវុត្តំ មហាយាយិការំ សិខាបត្តំ កត្វា
ទស្សេតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

វច្ឆកោត្តត្ថេត្ថកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. វនវច្ឆត្ថេត្ថកាថាវណ្ណានា

អន្នោទិកា បុប្ផសិលាតិ អាយស្មតោ វនវច្ឆត្ថេស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្យិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាទិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវុច្ឆបនិស្សយំ កុសលពិជំ
រោបេន្តោ វិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ
បរស្ស កម្ពំ កត្វា ជីវន្តោ កស្សចិ អបរាជំ កត្វា មរណភយេន តដ្ឋិតោ
បលាយន្តោ អន្តរាមគ្គេ ពោធិវុត្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ តស្ស មូលំ សម្មទ្គិត្វា
បិណ្ឌិតានុបិ អសោកបុប្ផេហិ បូជំ កត្វា វុទ្ធិត្វា ពោធិ អភិមុខោ នមស្សមាណោ
បល្លង្គេន និសិន្នោ មារេតុំ អាគតេ បច្ឆតិកេ ទិស្វា តេសុ ចិត្តំ អកោបេត្វា
ពោធិ ឯវ អារវន្តោ សតចារិសេ បចាតេ បបតិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហេ វិភវសម្បទ្ធស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ,
“វច្ឆោ” តិស្ស ឆាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ពិម្ពិសារសមាគមេ
បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពដិត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.១៦.៧-១២) -

“បរកម្មាយនេ យុត្តោ, អបរាជំ អកាសបាំ;

វេនន្តំ អភិធាវិស្សំ, ភយវេរសមប្បតោ។

“បុប្ផតំ ចាទបំ ធិស្វា, បិណ្ឌិតន្តំ សុនិម្មិតំ;
តម្កបុប្ផំ គហេត្វាន, ពោធិយំ ឱកិរី អហំ។

“សម្មន្និត្វាន តំ ពោធិ, ចាជលី ចាទបុត្តមំ;
បល្លង្គំ អាកុជិត្វាន, ពោធិមូលេ ឧចារិសី។

“គតមគ្គំ គវេសន្តា, អាគម្ពំ មម សន្តិកំ;
តេ ច ធិស្វានហំ តត្ថ, អារដ្ឋី ពោធិមុត្តមំ។

“វន្តិត្វាន អហំ ពោធិ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
អនេកតាលេ បបតី, គិរិទុគ្គ ភយានកេ។

“ឯកនុតិកោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុគ្គតី ឆាភិជាឆាមិ, ពោធិបូជាយិទំ ជលំ។

“តតោ ច តតិយេ កប្បេ, រាជា សុសញ្ញតោ អហំ;
សត្តរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាពុលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វាវិវេកាភិរតិយា វនេយេវ វសិ, តេន វនវន្នោតិ សមញ្ញា
ឧទចាធិ។ អថ កថាចិ ថេរោ ញាតិជនាទុគ្គហន្តំ រាជគហំ គតោ តត្ថ
ញាតកេហិ ឧបជ្ឈិយមាធា កតិចាហំ វសិត្វា គមនាការំ សន្នុស្សេតិ។ តំ
ញាតកា, “គន្លេ, អម្ពាភំ អនុគ្គហន្តំ ធុរិយារេ វសេ, មយំ ឧបជ្ឈិយស្សាមា”តិ
យាធិសុ។ ថេរោ តេសំ បព្ពតរាមណោយ្យកិត្តនាបទេសេនវិវេកាភិរតី
និវេនេន្នោ -

១១៣.

“អន្លោធិកា បុប្ផសិលា, គោនផ្កលមិគាយុតា;
អម្ពសេវាលសញ្ញា, តេ សេលា រមយន្តិ ម”ន្តិ។ - ភាជំ អភាសិ;

តត្ថ អន្លោធិកាតិ អង្គំ អពហលំ សុខុមំ ឧទកំ ឯតេសូតិ “អន្លោធិកា”តិ
វត្ថុព្រួលីផ្កិបល្លាសេន អន្លោធិកា”តិ វត្ថុ។ ឯតេន តេសំ ឧទកសម្បត្តិ
នស្សេតិ។ បុប្ផសិលាតិ បុប្ផលាវិត្ថតា មុនុសុខសម្បស្សា សិលា ឯតេសូតិ
បុប្ផសិលា។ ឯតេន និសង្ខនដ្ឋានសម្បត្តិ នស្សេតិ។ គុន្និវិយ នផ្កុលំ នផ្កុដ្ឋំ
ឯតេសន្តិ គោនផ្កលា, កាឡមក្កជា, “បកតិមក្កជា”តិបិ វនន្តិយេវ។
គោនផ្កលេហិ ច បសទាធិកេហិ មិគេហិ ច តហំ តហំវិចរន្តេហិ អាយុតា
មិស្សិតាតិ គោនផ្កលមិគាយុតា។ ឯតេន តេសំ អមនុស្សបចារិតាយ
អរញ្ញលក្ខណ្ឌាបេតតំ នស្សេតិ។ អម្ពសេវាលសញ្ញាតិ បសវនតោ សតតំ
បគ្បរមានសលិលតាយ តហំ តហំ ឧទកសេវាលសញ្ញាធិតា។ តេ សេលា
រមយន្តិ មន្តិ យត្ថាហំ វសាមិ; តេ ឯធិសា សេលា បព្ពតាវិវេកាភិរតិយា មំ
រមយន្តិ, តស្មា តត្ថេវាហំ គន្ធាមីតិ អធិប្បាយោ។ ឥធមេវ ច ថេរស្ស
អញ្ញាព្យាករណំ អហោសិ។

វនវច្ឆត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. អធិមុត្តត្ថេតាថាវណ្ណានា

កាយទុដ្ឋល្លករុនោតិ អាយស្មតោ អធិមុត្តត្ថេតាស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
សោ ភិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និប្បត្តិ គតោ កាមេសុ អាធិនំ ធិស្វា យរាវាសំ បហាយ
តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា អរញ្ញេវិហារន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា មនុស្សបចារំ ឧបគន្ធា

សត្វាវំ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ គជ្ឈន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អត្តនោ វាក្ខីវំ សត្តុ
ចាទម្បលេ បត្តិវិ។ សត្តា តស្ស អជ្ឈាសយំ ញត្វា តស្មី អជ្ឈាសិ។ តត្ថ បិតំ
ភក្ខវន្តំ កាឡានុសារេន គន្ធន បូជេត្វា “សមុទ្ធរសិមំ លោក”ន្តិអាទិកាហិ
ធនហិ គាថាហិ អភិវត្តិវិ។ តំ សត្តា “អនាគតេ ឥតោ

សតសហស្សកប្បមត្តកេ គោតមស្ស នាម សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ
បព្ពជិត្វា ធម្មភិញ្ញោ ភវិស្សតី”តិ ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា តតោ យាវាយំ ពុទ្ធប្បាទោ, តាវ នេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណាកុលេ និព្ពត្តិត្វា អធិមុត្តោតិ លទ្ធាមោ
វិញ្ញតំ បត្តោ ព្រាហ្មណាវិជ្ជាសុ និប្ពត្តិ គន្ធា តត្ថ សាវំ អបស្សន្តោ
បច្ឆិមភវិកត្តា និស្សរណំ គវេសន្តោ ជេតវនបជិត្តហណោ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា
បដិលទ្ធសន្នោ សត្តុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ
ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបនានេ (អប. ថេរ ១.៤០.៣០៤-៣៣២) -

“កណិការំវ ជលិតំ, ទីបរុក្ខំវ ឧជ្ឈលំ;
ឱសធីវ វិរោចន្តំ, វិជ្ជតំ គគនេ យថា។

“អសម្ព័តំ អនុត្តាសី, មិគរាជំវ កេសរី;
ញាណាលោកំ បកាសេន្តំ, មទ្ធន្តំ តិត្តិយេ គណេ។

“ឧទ្ធរន្តំ ឥមំ លោកំ, ធិន្តន្តំ សព្វសំសយំ;
គជ្ឈន្តំ មិគរាជំវ, អន្តសំ លោកនាយកំ។

“ជជាជិនធរោ អាសី, ព្រាហ្ម ឧដុ បតាបវា;
វាក្ខីវំ គហេត្វាន, ចាទម្បលេ អបត្តិវិ។

“កាឡានុសារិយំ គយ្ហំ, អនុលិម្បី តថាគតំ;

សមុទ្រមនុស្សម្យ៉ាង, សន្តិវិលោកនាយកំ។

“សមុទ្រសិម្ភ លោក, ឱយតិរិយា មហាមុន;
ព្រាណាលោកេន ជាតេសិ, រាវដំព្រាណមុត្តម៍។

“ធម្មចក្កំ បរិត្តសិ, មន្តសេ បរិត្តិយេ;
ឧសភោ ជិតសង្គាមោ, សម្បកម្យសិ មេធនី។

“មហាសមុទ្ធ ឧមិយោ, វេលន្តម្ហិ បភិជ្ជវេ;
តថេវ តវ ព្រាណម្ហិ, សព្វទិដ្ឋិ បភិជ្ជវេ។

“សុខុមច្ឆិកជាលេន, សរម្ហិ សម្បតានិតេ;
អន្តោជាលីកតា ចាណា, បិដ្ឋិតា ហោន្តិ តាវទេ។

“តថេវ តិរិយា លោកេ, បុព្វចាសណ្ឌានិស្សិតា;
អន្តោព្រាណាវេ តុយ្ហំ, បរិត្តន្តិ មាវិស។

“បតិជ្ជាវុយ្ហតំ ឱយេ, ត្វញ្ញោ នាថោ អពន្ធនំ;
ភយដ្ឋិតានំ សរណំ, មុត្តិត្តិនំ បរាយណំ។

“ឯកវិរោ អសទិសោ, មេត្តាករុណាសញ្ញាយោ;
អសមោ សុសមោ សន្តោ, វសី តាធិ ជិតញ្ញាយោ។

“ដីរោវិតតសម្មោហោ, អនេជា អកម៌កម៌;
តុសិតោ វន្តនោសោសិ, និម្មលោ សំយតោ សុចិ។

“សង្កាតិកោ ហតមនោ, តេវិជ្ជោ តិកវន្តកោ;
សីមាតិកោ ធម្មករុ, គតត្ថោ ហិតវត្ថុតោ។

“តារកោ ត្វំ យថា នាវា, និធិវស្សាសការកោ;
អសម្ព័ត្តោ យថា សីហោ, គណៈរាជារ ធម្មតោ។

“ថោមេត្វា ធនតាថាហិ, បទុមុត្តរំ មហាយសំ;
វន្តិត្វា សត្តនោ ចាទេ, តុល្លា អដ្ឋាសហំ តទា។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ បិតោ សត្តា, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យោ មេ សីលញ្ច ញ្ញាណញ្ច, សទ្ធម្មញ្ញាបិ វណ្ណាយិ;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“សង្ឃិ កប្បសហស្សនិ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ;
អញ្ញោ ទេវភិក្ខវិត្វា, ឥស្សរំ ការយិស្សតិ។

“សោ បច្ឆា បព្ពជិត្វាន, សុក្កម្ភលេន ចោទិតោ;
គោតមស្ស ភគវតោ, សាសនេ បព្ពជិស្សតិ។

“បព្ពជិត្វាន កាយេន, ចាបកម្មំ វិវដ្ឆិយ;
សញ្ញាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្វាយិស្សតិនាសវោ។

“យថាបិ មេយោ ជនយំ, តប្បេតិ មេទនី ឥមំ;
តថេវ ត្វំ មហាវីរ, ធម្មេន តប្បយី មមំ។

“សីលំ បញ្ញញ្ច ធម្មញ្ច, ថវិត្វា លោកនាយកំ;
បត្តោម្ហិ បរមំ សន្តិ, និព្វានំ បទមច្ចុតំ។

“អហោ នូន ស ភគវា, ចិរំ តិដ្ឋេយ្យ ចក្កមា;

អញ្ញាតញ្ចវិជានេយ្យំ, ដុសេយ្យំ អមតំ បទំ។

“អយំ មេ បន្ទិមា ជាតិ, ភវា សត្វេ សមូហតា;
សត្វាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ពុទ្ធមតិថោមយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, កិត្តនាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនា សហ វសន្តេ កាយទន្ធិពហុលេ ភិក្ខុ ឡីវនន្តោ -

១១៤.

“កាយទុដ្ឋល្លកុនោ, ហិយ្យមានម្ហិ ជីវិតេ;
សវីរសុខតិទ្ធស្ស, កុតោ សមណសាធុតា”តិ។ - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ កាយទុដ្ឋល្លកុនោតិ ទុដ្ឋល្លំ អសុភយោគ្យតា, កាយស្ស ទុដ្ឋល្លំ
កាយទុដ្ឋល្លំ, កាយទុដ្ឋល្លំ គុ សម្ពាវិតំ យស្ស សោ កាយទុដ្ឋល្លកុ,
អនិស្សរណប្បញ្ញោ ហុត្វា កាយចោសនប្បសុតោ កាយទន្ធិពហុលេតិ
អត្តោ, តស្ស កាយទុដ្ឋល្លកុនោ។ ហិយ្យមានម្ហិ ជីវិតេតិ កុន្ធដំនំ ឧទកំវិយ
ជីវិតសម្ពាវេ លហុសោ ឱយមាណេ។ សវីរសុខតិទ្ធស្សតិ បណីតាហារាធិហិ
អត្តនោ កាយស្ស សុខេន គេធំ អាបន្នស្ស។ កុតោ សមណសាធុតាតិ
ឯវ្យុបស្ស បុគ្គលស្ស សមណភាវេន សាធុតា សុសមណតា កុតោ កេន
ការណេន សិយា, ឯកំសតោ បន កាយេ ជីវិតេ ច និវេក្ខស្ស
ឥតវីតរសន្តោសេន សន្តជ្ឈស្ស អារទ្ធវីរិយស្សេវ សមណសាធុតាតិ
អធិប្បាយោ។

អធិបុត្តត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. មហាធមត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ឯសាវហិយ្យសេ បព្ពតេនាតិ អាយស្មតោ មហាធមត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និប្បត្តិ
គតោ យរាវាសំ បហាយ អញ្ញាតរាយ នទិយា តីវេ អស្សមំ ការេត្វា សម្ពហុលេ
ព្រាហ្មណោ មន្តេ វាចេន្តោវិហារតិ។ អថេកធិវសំ ភគវា តំ អនុគ្គណ្ឌិតុំ តស្ស
អសមបទំ ឧបគច្ឆិ។ សោ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា
អនាសិ។ និសិន្នេ ភគវតិ សុមជុរំ មជុំ ឧបនាមេសិ។ តំ ភគវា បរិភុណ្ណិត្វា ហេជ្ជា
អធិបុត្តត្ថេរវត្ថុម្ហិ វុត្តនយេន អនាគតំ ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ សុគតីសុយេវ បរិវត្តេន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ សាវតីយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា មហាធមាតិ លទ្ធនាមោ
វិញ្ញាតំ បត្តោ ភគវតោ សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពត្តិត្វា
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា នេសាទកេ នាម បព្ពតេ វិហារន្តោ កិលេសបរិយុជ្ជានំ
វិក្ខម្ពេតុំ អសក្កោន្តោ “កី មេ ឥមិនា សំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស ជីវិតេនា” តិ អត្តការំ
និព្ពិន្តេន្តោ ឧច្ចំ បព្ពតសិខំ អភិរុហិត្វា “ឥតោ ចាតេត្វា តំ មារេស្សមី” តិ អត្តានំ
បរិវិយ និទ្ទិសន្តោ -

៣៣៥.

“ឯសាវហិយ្យសេ បព្ពតេន, ពហុកុដជសល្លកិកេន;
នេសាទកេន គិរិនា, យសស្សិនា បរិច្ឆេនេនា” តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ ឯសាវហិយ្យសេតិ ឯសោ ត្វំ មហានាម អវហិយ្យសេ បរិហាយសិ។
បព្ពតេនាតិ និវាសជ្ជានក្ខតេន ឥមំនា បព្ពតេន។ ពហុកុដជសល្លកិកេនាតិ
ពហុហិ កុដជេហិ ឥន្ទសាលរុក្ខហិ សល្លកិហិ ឥន្ទសាលរុក្ខហិ វា
សមន្នាគតេន។ នេសាទកេនាតិ ឯវំនាមកេន។ គិរិនាតិ សេលេន។ សេលោ ហិ
សន្និសង្ខារេហិ បព្ពហិ បិតត្ថា “បព្ពតោ”តិ, បសវនាទិវសេន ជលស្ស,
សារក្ខតានំ ភេសជ្ជាទិវត្ថុនញ្ច គិរណតោ “គិរី”តិ វុច្ចតិ។ តទុកយត្ថសម្ភវតោ
បនេត្ថ “បព្ពតេនា”តិ វត្វា “គិរិនា”តិ ច វុត្ថំ។ យសស្សិនាតិ សព្ពគុណោហិ
វិស្សតេន បកាសេន។ បរិច្ឆទេនាតិ នាទាវិជ្ជក្ខតច្ចលតាហិ សមន្តតោ ធន្នេន,
វសនជ្ជានតាយ វា តុយ្ហំ បរិច្ឆទក្ខតេន។ អយព្ពោត្ថ អធិប្បាយោ - មហានាម,
យទិ កម្មជ្ជានំ វិស្សន្តេត្វា វិតក្កពហុលោ ហោសិ, ឯវំ ត្វំ ឥមំនា
នាយូទកសម្បន្នេន សប្បាយេន និវាសនជ្ជានក្ខតេន នេសាទកគិរិនា
បរិហាយសិ, ឥនាទិហំ តំ ឥតោ ចាតេត្វា មារេស្សមិ, តស្មា នលញ្ចា
វិតក្កវសិកេន ភវិតុន្តិ។ ឯវំ ថេរោ អត្តានំ សន្តន្នេន្តោយេវ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្ថំ ចាបុណិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.៤០.៣៣៣-
៣៥២) -

“សិន្ទុយា នទិយា តីរេ, សុកតោ អស្សមោ មម;
តត្ថ វាចេមហំ សិស្សេ, ឥតិហាសំ សលក្ខណំ។

“ធម្មកាមា វិនិកា តេ, សោតុកាមា សុសាសនំ;
ធម្មន្តេ ចារមិប្បត្តា, សិន្ទុកូលេ វសន្តិ តេ។

“ឧប្បាតគមនេ ថេរ, លក្ខណោសុ ច កោវិទា;
ឧត្តមត្ថំ គវេសន្តា, វសន្តិវិបិនេ តទា។

“សុមេធានាម សម្ពុទ្ធា, លោកេ ឧប្បជ្ឈី តាវនេ;
អម្ពាភំ អនុកម្មន្តោ, ឧចាគច្ឆិ វិនាយកោ។

“ឧចាគតំ មហាវីរំ, សុមេធំ លោកនាយកំ;
តិណសន្តារកំ កត្វា, លោកេ ជេដ្ឋស្សនាសហំ។

“វិបិណតោ មជ្ជំ កល្ល, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
សម្ពុទ្ធា បរិគុញ្ញត្វា, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“យោ តំ អនាសិ មជ្ជំ មេ, បសន្នោ សេហិ ចាលិភិ;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាជ មម ភាសតោ។

“ឥមិនា មធុណនេ, តិណសន្តារកេន ច;
តីស កប្បសហស្សនិ, ទេវលោកេ វមិស្សតិ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឌីវសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្វាយិស្សតិ នាសវោ។

“ទេវលោកា ឥធាកន្ធា, មាតុកុច្ឆិ ឧចាគតេ;
មធុវស្សំ បវស្សិត្ថ, នាធយំ មធុនា មហី។

“មយំ និក្ខន្ធមត្តម្ហិ, កុច្ឆិយា ច សុទុត្តរា;
តត្រាបិ មធុវស្សំ មេ, វស្សតេ និច្ចកាលិ កំ។

“អកាវា អភិនិក្ខម្ហ, បព្ពជី អនកាវិយំ;

លាភី អន្ទស្ស ចានស្ស, មធ្យុទានស្សនំ ជលំ។

“សត្តកាមសមិទ្ធាហំ, ភវិត្តា ទេវមាណុសេ;
តេនេវ មធ្យុទានេន, បត្តោម្ហិ អាសវក្ខយំ។

“វុដ្ឋម្ហិ ទេវេ ចតុវុដ្ឋលេ តិណោ, សម្មវុដ្ឋតេ ធរណីរុហេ សញ្ញាន្តេ;
សុញ្ញោ យវេ មណ្ឌបវុក្ខមូលកេ, វសាមិ និច្ចំ សុខិតោ អនាសវោ។

“មជ្ឈេ មហាន្តេ ហីនេ ច, ភវេ សត្តេ អតិក្កមី;
អន្ធមេ អាសវា ឌីណា, នត្ថិ ទានិ បុណត្ថវោ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, មធ្យុទានស្សនំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អយមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណគាថា អហោសីតិ។

មហានាមត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ចារាបរិយត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ធនេស្សាយតនេ ហិត្វាតិ អាយស្មតោ ចារាបរិយត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
បិយទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ នេសាទយោនិយំ និព្វត្តិត្វា តស្សវិញ្ញតំ
បត្តស្សវិចរណជ្ជានេ អញ្ញាតវស្មី វនសណ្ណោ បិយទស្សី ភគវា តំ អនុក្កណ្ឌិតុំ
និរោធសមាបត្តិ សមាបទ្ធិត្វា និសីទិ។ សោ ច មិគេ បរិយេសន្តោ តំ ហំនំ គតោ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ភគវន្តំ អន្តោ កត្វា កតំ សាខាមណ្ឌបំ

បទុមបុប្ផហិ កុដាតារាវកាវេន សញ្ញាទេត្វា ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ
បដិសំវេទេន្តោ សត្តាហំ នមស្សមាធា អដ្ឋាសិ។ ធិវសេ ធិវសេ ច
មិលាតមិលាតានិ អបនេត្វា អភិនវេហិ ធានេសិ។ សត្តា សត្តាហស្ស អច្ចយេន
និរោធតោ វុដ្ឋហិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ អនុស្សរិ។ តាវនេវ អសីតិសហស្សមត្តា ភិក្ខុ
សត្តារំ បរិវាវេសុំ។ “មធុរធម្មកថំ សុណិស្សមា”តិ ទេវតា សន្និបត្តិសុ, មហា
សមាគមោ អហោសិ។ សត្តា អនុមោទនំ ករោន្តោ តស្ស ទេវមនុស្សេសុ ភាវិនី
សម្បត្តិ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវកោធិញ្ច ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ តិណ្ណំ វេទានំ ចារត្វ ហុត្វា
បរាបរតោត្តតាយ ចារាបរិយោតិ លទ្ធសមញ្ញោ ពហូ ព្រាហ្មណោ មន្តេ
វាចេន្តោ សត្តុ រាជគហគមនេ ពុទ្ធានុភារំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិវស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេវ ១.៤០.៣៥៣-៣៨៥) -

“បិយទស្សី នាម ភគវា, សយម្ហ លោកនាយកោ;
វិវេកកាមោ សម្ពុទ្ធា, សមាធិកុសលោ មុនិ។

“វនសណ្ណំ សមោគ្គយ្ហ, បិយទស្សី មហាមុនិ;
បំសុក្ខលំ បត្តិវត្វា, និសីទិ បុរិសុត្តមោ។

“មិគលុទ្ធា បុរេ អាសី, អរញ្ញោ កាននេ អហំ;
បសទំ មិគមេសន្តោ, អាហិណ្ណាមិ អហំ តទា។

“តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធំ, ឱយតិណ្ណាមនាសរំ;
បុប្ផិតំ សាលរាជីវ, សតវំសីវ ឧត្តតំ។

“ទិស្វានបាំ ទេវទេវី, បិយទស្សី មហាយសំ;
ជាតស្សី សមោគ្គយ្ហ, បទុមំ អាហរី តទា។

“អាហរីត្វាន បទុមំ, សតបត្តំ មនោរម៌;
ក្ខជាតារំ ករិត្វាន, ឆាធិយី បទុមេនបាំ។

“អនុកម្មកោ ការុណីកោ, បិយទស្សី មហាមុនិ;
សត្តរត្តិន្ទរំ ពុទ្ធា, ក្ខជាតារេ វសី ជិនោ។

“បុរាណំ ធខុយិត្វាន, នវេន ឆាធិយី អបាំ;
អញ្ញាលី បគ្គហេត្វាន, អដ្ឋាសី តាវទេ អបាំ។

“វុដ្ឋហិត្វា សមាធិម្ហា, បិយទស្សី មហាមុនិ;
ទិសំ អនុវិលោកេន្តោ, និសីទិ លោកនាយកោ។

“តទា សុទស្សនោ នាម, ឧបដ្ឋាកោ មហិទ្ធិកោ;
ចិត្តមញ្ញាយ ពុទ្ធស្ស, បិយទស្សីស្ស សត្តនោ។

“អសីតិយា សហស្សេហិ, ភិក្ខុហិ បរិវារិតោ;
វនន្តេ សុខមាសីនំ, ឧបេសិ លោកនាយកំ។

“យាវតា វនសណ្ឋាម្ហិ, អធិវត្តា ច ទេវតា;
ពុទ្ធស្ស ចិត្តមញ្ញាយ, សព្វេ សន្និបត្តំ តទា។

“សមាគតេសុ យក្ខេសុ, កុម្មុណ្ណា សហវក្ខេសេ;
ភិក្ខុសង្ឃេ ច សម្មត្តេ, តាថា បព្យាហរី ជិនោ។

“ថោមំ សត្តាហំ បូជេសិ, អាវាសញ្ច អកាសិ មេ;

តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“សុទុទ្ទសំ សុនិបុណំ, គម្ពីរំ សុប្បកាសិតំ;
ញាណោ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“ចតុទ្ទសានិ កប្បានិ, ទេវវដ្ឋំ ករិស្សតិ;
ក្ខជាតារំ មហន្តស្ស, បទ្ទបុប្ផហិ ធាធិតំ។

“អាកាសេ ធារយិស្សតិ, បុប្ផកម្មស្សិទំ ផលំ;
ចតុញ្ញីសេ កប្បសតេ, វោកិណ្ណំ សំសរិស្សតិ។

“តត្ថ បុប្ផមយំ ព្យម្ពំ, អាកាសេ ធារយិស្សតិ;
យថា បទុមបត្តម្ពំ, តោយំ ន ឧបលិម្បតិ។

“តថេវីមស្ស ញាណម្ពិ, កិលេសា នោបលិម្បរេ;
មនសា វិនិវេដ្ឋត្វា, បញ្ចា នីវរណោ អយំ។

“ចិត្តំ ជនេត្វា នេក្ខម្មេ, អតារា បព្ពជិស្សតិ;
តតោ បុប្ផមយេ ព្យម្ពេ, ធារេន្តេ និក្ខមិស្សតិ។

“រុក្ខមូលេ វសន្តស្ស, និបកស្ស សតីមតោ;
តត្ថ បុប្ផមយំ ព្យម្ពំ, មត្ថកេ ធារយិស្សតិ។

“បីវំ បិណ្ឌាចាតញ្ចា, បច្ចយំ សយនាសនំ;
ទត្វាន ភិក្ខុសង្ឃស្ស, និព្វាយិស្សតិធាសវោ។

“ក្ខជាតារេន ចរតា, បព្ពដ្ឋំ អភិនិក្ខមី;
រុក្ខមូលេ វសន្តម្មិ, ក្ខជាតារំ ធវីយតិ។

“បីវេ បិណ្ឌាចារេត ច, ចេតនាមេ នវិជ្ជតិ;
បុញ្ញកម្មេន សំយុត្តោ, លភាមិ បរិនិដ្ឋិតំ។

“គណនាតោ អសន្នេយ្យា, កប្បកោដិ ពហូ មម;
វិត្តកា តេ អតិក្កន្តា, បមុត្តា លោកនាយ កា។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, បិយទស្សី វិនាយកោ;
តមហំ បយិរុចាសិត្វា, ឥមំ យោនី ឧចាគតោ។

“ឥធិ បស្សមិ សម្ពុទ្ធំ, អនោមំ នាម ចក្កមំ;
តមហំ ឧបគន្ធាន, បព្ពជី អនការិយំ។

“ទុក្ខស្សន្តករោ ពុទ្ធា, មគ្គំ មេ ទេសយី ជិនោ;
តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន, បត្តោម្ហិ អចលំ បទំ។

“តោសយិត្វាន សម្ពុទ្ធំ, គោតមំ សក្យបុដ្ឋវំ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា សញ្ញាតសោមនស្សោ
ឧទានវសេន -

១១៦.

“ធនស្សាយតនេ ហិត្វា, គុត្តទ្វារោ សុសំរុតោ;

អយម្បលំ វមិត្តាន, បត្តាមេ អាសវក្ខយោ"តិ។ - កាថំ អភាសិ;

តត្ថ ធនស្សាយតនេ ហិត្តាតិ ចក្ខុសម្មស្សាទីនំ ធន្នំ សម្មស្សានំ
ឧប្បត្តិដ្ឋានតាយ "ធនស្សាយតនាទី"តិ លទ្ធនាមាទិ ចក្ខុទីនិ ធន
អដ្ឋត្តិកាយតនាទិ តប្បដិពទ្ធសំកិលេសប្បហានវសេន បហាយ។ គុត្តទ្វារោ
សុសំរុតោតិ តតោ ឯវ ចក្ខុទ្វារាទីនំ គុត្តត្តា, តត្ថ បវត្តនកានំ អភិជ្ឈាទីនំ
ចាបធម្មានំ បវេសនទីវរណោ សតិកវាជេន សុដ្ឋ បិហិតត្តា គុត្តទ្វារោ
សុសំរុតោ។ អថ វា មនច្ឆដ្ឋានំ ធន្នំ ទ្វារានំ វត្តនយេន វត្ថុតត្តា គុត្តទ្វារោ,
កាយាទីហិ សុដ្ឋ សញ្ញាតត្តា សុសំរុតោតិ ឯវមេត្ថ អត្តោ វេទិតញោ។ អយម្បលំ
វមិត្តានាតិ អយស្ស វដ្ឋទុក្ខស្ស មូលភូតំ អវិជ្ជាភវតណ្ហាសម្ពាទំ ទោសំ, សត្តំ
វា កិលេសទោសំ អរិយមគ្គសម្ពាទំ វមនយោគចានេន ឧត្តិវិទ្យា សន្តានតោ
ពហិ កត្វា, ពហិករណាហេតុ វា។ បត្តាមេ អាសវក្ខយោតិ កាមាសវាធយោ
អាសវា ឯត្ថ ឪយន្តិ, តេសំ វា ខយេន បត្តញ្ញាតិ អាសវក្ខយោ, និព្វានំ
អរហត្តញ្ញោ។ សោ អាសវក្ខយោ បត្តោ អធិគតោតិ ឧទានវសេន អញ្ញំ
ព្យាកាសិ។

ចារាបរិយត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. យសត្ថេរកាថាវណ្ណានា

សុវិលិត្តោ សុវសនោតិ អាយស្មតោ យសត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយានិ បុញ្ញានិ
ឧបចិនន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ មហានុភារោ នាគរាជា ហុត្វា
ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ អត្តនោ ភវនំ នេត្វា មហាធានំ បវត្តេសិ។ ភគវន្តំ
មហាគ្យេន តិច្ឆវេន អច្ឆាទេសិ, ឯកមេកញ្ចា ភិក្ខុំ មហាគ្យេនេវ

បច្ចេកទេសស្រុកក្នុងសង្គមសម័យបច្ចុប្បន្ននេះ អន្តរាគមន៍។ សោតន
បុព្វកម្មនេះ មនុស្សសុំសរសេរ សិទ្ធិស្រុក ភក្ត្រតា កាល សេដ្ឋីបុត្រា
ហុត្វា មហាពោធិមណ្ឌំ សត្វហិ រតនេហិ បូជេសិ។ កសិករ ភក្ត្រតា
កាល សាសនេ បព្វជិត្វា សមណាធម៌ អកាសិ។ ឯ សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ
សមស្មី អម្ពាភំ ភក្ត្រតា កាល ពារាណសិយំ មហាវិភវស្ស សេដ្ឋិនោ បុត្រា
ហុត្វា និព្វត្តិ, យសោ នាម នាមេន បរមសុខមាលោ។ “តស្ស តយោ
ចាសាទា” តិ សព្វំ ខន្ធកេ (មហាវ. ២៥) អាគតនយេន វេទិតព្វំ។

សោ បុព្វហេតុនា ចោធិយមាណោ វត្តិភាគេ និទ្ទាភិក្ខុតស្ស បរិជនស្ស
វិប្បការំ ទិស្វា សញ្ញាតសំវេតោ សុវណ្ណាចាទុក្ការុទ្ធាវ គេហតោ និគ្គតោ
នេវតាវិវេជនេ នករទ្វារេន និក្ខមិត្វា ឥសិបតនសម័បំ គតោ “ឧបទ្គតំ វត, ភោ,
ឧបស្សដ្ឋំ វត, ភោ” តិ អាហា។ តេន សមយេន ភក្ត្រតា ឥសិបតនេ វិហារន្តេន
តស្សេវ អនុគ្គណ្ណនត្ថំ អព្ពោកាសេ ចន្ទមន្តេន “ឯហិ, យស, ឥទំ អនុបទ្គតំ, ឥទំ
អនុបស្សដ្ឋំ” តិ វុត្តោ, “អនុបទ្គតំ អនុបស្សដ្ឋំ កិវ អត្ថំ” តិ សោមនស្សជាតោ
សុវណ្ណាចាទុកា ឡិយ្ហ ភក្ត្រតំ ឧបសម្ព័មិត្វា ឯកមន្តំ និសិន្នោ សត្តារា
អនុបុព្វិកម៌ កថេត្វា សច្ចទេសនាយ កតាយ សច្ចបរិយោសានេ សោតាបន្នោ
ហុត្វា គវេសនត្ថំ អាគតស្ស បិតុ ភក្ត្រតា សច្ចទេសនាយ ករិយមាណាយ
អរហត្ថំ សច្ចាកាសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ១.៤០.៤៥៦-៤៨៣) -

“មហាសមុទ្ធំ ឡិក្ខយ្ហ, ភវនំ មេ សុនិម្មិតំ;
សុនិម្មិតា ចោក្ខវណី, ចក្កវាកបក្ខជិតា។

“មន្ទាលកេហិ សញ្ញន្ទា, បទុមុប្បលកេហិ ច;
នទី ច សន្តតេ តត្ថ, សុបតិត្តា មនោរមា។

“មជ្ជកថាបសញ្ញា, ឆានាទិជសមេត្តតា;
មយូរកោញ្ញាភិរុទា, កោកិលាទិហិ វគ្គហិ។

“ចារេវតា វិហំសា ច, ចក្កវាកា នទិចរា;
ទិទ្ធិភា សាឡិកា ចេត្ត, បម្មកា ជីវជីវកា។

“ហំសា កោញ្ញាបិ នទិតា, កោសិយា បិដ្ឋលា ពហូ;
សត្តវតនសម្បជ្ជា, មណីមុត្តិកវាលុកា។

“សព្វសោណ្តាមយា វុក្ខា, ឆានាគន្ធសមេវតា;
ឧឆ្នោតេន្តិ ទិវាវត្ថី, ភវនំ សព្វកាលិកំ។

“សដ្ឋិត្វិយសហស្សនិ, សាយំ ចាតោ បវដ្ឋរេ;
សោឡិសិត្តិសហស្សនិ, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“អភិនិក្ខម្ភ ភវនា, សុមេធំ លោកនាយកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វន្តយី តំ មហាយសំ។

“សម្ពុទ្ធំ អភិវាទេត្វា, សសង្ឃំ តំ និមន្តយី;
អធិវាសេសិ សោ ជីវេ, សុមេធា លោកនាយកោ។

“មម ធម្មកថំ កត្វា, ឧយ្យោជេសិ មហាមុនិ;
សម្ពុទ្ធំ អភិវាទេត្វា, ភវនំ មេ ឧបាគមី។

“អាមន្តយី បរិជនំ, សព្វេ សន្និបតាថ វោ;
បុព្វណ្ណាសមយំ ពុទ្ធា, ភវនំ អាគមិស្សតិ។

“លាភា អម្ពំ សុលទ្ធិំ នោ, យេ វសាម តវន្តិកេ;

មយម្បី ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, បូជំ កស្សាម សត្តនោ។

“អន្ធិចានំ បដ្ឋបេត្វា, កាលំ អាហេយី អហំ;
វសីសតសហស្សេហិ, ឧបេសិ លោកនាយកោ។

“បញ្ចាដ្ឋិកេហិ ត្វិយេហិ, បច្ចុគ្គមនមកាសហំ;
សព្វសោណ្ណាមយេ បីបេ, និសីទិ បុរិសុត្តមោ។

“ឧបរិច្ឆទនំ អាសិ, សព្វសោណ្ណាមយំ តទា;
តីជនិយោ បវាយន្តិ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស អន្តរេ។

“បហូតេនន្ទចានេន, ភិក្ខុសង្ឃមតប្បយី;
បច្ចេកទុស្សយុគឡេ, ភិក្ខុសង្ឃស្សធាសហំ។

“យំ វទន្តិ សុមេធាតិ, លោកាហុតិបដិគ្គហំ;
ភិក្ខុសង្ឃ និសីទិត្វា, ឥមា កាថា អភាសថ។

“យោ មេ អន្ទេន ចានេន, សព្វេ ឥមេ ច តប្បយី;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“អជ្ឈាវសេ កប្បសតេ, ទេវលោកេ វមិស្សតិ;
សហស្សក្ខត្តំ វាជា ច, ចក្កវត្ថុ ភវិស្សតិ។

“ឧបបដ្ឋតិ យំ យោនី, ទេវត្តំ អថ មាណុសំ;
សព្វទា សព្វសោវណ្ណំ, ធននំ ធារយិស្សតិ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឡិវសោ ធម្មនិម្មតោ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្វាយិស្សតិនាសវោ។

“ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, សីហនាទំ នទិស្សតិ;
ចិត្តកេ ធនំ ជារេន្តិ, ហេជ្ជា ធន្តម្ហំ ឧយ្ហថ។

“សាមញ្ញំ មេ អនុប្បត្តំ, កិលេសា ឈាបិតា មយា;
មណ្ឌាបេ វុក្ខមូលេ វា, សន្តាហោ មេ នវិជ្ជតិ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, សព្វទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថ ភក្ខវា អាយស្មន្តំ យសំ ទក្ខិណំ ពាហុំ បសារេត្វា “ឯហិ ភិក្ខុ”តិ អាហា។
វេចនសមនន្តរមេវ ទុដ្ឋុលមត្តកេសមស្ស អជ្ជបរិក្ខារធរោ វស្សសដ្ឋិកត្ថេរោ
វិយ អហោសិ។ សោ អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ឆវេក្ខិត្វា ឧទានេន្តោ
ឯហិភិក្ខុការវប្បត្តិតោ បុរិមាវត្ថវសេន -

១១៧.

“សុវិលិត្តោ សុវសនោ, សព្វាភវណភូសិតោ;
តិស្សោវិជ្ជា អជ្ឈកមី, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ - កាចំ អភាសិ;

តត្ថ សុវិលិត្តាតិ សុន្ទរេន កុដ្ឋមចន្ទនានុលេបនេន វិលិត្តគត្តោ។
សុវសនោតិ សុដ្ឋមហគ្បកាសិកវត្ថវសនោ។ សព្វាភវណភូសិតោតិ
សីស្វបកាធិហិ សព្វេហិ អាភវណេហិ អលដ្ឋតោ។ អជ្ឈកមិន្តិ អធិកច្ឆិ។ សេសំ
វុត្ថនយមេវ។

យសត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. កិមិលត្ថេរគាថាវណ្ណានា

អភិសត្តោវ និបតតីតិ អាយស្មតោ កិមិលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ
កកុសន្ទស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ បរិនិព្ពតេ
សត្តិវិ តស្ស ធាតុយោ ឧទ្ទិស្ស សឡលមាលាហិ មណ្ឌាទាការេន បូជំ អកាសិ។
សោតេន បុញ្ញកម្មេន តាវតីសេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរេន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កមិលវត្ថុនគរេ សាកិយរាជកុលេ និព្ពត្តិ, កិមិលោតិស្ស
នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ភោគសម្បត្តិយា សម្បន្នាវិហារតិ។ តស្ស
ញាណាបរិចាកំ ទិស្វា សំវេគជននត្ថំ អនុបិយាយំ វិហារេន្តោ សត្តា
បឋមយោព្ពនេ ឋិតំ ទស្សនីយំ ឥត្ថិវុបំ អភិនិម្មិត្វា បុរតោ ទស្សេត្វា បុន
អនុក្កមេន យថា ជរាមរាភិបត្តិហិ អភិក្ខតា ទិស្សតិ, តថា អកាសិ។ តំ ទិស្វា
កិមិលកុមារោ អតិវិយ សំវេគំ បកាសេន្តោ -

១១៨.

“អភិសត្តោវ និបតតិ វយោ, រូបំ អញ្ញមិវ តថេវ សន្តំ;
តស្សេវ សតោ អវិប្បវសតោ, អញ្ញស្សេវ សរាមិ អត្តាន”ន្តិ។ -

តាម អកាសិ។

តត្ថ អភិសត្តោវាតិ “ត្វំ សីយំ គច្ឆ មា តិជ្ជា”តិ ទេវេហិ អនុសិដ្ឋោ
អាណត្តោវិយ។ “អភិសត្តោវា”តិបិ ចាថោ, “ត្វំ លហំ គច្ឆា”តិ កេនចិ
អភិលាសាបិតោវិយាតិ អត្តោ។ និបតតីតិ អតិបតតិ អភិធាវតិ ន តិដ្ឋតិ,
ខណោ ខណោ ខយវយំ ចាបុណាតីតិ អត្តោ។ វយោតិ ពាល្យយោព្ពនាធិកោ

សរីរស្ស អវត្តាវិសេសោ។ ឥធិ បនស្ស យោព្ពញ្ញំ អធិប្បតំ, តំ ហិស្ស អភិបត្តំ
 ជ័យន្តំ ហុត្វា ឧបជ្ជិតំ។ រូបន្តិ រូបសម្មទាតិ វទិតិ។ រូបន្តិ បនសរីរំ “អដ្ឋញ្ញោ បដិច្ច
 ញ្ញារុញ្ញោ បដិច្ច មំសញ្ញោ បដិច្ច អាគាសោ បរិវារិតោ រូបំត្រូវ សន្ធិំ គច្ឆតី” តិអាទីសុ
 (ម. និ. ១.៣០៦) វិយ។ អញ្ញាមិវ តថេវ សន្ធិន្តិ ឥទំ រូបំ យាទិសំ, សយំ តថេវ
 តេនេវាការេន សន្ធិវិជ្ជមានំ អញ្ញំ វិយ មយ្ហំ ឧបជ្ជាតីតិ អធិប្បាយោ។ “តនេវ
 សន្ធិ”ន្តិ ច កេចិ បឋន្តិ។ តស្សេវ សតោតិ តស្សេវ មេ អនញ្ញស្ស សតោ
 សមានស្ស។ អវិប្បវសតោតិ នវិប្បវសន្ធិស្ស, ចិវិប្បវសេន ហិ សតោ
 អនញ្ញម្បិ អញ្ញំ វិយ ឧបជ្ជាតិ ឥទម្បិ ឥធិ នត្តិតិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញស្សេវ សរាមិ
 អត្តានន្តិ ឥមំ មម អត្តការំ អញ្ញស្ស សត្តស្ស វិយ សរាមិ ឧបធារេមិ
 សញ្ញាធាមីតិ អត្ថោ។ តស្សេវំ អនិច្ចតំ មនសិ ករោន្តស្ស ទទ្ធិតរោ សំវេតោ
 ឧទទាទិ, សោ សំវេតជាតោ សត្តារំ ឧបសន្តមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ
 បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិវស្សេវ អវហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
 (អប. ថេវ ២.៥៦.៤២-៤៨) -

“និព្ពតេ កកុសន្ទម្ហិ, ព្រាហ្មណម្ហិ វុសីមតិ;
 គហេត្វា សឡុលំ មាលំ, មណ្ឌបំ ការយី អហំ។

“តាវតីសំ គតោ សន្តោ, លភិម្ហ ព្យម្ហមុត្តមំ;
 អញ្ញោ ទេវេតិរោចាមិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ជលំ។

“ទិវា វា យទិ វា វត្តិ, ចន្ទមន្តោ បិតោ ចហំ;
 ឆន្ទោ សឡុលបុប្ផហិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ជលំ។

“ឥមស្មីយេវ កប្បម្ហិ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
 ទុគ្គតី ឆាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្យាបិ យេវា អត្ថនោ បុរិមុប្បន្នំ អនិច្ចតាមនសិការំ
វិភាវេន្តោ តមេវ គាថំ បច្ចុប្បាយាសិ។ តេនេតំ ឥមស្ស យេវស្ស
អញ្ញាព្យាករណម្បិ អហោសិ។

កិមិលត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. វដ្តិបុត្តត្ថេវគាថាវណ្ណានា

រុក្ខមូលគហនំ បសក្កិយាតិ អាយស្មតោ វដ្តិបុត្តត្ថេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចតុនុតោ កប្បេ ឯកំ បច្ចេកសម្ពុទ្ធិភិក្ខាយ គច្ឆន្តំ ទិស្វា
បសន្នមាណសោ កណ្តិលីដលានិ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ
និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្សី ពុទ្ធប្បាទេ
វេសាលិយំ លិច្ឆវិរាជបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, វដ្តិរាជបុត្តត្ថា វដ្តិបុត្តោត្វេវ ចស្ស
សមញ្ញា អហោសិ។ សោ ធម្មារោ ហុត្វា ហត្ថិសិក្ខាទិសិក្ខនកាលេបិ
ហេតុសម្បន្នតាយ និស្សរណជ្ឈាសយោវ ហុត្វាវិចារន្តោ សត្តុ
ធម្មទេសនាកាលេ វិហារំ គន្ធា បរិសបរិយន្តេ និសិន្នោ ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្នោ សត្តុ សន្តិកេ បព្ពត្តិត្វាវិបស្សនាយ កម្ពំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ
ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. យេវ ២.៥០.៥៧-៦២) -

“សហស្សរំសី ភគវា, សយម្ហូ អបរាជិតោ;
វិវេកា វុដ្ឋហិត្វាន, កោចរាយាភិនិក្ខមិ។

“ជលហត្ថោ អហំ ទិស្វា, ឧបគច្ឆី នរាសកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, អវជំ អទទី ជលំ។

“ចតុន្ទ្រតិកោ កហ្មេ, យំ ជលំ អនទី តនា;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, ជលនានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញា បន ហុត្វា អបរភាគេ អចិរបរិទិព្ភតេ សត្តិ ធម្មំ សង្កាយិ តុ
សង្កេតំ កត្វា មហាថេរេសុ តត្ថ តត្ថ វិហារន្តេសុ ឯកទិវសំ អាយស្មន្តំ អានន្តំ
សេខំយេវ សមាទំ មហាតិយា បរិសាយ បរិវុតំ ធម្មំ នេសេន្តំ ទិស្វា តស្ស
ឧបរិមគ្គាធិគមាយ ឧស្សហំ ជនេន្តោ -

១១៩.

“រុក្ខមូលគហនំ បសក្កិយ, និព្វានំ ហនយស្មី ឌីបិយ;
ឈាយ គោតម មា ច បមាទោ, កី តេ ពិធឿពិធឿកា ករិស្សតិ”តិ។ -

តាថ អភាសិ។

តត្ថ រុក្ខមូលគហនន្តិ រុក្ខមូលភូតំ គហនំ, គហនញ្ញំ អត្ថិ, ន រុក្ខមូលំ,
រុក្ខមូលញ្ញំ អត្ថិ, ន គហនំ, តេសុ រុក្ខមូលគ្គហណោន ហានស្ស
ឆាយាសម្បន្នតាយ វាតាតបបរិស្សយាការំ ទស្សេតិ។ គហនគ្គហណោន
និវាតភាវេន វាតបរិស្សយាការំ ជនសម្ពាធាភាវញ្ញំ ទស្សេតិ, តទុកយេន ច
ភាវនាយោគ្យតំ។ បសក្កិយាតិ ឧបគន្ធា។ និព្វានំ ហនយស្មី ឌីបិយាតិ “ឯវំ
មយា បដិបទ្ធិត្វា និព្វានំ អធិគន្ធត្ថ”ន្តិ និព្វតិ ហនយេ វេបេត្វា ចិត្ត ករិត្វា។
ឈាយាតិ លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានេន ឈាយ, វិបស្សនាការំនាសហិតំ មគ្គការំនំ
ភាវេហិ។ គោតមាតិ ធម្មកណ្ណាការិកំ គោត្តេន អាលបតិ។ មា ច បមាទោតិ
អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ មា បមាទំ អាបទ្ធិ។ ឥនានិ យាទិសោ ថេរស្ស បមាទោ,
តំ បដិក្ខេបវេសេន ទស្សេន្តោ “កី តេ ពិធឿពិធឿកា ករិស្សតិ”តិ អាហា។ តត្ថ

ពិឡិពិឡិកាតិ វិឡិវិឡិកិរិយា, ពិឡិពិឡិកិ សទ្ធិបវត្តិ យថា និរត្តកា, ឯវំ
ពិឡិពិឡិកាសទិសា ជនបញ្ញត្តិ កីតេ កិរិស្សតិ កិទិសំ អត្ថំ តុប្បំ សាធនិ,
តស្មា ជនបញ្ញត្តិ បហាយ សទត្ថបសុតោ ហោហិតិ ឡីវាទំ អនាសិ។

តំ សុត្វា អញ្ញេហិ វុត្តវិសគន្ធាយនវចនេន សំវេគជាតោ ពហុនេវ វត្តិ
ចន្ទ្រមនវីតិនាមេន្តោ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា សេនាសនំ បរិសិទ្ធា មញ្ញកេ
និបន្នមត្តោវ អរហត្តំ ចាបុណិ។

វដ្ឋិបុត្តត្ថេត្ថកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ឥសិទត្ថត្ថេត្ថកាថាវណ្ណានា

បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតាតិ អាយស្មតោ ឥសិទត្ថត្ថេត្ថស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិទ្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ ភគវន្តំ វជិយំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ មធុរំ អាមោទជលំ
អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិទ្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា
ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្យាទេ អវន្តិវដ្ឋេវឡតាមេ អញ្ញតរស្ស
សត្តវាហស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, ឥសិទត្តាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
វយប្បត្តោ មច្ឆិកាសណ្ណោ ចិត្តស្ស គហបតិនោ អទិជ្ជសហាយោ ហុត្វា តេន
ពុទ្ធកុណោ លិទិត្វា បេសិតសាសនំ បដិលភិទ្វា សាសនេ សញ្ញាតប្បសាទោ
ថេរស្ស មហាកក្ខានស្ស សន្តិកេ បព្ពតិទ្វាវិបស្សនំ អារភិទ្វា នចិរស្សេវ
ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ២.៥១.៨០-៨២) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធី, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
វជិយំ បដិបជ្ជន្តំ, អាមោទមទទី ជលំ។

“ឯកនរុតិភោ កប្ប, យំ ជលំ អនទី តនា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលនានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញា បន ហុត្វា “ពុទ្ធបដ្ឋានំ គមិស្សមី”តិ ថេរំ អាបុច្ឆិត្វា អនុក្កមេន
មជ្ឈិមទេសំ គន្ធា សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសិទ្ធា, “កច្ចិ, ភិក្ខុ,
ខមនីយំ, កច្ចិ យាបនីយ”ន្តិអាទិនា សត្តារា កតបដិសន្តារោ បដិវចនមុខេន,
“ភគវា តុម្ហាកំ សាសនំ ឧបគតកាលតោ បដ្ឋាយ មហ្មំ សព្វទុក្ខំ អបគតំ,
សព្វោ បរិស្សយោ វ្យាបសន្តោ”តិ បវេទនវសេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១២០.

“បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតា, តិដ្ឋន្តិ ជិន្នមូលកា;

ទុក្ខក្ខយោ អនុប្បត្តោ, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ”តិ។ - គាថំ អភាសិ;

តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធា បរិញ្ញាតាតិ បញ្ចបិ មេ ឧទានានក្ខន្ធា

វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ
ភិយ្យោ”តិ សព្វសោ បរិច្ឆិដ្ឋញ្ញាតា, ន តេសុ កិញ្ចិបិ បរិញ្ញាតត្ថំ អត្ថតិ
អធិប្បាយោ។ តិដ្ឋន្តិ ជិន្នមូលកាតិ សព្វសោ បរិញ្ញាតត្ថា ឯវ តេសំ
អវិជ្ជាតណ្ហាទិកស្ស មូលស្ស សមុច្ឆិន្ទត្ថា អរិយមគ្គេន បហ្មិនត្ថា
យាវចរិមចិត្តនិរោធតេ តិដ្ឋន្តិ។ ទុក្ខក្ខយោ អនុប្បត្តាតិ ជិន្នមូលកត្តាយេវ ច
នេសំ វន្តទុក្ខស្ស ខយោ បរិក្ខយោ អនុប្បត្តោ, និព្វានំ អធិគតំ។ បត្តោ មេ
អាសវក្ខយោតិ កាមាសវាទីនំ សព្វេសំ អាសវានំ ខយន្តេ អភិគន្ធព្ពតាយ
“អាសវក្ខយោ”តិ លទ្ធនាមំ អរហត្ថំ បត្ថំ បដិលទ្ធិន្តិ អត្តោ។ កេចិ បន
អន្តិមាយំ សមុស្សយោ”តិ បឋន្តិ។ និព្វានស្ស អធិគតត្តាយេវ អយំ មម

សមុស្សយោ អត្តកាលោ អន្តិមោ សព្វបច្ឆិមកោ, នត្តិ ទានិ បុណ្យោតិ អត្តោ។ យំ
បន តត្ថ តត្ថ អវុត្ថំ, តំ ហេជ្ជា វុត្តនយត្តា ឧត្តានំយេវាតិ។

ឥសិទត្តត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធានសមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច បរមត្ថធិបតិយំ ថេរកាថាវណ្ណានាយំ

វិសាធិកសតត្ថេត្ថរកាថាបដិមណ្ឌិតស្ស ឯកកនិចាតស្ស

អត្ថវណ្ណានា។

២. ឧកកនិចាតោ

១. បឋមវគ្គោ

១. ឧត្តរត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា

ឧកកនិចាតោ នត្តិ កោចិ ករោ និច្ឆោតិអាធិកា អាយស្មតោ ឧត្តរត្ថេត្ថរស្ស
កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្យិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ
វិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ វិជ្ជាធរោ ហុត្វា
អាភាសេនវិចារតិ។ តេន ច សមយេន សត្តា តស្ស អនុគ្គណ្ណានត្ថំ វនន្តវេ
អញ្ញាតវស្មី រុក្ខមូលេ និសីទិ ធព្ពណ្ណាពុទ្ធវិសិយោ វិស្សន្នេន្តោ។ សោ អនុលិក្ខេន
គច្ឆន្តោ ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ អាភាសតោ ឡិយ្ហ សុវិសុទ្ធមិវិបុលេហិ
កណិការបុប្ផេហិ ភគវន្តំ បូជេសិ, បុច្ឆានិ ពុទ្ធានុភាវេន សត្តុ ឧបរិ ធន្តាការេន
អជ្ជំសុ, សោ តេន ភិយ្យោសោមត្តាយ បសន្នចិត្តោ ហុត្វា អបរកាគេ កាលំ

កត្វា តាវតីសេ និព្វត្តិត្វា ឧឡារំ ធិព្វសម្មត្តី អនុកវន្តោ យាវតាយុកំ តត្ថ
បត្វា តតោ ចុតោ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធិប្បាទេ រាជគហេ
ព្រាហ្មណមហាសាលបុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ, ឧត្តរោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
វិញ្ញតំ បត្តោ ព្រាហ្មណវិជ្ជាសុ និព្វត្តិ គន្ធា ជាតិយា រូបេនវិជ្ជាយ វាយេន
សីលាចារេន ច លោកស្ស សម្ភារំនីយោ ជាតោ។ តស្ស តំ សម្មត្តិ ទិស្វា
វស្សកា រោ មគធមហាមត្តោ អត្តនោ ជីតំ ធាតុកាមោ ហុត្វា អត្តនោ
អធិប្បាយំ បវេទេសិ។ សោ និស្សរណជ្ឈាសយតាយ តំ បដិក្ខិបិត្វា កាលេន
កាលំ ធម្មសេនាបតី បយិរុចាសន្តោ តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធិសន្ធា
បព្ពជិត្វា វត្ថុសម្បន្នោ ហុត្វា ថេរំ ឧបជ្ឈហតិ។

តេន ច សមយេន ថេរស្ស អញ្ញាតរោ អាពាធា ឧប្បន្នោ, តស្ស
ភេសជ្ជត្ថាយ ឧត្តរោ សាមណោ រោ ចាតោវ បត្តចីវរមាធាយ វិហារតោ និក្ខន្តោ
អន្តរាមគ្គេ តទ្ធិកស្ស តីរេ បត្តំ បបេត្វា ឧទកសមីបំ គន្ធា មុខំ ជោវតិ។ អថ
អញ្ញាតរោ ឧមជ្ឈចារោ អារក្ខបុរិសេហិ អនុពន្ធា អគ្គទ្វារេនេវ នគរតោ
និក្ខមិត្វា បលាយន្តោ អត្តនា គហិតំ រតនភណ្ឌិកំ សាមណោស្ស បត្តេ
បក្ខិបិត្វា បលាយិ។ សាមណោ រោ បត្តសមីបំ ឧបគតោ។ ចោរំ អនុពន្ធន្តា
រាជបុរិសា សាមណោស្ស បត្តេ ភណ្ឌិកំ ទិស្វា, “អយំ ចោរោ, ឥមិនា ចោរិយំ
កត”ន្តិ សាមណោរំ បច្ឆាពាហំ ពន្ធិត្វា វស្សការស្ស ព្រាហ្មណស្ស ទស្សេសុំ។
វស្សកា រោ ច តទា រញ្ជោ វិនិច្ឆយេ និយុត្តោ ហុត្វា ធរជ្ជភេជ្ជំ អនុសាសតិ។ សោ
“បុព្ពេ មម វចនំ នាទិយិ, សុទ្ធិចាសណ្ឌិយេសុ បព្ពជី”តិ ច ពន្ធាយាតត្តា កម្មំ
អសោធនត្វាវ ជីវន្តមេវ តំ សូលេ ឧត្តាសេសិ។

អថស្ស ភគវា ញាណបរិចាកំ ឱលោកេត្វា តំ វាជំ គន្ធា
វិប្បរន្តហត្ថនឧមណីមយ្ហឧសម្ពិទ្ធសិតាភតាយ

បក្សវន្តជាតិហ៊ុន្តែលកសុវណ្ណរសធារំវិយ
ជាលាគុណ្ឌិតមុនុតលុនធិយង្គុលីហត្ថំ ឧត្តរស្សសីសេ ឋបេត្វា, “ឧត្តរ, ឥទំ តេ
បុរិមកម្មស្ស ដលំ ឧប្បន្នំ, តត្ថ តយា បច្ឆវេក្ខណាពាលេន អធិវាសនា
កាតត្តា”តិ វេត្វា អដ្ឋោសយានុប្បំ ធម្មំ នេសេសិ។ ឧត្តរោ
អមតាភិសេកសធិសេន សត្ត ហត្ថសម្ពស្សេន
សញ្ញាតប្បសាទសោមនស្សតាយ ឧឡារំ បីតិចាមោជ្ជំ បដិលភិក្ខា
យថាបរិចិតំ វិបស្សនាមគ្គំ សមារុទ្ធាញ្ញាណាស្ស បរិចាកំ គតត្តា សត្ត ច
នេសធាវិលាសេន តារនេវ មគ្គបដិចាជិយា សត្តកិលេសេ ខេបេត្វា ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. បេរ ២.៥៦.៥៥-៥២) -

“សុមេធា នាម សម្ពុទ្ធោ, ពាត្ថីសវេលក្ខណោ;
វិវេកកាមោ ភគវា, ហិមវន្តមុចាគមិ។

“អដ្ឋោគាហេត្វា ហិមវន្តំ, អត្តោ ការុណីកោ មុនិ;
បល្លង្គំ អាកុដិក្ខាន, និសីទិ បរិសុត្តមោ។

“វិជ្ជាធរោ តទា អាសី, អន្តលិក្ខចរោ អហំ;
តិសូលំ សុគតំ គយ្ហ, គច្ឆាមិ អម្ពរេ តទា។

“បព្ពតត្ថេ យថា អគ្គិ, បុណ្ណាមាយេវ ចន្ទិមា;
វនំ ឱភាសតេ ពុទ្ធោ, សាលរាជារ ផុល្លិតោ។

“វនត្តា និក្ខមិក្ខាន, ពុទ្ធវិសិទិជារេ;
នឡត្តិវណ្ណាសង្កាសា, ទិស្វា ចិត្តំ បសាទយី។

“វិចិនំ អទ្ទសំ បុប្ផំ, កណិការំ នេវគន្ធិកំ;

តីណិ បុត្តានិ អាទាយ, ពុទ្ធសេដ្ឋមបូជយី។

“ពុទ្ធស្ស អានុភាវេន, តីណិ បុត្តានិ មេ តទា;
ឧទ្ធករណ្ណា អនោបត្តា, ឆាយំ កុព្ពន្ធិ សត្តនោ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដីហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបំ។

“តត្ថ មេ សុកតំ ព្យម្ពំ, កណិការីតិ ញាយតិ;
សដ្ឋិយោជនមុព្ពេធំ, តីសយោជនវិត្ថតំ។

“សហស្សកណ្ណំ សតកេណ្ឌំ, ធជាលុ ហរិតាមយំ;
សតសហស្សនិយ្យហា, ព្យម្ពេ ចាតុភវីសុ មេ។

“សោណ្ណាមយា មណិមយា, លោហិតផ្គុំមយាបិ ច;
ផលិកាបិ ច បល្លង្កា, យេនិច្ឆកា យទិច្ឆកា។

“មហារហព្វា សយនំ, តូលិការីកតីយុតំ;
ឧទ្ធករណ្ណា ឯកន្តំ, ពិម្ពោហានសមាយុតំ។

“ភវនា និក្ខមិត្វាន, ចរន្តោ ទេវចារិកំ;
យថា ឥន្ទ្រមិ គមនំ, ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ។

“បុប្ផស្ស ហេដ្ឋា តិដ្ឋាមិ, ឧបរិច្ឆននំ មម;
សមន្តា យោជនសតំ, កណិការេហិ ឆាទិតំ។

“សដ្ឋិត្វិយសហស្សានិ, សាយំ ចាតំ ឧបដ្ឋបុរំ;
បរិវារេន្តិ មំ និច្ចំ, វត្តិន្តិវមតន្តិតា។

“តត្ថ នធូហិ គីតេហិ, តាឡេហិ វាទិតេហិ ច;
រមាមិ ឱទ្ធា រតិយា, មោទាមិ កាមកាមហំ។

“តត្ថ ភុត្វា បិវិត្វា ច, មោទាមិ តិទសេ តទា;
នារីគលោហិ សហិតោ, មោទាមិ ព្យម្ពមុត្តមេ។

“សតានំ បញ្ចក្ខត្តញ្ច, ទេវវដ្ឋមការយី;
សតានំ តីណិក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថី អហោសហំ;
បទេសវដ្ឋំ វិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ។

“ភវេ ភវេ សំសរន្តោ, មហាកោគំ លភាមហំ;
កោគេ មេ ឧនតា នត្ថិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ធុវេ ភវេ សំសរាមិ, ទេវត្ថេ អថ មាណុសេ;
អញ្ចំ គតី ន ជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ធុវេ កុលេ បជាយាមិ, ខត្តិយេ ចាបិ ព្រាហ្មណេ;
និចេ កុលេ ន ជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ហត្ថិយានំ អស្សយានំ, សិវិកំ សន្នមាធិកំ;
លភាមិ សត្តមេវេតំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ធាសីគណំ ធាសគណំ, នារិយោ សមលដ្ឋតា;
លភាមិ សត្តមេវេតំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កោសេយ្យកម្ពលិយានិ, ខោមកប្បាសិកានិ ច;
លភាមិ សត្តមេវេតំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“នវវត្ថុ នវជលំ, នវគ្គរសកោដនំ;
លភាមិ សត្តមេវេតំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ឥមំ ខាធ ឥមំ ភុញ្ញា, ឥមម្ហិ សយនេ សយ;
លភាមិ សត្តមេវេតំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“សត្តត្ថ បូជិតោ ហោមិ, យសោ អច្ចគ្គតោ មម;
មហាបក្ខោ សទា ហោមិ, អភេជ្ជបរិសោ សទា;

ញាតីនំ ឧត្តមោ ហោមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“សីតំ ឧណ្ហំ ន ជាឆាមិ, បរិឡាហោ នវិជ្ជតិ;
អថោ ចេតសិកំ ធុក្កំ, ហធម្មេ មេ នវិជ្ជតិ។

“សុវណ្ណាវណ្ណា ហុត្វាន, សំសរាមិ ភវាភវេ;
វេវណ្ណាយំ ន ជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“នេវលោកា ចរិត្វាន, សុក្កម្មលេន ចោទិតោ;
សាវត្ថិយំ បុរេ ជាតោ, មហាសាលេ សុអឡុកេ។

“បញ្ច កាមគុណោ ហិត្វា, បត្តជី អនគារិយំ;
ជាតិយា សត្តវស្សោហំ, អរហត្តមចាបុណី។

“ឧបសម្មាទយី ពុទ្ធោ, គុណាមញ្ញាយ ចក្កមា;
តរុណោ បូជនីយោហំ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“ទិព្វចក្ខុវិសុទ្ធិំ មេ, សមាធិកុសលោ អហំ;
អភិញ្ញាចារមិប្បត្តោ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“បដិសម្ពិទ្ធា អនុប្បត្តោ, ឥទ្ធិចាទេសុ កោវិទោ;
ធម្មេសុ ចារមិប្បត្តោ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“តីសកប្បសហស្សម្ភិ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បុន ហុត្វា សូលតោ ឧដ្ឋហិត្វា បរាទុទ្ទយាយ អាគាសេ វត្វា
ចាជិហារិយំ ទស្សេសិ។ មហាជនោ អច្ឆរិយពុតចិត្តជាតោ អហោសិ។
តាវទេវស្ស វណោ សំរុទ្ធិ, សោភិត្តហិ, “អាវុសោ, តាទិសំ ទុក្ខំ អនុភវន្តោ
កតំ ត្វំ វិបស្សនំ អនុយុញ្ជិតុំ អសក្ខី”តិ បុដ្ឋោ, “បគេវ មេ, អាវុសោ, សំសារេ
អាទិនវោ, សម្ពាទព្វា សភាវោ សុទិដ្ឋោ, ឯវាហំ តាទិសំ ទុក្ខំ អនុភវន្តោបិ
អសក្ខី វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា វិសេសំ អធិគន្ធន្តិ ទស្សេន្តោ -

១២១.

“នត្ថិ កោចិ ភវោ និទ្វោ, សម្ពាទ វាបិ សស្សតា;
ឧប្បជ្ឈន្តិ ច តេ ខន្ធា, ចវន្តិ អបរាបរំ។

១២២.

“ឯតមាទីនំ ញត្វា, ភវេនម្ហិ អនត្ថិកោ;
និស្សរោ សត្តកាមេហិ, បត្តោ មេ អាសវត្តយោ”តិ។ -

ឥមំ កាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ នត្ថិ កោចិ ភវោ និទ្វោតិ កម្មភវោ ឧបបត្តិភវោ កាមភវោ រូបភវោ
អរូបភវោ សញ្ញាភវោ អសញ្ញាភវោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាភវោ ឯកភវោ ការភវោ

ចតុរោការភកោ បញ្ចោការភកោតិ ឯវំភេនោ, តត្ថាបិ ហីនោ មជ្ឈិមោ ឧត្តរោ
ធិយាយុកោ សុខពហុលោ វោមិស្សសុខទុក្ខោតិ ឯវំវិភាគោ យោកោចិ និច្ចោ
ធុរោ ចិរោ អបលោកិយធម្មោ នត្ថិ តំ តំ ការណំ បដិច្ច សមុប្បន្នត្ថា។ យស្មា ច
ឯតទេវំ, តស្មា សង្ខារា វាបិ សស្សតា នត្ថិ តិ យោជនា។ បច្ចយេហិ សង្ខតត្ថា
“សង្ខារ” តិ លទ្ធនាមេ ហិ បញ្ចក្ខន្ធទុទាទាយ ភវសមញ្ញាយ សង្ខារា ហុត្វា
សម្មតា ជរាមរណោន ច វិបរិណាមន្តិ តិ អសស្សតា វិបរិណាមធម្មា។ តថា ហិ
តេ “សង្ខារ” តិ វុច្ឆន្តិ។ តេនាហ ឧប្បជ្ឈន្តិ ច តេ ខន្ធា, ចវន្តិ អបរាបរន្តិ។ តេ
ភវបរិយាយេន សង្ខារបរិយាយេន ច វុត្តា បញ្ចក្ខន្ធា យថាបច្ចយំ អបរាបរំ
ឧប្បជ្ឈន្តិ, ឧប្បន្នា ច ជរាយ បរិប័ដ្ឋិតា ហុត្វា ចវន្តិ បរិភិជ្ឈន្តិ តិ អត្ថោ។ ឯតេន
“ភកោ, សង្ខារ” តិ ច លទ្ធវោហារា បញ្ចក្ខន្ធា ឧទយត្តយសភាវាតិ ឧស្សេតិ។
យស្មា តិលក្ខណំ អាហេបេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តស្ស តយោបិ ភវា អាទិត្តំ វិយ
សង្ខតេ អាទិនំ ទោសំ បកេវ វិបស្សនាបញ្ញាយ ជានិត្វា អនិច្ចលក្ខណេហិ
ទិដ្ឋា សង្ខារ ទុក្ខានត្ថា វិត្វតតរា ឧបជ្ឈហន្តិ, តេនាហ ភកោ - “យទិនិច្ចំ តំ
ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្ថា” តិ (សំ. និ. ៣.១៥)។

យស្មា តិលក្ខណំ អាហេបេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តស្ស តយោបិ ភវា អាទិត្តំ
វិយ អការំ សប្បដិភយា ឧបជ្ឈហន្តិ, តស្មា អាហ “ភវេនម្ហិ អនត្ថិកោ” តិ។ ឯវំ
បន សត្តសោ ភវេហិ វិនិវត្តិយមានស្ស កាមេសុ អបេក្ខាយ លេសោបិ ន
សម្ភវតិយេវ, តេនាហ “និស្សដោ សត្តកាមេហិ” តិ, អម្ហិ តិ យោជនា។
មានុសេហិ វិយ ទិព្វេហិបិ កាមេហិ និវត្តិតចិត្តោស្មីតិ អត្ថោ។ បត្តោ មេ
អាសវក្ខយោតិ យស្មា ឯវំ សុបរិមជ្ឈិតសង្ខារោ ភវេសុ សុបរិទិដ្ឋាទិនេវ
កាមេសុ ច អនាសត្តមានសោ តស្មា សូលមត្តកេ និសិន្នេនាបិ មេ មយា បត្តោ
អធិគតោ អាសវក្ខយោ និព្វានំ អរហត្តញ្ញាតិ។ អញ្ជេហិ ច សព្វហ្មចារីហិ

អប្បត្តមានសេហ៍ តទងគមាយ ឧស្សហោ ករណីយោតិ ភិក្ខុនំ
ឱវាទមនាសិ។

ឧត្តរត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បិណ្ឌោលការទ្វាជត្ថេរតាថាវណ្ណានា

នយំទំ អនយេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ បិណ្ឌោលការទ្វាជត្ថេរស្ស
តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ សីហាយោនិយំ
និព្ពត្តិត្វា បព្ពតតុហាយំ វិហារតិ។ ភគវា តស្ស អនុគ្គហំ កាតុំ គោចរាយ
បក្កន្តកាលេ សយនតុហំ បរិសិត្វា និរោធំ សមាបន្និត្វា និសីទិ។ សីហោ គោចរំ
គហេត្វា និវត្តោ គុហាទ្វារេ ភគវន្តំ ទិស្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ ជលជលជបុប្ផេហិ បូជំ
កត្វា ចិត្តំ បសាទេន្តោ ភគវតោ អារក្ខត្ថាយ អរញ្ញោ វាឡមិគេ អបនេតុំ តីសុ
វេលាសុ សីហនាទំ ននន្តោ ពុទ្ធកតាយ សតិយា អដ្ឋាសិ។ យថា បឋមទិវសំ,
ឃុំ សត្តាហំ បូជេសិ។ ភគវា សត្តាហធូយេន និរោធា វុដ្ឋហិត្វា “វត្តិស្សតិ
ឥមស្ស ឯត្ថកោ ឧបនិស្សយោ” តិ តស្ស បស្សន្តស្សេវ អាកាសំ បក្ខន្ធិត្វា
វិហារមេវ គតោ។ សីហោ ចាលិលេយ្យកហិត្តិវិយ ពុទ្ធវិយោកទុក្ខំ
អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ កាលំ កត្វា ហំសវតីនគរេ មហាកោគកុលេ
និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ នគរវាសីហិ សទ្ធិវិហារំ គតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា សត្តាហំ
មហានាមំ បវត្តេត្វា យាវជីវំ បុញ្ញានិ កត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
អម្ពាកំ ភគវតោ កាលេ កោសម្ព័យំ រញ្ញោ ឧតេនស្ស បុរោហិតបុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ ការទ្វាជោ នាម នាមេន។ សោ វយប្បត្តោ តយោ វេទេ ឧត្តហេត្វា បញ្ច
មាលាវកសតានិ មន្តោ វាចនោ មហាគ្យសភាវេន អនន្ទរាចារត្តា តេហិ
បរិច្ឆេដ្ឋនោ រាជគហំ គន្ធា ភគវតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច លាភសក្ការំ ទិស្វា
សាសនេ បព្ពត្តិត្វា ភោជនេ អមត្តញ្ញំ ហុត្វា វិចរន្តោ សត្តារា ឧចាយេន

មត្តញ្ញតាយ បតិជ្ជាបិតោវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ **អបនានេ** (អប. ថេរ ២.៥០.១០៤-១០៩) -

“មិគលុន្នោ បុរេ អាសី, វិបិនេ វិចរំ តនា;
អន្ទសំ វិរជំ ពុទ្ធី, សត្តធម្មាន ចារគុំ។

“បិយាល ជលមាទាយ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
បុញ្ញក្ខេត្តស្ស វិរស្ស, បសន្នោ សេហិ ចាណិភិ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កហ្ម, យំ ជលំ អនទី តនា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលនានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា “ភគវតោ សម្ពុទ្ធ យំ សាវកេហិ បត្តព្វំ, តំ មយា
បត្ត”ន្តិ, ភិក្ខុសង្ឃេ ច “យស្ស មគ្គេ វា ជលេ វា កម្ពីរា អត្ថិ, សោ មំ បុច្ឆត្វ”តិ
សីហនាទំ នទិ។ តេន តំ ភគវា, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
សីហនាទិកានំ យទិទំ បិណ្ឌោលភារទ្វាដោ”តិ (អ. និ. ១.១៨៨, ១៩៥) ឯតទគ្គេ
វេ បេសិ។ សោ ឯកទិវសំ អត្តនោ សន្តិកំ ឧបគតំ គិហិកាលេ សហាយភូតំ
មច្ឆរី មិច្ឆាទិដ្ឋិព្រាហ្មណំ អនុកម្មមាទោ តស្ស នានកថំ កថេត្វា តេន ច
“អយំ មម ធនំ វិនាសេតុកាមោ”តិ ភកុដិ កត្វាបិ “តុយ្ហំ ឯកភត្តំ ទេមី”តិ
វុត្តេ, “តំ សង្ឃស្ស ទេហិ មា មយ្ហ”ន្តិ សង្ឃស្ស បរិណាមេសិ។ បុន ព្រាហ្មណេន
“អយំ មំ ពហ្វនំ ទាបេតុកាមោ”តិ អប្បច្ចយេ បកាសិតេ ទុតិយទិវសំ
ធម្មសេនាបតិនា សង្ឃគតាយ ទក្ខិណាយ មហាប្បលភាវប្បកាសនេន តំ
បសាទេត្វា, “អយំ ព្រាហ្មណោ អាហារេតេជេន មំ នានេ និយោជេសី”តិ មញ្ញតិ,

អាហារស្ស បន មយា សត្តសោ បរិញ្ញាតការំ ន ជាតាតិ, ហន្ត នំ ជាតាបេមី"តិ

-

១២៣.

“នយិទំ អនយេន ជីវិតំ, នាហារោ ហធយស្ស សន្តិកោ;
អាហារដ្ឋិតិកោ សមុស្សយោ, ឥតិ ទិស្វាន ចរាមិ ឯសនំ។

១២៤.

“បង្ហោតិ ហិ នំ អវេទយុំ, យាយំ វន្តនប្បជនា កុលេសុ;
សុខុមំ សល្លំ ធុរុត្តហំ, សក្ការោ កាបុរិសេន ទុដ្ឋហោ”តិ។ -

តាថាធូយំ អភាសិ។

តត្ថ នយិទំ អនយេន ជីវិតន្តិ ឥទំ មម ជីវិតំ អនយេន អព្រាយេន
វេឡុទានបុប្ផទានាធិអនេសនាយ ន ហោតិ ជីវិតនិកន្តិយា អភាវតោ។
នាហារោ ហធយស្ស សន្តិកោតិ អាហារោ ច អាហារិយមាតោ មគ្គជលព្រាណំ
វិយ ហធយស្ស ចិត្តស្ស សន្តិកោ ន ហោតិ, កេវលំ បន សន្តិកំ
ខុទាបជិយាតមត្ថំ ករោតីតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា នាហារោ ហធយស្ស
សន្តិកោតិ អាហារោ វសតណ្ហាវត្ថុ មេ ហធយស្ស សន្តិកោ អាសត្តោ ន
ហោតិ វសតណ្ហាយ ឯវ អភាវតោ។ “សន្តិកេ”តិបិ បឋន្តិ។ យោ ហិ
អាហារគិទ្ធោ លាភសក្ការប្បសុតោវិចរតិ, តស្ស អាហារោ ហធយស្ស
សន្តិកេ នាម អភិណ្ឌំ មនសិកាតត្ថតោ។ យោ បន បរិញ្ញាតាហារោ, សោ តត្ថ
បហីនច្ឆន្ទរាតោ, ន តស្សហារោ ហធយស្ស សន្តិកេ នាម - “កថំ នុ ខោ
លកេយ្យ”ន្តិអាធិមនសិករណស្សេវ អភាវតោ។ យធិ ហិ ជីវិតនិកន្តិ
អាហារវសតណ្ហា ច នត្ថិ, អថ កស្មា បិណ្ឌាយ ចរសីតិ អនុយោគំ មនសិ

កត្វា អាហា “អាហារវដ្តិតិកោ សមុស្សយោ, ឥតិ ទិស្វាន ចរាមិ ឯសន” ឆ្លើយ
អាហារោ កោជនំ បិតិ ហំនំ បច្ចយោ ឯតស្សតិ អាហារវដ្តិតិកោ។
“អាហារបដិពទ្ធុវត្តិកោ សមុស្សយោ កាយោ” ឥតិ ទិស្វាន ឯវំ ព្រាត្វា ឥមមត្តំ
ពុទ្ធិយំ ឋបេត្វា ចរាមិ ឯសនំ, ភិក្ខាបរិយេសនំ ករោមីតិ អត្ថោ។

បច្ចយនិមិត្តំ កុលានិ ឧបសង្កមន្តោ តត្ថ វន្តនបូជនាហិ លាភសក្ការេហិ ច
ពជ្ឈតីតិ ឯវំ មាទិសេសុ ន ចិន្តេតព្ពន្ធិ ទស្សន្តោ “បង្ហោ” តិកាជំ អភាសិ។
តស្សត្ថោ - យា អយំ បច្ចយនិមិត្តំ ឧបគតានំ បព្ពជិតានំ កុលេសុ គេហាវាសីសុ
បវត្តិស្សតិ កុលាសម្ភារំនា បូជនា ច, យស្មា តំ អភាវិតត្តានំ ឱសីនាបនជ្ជន
មលីនភាវករណោន ច បង្ហោ កទ្ធមោតិ ពុទ្ធាទយោ អវេទយុំ អព្ពញ្ញាសុំ
បវេទេសុំ វា, តស្មា សា សប្បវិសានំ ពន្លាយ ន ហោតិ សក្ការាសាយ បគេវ
បហីនត្តា។ អសប្បវិសស្ស បន សក្ការាសា ធុរិញ្ញេយ្យសភាវតាយ
បីឡាជននតោ អន្តោ តុទនតោ ឧទ្ធុរតុំ អសក្កុណេយ្យតោ ច សុខុមំ សល្លំ
ធុរុព្ពហំ។ តតោ ឯវំ តេន សក្ការោ កាប្បវិសេន ធុដ្ឋហោ ធុរុព្ពហេយ្យោ តស្ស
បហានបដិបត្តិយា អប្បដិបដ្ឋនតោ, សក្ការាសាបហានេន បហីនោ ហោតីតិ។
តំ សុត្វា ព្រាហ្មណោ ថេវេ អភិប្បសន្នោ អហោសិ។

បិណ្ឌោលភាវទ្វាជត្តរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. វល្លិយត្ថេរតាថាវណ្ណានា

មគ្គដោ បព្វាទ្វារាយន្តិអាទិកា អាយស្មតោ វល្លិយត្ថេរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ កុលគេហោ និព្ពត្តិទ្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
កេនចិនេវ ករណីយេន អវញ្ញំ គតោ តត្ថ នារទំ នាម បច្ចេកសម្ពុទ្ធុ រុក្ខមូលេ

វេសន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ នឡេហិ សាលំ កត្វា តិណោហិ ធានេត្វា អទាសិ។
ចង្គមនដ្ឋានញ្ចស្ស សោធមត្វា វាលុកា ឌីកិវត្វា អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, វល្លិយោតិស្ស នាមំ អហោសិ។
សោ វយប្បត្តោ យោព្ពនមនុប្បត្តោ ឥន្ទ្រិយវសិកោ ហុត្វា វិចរន្តោ
កល្យាណមិត្តសំសគ្គេន ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសធ្វោ
បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេរ ២.៥០.៩៣-១០៣) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, ហារិតោ នាម បព្ពតោ;
សយម្ពុ នារទោ នាម, វុក្ខមូលេ វសី តទា។

“នឡាការំ កិវត្វាន, តិណោន ធានយី អហំ;
ចង្គមំ សោធមត្វាន, សយម្ពុស្ស អទាសហំ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដីហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគដ្ឋហំ។

“តត្ថ មេ សុកតំ ព្យម្ពំ, នឡកុជិកនិម្មិតំ;
សដ្ឋិយោជនមុព្ពេធំ, តីសយោជនវិត្ថតំ។

“ចតុទ្ទសេសុ កប្បេសុ, ទេវលោកេ រមី អហំ;
ឯកសត្តតិក្ខត្តញ្ច, ទេវវន្តមការយី។

“ចតុត្ថិសតិក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថី អហោសហំ;
បទេសវន្តំ វិបុលំ, គណនាតោ អសដ្ឋិយំ។

“ធម្មចាសាធមារុយ្ហ, សញ្ញាការវរូបម៌;
យទិដ្ឋកាហំវិហរេ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កល្យ, យំ កម្មមករី តទា;
នុត្តតី នាភិជាតាមិ, នឡូ កុដិយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា បុព្វជ្ជនកាលេ អត្តនោ ចិត្តស្ស រូបាធិអារម្មណេសុ
យថាកាមប្បវត្តិយា, ឥនាធិ អរិយមគ្គេន និគ្គហិតភាវស្ស ច វិភាវនេន អញ្ចំ
ព្យាករោន្តោ -

១២៥.

“មក្កដោ បញ្ចទ្វារាយំ, កុដិកាយំ បសក្កិយ;
ទ្វារេន អនុបរិយេតិ, យដ្ឋយន្តោ មុហំ មុហំ។

១២៦.

“តិដ្ឋ មក្កដ មា ធាវិ, ន ហិ តេ តំ យថា បុរេ;
និគ្គហិតោសិ បញ្ញាយ, នេវ ទ្វរំ គមិស្សសី”តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ យដ្ឋយន្តោតិ អត្តនោ លោលភាវេន រុក្ខស្ស អញ្ចំ សាខំ មុញ្ជិត្វា
អញ្ញស្ស គហណេន អនេកវារំ តត្ថ រុក្ខំ ចាលេន្តោ ជលូបភោគមក្កដាវិយ
តេន តេន ចក្ខាធិទ្វារេន រូបាធិអារម្មណេសុ អញ្ចំ មុញ្ជិត្វា អញ្ចំ គណ្ណន្តោ
ចិត្តសន្តានស្ស សមាធានវសេន និច្ចលំ ហំតុំ អប្បធានេន អភិក្កណំ
យដ្ឋយន្តោ ចាលេន្តោ តស្មីយេវ រូបាធិអារម្មណេ អនុបរិវត្តតិ យថាកាមំ
វិចរតិ។ វត្តមានសមីបតាយ ចេត្ត វត្តមានវចនំ។ ឯវំ អនុបរិយន្តោ ច តិដ្ឋ,
មក្កដ, មា ធាវិ តុំ, ចិត្តមក្កដ, ឥនាធិ តិដ្ឋ មា ធាវិ, ឥតោ បដ្ឋាយ តេ ធាវិតុំ ន

សក្ការ, តស្មា ន ហិ តេ តំ យថា បូរេ យស្មា តំ អត្តការតេហំ បុព្វេវិយ ន តេ
សេវិតំ បិហិតទ្វារភាវតោ, កិញ្ច និគ្គហីតោសិ បញ្ញាយ សយញ្ច ឥនានិ
មគ្គបញ្ញាយ កិលេសាភិសង្ខារសង្ខារានំ ចាទានំ ធនេន អច្ចន្តិកំ និគ្គហំ
បត្តោសិ, តស្មា នេវ ទូរំ គមិស្សសិ ឥតោ អត្តភាវតោ ទូរំ ធុតិយាធិអត្តភាវំ
នេវ គមិស្សសិ យាវចរិមកចិត្តំ ឯវ តេ គមនន្តិ ធស្សេតិ។ “នេតោ ទូរ”ន្តិបិ
ចាថោ, សោ ឯវត្ថោ។

វល្លិយត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. គង្គាតិវិយត្ថេរតាថាវណ្ណានា

តិណ្ណំ មេ តាលបត្តានន្តិអាទិកា អាយស្មតោ គង្គាតិវិយត្ថេរស្ស តាថា។
កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា
វិញ្ញតំ បត្តោ សាសនេ អភិប្បសន្នោ ហុត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចានីយមទាសិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតរស្ស គហបតិស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ, “ឧត្តោ”តិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ យរាវាសំ វសន្តោ
អគមនីយជ្ជានភាវំ អជានិត្វា វីតិក្កមំ កត្វា បុន អគមនីយជ្ជានភាវំ ញត្វា
សំវេគជាតោ បព្ពជិត្វា តំ កម្មំ ជិគ្ខុជិត្វា លូឧបជិបត្តិ អនុតិដ្ឋន្តោ
បំសុក្ខលចីវរំ ធរសិត្តសទិសំ មត្តិកាបត្តញ្ច គហេត្វា គង្គាតិវេ តិហិ
តាលបត្តហិ កុដិកំ កត្វា វិហាសិ, តេនេវស្ស គង្គាតិវិយោតិ សមញ្ញា
អហោសិ។ សោ “អរហត្តំ អប្បត្វា ន កេនចិ សល្លបិស្សមី”តិ ចិត្តំ អធិដ្ឋាយ
បឋមំ សំវច្ឆរំ តុណ្ហីភូតោ វចីភេទំ អករោន្តោវ វិហាសិ។ ធុតិយេ សំវច្ឆរេ
គោចរតាមេ អញ្ញាតរាយ ឥត្ថិយា “មូតោ នុ ខោ នោ”តិ វីមសិតុកាមាយ បត្តោ
ឡំ អាសិញ្ញន្តិយា ហត្ថវិហារេ កតេបិ ឡិកិវតេ, “អលំ, ភគិនី”តិ វាចំ និច្ឆរិ។

តតិយេ បន សំវត្ថុរេ អន្តរវស្សេវ យជយន្តោ វាយមន្តោ អរហន្តំ ចាបុណិ,
តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ខេវ ២.៥០.៥១-៥៦) -

“បទុមុត្តរេតុទ្ធស្ស, ភិក្ខុសង្ឃេ អនុត្តរេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ចានីយជមបូរយី។

“បព្ពតគ្គេ ទុមគ្គេ វា, អាកាសេ វាជ ភូមិយំ;
យទា ចានីយមិច្ឆាមិ, ទិប្បំ និព្ពត្តតេ មម។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ទានមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ទកទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...ខេ.... កតំ តុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហា បន ហុត្វា អត្ថនោ បុព្ពភាគបដិបត្តិយា វិការវនមុខេន អញ្ចំ
ព្យាករោន្តោ -

១២៧.

“តិណ្ណំ មេ តាលបត្តានំ, គង្គាតីវេ កុដី កតា;
ឆវសិត្តោវ មេ បត្តោ, បំសុក្ខលញ្ចា ជីវំ។

១២៨.

“ទ្វិន្ទំ អន្តរវស្សានំ, ឯកា វាចា មេ ភាសិតា;
តតិយេ អន្តរវស្សម្ហិ, តមោខន្នោ បទាលិតោ”តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ តិណ្ណំ មេ តាលបត្តានំ, គង្គាតីវេ កុដី កតាតិ តាលវុក្ខតោ
បហិតេហិ តីហិ តាលបណ្ណេហិ មយ្ហំ វស្សនបរិហារណាត្ថំ គង្គាយ នទិយា តីវេ

កុដិកា កតា។ តេន អត្តនោ សេនាសនសន្តោសំ ទស្សេតិ។ វុត្តញ្ញិ
ធម្មសេនាបតីនា -

“បល្លេង្គន និសិន្ទស្ស, ជណ្ណាកេ នាភិវស្សតិ;
អលំ ជាសុវិហារាយ, បហិតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ” តិ។ (ថេរគា. ៩៨៥; មិ. ប.
៦.១.១);

“តាលបត្តិន” ភិបិ ចាថោ, សោ ឯវត្តោ។ ធរសិត្តោ មេ បត្តោតិ មយ្ហំ បត្តោ
ធរសិត្តសទិសោ, មតានំ ជីវសេចនកុណ្ឌាសទិសោតិ អត្តោ។ បំសុក្ខលញ្ច
ចីវរន្តិ ចីវរញ្ច មេ អន្តរមគ្គសុសាធាធិសុ ធម្មិតនន្តកេហិ កតំ បំសុក្ខលំ។
បទទ្ធយេន បរិក្ខារសន្តោសំ ទស្សេតិ។

ទ្វិន្ទ អន្តរវស្សានន្តិ ទ្វីសុ អន្តរវស្សេសុ បព្ពជិតតោ
អរហត្តមប្បត្តសំវច្ឆវេសុ។ ឯកា វាចា មេ ភាសិតាតិ ឯកា, “អលំ, ភគិនី” តិ
ជីវបដិក្ខេបវាចា ឯវ មយា វុត្តា, អញ្ញោ តត្ថ វចីកេនា នាហាសិ។ តេន
ឧក្កំសគតំ កាយវចីសំយមំ ទស្សេតិ។ តតិយេ អន្តរវស្សម្ពីតិ តតិយស្ស
សំវច្ឆវស្ស អព្ពន្ធរេ, តស្មី អបរិបុណ្ណោយេវ។ តមោខន្ទោ បទាលិតោតិ
អគ្គមគ្គេន តមោខន្ទោ ភិន្ទោ, អវិជ្ជានុសយោ សមុច្ឆិន្ទោតិ អត្តោ។ តេន
តទេកជ្ជតាយ សព្ពកិលេសានំ អនវសេសប្បហានំ វទតិ។

គដ្ឋាភិរិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អធិនត្ថេរគាថាវណ្ណនា

អបិ ចេ ហោតិ តេវិជ្ជោតិអាធិកា អាយស្មតោ អធិនត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ

ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ កេនចិនេវ ករណីយេន
អរញ្ញំ ភតោ ភត្ត សុចិន្តិតំ នាម បច្ឆេកសម្ពុទ្ធុ អាពាធន បីឡិតំ និសិន្នំ ទិស្វា
ឧបសង្កមិត្វា វទ្ធិត្វា ភេសន្តត្ថាយ បសន្នមាណសោ យតមណ្ឌំ អនាសិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ អញ្ញាតវស្ស ទលិទ្ធព្រាហ្មណស្ស គេហេ
បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តំ វិជាយនកាលេ អជិនចម្មេន សម្បជីវ្ហិសុ។ តេនស្ស
អជីនោត្វេវ នាមំ អកំសុ។ សោ ភោគសំវត្ថនិយស្ស កម្មស្ស អកតត្តា
ទលិទ្ធកុលេ និព្ពត្តោ វយប្បត្តាបិ អប្បន្នចានភោជនោ ហុត្វាវិចរន្តោ
ជេតវនបដិគ្គហលោ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពដិត្វាវិបស្សនាយ
កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៤៣.៧៨-៨៧) -

“សុចិន្តិតំ ភកវន្តំ, លោកេជេដ្ឋំ នរាសកំ;
ឧបវិដ្ឋំ មហារញ្ញំ, វាតាពាធន បីឡិតំ។

“ទិស្វា ចិត្តំ បសាទេត្វា, យតមណ្ឌាមុចានយី;
កតត្តា អាចិតត្តា ច, គង្គា ភាគីរជី អយំ។

“មហាសមុទ្ធា ចត្តារោ, យតំ សម្បជ្ជវេ មម;
អយញ្ញា បជីវី យោរា, អប្បមាណា អសន្ធិយា។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, ភវតេ មធុសក្ករា;
ចាតុទ្ធិចា ឥមេ វុក្ខា, ចាទចា ជរណីរុហា។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, កប្បវុក្ខា ភវន្តិ តេ;
បញ្ញាសក្ខត្តំ ទេវិន្ទោ, ទេវវជ្ជមការយី។

“ឯកបញ្ញាសក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថុ អហោសហំ;
បទេសវដ្ឋវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ។

“ចតុន្ទវតីតោ កប្បេ, យំ ធានមទទី តទា;
ទុគ្គតី ឆាតិជាឆាមិ, យតមណ្ឌាស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វាបិ បុរិមកម្មនិស្សន្ទេន អប្បលាភី អប្បញ្ញាតោវ
អហោសិ។ ឧទ្ទេសភត្តសលាកភត្តានិបិ លាមកានេវ ចាបុណ្ណិ។
កម្មជលេនេវ ច នំ បុព្វជ្ជនា ភិក្ខុ សាមណោរា ច “អប្បញ្ញាតោ”តិ អវមញ្ញន្តិ។
បេរោតេ ភិក្ខុ សំវេជេន្តោ -

១២៩.

“អបិ ច ហោតិ តេវិជ្ជោ, មច្ចហាយី អនាសវោ;
អប្បញ្ញាតោតិ នំ ពាលា, អវជានន្តិ អជានតា។

១៣០.

“យោ ច ខោ អន្ធចានស្ស, លាភី ហោតីធ បុគ្គលោ;
ចាបធម្មាបិ ច ហោតិ, សោ នេសំ ហោតិ សក្កតោ”តិ។ -

តាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ អបីតិ សម្ភារនេ និចាតោ។ បេតិ បរិកប្បនេ។ ហោតីតិ ភវតិ។
តិស្សោវិជ្ជា ឯតស្សាតិ តេវិជ្ជោ។ មច្ចំ បដហាតីតិ មច្ចហាយី។ កាមាសវាទីនំ
អភាវេន អនាសវោ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - ធិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ បុព្វេនិវាសញ្ញាណំ
អាសវក្ខយញ្ញាណន្តិ ឥមាសំ តិស្សន្តិវិជ្ជានំ អធិគតត្តា តេវិជ្ជោ តតោ ឯវ

សព្វសោ កាមាសវាទីនំ បរិក្ខិណត្តា អនាសវោ អាយតី បុណ្យស្ស
អគ្គហធានោ មរណភាវេន មច្ចហាយំ យទិបិ ហោតិ, ឯវំ សន្តេបិ
អប្បញ្ញាតោតិ នំ ពាលា អវជានន្តិ យស្សត្ថាយ កុលបុត្តា សម្មនេវ អភាវស្មា
អនតារិយំ បព្ពជន្តិ, តំ សទត្ថំ អនុចាបុណ្យាត្វា បិតម្យំ នំ ឧត្តមំ បុរិសំ “ធុតវាទោ
ពហុស្សតោ ធម្មកថិកោ”តិ ឧប្បន្នលាភស្ស អភាវតោ “ន បញ្ញាតោ ន
ចាកដោ”តិ ពាលា ទុម្មេធបុគ្គលា អវជានន្តិ, កស្មា? អជានតា
អជាននការណា គុណានំ អជាននមេវ តត្ថ ការណាន្តិ ទស្សេតិ។

យថា ច គុណានំ អជាននតោ ពាលា លាភគរុតាយ សម្ភារនីយម្យំ
អវជានន្តិ, ឯវំ គុណានំ អជាននតោ លាភគរុតាយ ឯវំ អវជានិតព្ពម្យំ
សម្ភារេន្តិ ទស្សន្តោ ទុតិយំ កាចំ អាហា។ តត្ថ យោតិ អនិយមវចនំ។ ច-សន្តោ
ព្យតិរេកេ, តេន យថាវុត្តបុគ្គលតោ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស វុច្ចមានំយេវវិសេសំ
ជនេតិ។ ខោតិ អវជាននោ។ អន្ធមានស្សាតិ និទស្សនមត្តំ។ លាភីតិ លាភវា។
ឥធាតិ ឥមស្មី លោកេ។ ជរាមរណេហិ តស្ស តស្ស សត្តាវាសស្ស បូរណតោ
គលនតោ ច បុគ្គលោ។ ចាបធម្មោតិ លាមកធម្មោ។ អយញ្ញេត្ថ អត្តោ - យោ
បន បុគ្គលោ បីវរាទិបច្ចយមត្តស្សេវ លាភី ហោតិ, ន ឈានាទីនំ, សោ
ចាបិច្ឆតាយ ទុស្សីលភាវេន ហីនធម្មាបិ សមាធនោ ឥធន ឥមស្មី លោកេ ពាលានំ
លាភគរុតាយ សក្កតោ គរុកតោ ហោតីតិ។

អជិនត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. មេឡូជិនត្ថេវគាថាវណ្ណានា

យធាហំ ធម្មមស្សោសិន្តិអាទិកា អាយស្មតោ មេឡូជិនត្ថេវស្ស គាថា។
កា ឧប្បត្តិ? អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ

ឧបចិននេត្តោ សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ ភគវន្តំ បិណ្ឌាយ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ មធុរំ អាមាទដលំ
អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
ពារាណសិយំ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា មេឡូជិនោតិ លទ្ធនាមោវិជ្ជាសិប្បេសុ
និប្ពត្តិ គតោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ ទិសាសុ ចាកដោ អហោសិ។ សោ ភគវតិ
ពារាណសិយំ ឥសិបតនេវិហារន្តេវិហារំ គន្ធា សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វាវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តទហោវ អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន
វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ២.៥១.៥៧-៦២) -

“សហស្សវសី ភគវា, សយម្ហូ អបរាជិតោ;
វិវេកា វុដ្ឋហិត្វាន, កោចរាយាភិនិត្តមិ។

“ដលហត្ថោ អហំ ទិស្វា, ឧបគច្ឆី នរាសកំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, អវជំ អទទី ដលំ។

“ចតុន្ទវតិតោ កប្បេ, យំ ដលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, ដលទានស្សិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ... ខេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អបរកាគេភិត្តហិ, “អាវុសោ, កី តយា
ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អធិគតោ” តិ បុដ្ឋា សីហនាទំ ននន្តោ -

១៣១.

“យទាហំ ធម្មមស្សោសី, ភាសមាណស្ស សត្តនោ;
ន កង្ខមភិជាធាមិ, សព្ពញ្ញា អបរាជិតេ។

១៣២.

“សត្វវាហោ មហាវីរេ, សារជីនំ វុត្តមេ;

មគ្គេ បដិបទាយំ វា, កង្ខារំ មយ្ហំ នវិជ្ជតី”តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ យនាតិ យស្មី កាលេ។ អហន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ ធម្មន្តិ ចតុសច្ចធម្មំ។
អស្សោសិន្តិ សុណី។ សត្វនោតិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្តហិ វេនេយ្យានំ សាសនដ្ឋន
សត្វនោ។ កង្ខន្តិ សំសយំ។ សង្ខតមសង្ខតញ្ច អនវសេសតោ ជាននដ្ឋន
សត្តញ្ញ។ កុតោចិបិ បរាជិតា ភាវេន អបរាជិតេ។ វេនេយ្យសត្តានំ
សំសារកន្តារតោ និព្វានំ បដិវាហនដ្ឋន សត្វវាហោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យតោ
បកុតិ អហំ សត្វនោ ធម្មំ នេសេន្តស្ស ចតុសច្ចធម្មំ អស្សោសី
សោតទ្វារាទុសារេន ឧបទារេសី ឧបលភី, តតោ បដ្ឋាយ
អនវសេសសង្ខតាសង្ខតសម្មតិធម្មានំ សយម្ពុញ្ញាលោន ជាននតោ សត្តញ្ញ
អនាវរណទស្សវិម្មិ, បញ្ចន្ទម្យិ មារានំ អភិកវនតោ តេហិ អបរាជិតត្តា
សនេវកេ លោកេ អប្បជិហតធម្មចក្កត្តា ច អបរាជិតេ, វេនេយ្យសត្តានំ
លោកកន្តារាទិតោ វាហនដ្ឋន សត្វវាហោ, មហាវិក្កន្តតាយ មហាវីរេ,
អញ្ញេហិ ទុទ្ធមានំ បុរិសធម្មានំ សរណតោ អច្ចន្តិកេន ទមថេន ទមនតោ
សារជីនំ បវរកូតេ ឧត្តមេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ, “ពុទ្ធា នុ ខោ នោ នុ ខោ”តិ កង្ខំ
នាភិជានាមិ អបរាជ្យច្ចយភាវតោ។ តថាវុបេ នេសិតេ អរិយមគ្គេ
តទុចាទាយភូតាយ ច សីលាទិបដិបទាយ “និយ្យានិកោ នុ ខោ នុ ខោ”តិ
កង្ខារិចិកិច្ចា នវិជ្ជតិ នត្ថិតិ។ ឯត្ថ ច អរិយធម្មេ សំសយាភាវកថនេន
អរិយសង្ខេបិ សំសយាភាវោ កថិតោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ តត្ថ បតិដ្ឋិតស្ស
អនញ្ញាថាភាវតោតិ។

មេឡជិនត្តេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. រាជត្រូវតាមវណ្ណានា

យថា អគារំ ធុន្ទន្ត្រិអាទិកា អាយស្មតោ រាជត្រូវស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិវ បទុមុត្រូវស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា
វិញ្ញតំ បត្តោវិហារំ គន្ធា សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសិដ្ឋោ សត្តារា
ឯកំ ភិក្ខុំ បដិភានេយ្យកានំ អគ្គជ្ឈានេ វេបិយមាណំ ទិស្វា សយំ តំ ឋានន្តរំ
បត្តិត្វា មហាទានំ បវត្តេសិ។ សត្តុ ឧទ្ធការញ្ច បូជំ អកាសិ។ សោ ឯវំ
កតបណិធានោ តតោ ចុតោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ វិបស្សិស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ
បិណ្ឌាយ គន្ធា ទិស្វា បសន្នមាណសោ មធ្យានិ អម្ពុជលានី អទាសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ អម្ពាភំ ភគវតោ កាលេ រាជគហេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា
រាជោតិ លទ្ធាមោ វយប្បត្តោ ហុត្វា យរាវាសំ វសន្តោ មហាល្លកកាលេ
បុត្តទារេហិ អបសាទិតោ, “កី មេ យរាវាសេន, បព្ពទិស្សមី” តិ វិហារំ គន្ធា
ថេវេ ភិក្ខុ ឧបសង្កមិត្វា បព្ពដ្ឋិយាទិត្វា តេហិ “អយំ ព្រាហ្មណោ ជិណ្ឌោ ន
សក្កោតិ វត្ថុបដិវត្តំ បូរេតុ” និ បដិក្ខិត្តោ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា អត្ថនោ អដ្ឋាសយំ
បវេទិត្វា សត្តារា ឧបនិស្សយសម្បត្តិ ឱលោកេត្វា អាណាត្ថេន
ធម្មសេនាបតិណ បញ្ចាជិតោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អវហន្តំ ចាបុណិ។
តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេវ ២.៥៦.៦៣-៦៧) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
រថិយំ បដិបជ្ជន្តំ, ចាទជលំ អទាសហំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បទ្វាសត្ថុ សន្តិការចរោ ហុត្វាវិចរន្តោ សត្ថុ
ធម្មទេសនាបដិភានស្ស បច្ចយភូតានំ បដិភានជាននកានំ អគ្គោ ជាតោ។
ថេរស្ស ហិ ធិដ្ឋិសមុទាចារញ្ច អាគម្ម ទសពលស្ស នវនវា ធម្មទេសនា
បដិភាតិ។ តេនាហ ភគវា - “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ
បដិភានេយ្យកានំ យទិទំ រាជោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩, ២៣៣)។ សោ ឯកទិវសំ
“ឥមេ សត្តា អភាវនាយ រាគេន អភិកុយ្យន្តិ, ភាវនាយ សតិ តំ នត្ថិ”តិ ភាវនំ
ថោមេន្តោ “យថា អគារ”ន្តិអាទិនា គាថាទ្វយមាហ។

១៣៣-៤. តត្ថ អគារន្តិ យំ កិញ្ច គេហំ។ ទុច្ឆន្នន្តិវិវឌ្ឍន្តិ ជិដ្ឋាវជិទ្គំ។
សមតិវិជ្ជតិ វស្សវុដ្ឋិវិជិវិជ្ជតិ។ អភាវិតន្តិ តំ អគារំ វុដ្ឋិវិយ ភាវនាយ
រហិតត្តា អភាវិតំ ចិត្តំ។ រាគោ សមតិវិជ្ជតិ ទ កេវលំ រាគោវ
នោសមោហមាណនយោបិ សព្វកិលេសា តថារូបំ ចិត្តំ អតិវិជ្ជន្តិយេវ។
សុភាវិតន្តិ សមថវិបស្សនាភាវនាហិ សុដ្ឋ ភាវិតំ, ឯវរូបំ ចិត្តំ សុច្ឆន្នំ គេហំ វុដ្ឋិ
វិយ រាគោនយោ កិលេសា អតិវិជ្ជិតុំ ទ សក្កោន្តិតិ។

រាជត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សុរាជត្ថេរគាថាវណ្ណនា

ទីណា ហិ មយ្ហំ ជាតីតិអាទិកា អាយស្មតោ សុរាជត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ
ទិស្វា បសន្នមាណសោ មាតុលុដ្ឋជលំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី

ពុទ្ធប្បាទេ អនន្តរំ វុត្តស្ស រាជត្រូវស្ស កនិជ្ជោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, សុរាជោតិស្ស នាមំ
អហោសិ។ សោ ជេដ្ឋភាតិ រាជេ បព្ពជិតេ សយម្បិ បព្ពជិត្វារិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៥១.៦៨-៧២) -

“កណិការំវ ជលិតំ, បុណ្ណាមាយេវ ចន្ទិមំ;
ជលន្តំ ទីបរុក្ខំវ, អន្ទសំ លោកនាយកំ។

“មាតុលុន្ត្រ្តិជលំ គយ្ហ, អទាសី សត្តនោ អហំ;
ទក្ខិណោយ្យស្ស វីរស្ស, បសន្នោ សេហិ ចាលិភិ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា សាសនស្ស និយ្យានិកការទស្សនត្ថំ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ
“ទីណា ហី មយ្ហ”ន្តិអាទិនា កាថាទូយមាហា។

១៣៥-៦. តត្ថ ទីណាតិ ខយំ បរិយោសានំ គតា។ ជាតីតិ ភវោ ភវនិព្ពត្តិ វា។
វុសិតំ ជិនសាសនន្តិ ជិនស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនំ មគ្គព្រហ្មចរិយំ វុដ្ឋំ
បរិវុដ្ឋំ។ បហីនោ ជាលសម្ព័ន្ធតោតិ សត្តសន្តានស្ស ឌីត្តរណតោ និស្សរិតុំ
អប្បទានតោ ច “ជាលសម្ព័ន្ធតោ”តិ ច លទ្ធនាមា ទិដ្ឋិ អវិជ្ជា ច បហីនា មគ្គេន
សមុច្ឆិន្ទា។ ភវនេត្តិ សម្មហតាតិ កាមភវាទិកស្ស ភវស្ស នយនតោ
បវត្តនតោ ភវនេត្តិសញ្ញតា តណ្ហា សមុគ្គាជិតា។ យស្សត្ថាយ បព្ពជិតោតិ
យស្ស អត្ថាយ យទត្ថំ អហំ អការស្មា គេហតោ អនការិយំ បព្ពន្ធព្ពជិតោ
ឧបគតោ។ សោ សព្ពេសំ ឌីរម្ពាគិយុទ្ធម្ពាគិយប្បភេទានំ សំយោជនានំ ពាន្តនានំ

ខុយភូតោ អត្តោ និព្វានសង្ខារោ បរមត្ថោ អរហត្តសង្ខារោ សនត្តោ ច មយា
អនុប្បត្តោ អធិគតោតិ អត្តោ។

សុរាជត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. គោតមត្រូវតាថាវណ្ណានា

សុខំ សុបន្តិតិ អាយស្មតោ គោតមត្រូវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ វិវដ្តបនិស្សយំ បុព្វំ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
ភគវន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ អាមោទជលមទាសិ។ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវលោកេ និព្វត្តិត្វា អបរាបរំ បុញ្ញានិ កត្វា សុគតិសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា គោតមោតិ លទ្ធនាមោ
សត្តវស្សិកកាលេ ឧបនយនំ កត្វា រតនភិក្ខុំ ចរិត្វា សហស្សំ លភិត្វា តំ
តាធិសេ ហ៊ានេ ឋបេត្វា វតំ ចរន្តោ សោឡសសត្តវសវស្សុទ្ធសិកកាលេ
អកល្យាណមិត្តេហិ កាមេសុ បរិនិយមាធនោ ឯកិស្សា រូបបដិវិនិយា តំ
សហស្សភណ្ឌិកំ ទត្វា ព្រាហ្មចរិយវិនាសំ បត្វា តាយ ចស្ស ព្រាហ្មចារិរូបំ ទិស្វា
វិវត្តាការេ ទស្សិតេ ឯកវត្តិវាសេនេវ និព្វិន្ទុចោ អត្តនោ ព្រាហ្មចរិយនិវាសំ
ធនជាទិញ្ចា សរិត្វា “អយុត្តំ មយា កត” ត្ថិវិប្បជិសារី អហោសិ។ សត្តា តស្ស
ហេតុសម្បត្តិ ចិត្តាចារញ្ចាញត្វា តស្ស អាសន្នជ្ជានេ អត្តានំ ទស្សេសិ។ សោ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ឧបសង្កមិ, តស្ស ភគវា ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ
សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជន្តោ ខុរគ្គយេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ៤៧.២០.៨០-៨៤) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធី, អាហុតិនំ បដិគ្គហំ;

រដិយំ បដិបជ្ជន្តំ, អាមោទមទទី ជលំ។

“ឯកនុតិតោ កប្ប, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលនានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លើយ។

អរហន្តំ បន បត្យា ឈានសុខេន ជលសុខេន វីតិនាមេន្តំ ឯកោ
គិហិសហាយោ ឧបកន្ធា, “អាវុសោ, តយា រតនភិក្ខាយ លទ្ធិ បព្ពជន្តោ កី
អកាសី” តិ បុច្ឆិ។ តំ សុត្វា ថេរោ “ឥទំ នាម កត” ឆ្លើយ អនាថិក្ខិត្វា មាតុគាមេ
នោសំ បកាសេត្វា អត្តនោ វីតរាគភាវេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ “សុខំ
សុបន្តិ” តិ អាទិនា កាថាទ្វយមាហ។

១៣៧. តត្ថ សុខំ សុបន្តិ មុនយោ, យេ ឥត្ថិសុ ន ពជ្ឈវេតិ យេ ឥត្ថិសុ
វិសយភូតាសុ និមិត្តភូតាសុ វា រាគពន្ធនេន ន ពជ្ឈន្តិ, តេ មុនយោ តបស្សិនោ
សំយតិទ្រិយា សុខំ សុបន្តិ សុខំ វិហារន្តិ, នត្ថិ តេសំ ទុក្ខន្តិ អធិប្បាយោ។
“សុបន្តិ” តិ ហិ និទស្សនមត្តមេតំ។ សទា វេ រក្ខិតញ្ញាស្វតិ ឯកំសេន សព្ពកាលំ
រក្ខិតញ្ញាសុ។ ឥត្ថិយោ ហិ សត្តភូមិកេ និប្បវិសេ ចាសានេ ឧបវិភូមិយំ
វសាបេត្វាបិ, កុច្ឆិយំ បក្ខិបិច្ឆាបិ ន សក្កា រក្ខិតុំ, តស្មា តា កិដ្ឋាទិគារិយោ
វិយ សព្ពកាលំ រក្ខណីយា ហោន្តិ។ ពហុចិត្តតាយ វា សាមិកេន
វត្ថាលដ្ឋារាជុប្បនាធានិទិ ចិត្តញ្ញាចត្តតោ សព្ពកាលំ រក្ខិតញ្ញា។ សរីរសភាវំ វា
មាលាគន្ធាធិហិ បដិច្ឆាទនវសេន រក្ខិតញ្ញាចិត្តតាយ រក្ខិតញ្ញាតិ។ យាសុ សច្ចំ
សុទុល្លភន្តិ យាសុ សច្ចវចនំ លទ្ធិ ន សក្កា, ឥត្ថិយោ ហិ អគ្គិម្បិ បរិសន្តិ, វិសម្បិ
ខាទន្តិ, សត្តម្បិ អាហារន្តិ, ឧត្តន្តិច្ឆាបិ កាលំ ករោន្តិ, ន បន សច្ចេ ហិតុំ សក្កោន្តិ។
តស្មា ឯវរុចា ឥត្ថិយោ វជ្ជេត្វា បិតា មុនយោ សុខិតា វតាតិ ទស្សេតិ។

១៣៨. ឥន្ទានិយស្ស អប្បហ័នត្តា ឯវុចាសុ ឥត្ថិសុបិ ពជ្ឈន្តិ, តស្ស
 កាមស្ស អត្ថនោ សុប្បហ័នតំ អច្ឆន្តនិដ្ឋិតតញ្ច ទស្សន្តោ ទុតិយំ គាថមាហ។
 វធំ ចរិម្ហតេ កាមាតិ អម្ពោ កាម, តវ វធំ អច្ឆន្តសមុប្បទំ អរិយមគ្គន ចរិម្ហ,
 “វធំ ចរិម្ហសេ” តិបិ ចាថោ, វធាយ បហាធាយ មគ្គព្រហ្មចរិយំ អចរិម្ហាតិ
 អត្ថោ។ អនណា ធានិ តេ មយន្តិ ឥន្ទានិ អគ្គមគ្គបត្តិតោ បជ្ជាយ
 ឥណាការករាយ បហ័នត្តា កាម តេ អនណា មយំ, ន តុយ្ហំ ឥណំ ធារេម។
 អរីតរកោ ហិ រាគស្ស វសេ វត្ថនតោ តស្ស ឥណំ ធារេន្តោ វិយ ហោតិ,
 រីតរកោ បន តំ អតិក្កមិត្វា បរមេន ចិត្តិស្សរិយេន សមន្នាគតោ។ អនណត្តា
 ឯវ គច្ឆាម ធានិ និព្វានំ, យត្ថ គន្ធា ន សោចតិ យស្មី និព្វានេ គមនហេតុ
 សព្វសោ សោកហេតុនំ អភាវតោ ន សោចតិ, តំ អនុចាធិសេសនិព្វានមេវ
 ឥន្ទានិ គច្ឆាម អនុចាបុណ្ណាមាតិ អត្ថោ។

គោតមត្តេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. វសកត្តេវគាថាវណ្ណានា

បុព្ពេហនតិ អត្តានន្តិ អាយស្មតោ វសកត្តេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ គវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
 ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា វយប្បត្តោ ព្រាហ្មណានំ
 វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា នេក្ខម្មជ្ឈាសយតាយ យរាវាសំ បហាយ
 តាបសបព្ពន្ធនំ បព្ពជិត្វា ចុទ្ធសសហស្សតាបសបរិវារោ ហិមវន្តស្ស អរិទ្ធវេ
 សមគ្គេ នាម បព្ពតេ អស្សមំ ការេត្វា វសន្តោ ឈានាភិញ្ញាយោ និព្វត្តិត្វា
 តាបសានំ ឱវាទានុសាសនិយោ ទេន្តោ ឯកទិវសំ ឯវំ ចិន្តេសិ - “អហំ ខោ ធានិ
 ឥមេហិ តាបសេហិ សក្កតោ គរុកតោ បូជិតោ វិហារមិ, មយា បន បូជេតព្ពោ
 ន ឧបលព្ពតិ, ទុក្ខោ ខោ បធាយំ លោកេ យទិទំ អគរុវាសោ” តិ។ ឯវំ បន

ចិន្តេត្វា បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការតាយ បុរិមពុទ្ធានំ ចេតិយេ អត្តនា កតំ
បូជាសក្ការំ អនុស្សរិត្វា “យំនូនាហំ បុរិមពុទ្ធេ ឧទ្ទិស្ស បុលិនចេតិយំ កត្វា បូជំ
ករេយ្យ”ន្តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ ឥទ្ធិយា បុលិនដូបំ សុវណ្ណាមយំ មាបេត្វា
សុវណ្ណាមយាធិហិ តិសហស្សមត្តេហិ បុប្ផហិ ទេវសិកំ បូជំ ករោន្តោ
យាវតាយុកំ បុញ្ញានិ កត្វា អបរិហ័នជ្ឈានោ កាលំ កត្វា ព្រហ្មលោកេ
និព្ពត្តោ។ តត្ថបិ យាវតាយុកំ វត្វា តតោ ធុតោ តាវតីសេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ
ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ វេសាលិយំ លិច្ឆវិរាជកុលេ
និព្ពត្តិត្វា វសភោតិ លទ្ធានាមោ វយប្បត្តោ ភគវតោ វេសាលិគមនេ ពុទ្ធានុភារំ
ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ
ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៥៧-៥២) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, សមគ្គោ នាម បព្ពតោ;
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, បណ្ណាសាលា សុមាបិតា។

“នារទោ នាម នាមេន, ជជីលោ ឧគ្គតាបនោ;
ចតុទ្ធសសហស្សានិ, សិស្សា បរិច្ឆេន្តិ មំ។

“បដិសល្លីនកោ សន្តោ, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា;
សព្ពោ ជនោ មំ បូជេតិ, នាហំ បូជេមិ កិញ្ចានំ។

“នមេ ឡិវាទកោ អត្ថិ, វត្តា កោចិ នវិជ្ជតិ;
អនាចរិយុបជ្ឈាយោ, វនេ វាសំ ឧបេមហំ។

“ឧបាសមា នោ យមហំ, ករុចិត្តំ ឧបជ្ឈហោ;
សោ មេ អាចរិយោ នត្ថិ, វនេវាសោ និវត្តកោ។

“អាយាតំ មេ គវេសិស្សំ, គរុំ ភាវនិយំ តថា;
សាវស្សយោ វេសិស្សមិ, ន កោចិ គវហិស្សតិ។

“ឧត្តានកូលា នទិកា, សុបតិត្តា មនោរមា;
សំសុទ្ធបុលីនាកិណ្ណា, អវិទូរេ មមស្សមំ។

“នទី អមរិកំ នាម, ឧបគន្ធានហំ តទា;
សំវឿយិត្វា បុលិនំ, អកំ បុលិនចេតិយំ។

“យេ តេ អហេសុំ សម្ពុទ្ធា, ភវន្តករណា មុនិ;
តេសំ ឯតាទិសោ ជូចោ, តំ និមិត្តំ ករោមហំ។

“កវិត្វា បុលិនំ ជូបំ, សោវណ្ណំ មាបយី អហំ;
សោណ្ណាកិដ្ឋណិបុច្ឆានិ, សហស្សេ តីណិ បូជយី។

“សាយចាតំ នមស្សមិ, វេទជាតោ កតញ្ញាលី;
សម្ពុទ្ធាវិយ សម្ពុទ្ធិ, វន្តិ បុលិនចេតិយំ។

“យទា កិលេសា ជាយន្តិ, វិតក្កា គេហានិស្សិតា;
សរាមិ សុកតំ ជូបំ, បច្ឆវេក្ខាមិ តាវទេ។

“ឧបនិស្សាយ វិហារំ, សត្តវាហំ វិនាយកំ;
កិលេសេ សំវេសេយ្យាសិ, ន យុត្តំ តវ មារិស។

“សហ អាវជ្ជិតេ ជូបេ, ការវំ ហោតិ មេ តទា;
កុវិតក្កេ វិនោទេសី, នាកោ តុត្តដ្ឋិតោ យថា។

“ឯវំ វិហារមាណំ មំ, មច្ចុរាជាភិមទ្ធចុប;

តត្ថ កាលដ្ឋតោ សន្តោ, ព្រហ្មលោកមគ្គបំ។

“យាវតាយុំ វសិត្វាន, តិទិវេ ឧបបន្នបំ;
អសីតិក្ខត្តំ ទេវិន្តោ, ទេវវន្នមការយី។

“សតានំ តីណិក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថី អហោសបំ;
បទេសវន្នំ វិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ។

“សោណ្ណាកិដ្ឋណិបុច្ឆានំ, វិចាកំ អនុភោមបំ;
ធាតីសតសហស្សានិ, បរិវារេន្តិ មំ ភវេ។

“ជូបស្ស បរិចិណ្ណាត្តា, រដោជល្លំ នលិម្បតិ;
គត្តេ សេទាន មុច្ឆន្តិ, សុប្បកាសោ ភវាមបំ។

“អហោ មេ សុកតោ ជូចោ, សុទិដ្ឋាមរិកា នទី;
ជូបំ កត្វាន បុលិនំ, បត្តាម្ហិ អចលំ បទំ។

“កុសលំ កត្តកាមេន, ជន្ននា សារតាហិណ;
នត្ថិ ខេត្តំ អខេត្តំ វា, បដិបត្តិវ សាធកា។

“យថាបិ ពលវា ចោសោ, អណ្ណាវតិវតុស្សហោ;
បរិត្តំ កជ្ឈមាធាយ, បក្ខន្ទយ្យ មហាសវំ។

“ឥមាហំ កដ្ឋំ និស្សយ, តិវស្សមិ មហោទដី;
ឧស្សហោន វីរិយេន, តវេយ្យ ឧទដី នរោ។

“តថេវ មេ កតំ កម្មំ, បរិត្តំ ថោកកញ្ច យំ;
តំ កម្មំ ឧបនិស្សយ, សំសារំ សមតិក្កមី។

“បង្ខំមេ ភវេ សម្បត្តិ, សុក្កមូលេន ហោទិតោ;
សារត្ថិយំ បុរេ ជាតោ, មហាសាលេ សុអឱកេ។

“សទ្ធា មាតា បិតា មយ្ហំ, ពុទ្ធស្ស សរណំ គតា;
ឧកោ ទិដ្ឋបទា ឯតេ, អនុវត្តន្តិ សាសនំ។

“ពោធិបបដិកំ គយ្ហ, សោណ្ណាដូបមការយុំ;
សាយទាតំ នមស្សន្តិ, សក្យបុត្តស្ស សម្មទា។

“ឧទោសថម្ហិ ទិវសេ, សោណ្ណាដូបំ វិនិហរំ;
ពុទ្ធស្ស វណ្ណំ កិត្តន្តា, តិយាមំ វិតិណាមយុំ។

“សហ ទិស្វានហំ ដូបំ, សរី បុលិនេចតិយំ;
ឯកាសនេ និសីទិត្វា, អរហត្តមចាបុណី។

“គវេសមាទោ តំ វីរំ, ធម្មសេនាបតិទ្ធសំ;
អគារា និក្ខមិត្វាន, បព្ពជី តស្ស សន្តិកេ។

“ជាតិយា សត្តវស្សេន, អរហត្តមចាបុណី;
ឧបសម្បទយី ពុទ្ធា, គុណាមញ្ញាយ ចក្ខុមា។

“ធារកេនេវ សន្តេន, កិរិយំ និដ្ឋិតំ មយា;
កតំ មេ ករណីយដ្ឋ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ។

“សព្ពវេរកយាតិតោ, សព្ពសង្កាតិកោ ភីសិ;
សារកោតេ មហាវីរ, សោណ្ណាដូបស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...ហេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា ឆាយ កានុគ្គហំ ករោន្តោ តេហិ ឧបនីតេ បច្ឆយេ ន
បដិក្ខិបតិ, យថាលទ្ធវេយ្យេ បរិភុញ្ញតិ។ តំ បុប្ផនា “អយំ កាយទន្ធិពហុលោ
អរក្ខិតចិត្តោ” តិ មញ្ញាមាណា អរមញ្ញន្តិ។ ថេរោ តំ អគណោន្តោវិហារតិ។ តស្ស
បន អវិទូរេ អញ្ញតរោ កុហកភិក្ខុ ចាបិទ្វា សមាធនោ អប្បិទ្វាវិយ សន្តុដ្ឋា
វិយ អត្តានំ ទស្សន្តោ លោកំ វព្វោន្តោវិហារតិ។ មហាជនោ តំ អរហន្តំវិយ
សម្ភារេតិ។ អថស្ស សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តំ បរតី ញត្វា ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា,
“ភន្តេ, កី ឆាម កុហកោ ករោតី” តិ បុច្ឆិ។ ថេរោ ចាបិច្ឆំ គរហន្តោ -

១៣៩.

“បុព្វេ ហនតិ អត្តានំ, បច្ឆា ហនតិ សោ បរេ;
សុហតំ ហន្តិ អត្តានំ, វីតំសេនេវ បក្ខិមា។

១៤០.

“ន ព្រាហ្មណោ ពហិវុល្លោ, អន្តោវុល្លោ ហិ ព្រាហ្មណោ;
យស្មី ចាចានិ កម្មានិ, ស វេ កល្លោ សុជម្បតី” តិ។ - កាថាទ្វយមាហា;

តត្ថ បុព្វេ ហនតិ អត្តានន្តិ កុហកបុគ្គលោ អត្តនោ កុហកវុត្តិយា លោកំ
វព្វោន្តោ ចាបិច្ឆតាធិហិ ចាបធម្មេហិ បឋមមេវ អត្តានំ ហនតិ, អត្តនោ
កុសលកោដ្ឋាសំវិនាសេតិ។ បច្ឆា ហនតិ សោ បរេតិ សោ កុហកោ បឋមំ
តាវ វុត្តនយេន អត្តានំ ហន្តិ បច្ឆា បរេ យេហិ “អយំ ភិក្ខុ បេសលោ
អវិយោ” តិ វា សម្ភារេន្តេហិ ការា កតា, តេ ហនតិ តេសំ ការានិ អត្តនិ កតានិ
អមហាប្បលានិ កត្វា បច្ឆយវិនាសនេន វិនាសេតិ។ សតិបិ កុហកស្ស
ឧភយហននេ អត្តហននេ បន អយំ វិសេសោតិ ទស្សន្តោ អាហា សុហតំ ហន្តិ
អត្តានន្តិ។ សោ កុហកោ អត្តានំ ហនន្តោ សុហតំ កត្វា ហន្តិវិនាសេតិ, យថា
កីវ វីតំសេនេវ បក្ខិមាតិ, វីតំសោតិ ធិបកសកុណោ, តេន។ បក្ខិមាតិ

សាកុណិកោ។ យថា តេន វីតំសសកុណោន អញ្ញោ សកុណោ វព្វោត្វា បាណន្តោ
អត្តានំ ឥធិ លោកេបិ បាណតិ វិញ្ញុករហសាវជ្ជសភាវាធិនា, សម្បរាយំ បន
ទុគ្គតិបរិក្ខិលេសេន បាណតិយេវ, ន បន តេ សកុណោ បច្ឆា ហន្តំ សក្កោតិ, ឯវំ
កុហាកោបិ កោហាញ្ញេន លោកំ វព្វោត្វា ឥធិ លោកេបិ អត្តានំ បាណតិ
វិប្បជិសាវិញ្ញុករហាធិហិ, បរលោកេបិ ទុគ្គតិបរិក្ខិលេសេហិ, ន បន តេ
បច្ឆយនាយកេ អចាយទុក្ខំ ចាបេតិ។ អបិច កុហាកោ ទក្ខិណាយ
អមហប្បលភាវករណេនេវ នាយកំ បាណតិ វុត្តោ, ន និប្បលភាវករណេន។
វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា - “ទុស្សីលស្ស មនុស្សភូតស្ស នានំ ទត្វា សហស្សគុណា
ទក្ខិណា ចាជិកន្ទិវត្តា” តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩)។ តេនាហ “សុហតំ ហន្តិ
អត្តាន” ត្ថិ។

ឯវំ ពាហិរបរិមជ្ឈនមត្តេ បិតា បុគ្គលា សុទ្ធា នាម ន ហោន្តិ, អព្ពន្ធរសុទ្ធិយា
ឯវំ បន សុទ្ធា ហោន្តិតិ ទស្សន្តោ “ន ព្រាហ្មណោ” តិ ទុតិយំ កាថមាហ។
តស្សត្ថោ - ឥរិយាបថសណ្ឌបនាធិពហិសម្បត្តិមត្តេន ព្រាហ្មណោ ន ហោតិ។
សម្បត្តិអត្ថោ ហិ ឥធិ វណ្ណា-សន្តោ។ អព្ពន្ធរេ បន សីលាធិសម្បត្តិយា
ព្រាហ្មណោ ហោតិ, “ពាហិតចាចោ ព្រាហ្មណោ” តិ កត្វា។ តស្មា “យស្មី
ចាចានិ លាមកានិ កម្មានិ សំវិជ្ជន្តិ, ឯកំសេន សោ កណ្តោ និហ័នបុគ្គលោ” តិ
សុជម្បតិ, ទេវានមិន្ទ, ជានាហិ។ តំ សុទ្ធា សក្កោ កុហាកភិក្ខុំ តវ្វេត្វា “ធម្ម
វត្ថាហិ” តិ ឡិវទិត្វា សកជ្ជានមេវ គតោ។

វសភត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកនិចាតេ បឋមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. មហាបុណ្យត្រូវតាមវិញ្ញាណ

សុស្ស្រសាតិ អាយស្មតោ មហាបុណ្យត្រូវស្ស តាមា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោវិបស្សីស្ស
ភគវតោ កាលេ កុម្មការកុលេ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ កុម្មការកម្មេន
ជីវន្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ឯកំ មត្តិកាបត្តំ ស្វាភិសង្ខតំ
កត្វា ភគវតោ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ មគធវដ្ឋេនាលកតាមេ រូបសារិយា ព្រាហ្មណិយា បុត្តោ
សារិបុត្តត្រូវស្ស កនិជ្ជភាតា ហុត្វា និព្វត្តិ, បុណ្យតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
វយប្បត្តោ ធម្មសេនាបតី អនុបព្ពជិត្វា តំ និស្សាយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
យដេន្តោ វាយមន្តោ នចិវស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ថេរ ២.៥១.៣៩-៥០) -

“នគរេ ហំសវតិយា, កុម្មការោ អហោសហំ;
អន្តសំវិរជំ ពុទ្ធី, ឱបតិណ្ណាមនាសវំ។

“សុកតំ មត្តិកាបត្តំ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
បត្តំ ទត្វា ភគវតោ, ឧដុក្ខតស្ស តាធិនោ។

“ភវេ និព្វត្តមាធាហំ, សោណ្ណាថាលេ លភាមហំ;
រូបិមយេ ច សោវណ្ណោ, តន្តិកេ ច មណីមយេ។

“ចាតិយោ បរិកុញ្ញាមិ, បុញ្ញកម្មស្សិទំ ផលំ;
យសានញ្ច ធនានញ្ច, អគ្គភូតោ ច ហោមហំ។

“យថាបិ ភន្តកេ ខេត្តេ, ពីជំ អប្បម្បិ រោចិតំ;

សម្មាធារំ បវេច្ឆន្តេ, ដលំ តោសេតិ កស្សកំ។

“តថេវីទំ បត្តទានំ, ពុទ្ធខេត្តម្ហិ រោបិតំ;
បីតិធារេ បវស្សន្តេ, ដលំ មំ តោសយិស្សតិ។

“យាវតា ខេត្តាវិជ្ជន្តិ, សង្ឃាបិ ច គណាបិ ច;
ពុទ្ធខេត្តសមោ នត្ថិ, សុខនោ សព្ពចាលីនំ។

“នមោតេ បុរិសាជញ្ញ, នមោតេ បុរិសុត្តម;
ឯកបត្តំ ធនិទ្ធាន, បត្តោម្ហិ អចលំ បទំ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ បត្តមទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, បត្តទានស្សីទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា អត្តនា បដិលទ្ធសម្បត្តិយា ការណាភូតំ
គរូបនិស្សយំ វិវេកវាសញ្ចា កិត្តេន្តោ -

១៤១.

“សុស្សសា សុតវទ្ធិនិ, សុតំ បញ្ញាយ វទ្ធិនំ;
បញ្ញាយ អត្ថំ ជាតាតិ, ញាតោ អត្តោ សុខាវហោ។

១៤២.

“សេវេថ បន្តានិ សេនាសនានិ, ចរេយ្យ សំយោជនវិប្បមោក្ខំ;
សេថ រតី នាធិគច្ឆេយ្យ តត្ថ, សង្ឃេ វសេ រក្ខិតត្រោ សតីមា”តិ។ -

តាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ សុស្សសាតិ សោតព្ពយុត្តស្ស សព្ពសុតស្ស សោតុមិច្ឆា,
 គរុសន្និវាសោបិ។ ទិដ្ឋធម្មិកាទិភេទញ្ញំ អត្ថំ សោតុមិច្ឆន្តេន កល្យាណាមិត្តេ
 ឧបសង្កមិត្វា វត្ថុករណេន បយិរុចាសិត្វា យទា តេ បយិរុចាសនាយ
 អារាធិតចិត្តា កញ្ញំ ឧបនិសីទិតុកាមា ហោន្តិ, អថ នេ ឧបនិសីទិត្វា
 អធិគតាយ សោតុមិច្ឆាយ ឱហិតសោតេន សោតព្ពំ ហោតីតិ គរុសន្និវាសោបិ
 សុស្សសាហេតុតាយ “សុស្សសា”តិ វុច្ឆតិ។ សា បនាយំ សុស្សសា
 សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិបដិសំយុត្តំ សុតំ តំសមម្ពិនោ បុគ្គលស្ស វឌ្ឍេតិ
 ព្រហ្មតីតិ សុតវុទ្ធនិ, ពាហុសច្ចការីតិ អត្តោ។ សុតំ បញ្ញាយ វុទ្ធនន្តិ យំ តំ
 “សុតជរោ សុតសន្និចយោ”តិ (ម. និ. ១.៣៣៩; អ. និ. ៤.២២) “ឥនេកច្ចស្ស
 ពហុកំ សុតំ ហោតិ សុត្ថំ គេយ្យំ វេយ្យាករណា”ន្តិ (អ. និ. ៤.៦) ច ឯវមាទិនា
 នយេន វុត្ថំ ពាហុសច្ចំ, តំ អកុសលប្បហានកុសលាធិគមនហេតុក្ខតំ បញ្ញំ
 វុទ្ធីតីតិ សុតំ បញ្ញាយ វុទ្ធនំ, វុត្ថញ្ញេតំ ភគវតា -

“សុតាវុដោ ខោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បដហតិ, កុសលំ
 ភាវេតិ, សាវដ្ឋំ បដហតិ, អនវដ្ឋំ ភាវេតិ, សុទ្ធិំ អត្តានំ បរិហរតី”តិ (អ. និ.
 ៧.៦៧)។

បញ្ញាយ អត្ថំ ជាតាតីតិ ពហុស្សតោ សុតមយព្រាណេ បិតោ តំ បដិបត្តិ
 បដិបដ្ឋន្តោ សុតានុសារេន អត្ថបបរិក្ខាយ ធម្មនិជ្ឈានេន ភាវនាយ ច
 លោកិយលោកុត្តរភេទំ ទិដ្ឋធម្មាទិវិភាគំ ទុក្ខាទិវិភាគញ្ច អត្ថំ យថាភូតំ
 បជាតាតិ ច បដិវិជ្ឈតិ ច, តេនាហា ភគវា -

“សុតស្ស យថាបរិយត្ថស្ស អត្ថមញ្ញាយ ធម្មមញ្ញាយ
 ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ ហោតី”តិ (អ. និ. ៤.៦)។

“ធាតុនំ ធម្មានំ អត្ថំ ឧបបរិក្ខតិ, អត្ថំ ឧបបរិក្ខតោ ធម្មា និជ្ឈានំ
ខមន្តិ, ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្ធិយា សតិ ឆន្ទោ ជាយតិ, ឆន្ទជាតោ ឧស្សហតិ,
ឧស្សហិត្វា តុលេតិ, តុលយិត្វា បទហតិ, បហិតត្ថោ សមាធនោ កាយេន
ចេវ បរមសច្ចំ សច្ចិករោតិ, បញ្ញាយ ច នំ អតិវិជ្ជំ បស្សតី” តិ (ម. និ.
២.៤៣២) ច។

ព្យាតោ អត្តោ សុខាវហោតិ យថាវុត្ថោ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអត្តោ ចេវ
ទុក្ខាទិអត្តោ ច យាថាវតោ ព្យាតោ អធិគតោ លោកិយលោកុត្តរភេទំ សុខំ
អារហតិ និច្ឆានេតីតិ អត្តោ។

បីតាយ ការនាបញ្ញាយ សុតមត្តនេវ ន សិដ្ឋតីតិ តស្ស បដិបដ្ឋនវិធី
នស្សន្តោ “សេវេថ... ថេ... វិប្បមោក្ខ” ត្ថិ អាហា។ តត្ថ សេវេថ បន្តានិ
សេនាសនានីតិ កាយវិវេកមាហា។ តេន សំយោជនប្បហានស្ស ច វក្ខមានត្តា
វិវេកាវហស្សវ វិវេកវាសោតិ សីលសំវរាធយោ ឥធម្ម អវុត្តសិទ្ធា វេទិតញ្ញា។
ចរេយ្យ សំយោជនវិប្បមោក្ខន្តិ យថា សំយោជនេហិ ចិត្តំ វិប្បមុច្ចតិ, តថា
វិបស្សនាការំ មគ្គការំ នញ្ច ចរេយ្យ បដិបដ្ឋេយ្យាតិ អត្តោ។ សចេ វតី
នាធិគន្ធយ្យ តត្ថាតិ តេសុ បន្តសេនាសនេសុ យថាលទ្ធសុ
អធិកុសលធម្មេសុ ច វតី បុព្វេនាបរំ វិសេសស្ស អលាភតោ អភិវតី ន
លភេយ្យ, សង្ខេ ភិក្ខុសមូហោ វក្ខិតត្ថោ កម្មដ្ឋានបរិគណ្ណានតោ វក្ខិតចិត្តោ
ធនុ ធារេសុ សតិអារក្ខាយ ឧបជ្ឈបនេន សតិមាវសេយ្យវិហារេយ្យ, វរំ
វិហារន្តស្ស ច អបិ នាម សំយោជនវិប្បមោក្ខោ ភវេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

មហាបុគ្គត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ជោតិទាសត្ថេវតាថាវណ្ណានា

យេ ខោតេតិ អាយស្មតោ ជាតិទាសត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្មិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិទិស្ស ភគវតោ
កាលេ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ បិណ្ឌាយ កច្ចន្តំ
ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កាសុមារិកជលំ អទាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្យាទេ ចាទិយត្ថជនបទេ វិភវសម្បទ្ធស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ, ជាតិទាសោតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ
វិញ្ញតំ បត្វា យរមាវសន្តោ ឯកទិវសំ មហាកស្សបត្ថេរំ អត្តនោ កាមេ
បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ ភោជេត្វា ថេរស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា
អត្តនោ កាមសមីបេ បព្ពតេ មហន្តំវិហារំ ការេត្វា ថេរំ តត្ថ វាសេត្វា ចត្វា
បច្ឆយេហិ ឧបជ្ឈហន្តោ ថេរស្ស ធម្មទេសនាយ បដិលទ្ធសំវេកោ បព្ពត្តិ
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥១.៥១-៥៦) -

“កណិការំវ ជោតន្តំ, និសិន្នំ បព្ពតន្តរេ;
អទ្ធសំវិរជំ ពុទ្ធិ, លោកជេដ្ឋំ នរាសតំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, សិវេ កត្វាន អញ្ញាលី;
កាសុមារិកមាទាយ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សទាសហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មម្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា តីណិ បិដកានិ ឧគ្គហេត្វាវិសេសតោ វិនយបិដកេ
សុកុសលភារំ បត្វា ទសវស្សិកោ បរិសុបដ្ឋាកោ ច ហុត្វា ពហូហិ ភិក្ខុហិ

សន្ធិ ភក្តី រំលឹក សាវត្ថី គង្គន្តោ អន្តរាមគ្គ អន្តរាមសិស្សមរិណោទនត្ថំ
តិគ្គិយានំ អាមាមំ បរិសិទ្ធា ឯកមន្តំ និសិន្នោ ឯកំ បញ្ចតបំ តបន្តំ ព្រាហ្មណំ
ទិស្វា, “កី, ព្រាហ្មណ, អញ្ញាស្មី តបនីយេ អញ្ញំ តបតី” តិ អាហា។ តំ សុត្វា
ព្រាហ្មណោ កុបិតោ, “ភោ, មុណ្ណាក, កី អញ្ញំ តបនីយ” តិ អាហា។ ថេរោ តស្ស

-

“កោចោ ច តស្ស បរហេវេនា ច, មាណោ ច សារម្ពមនោ បមាណោ;
តណ្ហា អវិជ្ជា ភវសង្កតិ ច, តេ តប្បនីយា ន ហិ រូបខន្ធនោ” តិ។ -

គាថាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ តំ សុត្វា សោ ព្រាហ្មណោ តស្មី តិគ្គិយារាមេ សព្វេ
អញ្ញាតិគ្គិយា ច ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជីសុ។ ថេរោ តេហិ សន្ធិ សាវត្ថី គន្ធា
ភក្តី រំលឹក កតិចាហំ តត្ថ រំលឹក អត្ថនោ ជាតិភូមិយេវ គតោ ទស្សនត្ថំ
ឧបគតេសុ ញាតកេសុ នាណាវទិកេ យញ្ញសុទិកេ ឡីវទន្តោ -

១៤៣.

“យេ ខោ តេ វេឋមិស្សេន, នានត្តេន ច កម្ពុនា;
មនុស្សេ ឧបរុទ្ធន្តិ, ជរុស្សបក្កមា ជនា;
តេហិ តត្ថេវ កីរុទ្ធន្តិ, ន ហិ កម្ពំ បនស្សតិ។

១៤៤.

“យំ ករោតិ នរោ កម្ពំ, កល្យាណំ យទិ ចាបកំ;
តស្ស តស្សេវ នាយាណោ, យំ យំ កម្ពំ បកុព្ពតី” តិ។ - គាថាទ្វយំ
អភាសិ;

តត្ថ យេតិ អនិយមុទ្កេសោ។ តេតិ អនិយមតោ ឯវ បដិទិទ្កេសោ។
បទទ្វយស្សបិ “ជនា” តិ ឥមិនា សម្ពន្ធនោ។ ខោតិ និចាតមត្តំ។ វេឋមិស្សេនាតិ

វត្តឧណ្ណាធិនា សីសាធីសុ វេបនាធនេ។ “វេជមិស្សនា”តិបិ ចាឡិ, សោ
 ឯវត្តោ។ ធានត្ថន ច កម្មនាតិ ហននយាតនហត្ថចាទាធិច្ឆននេន
 ខុទ្ទកសេឡ្យនាធិនា ច ធានាវិជេន បរុបយាតកម្មេន។ មនុស្សតិ
 និទស្សនមត្តំ, តស្មា យេ កេចិ សត្តតិ អធិប្បាយោ។ ឧបវុទ្ធព្ថិតិ វិពាធព្ថិតិ
 ជុស្សបក្កមាតិ ទារុណាបយោតា, កុរុរកម្មនាតិ អត្តោ។ ជនាតិ សត្តា។ តេបិ
 តត្ថេវ កិរន្តិតិ តេ វុត្ថប្បការា បុគ្គលា យាហិ កម្មការណាហិ អញ្ញោ ពាធីសុ។
 តត្ថេវ តាសុយេវ ការណាសុ សយម្បិ កិរន្តិ ប ភិបិយន្តិ, តថាវបំយេវ ទុក្ខំ
 អនុភវន្តិតិ អត្តោ។ “តថេវ កិរន្តិ”តិ ច ចាហោ, យថា សយំ អញ្ញោសំ ទុក្ខំ
 អកំសុ, តថេវ អញ្ញោហិ កិរិយន្តិ, ទុក្ខំ ចាបិយន្តិតិ អត្តោ, កស្មា? ន ហិ កម្មំ
 បនស្សតិ កម្មញ្ញំ ឯកន្តំ ឧបចិតំ វិចាកំ អទត្វា ន វិគច្ឆតិ,
 អវសេសបច្ចយសមវាយេ វិបច្ឆតេវាតិ អធិប្បាយោ។

ឥធានិ “ន ហិ កម្មំ បនស្សតិ”តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្តំ វិភជិត្វា សត្តានំ
 កម្មស្សកតំ វិភាវេតុំ “យំ ករោតិ”តិ គាថំ អភាសិ។ តស្សត្ថោ យំ កម្មំ
 កល្យាណំ កុសលំ, យទិ វា ចាបកំ អកុសលំ សត្តោ ករោតិ, ករោត្តោ ច តត្ថ
 យំ កម្មំ យថា ជលនានសមត្តំ ហោតិ, តថា បកុព្ពតិ ឧបចិនោតិ។ តស្ស
 តស្សេវ ទាយាទោតិ តស្ស តស្សេវ កម្មជលស្ស គណ្ណានតោ តេន តេន កម្មេន
 ទាតញ្ញិវិចាកស្ស ភាគី ហោតីតិ អត្តោ។ តេនាហា ភគវា - “កម្មស្សកា,
 មាណវ, សត្តា កម្មទាយាទា”តិអាទិ (ម. និ. ៣.២៨៩)។ ឥមា គាថា សុត្វា ថេរស្ស
 ញាតកា កម្មស្សកតាយំ បតិដ្ឋហីសូតិ។

ជោតិទាសត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ហោរញ្ញកានិត្ថេវគាថាវណ្ណានា

អដ្ឋយន្តិអហោរត្តាតិ អាយស្មតោ ហោរញ្ញកានិត្តរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ
និព្ពត្តិត្វារិញ្ញតំ បត្តោ បរេសំ ភតកោ ហុត្វា ជីវន្តោ ឯកទិវសំ សុជាតស្ស
នាម សត្តសារកស្ស បំសុក្ខលំ បរិយេសន្តស្ស ឧបឡ្បទុស្សំ បរិច្ឆជិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន តាវតីសេសុ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរញ្ញោ តាមភោជកស្ស ចោរវោសាសកស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ, ហោរញ្ញកានិត្តស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ បិតុ អដ្ឋយេន រញ្ញោ
តស្មីយេវ តាមភោជកជ្ជានេ ឋបិតោ ជេតវនបជិត្តហាលោ ពុទ្ធានុភារំ ទិស្វា
បដិលទ្ធសន្ទោ អត្តនោ កនិជ្ជស្ស តំ ហំនន្តំ ទាបេត្វា រាជានំ អាបុច្ឆិត្វា
បព្ពត្តិត្វារិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ថេរ ២.៥០.៣១-៤០) -

“បទុមុត្តរភគវតោ, សុជាតោ នាម សារកោ;
បំសុក្ខលំ គរេសន្តោ, សង្ការេ ចរតេ តទា។

“នគរេ ហំសវតិយា, បរេសំ ភតកោ អហំ;
ឧបឡ្បទុស្សំ ទត្វាន, សិរសា អភិវាទយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីជីហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគច្ចហំ។

“តេត្តិសក្ខត្តំ ទេវិន្តោ, ទេវរដ្ឋមការយី;
សត្តសត្តតិក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្តិ អហោសហំ។

“បទេសវជ្ជិវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ;
ឧបឡ្បទុស្សទានេន, មោទាមិ អកុតោកយោ។

“ឥច្ចមាឆោ ធម៌ហំ អដ្ឋ, សកាននំ សបព្ពតំ;
ខោមធុស្សហិ ឆាធម្យំ, អឌ្ឍធុស្សស្សិទំ ជលំ។

“សតសហស្សិតោ កប្ប, យំ ធានមទទី តទា;
ធុគ្គតី ឆាភិជាឆាមិ, អឌ្ឍធុស្សស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា អត្តនោ កនិជ្ជភាតរំ តតោ កម្មតោ និវត្តតុកាមោ
តស្មីយេវ កម្មេ អភិរតំ ទិស្វា តំ ចោធន្តោ -

១៤៥.

“អច្ចយន្តិ អហោរត្តា, ជីវិតំ ឧបរុជ្ឈតិ;
អាយុ ឌីយតិ មច្ឆានំ, កុន្ធទិនំ ឌីទកំ។

១៤៦.

“អថ ចាចានិ កម្មានិ, ករំ ពាលោ ន ពុជ្ឈតិ;
បច្ឆាស្ស កដុកំ ហោតិ, វិចាកោ ហិស្ស ចាបកោ”តិ។ -

គាថាធូយំ អភាសិ។

តត្ថ អច្ចយន្តិ អតិក្កមន្តិ, លហំ លហំ អបគច្ចន្តិ អត្តោ។ អហោរត្តា តិ
រត្តិន្តិវា។ ជីវិតំ ឧបរុជ្ឈតិ តិ ជីវិតិ ព្រិយញ្ច ខណិកនិរោធសេន និរុជ្ឈតិ។ វុត្តញ្ញា
“ខណោ ខណោ, ត្វំ ភិក្ខុ, ជាយសិ ច ជិយ្យសិ ច មិយ្យសិ ច ចវសិ ច ឧបបជ្ឈសិ
ចា”តិ។ អាយុ ឌីយតិ មច្ឆានន្តិ មរិតព្ពសភាវត្តា មច្ឆាតិ លទ្ធធាមានំ ឥមេសំ
សត្តានំ អាយុ “យោ ចិរំ ជីវិតិ, សោ វស្សសតំ អប្បំ វា ភិយ្យោ”តិ (ធិ. និ. ២.៩០;
សំ. និ. ២.១៤៣; អ. និ. ៧.៧៤) ឯវំ បរិច្ឆិន្ទកាលបរមាយុ ឌីយតិ ឧយញ្ច

សម្តេចញា គប្បតិ, យថា កី? កុដ្ឋដីនំ ឡើងកំ យថា នាម កុដ្ឋដីនំ បញ្ចតេយ្យានំ
ខុដ្ឋកនដីនំ ឡើងកំ ចំរំ ន តិដ្ឋតិ, លហុតរំ ឡើយតិ, អាគតមត្តំយេវ វិគប្បតិ, ឯវំ
សត្តានំ អាយុ លហុតរំ ឡើយតិ ខយំ គប្បតិ។ ឯត្ថ ច ឧទកមេវ “ឡើងកំ” ត្តិ វុត្តំ,
យថា មនោយេវ មានសន្តិ។

អថ ចាចានិ កម្មានិ, ករំ ពាលោ ន ពុជ្ឈតីតិ ឯវំ សំសារេ អនិច្ចេបិ សមាទេ
ពាលោ លោកវសេន វា កោជវសេន វា ចាចានិ កម្មានិ ករោតិ, ករោន្តោបិ ន
ពុជ្ឈតិ, ចាបំ ករោន្តោ ច “ចាបំ ករោមី” តិ អពុជ្ឈនកោ នាម នត្ថិ, “ឥមស្ស
កម្មស្ស ឯវុចោ វិចារកោ” តិ បន អជាននតោ “ន ពុជ្ឈតិ” តិ វុត្តំ។
បច្ឆាស្ស កដុកំ ហោតីតិ យទិបិ ចាបស្ស កម្មស្ស អាយុហានក្ខណោ “ឥមស្ស
កម្មស្ស ឯវុចោ វិចារកោ” តិ ន ពុជ្ឈតិ, តតោ បច្ឆា បន និរយាទីសុ និព្ពត្តស្ស
អស្ស ពាលស្ស កដុកំ អនិជ្ជំ ធុត្ថមេវ ហោតិ។ វិចារកោ ហិស្ស ចាបកោ
យស្មា អស្ស ចាបកម្មស្ស នាម វិចារកោ ចាបកោ និហ្មំនោ អនិជ្ជោ ឯវាតិ។
ឥមំ បន ឡើងកំ សុត្វា យេស្ស កនិជ្ជភាតា រាជានំ អបុច្ឆិត្វា បព្ពតិត្វា នចិរស្សេវ
សទត្ថំ និច្ឆានេសិ។

ហេរញ្ញកានិ ត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សោមមិត្តត្រូវតាថាវណ្ណានា

បរិត្តំ ធារុត្តិ អាយស្មតោ សោមមិត្តត្រូវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកា រោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ សិទ្ធិស្ស ភគវតោ
កាលេ កុលគេហោ និព្ពតិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ពុទ្ធកុណោ សុត្វា បសន្នមាទសោ
ឯកទិវសំ កីសុករុក្ខំ បុប្ផិតំ ទិស្វា បុច្ឆានិ គហេត្វា សត្តារំ ឧទ្ទិស្ស អាកាសេ
ឱបិត្វា បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី

ពុទ្ធប្បទេ ពារាណសីយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា សោមមិត្តោតិ លទ្ធាមោ
តិណ្ណំ វេទានំ ចារត្វ ហុត្វា វិមលេន នាម ខេរេន កតបរិចយត្តា អភិណ្ណំ តស្ស
សន្តិកំ គច្ឆន្តោ ធម្មំ សុត្វា សាសនេ លទ្ធប្បសានោ បព្ពជិត្វា លទ្ធបសម្បទោ
វត្ថុបដិវត្តំ បូរេន្តោ វិចរតិ។ វិមលត្ថេរោ បន កុសីតោ មិទ្ធពហុលោ វត្ថុន្ទំ
វីតិនាមេតិ។ សោមមិត្តោ “កុសីតំ នាម និស្សយ កោ គុណោ” តិ តំ បហាយ
មហាកស្សបត្ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស ឡិវាទេ បត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អរហត្ថេ បតិជ្ជាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ ២.៥០.២៥-៣០) -

“កីសុកំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, បគ្គហេត្វាន អញ្ចាលី;
ពុទ្ធសេដ្ឋំ សរិត្វាន, អាកាសេ អភិបូជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណសំ ទេហំ, តាវតីសមគច្ឆហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ, ភវា សព្វេ សម្មហតា;
នាគោវ ពន្ធនំ ធម្មា, វិហារមិ អនាសវោ។

“ស្វាគតំ វត មេ អាសិ, មម ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា វិមលត្ថេរំ ឡិវាទេន តន្ត្រេន្តោ -

១២៧.

“បរិត្តំ នារុមារុយ្ហ, យថា សីទេ មហាណ្ណវេ;

ឯវំ កុសីតមាគម្ម, សាធុជីវីបិ សីទតិ;
តស្មា តំ បរិវេន្ទយ្យ, កុសីតំ ហីនរីរិយំ។

១៤៨.

“បរិវិត្តេហិ អរិយេហិ, បហិតត្តេហិ ឈាយិកិ;
និច្ចំ អារទ្ធវីរិយេហិ, បណ្ឌិតេហិ សហាវសេ” តិ។ - កាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ បរិត្តំ ធារុមារុយ្ហ, យថា សីទេ មហាណ្ណវេតិ បេសលោបិ កុលបុត្តោ
កុសីតំ អលសបុគ្គលំ និស្សាយ សីទតិ សំសារេ បតតិ, ន តស្ស ចារំ និព្ពានំ
គច្ឆតិ។ យស្មា ឯតទេវំ, តស្មា តំ អធិកុសលធម្មវសេន សីសំ អនុក្ខិបិត្វា
កុច្ឆិតំ សីទនតោ កុសីតំ រីរិយារម្ភាភាវតោ ហីនរីរិយំ បុគ្គលំ សព្វថា វេន្ទយ្យ,
ន តស្ស ទិដ្ឋានុកតី អាបជ្ឈេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឯវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កាថាយ កោសន្នេ អាទិនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ
រីរិយារម្ភ អាទិសំសេ ទស្សេត្តំ “បរិវិត្តេហិ” តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ - យេ បន
កាយវិវេកសម្ពវេន បរិវិត្តោ, តតោ ឯវំ កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយា, និព្ពានំ
បតិបេសិតត្ថតាយ បហិតត្តា អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានវសេន
លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានវសេន ច ឈាយិនោ, សព្វកាលំ បគ្គហិតរីរិយតាយ
អារទ្ធវីរិយា, លោកិយលោកុត្តរភេទាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា បណ្ឌិតា,
តេហិយេវ សហា អាវសេយ្យ សទត្តំ និច្ឆាទេតុកាមោ សំវសេយ្យាតិ។ តំ សុត្វា
វិមលត្ថេរោ សំវិគ្គមានសោវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សទត្តំ អារាធនិ។ ស្វាយមត្តោ
បរតោ អាគមិស្សតិ។

សោមមិត្តត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សព្វមិត្តត្ថេរកាថាវណ្ណានា

ជនោ ជនម្ចី សម្ពុទ្ធាតិ អាយស្មតោ សព្វមិត្តត្ថវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
 ធ្វានុតោ កប្ប្យ តិស្សស្ស ភគវតោ កាលេ នេសាទកុលេ និព្វត្តិត្វា វេនចារិកោ
 ហុត្វា វេនេ មិគេ វេទិត្វា មំសំ ខាទន្តោ ជីវតិ។ អថស្ស ភគវា អនុគ្គណ្ឌានត្ថំ
 វេសនដ្ឋានសមីបេ តីណិ បទចេតិយានិ ទស្សេត្វា បក្កាមិ។ សោ អតីតកាលេ
 សម្មាសម្ពុទ្ធសុ កតបរិចយត្តា ចក្កដ្ឋិតានិ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
 កោរណ្ណាបុប្ផហិ បូជំ កត្វា តេន បុញ្ញកម្មេន តាវតីសភវេនេ និព្វត្តិត្វា
 អបរាបរំ សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិនគរេ
 ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិ, សព្វមិត្តាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វិញ្ញាតំ បត្តោ
 ជេតវេនបដិគ្គហណោ ពុទ្ធានុភាវំ ទិស្វា បជិលទ្ធសុទ្ធា បព្វជិត្វា កម្មដ្ឋានំ
 គហេត្វា អរញ្ញោ វិហារន្តោ វស្សំ ឧបគន្ធា វុដ្ឋវស្សោ ភគវន្តំ វន្តិតុំ សាវត្ថី គច្ឆន្តោ
 អន្តរាមគ្គេ មាគវិកេហិ ឌុទ្ធិតេ ចាសេ មិគចោតកំ ពាទ្ធុ អទ្ធស។ មាតា បនស្ស
 មិគី ចាសំ អប្បវិជ្ជាបិ បុត្តសិនេហោន ទូរំ ន គច្ឆតិ, មរណភយេន
 ចាសសមីបម្មិ ន ឧបគច្ឆតិ មិគចោតកោ ច ភីតោ ឥតោ ចិតោ ច បរិវត្តេន្តោ
 ករុណំ វិលបតិ, តំ ទិស្វា ថេរោ, “អហោ សត្តានំ ស្នេហាហេតុកំ ទុក្ខ”ន្តិ គច្ឆន្តោ
 តតោ បរំ សម្ពុហុលេ ចោរេ ឯកំ បុរិសំ ជីវគាហំ គហេត្វា បលាលវេណីយា
 សរីរំ វេថេត្វា ឈាបេន្តេ, តញ្ច មហាវិរំ វិរវន្តំ ទិស្វា តទុកយំ និស្សយ
 សញ្ញាតសំវេតោ តេសំ ចោរានំ សុណាន្តានំយេវ -

១៤៩.

“ជនោ ជនម្ចី សម្ពុទ្ធា, ជនមេវស្សិតោ ជនោ;
 ជនោ ជនេន ហេថីយតិ, ហេថតិ ច ជនោ ជនំ។

១៥០.

“កោ ហិ តស្ស ជនេនត្ថោ, ជនេន ជនិតេន វា;
ជនំ ឌីហាយ គង្គំ តំ, ហេថយិត្វា ពហំ ជន”ន្តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ ជនោតិ អនុពាលជនោ។ ជនម្ហិតិ អញ្ញោ ជនេ។ សម្ពុទ្ធាតិ
តណ្ហាពន្ធនេន ពន្ធា។ “អយំ មេ បុត្តោ, មាតា”តិ អាទិនា បដិពន្ធា។ អយមេវ វា
ចាថោ, “ឥមេ មំ ចោសេន្តិ, អហំ ឥមេ និស្សាយ ជីវាមី”តិ បដិពន្ធិត្ថោតិ អត្ថោ។
ជនមេវស្សិតោ ជនោតិ “អយំ មេ បុត្តោ, ដីតា”តិ អាទិនា អញ្ញមេវ ជនំ អញ្ញោ
ជនោ អស្សិតោ តណ្ហាយ អល្លិនោ បរិគ្គយ្ហ ឋិតោ។ ជនោ ជនេន ហេថយិតិ,
ហេថេតិ ច ជនោ ជនន្តិ កម្មស្សកតាយ យថាភូតាវពោធស្ស ច អភាវតោ
អជ្ឈបេក្ខនំ អកត្វា លោភវសេន យថា ជនោ ជនំ អស្សិតោ, ឯវំ ឆោសវសេន
ជនោ ជនេន ហេថយិតិ វិពាធិយតិ។ “តយិទំ មយ្ហំវ ឧបរិ ហេថនជលវសេន
បរិបតិស្សតី”តិ អជានន្តោ ហេថេតិ ច ជនោ ជនំ។

កោ ហិ តស្ស ជនេនត្ថោតិ តស្ស អញ្ញជនស្ស អញ្ញេន ជនេន
តណ្ហាវសេន អស្សិតេន ឆោសវសេន ហេថិតេន វា កោ អត្ថោ។ ជនេន
ជនិតេន វាតិ មាតាបិតា ហុត្វា តេន អញ្ញេន ជនេន ជនិតេន វា កោ អត្ថោ។
ជនំ ឌីហាយ គង្គំ តំ, ហេថយិត្វា ពហំ ជនន្តិ យស្មា សំសារេ ចរតោ ជនស្ស
អយមេវានុចា បដិបត្តិ, តស្មា តំ ជនំ, តស្ស ច ពាធិកា យា សា តណ្ហា ច, យោ
ច សោ ឆោសោ ឯវំ ពហំ ជនំ ពាធិយិត្វា ឋិតោ, តញ្ចា ឌីហាយ សព្ពសោ បហាយ
បរិច្ឆជិត្វា គង្គំ, តេហិ អនុបទ្កតំ ហំនំ គន្ធយ្យំ ចាបុណោយ្យន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ បន
វត្វា ថេរោ តាវនេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តមចាបុណី។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ថេវ ២.៥០.១៥-២២) -

“វនកម្មិកោ បុរេ អាសី, បិតុមាតុមតេនហំ;
បសុមារេន ជីវាមិ, កុសលំ មេ នវិជ្ជតិ។

“មម អាសយសាមន្តា, តិស្សោ លោកគ្គនាយកោ;
បទានិ តីណិ ទស្សេសិ, អនុកម្មាយ ចក្កមា។

“អក្កន្ត ច បទេ ទិស្វា, តិស្សនាមស្ស សត្តនោ;
ហរដ្ឋា ហរដ្ឋន ចិត្តន, បទេ ចិត្តំ បសាទយី។

“កោរណ្ហំ បុប្ផំ ទិស្វា, ចាទបំ ធរណីរុបំ;
សកោសកំ គហេត្វាន, បទសេដ្ឋមប្បជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគធិបំ។

“យំ យំ យោនុបបដ្ឋាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណុសំ;
កោរណ្ហាករិហិ ហោមិ, សុប្បកាសោ ភវាមហំ។

“ទ្វេនុតេ ឥតោ កហ្ម, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, បទប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
តេ បន ចោរា ថេរស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សំវេគជាតា បព្ពជិត្វា ធម្មានុធម្មំ
បដិបទ្ធិស្វតិ។

សព្ពមិត្តត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. មហាកាឡត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា

កាឡី ឥត្ថិតិ អាយស្មតោ មហាកាឡត្ថេត្ថរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកនុតេ

កប្ប កុលគេហ និព្វត្តិទ្វាវិញ្ញតំ បត្តោ កេនចិទេវ ករណីយេន អវញ្ញំ
 គតោ តត្ថ អញ្ញាតវស្ស រុក្ខស្ស សាខាយ ឱលម្ពមាណំ បំសុក្ខលចីវរំ ទិស្វា
 “អរិយទ្ធជា ឱលម្ពតី” តិ បសន្នចិត្តោ កិដ្ឋណីបុច្ឆានិ គហេត្វា បំសុក្ខលំ
 បូជេសី។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
 សេតព្យនគរេ សត្តវាហកុលេ និព្វត្តិទ្វា មហាការ្យោ តិ លទ្ធានាមោវិញ្ញតំ
 បត្វា យរាវាសំ វសន្តោ បញ្ចហិ សកជសតេហិ ភណ្ឌំ គហេត្វា វាណីជ្ឈវសេន
 សាវត្ថី គតោ ឯកមន្តំ សកជសត្ថំ និវេសេត្វា អទ្ធានបរិស្សមំវិនោទេត្វា
 អត្តនោ បរិសាយ សទ្ធិំ និសិន្នោ សាយន្តសមយំ គន្ធមាលាទិហត្ថ ឧចាសកេ
 ជេតវំនំ គច្ឆន្តេ ទិស្វា សយម្បិ តេហិ សទ្ធិវិហារំ គន្ធា សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា
 បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា សោសានិកដ្ឋំ អធិជ្ឈាយ សុសានេ វសតិ។ អបេកធិវសំ
 កាឡិ នាម ឯកា ឥត្ថី ធរខាហិកា ថេរស្ស កម្មជ្ឈានត្ថាយ អចរមតសរីរំ ឧភោ
 សត្ថី ភិទ្ធិត្វា ឧភោ ច ពាហ្វ ភិទ្ធិត្វា សីសញ្ច ទទិថាលកំរិយ ភិទ្ធិត្វា សព្វំ
 អដ្ឋបច្ចដ្ឋំ សម្ពន្ធមេវ កត្វា ថេរស្ស ឱលោកេតុំ យោគ្យជ្ឈានេ វេបេត្វា ឯកមន្តំ
 និសីទិ។ ថេរោ តំ ទិស្វា អត្តានំ ឱវនន្តោ -

១៥១.

“កាឡិ ឥត្ថី ព្រហតី ធម្មវុចា, សត្តិញ្ច ភេត្វា អបរញ្ច សត្ថី;
 ពាហញ្ច ភេត្វា អបរញ្ច ពាហំ, សីសញ្ច ភេត្វា ទទិថាលកំរ;
 ឯសា និសិន្នា អភិសន្នហិត្វា។

១៥២.

“យោ វេ អវិទ្វា ឧបធិ ករោតិ, បុនប្បុនំ ទុក្ខមុបេតិ មន្តោ;
 តស្មា បដានំ ឧបធិ ន កយិរា, មាហំ បុនភិទ្ធសិរោ សយិស្ស” ត្ថិ។ -

កាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ កាឡីតិ តស្ស ឆាមំ, កាឡីវណ្ណត្តា វា ឯវំ វុត្ថំ។ ព្រហ្មតីតិ មហាសរីរា
អាហោបរិណាហាវតី។ ធម្ម្រចាតិ កាឡីវណ្ណត្តា ឯវំ កាកសទិស្សចា។
សត្តិញ ភេត្វាតិ មតសរីរស្ស សត្តិ ជណ្ឌកេននេន ភក្ខិក្វា។ អបរញ្ច សត្តិន្ទ
ឥតរញ្ច សត្តិ ភក្ខិក្វា។ ពាហញ្ច ភេត្វាតិ ពាហជ្ជិញ អគ្គពាហជ្ជានេយេវ
ភក្ខិក្វា។ សីសញ្ច ភេត្វា ទទិដាលកំវាតិ មតសរីរស្ស សីសំ ភិក្ខុក្វា ភិក្ខុត្តា ឯវំ
លេខុទណ្ឌាទីហិ បក្សវន្តំ ទទិដាលកំវិយ, បក្សវន្តំ មត្តលុដ្ឋំ កត្វាតិ អត្ថោ។
ឯសា និសិដ្ឋា អភិសន្តហិក្វាតិ ជិន្នភិក្ខុវយំ មតសរីរំ តេ អវយវេ
យថាថានេយេវ វេបនេន សន្តហិក្វា សហិតំ កត្វា មំសាបណំ បសារេន្តិវិយ
ឯសា និសិដ្ឋា។

យោ វេ អវិទ្វា ឧបដិ ករោតីតិ យោ ឥមាយ ឧបដ្ឋាបិតំ កម្មដ្ឋានំ ទិស្វាបិ
អវិទ្វា អកុសលោ កម្មដ្ឋានំ ធម្មត្វា អយោនិសោមនសិការេន កិលេសូបដិ
ឧប្បាទេតិ, សោ មន្តោ មន្តបញ្ញោ សំសារស្ស អនតិវត្តនតោ បុនប្ប្នំ អបរាបរំ
និរយាទិសុ ទុក្ខំ ឧបេតិ។ តស្មា បដានំ ឧបដិ ន កយិរាតិ តស្មាតិ យស្មា
ចេតទេវំ, តស្មា។ បដានំ ឧបដិ ឥត្ថំ “ឥត យំ ទុក្ខំ សម្ពោតី”តិ បដានន្តោ យោនិសោ
មនសិករោន្តោ កិលេសូបដិ ន កយិរា ន ឧប្បាទេយ្យ។ តស្មា? មាហំ បុន
ភិក្ខុសិរោ សយិស្សន្តិ យថយិទំ មតសរីរំ ភិក្ខុសរីរំ សយតិ, ឯវំ កិលេសូបដិហិ
សំសារេ បុនប្ប្នំ ឧប្បត្តិយា កដសិវឡកោ ហុត្វា ភិក្ខុសិរោ អហំ មា
សយិស្សន្តិ។ ឯវំ វេនន្តោ ឯវំ ថេរោវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អវហត្ថំ ចាបុណិ។
តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៨-១២) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, ឧទដ្ឋុលោកា ឆាម បព្ពតោ;
តត្ថទ្ទសំ បំសុក្ខលំ, ទុមគ្គម្ហិ វិលម្ហិតំ។

“តីណិ កិដ្ឋណិបុច្ឆានិ, ឌីចិជិត្វានហំ តទា;

ហង្សា ហង្សន ចិត្តន, បំសុក្ខលមបូជយី។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណ្ឌិតិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបា។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, បូជិត្វា អរហន្តជំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។
មហាកាឡត្រតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. តិស្សត្រតាថាវណ្ណានា

ពហូ សបត្តេ លភតីតិ អាយស្មតោ តិស្សត្រស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ បិយទស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ
បត្តោ សិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា កាមេសុ អាទិនំ ទិស្វា យរាវាសំ បហាយ
តាបសបត្តជ្ជំ បត្តជិត្វា អរញ្ញាយតនេ សាលវនេ អស្សមំ ការេត្វា វសតិ។
ភគវា តស្ស អនុគ្គណ្ណនត្ថំ អស្សមស្ស អវិទូរេ សាលវនេ និរោជំ សមាបដ្ឋិត្វា
និសីទិ។ សោ អស្សមតោ និក្ខមិត្វា ជលាជលត្ថាយ គន្ធន្តោ ភគវន្តំ ទិស្វា
បសន្នមានសោ ចត្តារោ ទណ្ឌោ ឋបេត្វា ភគវតោ ឧបរិ បុប្ផិតាហិ
សាលសាខាហិ សាខាមណ្ឌាបំ កត្វា សត្តាហំ នវនវេហិ សាលបុប្ផេហិ ភគវន្តំ
បូជេន្តោ អដ្ឋាសិ ពុទ្ធារម្មណំ បីតី អវិជហន្តោ។ សត្តា សត្តាហស្ស អច្ចយេន
និរោធតោ វុដ្ឋហិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ ចិន្តេសិ។ តាវនេវ សតសហស្សមត្តា
ខីណាសវា សត្តារំ បរិវារេសុំ។ ភគវា តស្ស ភាវិនី សម្មត្តិ វិភាវេន្តោ
អនុមោទនំ វត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អបរាបរំ

សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា
តិស្សោតិ លទ្ធភាមោ វយប្បត្តោ តិណ្ណំ វេទានំ ចារត្វ ហុត្វា បញ្ចមត្តានិ
មាណវកសតានិ មន្តេ វាចនោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ ហុត្វា សត្ត
រាជគហាគមនេ ពុទ្ធានុការំ ធិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពត្តិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរស្សេវ អវហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៩.១៩០-២២០) -

“អន្លោកាហេត្វា សាលវនំ, សុកតោ អស្សមោ មម;
សាលបុប្ផហិ សញ្ញោ, វសាមិ វិបិនេ តទា។

“បិយទស្សី ច ភគវា, សយម្ហូ អគ្គបុគ្គលោ;
វិវេកកាមោ សម្ពុទ្ធោ, សាលវនមុចាគមិ។

“អស្សមា អភិនិក្ខម្ម, បវនំ អគមាសហំ;
មូលដលំ គវេសន្តោ, អាហិណ្ណាមិ វនេ តទា។

“តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធំ, បិយទស្សី មហាយសំ;
សុនិសិទ្ធិំ សមាបន្នំ, វិរោចន្តំ មហាវនេ។

“ចតុទណ្ឌោ ឋបេត្វាន, ពុទ្ធស្ស ឧបវ អហំ;
មណ្ឌាបំ សុកតំ កត្វា, សាលបុប្ផហិ ធានយី។

“សត្តាហំ ធារយិត្វាន, មណ្ឌាបំ សាលធាតុតំ;
តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ពុទ្ធសេដ្ឋមវន្ធហំ។

“ភគវា តម្កិ សមយេ, វុដ្ឋហិត្វា សមាធិតោ;
យុគមត្តំ បេក្ខមាធា, និសីទិ បុរិសុត្តមោ។

“សារកោ វុណ្ណោ នាម, បិយទស្សីស្ស សត្តនោ;
វសីសតសហស្សេហិ, ឧបគច្ឆិវិនាយកំ។

“បិយទស្សី ច ភគវា, លោកដេដ្ឋា នវាសភោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិគ្វាន, សីតំ ចាតុករី ជិនោ។

“អនុរុទ្ធា ឧបជ្ឈាកោ, បិយទស្សីស្ស សត្តនោ;
ឯកំសំ ជីវំ កត្វា, អបុច្ឆិត្ត មហាមុនី។

“កោ នុ ខោ ភគវា ហេតុ, សីតកម្មស្ស សត្តនោ;
ការណេវិជ្ជមានម្ហិ, សត្តា ចាតុករេ សីតំ។

“សត្តាហំ សាលច្ឆន្ទនំ, យោ មេ ជារេសិ មាណវោ;
តស្ស កម្មំ សវិគ្វាន, សីតំ ចាតុករី អហំ។

“អនោកាសំ ន បស្សមិ, យត្ថ បុញ្ញំវិបច្ឆតិ;
នេវលោកេ មនុស្សេ វា, ឱកាសោវ ន សម្មតិ។

“នេវលោកេ វសន្តស្ស, បុញ្ញកម្មសមមន្តិនោ;
យាវតា បរិសា តស្ស, សាលច្ឆន្ទា ភវិស្សតិ។

“តត្ថ ទិព្វេហិ នច្ឆេហិ, គីតេហិ វាទិតេហិ ច;
រមិស្សតិ សទា សន្តោ, បុញ្ញកម្មសមាហិតោ។

“យាវតា បរិសា តស្ស, គន្ធកន្ធិភវិស្សតិ;
សាលស្ស បុប្ផវស្សោ ច, បវស្សីស្សតិ តាវនេ។

“តតោ ចុតោយំ មនុជោ, មាណុសំ អាគមិស្សតិ;

ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, សត្តកាលំ ភវិស្សតិ។

“ឥត នច្ចព្វា ភីតព្វា, សម្មតាឡសមាហិតំ;
បរិវារេស្សន្តិ មំ និច្ចំ, ពុទ្ធបូជាយំទំ ជលំ។

“ឧត្តច្ឆន្តេ ច ស្វរិយេ, សាលវស្សំ បវស្សតិ;
បុញ្ញកម្មេន សំយុត្តំ, វស្សតេ សត្តកាលំកំ។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឌីរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សត្តាសវេ បរិញ្ញាយ, និញ្ញាយិស្សតិនាសវោ។

“ធម្មំ អភិសមេន្តស្ស, សាលច្ឆន្ទំ ភវិស្សតិ;
ចិត្តកេ លាយមានស្ស, ធនំ តត្ថ ហេស្សតិ។

“វិទាកំ កិត្តយិត្វាន, បិយទស្សី មហាមុនិ;
បរិសាយ ធម្មំ ទេសេសិ, តប្បន្តោ ធម្មវដ្ឋិយា។

“តីសកប្បានិ ទេវេសុ, ទេវវដ្ឋមការយី;
សដ្ឋិ ច សត្តក្ខត្តព្វា, ចក្កវត្ថី អហោសហំ។

“ទេវលោកា ឥតាគន្ធា, លភាមិ វិបុលំ សុខំ;
ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, មណ្ឌបស្ស ឥទំ ជលំ។

“អយំ បដ្ឋិមកោ មយ្ហំ, ចរិមោ វត្តតេ ភវោ;
ឥតាបិ សាលច្ឆន្ទំ, ហេស្សតិ សត្តកាលំកំ។

“មហាមុនី តោសយិត្វា, គោតមំ សក្យបុគ្គលំ;
បត្តោម្ហិ អចលំ វាណំ, ហិត្វា ជយបរាជយំ។

“អជ្ឈារសេ កប្បសតេ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

សោ អរហត្ថំ បន បត្វាវិសេសតោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ អហោសិ។ តត្ថ
កេចិ បុគ្គន្តិកិត្ត ថេរស្ស លាភសក្ការំ ធិស្វា ពាលភាវេន អសហនាការំ
បវេនេសុំ។ ថេរេ តំ ព្រាត្វា លាភសក្ការេ អាធិនំ តត្ថ អត្ថនោ អលគ្គការព្វា
បកាសេន្តោ -

១៥៣.

“ពាហូ សបត្តេ លភតិ, មុណ្ណោ សង្ឃាជិចារុតោ;
លាភី អន្ធស្ស ចានស្ស, វត្ថស្ស សយនស្ស ច។

១៥៤.

“ឯតមាធិនំ ព្រាត្វា, សក្ការេសុ មហាព្ពយំ;
អប្បលាភោ អនវស្សតោ, សតោភិក្ខុ បរិត្តជេ”តិ។ -

តាថាធូយំ អភាសិ។

តស្សត្ថោ - សិខម្បិ អសេសេត្វា មុណ្ណាតកេសតាយ មុណ្ណោ, ធិន្តិត្វា
សង្ឃាជិតកាសាវធារតាយ សង្ឃាជិចារុតោ, ឯវំ វេវណ្ណិយំ អជ្ឈបតតោ
បរាយត្តុត្តិកោ បព្ពជិតោ សចេ អន្ធជាតាធិនំ លាភី ហោតិ, សោមិ ពាហូ
សបត្តេ លភតិ, តស្ស ឧស្សយន្តោ ពាហូ សម្ពវន្តិ។ តស្មា ឯតំ ឯវរូបំ

លាភសក្ការេសុ មហាព្រហ្ម វិបុលភយំ អាទិនំ ទោសំ វិទិត្វា អប្បិច្ឆតំ
សន្តោសញ្ច បាធយេ ឋេបេត្វា អនវដ្ឋប្បាទស្សាបិ ឧប្បន្នស្ស លាភស្ស
បរិវដ្ឋនេន អប្បលាភោ, តតោ ឯវ តត្ថ តណ្ហាវស្សតាភាវេន អនវស្សតោ,
សំសារេ ភយស្ស ឥក្ខនតោ ភិក្ខុកិលេសតាយ វា ភិក្ខុ សន្តដ្ឋិជ្ជានីយស្ស
សតិសម្មជញ្ញស្ស វសេន សតោ ហុត្វា បរិព្ពជេ ចរេយ្យ វិហរេយ្យាតិ។ តំ
សុត្វា តេ ភិក្ខុ តាវនេវ ថេរំ ឧបាបេសុំ។

តិស្សត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. កិមិលត្ថេវគាថាវណ្ណានា

ចាចីនំវិសទាយម្ហិ តិអាទិកា អាយស្មតោ កិមិលត្ថេវស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? តស្ស បុព្វយោគោ សំវេគុប្បត្តិ បព្ពដ្ឋា ច ឯកកនិចាតេ
“អភិសត្តោ” តិ គាថាយ សំវណ្ណានាយំ វុត្តាយេវ។ តាយ ច គាថាយ ថេវេន
អត្ថនោវិសេសាធិកមស្ស ការណំ ទស្សីតំ។ ឥធម បន អធិកតវិសេសស្ស
អត្ថនោ អាយស្មតា ច អនុវុទ្ធន អាយស្មតា ច នន្ទិយេន សហ សមគ្គវាសោ
ទស្សីតោតិ វេទិតព្ពំ។ សមគ្គវាសំ បន វសត្តា តេ យថា ច វសីសុ, តំ ទស្សេត្តោ -

១៥៥.

“ចាចីនំវិសទាយម្ហិ, សក្យបុត្តា សហាយ កា;
បហាយានប្បកេ ភោគេ, ឧញោ បត្តាគតេ រតា។

១៥៦.

“អារទ្ធវីរិយា បហិតត្តា, និច្ចំ ទទ្សបរក្កមា;
រមន្តិ ធម្មរតិយា, ហិត្វាន លោកិយំ រតិ” ត្ថិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ ចាចីនវំសទាយម្ចីតិ ចាចីនវំសទាមកេ រក្ខិតកោបិតេ សហបរិច្ឆេទ
វនេ។ តញ្ញា វនំ កាមស្ស ចាចីនទិសាយំ បិតត្តា វំសគុម្ពបរិក្ខិតត្តា ច
“ចាចីនវំសទាយោ”តិ វុត្តោ, វំសវនកាវេន វាតិ។ សក្យបុត្តាតិ
អនុវុទ្ធត្ថេរាទយោ សក្យរាជកុមារា។ សហាយកាតិ
សំវេគុប្បត្តិបព្ពដ្ឋាសមណធម្មករណសំវាសេហិ សហ អយនតោ បវត្តនតោ
សហាយកា។ បហាយានប្បកេ ភោគេតិ ឧឡារេន បុញ្ញានុភាវេន អធិគតេ
កុលបរម្បរាគតេ ច មហាន្ត ភោគក្ខន្ធទេ ឆឌ្ឍោ។ “សហាយានប្បកេ”តិ បិ
ចាឡិ។ ឧញោ បត្តាគតេ រតាតិ ឧញោចរិយាយ អាភតត្តា ឧញោ បត្ត អាភតត្តា
បត្តាគតេ បត្តបរិយាបន្នេ រតា អភិរតា, សង្ឃកត្តាទិអតិវេកលាភំ
បដិក្ខិបិត្វា ជង្គពលំ និស្សាយ ភិក្ខាចរិយាយ លទ្ធន មិស្សកកត្តេនេវ
សន្តជ្ជាតិ អត្ថោ។

អារទ្ធវិរិយាតិ ឧត្តមត្ថស្ស អធិគមាយ អាទិតោវ បគេវ សម្មាទិតវិរិយា។
បហិតត្តាតិ និន្ទោចាណបញ្ញាភាវេន កាលេន កាលំ សមាបជ្ជនេន ច និព្វានំ
បតិបេសិតចិត្តា។ និច្ចំ ទទ្ធិបរក្កមាតិ វត្ថុបដិបត្តិសុ
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានុយោគេន សព្វកាលំ អសិចិលបរក្កមា។ រមន្តិ ធម្មរតិយា,
ហិត្វាន លោកិយំ រតិន្តិ លោកេ វិទិតតាយ លោកបរិយាបន្នតាយ ច
លោកិយំ រូចារម្មណាទិវតី បហាយ មគ្គបញ្ញាយ បដហិត្វា
លោកុត្តរធម្មរតិយា អគ្គជលនិព្វានាភិរតិយា ច រមន្តិ អភិរមន្តិតិ។

កិមិលត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. នន្ទត្ថេរកាថាវណ្ណានា

អយោនិសោ មនសិការាតិ អាយស្មតោ នន្តត្ថេរស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិវ បទុមុត្ថរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វា
វិញ្ញាតំ បត្តោ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ឥន្ទ្រិយេសុ
គុត្តទ្វារានំ អគ្គជ្ជានេ វេបេន្តំ ទិស្វា សយម្បី តំ ហំនន្តំ បត្តេន្តោ ភគវតោ
ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច បូជាសក្ការពហុលំ មហាទានំ បវត្តេត្វា, “អហម្បី អនាគតេ
តុម្ហាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស ឯវ្យចោ សាវកោ ភវេយ្យ” ត្ថិ បណ្ឌិតានំ កត្វា តតោ
បជ្ជាយ ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ អត្ថទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ វិនតាយ
នាម នទិយា មហាន្តោ កច្ចចោ ហុត្វា និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ នទិយា ចារំ
គន្ធុ តីវេ វិទំ ទិស្វា សយំ ភគវន្តំ តាវតុកាមោ សត្ត ចាទមូលេ និបជ្ជី។ សត្តា
តស្ស អជ្ឈាសយំ ឡិលោកេត្វា វិជ្ជិអភិរុហិ។ សោ ហជ្ជតុដ្ឋោ វេគេន សោតំ
និព្ពត្តោ សីយតំ បវតីវមេវ ចាបេសិ។ ភគវា តស្ស អនុមោទនំ វេនន្តោ ភាវិនី
សម្បត្តិ កថេត្វា បក្កាមិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន សុគតីសុយេវ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ
កបិលវត្ថុស្មី សុទ្ធជានមហារាជស្ស បុត្តោ ហុត្វា មហាបជាបតិយា
គោតមិយា កុច្ឆិម្ហំ និព្ពត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហណាទិវសេ ញាតិសង្ឃំ នន្តេន្តោ
ជាតោតិ នន្តោត្វេវ នាមំ អកំសុ។ តស្ស វេយ្យត្តកាលេ សត្តា
បវត្តវេរធម្មចក្កោ លោកានុគ្គហំ ករោន្តោ កបិលវត្ថុំ គន្ធា ញាតិសមាគមេ
ចោក្ខវេស្សំ អជ្ជប្បត្តិ កត្វា វេស្សន្តរជាតកំ (ជា. ២.២២.១៦៥៥ អាទយោ)
កថេត្វា ទុតិយទិវសេ បិណ្ឌរាយ បរិដ្ឋោ “ឧត្តិជ្ជេ នប្បមន្នេយ្យា” តិ (ធជ. ប. ១៦៨)
ភាថាយ វិទំ សោតាបត្តិជលេ បតិជ្ជាបេត្វា និវេសនំ គន្ធា “ធម្មំ ចវេ
សុចរិត” ត្ថិ (ធជ. ប. ១៦៩) ភាថាយ មហាបជាបតី សោតាបត្តិជលេ រាជានំ
សកទាតាមិជលេ បតិជ្ជាបេត្វា តតិយេ ទិវសេ នន្តកុមារស្ស
អភិសេកនិវេសនប្បវេសនិវាហមជ្ឈលេសុ វត្តមាទេសុ បិណ្ឌរាយ បរិសិទ្ធា

នន្ទកុមារស្ស ហត្ថេត្ថ បត្តំ ធនា មជ្ឈំ វត្ថា តស្ស ហត្ថេត្ថា បត្តំ អគហេត្វាវ
វិហារំ គតោ តំ បត្តហត្ថំ វិហារំ អាគតំ អនិច្ចមាណំយេវ បញ្ញាដេត្វា តថា
បព្ពជិតត្តាយេវ អនភិរតិយា បីដ្ឋិតំ ញត្វា ឧបាយេន តស្ស តំ អនភិរតី
វិនោទេសិ។ សោ យោនិសោ បដិសន្ធិយា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្ថំ
ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ២.៤៩.១៤៨-១៦៣) -

“អត្ថធស្សី តុ ភគវា, សយម្ហូ លោកនាយកោ;
វិនតានទិយា តិវំ, ឧបាគដ្ឋិ តថាគតោ។

“ឧទកា អភិនិក្ខម្ម, កច្ចចោ វារិគោចរោ;
ពុទ្ធុ តារេតុកាមោហំ, ឧបេសី លោកនាយកំ។

“អភិវុហតុ មំ ពុទ្ធា, អត្ថធស្សី មហាមុនិ;
អហំ តំ តារយិស្សមិ, ទុក្ខស្សន្តករោ តុវំ។

“មម សង្កប្បមញ្ញាយ, អត្ថធស្សី មហាយសោ;
អភិវុហិត្វា មេ បីដ្ឋិ, អដ្ឋាសិ លោកនាយកោ។

“យតោ សរាមិ អត្តានំ, យតោ បត្តោស្មី វិញ្ញតំ;
សុខំ មេ តាទិសំ នត្ថិ, ដុដ្ឋេ ចាទតលេ យថា។

“ឧត្តវិត្វាន សម្ពុទ្ធា, អត្ថធស្សី មហាយសោ;
នទិតិវម្ហិ វត្ថាន, ឥមា គាថា អភាសថ។

“យាវតា វត្ថេតេ ចិត្តំ, គដ្ឋាសោតំ តរាមហំ;
អយញ្ញា កច្ចចោ រាជា, តារេសិ មម បញ្ញវា។

“ឥមិនា ពុទ្ធតរណោន, មេត្តចិត្តវតាយ ច;
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ។

“ទេវលោកា ឥធាកន្ធា, សុក្កមូលេន ចោធិតោ;
ឯកាសនេ និសីទិត្វា, កម្ព្លាសោតំ តរិស្សតិ។

“យថាបិ ភទ្ទកេ ខេត្តេ, ពីដំ អប្បម្បិ រោបិតំ;
សម្មាធារំ បវេច្ឆន្តេ, ជលំ តោសេតិ កស្សកំ។

“តថេវីទំ ពុទ្ធខេត្តំ, សម្មាសម្ពុទ្ធតេសិតំ;
សម្មាធារំ បវេច្ឆន្តេ, ជលំ មំ តោសយិស្សតិ។

“បធានបហិតត្តោម្ហិ, ឧបសន្តោ និរូបធិ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, តរណាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា វិមុត្តិសុខំ អនុភវន្តោ “អហោ សត្ត ឧបាយកោសល្លំ,
យេនាហំ ភវបន្តតោ ឧទ្ធវិទ្ធា និព្វានថលេ បតិជ្ជាបិតោ”តិ អត្ថនោ
បហ័នសំកិលេសំ បដិលទ្ធិញ្ច សុខំ បច្ឆវេក្ខិត្វា សញ្ញាតសោមនស្សោ
ឧទានវសេន -

១៥៧.

“អយោនិសោ មនសិការា, មណ្ឌានំ អនុយុញ្ជិសំ;
ឧទ្ធតោ ចបលោ ចាសី, កាមរាគេន អន្តិតោ។

១៥៨.

“ឧបាយកុសលេនាហំ, ពុទ្ធនាទិច្ចពន្ធនា;
យោនិសោ បដិបទ្ឋិក្ខា, ភវេ ចិត្តំ ឧទព្ពហំ”ន្តិ។ - តាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ អយោនិសោ មនសិការាភិ អនុបាយមនសិការតោ អសុភំ កាយំ
សុភតោ មនសិ កវិក្ខា សុភតោ មនសិការហេតុ, អសុភំ កាយំ
សុភសញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ មណ្ឌានន្តិ ហត្ថបតាធិអាករណេហិ ចេវ
មាលាគន្ធាធិហិ ច អត្ថការស្ស អលង្ករណំ។ អនុយុញ្ជិសន្តិ អនុយុញ្ជិ, សរីរស្ស
វិភូសនប្បសុតោ អហោសិន្តិ អត្ថោ។ ឧទ្ធតោតិ
ជាតិគោត្តបយោព្ពនមនាធិហិ ឧទ្ធតោ អរូបសន្តចិត្តោ។ ចបលោតិ
វេនមក្កដាវិយ អនវដ្ឋិតចិត្តតាយ លោលោ,
កាយមណ្ឌានវត្ថុមណ្ឌានាទិចាបល្យេ យុត្តតាយ វា ចបលោ ច។ អាសិន្តិ
អហោសី។ កាមរាគេនាតិ វត្ថុកាមេសុ ធន្តរាគេន អដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ វិពាធិតោ
អាសិន្តិ យោជនា។

ឧបាយកុសលេនាតិ វិនេយ្យានំ ឧបនុបាយច្នៃកេន កោវិទេន ពុទ្ធន
ភគវតា ហេតុក្ខតេន។ ហេតុអត្ថេ ហិ ឯតំ ករណាវចនំ។
បលុដ្ឋមក្កដិទេវច្ឆរាទស្សនេន ហិ ឧបក្កិតវាទេចាទនាយ អត្ថតោ
កាមរាគាបនយនំ សន្ធាយ វេទតិ។ ភគវា ហិ អាយស្មន្តំ នន្ទត្ថេវ បឋមំ
ជនបទកល្យាណី ឧបាទាយ “យថាយំ មក្កដិ, ឯវំ កកុជចាទិនិយោ ឧបាទាយ
ជនបទកល្យាណី”តិ មហាតិយា អាណិយា ឧទ្ធកំ អាណី នីហារន្តោ ធម្មកោ
វិយ, សីនេហាទានេន សរីរំ កិលេទេត្វា វមនវិវេចនេហិ ទោសំ នីហារន្តោ
ភិសក្កោវិយ ច កកុជចាទិនិទស្សនេន ជនបទកល្យាណីយំ វិវត្តចិត្តំ
ការេត្វា បុន ឧបក្កិតវាទេន កកុជចាទិនិសុបិ ចិត្តំ វិរាដេត្វា សម្មទេវ

សមថវិបស្សនានុយោគេន អរិយមគ្គេ បតិជ្ជាបេសិ។ តេន វុត្ថំ “យោនិសោ
បដិបទ្ធិត្វា, ភវេ ចិត្តំ ឧទព្ពហិ”ន្តិ។ ឧទាយេន ញាយេន សម្មទេវ
សមថវិបស្សនាយ វិសុទ្ធិបដិបទ្ធំ បដិបទ្ធិត្វា ភវេ សំសារបង្កើ ធិមុគ្គញា មេ ចិត្តំ
អរិយមគ្គេន ហេតុន ឧត្តារី, និព្វានថលេ បតិជ្ជាបេសិន្តិ អត្ថោ។

ឥមំ ឧទានំ ឧទានេត្វា ថេរោ បុនទិវសេ ភគវន្តំ ឧបសង្កម្មិត្វា ឯវមាហា - “យំ
មេ, ភន្តេ, ភគវា ចាដិភោគោ បញ្ចន្តំ អច្ចរាសតានំ បដិលាភាយ កកុជចាទានំ,
មុញ្ញាមហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ ឯតស្មា បដិស្សវា”តិ (ឧទា. ២២)។ ភគវាបិ, “យទេវ ខោ
តេ, នន្ទ, អនុចាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្តំ, អថាហំ មុត្តោ ឯតស្មា បដិស្សវា”តិ
(ឧទា. ២២) អាហា។ អថស្ស ភគវា សវិសេសំ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតំ ញាត្វា តំ
គុណំ វិភាវេន្តោ, “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ
យទិទំ នន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩, ២៣០) ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារភាវេន អគ្គជ្ជានេ
ថេបេសិ។ ថេរោ ហិ “យមេវាហំ ឥន្ទ្រិយានំ អសំវរំ និស្សាយ ឥមំ វិប្បការំ បត្តោ,
តមេវាហំ សុដ្ឋនិគ្គហេស្សមី”តិ ឧស្សហជាតោ ពលវហិរេត្តប្បោ តត្ថ ច
កតាធិការត្តា ឥន្ទ្រិយសំវរេ ឧក្កំសចារមី អគមាសីតិ។

នន្ទត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. សិរិមត្ថេវកាថាវណ្ណានា

បរេ ច នំ បសំសន្តិទិ អាយស្មតោ សិរិមត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិន្តោ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ ចារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនេ បិតកាលេ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ តិណ្ណំ វេទានំ ចារគូ
សនិយណ្ណាកេដុកានំ សក្ខវប្បភេទានំ ឥតិហាសបញ្ចមានំ បទកោ

វៀយ្យាករណ៍ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណ៍សុ អនវយោ
នេក្ខត្តស្រាយតាយ កាមេ បហាយ តាបសបព្ពន្ធំ បព្ពន្ធិត្វា
ចតុរាសីតិសហស្សបរិមាណេន តាបសគណេន បរិវត្តោ ហិមវន្តប្បទេសេ
នេវតាភិទិម្ពិតេ អស្សមេ ឈានាភិញ្ញាយោ និព្ពត្តត្វា វសន្តោ បុរិមពុទ្ធសុ
កតាធិការតាយ លក្ខណាមន្តេសុ អាគតនិយាមេន ច ពុទ្ធកុណោ អនុស្សវិត្វា
អតីតេ ពុទ្ធទុទ្ធិស្ស អញ្ញាតវស្សី នទីនិវត្តនេ បុលិនចេតិយំ កត្វា
បូជាសក្ការាភិរតោ អហោសិ។ តំ ទិស្វា តាបសា, “កំ ទុទ្ធិស្ស អយំ
បូជាសក្ការោ ករិយតី”តិ បុច្ឆិសុ។ សោ តេសំ លក្ខណាមន្តេ អាហរិត្វា តត្ថ
អាគតានិ មហាបុរិសលក្ខណានិវិភជិត្វា តទនុសារេន អត្តនោ ពលេ ឋត្វា
ពុទ្ធកុណោ កិត្តេសិ។ តំ សុត្វា តេបិ តាបសា បសន្នមាណសា តតោ បដ្ឋាយ
សម្មាសម្ពុទ្ធិ ទុទ្ធិស្ស ជូបបូជំ ករោន្តាវិហរន្តិ។

តេន ច សមយេន បទុមុត្តរពោធិសត្តោ តុសិតកាយា ចរិត្វា មាតុកុច្ឆិ
ឌីក្កន្តោ ហោតិ។ ចរិមភវេ ទុត្តិស បុព្ពនិមិត្តានិ ចាតុរហោសុំ, សព្វេ ច
អច្ឆរិយព្ពតធម្មា។ តាបសោ តានិ អន្តេវាសិកានំ ទស្សេត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ
សម្មាសម្ពុទ្ធសុ តេសំ បសាទំ វឌ្ឍេត្វា កាលំ កត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិត្វា
តេហិ អត្តនោ សរីរស្ស បូជាយ ករិយមាណាយ ទិស្សមាណូចោ អាគន្ធា, “អហំ
តុម្ហាកំ អាចរិយោ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ, តុម្ហេ អប្បមត្តា
បុលិនចេតិយបូជមនុយុញ្ញថ, ភាវនាយ ច យុត្តប្បយុត្តា ហោថា”តិ វត្វា
ព្រហ្មលោកមេវ គតោ។

ឯវំ សោ នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ
គហបតិកុលេ និព្ពត្តិ, តស្ស ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ តស្មី កុលេ
សិរិសម្បត្តិយា វឌ្ឍមាណត្តា សិរិមាត្វេវ នាមំ អកំសុ។ តស្ស បទសា

គមនកាលេ កនិជ្ជភាតា និព្ពត្តិ, តស្ស “អយំ សិរី វង្សេន្តោ ជាតោ” តិ
សិរីវង្សោតិ នាមំ អកំសុ។ តេ ឧភោបិ ជេតវនប្បជិត្តហលោ ពុទ្ធានុការំ ទិស្វា
បដិលទ្ធីសទ្ធា បព្ពជីសុ។ តេសុ សិរីវង្សោ ន តាវ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស លាភី
អហោសិ, ចតុន្នំ បច្ចយានំ លាភី, គហដ្ឋបព្ពជីតានំ សក្កតោ គរុកតោ,
សិរិមត្តេរោ បន បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ តាទិសេន កម្មច្ឆិទ្ទេន អប្បលាភី
អហោសិ ពហុជនាសម្ភារីតោ, សមថិវិបស្សនាសុ កម្ពំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ
ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៩.១១១-១៤៧) -

“បព្ពតេ ហិមវន្តម្ហិ, ទេវលោ នាម តាបសោ;
តត្ថ មេ ចង្គមោ អាសិ, អមនុស្សេហិ មាបិតោ។

“ជជាភារេន ភិរិតោ, កមណ្ឌលុធរោ សទា;
ឧត្តមត្ថំ គវេសន្តោ, វិបិណា និក្ខមី តទា។

“ចុល្លាសីតិសហស្សានិ, សិស្សា មយ្ហំ ឧបជ្ឈហំ;
សកកម្មាភិបសុតា, វសន្តិវិបិណេ តទា។

“អស្សមា អភិនិក្ខម្ហ, អកំ បុលិនចេតិយំ;
នាណបុប្ផំ សមាទេត្វា, តំ ចេតិយមប្បជយី។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, អស្សមំ បរិសាមហំ;
សព្វេ សិស្សា សមាគន្ធា, ឯតមត្ថំ បុច្ឆីសុ មំ។

“បុលិនេន កតោ ជូចោ, យំ ត្វំ ទេវ នមស្សសិ;
មយម្យំ ញាតុមិច្ឆាម, បុដ្ឋោ អាចិក្ខុ នោ តុវំ។

“និទ្ទិដ្ឋា នុ មន្តបទេ, ចក្ខុមន្តោ មហាយសា;

តេ ខោ អហំ នមស្សមិ, ពុទ្ធសេដ្ឋ មហាយសេ។

“កិទិសា តេ មហាវីរា, សព្ពញ្ញា លោកនាយកា;
កង្កែបឆ្មារ កង្កែបសីលា, កិទិសា តេ មហាយសា។

“ពាត្ថីសលក្ខណា ពុទ្ធា, ចត្តាលីសទិជាបិ ច;
នេត្តា គោបខុមា តេសំ, ជីញ្ចកា ជលសន្និភា។

“គច្ចមាណា ច តេ ពុទ្ធា, យុគមត្តញ្ញា បេក្ខវេ;
ន តេសំ ជាណុ ននតិ, សន្និសន្នោ ន សុយ្យតិ។

“គច្ចមាណា ច សុគតា, ឧទ្ធរន្តាវ គច្ចវេ;
បឋមំ ទក្ខិណំ ចាទំ, ពុទ្ធានំ ឯស ធម្មតា។

“អសម្ពិទ្ធា ច តេ ពុទ្ធា, មិគរាជាវ កេសរី;
នេវុក្កំសេន្តិ អត្តានំ, នោ ច វម្ភេន្តិ ចាណីនំ។

“មាណាវមាណតោ មុត្តា, សមា សព្វេសុ ចាណីសុ;
អនត្ថក្កំសកា ពុទ្ធា, ពុទ្ធានំ ឯស ធម្មតា។

“ឧប្បជ្ឈន្តា ច សម្ពុទ្ធា, អាហោកំ ទស្សយន្តិ តេ;
ធម្មការំ បកម្មេន្តិ, កេវលំ វសុដំ ឥមំ។

“បស្សន្តិ និរយព្វោតេ, និព្វាតិ និរយោ តទា;
បវស្សតិ មហាមេយោ, ពុទ្ធានំ ឯស ធម្មតា។

“ឦទិសា តេ មហានាគា, អតុលា ច មហាយសា;
វណ្ណាតោ អនតិក្កន្តា, អប្បមេយ្យា តថាគតា។

“អនុមោទីសុ មេ វាក្យំ, សព្វេ សិស្សា សគារវា;
តថា ច បដិបជ្ជីសុ, យថាសត្តិ យថាពលំ។

“បដិប្បជេន្តិ បុលិនំ, សកកម្មាភិលាសិនោ;
សទ្ធិហន្តា មម វាក្យំ, ពុទ្ធសក្កតមានសា។

“តទា ចរិត្វា តុសីតា, ទេវបុត្តោ មហាយសោ;
ឧប្បជ្ឈិ មាតុកុច្ឆិម្ហិ, ទសសហស្សិ កម្ម្យថ។

“អស្សមស្សវិទូរម្ហិ, ចន្តមម្ហិ វិគោ អហំ;
សព្វេ សិស្សា សមាគន្ធា, អាគច្ឆំ មម សន្តិកេ។

“ឧសភោវ មហី នទតិ, មិគរាជាវ កូជតិ;
សុសុមារោវ សឡតិ, កីរិចារកោ ភវិស្សតិ។

“យំ បកិត្តេមិ សម្ពុទ្ធំ, សិកតាជ្វបសន្តិកេ;
សោ ទានិ ភកវា សត្តា, មាតុកុច្ឆិមុចាគមិ។

“តេសំ ធម្មកចំ វត្វា, កិត្តយិវត្វា មហាមុនី;
ឧយ្យោជេត្វា សកេ សិស្សេ, បល្លង្គមាភុជី អហំ។

“ពលព្វា វត មេ ឌីណំ, ព្យាធិនា បរមេន តំ;
ពុទ្ធសេដ្ឋំ សរិត្វាន, តត្ថ កាលន្តតោ អហំ។

“សព្វេ សិស្សា សមាគន្ធា, អកំសុ ចិត្តកំ តទា;
កឡេវវព្វា មេ គយ្ហ, ចិត្តកំ អភិរោបយុំ។

“ចិត្តកំ បរិវារេត្វា, សីសេ កត្វាន អញ្ញាលី;

សោកសល្លបវេតាតេ, វិក្កន្តីសុ សមាគតា។

“តេសំ លាលប្បមាណំ, អគមំ ចិត្តកំ តទា;
អហំ អាចរិយោ តុម្ហំ, មា សោចិត្ត សុមេធសា។

“សទត្ថេ វាយមេយ្យាថ, វត្តិន្តីមតទ្តតា;
មា វោ បមត្តា អហុត្ត, ខណោ វោ បដិចាទិតោ។

“សកេ សិស្សេនុសាសិត្វា, ទេវលោកំ បុនាគមី;
អជ្ឈាស ច កប្បានិ, ទេវលោកេ រមាមហំ។

“សតានំ បញ្ចក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្តិ អហោសហំ;
អនេកសតក្ខត្តញ្ច, ទេវវជ្ជមការយី។

“អវសេសេសុ កប្បេសុ, វោកិណ្ណោ សំសរី អហំ;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ឧប្បាទស្ស ឥទំ ជលំ។

“យថា កោមុទិកេ មាសេ, ពហូ បុប្ផន្តិ ចាទទា;
តថេវាហម្បិ សមយេ, បុប្ផតោម្ហិ មហោសិនា។

“វីរិយំ មេ ធុរោរយ្ហំ, យោគក្ខេមាធិវាហនំ;
នាគោវ ពន្ធនំ ធនត្វា, វិហារមិ អនាសវោ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ពុទ្ធមភិកិត្តយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, កិត្តនាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញត្តិ សមាណំ អាយស្មន្តំ សិរិមត្ថេរំ “អរិយោ”តិ អជានន្តា បុគ្គជ្ជនា
ភិក្ខុ សាមណោ ច អប្បលាភិតាយ លោកស្ស អនភិគតភារេន អសម្ពាវេន្តា
យំកិញ្ញំ កថេត្វា គរហន្តិ។ សិរិវឌ្ឍត្ថេរំ បន បច្ចយានំ លាភិតារេន លោកស្ស
សក្កតគរុកតភារតោ សម្ពាវេន្តា បសំសន្តិ។ ថេរោ “អវល្លោការហស្ស ឆាម
វល្លោកណានំ, វល្លោការហស្ស ច អវល្លោកណានំ អស្ស បុគ្គជ្ជនការស្ស ទោសោ”តិ
បុគ្គជ្ជនការស្ស គរហន្តោ -

១៥៩.

“បរេ ច នំ បសំសន្តិ, អត្តា ច អសមាហិតោ;
មោឃំ បរេ បសំសន្តិ, អត្តា ហិ អសមាហិតោ។

១៦០.

“បរេ ច នំ គរហន្តិ, អត្តា ច សុសមាហិតោ;
មោឃំ បរេ គរហន្តិ, អត្តា ហិ សុសមាហិតោ”តិ។

- គាថាទ្វយមភាសិ។

តត្ថ បរេតិ អត្តតោ អញ្ញោ បរេ ឆាម, ឥធម បន បណ្ឌិតេហិ អញ្ញោ ពាលា
បរេតិ អធិប្បតា។ តេសញ្ញំ អជានិត្វា អបរិយោគាហេត្វា ភាសនតោ គរហា
រិយ បសំសាបិ អប្បមាណាភូតា។ នន្តិ នំ បុគ្គលំ។ បសំសន្តិតិ អវិទ្ធសុភារេន
តណ្ហារិបន្នតាយ វា, អថ វា អភូតំយេវ បុគ្គលំ “អសុកោ ភិក្ខុ ឈានលាភី,
អរិយោ”តិ វា អភូតគុណោបនេន កិត្តន្តិ អភិគ្គវន្តិ។ យោ បនេត្ថ ច-សន្តោ,
សោ អត្ថបនយត្តោ។ តេន បរេ នំ បុគ្គលំ បសំសន្តិ ច, តញ្ញោ ខោ តេសំ
បសំសនមត្តំ, ន បន តស្មី បសំសាយ វត្ថុ អត្ថិតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ អត្តា ច
អសមាហិតាតិ យំ បុគ្គលំ បរេ បសំសន្តិ, សោ ច សយំ អសមាហិតោ

មគ្គសមាធិនា ដល់សមាធិនា ឧបចារប្បនាសមាធិមត្តនេវ វា ន សមាហិតោ,
សមាធានស្ស បដិបក្ខត្វតានំ កិលេសានំ អប្បហ័នត្តាវិក្ខិត្តោវិព្ពន្ធិត្តោ
ហោតិ ចេតិ អត្ថោ។ “អសមាហិតោ”តិ ច ឯតេន សមាធិនិមិត្តានំ គុណានំ
អភារំ ឧស្សេតិ។ មោយន្តិ ការំនបុំសកនិទ្ទេសោ “វិសមំ ចន្ទិមស្វរិយា
បរិវត្តន្តិ”តិអាធិសុរិយ។ បវេ បសំសន្តិតិ យេ តំ អសមាហិតំ បុគ្គលំ បសំសន្តិ,
តេ មោយំ មុធា អមូលកំ បសំសន្តិ។ កស្មា? អត្តាហិ អសមាហិតោ យស្មា
តស្ស បុគ្គលស្ស ចិត្តំ អសមាហិតំ, តស្មាតិ អត្ថោ។

ទុតិយភាថាយំ គវហន្តិតិ អត្តនោ អវិទ្ធសុភាវេន ទោសន្តរាយ វា អរិយំ
ឈានលាភិញ្ច សមាធំ “អសុកោភិត្តុ ជាគរិយំ នាទុយុញ្ញតិ អន្តមសោ
គោធុបាធនមត្តម្យិ កាលំ កេវលំ កាយទន្ធិពហុលោ និទ្ធារាមោ ភស្សរាមោ
សន្តណ្ឌិការាមោវិហរតិ”តិអាធិនា អប្បដិបជ្ជមានតាវិការំនេន វា
គុណាបរិធិសនេន វា គវហន្តិ និទ្ធិន្តិ, ឧបក្កោសន្តិ វាតិ អត្ថោ។ សេសំ
បឋមភាថាយ វុត្តបរិយាយេន វេទិតត្ថំ។ ឯវំ ថេវេន ឥមាហិ ភាថាហិ អត្តនោ
និក្ខិលេសភាវេ សិរិវឡស្ស ច សកិលេសភាវេ បកាសិតេ តំ សុត្វា សិរិវឡោ
សំវេគជាតោវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ សទត្ថំ បរិច្ចរេសិ, គវហកបុគ្គលា
ច ថេវំ ឧមាបេសុំ។

សិរិមត្តរភាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. ឧត្តរត្តរភាថាវណ្ណានា

ឧត្តរ មយា បរិញ្ញាតាតិ អាយស្មតោ ឧត្តរត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ កុសលំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចតុនុតោ កប្បេ សិទ្ធត្ថស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ
និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ សាសនេលទ្ធិប្បសាទោ ហុត្វា ឧចាសកត្ថំ បដិវេទេសិ។
សោ សត្តិវិ បរិនិព្ពតេ អត្តនោ ញាតកេ សន្និច្ចាតេត្វា ពហុំ បូជាសក្ការំ
សម្មវិត្វា ធាតុបូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាកេតេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ឧត្តរោតិ លទ្ធជាមោ
វយប្បត្តោ កេនចិទេវ ករណីយេន សាវត្ថី គតោ កណ្តាម្ពមូលេ កតំ
យមកថាធិហារិយំ ទិស្វា បសីទិត្វា បុន កាឡកាវាមសុត្ថទេសនាយ (អ. និ.
៤.២៤) អភិវឌ្ឍមានសទ្ធា បព្ពត្តិត្វា សត្តារាសត្ថិ រាជគហំ គន្ធា ឧបសម្បទិត្វា
តត្ថេវ វសន្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិវស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ
អបទានេ (អប. ខេវ ២.៤៩.១០៦-១១០) -

“និព្ពតេ លោកនាថម្ហិ, សិទ្ធតេ លោកនាយកេ;
មម ញាតិ សមាទេត្វា, ធាតុបូជំ អកាសហំ។

“ចតុនុតតោ កប្បេ, យំ ធាតុមតិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ធាតុបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា សត្តិវិ សាវត្ថិយំ វិហារន្តេ ពុទ្ធបដ្ឋានត្ថំ រាជគហតោ
សាវត្ថី ឧបគតោ ភិក្ខុហិ “កី, អារុសោ, បព្ពត្តិត្វា តយា មត្តកំ ចាបិត”ន្តិ
បុដ្ឋោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

“ខន្ទា មយា បរិញ្ញាតា, តណ្ហា មេ សុសម្មហតា;
ភាវិតា មម ពោជ្ឈង្គា, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ។

១៦២.

“សោហំ ខន្ទេ បរិញ្ញាយ, អព្ពហិត្វាន ជាលីនី;
ភាវយិត្វាន ពោជ្ឈង្គេ, និព្វាយិស្សំ អនាសវោ”តិ។ - កាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ ខន្ទាតិ បញ្ចបាទានក្ខន្ធា។ បរិញ្ញាតាតិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ”តិ
បរិច្ឆិដ្ឋញ្ញាតា ភាវិតា។ តេន ទុក្ខស្ស អរិយសច្ចស្ស បរិញ្ញាភិសមយមាហា។
តណ្ហាតិ តសតិ បរិតសតីតិ តណ្ហា។ សុសម្មហតាតិ សមុគ្សាជិតា។ ឯតេន
សមុទយសច្ចស្ស បហានភិសមយំ វេទតិ។ ភាវិតា មម ពោជ្ឈង្គាតិ
ពោធិសម្ពាតាយ សតិអាទិធម្មសាមគ្គិយា, តំសមន្តីនោ វា ពោធិសម្ពាតស្ស
អរិយបុគ្គលស្ស អដ្ឋាតិ ពោជ្ឈង្គា។
សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិបស្សន្ធិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពាតា មគ្គបរិយាបន្នា ធម្មា
មយា ភាវិតា ឧប្បាទិតា វឌ្ឍិតា។ ពោជ្ឈង្គក្ខហណោនេវ ចេត្ត
តំសហចរិតតាយ សព្វេ មគ្គធម្មា, សព្វេ ច ពោធិបក្ខិយធម្មា គហិតាតិ
ទដ្ឋញ្ញា។ ឯតេនេវ មគ្គសច្ចស្ស ភាវនាភិសមយំ ទស្សេតិ។ បត្តោ មេ
អាសវក្ខយោតិ កាមាសវាទយោ អាសវា ជ័យន្តិ ឯត្ថាតិ អាសវក្ខយោតិ
លទ្ធនាមោ អសម្ពាតធម្មោ មយា បត្តោ អធិគតោ។ ឯតេន និរោធសច្ចស្ស
សច្ចិកិរិយាភិសមយំ កថេតិ។ ឯត្ថាវតា អត្ថនោ សឧបាទិសេសនិព្វានសម្មត្តិ
ទស្សេតិ។

ឥទានិ បន អនុបាទិសេសនិព្វានសម្មត្តិ ទស្សេត្តោ “សោហា”ន្តិអាទិនា
ទុតិយំ កាថមាហា។ តស្សត្ថោ - សោហំ ឯវំ វុត្តនយេន ខន្ទេ បរិញ្ញាយ
បរិជាតិគ្វា, តថា បរិជាតន្តោ ឯវំ សកអត្ថការបរអត្ថការេសុ

អង្គត្តិកពាហិរាយតនេសុ អតីតាធិកេធិកិន្ទេសុ សំសិព្ពនាការំ បុនប្បុរំ
បរត្ថិសម្ពាតំ ជាលំ ឯតស្ស អត្ថិតិ ជាលីនីតិ លទ្ធនាមំ តណ្ហំ អព្ពហិត្វាន មម
ចិត្តសន្តានតោ ឧទ្ធវិត្វា, តថា នំ ឧទ្ធវន្តោយេវ វុត្តប្បកេនេ ពោជ្ឈង្គេ
ការិយិត្វានតេ ការនាចារិប្បិ ចាបេត្វា តតោ ឯវ អនាសវោ ហុត្វា បិតោ
ឥនានិ ចរិមកចិត្តនិរោធន អនុចាទានោវិយ ជាតវេនោ និព្ពាយិស្សំ
បរិនិព្ពាយិស្សមីតិ។

ឧត្តរត្ថេរភាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. កទ្ធិជិត្តេរភាថាវណ្ណានា

បនាទោ នាម សោ រាជាតិ អាយស្មតោ កទ្ធិជិត្តេរស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយំ កិរ បទុមុត្តរស្ស ភកវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ
បត្តោ ព្រាហ្មណានំវិជ្ជាសិប្បេសុ ចារំ គន្ធា កាមេ បហាយ តាបសបព្ពដ្ឋំ
បព្ពជិត្វា អរញ្ញាយតនេ អស្សមំ ការេត្វា វសន្តោ ឯកធិវសំ សត្តារំ
អាភាសេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អញ្ញលី បគ្គយ្ហ អជ្ជាសិ។ សត្តា តស្ស
អជ្ឈាសយំ ញត្វា អាភាសតោ ឌីតិវ។ ឌីតិណ្ណាស្ស បន ភកវតោ មធុញ្ច
ភិសមុឡាលញ្ច សប្បញ្ច ឡិវញ្ច ឧបនាមេសិ, តស្ស តំ ភកវា អនុកម្មំ
ឧចាទាយ បដិគ្គហេត្វា អនុមោទនំវត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
តុសិតេ និព្ពត្តោ តត្ថ យាវតាយុកំ វត្វា តតោ អបរាបរំ សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោវិបស្សិស្ស ភកវតោ កាលេ មហាទូនោ សេដ្ឋិ ហុត្វា
អជ្ជសដ្ឋិភិក្ខុសហស្សំ ភោជេត្វា តិច្ឆវេន អច្ឆានេសិ។

ឯវំ ពហុំ កុសលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ វត្វា តតោ
ចរិត្វា មនុស្សេសុ ឧប្បន្នោ ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកេ បញ្ច បច្ឆេកពុទ្ធសតានិ ចត្វហិ

បច្ចុយេហិ ឧបជ្ជហិត្វា តតោ បុតោ រាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា រជ្ជំ អនុសាសនោ បុត្តំ
បច្ឆេកពោធិំ អធិគន្ធា បិតំ ឧបជ្ជហិត្វា តស្ស បរិនិព្ពតស្ស ធាតុយោ គហេត្វា
ចេតិយំ កត្វា បូជេសិ។ ឯវំ តត្ថ តត្ថ តានិ បុញ្ញានិ កត្វា ឥមស្មី ពុទ្ធប្បានេ
ភទ្ទិយនគរេ អសីតិកោជិវិភវស្ស ភទ្ទិយសេដ្ឋិស្ស ឯកបុត្តកោ ហុត្វា និព្ពត្តិ,
ភទ្ទជីតិស្ស នាមំ អហោសិ។ តស្ស កិវ ឥស្សរិយភោគបរិវារាធិសម្បត្តិ
ចរិមភវេ ពោធិសត្តស្ស រិយ អហោសិ។

តទា សត្តា សាវត្ថិយំ វស្សំ វសិត្វា ភទ្ទជិកុមារំ សង្គណ្ហិតុំ មហតា
ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិ ភទ្ទិយនគរំ គន្ធា ជាតិយារំនេ វសិ តស្ស ព្យាណាបរិចាកំ
អាគមយមាណោ។ សោបិ ឧបរិ ចាសានេ និសិន្នោ សីហបញ្ចរំ វិវិត្វា
ឡិលោកេន្តោ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សោតុំ គច្ឆន្តំ មហាជនំ ទិស្វា “កត្តាយំ
មហាជនោ គច្ឆតី” តិ បុច្ឆិត្វា តំ ការណំ សុត្វា សយម្បិ មហតា បរិវារេន សត្តុ
សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុណន្តោ សព្ពាភវណាបជិមណ្ឌិតោវ សព្ពកិលេសេ ខេបេត្វា
អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៦.៩៨-១១៦) -

“ឡិក្កយ្ហ យំ ចោក្ខវណី, នាណកុញ្ញវសេវិតំ;
ឧទ្ធកាមិ ភិសំ តត្ថ, យាសហេតុ អហំ តទា។

“ភគវា តម្ហិ សមយេ, បទុមុត្តវស្ស្រយោ;
វត្ថម្ហវធរោ ពុទ្ធា, គច្ឆតេ អនិលញ្ញសេ។

“ធុនន្តោ បំសុក្ខលានិ, សទ្ធិំ អស្សោសហំ តទា;
ឧទ្ធិំ និជ្ឈាយមាណេហំ, អទ្ធសំ លោកនាយកំ។

“តត្ថវ បិតកោ សន្តោ, អាយាចី លោកនាយកំ;
មជ្ជំ ភិសេហិ សហិតំ, ជីវំ សប្បី មុឡាលិកំ។

“បដិគ្គណ្ហាតុ មេ ពុទ្ធា, អនុកម្មាយ ចក្ខុមា;
តតោ ការុណីកោ សត្តា, ឌីរោហិត្វា មហាយសោ។

“បដិគ្គណ្ហា មមំ ភិក្ខុំ, អនុកម្មាយ ចក្ខុមា;
បដិគ្គហេត្វា សម្ពុទ្ធា, អកា មេ អនុមោទនំ។

“សុខី ហោតុ មហាបុញ្ញ, គតិ តុយ្ហំ សមិជ្ឈតុ;
ឥមិនា ភិសទានេន, លភស្សុ វិបុលំ សុខំ។

“ឥទំ វត្វាន សម្ពុទ្ធា, ជលជុត្តមនាមកោ;
ភិក្ខុមាទាយ សម្ពុទ្ធា, អាកាសេនាគមា ជិនោ។

“តតោ ភិសំ គហេត្វាន, អាគជ្ជី មម អស្សមំ;
ភិសំ រុក្ខេ លក្ខត្វាន, មម ទានំ អនុស្សរី។

“មហាវតោ ឧដ្ឋហិត្វា, សញ្ញាលេសិ វនំ តទា;
អាកាសោ អភិនាទិត្ត, អសនី ច ជលី តទា។

“តតោ មេ អសនីចាតោ, មត្តកេ និបតី តទា;
សោហំ និសិន្នកោ សន្តោ, តត្ថ កាលន្តតោ អហំ។

“បុញ្ញកម្មេន សញ្ញត្តោ, តុសិតំ ឧបបន្នហំ;
កឡេវរំ មេ បតិតំ, ទេវលោកេ រមាមហំ។

“ធម្មសីតិសហស្សានិ, នារិយោ សមលន្តតា;
សាយំ ចាតំ ឧបជ្ជន្តិ, ភិសទានស្សិទំ ជលំ។

“មនុស្សយោនិមាគន្ធា, សុខិតោ ហោមហំ តទា;

កោតេ មេ ឡានតា នត្តិ, ភិសទានស្សីធំ ដល់។

“អនុកម្ម្យតកោ តេន, ទេវទេវេន តាទិនា;
សញ្ញាសវា បរិក្ខណា, នត្តិ ទានិ បុនព្ពរោ។

“សតសហស្សិតោ កប្ប, យំ ភិសំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី ឆាភិជាឆាមិ, ភិសទានស្សីធំ ដល់។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្ត បន តេន អធិគតេ សត្តា ភទ្ទិយសេដ្ឋី អាមន្តេសិ - “តវ បុត្តោ
អលង្កតបដិយត្តោ ធម្មំ សុណាន្តោ អរហន្ត បតិជ្ជាសិ, តេនស្ស ឥទានេវ
បព្ពជិតុំ យុត្តំ, នោ ច បព្ពជតិ, បរិនិព្វាយិស្សតី”តិ។ សេដ្ឋី “ន មយ្ហំ បុត្តស្ស
ធម្មាស្សេវ សតោ បរិនិព្វានេន កិច្ចំ អត្ថិ, បព្ពាជេថ ន”ន្តិ អាហា។ តំ សត្តា
បព្ពាជេត្វា ឧបសម្មាទេត្វា តត្ថ សត្តាហំ វសិត្វា កោដិកាមំ ចាបុណិ, សោ ច
កាមោ កត្តាតីវេ។ កោដិកាមវាសិនោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ
បវត្តេសុំ។ ភទ្ទជិត្តេវេ សត្តារា អនុមោទនាយ អារទ្ធមត្តាយ ពហិកាមំ កត្វា
“កត្តាតីវេ មគ្គសមីបេ សត្តុ អាគតកាលេ វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ សមាបត្តិ
សមាបច្ឆិត្វា និសីទិ។ មហាថេវេសុ អាគច្ឆន្តេសុបិ អវុដ្ឋហិត្វា សត្តុ
អាគតកាលេយេវ វុដ្ឋហិ។ បុគ្គន្ធនភិក្ខុ, “អយំ អធុនា បព្ពជិតោ មហាថេវេសុ
អាគច្ឆន្តេសុ មានត្ថេវា ហុត្វា ន វុដ្ឋាសី”តិ ឧដ្ឋាយីសុ។ កោដិកាមវាសិនោ
សត្តុ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ពហុ នាវាសង្ឃាជេ ពន្ធិសុ, សត្តា “ហន្តស្ស អានុភាវំ
បកាសេមី”តិ នាវាសង្ឃាជេ ថត្វា, “កហំ, ភទ្ទជី”តិ បុច្ឆិ។ ភទ្ទជិត្តេវេ
“ឯសោហំ, ភន្តេ”តិ សត្តាវំ ឧបសម្ព័ន្ធមិត្វា អញ្ញាលី កត្វា អជ្ជាសិ។ សត្តា, “ឯហិ,
ភទ្ទជិ, អម្ពេហិ សទ្ធិ ឯកនាវំ អភិវហា”តិ។ សោ ឧប្បតិក្វា សត្តុ បិតនាវាយំ
អជ្ជាសិ។ សត្តា កត្តាមជ្ឈំ កតកាលេ, “ភទ្ទជិ, តយា មហាបនាទរាជកាលេ

អង្គារុដ្ឋាតនចាសាទោ កហ"ន្តិ អាហា។ "ឥមស្មី ហ្មនេ និមុត្តោ"តិ។ "តេន ហិ,
ភទ្ទជិ, សព្វាហ្មចារីនំ កង្ខំ ជិន្នា"តិ។ តស្មី ខណោ ថេរោ សត្តារំ វន្តិត្វា ឥទ្ធិពលេន
គន្ធា ចាសាទដូបិកំ ចាទន្តុលន្តរេន សន្និម្ពិត្វា បញ្ចវីសតិយោជនំ ចាសាទំ
គហេត្វា អាគាសេ ឧប្បតិ, ឧប្បតន្តោ ច បញ្ញាស យោជនានិ ចាសាទំ
ឧទកតោ ឧក្ខិបិ។ អថស្ស បុរិមភវេ ញាតកា ចាសាទគតេន លោភេន
មជ្ឈកជ្ជបមណ្ឌកា ហុត្វា តស្មី ចាសាទេ ឧជ្ឈហន្តេ បរិវត្តិត្វា ឧទកេ បតីសុ។
សត្តា តេ បតន្តេ ទិស្វា "ញាតកា តេ, ភទ្ទជិ, កិលមន្តិ"តិ អាហា។ ថេរោ សត្តុ
វចនេន ចាសាទំ វិស្សន្តេសិ។ ចាសាទោ យថាហ្មនេ ឯវ បតិជ្ជហិ។ សត្តា
ចារុត្តោ ភិក្ខុហិ "កថា, ភន្តេ, ភទ្ទជិត្តេរេន អយំ ចាសាទោ អង្គារុដ្ឋា"តិ
បុដ្ឋោ មហាបនាទជាតកំ (ជា. ១.៣.៤០-៤១) កថេត្វា មហាជនំ ធម្មាមតំ
ចាយេសិ។ ថេរោ បន អត្ថនោ អង្គារុដ្ឋបុព្វំ សុវណ្ណាចាសាទំ ទស្សេត្វា -

១៦៣.

"បនាទោ នាម សោ រាជា, យស្ស យូចោ សុវណ្ណាយោ;
តិរិយំ សោឡសុព្ពេជោ, ឧត្តមាហុ សហស្សធា។

១៦៤.

"សហស្សកណ្ណោ សតតេណ្ណា, ធជាលុ ហរិតាមយោ;
អនច្ចំ តត្ថ គន្ធព្ពា, ធិ សហស្សានិ សត្តធា"តិ។ -

ទ្វីហិ កាថាហិ វណ្ណោន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ បនាទោ នាម សោ រាជាតិ អតីតេ បនាទោ នាម សោ រាជា អហោសីតិ
អត្ថការអន្តរហិតតាយ អត្តានំ បរិវិយ និទ្ទិសតិ។ សោ ឯវ ហិ វន្តេ
បិតកាលតោ បដ្ឋាយ សទា ឧស្សហសម្បត្តិអាទិនា មហតា រាជានុភាវេន

មហាតា ច កិត្តិសន្តេន សមន្តាគតត្តា “រាជា មហាបនាទោ” តិ បញ្ញាយិត្ត។
យស្ស យូចោ សុវណ្ណាយោតិ យស្ស រញ្ជោ អយំ យូចោ ចាសាទោ
សុវណ្ណាមយោ។ តិរិយំ សោឡិ សុត្តោធាតិ វិត្តារតោ
សោឡិ សកណ្ណាចាតប្បមាលោ។ សោ បន អឡិយោជនមត្តោ ហោតិ។
ឧត្តាមាហុ សហស្សធាតិ ឧត្តំ ឧច្ចំ ឯវមស្ស ចាសាទស្ស សហស្សធា
សហស្សកណ្ណាប្បមាលាមាហុ។ សោ បន យោជនតោ
បញ្ចវិសតិយោជនប្បមាលោ ហោតិ។ កេចិ បនេត្ថ គាថាសុខត្ថំ “អាហូ” តិ
ធីយំ កតំ។ អាហុ អហោសីតិ អត្ថំ វន្តិ។

សហស្សកណ្ណាតិ សហស្សភូមិកោ។ សតកណ្ណាតិ
អនេកសតនិយ្យហកោ។ ធជាលូតិ តត្ថ តត្ថ និយ្យហសិខរាជីសុ
បតិជ្ជាបិតេហិ យដ្ឋិធជបដាកធជាធិធជេហិ សម្បន្នោ។ ហរិតាមយោតិ
ចាមីករសុវណ្ណាមយោ។ កេចិ បន “ហរិតជាតិមណីសិក្ខកោ” តិ វន្តិ។
ភន្តញ្ញាតិ នជា។ ធរ សហស្សានិ សត្តធាតិ ធរមត្តានិ ភន្តញ្ញសហស្សានិ សត្តធា
តស្ស ចាសាទស្ស សត្តសុ ហ្មនេសុ រញ្ជោ អភិរមាបនត្ថំ នច្ឆិសូតិ អត្តោ។ តេ
ឯវំ នច្ឆន្តាបិ រាជានំ ហាសេតុំ នាសក្ខីសុ។ អថ សក្កោ ទេវរាជា ទេវនេជេ
បេសេត្វា សមម្ពំ កាវេសិ, តទា រាជា ហសីតិ។

ភន្តជិត្តេត្តរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. សោភិតត្តេត្តរគាថាវណ្ណានា

សតិមា បញ្ញាវាតិ អាយស្មតោ សោភិតត្តេត្តរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្នោ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ

សត្វ ធម្មទេសនំ សុណាន្តោ សត្តារំ ឯកំភិក្ខុំ បុព្វេនិវាសញ្ញាលាភីនំភិក្ខុនំ
អគ្គជ្ជានេ វេយ្យោទិស្វាសយម្មិ តំ ហានន្តរំ ឧទ្ទិស្ស បត្តនំ កត្វា បុញ្ញានិ កត្វា
សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ សុមេធស្ស ភកវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិត្វារិញ្ញតំ បត្តោ ព្រាហ្មណានំវិជ្ជាសិប្បេសុ និប្បត្តិ គន្ធា នេក្ខម្មាធិមុត្តោ
យរាវាសំ បហាយ តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា ហិមវន្តស្ស សមីបេ អវញ្ញាយតនេ
អស្សមំ ការេត្វា វនមូលជលាជលេន យាបេន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា សព្ពត្ត
ឯករត្តិវាសេនេវ ភន្តវតីនគរេ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា បសន្នមានសោ “តុវំ សត្តា
ច កេតុ ចា”តិអាធិហិ ធម្មា កាថាហិ អភិត្តរិ, សត្តា ចស្ស ភារិធិ សម្មត្តិ
បកាសេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ភមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ សោភិតោតិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ អបរេន
សមយេន សត្វ ធម្មទេសនំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វារិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
ធម្មភិញ្ញា អហោសិ។ បុព្វេនិវាសញ្ញាលោ ចិល្លាវសី ច អហោសិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ៤៨. ២. ៤៩. ៤៦-៧៤) -

“ធឹក្ខិណោ ហិមវន្តស្ស, សុកតោ អស្សមោ មម;
ឧត្តមត្ថំ គវេសន្តោ, វសាមិ វិបិនេ តទា។

“លាភាលាភេន សន្តជ្ជោ, មូលេន ច ជលេន ច;
អន្ទេសន្តោ អាចរិយំ, វសាមិ ឯកកោ អហំ។

“សុមេធា នាម សម្ពុត្តោ, លោកេ ឧប្បជ្ជិ តាវទេ;
ចតុសច្ចំ បកាសេតិ, ឧទ្ធវន្តោ មហាជនំ។

“នាហំ សុណោមិ សម្ពុត្តំ, នបិ មេ កោចិ សំសតិ;
អជ្ឈវស្សេ អតិក្កន្តេ, អស្សោសី លោកនាយកំ។

“អគ្គិធារុំ ជីហរិទ្វា, សម្មជ្ជិទ្វាន អស្សម៌;
ទារិការំ គហេទ្វាន, និក្ខមី វិបិណា អហំ។

“ឯករត្ថី វសន្តោហំ, គាមេសុ និគមេសុ ច;
អនុបុព្វេន ចន្ទវតី, តទាហំ ឧបសង្កមី។

“ភគវា តម្ពិ សមយេ, សុមេធា លោកនាយកោ;
ឧទ្ធកន្តោ ពហូ សត្តេ, ទេសេតិ អមតំ បទំ។

“ជនកាយមតិក្កម្ម, វជ្ជិទ្វា ជិនសាគរំ;
ឯកំសំ អជិនំ កត្វា, សន្តវី លោកនាយកំ។

“តុរំ សត្តា ច កេតុ ច, ធជោ យូចោ ច ចាណីនំ;
បរាយនោ បតិជ្ជា ច, ជីចោ ច ទ្វិបទុត្តមោ។

“នេបុញ្ញោ ឧស្សនេវីរោ, តារេសិ ជនតំ តុរំ;
នត្ថញ្ញោ តារកោ លោកេ, តវុត្តវិតរោ មុនេ។

“សក្កា ថេវេ កុសគ្គេន, បមេតុំ សាគរុត្តមេ;
នត្វេវ តវ សព្ពញ្ញ, ញាណំ សក្កា បមេតវេ។

“តុលទណ្ឌោ វបេទ្វាន, មហី សក្កា ធរេតវេ;
នត្វេវ តវ បញ្ញាយ, បមាណមត្ថិ ចក្ខុម។

“អាគាសោ មិនិតុំ សក្កា, វជ្ជុយា អង្គុលេន វា;
នត្វេវ តវ សព្ពញ្ញ, សីលំ សក្កា បមេតវេ។

“មហាសមុទ្ឋេ ឧទកំ, អាគាសោ ច វសុន្ទរា;

បរិមេយ្យានិ ឯតានិ, អប្បមេយ្យេសិ ចក្កម។

“ធម៌ា កាថាហិ សព្វញ្ញំ, កិត្តយិទ្ធា មហាយសំ;
អញ្ញាលី បគ្គហេត្វាន, តុណ្ហី អដ្ឋាសហំ តទា។

“យំ វទន្តិ សុមេធាតិ, ភូរិបញ្ញំ សុមេធសំ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិទ្វា, ឥមា កាថា អភាសថ។

“យោ មេ ញ្ញាណំ បកិត្តេសិ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“សត្តសត្តតិ កប្បានិ, ទេវលោកេ វមិស្សតិ;
សហស្សក្ខត្តំ ទេវិន្ទោ, ទេវរដ្ឋំ ភវិស្សតិ។

“អនេកសតក្ខត្តញ្ញ, ចក្កវត្ថី ភវិស្សតិ;
បទេសរដ្ឋំ វិបុលំ, គណនាតោ អសង្ខយំ។

“ទេវភូតោ មនុស្សោ វា, បុញ្ញកម្មសមាហិតោ;
អន្ធមនសង្គេប្បា, តិក្ខុបញ្ញោ ភវិស្សតិ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“អគារា អភិនិក្ខម្ម, បព្ពជិស្សតិ កិញ្ចនោ;
ជាតិយា សត្តវស្សេន, អរហត្តំ ដុសិស្សតិ។

“យតោ សរាមិ អត្តានំ, យតោ បត្តោស្មិ សាសនំ;
ឯតុន្តរេ ន ជានាមិ, ចេតនំ អមនោរមំ។

“សំសរិត្វា ភវេ សព្ពេ, សម្មត្តានុភវី អហំ;
ភោគេ មេ ឧនតា នត្ថិ, ដលំ ញាណាស្ស ថោមនេ។

“តិយគ្គី និព្ពតា មយ្ហំ, ភវា សព្ពេ សមូហតា;
សព្ពាសវា បរិក្ខណា, នត្ថិ ធានិ បុនព្ពវោ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ញាណាមជីវី អហំ;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ដលំ ញាណាស្ស ថោមនេ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

សោអរហត្ថំ បន បទ្វា អត្តនោ បុព្ពេនិវាសំ អនុបដិចាជិយា អនុស្សរន្តោ
យាវ អសញ្ញាភវេ អចិត្តកបដិសន្ធិ, តាវ អទ្គស។ តតោ បញ្ច កប្បសតានិ
ចិត្តប្បវត្តិ អធិស្វា អវសានេវ ធិស្វា “កិមេត” ត្ថិ អារដ្ឋេន្តោ នយវសេន
“អសញ្ញាភវោ ភវីស្សតី” តិ និដ្ឋំ អគមាសិ។ តេនាហ ភគវា - “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ,
អសញ្ញាសត្តា នាម ធីយាយុកា ទេវា, តតោ ចុតោ សោភិតោ ឥធូបបន្នោ, សោ
ឯតំ ភវំ ជាតាតិ, សោភិតោ អនុស្សរតី” តិ (ចារា. ២៣២ អត្ថតោ សមាណំ)។ ឯវំ
នយវសេន អនុស្សរន្តស្ស អនុស្សរណាកោសល្លំ ធិស្វា សត្តា ថេវំ បុព្ពេនិវាសំ
អនុស្សរន្តានំ អគ្គជ្ជានេ បេសេសិ។ តតោ ឯវំ ចាយំ អាយស្មា សរិសេសំ អត្តនោ
បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណំ តស្ស ច បច្ចយក្ខតំ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា
សោមនស្សជាតោ តទត្ថធីបនំ ឧទានំ ឧទានេន្តោ -

១៦៥.

“សតិមា បញ្ញាវា ភិក្ខុ, អារទ្ធពាលវីរិយោ;
បញ្ច កប្បសតាធាបំ, ឯករត្ថិ អនុស្សរី។

១៦៦.

២. វល្លិយត្ថេរតាថាវណ្ណា

យំ កិច្ចំ ទន្ធិវីរិយេនាតិអាទិកា អាយស្មតោ វល្លិយត្ថេរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សុមេធស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
វិជ្ជាសិប្បសុ និប្ពត្តិ គតោ អសីតិកោជីវិតំ បហាយ តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា
បព្ពតថានេ អវញ្ញាយតនេ ឯកិស្សា នទិយា តីវេ អស្សមំ កាវេត្វាវិហារន្តោ
អត្ថនោ អនុគ្គណ្ណានត្ថំ ឧបកតំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមានសោ អជិនចម្ពំ បត្តិវត្វា
អនាសិ។ តត្ថ និសិទ្ធិំ ភគវន្តំ បុប្ផហិ ច ចន្ទនេន ច បូជេត្វា អម្ពជលានិ ទត្វា
បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិ។ តស្ស ភគវា និសិដ្ឋាសនសម្បត្តិ បកាសេន្តោ អនុមោទនំ
វត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ វេសាលិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា “កណ្ណាមិត្តោ” តិ លទ្ធនាមោ
វេយប្បត្តោ សត្ត វេសាលិកមនេ ពុទ្ធានុភារំ ទិស្វា បជិលទ្ធសទ្ធា
មហាកច្ឆានត្ថេរស្ស សន្តិកេ បព្ពជិ។ សោ មន្ទបញ្ញោ ទន្ធិបរក្កមោ ច ហុត្វា ចិរំ
កាលំ វិញ្ញំ សព្វាហារី និស្សាយេវ វេសតិ។ ភិក្ខុ “យថា នាម វល្លិ រុក្ខាធិសុ
កិញ្ចិ អនិស្សាយ វឡិតុំ ន សក្កោតិ, ឯវមយម្យំ កញ្ចិ បណ្ឌិតំ អនិស្សាយ
វឡិតុំ ន សក្កោតិ” តិ វល្លិយោត្ថេវ សមុទាចរីសុ។ អបរភាគេ បន
វេណុទត្ថត្ថេវ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស ឡិវាទេ វត្វា សតោ សម្បជានោ ហុត្វា
វិហារន្តោ ព្រាហ្មស្ស បរិចាកំ គតត្ថា បជិបត្តិក្កមំ ថេវ បុច្ឆន្តោ -

១៦៧.

“យំ កិច្ចំ ទន្ធិវីរិយេន, យំ កិច្ចំ ពោទុមិច្ឆតា;
កិរិស្សំ នាវរជ្ជិស្សំ, បស្ស វីរិយំ បរក្កមំ។

១៦៨.

“តូញា មេ មគ្គមក្ខាហិ, អញ្ញាសំ អមតោគធំ;
អហំ មោនេន មោនិស្សំ, គង្គាសោតោវ សាគរ”ន្តិ។ - កាថាទូយំ
អភាសិ;

តត្ថ យំ កិច្ចំ ទន្ធិរិយេនាតិ ទន្ធិរិយេន ជិវេន បរក្កមេន, ទន្ធិរិយេន
វា បុរិសធារេយ្យេន យំ កិច្ចំ កាតត្ថំ បដិបទ្ធិតត្ថំ។ យំ កិច្ចំ ពោទុមិច្ឆតាតិ ចត្តារិ
អរិយសទ្ធានិ និព្វានមេវ វា ពោទុំ ពុជ្ឈិតុំ ឥច្ឆន្តេន បដិវិជ្ឈិតុំ កាមេន យំ កិច្ចំ
ករណីយំ។ ករិស្សំ នាវរជ្ឈិស្សន្តិ តមហំ ធានិ ករិស្សំ នវិរាជេស្សំ, យថានុសិដ្ឋំ
បដិបទ្ធិស្សមិ។ បស្ស រិយំ បរក្កមន្តិ យថា បដិបទ្ធិមាទេ ធម្មេវិជិណា
ព្យាណតោ “រិយំ”, បរំ បរំ ហំនំ អក្កមនតោ “បរក្កមោ”តិ ច លទ្ធិនាមំ
សម្មាវាយាមំ បស្ស ន សទ្ធិមេវាតិ អត្តនោ កត្តកាមតំ ទស្សេតិ។

តូញាតិ កម្មជ្ជានធាយកំ កល្យាណមិត្តំ អាសវតិ។ មេតិ មយ្ហំ។
មគ្គមក្ខាហិតិ អរិយមគ្គំ កថេហិ, លោកុត្តរមគ្គសម្មាបកំ ចតុស្កកម្មជ្ជានំ
កថេហិតិ អត្ថោ។ អញ្ញាសន្តិ ឧដុកំ មជ្ឈិមបដិបទ្ធាភាវេន អន្ធិទ្ធិយស្ស
អនុបគមនតោ។ អមតេ និព្វានេ សម្មាបកភាវេន បតិដ្ឋិតត្តា អមតោគធំ។
មោនេនាតិ ព្យាណេន មគ្គបញ្ញាយ។ មោនិស្សន្តិ ជានិស្សំ និព្វានំ បដិវិជ្ឈិតុំ
ចាបុណីស្សំ។ គង្គាសោតោវ សាគរន្តិ យថា គង្គាយ សោតោ សាគរំ សមុទ្ធី
អវិរជ្ឈន្តោ ឯកំសតោ ឱកាហតិ, ឯវំ “អហំ កម្មជ្ជានំ អនុយុញ្ញន្តោ
មគ្គព្យាណេន និព្វានំ អធិគមិស្សមិ, តស្មា តំ កម្មជ្ជានំ មេ អាចិក្ខថា”តិ ថេវំ
កម្មជ្ជានំ យាចិ។

តំ សុត្វា វេណុទត្តត្ថេរោ តស្ស កម្មជ្ជានំ អធាសិ។ សោបិ កម្មជ្ជានំ
អនុយុញ្ញន្តោ នចិរស្សេវ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អវហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេវ ២.៤៩.៧៥-១០៥) -

“បញ្ច កាមគុណា ហិត្វា, បិយ្យបេ មនោរមេ;
អសីតិ កោដិយោ ហិត្វា, បត្តជី អនគារិយំ។

“បត្តជីត្វាន កាយេន, ចាបកម្មំ វិវដ្ឋយី;
វីចីទុច្ឆរិតំ ហិត្វា, នធិក្ខលេ វសាមហំ។

“ឯកកំ មំ វិហារន្តំ, ពុទ្ធសេដ្ឋោ ឧទាគមិ;
នាហំ ជានាមិ ពុទ្ធាតិ, អកាសំ បដិសន្តារំ។

“ករិត្វា បដិសន្តារំ, នាមគោត្តមបុច្ឆហំ;
នេវតានុសិ គន្ធុញ្ញោ, អទុសក្កោ បុរិន្ទនោ។

“កោ វា ភ្នំ កស្ស វា បុត្តោ, មហាព្រហ្មា ឥធាគតោ;
វិរោចសិ ធិសា សញ្ញា, ឧទយំ សូរិយោ យថា។

“សហស្សរាវនិ ចក្កានិ, ចានេ ធិស្សន្តិ មារិស;
កោ វា ភ្នំ កស្ស វា បុត្តោ, កបំ ជានេមុ តំ មយំ។

“នាមគោត្តំ បវេនេហិ, សំសយំ អបនេហិ មេ;
នម្ហី នេវា ន គន្ធុញ្ញោ, នម្ហី សក្កោ បុរិន្ទនោ។

“ព្រហ្មភារោ ច មេ នត្ថិ, ឯតេសំ ឧត្តមោ អហំ;
អតីតោ វិសយំ តេសំ, ទាលយី កាមពន្ធនំ។

“សព្វេ កិលេសេ លាបេត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ;
តស្ស វាចំ សុណិក្ខាហំ, ឥទំ វចនមព្រី។

“យទិ ពុទ្ធាសិ សព្វញ្ញ, និសីទ ភ្នំ មហាមុនេ;

តមហាំ បូជយិស្សមិ, ទុក្ខស្សន្តករោ តុវំ។

“បត្តិវិទ្យាជិនចម្ពំ, អនាសិ សត្តនោ អហំ;
និសីទិ តត្ថ ភគវា, សីហោវ គិរិគព្ពរេ។

“ទិប្បំ បព្ពតមារុយ្ហ, អម្ពស្ស ជលមគ្គហី;
សាលកល្យាណិកំ បុប្ផំ, ចន្ទនញ្ចា មហារហំ។

“ទិប្បំ បគ្គយ្ហ តំ សព្ពំ, ឧបេត្វា លោកនាយកំ;
ជលំ ពុទ្ធស្ស ទត្វាន, សាលបុប្ផមបូជយី។

“ចន្ទនំ អនុលិម្បិទ្វា, អវន្តិ សត្តនោ អហំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វិបុលាយ ច បីតិយា។

“អជិនម្ហំ និសីទិទ្វា, សុមេនោ លោកនាយកោ;
មម កម្ពំ បកិត្តេសិ, ហាសយន្តោ មម តទា។

“ឥមិនា ជលទានេន, គន្ធមាលេហិ ជូកយំ;
បញ្ចវីសេ កប្បសតេ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ។

“អន្ទមនសង្គេហ្ម, វសវត្ថី ភវិស្សតិ;
ឆត្ថិសតិកប្បសតេ, មនុស្សត្ថំ គមិស្សតិ។

“ភវិស្សតិ ចក្កវត្ថី, ចាតុរន្តោ មហិទ្ធិកោ;
វេការំ នាម នគរំ, វិស្សកម្មេន មាបិតំ។

“ហេស្សតិ សព្ពសោវណ្ណំ, នាធារតនក្ខតិវតំ;
ឯតេនេវ ឧបាយេន, សំសរិស្សតិ សោ ភវេ។

“សព្វត្ថ បូជិតោ ហុត្វា, ទេវត្ថ អថ មាណសេ;
បច្ឆិមេ ភវេ សម្បត្តេ, ព្រហ្មពានុ ភវិស្សតិ។

“អគារា អភិនិក្ខម្ម, អនការី ភវិស្សតិ;
អភិញ្ញាចារគូ ហុត្វា, និញ្ញាយិស្សតិនាសវោ។

“ឥទំ វត្វាន សម្ពុទ្ធោ, សុមេធា លោកនាយកោ;
មម និជ្ឈាយមាណស្ស, បក្កាមិ អនិលញ្ញសេ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគច្ចហំ។

“តុសិតតោ ចរិត្វាន, និព្ពត្តិ មាតុកុច្ឆិយំ;
កោកេ មេ ឡនតា នត្ថិ, យម្ហិ គព្ភេ វសាមហំ។

“មាតុកុច្ឆិគតេ មយិ, អន្ធមាណញ្ញ កោជនំ;
មាតុយា មម នន្ទេន, និព្ពត្តតិ យទិច្ចកំ។

“ជាតិយា បញ្ចវស្សេន, បព្ពជី អនការិយំ;
ឡិរោមិតម្ហិ កេសម្ហិ, អរហត្តមចាបុណី។

“បុព្ពកម្មំ គវេសន្តោ, ឡិវេន នាទ្ទសំ អហំ;
តីសកប្បសហស្សម្ហិ, មម កម្មមនុស្សរី។

“នមោតេ បុរិសាជញ្ញ, នមោតេ បុរិសុត្តម;
តវេ សាសនមាគម្ម, បត្តាម្ហិ អចលំ បទំ។

“តីសកប្បសហស្សម្ហិ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, ពុទ្ធបូជាយំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មឃ្លំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ឆ្លី។

អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ ថេរោ ឥមាយេវ គាថា អភាសីតិ។

វល្លិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. វិវតសោកត្ថេវគាថាវណ្ណានា

កេសេ មេ ឱលិឱស្សន្តិ តិអាទិកា អាយស្មតោ វិវតសោកត្ថេវស្ស គាថា។

កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ
ឧបចិនន្តោ សិទ្ធក្ខស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា
ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ កាមេ បហាយ ឥសិបព្ពន្ធិ បព្ពន្ធិត្វា
មហតា ឥសិគណេន បរិវតោ អរញ្ញោ វសន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ
“ឧទុម្ពរ បុប្ផសធិសា ទុល្លភទស្សនា ពុទ្ធា ភគវតោ, ឥនានេវ ឧបគន្ធព្ពា” តិ
មហតិយា បរិសាយ សទ្ធិ សត្តារំ ទដ្ឋំ គច្ឆន្តោ ទិយឡយោជនេ សេសេ ព្យាធិកោ
ហុត្វា ពុទ្ធកតាយ សញ្ញាយ កាលន្តតោ ទេវេសុ ឧប្បន្និត្វា អបរាបរំ
ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ អដ្ឋាវសវស្សាធិកានំ ទិដ្ឋំ
វស្សសតានំ មត្តកេ ធម្មាសោករញ្ញោ កនិដ្ឋភាតា ហុត្វា និព្វត្តិ, តស្ស
វិវតសោកោតិ នាម អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ខត្តិយកុមារេហិ
សិក្ខិតព្វវិជ្ជាសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ គិរិទត្ថត្ថេវំ និស្សាយ គិហិភូតោ
សុត្តន្តបិដកេ អភិធម្មបិដកេ ច វិសារនោ ហុត្វា ឯកទិវសំ មស្សកម្មសមយេ
កប្បកស្ស ហត្ថតោ អាទាសំ គហេត្វា កាយំ ឱលោកេន្តោ វលិតបលិតាធិនិ
ធិស្វា សញ្ញាតសំវេតោ វិបស្សនាយ ចិត្តំ ឱតារេត្វា ភាវនំ ឧស្សក្កាបេត្វា

តស៊ីយេវ អាសនេ សោតាបន្នោ ហុត្វា គិរិទត្តត្ថេស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា
នចិរស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ខេវ ២.៤៩.៩-២៦) -

“អជ្ឈាយកោ មន្តេរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចារត្វ;
លក្ខណោ ឥតិហាសេ ច, សនិយណ្ណាសកេដុកេ។

“នទីសោតបជីភាគា, សិស្សា អាយន្តិ មេ តទា;
តេសាហំ មន្តេ វាចេមិ, វត្តិន្ទវមតន្តិតោ។

“សិទ្ធតោ នាម សម្ពុទ្ធោ, លោកេ ឧប្បន្និ តាវនេ;
តមន្តការំ នាសេត្វា, ញាណាលោកំ បវត្តយិ។

“មម អញ្ញាតោ សិស្សោ, សិស្សានំ សោ កថេសិ មេ;
សុត្វាន តេ ឯតមត្តំ, អាហោចេសុំ មម តទា។

“ពុទ្ធោ លោកេ សមុប្បន្នោ, សព្ពញ្ញ លោកនាយកោ;
តស្សនុវត្តតិ ជនោ, លោកោ អម្ពំ នវិជ្ជតិ។

“អធិច្ចប្បត្តិកា ពុទ្ធោ, ចក្ខុមន្តោ មហាយសា;
យំនូនាហំ ពុទ្ធសេដ្ឋំ, បស្សេយ្យំ លោកនាយកំ។

“អធិនំ មេ គហេត្វាន, វាកថីរំ កមណ្ណាលុំ;
អស្សមា អភិនិក្ខម្ម, សិស្សោ អាមន្តយី អហំ។

“ឌីទុម្ពិកបុប្ផំ, ចន្ទម្ហិ សសកំ យថា;
វាយសានំ យថា ឌីរំ, ទុល្លភោ លោកនាយកោ។

“ពុទ្ធោ លោកម្ហិ ឧប្បន្នោ, មនុស្សត្ថម្បិ ទុល្លភំ;

ឧកោសុវិជ្ជមានេសុ, សវនញ្ច សុទុល្លភំ។

“ពុទ្ធា លោកេ សមុប្បន្នោ, ចក្កំលន្ទាម នោ ភវំ;
ឯថ សព្វេ កមិស្សាម, សម្មាសម្ពុទ្ធសន្តិកំ។

“កមណ្ណាលុធរា សព្វេ, ខរាជិននិវាសិនោ;
តេ ជជាការភរិតា, និក្ខមំវិបិណ តទា។

“យុគមត្តំ បេក្ខមាណ, ឧត្តមត្តំ គវេសិនោ;
អាសត្តិនោសវហិតា, អសម្ពីតាវ កេសរី។

“អប្បកិច្ចា អលោលុប្បា, និបកា សន្តវុត្តិនោ;
ឧញ្ញាយ ចរមាណ តេ, ពុទ្ធសេដ្ឋមុចាគម្មំ។

“ទិយឡ្ហយោជនេ សេសេ, ព្យាធិ មេ ឧបបន្ន័ថ;
ពុទ្ធសេដ្ឋសិវិគ្វាន, តត្ថ កាលន្តតោ អហំ។

“ចតុន្ទវុតិតោ កប្បេ, យំ សញ្ញមលភី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, ពុទ្ធសញ្ញាយិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១៦៩.

“កេសេ មេ ឱលិឱស្សន្តិ, កប្បកោ ឧបសង្កមិ;
តតោ អាទាសមាទាយ, សរីរំ បច្ឆវេក្ខិសំ។

១៧០.

“តុន្ត្រា កាយោ អធិស្សិត្ត, អន្ធការេ តមោ ព្យតា;
សព្វេ ចោឡា សមុច្ឆិន្ទា, នត្តិ ធានិ បុណ្ណវេ” តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ កេសេ មេ ឌីលិឌិស្សន្តិ, កប្បកោ ឧបសង្កម្មីតិ គិហិកាលេ
មស្សកម្មសមយេ “មម កេសេ ឌីលិឌិស្សំ កប្បមី” តិ កេសាធិនំ
ធននាធិវសេន កប្បនតោ កប្បកោ ម្ហាបិតោ មំ ឧបគន្ធិ។ តតោតិ
កប្បកតោ។ សរីរំ បច្ឆវេក្ខិសន្តិ សព្វកាយិកេ អាទាសេ
បលិតវលិតមុខនិមិត្តាធិនស្សនមុខេន “អភិក្ខតោ វត ជរាយ មេ កាយោ” តិ
ជរាភិក្ខុតំ អត្តនោ សរីរំ បច្ឆវេក្ខី។ ឯវំ បច្ឆវេក្ខតោ ច តុន្ត្រា កាយោ អធិស្សិត្ត
និច្ឆប្បសុខសភាវាធិហិវិត្តោ ហុត្វា មេ កាយោ អធិស្សថ បញ្ញាយិ។ កស្មា?
អន្ធការេ តមោ ព្យតា យេន អយោនិសោមនសិការសង្ខាតេន តមសា
អត្តនោ កាយេ អន្ធកតាវិជ្ជមានម្បិ អសុភាធិសភាវំ អបស្សន្តា អវិជ្ជមានំ
សុភាធិអាការំ គណ្ណន្តិ, តស្មី អន្ធការេ អន្ធករណាជ្ជានេ កាយេ
យោនិសោមនសិការសង្ខាតេន ញាណាលោកេន អវិជ្ជាតមោវិតតោ, តតោ
ឯវំ សព្វេ ចោឡា សមុច្ឆិន្ទា ចោរាវិយ កុសលភណ្ឌោច្ឆេនតោ, សាធូហិ
អលាតត្ថតោ អសង្កហេតត្ថតោ សង្ការកូដាធិសុ ធីត្តិបិលោតិកខណ្ឌំវិយ
ឥស្សរជនេន អរិយជនេន ជិតុច្ឆិតត្ថតាយ ចោឡាវិយាតិ វា “ចោឡា” តិ
លទ្ធនាមា កិលេសា សមុច្ឆិន្ទា។ អគ្គមគ្គេន សមុគ្សាជិតត្តា ឯវំ ច នេសំ នត្តិ
ធានិ បុណ្ណវេ អាយតី បុណ្ណវាភិនិត្តិ នត្តិ តិ។

វីតសោកត្តេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. បុណ្ណាមាសត្តេរគាថាវណ្ណានា

បញ្ចូនីវលោហិតាតិអាទិកា អាយស្មតោ បុណ្ណាមាសត្ថេរស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
តិស្សស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តិ
អរញ្ញេ វិហារន្តេ បំសុក្ខលំ ជីវំ ទុមសាខាយ លគ្គត្វា គន្ធកុដិ បរិដ្ឋេ ធនុហត្ថោ
គហនំ បរិដ្ឋោ សត្តុ បំសុក្ខលំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ធនុំ និក្ខិបិត្វា ពុទ្ធកុលោ
អនុស្សរិត្វា បំសុក្ខលំ វន្តិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
សមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថយំ កុដុម្ពិយកុលេ និព្វត្តិ។ តស្ស កិរ ជាតទិវសេ តស្មី
គេហោ សព្ពភាជនានិ សុវណ្ណាវតនមយេហិ មាសេហិ បរិបុណ្ណានេវ អហោសុំ។
តេនស្ស បុណ្ណាមាសោត្វេវ នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ ទារបរិគ្គហំ កត្វា
ឯកស្មី បុត្ត ឧប្បន្នេ យរាវាសំ បហាយ បព្ពជិត្វា តាមការាសេ វសន្តោ
យដេន្តោ វាយមន្តោ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ២៩
២.៤៩.១-៨) -

“តិស្សោ នាមាសិ ភគវា, សយម្ហូ អគ្គបុគ្គលោ;
បំសុក្ខលំ វេហេត្វាន, វិហារំ ចារិសី ជិនោ។

“វិនតំ ធនុមាទាយ, ភក្ខត្ថាយ ចរី អហំ;
មណ្ឌលក្គំ គហេត្វាន, កាននំ ចារិសី អហំ។

“តត្ថទ្ធសំ បំសុក្ខលំ, ទុមគ្គេ លក្ខិតំ តទា;
ចាបំ តត្ថេវ និក្ខិប្ប, សិវេ កត្វាន អញ្ញលី។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វិបុលាយ ច បីតិយា;
ពុទ្ធសេដ្ឋំ សរិត្វាន, បំសុក្ខលំ អវន្តហំ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្ប, បំសុក្ខលមវន្តហំ;

ទុក្ខតិ នាភិជាតាមិ, វន្តនាយ ៩ទំ ដល់។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា សាវតី ឧបគន្ធា សត្តារំ វន្តិត្វា សុសានេ វសតិ,
តស្ស ច អចិរាគតស្សេវ សតោ បុត្តោ កាលមកាសិ។ ធារកមាតា ថេរស្ស
អាគតភារំ សុត្វា, “មា ៩ទំ អបុត្តកំ សាបតេយ្យំ រាជានោ ហរេយ្យ” តិ តំ
ឧប្បញ្ញាដេតុកាមា មហតា បរិវារេន ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ធា បដិសន្ធារំ កត្វា
បលោភេតុំ អារាទិ។ ថេរោ អត្តនោ វិភាគភារំ ជាតាបនត្ថំ អាកាសេ វត្វា
អត្តនោ បដិបត្តិកិត្តនមុខេន តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តោ -

១៧១.

“បញ្ច នីវរណេ ហិត្វា, យោគក្ខេមស្ស បត្តិយា;
ធម្មាទាសំ គហេត្វាន, ញាណទស្សនមត្តនោ។

១៧២.

“បច្ឆវេក្ខី ឥមំ កាយំ, សព្វំ សន្តរពាហិរំ;
អន្ល័ត្តញ្ច ពហិត្វា ច, តុច្ឆោ កាយោ អទិស្សថា” តិ។ -

តាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ បញ្ច នីវរណេ ហិត្វាតិ កាមច្ឆន្ទាទិកេ បញ្ច នីវរណេ បហាយ
ឈានាធិគមេន វិទ្ធិសេត្វា។ យោគក្ខេមស្ស បត្តិយាតិ កាមយោគាធិហិ
ចត្វហិ យោគេហិ ខេមស្ស អនុបទ្កតស្ស និព្វានស្ស អធិគមាយ។ ធម្មាទាសន្តិ
ធម្មក្ខតំ អាទាសំ។ យថា ហិ អាទាសោ ឡិលោកេន្តស្ស រូបកាយេ គុណាគុណំ
អាទំសេតិ, ឯវំ វិបស្សនាសម្ពាទោ ធម្មានំ សាមញ្ញវិសេសាវពោធនតោ
ញាណទស្សនក្ខតោ ធម្មាទាសោ វិបស្សន្តស្ស

វេទានសំកិលេសធម្មវិការនេន តប្បហានសាធនេន ចរិសេសតោ
នាមកាយេ គុណំ អាទិសេតិ។ តេនាហ -

“ធម្មាទាសំ គហេត្វាន, ញាណទស្សនមត្តនោ;
បច្ចវេក្ខី ឥមំ កាយំ, សត្តំ សន្តរពាហិរ”ន្តិ។ -

ឥមំ កាយំ ធម្មសមូហំ មម អត្តការំ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនការតោ
សន្តរពាហិរំ សត្តំ អនវសេសំ ធម្មាទាសំ គហេត្វា “អនិច្ច”ន្តិបិ “ទុក្ខ”ន្តិបិ
“អនត្តា”ន្តិបិ បតិអវេក្ខី ញាណចក្កនា បស្សី។ ឯវំ បស្សតា ច មយា
អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្វា ចាតិ អត្តនោ សន្តានេ បរសន្តានេ ច តុន្នោ កាយោ
អទិស្សថ និច្ចសារាទិវិហិតោ តុន្នោ ខន្ធបញ្ចកសន្នាតោ អត្តការកាយោ
ញាណចក្កនា យាថាវតោ អបស្សិត្ត។ សកលម្បិ ហិ ខន្ធបញ្ចកំ
“អវិជ្ជានិវុតស្ស, ភិក្ខុវេ, ពាលស្ស តណ្ហាសំយុត្តស្ស ឯវមយំ កាយោ
សមុទាគតោ”និអាទិសុ (សំ. និ. ២.១៨) “កាយោ”និ វុច្ចតិ។ “អទិស្សថា”និ ច
ឥមំនា យនេវ កាយេ ធម្មតំ, តំ ទិដ្ឋំ, ន ទាទិស្ស កិញ្ចិ មយា បស្សិតតំ អត្តតិ
កតកិច្ចតំ ទស្សន្តោ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។ ឯវំ ថេរោ ឥមាហិ គាថាហិ
បុរាណទុតិយិកាយ ធម្មំ ទេសេត្វា តំ សរណេសុ ច សីលេសុ ច
សម្មតិដ្ឋាបេត្វា ឧយ្យោជេសិ។

បុណ្ណាមាសត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. នន្ទកត្ថេវគាថាវណ្ណានា

យថាបិ ភន្តោ អាជញ្ញោតិ អាយស្មតោ នន្ទកត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ សិទិស្ស
ភគវតោ កាលេ បច្ចន្តទេសេ ឧប្បជ្ជិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ វនចារិកោ ហុត្វាវិចរន្តោ

ឯកទិវសំ សត្ត ចង្អុមនដ្ឋានំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ វាលុកា ឡិកិវិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធិប្បាទេ ចម្បាយំ
គហបតិកុលេ និព្វត្តិ, តស្ស នន្ទកោតិ នាមំ អកំសុ។ ជេដ្ឋកភាតា បនស្ស
ភរតោ នាម។ តស្ស បុព្វយោគោ អនន្តរវត្ថុស្មី អារិភវិស្សតិ។ តេ ឧភោបិ
វិញ្ញតំ បត្វា អាយស្មន្តំ សោណំ កោឡិវិសំ បព្វជិតំ សុត្វា “សោណោបិ នាម
តថាសុខុមាលោ បព្វជិ, កិមង្គំ បន មយ” ត្ថិ បព្វជីសុ។ តេសុ ភរតោ នចិរស្សេវ
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ធម្មកិញ្ញោ អហោសិ។ នន្ទកោ បន កិលេសានំ ពលវភាវេន
តាវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេតុំ នាសក្ខិ, វិបស្សនាយ កម្មំ ករោតិ វេ។ អថស្ស
ភរតត្ថោ អាសយំ ព្យាត្វា អវស្សយោ ភវិតុកាមោ តំ បច្ឆាសមណំ កត្វា
វិហារតោ និក្ខមិត្វា មគ្គសមីបេ និសិន្នោ វិបស្សនាកថំ កថេសិ។

តេន ច សមយេន សកជសត្ថេ គច្ឆន្តេ ឯកោ សកដេ យុត្តោ គោណោ
ចិត្តល្អដ្ឋានេ សកជំ ឧទ្ធវិតុំ អសក្កោន្តោ បរិបតិ។ តតោ នំ សត្តវាហោ សកជា
មោចេត្វា តិណព្វា ចានិយព្វា ទត្វា បរិស្សមំ អបនេត្វា បុន ធុរេ យោជេសិ។
តតោ គោណោ វូបសន្តបរិស្សមោ លទ្ធពាលោ តំ សកជំ ចិត្តល្អដ្ឋានតោ
ឧទ្ធវិត្វា ថលេ បតិដ្ឋាបេសិ។ អថ ភរតត្ថោ នន្ទកស្ស “បស្សសិ នោ ត្វំ,
អារុសោ នន្ទក, ឥមស្ស កម្ម” ត្ថិ តំ និទស្សេត្វា តេន “បស្សមី” តិ វុត្ថេ “ឥមមត្តំ
សុដ្ឋ ឧបធារេហី” តិ អាហា។ ឥតរោ “យថាយំ គោណោ វូបសន្តបរិស្សមោ
បង្គំដ្ឋានតោ ភារំ ឧត្តហតិ, វេ មយាបិ សំសារបង្គំតោ អត្តា ឧទ្ធវិតព្វោ” តិ
តមេវាវម្ពណំ កត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។
តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. បេរ ២.៤៨.៩០-៩៥) -

“មិគលុន្តោ បុរេ អាសី, អរញ្ញោ កាននេ អហំ;
វាតមិគំ គវេសន្តោ, ចង្អុមំ អទ្ធិសំ អហំ។

“ឧប្បត្តន បុលីនំ កយ្ហ, ចង្កៀម ឡីកិរី អហំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, សុគតស្ស សិរីមតោ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កយ្ហ, បុលីនំ ឡីកិរី អហំ;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, បុលីនស្ស ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្យា អត្ថនោ ជេដ្ឋភាតិកស្ស ភរតត្ថេរស្ស សន្តិកេ អញ្ចំ
ព្យាករោនោ -

១៧៣.

“យថាបិ ភន្តោ អាជញ្ញោ, ខលិត្វា បតិទិដ្ឋតិ;
ភិយ្យោ លទ្ធាន សំវេកំ, អធិនោ វហតេ ធុរំ។

១៧៤.

“ឯវំ ទស្សនសម្បន្នំ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាវកំ;
អាជានីយំ មំ ជារេថ, បុត្តំ ពុទ្ធស្ស ឡីស”ន្តិ។ - គាថាទូយំ អភាសិ;

តត្ថ ភិយ្យោ លទ្ធាន សំវេកំ, អធិនោ វហតេ ធុរន្តិ “មយ្ហំ ជាតិពលវីរីយានំ
អនុប្បិកមេតំ យទិទំ អាគតស្ស ភារស្ស អវហន”ន្តិ សំវេកំ លភិត្វា អធិនោ
អធិនមានសោ អលីនចិត្តោ។ “អលីនោ”តិ វា ចាថោ, សោ ឯវ អត្ថោ។ ភិយ្យោ
បុនប្បនំ ភិយ្យោសោមត្តាយ អត្ថនោ ធុរំ ភារំ វហតេ ឧត្តហតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា
រមណីយវិហារិត្ថេរស្ស គាថាវណ្ណានាយំ វុត្តនយមេវ។

នន្ទកត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ភរតត្ថេរគាថាវណ្ណានា

ឯហ៍, ឆន្ទក, គន្ធាមាតិ អាយស្មតោ ភវតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ
កិរ អនោមទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ មនុញ្ញទស្សនំ មុនុសុខសម្មស្សំ ឧចាហានទ្ធវយំ គហេត្វា គន្ធន្តោ
សត្តារំ ចង្គមន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ ឧចាហានា ឧបនាមេត្វា, “អភិរុហតុ ភគវា
ឧចាហានា, យំ មម អស្ស ជីយរត្តំ ហិតាយ សុខាយ” តិ អាហា។ អភិរុហិ ភគវា
តស្ស អនុគ្គណ្ឌានត្ថំ ឧចាហានា។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ចម្បានគរេ គហបតិកុលេ និព្ពត្តិ, ភវតោតិស្ស
នាមំ អហោសិ។ សោវិញ្ញតំ បត្តោ សោណាត្ថេរស្ស បព្ពជិតភារំ សុត្វា “សោមិ
នាម បព្ពជី” តិ សញ្ញាតសំវេគោ បព្ពជិត្វា កតបុព្ពកិច្ចោវិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៤៨.៧១-៨៩) -

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកដេដ្ឋោ នរាសកោ;
ទិវាវិហារា និក្ខម្ម, បថមារុហិ ចក្កមា។

“ចានធី សុកតំ កយ្ហ, អធ្ានំ បដិបជ្ជហំ;
តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធំ, បត្តិកំ ចារុទស្សនំ។

“សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, និហិវិត្វាន ចានធី;
ចានមូលេ វេបេត្វាន, ឥទំ វេចនមព្រាវី។

“អភិរុហ មហារីរ, សុគតិន្ទ វិនាយក;
ឥតោ ជលំ លភិស្សមិ, សោ មេ អត្តោ សមិជ្ឈតុ។

“អនោមទស្សី ភគវា, លោកដេដ្ឋោ នរាសកោ;
ចានធី អភិរុហិត្វា, ឥទំ វេចនមព្រាវី។

“យោ ចានធី មេ អនាសិ, បសន្នោ សេហិ ចាលិកិ;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“ពុទ្ធស្ស កិរមញ្ញាយ, សព្វេ ទេវា សមាគតា;
ឧទគ្គិច្ឆា សុមនា, វេទជាតា កតញ្ញលី។

“ចានធីនំ បទានេន, សុខិតោយំ ភវិស្សតិ;
បញ្ចបញ្ញាសក្ខត្តញ្ច, ទេវរជ្ជំ ករិស្សតិ។

“សហស្សក្ខត្តំ រាជា ច, ចក្កវត្ថី ភវិស្សតិ;
បទេសរជ្ជំ វិបុលំ, គណានតោ អសន្ធិយំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្ប, ឌីក្កាកកុលសម្ពរោ;
តោតមោ នាម តោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ធាយាទោ, ឌីរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សញ្ញាសវេ បរិញ្ញាយ, និញ្ញាយិស្សតិ នាសវោ។

“ទេវលោកេ មនុស្សេ វា, និព្ពត្តិស្សតិ បុញ្ញវា;
ទេវយានបដិភាគំ, យានំ បដិលភិស្សតិ។

“ចាសាទា សិរិកា វយ្ហំ, ហត្ថិនោ សមលង្គតា;
រថា វាជញ្ញាសំយុត្តា, សទា ចាតុភវន្តិ មេ។

“អតារា និក្ខមន្តោបិ, រថេន និក្ខមី អហំ;
កេសេសុ និដ្ឋមាទេសុ, អរហត្តមចាបុណី។

“លាភា មយ្ហំ សុលទ្ធិំ មេ, វាលិដ្ឋំ សុប្បយោជិតំ;

ធានា ចានធី ឯកំ, បត្តាម្ចី អចលំ បទំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្ប្យ, យំ ចានធីមទាសហំ;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ចានធីស្ស ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា អត្ថនោ កនិជ្ជកាតិកេន នន្ទកត្ថេវេន ហេដ្ឋា
វុត្តនយេន អញ្ញាព្យាករណោ កតេ “ឥទានិ នន្ទកោមិ អរហា ជាតោ, ហន្ត
មយំ ឧភោមិ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា វុសិតព្រហ្មចរិយតំ និវេទេស្យាមាតិ ឧប្បន្នំ
បរិវិតក្កំ នន្ទកត្ថេវស្ស កថេន្តោ -

១៧៥.

“ឯហិ នន្ទក គន្ធាម, ឧបជ្ឈាយស្ស សន្តិកំ;
សីហនាទំ នទិស្យាម, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សម្មា។

១៧៦.

“យាយ នោ អនុកម្មាយ, អម្ពេ បញ្ចជយី មុនិ;
សោ នោ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, សព្ពសំយោជនក្ខយោ”តិ។ - កាថាទ្វយំ
អភាសិ;

តត្ថ នន្ទកាតិ អាឈបនំ។ ឯហិតិ តស្ស អត្ថនោ សន្តិកករណំ។ គន្ធាមាតិ
តេន អត្ថនា ច ឯកជ្ឈំ កាតព្វកិរិយាវចនំ, ឧបជ្ឈាយស្សាតិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស,
សម្មាសម្ពុទ្ធា ហិ សមន្តបក្ខនា ពុទ្ធបក្ខនា ច សត្តានំ
អាសយានុសយចរិតាទីនំ យថាភូតវិលោកនេន សនេវកស្ស លោកស្ស
វជ្ជាវជ្ជំ ឧបនិជ្ឈាយតីតិ វិសេសតោ ឧបជ្ឈាយោតិ វុត្តព្ពតំ អរហតិ។ យទត្តំ
គមនំ, តំ ទស្សេតុ “សីហនាទំ នទិស្យាម, ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស សម្មា”តិ អាហា។

យថាភុច្ចុគុណាភិព្យាហារតាយ អភីតនាធារាតោ សីហនាទំ ពុទ្ធស្ស
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តតោ ឯវ សត្តសត្តត្ថមតាយ សេដ្ឋស្ស, ពុទ្ធានំ វា
សាវកពុទ្ធានំ សេដ្ឋស្ស សម្មា បុរតោ នទិស្សមាតិ អត្ថោ។

យថា បន សីហនាទំ នទិតុកាមោ, តំ ទស្សន្តោ “យាយា”តិ កាជមាហ។
តត្ថ យាយាតិ យទត្ថំ, យាយ យទត្ថានុប្បត្តិយាតិ អត្ថោ។ នោតិ អម្ពាភំ។
អនុកម្មាយាតិ អនុគ្គណ្ឌានេន អម្ពេ ទ្វេបិ បញ្ញាជយិ បញ្ញាជសិ។ មុនីតិ ភគវា។
សោ នោ អត្ថោ អនុប្បត្តោតិ សោ អត្ថោ សព្ពេសំ សំយោជនានំ ឧយភូតំ
អរហត្តជលំ នោ អម្ពេហិ អនុប្បត្តោ, អធិគតោតិ អត្ថោ។

ភវតត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ការផ្ទាល់ត្រូវគាថាវណ្ណានា

នទន្តិ ឯវ សប្បញ្ញាតិ អាយស្មតោ ភារាផ្ទាល់ត្រូវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបបិនន្តោ ឥតោ
ឯកតីសេ កប្បេ កុលគេហោ និព្ពត្តិទ្វារិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សុមនំ នាម
បច្ឆេកពុទ្ធិ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បរិបក្កំ វល្លិការជលំ អធាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិទ្វារ គោត្តនាមេន ភារាផ្ទាល់ត្រូវ បញ្ញាយិត្ថ។ សោ
វយប្បត្តោ យរាវាសំ វសន្តោ ឯកបុត្តំ លភិ។ តស្ស “កណ្ណាទិន្នោ”តិ នាមំ
អកាសិ។ តស្ស វិញ្ញតំ បត្តកាលេ “តាត, អសុកស្ស នាម អាជរិយស្ស
សន្តិកេ សិប្បំ សិក្ខិត្វា ឯហិ”តិ តំ តក្កសិលំ បេសេសិ។ សោ គច្ឆន្តោ
អន្តរាមគ្គេ សត្ត សាវកំ អញ្ញាតំ មហាថេរំ កល្យាណមិត្តំ លភិត្វា តស្ស
សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពតិទ្វា កតបុព្ពកិច្ចាវិបស្សនាយ កម្មំ

ករោធន្តោ នចិរស្សេវ អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ
២.៤៨.៦៦-៧០) -

“សុមនោ នាម សម្ពុទ្ធោ, តក្ករាយំ វសី តទា;
វល្លិការេសំ គយ្ហ, សយម្ពុស្ស អទាសហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជេសំ អទទី តទា;
ទុក្កតី នាភិជាតាមិ, ជេសានស្សិទំ ជេសំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថស្ស បិតា ភារទ្វាជោ វេជ្ជវនេ វិហារន្តំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិទ្ធា ធម្មំ សុទ្ធា
បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ អរហន្តំ សច្ចាកាសិ។ អថ បុត្តោ សត្តារំ វន្តិតុំ រាជគហំ
អាគតោ សត្តុ សន្តិកេ និសិទ្ធិំ បិទំ ទិស្វា តុដ្ឋចិត្តោ “បិតាបិ ខោ មេ បព្ពជិតោ,
កី នុ ខោ តេន បព្ពជ្ជាកិច្ចំ មត្តកំ ចាបិត”ន្តិ វិមំសន្តោ ឱណាសវភារំ ញាត្វា តំ
សីហនាទំ នទាបេតុកាមោ, “សាធុ, ខោ តុម្ពហិ កតំ បព្ពជន្តេហិ, បព្ពជ្ជាកិច្ចំ
បន មត្តកំ ចាបិត”ន្តិ បុច្ឆិ។ ភារទ្វាជោ បុត្តស្ស អធិគមំ ធីបេន្តោ -

១៧៧.

“នទន្តិ ឯវំ សប្បញ្ញា, សីហារ គិរិគព្ភរេ;
វីរា វិជិតសង្កាមា, ជេត្វា មារំ សវាហនំ។

១៧៨.

“សត្តា ច បរិចិណ្ណោ មេ, ធម្មោ សង្ខោ ច បូជិតោ;
អហញ្ញា វិត្តោ សុមនោ, បុត្តំ ទិស្វា អនាសវ”ន្តិ។ - កាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ ននន្តិភិ យថាភុច្ចុគុណភកិព្យាហារវសេន អភីតនាធំ ននន្តិ គន្ធីន្តិ។
ឯវន្តិ ឥនាធិវត្តញ្ញាការនស្សនំ។ សប្បញ្ញាតិ អគ្គមគ្គបញ្ញាធិគមេន
សត្តបញ្ញាធិគមេន សត្តបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តា។ វិរាតិ
ចតុត្ថិធសម្មប្បធានវិរិយសម្មន្ទតាយ វិរា, តតោ ឯវ
អនវសេសសំកិលេសបក្ខនិម្មជនេន សវាហនំ កិលេសមារំ អភិសម្ពារមារំ
នេវបុត្តមារញ្ច ជេត្វា សត្តសោវិជិតសង្គាមា ននន្តិ សប្បញ្ញាតិ សម្ពុត្តោ។

ឯវិវិជេតញ្ញវិជយេន សីហនាធំ ទស្សេត្វា ឥនាធិ អារាធមតត្ថសមារាធនេន
ឥច្ឆិតត្ថសិទ្ធិយា ច តំ ទស្សេតុំ, “សត្តា ច បរិចិណ្ឌោ មេ” តិ ទុតិយំ កាថមាហា។
តត្ថ សត្តា ច បរិចិណ្ឌោ មេតិ មម សត្តា សម្មាសម្ពុត្តោ យថានុសិដ្ឋំ
ឱវាទានុសាសនីករណេន មយា បរិចិណ្ឌោ ឧបាសិកោ, ន ធម្មាធិករណំ
វិសោសិកោតិ អធិប្បាយោ។ ធម្មា សង្ឃោ ច បូជិតោតិ នវិវិជោបិ
លោកុត្តរធម្មោ, យថាបដិបត្តិយាគតមគ្គានុប្បត្តិយា
សីលទិដ្ឋិសាមញ្ញាគមនេន អរិយសង្ឃោ ច មយា បូជិតោ មាធិកោ។ អហញ្ច
វិត្តោ សុមនោ, បុត្តំ ទិស្វា អនាសវន្តិ មម បុត្តំ អនាសវំ សត្តសោ ធិណាសវំ
ទិស្វា ទស្សនហេតុ អហម្បិវិត្តោ និរាមិសាយ បីតិយា តុដ្ឋោ, តតោយេវ
និរាមិសេន សោមនស្សេន សុមនោ ជាតោតិ អត្តោ។

ការធារត្ថវកាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កណ្ណាទិន្នត្ថវកាថាវណ្ណនា

ឧបាសិកា សប្បវិសាតិ អាយស្មតោ កណ្ណាទិន្នត្ថវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
ចតុនុតោ កប្បេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សោភិតំ នាម

បច្ចេកពុទ្ធី ទិស្វា បសន្នចិត្តោ បុន្នាគបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោតេន
បុញ្ញកម្មននេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា កណ្តាទិន្នោតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ
ឧបនិស្សយសម្មត្តិយា ចោទិយមាណោ ធម្មសេនាបតី ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ខេរ ២.៤៨.៦១-៦៥) -

“សោភិតោ នាម សម្ពុទ្ធោ, ចិត្តក្ខុដេ វសី តទា;
គហោត្វា គិរិបុន្នាគំ, សយម្ពំ អភិបូជយី។

“ចតុន្នវុតិកោ កប្ប្យ, យំ ពុទ្ធមភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១៧៩.

“ឧចាសិតា សប្បវិសា, សុតា ធម្មា អភិណ្ណាសោ;
សុត្វាន បដិបទ្ធិស្សំ, អញ្ញាសំ អមតោគធំ។

១៨០.

“ភវរាគហតស្ស មេ សតោ, ភវរាគោ បុន មេ នវិជ្ជតិ;
នចាហុ ន ច មេ ភវិស្សតិ, ន ច មេ ឯតរហិ វិជ្ជតិ”តិ។ -

កាថាទ្វយំ អកាសិ។

តត្ថ ឧបាសិកាតិ បរិច្ឆេទ បដិបត្តិបយិរុចាសនាយ បយិរុចាសិកា។
សប្បុរិសាតិ សន្តេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្មាគតា បុរិសា, អរិយបុគ្គលា
សាវិបុត្តត្ថេរាធម្មោ។ ឯតេន បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តិមត្តនោ ទស្សេតិ។ ន ហិ
បតិរូបទេសវាសេនវិនា សប្បុរិសូបនិស្សយោ សម្បត្តិ។ សុតា ធម្មាតិ
សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិបដិសំយុត្តធម្មា សោតទ្វារាទុសារេន ឧបធារិកា។
ឯតេន អត្តនោ ពាហុសច្ចំ ទស្សេន្តោ បដិមចក្កទ្វយសម្បត្តិ ទស្សេតិ។
អភិណ្ឌាសោតិ ពហុសោ ន កាលេន កាលំ។ ឥទេវា បទំ “ឧបាសិកា
សប្បុរិសា”តិ ឯត្ថាបិ យោជេតព្ពំ។ សុត្វាន បដិបទ្ធិស្សំ, អញ្ញាសំ អមតោគធន្តិ
តេ ធម្មេ សុត្វា តត្ថ វុត្តរូចារូបធម្មេ សលក្ខណាទិតោ បរិគ្គហេត្វា អនុក្កមេន
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អមតោគធនំ និព្វានបតិដ្ឋំ តំសម្បាបកំ អញ្ញាសំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ
មគ្គំ បដិបទ្ធិ ចាបុណី។

កវរាគហតស្ស មេ សតោតិ កវរាគេន កវតណ្ហាយ អនាទិមតិ សំសារេ
ហតស្ស ឧបទ្កុតស្ស មម សតោ សមាទស្ស, អគ្គមគ្គេន វា ហតកវរាគស្ស។
កវរាគោ បុន មេ នវិជ្ជតីតិ តតោ ឯវ បុន ឥនាទិ កវរាគោ មេ នត្ថិ។ ន ចាហុ ន
មេ ភវិស្សតិ, ន ច មេ ឯតរហិវិជ្ជតីតិ យទិបិ បុព្វេ បុព្វដ្ឋនកាលេ សេក្ខកាលេ
ច មេ កវរាគោ អហោសិ, អគ្គមគ្គប្បត្តិតោ បន បដ្ឋាយ ន ចាហុ ន ច
អហោសិ, អាយតិម្បិ ន មេ ភវិស្សតិ, ឯតរហិ អនុនាបិ ន ច មេ វិជ្ជតិ ន ច
ឧបលព្ពតិ, បហីនោតិ អត្តោ។ កវរាគវចនេនេវ ចេត្ត តទេកដ្ឋតាយ
មាណីនម្បិ អភារោ វុត្តោតិ សព្វសោ បរិក្ខិណាភវសំយោជនតំ ទស្សេតិ។

កណ្ហាទិន្ទត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បតុត្តរត្តោ

១. មិត្តសិរត្តរកាថាវណ្ណា

យតោ អហំ បព្ពជិតោតិ អាយស្មតោ មិត្តសិរត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កុសជ្ជកំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ កោសលរដ្ឋេ ព្រាហ្មណកុលេ
បដិសន្ធិ គហេត្វា មិត្តសិរនក្ខត្តេន ជាតត្តា មិត្តសិរេតិ លទ្ធានាមោ វយប្បត្តោ
ព្រាហ្មណានំ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្បត្តិ គតោ ធរសីសមន្តំ នាម សិក្ខិ, យំ
បរិជប្បេត្វា តិវស្សមត្តកេ មតានម្មិ សីសំ នខេន អាគោដេត្វា “អយំ សត្តោ
អសុកដ្ឋានេ និព្ពត្តោ” តិ ជាតាតិ។

សោ យរាវាសំ អនិច្ចន្តោ បរិព្ពាជកបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា តំ វិជ្ជំ និស្សាយ
លោកេន សក្កតោ គរុកតោ លាភី ហុត្វា វិចរន្តោ សាវត្ថី ឧបគតោ សត្ត
សន្តិកំ គន្ធា អត្តនោ អានុភាវំ បកាសេន្តោ - “អហំ, ភោ គោតម, មតានំ
និព្ពត្តជ្ជានំ ជាតាមី” តិ វត្វា, “កថំ បន ត្វំ ជាតាសី” តិ វត្តេ, “ធរសីសានិ
អាហារាបេត្វា មន្តំ បរិជប្បេត្វា នខេន សីសំ អាគោដេន្តោ និរយាទិកំ តេហិ
តេហិ និព្ពត្តជ្ជានំ ជាតាមី” តិ កថេសិ។ អថស្ស ភគវា បរិនិព្ពតស្ស ភិក្ខុនោ
សីសកថាលំ អាហារាបេត្វា, “កថេហិ តាវ តស្ស គតី, យស្សិទំ
សីសកថាល” ត្ថិ អាហា។ សោ តំ កថាលំ មន្តំ បរិជប្បេត្វា នខេន អាគោដេត្វា
នេវ អន្តំ នកោជី បស្សតិ។ អថ សត្តារា, “ន សក្កោសិ បរិព្ពាជកា” តិ វត្តេ,
“ឧបបរិក្ខិស្សមិ តាវា” តិ វត្វា បុនប្បនំ បរិវត្តេន្តោបិ ន បស្សតេវ។
ពាហិរកមន្តេន ហិ ឌីណាសវស្ស គតី កថំ ជាតិស្សតិ, អថស្ស មត្តកតោ

កង្កែប ច សេនា មុន្នី។ សោលដ្ឋិតា តុល្លាភូតោ អដ្ឋាសិ។ សត្តា “កិលមសិ
 បរិញ្ញាជកា” តិ អាហ។ សោ “អាម, កិលមាមិ, ន ឥមស្ស គតី ជាធាមិ, តុម្កេ បន
 ជាធាថា” តិ។ “អហំ ឯតំ ជាធាមិ, ឥតោ ឧត្តរិតរម្បិ ជាធាមី” តិ វត្វា “និព្វានំ
 គតោ សោ” តិ អាហ។ បរិញ្ញាជកា “ឥមំ វិជ្ជំ មយ្ហំ ទេថា” តិ អាហ។ “តេន ហិ
 បព្ពជា” តិ វត្វា តំ បព្ពាជេត្វា បឋមំ សមថកម្មដ្ឋានេ និយោជេត្វា
 ឈានាភិញ្ញាសុ បតិជ្ជិតស្ស វិបស្សនាយ កម្មំ ឧបទិសិ។ សោ វិបស្សនាយ កម្មំ
 ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
 ២.៤៨.៥៦-៦០) -

“កស្សបស្ស ភគវតោ, ព្រាហ្មណស្ស វុសិមតោ;
 បសន្នចិត្តោ សុមនោ, កុសជ្ឈកមទាសហំ។

“ឥមស្មីយេវ កប្បស្មី, កុសជ្ឈកមទាសហំ;
 ទុគ្គតី នាភិជាធាមិ, កុសជ្ឈកស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ... ថេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។
 អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ចំ ព្យាករោន្តោ -

១៨១.

“យតោ អហំ បព្ពជិតោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេ;
 វិមុច្ចមានោ ឧត្តង្គិ, កាមទាតុំ ឧបច្ចគំ។

១៨២.

“ព្រាហ្មនោ ថេកូមានស្ស, តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ;
 អកុប្បា មេ វិមុត្តិតិ, សព្ពសំយោជនក្ខយា” តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ យតោ អហំ បព្ពជិតោ, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនេតិ យតោ បកុតិ អហំ
បព្ពជិតោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ, បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ។ វិមុច្ចមានោ
ឧគ្គច្ឆិន្ទិ សំកិលេសបក្ខតោ បឋមំ តាវ សមថវិបស្សនាហិ វិមុច្ចមានោ
វោទានធម្មសវនេន ឧដ្ឋហី។ ឯវំ ឧគ្គច្ឆន្តោ កាមធាតុំ ឧបច្ចគំ អនាគាមិមគ្គេន
អច្ចន្តមេវ កាមធាតុំ អតិក្កមី។

ព្រហ្មនោ បេក្ខមានស្ស, តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេតិ សនេវកស្ស លោកស្ស
អគ្គភូតត្តា សេដ្ឋជ្ជេន ព្រហ្មនោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ មហាករុណាយោគេន
“អយំ កុលបុត្តោ មម សាសនេ បព្ពជិតោ កថំ នុ ខោ បដិបដ្ឋតី” តិ បេក្ខន្តស្ស
តតោ អនាគាមិមគ្គាធិគមតោ បច្ឆា អគ្គមគ្គាធិគមេន មម ចិត្តំ
សព្ពសំកិលេសតោ អច្ចន្តមេវ មុច្ចិ។ អកុប្បា មេ វិមុត្តិតិ,
សព្ពសំយោជនក្ខយាតិ តថាវិមុត្តចិត្តត្តា ឯវំ សព្ពេសំ សំយោជនានំ ខយា
បរិក្ខយា ឥតិ ឯវំ អកុប្បា មេ វិមុត្តិតិ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

មិគសិរត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សិវកត្ថេវតាថាវណ្ណានា

អនិច្ចានិ គហកានីតិ អាយស្មតោ សិវកត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
ភគវន្តំ បិណ្ឌាយ ចវន្តំ បស្សិត្វា បសន្នមានសោ បត្តំ អាទាយ កុម្មាសស្ស
បូរេត្វា អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសវន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ រាជគហោ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ, សិវកោតិស្ស នាមំ អហោសិ។
សោ វយប្បត្តោ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្ពត្តិ គតោ នេក្ខម្មជ្ឈាសយតាយ កាមេ

បហាយ បរិព្ពាជកបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វាវិចរន្តោ សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វាវិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ នចិរស្សេវ អរហត្តំ
ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៦.១១៧-១២១) -

“ឯសនាយ ចរន្តស្ស, វិបស្សស្ស មហោសិនោ;
វិត្តកំ បត្តំ ទិស្វាន, កុម្មាសំ បូរយី អហំ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ ភិក្ខុមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាធាមិ, កុម្មាសស្ស ឥទំ ដលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១៨៣.

“អនិច្ចានិ គហកានិ, តត្ថ តត្ថ បុនប្បុនំ;
គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។

១៨៤.

“គហការក ទិដ្ឋាសិ, បុន គេហំ ន កាហាសិ;
សព្ពា តេ ជាសុកា ភក្កា, ដូណិកា ច វិទាលិតា;
វិមរិយាទិកតំ ចិត្តំ, ឥដេវ វិធមិស្សតី”តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តត្ថ អនិច្ចានិ គហកានិ, តត្ថ តត្ថ បុនប្បុនន្តិ តស្មី តស្មី គវេ បុនប្បុនំ
និព្ពត្តមាណិ គហកានិ អត្តការគេហានិ ន និព្ពានិ អនវដ្ឋិតានិ ឥត្តរានិ
បរិត្តកាលានិ។ គហការំ គវេសន្តោតិ ឥមស្ស អត្តការគេហស្ស ការកំ
តណ្ហាវឡកំ បរិយេសន្តោ ឯត្តកំ កាលំ អនុវិចរិន្តិ អធិប្បាយោ។ ទុក្ខា ជាតិ

បុណ្យបូជា ៩៩ គហការកកវេសនស្ស ការណាវចនំ។ យស្មា
ជរាព្យាធិមរណមិស្សតាយ ជាតិ នាមេសា បុណ្យបូជំ ឧបគន្ធី ធុត្តា, ន ច សា
តស្មី អធិដ្ឋេ និវត្តតិ, តស្មា តំ គវេសនោវិចរិទ្ធិ អត្ថោ។

គហការក ធិដ្ឋាសីតិ ៩៩ ធានិ បន យេន សោ សក្កា ទដ្ឋំ, តេន
អរិយមគ្គញ្ញាណចក្កនា គហការក ធិដ្ឋា អសិ។ បុន គេហន្តិ បុន ៩មស្មី
សំសារវេដ្ឋ អត្ថការសម្ពាតំ មម គេហំ ន កាហសិ ន ករិស្សសិ។ សញ្ញា តេ
ជាសុកា ភក្កាតិ តវ សញ្ញា អនវសេសកិលេសជាសុកា មយា ភក្កា។ ដូណិកា
ច វិទាលិតាតិ ៩៩ ធានិ តយា កាតព្វស្ស អត្ថការគេហស្ស អវិជ្ជាសម្ពាតា
កណ្តិកា ច ភិទ្ធាវិមរិយាធិកតំ ចិត្តន្តិ មម ចិត្តំ វិគតន្តំ កតំ, អាយតី
អនុប្បត្តិធម្មតំ អាចាធិតំ។ តតោ ឯវ ៩៩ វិជមិស្សតិ ៩មស្មីយេវ គវេ
វិទូសិស្សតិ, ចរិមកចិត្តនិរោធន និរុដ្ឋិស្សតិ អត្ថោ។

សិវកត្តរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ឧបវាណត្តរកាថាវណ្ណានា

អរហំ សុគតោតិ អាយស្មតោ ឧបវាណត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ
កិរ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ទលិទ្ធកុលេ និព្វត្តិទ្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ភគវតិ
បរិនិព្វតេ តស្ស ធាតុំ គហេត្វា មនុស្សនេវនាគគរុឡ កុម្មណ្ណាយ ក្ខតន្ធព្រហិ
សត្តរតនមយេ សត្តយោជនិកេ ដូបេ កតេ តត្ថ សុធាតំ អត្តនោ ឧត្តរាសន្តំ
វេឡុក្កេ អាពន្ធិទ្វា ធនំ កត្វា បូជំ អកាសិ។ តំ គហេត្វា អភិសម្មតកោ នាម
យក្ខសេនាបតិ នេវេហិ ចេតិយបូជារក្ខណត្ថំ ឋបិតោ អធិស្សមានកាយោ
អាកាសេ ធារេន្តោ ចេតិយំ តិក្ខត្ថំ បទក្ខិណំ អកាសិ។ សោ តំ ធិស្វា
ភិយ្យោសោមត្តាយ បសន្នមានសោ អហោសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន

ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្វត្តិត្វា ឧបវាលោកតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ជេតវនបដិគ្គហណោ ពុទ្ធានុការំ
ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ អវហត្ថំ បត្វា
ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥៦.១២២-១៧៨) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្ពធម្មាន ចារក្ខ;
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធវា, សម្ពុទ្ធវោ បរិនិព្វតោ។

“មហាជនា សមាគម្ម, បូជយិត្វា តថាគតំ;
ចិត្តំ កត្វាន សុគតំ, សរីរំ អភិរោបយុំ។

“សរីរកិច្ចំ កត្វាន, ធាតុំ តត្ថ សមាធយុំ;
សទេវមនុស្សា សព្ពេ, ពុទ្ធួបំ អកំសុ តេ។

“បឋមា កញ្ចនមយា, ទុតិយា ច មណិមយា;
តតិយា រូបិយមយា, ចតុត្ថិ ជលិកាមយា។

“តត្ថ បញ្ចមិកា ថេរ, លោហិតដ្ឋមយា អហុ;
ធម្មា មសារគល្លស្ស, សព្ពំ រតនមយូបរិ។

“ជង្គ្គា មណិមយា អាសិ, វេទិកា រតនាមយា;
សព្ពសោណ្តាមយោ ដូចោ, ឧទ្ធិ យោជនមុគ្គតោ។

“ទេវា តត្ថ សមាគម្ម, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មយម្មិ ដូបំ កស្សម, លោកនាថស្ស តាទិនោ។

“ធាតុ អាវេណិកា នត្ថិ, សរីរំ ឯកបិណ្ឌិតំ;

ឥមម្ចី ពុទ្ធចូបម្ចី, កស្សម កញ្ចក់ មយំ។

“ធនេវា សត្តហិ វត្ថុហិ, អញ្ញំ វឌ្ឍេសុំ យោជនំ;
ដូចា ធ្វិយោជនុព្ពេជាន, តិមិវំ ព្យបហន្តិ សោ។

“នាគា តត្ថ សមាគន្ធា, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មនុស្សា ចេវ ធនេវា ច, ពុទ្ធចូបំ អកំសុ តេ។

“មា នោ បមត្តា អស្សម្ព័, អប្បមត្តា សនេវកា;
មយម្មិ ដូបំ កស្សម, លោកនាថស្ស តាធិនោ។

“ឥន្ទនីលំ មហានីលំ, អថោ ជាតិវសំ មណី;
ឯកតោ សន្និចាតេត្វា, ពុទ្ធចូបំ អនាធយុំ។

“សត្តំ មណីមយំ អាសិ, យាវតា ពុទ្ធចេតិយំ;
តិយោជនសមុព្ពេជំ, អាលោកករណំ តទា។

“គរុឡា ច សមាគន្ធា, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មនុស្សា ទេវនាគា ច, ពុទ្ធចូបំ អកំសុ តេ។

“មា នោ បមត្តា អស្សម្ព័, អប្បមត្តា សនេវកា;
មយម្មិ ដូបំ កស្សម, លោកនាថស្ស តាធិនោ។

“សត្តំ មណីមយំ ដូបំ, អករុំ តេ ច កញ្ចក់;
យោជនំ តេចិ វឌ្ឍេសុំ, អាយតំ ពុទ្ធចេតិយំ។

“ចតុយោជនមុព្ពេជាន, ពុទ្ធចូចោ វិរោចតិ;
ឱកាសេតិ ទិសា សញ្ញា, សតវសីវ ឧត្តតោ។

“កុម្មុល្លា ច សមាគន្ធា, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មនុស្សា ចេវ ទេវា ច, នាគា ច គរុណ្ណា តថា។

“បច្ឆេកំ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, អកំសុ ជូបមុត្តម៌;
មា នោ បមត្តា អស្សុម្ហ, អប្បមត្តា សនេវកា។

“មយម្មិ ជូបំ កស្សាម, លោកនាថស្ស តាធិនោ;
រតនេហិ ធានេស្សាម, អាយតំ ពុទ្ធចតិយំ។

“យោជនំ តេបិ វង្ខេសុំ, អាយតំ ពុទ្ធចតិយំ;
បញ្ចយោជនមុត្តេនោ, ជូចោ ឌីភាសតេ តទា។

“យក្ខា តត្ថ សមាគន្ធា, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មនុស្សា ទេវនាគា ច, គរុណ្ណា ច កុម្មុល្លាកា។

“បច្ឆេកំ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, អកំសុ ជូបមុត្តម៌;
មា នោ បមត្តា អស្សុម្ហ, អប្បមត្តា សនេវកា។

“មយម្មិ ជូបំ កស្សាម, លោកនាថស្ស តាធិនោ;
ជលីកា ធានយិស្សាម, អាយតំ ពុទ្ធចតិយំ។

“យោជនំ តេបិ វង្ខេសុំ, អាយតំ ពុទ្ធចតិយំ;
ធម្មោជនិកមុត្តេនោ, ជូចោ ឌីភាសតេ តទា។

“គន្ធា ច សមាគន្ធា, ឯកតោ មន្តយុំ តទា;
មនុស្សា ទេវនាគា, កុម្មុល្លា គរុណ្ណា តថា។

“សត្តេ អកំសុ ពុទ្ធជូបំ, មយមេត្ត អការកា;

មយម្បិ ជូបំ កស្សម, លោកនាថស្ស តាធិនោ។

“វេធិយោ សត្ត កត្វាន, ធនំ ធន្តំ អកំសុ តេ;
សត្តសោណ្ឌាមយំ ជូបំ, គន្ធិញ្ញា ការយុំ តទា។

“សត្តយោជនមុត្តេជោ, ជូចោ ឌីភាសតេ តទា;
វត្តិដ្ឋិវា ន ញាយន្តិ, អាសោកោ ហោតិ សត្តទា។

“អភិភោន្តិ ន តស្សភា, ចន្ទស្សវា សតារកា;
សមន្តា យោជនសតេ, បដិចោបិ ន បដ្ឋលី។

“តេន កាលេន យេ កេចិ, ជូបំ បូជេន្តិ មាណសា;
នតេ ជូបំ អារុហន្តិ, អម្ពវេ ឧត្តិបន្តិ តេ។

“ទេវេហិ ឋបិតោ យក្ខោ, អភិសម្មតនាមកោ;
ធនំ វា បុប្ផនាមំ វា, អភិរោបេតិ ឧត្តរី។

“នតេ បស្សន្តិ តំ យក្ខំ, នាមំ បស្សន្តិ គច្ឆតោ;
ឯវំ បស្សិត្វា គច្ឆន្តា, សព្វេ គច្ឆន្តិ សុគ្គតី។

“វិរុទ្ធា យេ ចាវចនេ, បសន្នា យេ ច សាសនេ;
ចាជិហីរំ ធន្តកាមា, ជូបំ បូជេន្តិ មាណសា។

“នគវេ ហំសវតិយា, អហោសី ភតកោ តទា;
អាមោទិតំ ជនំ ទិស្វា, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា។

“ឧឡារោ ភគវា នេសោ, យស្ស ធាតុយវេ ទិសំ;
ឥមា ច ជនតា តុដ្ឋា, ការំ កុព្ពំ ន តប្បវេ។

“អបាម្បិ ការំ កស្សមិ, លោកនាថស្ស តាធិនោ;
តស្ស ធម្មេសុ ធាយាធា, ភវិស្សមិ អនាគតេ។

“សុដោតំ រជកេនាហំ, ឧត្តរេយ្យំ បដំ មម;
វេឡុក្កេ អាលក្កេត្វាន, ធនំ ឧត្តិបិមម្ហេ។

“អភិសម្មតកោ កយ្ហ, អម្ហេ ហាសិ មេ ធនំ;
វាតេវិតំ ធនំ ទិស្វា, ភិយ្យោ ហាសំ ជនេសហំ។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេត្វា, សមណំ ឧបសង្កម្មិ;
តំ ភិក្ខុំ អភិវាទេត្វា, វិចាកំ បុច្ឆហំ ធរេ។

“សោ មេ កថេសិ អានន្ទិ, បីតិសញ្ញាននំ មម;
តស្ស ធរេស្ស វិចាកំ, អនុភោស្សសិ សព្ពណ។

“ហត្ថិអស្សរថាបត្ថិ, សេនា ច ចតុវង្គិនិ;
បរិវារេស្សន្តិ តំ និច្ចំ, ធរេនានស្សិនំ ជលំ។

“សង្ឃិវិយសហស្សានិ, ភេរិយោ សមលង្គតា;
បរិវារេស្សន្តិ តំ និច្ចំ, ធរេនានស្សិនំ ជលំ។

“ធរេសីតិ សហស្សានិ, ភេរិយោ សមលង្គតា;
វិចិត្តវត្តាភវណា, អាមុក្កមណិកុណ្ឌលា។

“អឡារបម្ហា ហសុលា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
បរិវារេស្សន្តិ តំ និច្ចំ, ធរេនានស្សិនំ ជលំ។

“តីសកប្បសហស្សានិ, ទេវលោកេ រមិស្សសិ;

អសីតិក្ខត្តំ ទេវីន្ទ្រា, ទេវរដ្ឋំ ភវិស្សសិ។

“សហស្សក្ខត្តំ រាជា ច, ចក្កវត្ថិ ភវិស្សតិ;
បទេសរដ្ឋំវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពរោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“ទេវលោកា ចរិត្វាន, សុក្កម្មលេន ចោធិតោ;
បុញ្ញកម្មេន សញ្ញត្តោ, ព្រហ្មពន្ធិ ភវិស្សសិ។

“អសីតិកោដិ ធម្មត្វា, ទាសេ កម្មករេ ពហូ;
គោតមស្ស ភគវតោ, សាសនេ បព្ពជិស្សសិ។

“អារាធយិទ្ធា សម្ពុទ្ធុំ, គោតមំ សក្យបុគ្គលំ;
ឧបវាលោភិ នាមេន, ហេស្សសិ សត្ត សាវកោ។

“សតសហស្សេ កតំ កម្មំ, ជលំ ទស្សេសិ មេ ឥធន;
សុមុត្តោ សរវេកោវ, កិលេសេ ឈាបយី មម។

“ចក្កវត្ថិស្ស សន្តស្ស, ចាតុទ្ធិបិស្សរស្ស មេ;
តិណិ យោជនានិ សាមន្តា, ឧស្សីយន្តិ ធជាសទា។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ធជនានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អថាយស្មា ឧបវាលោក ភគវតោ ឧបជ្ឈាកោ អហោសិ។ តេន ច សមយេន
ភគវតោ វាតាពាធា ឧប្បជ្ឈិ។ ថេរស្ស ច គិហិសហាយោ ទេវហិតោ នាម
ព្រាហ្មណោ សាវត្ថិយំ បដិវសតិ។ សោ ថេរំ ចត្វហិ បច្ចយេហិ បវេទេសិ។
អថាយស្មា ឧបវាលោក និវាសេត្វា បត្តចីវរមាធាយ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស
និវេសនំ ឧបគច្ឆិ។ ព្រាហ្មណោ “កេនចិ អញ្ញេន បយោជនេន ថេរោ អាគតោ” តិ
ព្រាហ្មណោ, “វេទេយ្យេន, ភន្តេ, កេនត្ថោ” តិ អាហា។ ថេរោ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស
បយោជនំ អាចិក្ខុន្តោ -

១៨៥.

“អរហំ សុគតោ លោកេ, វាតេហាពាធិកោ មុនិ;
សថេ ឧល្លោកកំ អត្ថិ, មុនិនោ ទេហិ ព្រាហ្មណ។

១៨៦.

“បូជិតោ បូជនេយ្យានំ, សក្កវេយ្យាន សក្កតោ;
អបចិតោបចេយ្យានំ, តស្ស ឥន្ទ្រមិ ហាតវេ” តិ។ - គាថាទ្វយំ អភាសិ;

តស្សត្ថោ - យោ ឥមស្មី លោកេ បូជនេយ្យានំ បូជិតោ បូជិតោ សក្កាធិហិ
ទេវេហិ មហាព្រាហ្មាធិហិ ច ព្រាហ្មេហិ បូជិតោ, សក្កវេយ្យានំ សក្កតោ បូជិតោ
តិម្ហិសារកោសលរាជាធិហិ សក្កតោ, អបចេយ្យានំ អបចាយិតោ បូជិតោ
មហោសីហិ ឱណាសវេហិ អបចិតោ, កិលេសេហិ អារកត្តាធិនា អរហំ,
សោភនគមនាធិនា សុគតោ សព្ពញ្ញ មុនិ មហ្មំ សត្វា ទេវទេវោ សក្កានំ
អតិសក្កោ ព្រាហ្មានំ អតិព្រាហ្មា, សោ ធានិ វាតេហិ វាតហេតុ វាតក្ខោតនិមិត្តំ
អាពាធិកោ ជាតោ។ សថេ, ព្រាហ្មណ, ឧល្លោកកំ អត្ថិ, តស្ស
វាតាពាធជ្រូបសមនត្ថំ តំ ហាតវេ ឧបនេតុំ ឥន្ទ្រមិតិ។ តំ សុត្វា ព្រាហ្មណោ

ឧណ្ណោទកំ តទន្ទ្របំ វាតារហព្វា ភេសជ្ជំ ភគវតោ ឧបនាមេសិ។ តេន ច សត្តុ
រោគោ រូបសមិ។ តស្ស ភគវា អនុមោទនំ អកាសីតិ។

ឧបវាណត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ឥសិទិដ្ឋត្ថេត្ថាថាវណ្ណានា

ទិដ្ឋា មយាតិ អាយស្មតោ ឥសិទិដ្ឋត្ថេត្ថេស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោវិបស្សិស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បន្តោ ពិជនី គហេត្វា ពោធិយា
បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ សុនាបរន្តជនបទេ សេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តិត្វា ឥសិទិដ្ឋត្ថេត្ថេ លទ្ធានាមោ
វយប្បត្តោ សត្តុ ចន្ទនមាឡបដិគ្គហណោ ចាជិហារិយំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
សត្តារំ ឧបសម្ព័មិត្វា ធម្មំ សុត្វា សោតាបន្នោ ហុត្វា អគារំ អជ្ឈាវសតិ។ តស្ស
ហិតានុកម្មិនី ទេវតា តំ ចោទេន្តិ -

១៨៧.

“ទិដ្ឋា មយា ធម្មធរា ឧចាសកា, កាមា អនិច្ចា ឥតិ ភាសមាណ;
សាវត្ថវត្តា មណីកុណ្ណាលេសុ, បុត្តេសុ ទារេសុ ច តេ អបេក្ខា។

១៨៨.

“អទ្ធា ន ជានន្តិ យតោធម្មំ, កាមា អនិច្ចា ឥតិ ចាបិ អាហុ;
រាគព្វា តេសំ ន ពលត្តិ ធន្តំ, តស្មា សិតា បុត្តទារំ ធនព្វា”តិ។ -

តាថាទ្វយមកាសិ។

តត្ថ ទិដ្ឋា មយា ធម្មជរា ឧចាសកា, កាមា អនិច្ចា ឥតិ ភាសមាធាតិ
ឥនេកក្ខេ បរិយត្តិធម្មជរា ឧចាសកា មយា ទិដ្ឋា, បរិយត្តិធម្មជរត្តា ឯវ “កាមា
ធាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខាវិបរិណាមធម្មា” តិ កាមេសុ អាទីនវបដិសំយុត្តំ ធម្មំ
ភាសមាធា, សយំ បន សាវត្តរត្តា មណីកុណ្ឌាលេសុ, បុត្តេសុ ធាវេសុ ច តេ
អបេក្ខាតិ សាវត្តា ហុត្វា ពហាលរាគរត្តា មណីសុ កុណ្ឌាលេសុ ច,
មណីចិតេសុ វា កុណ្ឌាលេសុ, បុត្តេសុ បុត្តជីតាសុ ធាវេសុ ច អធិគតស្មេហា,
អញ្ញំ ភណ្ឌាញា អញ្ញំ ករោញា ទិដ្ឋា មយាតិ អត្ថោ។

យតោតិ យស្មា តេ ឧចាសកា សាវត្តរត្តា មណីកុណ្ឌាលេសុ បុត្តេសុ
ធាវេសុ ច អបេក្ខវត្តោ, តស្មា ឥធម្មស្មី ពុទ្ធសាសនេ ធម្មំ យាថាវតោ អធ្វា
ឯកំសេន ន ជានន្តិ។ ឯវ ភូតា ច “កាមា អនិច្ចា” ឥតិ ចាបិ អាហុ អហោសិ,
សត្តបកតិ វិចិត្តសភាវាតិ អធិប្បាយោ។ រាគព្វា តេសំ ន ពលត្ថិ ធម្មត្ថន្តិ តេសំ
ឧចាសកានំ យស្មា រាគំ ធម្មត្ថំ សមុច្ឆិទ្ធតុំ តាទិសំ ញាណាពលំ នត្ថិ, តស្មា តេន
ការណេន សិតា តណ្ហាវសេន និស្សិតា បុត្តធាវំ ជនព្វា អល្លីនា ន វិស្សន្ត្រីតិ
សព្វមេតំ ទេវតា តំយេវ ឧចាសកំ ឧទ្ទិស្ស អញ្ញាបទេសេន កថេសិ។ តំ សុត្វា
ឧចាសកោ សំវេគជាតោ បព្ពជិត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេវ ២.៤៨.៤៦-៥០) -

“វិបស្សិនោ ភក្កវតោ, ពោធិយា ចាទបុត្តមេ;
សុមនោ ពិជនី គយ្ហ, អពិជី ពោធិមុត្តមំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្ប្ប, អពិជី ពោធិមុត្តមំ;
ទុក្ខតី នាភិជាធាមិ, ពិជនាយ ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មញ្ញំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ ឥមា ឯវ កាថា អភាសីតិ។

ឥសិទិន្ទត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សម្ពុលកក្ខានត្ថេវកាថាវណ្ណានា

ទេវោ ចាតិ អាយស្មតោ សម្ពុលកក្ខានត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្យំ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ
ចតុនុវតិកប្បមត្តកេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សតវសី
នាម បច្ចេកពុទ្ធិ និរោធា វុដ្ឋហិត្វា បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ
តាលដលំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ មគធ្វរជ្ជេ គហបតិកុលេ និព្វត្តិត្វា “សម្ពុលោ” តិ លទ្ធនាមោ
កក្ខានតោត្ថតាយ សម្ពុលកក្ខានតោតិ បញ្ញាយិត្ថ។

សោ វយប្បត្តោ សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា
ហិមវន្តសមីបេ ភេរវាយ នាម បព្ពតគុហាយំ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ
វិហារតិ។ អថេកទិវសំ មហា អកាលមេយោ សតបដលសហស្សបដលោ
ថនេន្តោ គជ្ឈន្តោវិជ្ជុល្លតា និច្ឆារេន្តោ គឡ្យគឡាយន្តោ ឧដ្ឋហិត្វា វស្សិតុំ អារកិ,
អសនិយោ ដលីសុ។ តំ សទ្ធិំ សុត្វា អច្ឆតវច្ឆវនមហីសហត្ថិអាធយោ
ភីតតសិតា ភីតវំវិវីសុ។ ថេរោ បន អារទ្ធវិបស្សនត្តា កាយេ ជីវិតេ ច
និរេបេក្ខោវិគតលោមហំសោ តំ អចិន្តេន្តោវិបស្សនាយមេវ កម្មំ ករោន្តោ
យម្មាបគមេន ឧតុសប្បាយលារេន សមាហិតចិត្តោ តាវទេវវិបស្សនំ
ឧស្សុក្កាបេត្វា សហ អភិញ្ញាហិ អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប.
ថេរ ២.៥០.៨៥-៨០) -

“សតវសី នាម ភគវា, សយម្ព អបរាជិតោ;

វិវេកា វុដ្ឋហិត្វាន, កោចរាយាភិនិត្តមិ។

“ដលហត្ថោ អហំ ទិស្វា, ឧបគន្ធិ នរាសក្កំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, តាលដលំ អនាសហំ។

“ចតុន្ទ្រតិតោ កប្បេ, យំ ដលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ដលទានស្សិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្ថំ បន បត្វា អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា សោមនស្សជាតោ
ឧទានវសេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១៨៩.

“ទេវោ ច វស្សតិ, ទេវោ ច គឡ្យគឡាយតិ,
ឯកកោ ចាហំ ភេរវេ ពិលេ វិហារមិ;
តស្ស មយ្ហំ ឯកកស្ស ភេរវេ ពិលេ វិហារតោ,
នត្ថិ ភយំ វា នម្ពិតត្ថំ វា លោមហំសោ វា។

១៩០.

“ធម្មតា មមេសា យស្ស មេ, ឯកកស្ស ភេរវេ ពិលេ;
វិហារតោ នត្ថិ ភយំ វា, នម្ពិតត្ថំ វា លោមហំសោ វា”តិ។ -

កាថាទ្វយំ អភាសិ។

តត្ថ ទេវោ ច វស្សតិ, ទេវោ ច គឡ្យគឡាយតិ ទេវោ មេឃោ វស្សតិ ច,
“គឡ្យគឡ”តិ ច ករោន្តោ គដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ គដ្ឋន្តស្ស ហិ អនុករណមេតំ។

ឯកកោ ចាបាំ កេរវេ តិលេ វិហារមីតិ អហញ្ច ឯកកោ អសហាយោ
សប្បជិកយាយំ បព្ពតតុហាយំ វសាមិ, តស្ស មយ្ហំ ឯវុត្តស្ស មេ សតោ នត្ថិ
ភយំ វា ធម្មិតត្ថំ វា លោមហំសោ វាតិ ចិត្តត្រាសសញ្ញាតំ ភយំ វា តំនិមិត្តកំ
សរីរស្ស ធម្មិតត្ថំ វា លោមហំសនមត្ថំ វា នត្ថិ។

កស្មាតិ តត្ថ ការណាមាហ “ធម្មតា មមេសា”តិ។ អបរិញ្ញាតវត្ថុកស្ស ហិ
តត្ថ អប្បហ័នន្ទន្ទរាគតាយ ភយាធិនា ភវិតត្ថំ, មយា បន សព្ពសោ តត្ថ
បរិញ្ញាតំ, តត្ថ ច ធន្ទរកោ សមុច្ឆិន្នោ, តស្មា ភយាធិនំ អភារោ ធម្មតា មមេសា
មម ធម្មសភារោ ឯសោតិ អញ្ចំ ព្យាកាសិ។

សម្ពុលកន្ទានត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. និតកត្ថេរតាថាវណ្ណានា

កស្ស សេលូបមំ ចិត្តន្តិ អាយស្មតោ និតកត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ វិបស្សិស្ស
ភគវតោ កាលេ ពន្ទមតិនគរេ អារាមគោបកោ ហុត្វា ជីវន្តោ ឯកធិវសំ
ភគវន្តំ អាកាសេន គន្ធន្តំ ធិស្វា បសន្នមានសោ នាឡិកេរជលំ នាតុកាមោ
អហោសិ។ សត្តា តំ អនុគ្គណ្ណោ អាកាសេយេវ វត្វា បជិត្តណ្ណិ។ សោ តំ ធិត្វា
ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ បដិសំវេទិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ កោសលរដ្ឋ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា និតកោតិ
លទ្ធនាមោ វិញ្ញាតំ បត្តោ សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសធោ បព្ពជិត្វា
កម្មជ្ជានំ គហេត្វា អរញ្ញេ វិហារន្តោ យដេន្តោ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេរ ២.៥០.៩០-៩៩) -

“នគរេ ពន្ទមតិយា, អារាមិកោ អហំ តទា;

អន្ទុសំរិវជំ ពុទ្ធី, គង្គន្តំ អនិលញ្ញសោ។

“នាឡិកេរជលំ គយ្ហ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
អាគាសេ វិតកោ សន្តោ, បដិគ្គណ្ហិ មហាយសោ។

“វិត្តិសញ្ញននោ មយ្ហំ, ទិដ្ឋធម្មសុខាវហោ;
ជលំ ពុទ្ធស្ស ទត្វាន, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“អធិគច្ឆិ តទា បីតី, វិបុលញ្ញ សុខុត្តម៌;
ឧប្បជ្ឈតេវ រតនំ, និព្ពត្តស្ស តហី តហី។

“ឯកនុតិតោ កប្ប, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“ទិព្ពចក្ខុវិសុទ្ធី មេ, សមាធិកុសលោ អហំ;
អភិញ្ញាធារមិប្បត្តោ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ថេរេ ជលសុខេន និព្ពានសុខេន វិហារន្តេ
បដានបរិគ្គាហាកោ ថេរោ តំ អារញ្ញាយតនំ គន្ធា តត្ថ វសន្តានំ ភិក្ខុនំ
បរិគ្គណ្ហានត្ថំ “កស្ស សេល្លបម”ន្តិអាទិនា បឋមំ កាថមាហា។

១៩១. តត្ថ កស្ស សេល្លបមំ ចិត្តំ, វិតំ នាទុបកម្មតីតិ ឥមស្មី
អរញ្ញាយតនេ វសន្តេសុ កស្ស ភិក្ខុនោ ចិត្តំ អគ្គជលាធិកមេន
ឯកយនសិលាមយបព្ពត្ថបមំ សព្វេសំ ឥញ្ញានំ អភាវតោ វសីភាវប្បត្តិយា ច
វិតំ សព្វេហិបិ លោកធម្មហិ នាទុកម្មតិ ន វេជតិ។ ឥទានិស្ស អកម្មនាការំ
សទ្ធិ ការណេន ទស្សេតុំ “វិវត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ វិវត្តំ វជនីយេស្វតិ

វិរាគសង្ខារតេជអរិយមគ្គេន រជនីយេសុ រាគុប្បត្តិហេតុក្ខតេសុ
តេក្ខមកធម្មេសុ វិវត្តំ, តត្ថ សព្វសោសមុច្ឆិន្ទរាគន្តិ អត្ថោ។ កុប្បនីយេតិ
បដិយជ្ជានីយេ, សព្វស្មិម្បិ អាហារវត្ថុស្មី។ ន កុប្បតិ តិ ន ទុស្សតិ ន វិការំ
អាបជ្ជតិ។ យស្សេវំ ភាវិតំ ចិត្តន្តិ យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស ចិត្តំ មនោ ឯវំ
វុត្តនយេន តាធិការេន ភាវិតំ, កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតិ តំ បុគ្គលំ កុតោ
សត្តតោ សង្ខារតោ វា ទុក្ខំ ឧបគមិស្សតិ, ន តាធិសស្ស ទុក្ខំ អត្ថិតិ អត្ថោ។

១៩២. ឯវំ អនិយមវសេន បុច្ឆិតមត្តំ និតកត្តោ អត្ថបនាយិកំ កត្វា
វិស្សជ្ជេន្តោ “មម សេល្លបមំ ចិត្ត”ន្តិអាធិនា ទុតិយគាថាយ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។ តំ
វុត្តត្ថមេវ។

និតកត្តោគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. សោណាចោជីវិយបុត្តត្តោគាថាវណ្ណានា

ន តាវ សុបិតតុំ ហោតិ តិ អាយស្មតោ សោណាស្ស ចោជីវិយបុត្តស្ស គាថា។
កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកា រោសិឱស្ស ភគវតោ កាលេ
វនចរោ ហុត្វា ជីវេន្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កុរញ្ចិយដលំ
សត្តនោ អធាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារេន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មី ចោជីវិយស្ស នាម តាមភោជកស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ, សោណាតិស្ស នាមំ អហោសិ។ សោ វយប្បត្តោ ភទ្ទិយស្ស
សាកិយរញ្ជោ សេនាបតិ អហោសិ។ អថ ភទ្ទិយរាជេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន
បព្ពជិតេ, សេនាបតិ “រាជាបិ នាម បព្ពជិ, កី មញ្ញំ យរាវាសេនា”តិ បព្ពជិ?
បព្ពជិត្វា បន និទ្ទារាមោ វិហារតិ, ន ភាវនមនុយុញ្ញតិ។ តំ ភគវា អនុបិយាយំ

អម្ពវនេវិហារន្តោ អត្តនោ ធិកាសំ ជរាបេត្វា តេនស្ស សតី ជនេត្វា ឥមាយ
កាថាយ តំ ធុរេនន្តោ -

១៩៣.

“ន តាវ សុបិតុំ ហោតិ, រត្តិ នក្ខត្តមាលីនី;
បដិជគ្គិតុមេវេសា, រត្តិ ហោតិ វិជានតា។

១៩៤.

“ហត្ថិក្ខន្ធាវបតិតំ, កុញ្ញារោចេ អនុក្កមេ;
សង្កាមេ មេ មតំ សេយ្យោ, យញ្ចេ ជីវេ បរាជិតោ”តិ។ - កាថាទ្វយំ
អភាសិ;

តត្ថ ន តាវ សុបិតុំ ហោតិ, រត្តិ នក្ខត្តមាលីនីតិ អដ្ឋហិ អក្ខណោហិ វុទ្ធិតំ
នវមំ ខណំ លភិត្វា បិតស្ស វិញ្ញាជាតិកស្ស យាវ ន អវហត្ថំ ហត្ថគតំ ហោតិ,
តាវ អយំ នក្ខត្តមាលីនី រត្តិ សុបិតុំ និទ្ទាយិតុំ ន ហោតិ, សុបនស្ស កាលោ ន
ហោតិ។ អបិច ខោ បដិជគ្គិតុមេវេសា, រត្តិ ហោតិ វិជានតាតិ ឯសា រត្តិ នាម
មនុស្សានំ មិគបក្ខិនញ្ច និទ្ធិបគមនេនវិសេសតោ និស្សទ្ធក្រេលាភូតា បដិបត្តិ
អត្តនិ សញ្ញាគ្គិតុំ ជាគរិយានុយោគមនុយុញ្ញិតុមេវវិជានតាវិញ្ញាណ ឥច្ឆិតា
ហោតីតិ។

តំ សុត្វា សោណោ សវិគ្គតរមាណសោ ហិរេត្តប្បំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា
អញ្ញោកាសិកង្គំ អធិជ្ឈាយ វិបស្សនាយ កម្ពំ ករោន្តោ “ហត្ថិក្ខន្ធាវ បតិត”ន្តិ
ទុតិយំ កាថមាហា។ តត្ថ អវបតិតន្តិ អវមុខំ បតិតំ ឧទ្ធចាទំ អធាមុខំ បតិតំ។
កុញ្ញារោចេ អនុក្កមេតិ កុញ្ញារោ អនុក្កមេយ្យ ចេ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យទាហំ
ហត្ថិមារុហិត្វា សង្កាមំ បរិដ្ឋោ ហត្ថិក្ខន្ធតោ បតិតោ, តទាហំ សង្កាមេ តេន

ហត្ថិនា មន្ទិតោ មតោ អហោសី បេ, តំ មេ មរណំ សេយ្យោ, យញ្ចោ ឥទានិ
កិលេសេហិ បរាជិតោ ជីវេយ្យំ, តំ ន សេយ្យតិ។ ឥមំ កាចំ វនន្តោយេវ
វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ
២.៥២.១-៦) -

“មិគលុទ្ធោ បុរេ អាសី, វិចិនេ វិចរំ អបំ;
អន្ទុសំ វិរជំ ពុទ្ធិ, សព្វធម្មាន ចារគុំ។

“កុរញ្ជិយ ដលំ គយ្ហ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
បុញ្ញក្ខេត្តស្ស តាធិនោ, បសន្នោ សេហិ ចាណិភិ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ដលំ អនទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ដលទានស្សិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្តំ បន បត្វា “សត្តារា វុត្តំ, អត្តនា វុត្ត”ន្តិ ឧភយញ្ជិ កាចំ
“ហត្ថិក្ខន្ធវា បតិវត”ន្តិ អាធិនា បច្ឆទាហាសី។ តេន ឥទមេវ អញ្ញាព្យាករណំ
អហោសីតិ។

សោណាចោជីវិយ បុត្តត្ថេវ កាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. និសកត្ថេវ កាថាវណ្ណានា

បញ្ច កាមគុណោ ហិត្វាតិ អាយស្មតោ និសកត្ថេវស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ កបិត្តជលមទាសិ។ សោ តេន

បុញ្ញកម្មន សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ កោលិយជនបទេ
កុលគេហោ និព្វត្តិទ្វា **និសភោតិ** លទ្ធាមោ វយប្បត្តោ សាកិយកោលិយានំ
សង្គាមេ ពុទ្ធានុការំ ទិស្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា តទហោវ អវហត្ថំ ចាបុណ្ហិ។
តេន វុត្ថំ **អបទានេ** (អប. ខេវ ២.៥២.៧-១១) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
រជិយំ បដិបជ្ជន្តំ, កបិត្តំ អទទី ជលំ។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...ខេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
សោ អវហត្ថំ បន បទ្វា អត្ថនោ សហាយភិក្ខុ បមាធិវិហារេន កាលំ
វីតិនាមេន្តេ ទិស្វា តេ ឱវទន្តោ -

១៩៥.

“បញ្ច កាមគុណោ ហិត្វា, បិយវូបេ មនោរមេ;
សទ្ទាយ យរា និក្ខម្ម, ទុក្ខស្សន្តករោ ភវេ”តិ។ -

បឋមំ គាថំ អភាសិ។

តស្សត្ថោ - ពាលបុទុដ្ឋនស្ស បិយាយិតព្ភសភាវតាយ បិយវូបេ
មនុញ្ញសភាវតាយ មនោរមេ រូបាធិកេ បញ្ច កាមគុណោ កាមកោដ្ឋាសេ
ហិត្វា បហាយ បរិច្ចជិត្វា កម្មជលសទ្ទាយ រតនត្ថយសទ្ទាយ ច វសេន យរា
យរពន្ធនតោ **និក្ខម្ម** និក្ខមិត្វា បព្ពជ្ជំ ឧបគតោវិញ្ញាជាតិកោ បព្ពជិតកាលតោ
បដ្ឋាយ យដេន្តោ វាយមន្តោ វដ្ឋទុក្ខស្ស អន្តករោ ភវេ ភវេយ្យតិ។ ឯវំ តេ ភិក្ខុ

ឡើងវិញ “អយំ បរេ ឯវ សញ្ញាបេន្តោវិហារតិ, “សយំ បន អការកោ’តិ មា ចិន្តយិត្តា”តិ តេសំ អត្ថនោ បដិបន្នការំ បកាសេន្តោ -

១៩៦.

“នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ;

កាលញ្ច បដិកម្ពាមិ, សម្មជាតោ បតិស្សតោ”តិ។ -

ទុតិយគាថាយ អញ្ញំ ព្យាកាសិ។ តត្ថ នាភិនន្ទាមិ មរណាន្តិ មរណំ ន អភិកម្ពាមិ។ នាភិនន្ទាមិ ជីវិតន្តិ ឥទំ បន តស្ស ការណាវចនំ, យស្មា នាភិនន្ទាមិ ជីវិតំ, តស្មា នាភិនន្ទាមិ មរណាន្តិ។ យោ ហិ អាយតី ជាតិជរាមរណាយ កិលេសាភិសង្ខារេ អាចិនោតិ ឧបចិនោតិ, សោ បុនព្ភរាភិទិត្តិ អភិនន្ទន្តោ នាមន្តិយកតាយ អត្ថនោ មរណាម្បិ អភិនន្ទតិ នាម ការណាស្ស អប្បហ័នត្តា, ឱណាសវោ បន សព្វសោ អាចយតាមិធម្មេ បហាយ អបចយតាមិធម្មេ បតិជ្ជិតោ បរិញ្ញាតវត្ថុកោ សព្វសោ ជីវិតំ អនភិនន្ទន្តោ មរណាម្បិ អនភិនន្ទតិ នាម ការណាស្ស ឯវ សុប្បហ័នត្តា។ តេនាហ -

“នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិនន្ទាមិ ជីវិត”ន្តិ។ យទិ ឯវ ឱណាសវស្ស បរិទិព្ភនាភិកម្ពា, យាវ បរិទិព្ភនា អវជ្ជានញ្ច កថន្តិ អាហ “កាលញ្ច បដិកម្ពាមិ, សម្មជាតោ បតិស្សតោ”តិ, កិលេសបរិទិព្ភនេ សិទ្ធេ សតិបញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា សតោ សម្មជាតោ កេវលំ ខន្ធបរិទិព្ភនកាលំ បដិកម្ពាមិ, តំ ឧទិក្ខមាតោ អាគមយមាតោវិហារមិ, ន បន មេ មរណោ ជីវិតេ វា អភិនន្ទនា អត្ថិ អរហត្តមគ្គេនេវ តស្ស សមុគ្គាជិតត្តាតិ។

និសភត្តេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ឧសភត្តេតាថាវណ្ណានា

អម្ពបល្លវសង្គ្រាសន្តិ អាយស្មតោ ឧសភត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ សិខិស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ
បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ កោសម្ពុជលំ អនាសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កបិលវត្ថុស្មី
សាកិយរាជកុលេ និព្ពត្តិត្វា ឧសភោតិ លទ្ធានាមោ វយប្បត្តោ សត្ថ
ញាតិសមាគមេ ពុទ្ធានុការំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិ។ សោ
បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ សមណធម្មំ អកត្វា ទិវា សង្កណិការោមោ
សកលវត្ថី និទ្ទាយមាណោ វីតិនាមេតិ។ សោ ឯកទិវសំ មុជ្ឈស្សតិ អសម្បជានោ
និទ្ធំ ឌីក្កន្តោ សុបិនេ កេសមស្សំ ឌីហារេត្វា អម្ពបល្លវវណ្ណំ ចីវរំ ចារុបិត្វា
ហត្ថិតិវាយំ និសីទិត្វា នគរំ បិណ្ឌាយ បរិជ្ជំ តត្ថេវ មនុស្សេ សម្បត្តេ ទិស្វា
លង្ហាយ ហត្ថិកូន្ទតោ ឌីរុយ្ហ អត្តានំ ទិស្វា បដិពុទ្ធា, “ឦទិសំ នាម សុបិនំ
មុជ្ឈស្សតិនា អសម្បជានេន និទ្ទាយមាណេន មយា ទិជ្ជ”ន្តិ ឧប្បន្នសំវេតោ
វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិវស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៥២.១២-១៦) -

“កកុដំ វិលសន្តំ, ទេវទេវំ នរាសកំ;
រជិយំ បដិបជ្ជន្តំ, កោសម្ពុ អទទី តទា។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អង្គ យេរោយថាទិដ្ឋសុបិនំ អង្គុសំ កត្វា អរហត្តស្ស អធិកតត្តា តស្សេវ
សុបិនស្ស កិត្តនវសេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

១៩៧.

“អម្ពបល្លវសង្កាសំ, អំសេ កត្វាន ចីវរំ;
និសិន្នោ ហត្ថិកំរាយំ, កាមំ បិណ្ឌរាយ ចារិសី។

១៩៨.

“ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឡុយ្ហ, សំវេកំ អលភី តទា;
សោហំ ទិត្តោ តទា សន្តោ, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ”តិ។ -
កាថាទ្វយមាហា;

តត្ថ អម្ពបល្លវសង្កាសំ, អំសេ កត្វាន ចីវរន្តិ អម្ពបល្លវាការំ បវាឡវណ្ណំ
ចីវរំ ខន្ធ ករិត្វា ឧត្តរាសង្កំ ករិត្វា។ កាមន្តិ អត្តនោ រាជធានី ហត្ថិក្ខន្ធ
និសិន្នោ បិណ្ឌរាយ ចារិសី, បរិដ្ឋមត្តោវ មហាជនេន ឱលោកិយមាណោ
ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឡុយ្ហ បិតោ បដិពុជ្ឈី, បពុទ្ធាវ សំវេកំ អលភី តទា “មុជ្ជស្សតិ
អសម្បជានោ ហុត្វា និទ្ទាយោក្ខមនេន ឯតំ ជាត”ន្តិ។ អបរេ បន “រាជារ ហុត្វា
រត្តិភាគេ ឯវរុបំ សុបិនំ ទិស្វារិភាតាយ រត្តិយា ហត្ថិក្ខន្ធ�ំ អារុយ្ហ នគរវីថិយំ
ចរន្តោ តំ សុបិនំ សរិត្វា ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឡុយ្ហ សំវេកំ លភិត្វា សត្តុ សន្តិកេ
បព្ពជិត្វា អរហត្ថំ បត្វា ឧទានំ ឧទានេន្តោ ឥមា កាថា អភាសី”តិ វទន្តិ។ ទិត្តោតិ
តស្មី រាជកាលេ ជាតិមទភោគមទាទិបរិទប្បិតោ សមាណោ សំវេកមលភិន្តិ
យោជនា។

ឧសភត្ថេវកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. កប្បជកុវត្ថេវកាថាវណ្ណានា

អយមិត្តិ កប្បជោតិ អាយស្មតោ កប្បជកុរេត្ថរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ។
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
ភគវន្តំ វិនតាយ នាម នធិយា តីវេ អញ្ញាតវស្សី រុក្ខមូលេ និសិន្នំ ទិស្វា
បសន្នមាណសោ កេតកបុប្ផហិ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ សាវត្ថិយំ ទុគ្គតកុលេ និព្វត្តិត្វា
យាវ វយប្បត្តិ, តាវ អញ្ញំ ឧចាយំ អជានន្តោ កប្បជខណ្ឌានិវាសនោ
សារវហត្ថោ តត្ថ តត្ថ កុរំ បរិយេសន្តោ វិចរិ, តេន កប្បជកុរេត្ថរ
បញ្ញាយិត្ត។ សោ វយប្បត្តោ តិណំ វិក្កណិត្វា ជីវិកំ កប្បន្តោ ឯកទិវសំ
តិណាលាវនត្ថំ អរញ្ញំ គតោ តត្ថ អញ្ញាតំ ឱណាសវត្ថុំ ទិស្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា
វន្តិត្វា និសីទិ។ តស្ស បេរោ ធម្មំ កថេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្តោ “កីមេ
ឥមាយ កិច្ចជីវិកាយា” តិ បព្ពជិត្វា អត្តនោ និវត្តកប្បជចោឡំ ឯកស្មី ហំនេ
និក្ខិបិ។ យទា ចស្ស អនភិរតិ ឧប្បជ្ជតិ, តទា តំ កប្បជំ ឱលោកេន្តស្ស
អនភិរតិ វិគជ្ជតិ, សំវេតំ បដិលភិ។ ឯវំ ករោន្តោ សត្តក្ខត្តំ ឧប្បព្ពជិ។ តស្ស តំ
ការណំ ភិក្ខុ ភគវតោ អាហារេសុំ។ អថេកទិវសំ កប្បជកុរេត្ថ ភិក្ខុ
ធម្មសភាយំ បរិសបរិយន្តេ និសិន្នោ និទ្ទាយតិ, តំ ភគវា ចោទេន្តោ -

១៩៩.

“អយមិត្តិ កប្បជោ កប្បជកុរេ, អន្តាយ អតិភិរតាយ;
អមតយជីកាយំ ធម្មកជមត្តោ, កតបទំ ឈានានិ ឱចេតុ។

២០០.

“មាខោ ភូ កប្បជ បចាលេសិ, មា ភូ ឧបកណ្ណាម្ហិ តាឡេស្ស;
ន ហិ ភូ កប្បជ មត្តមញ្ញាសិ, សង្ឃមជ្ឈម្ហិ បចលាយមាណោ” តិ។ -

តាថាធូយំ អភាសិ។

តត្ថ អយមិតិ កប្បដោ កប្បជកុរោតិ កប្បជកុរោតិ កត្ថ “អយំ មម
កប្បដោ, ឥមំ បរិទហិត្វាយថា តថា ជីវាមី” តិ វេទំ ឧប្បន្នមិច្ឆាវិតក្កោ អន្ធាយ
អតិភរិតាយ អមតយជិកាយំ មម អមតយជេ តហំ តហំ វស្សន្តេ
“អមតមជិតតំ អហមនុសាសាមិ, អហំ ធម្មំ ទេសេមិ” (មហាវ. ១២; ម. និ.
១.២៨៦; ២.៣៤២)។ “អន្តិក្ខតស្មី លោកស្មី, អាហារំ អមតទុន្ទិកិ” ត្ថិអាទិនា
(មហាវ. ១១; ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១) ឃោសេត្វា មយា ធម្មាមតេ
បវស្សិយមាទេ កតបទំ ឈានានិ ឱចេតុំ លោកិយលោកុត្តរជ្ឈានានិ ឧបចេតុំ
ភាវេតុំ កតបទំ កជមគ្គិហិតភាវនាមគ្គំ ឥទំ មម សាសនំ, តថាបិ
ធម្មកជមត្តោ មម សាសនធម្មតោ ឧក្កល្ឋាចិត្តោ អបគតមានសោ
កប្បជកុរោតិ តំ ចោទេត្វា បុនបិស្ស សហោឡំ ចោវ គណ្ណាឡោវិយ
បមាធិវិហារំ ទស្សន្តោ “មា ខោ តុំ, កប្បជ, បចាលេសី” តិ តាថមាហា។

តត្ថ មា ខោ តុំ, កប្បជ, បចាលេសី តិ តុំ, កប្បជកុរ, “មម ធម្មំ
សុណិស្សមី” តិ និសីទិត្វា មា ខោ បចាលេសី មា បចលាហិ មា និទ្ទំ ឧបគន្ធិ។
មា តុំ ឧបកណ្ណាម្ហិ តាឡេស្សន្តិ តំ និទ្ទាយមាទំ ឧបកណ្ណាម្ហិ កណ្ណាសមីបេ
ទេសនាហត្ថេន អហំ មា បតាឡេស្សន្តិ។ យថា ឥតោ បរំ កិលេសប្បហានាយ
អហំ តំ ន ឱវទេយ្យំ, តថា បដិបដ្ឋាហិតិ អត្តោ។ ន ហិ តុំ, កប្បជ,
មត្តមញ្ញាសីតិ តុំ, កប្បជ, សង្ឃមជ្ឈម្ហិ បចលាយមាទោ មត្តំ បមាណំ ន វា
មញ្ញាសិ, “អយមតិទុល្លភោ ខណោ បដិលទ្ធោ, សោ មា ឧបជ្ឈតា” តិ វេត្តកម្មិ
ន ជាធាសិ, បស្ស យាវ ច តេ អបរទ្ធិន្តិ ចោទេសិ។

វេទំ ភក្កតា ត្ថិហិ តាថាហិ កាឡំ តំ និគ្គយ្ហ ចោទនាយ កតាយ
អជ្ជិវេធិវិទ្ធោវិយ ចណ្ណាគដោ មគ្គំ ឱតវន្តោវិយ ច សញ្ញាតសំវេកោវិបស្សនំ

បង្ហាញបន្តិចទៀត អរហន្ត ចាបុណ្យ។ តែន វុត្តំ អបនាទេ (អប. ២៧
២.៥២.១៧-២២) -

“វិនតានទិយា តីរេ, វិហាសិ បុរិសុត្តមេ;
អន្តសំវិរជំ ពុទ្ធី, ឯកគ្គំ សុសមាហិតំ។

“មធុគន្ធស្ស បុប្ផេន, កេតកស្ស អហំ តទា;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធសេដ្ឋមប្បជយី។

“ឯកនវុតិកោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;
ទុក្ខតី ភាគិជាតាមិ, ពុទ្ធប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ភិក្ខុ។

អរហន្ត បន បន្ទា សត្តារា វុត្តកាថាទ្វយមេវ អត្ថនោ អរហន្តាធិគមនស្ស
អង្គុសភូតន្តិ បច្ចទាហាសិ។ តេនស្ស តទេវ អញ្ញាញាករណំ អហោសីតិ។

កប្បជកុរត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. បញ្ចមវគ្គោ

១. កុមារកស្សបត្ថេវតាថាវណ្ណានា

អហោ ពុទ្ធា អហោ ធម្មាតិ អាយស្មតោ កុមារកស្សបត្ថេវស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាភោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញាតំ ចាបុណ្យ។
“កុលគេហោ” តិ បន អង្គុត្តរជ្ជកថាយំ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២១៧) វុត្តំ។ សោ សត្តុ

សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុណន្តោ សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ ចិត្តកថិកានំ អគ្គជ្ជានេ ឋេបេន្តំ
ទិស្វា សយម្បី តំ ឋានន្តរំ អាកម្មន្តោ បណិធានំ កត្វា តទន្ធចានិ បុញ្ញានិ
ករោន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ សមណធម្មំ កត្វា សុគតីសុយេវ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ រាជគហេ សេដ្ឋីដីតាយ កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ សា
កិវ កុមារិកាកាលេយេវ បព្ពជិតុកាមា ហុត្វា មាតាបិតរោ យាចិត្វា បព្ពជ្ជំ
អលភមាណ កុលយរំ គតាបិ គព្ពសណ្ឌិតម្បី អជាធន្តិ សាមិកំ អារាធជត្វា
តេន អនុញ្ញាតា ភិក្ខុនីសុ បព្ពជិតា។ តស្សា គព្ពជិតារំ ទិស្វា ភិក្ខុនិយោ ទេវទត្តំ
បុច្ឆីសុ។ សោ “អស្សមណី” តិ អាហា។ បុន ទសពលំ បុច្ឆីសុ។ សត្តា ឧចាលិត្ថេវ
បដិច្ឆាបេសិ។ ថេរោ សាវត្ថិនគរវាសីនិ កុលានិ វិសាខញ្ចា ឧចាសិកំ
បក្កោសាបេត្វា សរាជិកាយ បរិសាយ វិនិច្ឆ័នន្តោ “បុរេ លទ្ធា គព្ពោ, បព្ពជ្ជា
អរោតា” តិ អាហា។ សត្តា “សុវិនិច្ឆ័តំ អធិករណ” ន្តិ ថេរស្ស សាធុការំ អនាសិ។

សា ភិក្ខុនី សុវណ្ណាតិម្ហសទិសំ បុត្តំ វិជាយិ។ តំ រាជា បសេនទិកោសលោ
ចោសេសិ។ “កស្សចោ” តិ ចស្ស នាមំ អកំសុ។ អបរភាគេ អលង្កិវត្វា សត្តុ
សន្តិកំ នេត្វា បព្ពាជេសិ។ កុមារកាលេ បព្ពជិតត្តា ភគវតោ “កស្សបំ
បក្កោសថ, ឥទំ ដលំ វា ខាទនីយំ វា កស្សបស្ស ទេថា” តិ វុត្ថេ
“កតវកស្សបស្ស” តិ។ “កុមារកស្សបស្ស” តិ។ ឯវំ គហិតនាមត្តា រញ្ជោ
ចោសាវនិកបុត្តត្តា ច វុឡ្ហកាលេបិ កុមារកស្សចោត្វេវ បញ្ញាយិត្ត។

សោ បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ វិបស្សនាយ ថេវ កម្មំ ករោតិ, ពុទ្ធវចនញ្ចា
ឧត្តណ្ហាតិ។ អថ តេន សន្ធិ បព្ពតមត្តកេ សមណធម្មំ កត្វា អនាគាមី ហុត្វា
សុទ្ធាវាសេ និព្ពត្តោ មហាព្រហ្មា “វិបស្សនាយ មុខំ ទស្សេត្វា មគ្គដលប្បត្តិយា
ឧចាយំ ករិស្សាមី” តិ បញ្ចទស បញ្ជោ អភិសន្ធិវត្វា អន្ធវេនេ វសន្តស្ស ថេរស្ស
“ឥមេ បញ្ជោ សត្តារំ បុច្ឆេយ្យាសី” តិ អាចិត្តិវត្វា គតោ។ សោ តេ បញ្ជោ ភគវន្តំ

បុត្តិ។ ភក្តាវិស្ស ព្យាកាសិ។ បេរោ សត្តារា កថិតនិយាមេនេវ តេ ឧគ្គណ្ហិត្វា
វិបស្សនំ គត្តំ គណ្ហាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. បេរ
២.៥៤.១៥០-១៧៧) -

“តតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បន្និ នាយកោ;
សត្តលោកហិតោ វិរោ, បទុមុត្តរនាមកោ។

“តទាហំ ព្រាហ្មណោ ហុត្វា, វិស្សតោ វេទចារគូ;
ទិវាវិហារំ វិចរំ, អន្តសំ លោកនាយកំ។

“ចតុស្ឋំ បកាសេន្តំ, ពោធិយន្តំ សនេវកំ;
វិចិត្តកថិកានគ្គំ, វណ្ណាយន្តំ មហាជនេ។

“តទា មុទិតចិត្តោហំ, និមន្តេត្វា តថាគតំ;
នាធារត្តេហិ វត្តេហិ, អលង្ករិត្វាន មណ្ឌបំ។

“នាធារតនបន្លោតំ, សសង្ឃំ ភោជយី តហិ;
ភោជយីត្វាន សត្តាហំ, នាគគ្គរសភោជនំ។

“នាធាចិត្តេហិ បុប្ផេហិ, បូជយីត្វា សសាវកំ;
និបច្ច ចាទមូលម្ហិ, តំ ហ៊ាន បត្តយី អហំ។

“តទា មុនិវរោ អាហា, ករុណោករសាសយោ;
បស្សេតំ ទិជវំ, បទុមាទនលោចនំ។

“បីតិចាមោជ្ជេតហុលំ, សមុគ្គតតន្ទុវហំ;
ហាសម្ហិតវិសាលក្ខំ, មម សាសនលាលសំ។

“បតីតំ ចានមូលេ មេ, ឯការត្ថសុមាណសំ;
ឯស បត្តេតិ តំ ហំនំ, វិចិត្តកថិត្តនំ។

“សតសហស្សតោ កប្ប, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ធាយាធា, ឌីរសោ ធម្មនិម្មិតោ;
កុមារកស្សចោ នាម, ហេស្សតិ សត្ត សាវកោ។

“វិចិត្តបុប្ផទុស្សនំ, រតនានញ្ច វាហសា;
វិចិត្តកថិកានំ សោ, អគ្គតំ ចាបុណ្ខិស្សតិ។

“តេន កម្មេន សុកតេន, ចេតនាបណ្ឌិដ៍ហិ ច;
ជហិត្វា មាណុសំ ទេហំ, តាវតីសមគន្ធបំ។

“បរិព្ពមំ ភវាកវេ, រដ្ឋមជ្ឈេ យថា នដោ;
សាខមិគត្រដោ ហុត្វា, មិគិយា កុច្ឆិមោក្កមី។

“តទា មយិ កុច្ឆិគតេ, វជ្ឈវារោ ឧបជ្ជិតោ;
សាខេន ចត្តា មេ មាតា, និក្រោធំ សរណំ គតា។

“តេន សា មិគរាជេន, មរណា បរិមោចិតា;
បរិច្ឆជិត្វា សចាណំ, មមេវំ ឌីវទី តទា។

“និក្រោធមេវ សេវេយ្យ, ន សាខមុបសំវសេ;
និក្រោធស្មី មតំ សេយ្យោ, យព្វោ សាខម្ហំ ជីវិតំ។

“តេនានុសិដ្ឋា មិគយូថបេន, អហញ្ចា មាតា ច តថេតវេ ច;

អាគម្ម រម្ម តុសិតាធិវាសំ, គតា បវាសំ សយរំ យថេវ។

“បុនោ កស្សបរិវស្ស, អត្ថមេន្ទម្ហិ សាសនេ;
អារុយ្ហ សេលសិខរំ, យុញ្ញាត្វា ជិនសាសនំ។

“ឥនាធាហំ រាជគហោ, ជាតោ សេដ្ឋិកុលេ អហំ;
អាបន្នសត្តា មេ មាតា, បព្ពជិ អនការិយំ។

“សគព្ពំ តំ វិទិត្វាន, ទេវទត្តមុចានយុំ;
សោ អវោច វិនាសេថ, ចាបិ កំ ភិក្ខុនី ឥមំ។

“ឥនាធិបិ មុនិទ្ទេន, ជិនេន អនុកម្មតា;
សុខិនី អជិនី មយ្ហំ, មាតា ភិក្ខុនុបស្សយេ។

“តំ វិទិត្វា មហីចាលោ, កោសលោ មំ អចោសយិ;
កុមារបរិហានេន, នាមេនាហព្វា កស្សចោ។

“មហាកស្សបមាគម្ម, អហំ កុមារកស្សចោ;
វម្មិកសទិសំ កាយំ, សុត្វា ពុទ្ធន ទេសិតំ។

“តតោ ចិត្តំ វិមុច្ចិ មេ, អនុចាទាយ សព្ពសោ;
ចាយាសី ធមយិត្វាហំ, ឯតទគ្គមចាបុណី។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ចិត្តកថិកការវេន សត្តារា ឯតទគ្គ ឯបិតោ អត្ថនោ
បដិបត្តិ បច្ឆវេត្តិត្វា រតនត្ថយគុណវិការវនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

“អហោ ពុទ្ធា អហោ ធម្មា, អហោ នោ សត្តុ សម្មទា;
យត្ថ ឯតាទិសំ ធម្មំ, សាវកោ សច្ចិកាហិតិ។

២០២.

“អសង្ខេយ្យេសុ កប្បេសុ, សក្កាយាធិគតា អហូ;
តេសមយំ បច្ឆិមកោ, ចរិមោយំ សមុស្សយោ;
ជាតិមរណាសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្វវោ”តិ។ - កាថាទូយំ អភាសិ;

តត្ថ អហោតិ អច្ឆរិយត្ថេ និទានតោ។ ពុទ្ធាតិ សព្ពញ្ញពុទ្ធា, ការវរសេន
ពហុវចនំ, អហោ អច្ឆរិយា សម្ពុទ្ធាតិ អត្ថោ។ ធម្មាតិ បរិយត្តិធម្មេន សទ្ធិ នវ
លោកុត្តរធម្មា។ អហោ នោ សត្តុ សម្មទាតិ អម្ពាភំ សត្តុ ទសពលស្ស អហោ
សម្មត្តិយោ។ យត្ថាតិ យស្មី សត្តវ ព្រហ្មចរិយវាសេន។ ឯតាទិសំ ធម្មំ,
សាវកោ សច្ចិកាហិតិ ឯតាទិសំ ឯវរុបំ សុវិសុទ្ធជ្ឈានភិញ្ញាបរិវារំ
អនវសេសកិលេសក្ខយាវហំ សន្តំ បណ្ឌិតំ អនុត្តរំ ធម្មំ សាវកោបិ នាម
សច្ចិករិស្សតិ, តស្មា ឯវិវិជគុណាវិសេសាធិគមហេតុភូតា អហោ អច្ឆរិយា
ពុទ្ធា ភគវន្តោ, អច្ឆរិយា ធម្មគុណា, អច្ឆរិយា អម្ពាភំ សត្តុ សម្មត្តិយោតិ
រតនត្ថយស្ស គុណាធិមុត្ថំ បវេទេសីតិ។ ធម្មសម្មត្តិកិត្តនេនេវ ហិ
សង្ឃសុប្បជិបត្តិ កិត្តិតា ហោតីតិ។

ឯវំ សាធារណវសេន ទស្សិតំ ធម្មស្ស សច្ចិករិយំ ឥទានិ អត្ថបនាយិកំ
កត្វា ទស្សេន្តោ “អសង្ខេយ្យេសូ”តិ កាថមាហា។ តត្ថ អសង្ខេយ្យេសូតិ
គណនបថំវីតិវត្ថេសុ មហាកប្បេសុ។ សក្កាយាតិ បញ្ចាទានានក្ខន្ធា។ តេ ហិ
បរមត្ថតោវិជ្ជមានធម្មសមូហតាយ “សក្កាយា”តិ វុច្ឆន្តិ។ អហូតិ
និវត្តន្ធាយស្ស អនធិគតត្តា អនបគតា អហោសុំ។ តេសមយំ បច្ឆិមកោ
ចរិមោយំ សមុស្សយោតិ យស្មា អយំ សព្ពបច្ឆិមកោ, តតោ ឯវ ចរិមោ, តស្មា

ជាតិមរណសហិតោ ខន្ធចិបដិបាទិសញ្ញិតោ សំសារោ ឥទានិ អាយតី
បុណ្ណវាការតោ បុណ្ណវោ នត្ថិ, អយមន្តិមា ជាតីតិ អត្ថោ។

កុមារកស្សបត្ថេតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ធម្មចាលត្ថេតាថាវណ្ណានា

យោ ហវេ ទហារោភិក្ខុតិ អាយស្មតោ ធម្មចាលត្ថេស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
អត្ថទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ កេនចិទេវ
ករណីយេន វនន្តំ ឧបគតោ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាទសោ បិលក្ខដលមទាសិ។
សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សត្ថិ
បរិនិព្ពតេ អវន្តិរដ្ឋព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ធម្មចាលោតិ លទ្ធាមោ
វយប្បត្តោ តក្កសិលំ គន្ធា សិប្បំ ឧគ្គហេត្វា បដិធិវត្ថេន្តោ អន្តរាមគ្គេ ឯកស្មី
វិហារេ អញ្ញាតំ ថេរំ ទិស្វា តស្ស សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.៣៩.២១-២៥) -

“វនន្តេវ ពុទ្ធិ ទិស្វា, អត្ថទស្សី មហាយសំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បិលក្ខស្សាទទី ផលំ។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ ផលមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ផលទានស្សីទំ ផលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញា បន ហុត្វា សមាបត្តិសុខេនវីតិនាមេន្តោ ឯកទិវសំ តស្មី
វិហារេ ទ្វេសាមណោវេ រុក្ខគ្គេ បុច្ឆានិ ឌីចិនន្តេ អារុទ្ធិសាខាយ ភក្កាយ បតន្តេ
ទិស្វា ថេរោ ឥទ្ធានុកាវេន ហេត្ថន គហេត្វា អរោគយេវ ភូមិយំ វេបេត្វា តេសំ
សាមណោរាជំ ធម្មំ ទេសេន្តោ -

២០៣.

“យោ ហវេ ទហារោ ភិក្ខុ, យុញ្ញតិ ពុទ្ធសាសនេ;
ជាគរោ ស ហិ សុត្តេសុ, អមោយំ តស្ស ជីវិតំ។

២០៤.

“តស្មា សទ្ធិញ្ញ សីលញ្ញ, បសាទំ ធម្មទស្សនំ;
អនុយុញ្ញេថ មេធាវី, សវំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។ - ឥមា ទ្វេ កាថា អភាសិ;

តត្ថ យោតិ អនិយមវចនំ។ ហវេតិ ទទ្ធិត្ថេ និចាតោ។ ទហារោតិ តរុណោ។
ភិក្ខុតិភិ ភិក្ខុ។ យុញ្ញតិភិ យជតិ វាយមតិ។ ជាគរោតិ
ជាគរណធម្មសមន្នាគតោ។ សុត្តេសុតិ សុបន្តេសុ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ យោ ភិក្ខុ
ទហារោ សមាធា តរុណោ “តថាហំ បច្ឆា វុឌ្ឍកាលេ ជានិស្សមី”តិ អចិន្តេត្វា
ពុទ្ធានំ សាសនេ អប្បមាទបដិបត្តិយំ យុញ្ញតិ សមថវិបស្សនាកាវនាយ យោគំ
ករោតិ, សោ សុត្តេសុ អវិជ្ជានិទ្ទាយ សុត្តេសុ បមត្តេសុ
សទ្ធាទិជាគរធម្មសមន្នាគមេន ជាគរោ, តតោ ឯវ អត្ថហិតបរហិតចារិប្បិយា
អមោយំ អវញ្ញំ តស្ស ជីវិតំ, យស្មា ច ឯតទេវំ, តស្មា សទ្ធិញ្ញ “អត្ថិ កម្មំ អត្ថិ
កម្មវិចាតោ”តិ អាទិនយប្បវត្តំ កម្មជលសទ្ធិញ្ញ, សទ្ធិបនិពន្ធត្តា សីលស្ស
តទុបនិស្សយំ ចតុចារិសុទ្ធិសីលញ្ញ, “សម្មាសម្ពុទ្ធា ភក្កវា, ស្វាខាតោ ធម្មោ,
សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ ឯវំ បវត្តវតនត្ថយប្បសាទញ្ញ,
វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ បរិញ្ញាទិវសេន

ចតុស្ថធម្មទស្សនញ្ច មេធាវី ធម្មាជបញ្ញាយ សមន្នាគតោភិក្ខុ ពុទ្ធានំ
សាសនំ ឱវាទំ អនុសិដ្ឋី អនុស្សវន្តោ អាទិត្តម្បិ អត្ថនោសីសំ អដ្ឋបេក្ខិត្វា
អនុយុញ្ញេថ, តត្ថ អនុយោគំ អាតប្បំ ករេយ្យាតិ អត្តោ។

ធម្មចាលត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ព្រហ្មាលីត្ថេរកាថាវណ្ណានា

កស្សិទ្ធិយានិ សមថង្គតានីតិ អាយស្មតោ ព្រហ្មាលីត្ថេរស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ
កុសលំ ឧបចិនន្តោវិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ
បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ វន្តិត្វា ចាទដលំ
អនាសិ។ សត្តា អនុមោទនំ វត្វា បក្កាមិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បទេ កោសលរដ្ឋ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា
ព្រហ្មាលីតិ លទ្ធនាមោវិញ្ញតំ បត្តោ ហេតុសម្បត្តិយា ចោទិយមាណោ សំសារេ
សញ្ញាតសំវេគោ តាទិសេន កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេន ពុទ្ធសាសនេ
បព្វជិត្វា បតិវ្របកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា អរញ្ញេវិហារន្តោ ញាណស្ស
បរិចាកកតត្តា នចិរស្សេវវិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ៤៧.២៧.៦៣-៦៧) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធី, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
រជិយំ បដិបជ្ជន្តំ, ចាទដលំ អនាសហំ។

“ឯកនវុតិកោ កប្បេ, យំ ដលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ដលទានស្សិទ្ធី ដលំ។

“កិលេសាលាបិតា មឃ្លំ...បេ... កតំ ពុទ្ធសូ សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា មគ្គសុខេន ជលសុខេន វីតិណមេន្តោ ឯកទិវសំ
បធានបរិក្កាហាកេន ថេវេន តស្មី អវញ្ញាយតនេ ភិក្ខុ ឧទ្ទិស្ស វុត្តំ
បធានានុយោគំ បរិក្កណ្ឌោន្តោ -

២០៥.

“កស្ស្រ្ទិយានិ សមថង្គតានិ, អស្សា យថា សារថិនា សុទន្តា;
បហ័នមាទស្ស អនាសវស្ស, ទេវាបិ កស្ស បិហាយន្តិ តាទិនោ។

២០៦.

“មឃ្លំ ក្រ្ទិយានិ សមថង្គតានិ, អស្សា យថា សារថិនា សុទន្តា;
បហ័នមាទស្ស អនាសវស្ស, ទេវាបិ មឃ្លំ បិហាយន្តិ តាទិនោ”តិ។ -

គាថាទូលំ អភាសិ។

តស្សត្ថោ - ឥមស្មី អវញ្ញាយតនេ វសន្តេសុ ភិក្ខុសុ កស្ស ភិក្ខុនោ ថេវស្ស
វា នវស្ស វា មជ្ឈិមស្ស វា ធរកេន សារថិនា សុទន្តា អស្សាវិយ មនច្ឆជ្ជានិ
ឥន្ទ្រិយានិ សមថំ ទន្តការំ និព្វិសេវនការំ គតានិ។ កស្ស នវវិធម្មិ មានំ
បហាយ បិតត្ថា បហ័នមាទស្ស ចតុន្ទម្បិ អាសវានំ អភាវេន អនាសវស្ស
ឥដ្ឋាទីសុ តាទិលក្ខណាប្បត្តិយា តាទិនោ ទេវាបិ បិហាយន្តិ មនុស្សបិ
សម្មាបដិបត្តិទស្សនាទិនា ច អាទរេន បត្តេន្តិតិ។

តត្ថ ច គាថាយំ បុរិមឡេន អនាគាមិមគ្គាធិគមោ បុដ្ឋោ, អនាគាមិនោបិ
ហិ ឥន្ទ្រិយានិ បហ័នកាមរាគព្យាបាទតាយ សមថំ និព្វិសេវនតំ គតានិ
ហោន្តិ។ ឥតវេន អវហត្ថមគ្គបដិលាភោ, អវហា ហិ “បហ័នមាទោ អនាសវោ
តាទី”តិ ច វុច្ចតិ។

អថាយស្មា ព្រហ្មាលី បធានបរិគ្គាហកេន វុត្តំ “កស្សីន្ទ្រិយានី”តិ តាដំ
បច្ចុទុកាសិ។ តទត្ថំ អត្ថបនាយិកវសេនវិស្សន្ទេន្តោ
“មម្ហីន្ទ្រិយានី”តិ អាទិកាយ ទុតិយតាថាយ អញ្ញំ ព្យាកាសិ, តត្ថ
មម្ហីន្ទ្រិយានីតិ មម ចក្ខាធិនិ ឥន្ទ្រិយានិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ព្រហ្មាលីត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. មោឃរាជត្ថេរតាថាវណ្ណានា

ឆរិចាបក ចិត្តកទុកាតិ អាយស្មតោ មោឃរាជត្ថេរស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ
កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បន្តោ ឯកទិវសំ សត្តុ សន្តិកេ ធម្មំ សុណន្តោ
សត្តារំ ឯកំ ភិក្ខុំ លូខីវរិយាធិនំ អគ្គដ្ឋានេ វេបេន្តំ ទិស្វា តំ ហានន្តំ អាកម្មន្តោ
បណ្ឌិតានំ កត្វា តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ អត្ថទស្សីស្ស ភគវតោ
កាលេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ព្រាហ្មណានំវិជ្ជាសិប្បសុ និប្បត្តិ គតោ
ព្រាហ្មណមាណវេវិជ្ជាសិប្បានិ សិក្ខាបេន្តោ ឯកទិវសំ អត្ថទស្សី ភគវន្តំ
ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បញ្ចបតិជ្ជិតេន វន្តិត្វា សិរសិ
អញ្ញាលី កត្វា “យាវតា រូបិនោ សត្តា”តិ អាទិនា ធម្មា តាថាហិ អភិក្ខុវិត្វា
ភាជនំ បូរេត្វា មដុំ ឧបនាមេសិ។ សត្តា មដុំ បដិគ្គហេត្វា អនុមោទនំ អកាសិ។

សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ
កាលេ កដ្ឋវាហនស្ស នាម រញ្ញោ អមន្តោ ហុត្វា តេន សត្តុ អានយនត្ថំ
បុរិសសហស្សេន បេសិតោ សត្តុ សន្តិកំ គត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសន្តោ
បព្ពជិត្វាវិសតិវស្សសហស្សានិ សមណធម្មំ កត្វា តតោ ចុតោ ឯកំ ពុទ្ធន្តំ
សុគតីសុយេវ បរិវត្តេន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា

មោឃរាជាតិ លទ្ធផលមោ ពារីព្រាហ្មណស្ស សន្តិកេ ឧត្តហិតសិប្បា
សំវេគជាតោ តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា តាបសសហស្សបរិវារោ អជិតាធិហិ
សន្ធិ សត្តុ សន្តិកំ បេសិតោ តេសំ បន្ទរសមោ ហុត្វា បញ្ចោ បុច្ឆិត្វា
បញ្ញាវិស្សន្ននបរិយោសានេ អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.៤.៦៤-៨៣) -

“អត្ថទស្សី តុ ភគវា, សយម្ហូ អបរាជិតោ;
ភិក្ខុសង្ឃបរិព្យុទ្ធោ, រថិយំ បដិបន្នេថ។

“សិស្សេហិ សម្មវិវុតោ, យរម្ហា អភិនិក្ខមិ;
និក្ខមិត្វានបំ តត្ថ, អន្ទសំ លោកនាយកំ។

“អភិវាទិយ សម្ពុទ្ធំ, សិវេ កត្វាន អញ្ចលី;
សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, សន្តវី លោកនាយកំ។

“យាវតា រូបិនោ សត្តា, អរូបី វា អសញ្ញិនោ;
សព្ពេតេ តវ ញ្ញាណម្ហិ, អន្តោ ហោន្តិ សមោគធា។

“សុខុមច្ឆិកជាលេន, ឧទកំ យោ បរិក្ខិបេ;
យេ កេចិ ឧទកេ ចាណា, អន្តោជាលេ ភវន្តិ តេ។

“យេសញ្ញា ចេតនា អត្ថិ, រូបិនោ ច អរូបិនោ;
សព្ពេតេ តវ ញ្ញាណម្ហិ, អន្តោ ហោន្តិ សមោគធា។

“សមុទ្ធវសិមំ លោកំ, អន្ធការសមាគុលំ;
តវ ធម្មំ សុណិត្វាន, កម្ព្លាសោតំ តវន្តិ តេ។

“អវិជ្ជាជិតុតេ លោកេ, អន្ធការេន ឌីត្តជេ;
តវ ញ្ញាណម្ហិ ជោតន្តេ, អន្ធការា បដំសិតា។

“តុរំ ចក្ខុសិ សព្ពេសំ, មហាតមបន្ទននោ;
តវ ធម្មំ សុណិត្វាន, និព្វាយតិ ពហុជ្ឈនោ។

“បុជកំ បូរយិត្វាន, មជ្ជុទ្ធមនេឡ្យ កំ;
ឧភោ ហត្ថហិ បគ្គយ្ហ, ឧបនេសី មហេសិនោ។

“បដិគ្គណ្ហិ មហារីរោ, សហត្ថេន មហា ឥសិ;
ភុញ្ញិត្វា តញ្ញា សព្ពញ្ញា, វេហាសំ នកមុគ្គមិ។

“អន្តលិក្ខេ បិតោ សត្តា, អត្ថនស្សី នរាសភោ;
មម ចិត្តំ បសាទេន្តោ, ឥមា កាថា អភាសថ។

“យេនិទំ ជរិតំ ញ្ញាណំ, ពុទ្ធសេដ្ឋោ ច ថោមិតោ;
តេន ចិត្តប្បសាទេន, ធុគ្គតី សោ ន ធម្មតិ។

“ចតុទ្ធសញ្ញា ខត្តំ សោ, ទេវរជ្ជំ ភវិស្សតិ;
បចញ្ញា រជ្ជំ អជ្ជសតំ, វសុដំ អាវសិស្សតិ។

“បញ្ចេវ សតក្ខត្តញ្ញា, ចក្កវត្ថី ភវិស្សតិ;
បទេសរជ្ជំ អសន្នេយ្យំ, មហិយា ការយិស្សតិ។

“អជ្ឈាយកោ មន្តជរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចារគូ;
គោតមស្ស ភគវតោ, សាសនេ បព្ពជិស្សតិ។

“គម្ពីរំ និបុណំ អត្ថំ, ញ្ញាណេន វិចិនិស្សតិ;

មោឃរាជាតិ នាមេន, ហេស្សតិ សត្ត សាវកោ។

“តីហិវិជ្ជាហិ សម្មន្តំ, កតកិច្ចមនាសវំ;
គោតមោ សត្តវាហាគ្គោ, ឯតទគ្គេ ឋេបេស្សតិ។

“ហិក្ខា មាណុសកំ យោគំ, ធម្មាន ភវពន្ធនំ;
សត្តាសវេ បរិញ្ញាយ, វិហារមិ អនាសវោ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា សត្តលូទំ សុត្តលូទំ រជនលូទន្តិវិសេសេន តិវិជេនបិ
លូទេន សមន្នាគតំ បំសុក្ខលំ ជារេសិ។ តេន នំ សត្តា លូទិវេរជរានំ អគ្គជ្ជានេ
ឋេបេសិ។ អបរភាគេ បុរិមកម្មប្បដ្ឋយា បរិហារស្ស អករណតោ ថេរស្ស
សវេរ ទទ្ធិបិឡកាធិនិ ឧប្បន្និក្ខា វឌ្ឍិសុ។ សោ “សេនាសនំ ទុស្សតិ”តិ
ហេមន្តេបិ មគធខេត្តេសុ បលាលសន្តារាទិ អត្ថវិក្ខា សេតិ។ តំ ឯកទិវសំ
ឧបជ្ជានំ ឧបសន្តិមិក្ខា វន្តិក្ខា ឯកមន្តំ និសិទ្ធិំ សត្តា បដិសន្តារវេសេន
“ធរិចាបកា”តិ អាទិនា បឋមគាថាយ បុច្ឆិ។

២០៧. តត្ថ ធរិចាបកាតិ ទទ្ធិកច្ចបិឡកាហិ ភិន្នច្ឆវិការតោ ហីនច្ឆវិក
ទុដ្ឋច្ឆវិក។ ចិត្តភទ្ធកាតិ អនវសេសកិលេសប្បហានេន ព្រាហ្មវិហារសេវនាយ
ច ភទ្ធិចិត្ត សុន្ទរចិត្ត។ មោឃរាជាតិ តស្ស អាលបនំ។ សតតំ សមាហិតោតិ
អគ្គជលសមាធិនា និច្ចកាលំ អភិល្លាំ សមាហិតមានសោ។
ហេមន្តិកសីតកាលវត្តិយោតិ ហេមន្តសមយេ សីតកាលវត្តិយោ។
អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវេចនំ។ “ហេមន្តិកា សីតកាលវត្តិយោ”តិ បិ
ចាឡិ។ តត្ថ ហេមន្តិកាតិ ហេមន្តោគធា ហេមន្តបរិយាបន្នាតិ អត្ថោ។ ភិក្ខុ តំ
សីតិ ភិក្ខុ កោ តំ អសិ, ឯវត្ថុតោ បរេសុ តវ សេនាសនំ កត្វា អនេន្តេសុ

សង្ឃឹកញ សេនាសនំ អបរិសន្តោ។ កងំ ករិស្សសីតិ យថាវុត្ត សីតកាលេ
កងំ អត្តការំ បរុត្តសីតិ សត្តា បុច្ឆិ។ ឯវំ បន បុដ្ឋោ បេរោ សត្ត តមត្ថំ កថេន្តោ

-

២០៨.

“សម្បទ្ទសស្សា មគធា, កេវលា ឥតិ មេ សុតំ;
បលាលច្ឆន្ទកោ សេយ្យំ, យថញ្ញោ សុខជីវិនោ” តិ។ - កាថមាហា;

តត្ថ សម្បទ្ទសស្សាតិ និប្បទ្ទសស្សា។ មគធាតិ មគធជរដ្ឋំ វុទ្ធិតិ។ មគធា នាម
ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ វុច្ឆីវសេន
“មគធា” ត្រូវ ពហុវចនេន វុច្ឆតិ។ កេវលាតិ អនវសេសា។ ឥតិ មេ សុតន្តិ ឯវំ
មយា សុតំ។ តត្ថ យោ អធិដ្ឋោ បទេសោ, តស្ស វសេន សុតន្តិ វុត្ថំ។ តេន ឯទិសេ
កាលេ មគធខេសុ យត្ថ កត្តចិ មយា វសិតុំ សក្កាតិ ទស្សេតិ។ បលាលច្ឆន្ទកោ
សេយ្យំ, យថញ្ញោ សុខជីវិនោតិ យថា អញ្ញោ សុខជីវិនោ ភិក្ខុ
សេនាសនសប្បាយំ លទ្ធា សុន្ទរេហិ អត្តរណាចារុវណេហិ សុខេន សយន្តិ, ឯវំ
អហម្មិ បលាលសន្តារមេវ ហេដ្ឋា សន្តិវត្វា ឧបរិ តិរិយញ្ច បលាលច្ឆនេនេវ
នាទិតសរីរតាយ បលាលច្ឆន្ទកោ សេយ្យំ សយី, សេយ្យំ កប្បសិទ្ធិ អត្តនោ
យថាលាភសន្តោសំ វិភាវេតិ។

មោឃរាជត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. វិសាខបញ្ចាលបុត្តត្រូវតាថាវណ្ណានា

ន ឧក្ខិបេ នោ ច បរិក្ខិបេ បរេតិ អាយស្មតោ វិសាខស្ស បញ្ចាលបុត្តស្ស
តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ
វិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ចុទ្ធសេ កប្បេ បច្ឆន្តកាមេ ទលិទ្ធកុលេ

និព្វត្តិក្លាវិញ្ញាតំ បត្តោ ឯកទិវសំ ជលបរិយេសនំ ចរន្តេហិ តស្មី កាមេ
មនុស្សេហិ សទ្ធិ អរញ្ញំ គតោ តត្ថ ឯកំ បច្ឆេកពុទ្ធី ទិស្វា បសន្នមាណសោ
វល្លិជលំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ មគធេរដ្ឋេ មណ្ឌាលិករាជកុលេ និព្វត្តិក្លាវិសាខោតិ លទ្ធាមោ
បញ្ចាលរាជដីតុយា បុត្តការតោ បច្ឆា បញ្ចាលបុត្តោតិ បញ្ចាយិត្ត។ សោ បិតរិ
មតេ វជ្ជំ ការេន្តោ សត្តរិ អត្តនោ គាមសមីបគតេ សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ
សុត្វា បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពជិត្វា សត្តារា សទ្ធិ សាវត្ថី គតោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
នចិរេស្សេវ ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបធានេ (អប. ថេវ ១.៣៩.៣១-
៣៦) -

“សព្វេ ជនា សមាគម្ម, អគមីសុ វនំ តទា;
ជលមន្ទេសមាណ តេ, អលភីសុ ជលំ តទា។

“តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធី, សយម្ពុំ អបរាជិតំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វល្លិជលមទាសហំ។

“ចតុទ្ធសេ ឥតោ កប្ប, យំ ជលមទទី តទា;
ទុក្ខតី ធាតិជាធាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា ថេរោ ញាតីនំ អនុកម្មាយ ជាតិភូមិ អគមាសិ។
តត្ថ មនុស្សា ថេរំ ឧបសម្ព័មិត្វា កាលេន កាលំ ធម្មំ សុណាន្តា ឯកទិវសំ
“កតិហិ នុខោ, ភន្តេ, អវ្ពេហិ សមន្នាគតោ ធម្មកថិកោ ហោតី”តិ
ធម្មកថិកលក្ខណំ បុច្ឆីសុ។ ថេរោ តេសំ ធម្មកថិកលក្ខណំ កថេន្តោ -

“នឡត្តិបេ នោ ច បរិក្ខិបេ បរេ, នឡត្តិបេ ចារគតំ ន ឯវយេ;
ន ចត្តវណ្ណំ បរិសាសុ ព្យាហរេ, អនុទូតោ សម្មិតកាលំ សុព្ពតោ។

២១០.

“សុសុខុមនិបុណត្ថធស្សិនា, មតិកុសលេន និវាតវុត្តិនា;
សំសេរិតពុទ្ធសីលិនា, និព្វានំ ន ហិ តេន ទុល្លភ”ន្តិ។ -

កាថាធូយំ អភាសិ។

តត្ថ នឡត្តិបេតិ អត្តានំ នឡត្តិបេយ្យ, ជាតិអាទីហិ ពាហុសទ្ធាទីហិ ច
អត្តក្កំសំ ន ករេយ្យ។ នោ ច បរិក្ខិបេ បរេតិ បរេ បរមុគ្គលេ តេហោ
ជាតិអាទីហិ នោ បរិក្ខិបេ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ន ឱបេយ្យ គុណបរិធិសនវសេន វា ន
ឱបេយ្យ។ នឡត្តិបេ បរេ ឥន្ទ្រំ សម្ពុន្ទោ។ បរេ ឡិដ្ឋាបនវសេន នឡត្តិបេ
ហេដ្ឋតោ កត្វា បរេ ន ឡិលោកាបេយ្យ, ន ឡិដ្ឋាបេយ្យតិ អត្តោ។ “នឡត្តិបេ”តិ
កេចិ បឋន្តិ, សោ ឯវត្ថោ។ ចារគតន្តិ សំសារចារំ វិយ វិជ្ជាយ ចារំ គតំ
ឡិណាសំ តេវិជ្ជំ ធម្មកិញ្ចំ វា ន ឯវយេ ន យដ្ឋយេ ន អាសាធម្មេយ្យ។ ន ចត្តវណ្ណំ
បរិសាសុ ព្យាហរេតិ អត្តនោ វណ្ណំ គុណំ លាភសក្ការសិលោកំ
និកាមយមាណោ ខត្តិយបរិសាទីសុ ន កាសេយ្យ។ អនុទូតោតិ ទុទ្ធច្វរហិតោ។
ទុទ្ធតស្ស ហិ វេចនំ នាទិយន្តិ។ សម្មិតកាលំតិ សម្មនេវ មិតកាលំ, កាលេន
សាបទេសំ បរិយន្តវតី អត្តសញ្ញិតមេវ វាចំ ភាសនសិលោតិ អត្តោ។ ឥតោ
អញ្ញាថា វេទន្តស្ស វេចនំ អគហណីយំ ហោតិ។ សុព្ពតោតិ សុន្ទរវតោ
សីលសម្បជ្ជោ។ “សិយា”តិ កិរិយាបទំ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។

ឯវេរោ សន្ទេបេនេវ ធម្មកថិកលក្ខណំ វត្វា តេសំ គុណានំ អត្តនិ
លត្តមានតំ អធិមុច្ឆិត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ អភិប្បសន្តំ មហាជនំ ព្យាត្វា

“ឯវីរីធស្ស ធម្មកថិកស្ស វិមុត្តាយ តនសន្និស្សិតស្ស ន ជិញ្ញានំ ទុល្លភំ, អថ ខោ
សុលភមេវា” តិ ធស្សន្តោ “សុសុខុមនិបុណត្ថធស្សិនា” តិ ទុតិយ គាថមាហា។
តស្សន្តោ ហោជ្ជា វុត្តោយេវ។

វិសាខបញ្ចាលបុត្តត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ចូឡកត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា

ននន្តិមោរា សុសិខា សុបេខុណាតិ អាយស្មតោ ចូឡកត្ថេត្ថរស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ
កុសលំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ
កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញាតំ បត្តោ ឯកទិវសំ សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
ធម្មបណ្ឌិដលំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ រាជគេហោ ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិត្វា ចូឡកោតិ លទ្ធានាមោ
វយប្បត្តោ ធនចាលធមនេ សត្តវិ លទ្ធប្បសាទោ បព្ពត្តិត្វា សមណធម្មំ
ករោន្តោ ឥន្ទសាលគុហាយំ វសតិ, សោ ឯកទិវសំ គុហាទ្វារេ និសិន្នោ
មគធក្ខេត្តំ ឌីលោកេសិ។ តស្មី ខណោ ចារុសកាលមេយោ
គម្ពីរមជ្ជនិគ្យាសោ សតបដលសហស្សបដលោ អញ្ញន សិខរសន្និកាសោ
នកំ បូរេត្វា បវស្សតិ, មយ្ហរសជ្ឈា ច មេយគន្ធិតំ សុត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋា កេកាសទ្គំ
មុញ្ញិត្វា តត្ថ តត្ថ បទេសេ នច្ឆន្តាវិចរន្តិ។ ថេរស្សបិ អាវាសគព្ពេ
មេយវាតដស្សហិ អបគតធម្មត្តា បស្សទ្ធករជកាយេ កល្លតំ បត្តេ
ឧតុសប្បាយលាភេន ចិត្តំ ឯកក្កំ អហោសិ, កម្មជ្ជានីយី ឌីតិវិ, សោ តំ ញត្វា
កាលសម្បទាធិកិត្តនមុខេន អត្តានំ ភាវនាយ ឧស្សាហេន្តោ -

“នងន្ទី មោរា សុសិខា សុបេឡណា, សុនីលគីរា សុមុខា សុគន្ធិនោ;
សុសទ្ធាលា ចាបិ មហាមហី អយំ, សុព្យាបិតម្ហូ សុវលាហកំ នកំ។

២១២.

“សុកល្លរូចោ សុមនស្ស ឈាយតំ, សុនិក្កមោ សាធុ សុពុទ្ធសាសនេ;
សុសុក្កសុក្កំ និបុណំ សុទុទ្ធសំ, ធុសាហិ តំ ឧត្តមមច្ចុតំ បទ”ន្ទី។ -

ទ្វេ កាថា អភាសិ។

តត្ថ នងន្ទី មោរា សុសិខា សុបេឡណា, សុនីលគីរា សុមុខា សុគន្ធិនោតិ
ឯតេ មត្តកេ ឧដ្ឋិតាហិ សុន្ទរាហិ សិខាហិ សមន្នាគតត្តា សុសិខា,
នាណវណ្ណាហិ អនេកេហិ សោភនេហិ ភទ្ទកបិញ្ញេហិ សមន្នាគតត្តា
សុបេឡណា, រាជីវវណ្ណាសង្កាសាយ សុន្ទរាយ នីលវណ្ណាយ គីរាយ
សមន្នាគតត្តា សុនីលគីរា, សុន្ទរមុខតាយ សុមុខា, មនុញ្ញវាទិតាយ
សុគន្ធិនោ, មោរា សិខន្ទិនោ ធម្មសំរាជី កេកាសទ្ធិ មុញ្ញាត្តា នងន្ទី វរុន្ទី។
សុសទ្ធាលា ចាបិ មហាមហី អយន្តិ អយញ្ច មហាបថី សុសទ្ធាលា
សុន្ទរហរិតតិណា។ សុព្យាបិតម្ហូតិ អភិនវុដ្ឋិយា តហំ តហំ
វិស្សន្ធមានសលិលតាយ សុដ្ឋុព្យាបិតជលាវិតតជលា។ “សុសុក្កតម្ហូ”តិបិ
ចាថោ, សុវិសុទ្ធជលាតិ អត្តោ។ សុវលាហកំ នកន្ទី ឥទញ្ច នកំ អាកាសំ
នីលុប្បលនលសន្និកេហិ សមន្តតោ បូរេត្វា បិតេហិ សុន្ទរេហិ វលាហាកេហិ
មេយេហិ សុវលាហកំ។

សុកល្លរូចោ សុមនស្ស ឈាយតន្តិ ឥនានិ ឧតុសប្បាយលាភេន សុដ្ឋុ
កល្លរូចោ កម្មនិយសភាវោ ត្វំ, នីវរណេហិ អនជ្ឈាវុទ្ធិចិត្តតាយ សុន្ទរមនស្ស
យោការចរស្ស យំ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានវសេន លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានវសេន ច

ឈាយតំ។ សុនិក្ខមោ...បេ... អច្ចុតំ បទន្តិ ឯវំ ឈាយន្តោ ច សាធុ សុពុទ្ធស្ស
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ សុន្ទរនិក្ខមោ ហុត្វា សុបរិសុទ្ធសីលតាយ សុសុក្កំ,
វិសុទ្ធសភាវតាយ សព្វស្សបិ សំកិលេសស្ស គោចរការាណុបគមនតោ សុក្កំ,
និបុណញ្ញាណគោចរតាយ និបុណំ, បរមគម្ពីរតាយ សុទុទ្ធសំ, បណ្ឌិតភាវេន
សេដ្ឋភាវេន ច ឧត្តមំ, និច្ចសភាវតាយ អច្ចុតំ បទំ តំ និព្វានំ ដុសាហិ
អត្ថបច្ចក្ខករណេន សម្មាបដិបត្តិយា សង្ខករោហិតិ។

ឯវំ ថេរោ អត្តានំ ឱវទន្តោវ ឧតុសប្បាយលាភេន សមាហិតចិត្តោ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.៣៩.៣៧-
៤២) -

“កណិការំវ ជលិតំ, បុណ្ណមាយេវ ចន្ទិមំ;
ជលន្តំ ធិបរុក្ខំវ, អទ្ធសំ លោកនាយកំ។

“កទលិជលំ បគ្គយ្ហ, អទាសី សត្តនោ អហំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, វន្តិទ្វាន អបក្កមី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ ជលមទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វា ថេរោ អត្តនោ បដិបត្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា
បីតិសោមនស្សជាតោ “នទន្តិ មោរា” តិអាទិនា តាយេវ គាថា បច្ចទាហាសិ។
តេនស្ស ឥទមេវ អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

ចូឡ កត្តោគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អន្ទបមត្តរកាថាវណ្ណា

នន្ទមាណគតំ ចិត្តាតិ អាយស្មតោ អន្ទបមត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវីវដ្ឋបនិស្សយំ បុញ្ញំ
ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ កប្បេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ បទុមំ នាម បច្ឆេកពុទ្ធិំ បិណ្ឌរាយ ចរន្តំ រិយំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ
អង្គោលបុប្ផហិ បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ឥព្វកុលេ និព្វត្តិត្វា រូបសម្បត្តិយា អន្ទបមោតិ
លទ្ធាមោ វយប្បត្តោ ឧបនិស្សយសម្បន្នតាយ កាមេ បហាយ បព្វជិត្វា
វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ អរញ្ញេ វិហរតិ។ តស្ស ចិត្តំ ពហិធ្វា
រូបាធិអារម្មណេសុ វិជារតិ។ កម្មជ្ជានំ បរិវដ្តតិ។ ថេរោ វិជារន្តំ ចិត្តំ និគ្គល្ហាន្តោ

-

២០៣.

“នន្ទមាណគតំ ចិត្តំ, សូលមារោបមាណកំ;
តេន តេនេវ វជេសិ, យេន សូលំ កលិដ្ឋរំ។

២០៤.

“តាហំ ចិត្តកលី ព្រូមិ, តំ ព្រូមិ ចិត្តទុព្ពកំ;
សត្តា តេ ទុល្លភោលធ្វោ, មាណត្ថេ មំ និយោជយី”តិ។ -

ឥមាហិ ធ្វើហិ កាថាហិ ឌីវទិ។

តត្ថ នន្ទមាណគតំ ចិត្តាតិ នន្ទមាណ អភិនន្ទមាណ ចិត្ត អភិនន្ទមាណំ អាគតំ
ឧប្បន្នំ។ សូលមារោបមាណកន្តិ ទុក្ខប្បត្តិដ្ឋានតាយ សូលសទិសត្តា សូលំ តំ តំ
ភវំ កម្មកិលេសេហិ ឯត្ថកំ កាលំ អាហេបិយមាណំ។ តេន តេនេវ វជេសិ, យេន

សូលំ កលិផ្គុំន្តិយត្ថ យត្ថ យត្ថ សូលសង្ខាតា ភវា កលិផ្គុំសង្ខាតា អធិកុដ្ឋនកា
កាមគុណា ច តេន តេនេវ, ចាបចិត្ត, វេទនិ, តំ តេនេវ ហំនំ ឧបគច្ឆសិ, អត្តនោ
អនត្ថំ ន សល្លក្ខេសិ។

តាហំ ចិត្តកលី ព្រមីតិ តំ តស្មា បមត្តភាវតោ ចិត្តកលី ចិត្តកាលកណ្ឌី
អហំ កថយាមិ។ បុនបិ តំ ព្រមិ កថេមិ ចិត្តទុព្ភកំ ចិត្តសង្ខាតស្ស អត្តនោ
ពហូបការស្ស សន្តានស្ស អនត្តាវហនតោ ចិត្តទុព្ភី។ “ចិត្តទុព្ភកា” តិបិ បឋង្គិ។
ចិត្តសង្ខាតអលក្ខិកអប្បបុញ្ញាតិ អត្តោ។ កិន្តិ ព្រមីតិ ចេ? អាហ “សត្តាតេ
ទុល្លភោលទ្វោ, មានត្ថ មំ និយោជយី” តិ។ កប្បានំ អសង្ខ្យយ្យម្បិ នាម
ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកោ ហោតិ, សត្វិ ឧប្បន្នេបិ មនុស្សត្ថសង្ខាបដិលាភាទយោ
ទុល្លភា ឯវ, លទ្ធសុ ច តេសុ សត្តាបិ ទុល្លភោយេវ ហោតិ។ ឯវំ ទុល្លភោ សត្តា
ឥនានិ តយាលទ្វោ, តស្មី លទ្ធសម្បតិបិ អនត្ថ អហិតេ អាយតិញ្ច
អនត្តាវហេ ទុក្ខាវហេ អកុសលេ មំ មា និយោជេសីតិ។ ឯវំ ថេរោ អត្តនោ ចិត្តំ
ឱវទន្តោ ឯវំ វិបស្សនំ វឌ្ឍន្តា អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.៣៧.១៦-១៩) -

“បទុមោ នាម សម្ពុទ្ធោ, ចិត្តកូដេវសី តទា;
ទិស្វាន តំ អហំ ពុទ្ធំ, សយម្ពុំ អបរាជិតំ។

“អង្គោលំ បុប្ផិតំ ទិស្វា, ឱចិនិត្វានហំ តទា;
ឧបគន្ធាន សម្ពុទ្ធំ, បូជយី បទុមំ ជិនំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... ថេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

អនុបមត្ថេរគាថាវណ្ណា និដ្ឋិតា។

៨. វណ្ណតត្ថេរគាថាវណ្ណា

សំសរំ ធិយមទ្វាទន្តិ អាយស្មតោ វណ្ណតត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
បញ្ចសដ្ឋិមេ កប្បេ ឯកស្មី បច្ឆន្តកាមេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ វនចរកោ ហុត្វា
វិចរន្តោ ឯកទិវសំ ឧបសន្តំ នាម បច្ឆេកពុទ្ធិំ បព្ពតតុហាយំ វិហារន្តំ អទ្ទស។
សោ តស្ស ឧបសមំ ទិស្វា បសន្នមានសោ ចម្បកបុប្ផេន បូជំ អកាសិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធិប្បាទេ កោសលរដ្ឋ
ឥព្ពកុលេ និព្ពត្តោ ជាតទិវសតោ បដ្ឋាយ មាតុកាមហត្ថំ គតោ រោទតិ។
ព្រហ្មលោកតោ កិរ ចរិត្វា ឥធាគតោ យស្មា មាតុកាមសម្មស្សំ ន សហតិ,
តស្មា មាតុកាមសម្មស្សវន្តនតោ វណ្ណតត្ថេរ ឆានំ ជាតំ។ សោ វយប្បត្តោ សត្ត
យមកតាធិហារិយំ ទិស្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពត្តិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តទហោ
ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ខេរ ១.៣៧.២៧-៣០) -

“ឧបសន្តោ ច សម្ពុទ្ធោ, វសតី បព្ពតន្តរេ;
ឯកចម្បកមាធាយ, ឧបគច្ឆី នវុត្តមំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បច្ឆេកមុនិមុត្តមំ;
ឧភោ ហត្ថហិ បក្កយ្ហ, បូជយី អបរាជិតំ។

“បញ្ចសដ្ឋិម្ហតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាឆានិ, ពុទ្ធិប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មញ្ញំ...ខេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិវិញ្ញា បន ហុត្វា អត្តនោ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សវិត្វា ធម្មសំវេកេន -

២០៥.

“សំសវំ ធិយមទ្ធានំ, គតីសុ បរិវត្តិសំ;
អបស្សំ អរិយសច្ចានិ, អនុភូតោ បុប្ផនោ។

២០៦.

“តស្ស មេ អប្បមត្តស្ស, សំសារាវិនឡិកតា;
សព្វា គតី សមុច្ឆិន្ទា, នត្តិ ទានិ បុណ្ណេវ”តិ។ - ទ្វេ កាថា អភាសិ;

តត្ថ សំសវន្តិ សំសវន្តោ, តស្មី តស្មី ភវេ អាទាននិក្ខេបវសេន អបរាបរំ
សន្ធាវន្តោ។ ធិយមទ្ធានន្តិ ចិរកាលំ អនាធិមតិ សំសារេ អបរិមាណកាលំ។
គតីស្វតិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ វសេន សុកតិទុក្កតិសុ។ បរិវត្តិសន្តិ
យដីយន្តំវិយ បរិព្ពមន្តោ ចវនុបបន្ននវសេន អបរាបរំ បរិវត្តី។ តស្ស បន
បរិវត្តនស្ស ការណាមាហ “អបស្សំ អរិយសច្ចានិ, អនុភូតោ បុប្ផនោ”តិ។
ទុក្ខាធិនិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ញាណចក្កនា អបស្សន្តោ អប្បដិវដ្ឋន្តោ, តតោ
វេ អវិជ្ជន្ធតាយ អនុភូតោ បុប្ផនំ ជននាធិហិ ការណេហិ បុប្ផនោ ហោន្តោ
គតីសុ បរិវត្តិសន្តិ យោជនា, តេនេវាហ ភគវា -

“ចតុន្នំ, ភិក្ខុវេ, អរិយសច្ចានំ អនុពោធា អប្បដិវេធា វេមិទំ
ធិយមទ្ធានំ សន្ធាវិតំ សំសវិតំ មមព្រោវ តុម្ហាកព្វា”តិ (មហាវ. ២៨៧; ធិ.
និ. ២.១៥៥; សំ. និ. ៥.១០៩១; នេត្តិ. ១១២)។

តស្ស មយ្ហំ វុត្តនយេន បុព្វេ បុប្ផនស្សេវ សតោ ឥទានិ សត្តារា ទិន្ននយេន
អប្បមត្តស្ស អប្បមាធបដិបត្តិយា សមចរិបស្សនាការំ មត្តកំ ចាបេត្វា
វិតស្ស។ សំសារាវិនឡិកតាតិ សំសវន្តិ សត្តា ឯតេហិតិ “សំសារា”តិ

លទ្ធផលមា កម្មកិលេសា អគ្គមគ្គន សមុច្ឆន្ទត្ថាវិគតនធុរា និម្មលា កតា។
សព្វា គតិ សមុច្ឆន្ទតិ វេ កម្មកិលេសវដ្ឋានំវិនធឿ កតត្ថា និរយាធិកា
សព្វាបិ គតិយោ សម្មនេវ ឧច្ឆន្ទាវិទ្ធិសីតា, តតោ វេ នត្ថិ ទានិ អាយតី
បុណ្ណោតិ ឥនមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាព្យាករណំ អហោសីតិ។

វដ្តិតត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សន្និគត្ថេរកាថាវណ្ណានា

អស្សត្ថេ ហិរតោភាសេតិ អាយស្មតោ សន្និគត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
ឯកតីសេ កប្បេ សិទិស្ស ភគវតោ កាលេ ឯកោ គោចាលកោ អហោសិ។
សោ សត្ថិ បរិនិព្វតេ អញ្ញាតវំ ថេវ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស សន្តិកេ
ពុទ្ធកុណាបដិសំយុត្តំ ធម្មំ សុត្វា បសន្នមាណសោ “កុហី ភគវា”តិ បុច្ឆិត្វា
បរិនិព្វតភាវំ សុត្វា “វេ មហានុភាវា ពុទ្ធាបិ នាម អនិច្ចតាវសំ គច្ឆន្តិ, អហោ
សង្ខារា អនុវា”តិ អនិច្ចសញ្ញំ បដិលភិ។ តំ ថេរោ ពោធិបូជាយ ឧស្សាហេសិ។
សោ កាលេន កាលំ ពោធិរុក្ខសមីបំ គន្ធាវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ពុទ្ធកុណា
អនុស្សវន្តោ ពោធិវន្តតិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសវន្តោ
ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ ឥព្វកុលេ និព្វតិត្វា សន្និគតិ លទ្ធផលមា
វយប្បត្តោ អនិច្ចតាបដិសំយុត្តំ ធម្មកថំ សុត្វា សំវេគជាតោ បព្វជិត្វា
វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ញាណាស្ស បរិចាកំ គតត្ថា នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ សោ អត្ថនោ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សវន្តោ សិទិស្ស ភគវតោ កាលេ
ពោធិវន្តំ ពុទ្ធានុស្សតី អនិច្ចសញ្ញាបដិលាភព្វា អនុស្សវិត្វា តទុបនិស្សយេន
អត្ថនោវិសេសាធិកមំ បកាសេន្តោ -

២០៧.

“អស្សត្ថេ ហរិតោភាសេ, សំវិវុទ្ឋម្ហិ ចាធបេ;
ឯកំ ពុទ្ធកតំ សញ្ញំ, អលភិត្តំ បតិស្សតោ។

២០៨.

“ឯកតីសេ ឥតោ កក្កេយ្យ, យំ សញ្ញមលភី តទា;
តស្សា សញ្ញាយ វាហសា, បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ”តិ។ -

ទ្វេ កាថា អភាសិ។

តត្ថ អស្សត្ថេតិ អស្សត្ថជ្ជានីយេ, យាយំ ឯតវហិ អម្ពាភំ ភគវតោ
ពោធិរុក្ខោ អស្សត្ថោ, ឯតស្ស ថានេ តទា សិទិស្ស ភគវតោ ពោធិរុក្ខោ
បុណ្ណារីកោ បិតោតិ សោ អស្សត្ថជ្ជានីយតាយ “អស្សត្ថេ”តិ វុត្ថំ។ សត្តានំ
អស្សាសជននតោ វា។ អបរេ បន “អស្សត្ថរុក្ខមូលេ និសីទិត្វា តទា
ពុទ្ធានុស្សតិយា ភាវិតត្តា ថេរោ ‘អស្សត្ថេ’តិ អវោចា”តិ វទន្តិ។
ហរិតោភាសេតិ ហរិតេហិ សាវមណីវណ្ណេហិ ឱភាសមាទេ។ សំវិវុទ្ឋម្ហិតិ សុដ្ឋុ
វិវុទ្ឋេ សុប្បតិដ្ឋិតេ, សុយននិចិត្តបត្តបលាសបល្លវេហិ វិវុទ្ឋសញ្ញន្នេតិ ច
វទន្តិ។ ចាធបេតិ រុក្ខោ។ ឯកំ ពុទ្ធកតំ សញ្ញំ, អលភិត្តំ បតិស្សតោតិ ពុទ្ធវាម្ពណំ
អារម្មណស្ស ឯកជាតិយត្តា ឯកំ “ឥតិបិ សោ ភគវា”តិ អាទិនយប្បវត្តំ
ពុទ្ធានុស្សតិសហគតំ សញ្ញំ ពុទ្ធកុណានំ បតិបតិសរណតោ បតិស្សតោ
ហុត្វា អលភី។

កតា បន សា សញ្ញា លទ្ធា, កីវតាយ សិទ្ធាតិ អាហ “ឯកតីសេ ឥតោ
កក្កេយ្យ”តិ អាទិ។ ឥតោ ភទ្កកប្បតោ ឧទ្ធី អាហោហនវសេន ឯកតីសេ កក្កេយ្យ។ យំ
សញ្ញន្នំ យំ ពុទ្ធានុស្សតិសហគតំ សញ្ញំ, យំ វា ពុទ្ធានំ អនិច្ចតំ ទិស្វា

តទទុសារេន សញ្ញាសង្ខារេសុ តទា អនិច្ចសញ្ញា អលកី។ តស្ស យសញ្ញាយ
វាហសាតិ តស្ស យថាវុត្តាយ សញ្ញាយ ការណភារេន តំ ឧបនិស្សយំ កត្វា។
បត្តោ មេ អាសវក្ខយោតិ ឥទានិ មយា អាសវានំ ខយោ និរោជោ អធិគតោតិ
ឥមាយេវ ច ឥមស្ស ថេរស្ស អបទានភាថាមិ។ យថាហ (អប. ថេរ ១.២២.២៧-
៣០) -

“អស្សត្ថ ហរិគោភាសេ...បេ... បត្តោ មេ អាសវក្ខយោ។

“ឥតោ តេរសកប្បម្ហិ, ធនិជ្ជោ នាម ខត្តិយោ;
សត្វតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហព្ភលោ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
សន្និទតត្ថេរតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចមវគ្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ទុកនិចាតវណ្ណានា។

៣. តិកនិចាតោ

១. អង្គណិកភារទ្វាជត្ថេរតាថាវណ្ណានា

តិកនិចាតោ អយោនិ សុទ្ធិមន្ទេសន្តិ អាយស្មតោ
អង្គណិកភារទ្វាជត្ថេរស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្យិ បុរិមពុទ្ធសុ
កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ ឥតោ ឯកតីសេ
កប្បេ សិខិស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ បិណ្ឌាយ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្តិត្វា អញ្ជលី

បគ្គណ្ឌិ។ សោតេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
ហិមវន្តសមីបេ ឧក្កដេ នាម នគរេ វិភវេសម្បន្នស្ស ព្រាហ្មណស្ស គេហេ
និព្ពត្តិត្វា អង្គណិកការទ្វាដោតិ លទ្ធជាមោ វយប្បត្តោ វិជ្ជាសិប្បេសុ និប្ពត្តិ
គតោ នេក្ខម្មជ្ឈាសយតាយ បរិព្ពាជកបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា អមរំ តបំ ចរន្តោ តត្ថ
តត្ថ វិចរន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធុំ ជនបទចារិកំ ចរន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ សត្ត
សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា តំ មិច្ឆាតបំ បហាយ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ នចិរស្សេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ខេរ
១.២៣.៤៨-៥១) -

“ឧសភំ បវរំ វីរំ, វេស្សកុំ វិជិតាវិនំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, ពុទ្ធសេដ្ឋមវន្តហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាធាមិ, វន្តនាយ ឥទំ ជលំ។

“ចតុវិសតិកប្បម្ហិ, វិកតានន្តនាមកោ;
សត្វរតនសម្បន្នោ, ចក្កវត្ថុ មហាព្ពលោ។

“កិលេសាលាបិតា មម្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា វិមុត្តិសុខេន វិហារន្តោ ញាតិនំ អនុកម្មាយ អត្តនោ
ជាតិភូមិ គន្ធា ពហុ ញាតកេ សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិជ្ជាបេត្វា តតោ
និវត្តិត្វា កុរុរដ្ឋេ កុណ្ឌិយស្ស នាម និគមស្ស អវិទូរេ អរញ្ញេ វសន្តោ
កេនចិទេវ ករណីយេន ឧត្តារមំ គតោ ឧត្តរាបថតោ អាគតេហិ សន្តិដ្ឋេហិ
ព្រាហ្មណេហិ សមាគតោ តេហិ, “ភោ ភារទ្វាជ, កី ទិស្វា ព្រាហ្មណានំ

សមយំ បហាយ ឥមំ សមយំ គណ្ហី”តិ បុច្ឆិតោ តេសំ ឥតោ ពុទ្ធសាសនតោ
ពហិទ្ធា សុទ្ធិ នត្ថិតិ ទស្សន្តោ -

២១៩.

“អយោនិ សុទ្ធិមន្ទេសំ, អគ្គី បរិចរី វេន;
សុទ្ធិមគ្គំ អជានន្តោ, អកាសី អមរំ តប”ន្តិ។ - បឋមំ កាថមាហា;

តត្ថ អយោនិ តិ អយោនិសោ អនុចាយេន។ សុទ្ធិន្តិ សំសារសុទ្ធិ
ភវនិស្សរណំ។ អន្ទេសន្តិ គវេសន្តោ។ អគ្គី បរិចរី វេនតិ “អយំ សុទ្ធិមគ្គោ”តិ
អធិប្បាយេន អវញ្ញាយតនេ អគ្គិហុតសាលាយំ អក្យាការំ កត្វា អាហុតី
បគ្គណ្ហោ អគ្គិទេវំ បរិចរី វេន វុត្តវិធិនា បូជេសី។ សុទ្ធិមគ្គំ អជានន្តោ,
អកាសី អមរំ តបន្តិ សុទ្ធិយា និព្វានស្ស មគ្គំ អជានន្តោ អគ្គិបរិចរណំ វិយ
បញ្ចតបតប្បនាទិអត្តកិលមថានុយោគំ “សុទ្ធិមគ្គោ”តិ មញ្ញាយ អកាសី
អចរី បដិបន្តិ។

ឯវំ ថេរោ អស្សមតោ អស្សមំ គច្ឆន្តោ វិយ វេន វុត្តវិធិនា
អគ្គិបរិចរណាទិនា អនុជ្ឈាយ សុទ្ធិយា អប្បត្តភាវេន ពហិទ្ធា សុទ្ធិយា អភារំ
ទស្សត្វា ឥនានិ ឥមស្មីយេវ សាសនេ សុទ្ធិ ច មយា អធិគតាតិ ទស្សន្តោ -

២២០.

“តំ សុខេន សុខំ លទ្ធិ, បស្ស ធម្មសុធម្មតំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ - ទុតិយកាថមាហា;

តត្ថ តន្តិ យស្សត្ថាយ សុទ្ធិ អន្ទេសន្តោ តស្ស មគ្គំ អជានន្តោ អគ្គី បរិចរី
អមរំ តបំ អចរី, តំ និព្វានសុខំ សុខេន សមថវិបស្សនាយ សុខាយ បដិបទាយ
អត្តកិលមថានុយោគំ អនុបកម្ម មយា លទ្ធិ បត្តំ អធិគតំ។ បស្ស

ធម្មសុធម្មតន្ត្រី សត្តុ សាសនធម្មស្ស សុធម្មតំ អវិបរីតនិយ្យានិកធម្មសភារំ
បស្ស ជាតាហីតិ ធម្មាលបនវសេន វេទតិ, អត្តានំ វា អាលបតិ។ តស្ស លទ្ធការំ
បន ទស្សន្តោ -

“តិស្សេវាវិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ -

អាហ, តំ វុត្តតមេវ។ ឯវំ សុទ្ធិយា អធិគតត្តា “ឥតោ បដ្ឋាយាហំ បរមត្ថតោ
ព្រាហ្មណោ”តិ ទស្សន្តោ -

២២០.

“ព្រាហ្មពន្ធុ បុរេ អាសី, ឥទានិ ខោម្ពិ ព្រាហ្មណោ;
តេវិជ្ជោ ម្ហាតកោចម្ពិ, សោត្តិយោ ចម្ពិ វេទគូ”តិ។ - តតិយំ គាថមាហ;

តស្សត្ថោ - ឥតោ បុព្វេ ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណភាវតោ ព្រាហ្មណានំ
សមញ្ញាយ ព្រាហ្មពន្ធុ នាម អាសី។ ពាហិតចាបត្តា បន ឥទានិ ខោ
អរហត្តាធិគមេន បរមត្ថតោ ព្រាហ្មណោ ច អម្ពិ។ ឥតោ បុព្វេ
ភវសញ្ញាយករានំ តិស្សន្នំ វេទសម្ពាតានំ វិជ្ជានំ អជ្ឈយនេន សមញ្ញាមត្តេន
តេវិជ្ជោ នាម ហុត្វា ឥទានិ ភវក្ខយករាយ វិជ្ជាយ វសេន តិស្សន្នំ វិជ្ជានំ
អធិគតត្តា បរមត្ថតោ តេវិជ្ជោ ច អម្ពិ។ តថា ឥតោ បុព្វេ ភវស្សាទគធិតាយ
ម្ហាតកវតនិប្បត្តិយា សមញ្ញាមត្តេន ម្ហាតកោ នាម ហុត្វា ឥទានិ
អជ្ឈន្តិកមគ្គជលេន សុវិក្ខាលិតកិលេសមលតាយ បរមត្ថតោ ម្ហាតកោ ចម្ពិ។
ឥតោ បុព្វេ អវិមុត្តភវស្សាទមន្តជ្ឈានេន វេហារមត្ថតោ សោត្តិយោ នាម
ហុត្វា ឥទានិ សុវិមុត្តភវស្សាទធម្មជ្ឈានេន បរមត្ថតោ សោត្តិយោ ចម្ពិ។ ឥតោ
បុព្វេ អប្បជិនិស្សជ្ជចាបធម្មានំ វេទានំ គតមត្តេន វេទគូ នាម ហុត្វា ឥទានិ
វេទសម្ពាតេន មគ្គញ្ញាណេន សំសារមហោយស្ស វេទស្ស ចតុសច្ចស្ស ច ចារំ

គតត្តា អធិគតត្តា ញាតត្តា បរមត្ថតោ វេទគូ ជាតោតិ។ តំ សុត្វា ព្រាហ្មណា
សាសនេ ឧឡារំ បសាទំ បវេទេសុំ។

អដ្ឋលីកការផ្ទាល់ត្រូវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បច្ចយត្រូវតាថាវណ្ណានា

បញ្ចាហាហំ បព្ពជិតោតិ អាយស្មតោ បច្ចយត្រូវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ ឥតោ
ឯកនវុតេ កឃ្មេ វិបស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញាតំ
បត្តោ ឯកធិវសំ សត្តារំ វិនតាយ ឆាម នទិយា តីវេ គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ
មនុញ្ញនស្សនានិ មហន្តានិ ឧទុម្ពរជលានិ ឌីចិនិត្វា ឧបនាមេសិ។ សោ តេន
បុញ្ញកម្មេន សុគតីសុយេវ សំសរន្តោ ឥមស្មី ភទ្ទកឃ្មេ កស្សបេ ភគវតិ
លោកេ ឧប្បត្តិត្វា បវត្តវរធម្មចក្កេ វេនេយ្យជនានុគ្គហំ ករោន្តេ តស្ស
សាសនេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ភាវនមនុយុញ្ញន្តោ ឯកធិវសំ
សំសារទុក្ខំ ចិន្តេត្វា

អតិវិយ សញ្ញាតសំវេតោ វិហារេ និសិន្នោ “អរហត្ថំ អប្បត្វា ឥតោ ន
និក្ខមិស្សមី”តិ ចិត្តំ អធិដ្ឋាយ វាយមន្តោ ព្រាណស្ស អបរិបក្កត្វា វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេតុំ នាសក្ខិ។ សោ កាលន្តិត្វា ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ រោហិតនគរេ ខត្តិយកុលេ និព្ពត្តិត្វា បច្ចយោតិ លទ្ធនាមោ
វយប្បត្តោ បិតុ អច្ចយេន រដ្ឋេ បតិដ្ឋិតោ ឯកធិវសំ មហារាជពាលី កាតុំ
អារាភិ។ តត្ថ មហាជនោ សន្និបតិ។ តស្មី សមាគមេ តស្ស បសាទញ្ញននត្ថំ
សត្តា មហាជនស្ស បេក្ខន្តស្សវ អាគាសេ វេស្សវណ្ណេន និម្មិតេ
រតនមយក្ខជាតារេ រតនមយសីហាសនេ និសីទិត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ មហាតោ

ជនកាយស្ប ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តំ ធម្មំ សុត្វា បច្ចយរាជាបិ រជ្ជំ
បហាយ បុរិមហេតុសញ្ញោធិតោ បព្ពជិ។ សោ យថា កស្សបស្ស ភគវតោ
កាលេ បដិញ្ញំ អកាសិ, ឯវំ បដិញ្ញំ កត្វាវិហារំ បរិសិត្វាវិបស្សនំ វង្សេន្តោ
ព្រាណស្ស បរិចាកំ គតត្តា តាវនេវ អរហន្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ
(អប. ខេរ ១.៣៨.១៥-២០) -

“វិនតានទិយា តីរេ, វិហាសិ បុរិសុត្តមេ;
អទ្ធីសំ វិរជំ ពុទ្ធី, ឯកគ្គំ សុសមាហិតំ។

“តស្មី បសន្នមានសោ, កិលេសមលធាវនេ;
ឧទុម្ពរជលំ កយ្ហ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ។

“ឯកនុតិតោ កប្បេ, យំ ជលមទី តទា;
ទុក្ខតី ភាគិជាតាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“ឥមម្ហំ ភទ្កកេ កប្បេ, សំវិគ្គមានមានសោ;
កស្សបស្ស ភគវតោ, សាសនេ បព្ពជី អហំ។

“តថា បព្ពជិតោ សន្តោ, ភាវនំ អនុយុញ្ជិសំ;
នវិហារា និក្ខមិស្សំ, ឥតិ កត្វាន មានសំ។

“ឧត្តមត្ថំ អសម្បត្តោ, ន ច បត្តោម្ហិ តាវនេ;
ឥទានិ បន ព្រាណស្ស, បរិចាកេន និត្តតោ;

បត្តោម្ហិ អចលំ ហានំ, ដុសិត្វា អច្ចតំ បទំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វា អត្តនោ បដិបត្តិ កិត្តនមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

២២២.

“បញ្ចាហាហំ បព្ពជិតោ, សេខោ អប្បត្តមានសោ;
វិហារំ មេ បរិជ្ជស្ស, ចេតសោ បណ្ឌិធិ អហុ។

២២៣.

“នាសិស្សំ ន បរិស្សមិ, វិហារតោ ន និក្ខមេ;
នបិ បស្សំ និទាតេស្សំ, តណ្ហាសល្លេ អនូបាតេ។

២២៤.

“តស្ស មេវំ វិហារតោ, បស្ស វីរិយបរក្កមំ;
តិស្សោ វិជ្ជា អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។ -

ឥមា តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ បញ្ចាហាហំ បព្ពជិតោតិ បញ្ចាហោ អហំ, បព្ពជិតោ ហុត្វា
បញ្ចាហោ, បព្ពជិតទិវសតោ បញ្ចាមោ អហោ និដ្ឋិតោតិ អត្ថោ។ សេខោ
អប្បត្តមានសោតិ អធិសីលសិក្ខាជីនំ សិក្ខនតោ សេខោ។ អនវសេសតោ
មាណំ សិយតិ សមុច្ឆិន្ទតីតិ មានសោ, អគ្គមគ្គោ, តំនិព្ពត្តិតោ មានសតោ អាគតំ
មានសំ, អរហន្តំ, តំ, សោ វា អប្បត្តោ ឯតេនាតិ អប្បត្តមានសោ។ វិហារំ មេ
បរិជ្ជស្ស, ចេតសោ បណ្ឌិធិ អហូតិ ឯវំ សេខស្ស មេ វសនកវិហារំ ឡីវកំ
បរិជ្ជស្ស សតោ ឯវុចោ ឥធានិ វុច្ឆមានាការោ ចេតោបណ្ឌិធិ អហោសិ, ឯវំ
មយា ចិត្តំ បណ្ឌិហិតន្តិ អត្ថោ។

នាសិស្សន្តិអាទិនា ចិត្តបណ្ឌិតី ទស្សន៍។ តត្ថ នាសិស្សន្តិ យំកិត្តិ កោដនំ
នកុញ្ញិស្សំ នកុញ្ញិស្សមិ តណ្ហាសល្លេ មម ហធយគតេ អនុហតេ អនុទូតេតិ
ឯវំ សព្ពបទេសុ យោជេតព្ពំ។ ន បិវិស្សមិ យំកិត្តិ ចាតព្ពំ ន បិវិស្សមិ។
វិហារតោ ន និក្ខមេតិ ឥមស្មា ឥនានិ មយា និសិន្នគព្ពតោ ន និក្ខមេយ្យំ។ នបិ
បស្សំ និចាតេស្សន្តិ មម សរីរស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ ឯកម្មិ បស្សំ
កាយកិលមថវិនោទនត្ថំ ន និចាតេស្សំ, ឯកបស្សេនបិ ន និបទ្ទិស្សមិ តិ
អត្ថោ។

តស្ស មេវំវិហារតោតិ តស្ស មេ ឯវំ ចិត្តំ បណ្ឌិតាយ ទទ្ទវិរិយាធិដ្ឋានំ
កត្វាវិបស្សនានុយោគវសេនវិហារតោ។ បស្ស វិរិយបរក្កមន្តិវិធិនា
ព្យាយាមតត្ថោ “វិរិយំ” បរំ ឯវំ អក្កមនតោ “បរក្កមោ” តិ ច លទ្ធិនាមំ
ឧស្សោទ្ធិក្ខតំ វាយាមំ បស្ស ជាតាហិ។ យស្ស បនានុភាវេន មយា តិស្សោវិជ្ជា
អនុប្បត្តា, កតំ ពុទ្ធស្ស សាសនន្តិ វុត្តត្ថមេវ។

បច្ចយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ពាកុលត្ថេវគាថាវណ្ណានា

យោ បុព្ពេ ករណីយានីតិ អាយស្មតោ ពាកុលត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ កិរ អតីតេ ឥតោ កប្បសតសហស្សធិកស្ស អសង្ខ័យ្យស្ស
មត្តកេ អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិត្វា វយប្បត្តោ តយោ វេទេ ឧគ្គហេត្វា តត្ថ សារំ អបស្សន្តោ
“សម្មរាយិកត្ថំ គវេសិស្សមិ” តិ ឥសិបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា បព្ពតចាទេ វិហារន្តោ
បញ្ចាភិញ្ញាអដ្ឋសមាបត្តិលាភី ហុត្វាវិហារន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា សត្តុ សន្តិកំ
គន្ធា ធម្មំ សុត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋិតោ សត្តុ ឧទរាពាធេ ឧប្បន្នេ អវញ្ញតោ

កេសជ្ជានិអាហារីត្វា តំ រូបសមេត្វា តត្ថ បុញ្ញំ អាហេត្យត្ថាយ បរិណាមេត្វា
តតោ ធុតោ ព្រហ្មលោកេ និព្វត្តិត្វា ឯកំ អសង្ខ្យយំ ទេវមនុស្សសុ
សំសារន្តោ បទុមុត្តរពុទ្ធកាលេ ហំសវតីនគរេ កុលគេហេ និព្វត្តោ សត្តារំ ឯកំ
ភិក្ខុំ អប្បាពាធានំ អគ្គជ្ជានេ វេយ្យនំ ធិស្វា សយំ តំ វាណន្តំ អាកម្ពន្តោ
បណ្ឌិតានំ កត្វា យាវជីវំ កុសលំ ឧបចិនិត្វា សុគតីសុយេវ សំសារន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ និព្វត្តិតោ បុរេតរមេវ ពន្ទមតីនគរេ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្វត្តោ បុរិមនយេនេវ ឥសិបព្ពន្ធិំ បព្ពជិត្វា ឈានភិញ្ញាលាភី ហុត្វា
បព្ពតថានេ វសន្តោ ពុទ្ធប្បាទំ សុត្វា សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា សរណោសុ
បតិដ្ឋិតោ ភិក្ខុនំ តិណបុប្ផករោគេ ឧប្បន្នេ តំ រូបសមេត្វា តត្ថ យាវតាយុកំ
វត្វា តតោ ធុតោ ព្រហ្មលោកេ និព្វត្តិត្វា ឯកនុវតិកេយ្យ ទេវមនុស្សសុ
សំសារន្តោ កស្សបស្ស ភគវតោ កាលេ ពារាណសិយំ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វា
យរាវាសំ វសន្តោ ឯកំ ជិណ្ហំ វិនិស្សមាទំ មហាវិហារំ ធិស្វា តត្ថ
ឧចាសថាគារាធិកំ សព្វំ អាវសថំ ការេត្វា តត្ថ ភិក្ខុសង្ឃស្ស សព្វំ កេសជ្ជំ
បជិយានេត្វា យាវជីវំ កុសលំ កត្វា ឯកំ ពុទ្ធន្តំ ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ
អម្ពាភំ ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ កោសម្ពិយំ សេដ្ឋិគេហេ និព្វត្តិ។ សោ
អរោគភារាយ មហាយមុនាយ ម្ពាបិយមាណោ ធាតិយា ហត្ថតោ មជ្ឈេន
គិលិតោ មជ្ឈេ កេវដ្ឋហត្ថគតេ ពារាណសិសេដ្ឋិភវិយាយ វិក្កិណិត្វា គហិតេ
ជាលិយមាណេបិ បុញ្ញពលេន អរោគោយេវ ហុត្វា តាយ បុត្តាតិ គហេត្វា
ចោសិយមាណោ តំ បវត្តី សុត្វា ជនកេហិ មាតាបិតុហិ “អយំ អម្ពាភំ បុត្តោ,
ទេវ នោ បុត្ត”ន្តិ អនុយោគេ កតេ វញ្ញា “ឧភយេសម្មិ សាធារណោ ហោតូ”តិ
ទ្វិន្តំ កុលានំ ធាយាធភារេន វិនិច្ឆយំ កត្វា វបិតតត្ថា ពាកុលោតិ លទ្ធនាមោ
វយប្បត្តោ ហុត្វា មហាតី សម្មត្តី អនុភវន្តោ អាសីតិកោ ហុត្វា សត្តុ សន្តិកេ
ធម្មំ សុត្វា បជិលទ្ធសធ្វោ បព្ពជិត្វា សត្តាហាមេវ បុព្វជ្ជនោ អហោសិ, អជ្ឈមេ

អរុណោ សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
១.៤០.៣៨៦-៤១១) -

“ហិមវន្តស្សវិទូរេ, សោភិតោ នាម បព្ពតោ;
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ, សកសិស្សេហិ មាបិតោ។

“មណ្ឌាចា ច ពហូ តត្ថ, បុប្ផតា សិទ្ធការកា;
កបិត្តា ច ពហូ តត្ថ, បុប្ផតា ជីវជីវកា។

“និគ្គុណ្ហិយោ ពហូ តត្ថ, ពនរាមលកានិ ច;
ជារុសកា អលាពូ ច, បុណ្ណារីកា ច បុប្ផតា។

“អាឡកា ពេលុវា តត្ថ, កនលី មាតុលុដ្ឋកា;
មហានាមា ពហូ តត្ថ, អដ្ឋនា ច បិយដ្ឋកា។

“កោសម្ពា សឡលា និម្ពា, និក្រោធា ច កបិត្តនា;
ឯទិសោ អស្សមោ មយ្ហំ, សសិស្សេហំ តហិ វសី។

“អនោមទស្សី ភកវា, សយម្ពុ លោកនាយកោ;
គវេសំ បដិសល្លាធំ, មមស្សមមុទាគមិ។

“ឧបេតម្ពិ មហាវីរេ, អនោមទស្សីមហាយសេ;
ខណេន លោកនាថស្ស, វាតាពាធា សមុជ្ឈហិ។

“វិចរន្តោ អរញ្ញម្ពិ, អន្តសំ លោកនាយកំ;
ឧបកន្ធាន សម្ពុទ្ធី, ចក្ខុមន្តំ មហាយសំ។

“តវិយញ្ចាបិ ទិស្វាន, ឧបលក្ខេសហំ តទា;

អសំសយញ្ញំ ពុទ្ធស្ស, ព្យាធិ នោ ឧទបជ្ជេ។

“ឱប្បំ អស្សមមាគញ្ញំ, មម សិស្សាន សន្តិកេ;
កេសជ្ជំ កត្តកាមោហំ, សិស្សេ អាមន្តយី តទា។

“បដិស្សណំត្វាន មេ វាក្យំ, សិស្សា សញ្ញេ សគារវា;
ឯកជ្ឈំ សន្និបតីសុ, សត្តការវតា មម។

“ឱប្បំ បព្ពតមារុយ្ហ, សញ្ញាសធមហាសហំ;
ចានីយយោគំ កត្វាន, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ។

“បរិភុត្តេ មហាវីរេ, សព្ពញ្ញលោកនាយកេ;
ឱប្បំ វាតោ រូបសមិ, សុគតស្ស មហោសិនោ។

“បស្សន្ធុំ ធរថំ ទិស្វា, អនោមទស្សី មហាយសោ;
សកាសនេ និសីទិត្វា, ឥមា កាថា អភាសថ។

“យោ មេ ចាទាសិ កេសជ្ជំ, ព្យាធិញ្ច សមយី មម;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“កប្បសតសហស្សានិ, ទេវលោកេ រមិស្សតិ;
វាទិតេ ត្វិយេ តត្ថ, មោទិស្សតិ សទា អយំ។

“មនុស្សលោកមាគន្ធា, សុក្កមូលេន ចោទិតោ;
សហស្សក្ខត្តំ វាជា ថ, ចក្កវត្ថុ ភវិស្សតិ។

“បញ្ចបញ្ញាសកប្បម្ពិ, អនោមោ នាម ខត្តិយោ;
ចាតុរន្តោ វិជិតាវី, ជម្ពុមណ្ឌាស្ស ឥស្សរោ។

“សត្វវតនសម្បជ្ជោ, ចក្កវត្ថី មហាពុលោ;
តាវតីសេបិ ខោភេត្វា, ឥស្សរំ ការយិស្សតិ។

“ទេវត្វតោ មនុស្សោ វា, អប្បាពាធា ភវិស្សតិ;
បរិគ្គហំវិវដ្ឋេត្វា, ព្យាធិ លោកេ ភវិស្សតិ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្ប្យ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ទាយាទោ, ឌីវសោ ធម្មនិម្មិតោ;
សព្វាសវេ បរិញ្ញាយ, និព្វាយិស្សតិនាសវោ។

“កិលេសេ ឈាបយិទ្ធាន, តណ្ហាសោតំ ភវិស្សតិ;
ពាកុលោ នាម នាមេន, ហេស្សតិ សត្តុ សាវកោ។

“ឥទំ សត្តំ អភិញ្ញាយ, គោតមោ សក្យបុគ្គវោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឯតទគ្គេ ឋបេស្សតិ។

“អនោមទស្សី ភកវា, សយម្ហូ លោកនាយកោ;
វិវេកានុវិលោកេន្តោ, មមស្សមមុចាគមិ។

“ឧចាគតំ មហាវីរំ, សព្ពញ្ញំ លោកនាយកំ;
សព្ពាសវេន តប្បសី, ឋសន្នោ សេហិ ចាលិភិ។

“តស្ស មេ សុកតំ កម្មំ, សុខេត្ត ពិជសម្បទា;
ខេបេតុំ នេវ សក្កោមិ, តទា ហិ សុកតំ មម។

“លាភា មម សុលទ្ធី មេ, យោហំ អទ្ធិក្ខិ នាយកំ;

តេន កម្មាវសេសេន, បត្តាម្ពី អចលំ បទំ។

“សព្វមេតំ អភិញ្ញាយ, កោតមោ សក្យបុគ្គលោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិទ្វា, ឯតទគ្គេ ឋបេសិ មំ។

“អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ, យំ កម្មមករី តទា;
ទុក្ខតី ឆានិជាឆាមិ, ភេសជ្ឈស្ស ឥទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហន្តំ បន បទ្វា ឯកទិវសំ សត្តារា អត្តនោ សាវកេ បដិចាជិយា
ហ៊ានន្តរេ ឋបេន្តេន អប្បាពាធនំ អគ្គជ្ឈានេ ឋបិតោ សោ បរិនិព្វានសមយេ
សង្ឃមជ្ឈេ ភិក្ខុនំ ឱវាទមុខេន អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ -

២២៥.

“យោ បុព្វេ ករណីយានិ, បច្ឆា សោ កាតុមិច្ឆតិ;
សុខា សោ ធិសតេ ហ៊ានា, បច្ឆា ច មនុតប្បតិ។

២២៦.

“យញ្ញិ កយិរា តញ្ញិ វេទេ, យំ ន កយិរា ន តំ វេទេ;
អករោន្តំ ភាសមាណំ, បរិជានន្តិ បណ្ឌិតា។

២២៧.

“សុសុខំ វេត និព្វានំ, សម្មាសម្ពុទ្ធតេសិទំ;
អសោកំ វិវជំ ខេមំ, យត្ថ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតី”តិ។ - កាថាត្ថយមភាសិ;

តត្ថ យោ បុព្វេ ករណីយានិ, បច្ឆា សោ កាតុមិច្ឆតិ យោ បុគ្គលោ បុព្វេ
បុរេតរំ ជរាមរាណីយា អនភិក្ខុតកាលេយេវ កាតញ្ញានិ អត្តនោ

ហ៊ុនសុខាវហានិ កម្មានិ បមាធរសេន អកត្វា បច្ឆាសោ កាតព្វកាលំ
អតិក្កមិត្វា កាតុំ ឥច្ឆតិ។ សោតិ ច និចាតមត្តំ។ តទា បន ជរាវេតាធិហិ
អភិក្ខតត្តា កាតុំ ន សក្កោតិ, អសក្កោន្តោ ច សុខាសោ ធិសតេ ហ៊ានា, បច្ឆា ច
មនុតប្បតិ តិ សោ បុគ្គលោ សុខា ហ៊ានា សគ្គតោ និព្វានតោ ច តទុចាយស្ស
អនុប្បាទិតត្តា បរិហាយន្តោ “អកតំ មេ កល្យាណ”ន្តិអាធិនា (ម. និ. ៣.២៤៨;
នេត្តិ. ១២០) បច្ឆា ច អនុតប្បតិ វិប្បជិសារំ អាបជ្ជតិ។ ម-កាវេ បទសន្ធិកវេ។
អហំ បន ករណីយំ កត្វា ឯវ តុម្ហេ ឯវ វធាមីតិ ទស្សន្តោ “យញ្ញិ កយិវា”តិ
ទុតិយំ កាថមាហ។

តត្ថ បរិជានន្តិ តិ “ឯត្ថកោ អយ”ន្តិ បរិច្ឆិដ្ឋ ជានន្តិ ន ពហុំ មញ្ញន្តិ តិ អត្ថោ។
សម្មាបដិបត្តិវសេន ហិ យថាវាធិ តថាការី ឯវ សោភតិ, ន តតោ អញ្ញថា។
ករណីយបរិយាយេន សាធារណតោ វុត្តមត្តំ ឥធានិ សរូបតោ ទស្សតុំ
“សុសុខំ វតា”តិអាធិនា តតិយំ កាថមាហ។ តស្សត្ថោ - សម្មាសាមំ
សត្តជម្ពានំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធន ភគវតោ ទេសិតំ សត្តសោ សោកហេតុនំ
អភាវតោ អសោកំ វិគតរាគាធិរជត្តា វិវដំ ចត្វហិ យោគេហិ អនុបទុតត្តា
ខេមំ និព្វានំ សុដ្ឋ សុខំ វត, កស្មា? យត្ថ យស្មី និព្វានេ សកលំ វដ្ឋទុក្ខំ និរុដ្ឋតិ
អច្ឆន្តមេវ វូបសមតីតិ។

ពាកុលត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ធនិយត្ថេវតាថាវណ្ណានា

សុខញោ ជីវិតុំ ឥច្ឆតិ អាយស្មតោ ធនិយត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបបិនន្តោ សិទិស្ស
ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកធិវសំ សត្តារំ ទិស្វា

បសន្នមានសោ នឡូមាលាយ បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
នេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ រាជគហោ កុម្ភការកុលេ និព្វត្តិទ្វា
ធនិយោតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ កុម្ភការកម្មេន ជីវតិ។ តេន ច សមយេន
សត្តា ធនិយស្ស កុម្ភការស្ស សាលាយំ និសីទិទ្វា បុក្កសាតិស្ស កុលបុត្តស្ស
ធនាតុវិភង្គសុត្តំ (ម. និ. ៣.៣៤២ អាទយោ) នេសេសិ។ សោ តំ សុត្វា កតកិច្ចោ
អហោសិ។ ធនិយោ តស្ស បរិនិព្វតភារំ សុត្វា “និយ្យានិកំ វត ពុទ្ធសាសនំ,
យត្ថ ឯកវត្ថុបរិចយេនាបិ វដ្ឋទុក្ខតោ មុញ្ញតុំ សក្កា”តិ បដិលទ្ធសន្ទោ
បព្វជិទ្វា កុដិមណ្ឌានានុយុត្តោ វិហារន្តោ កុដិករណំ បដិច្ច ភគវតោ គរហិតោ
សង្ឃិកេ សេនាសនេ វសន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេទ្វា អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ខេរ ២.៤៨.១-៧) -

“សុវណ្ណាវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, អាហុតីនំ បដិគ្គហំ;
វិបិណគ្គេន គច្ឆន្តំ, អទ្ធសំ លោកនាយកំ។

“នឡូមាលំ គហោទ្វាន, និក្ខមន្តោ ច តាវនេ;
តត្ថទ្ធសាសី សម្ពុទ្ធំ, ឱយតិណ្ណាមនាសវំ។

“បសន្នចិត្តោ សុមនោ, នឡូមាលមបូជយី;
ទក្ខិណោយ្យំ មហាវីរំ, សព្វលោកានុកម្មកំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កហ្មេ, យំ មាលមភិរោបយី;
ទុក្ខតី ឆាភិជាឆាមិ, ពុទ្ធបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហន្តំ បន បត្វាយេ ភិក្ខុ ធុតុផ្ដុសមាណនេន អត្តានំ ឧក្កំសេត្វា
សង្ឃកត្តាធិ សាធិយន្តេ អញ្ញោ ភិក្ខុ អវជានន្តិ, តេសំ ឡោទានមុខេន អញ្ញំ
ព្យាករោន្តោ -

២២៨.

“សុខញ្ចោ ជីវិតុំ ឥន្ទ្រ, សាមញ្ញស្មី អបេក្ខវា;
សង្ឃកំ ឆាតិមញ្ញេយ្យ, ជីវំ ចានភោជនំ។

២២៩.

សុខញ្ចោ ជីវិតុំ ឥន្ទ្រ, សាមញ្ញស្មី អបេក្ខវា;
អហិ មូសិកសោត្ថំវ, សេវេជ សយនាសនំ។

២៣០.

សុខញ្ចោ ជីវិតុំ ឥន្ទ្រ, សាមញ្ញស្មី អបេក្ខវា;
ឥតរីតរេន តុស្សេយ្យ, ឯកធម្មញ្ញ ភាវយេ”តិ។ - តិស្សេនា គាថា
អភាសិ;

តត្ថ សុខញ្ចោ ជីវិតុំ ឥន្ទ្រ, សាមញ្ញស្មី អបេក្ខវាតិ សាមញ្ញស្មី សមណភាវេ
អបេក្ខវា សិក្ខាយ តិព្ពការវោ ហុត្វា សុខំ ជីវិតុំ ឥន្ទ្រយ្យ ចេ, អនេសនំ បហាយ
សាមញ្ញសុខេន សេច ជីវិតុំ កាមោតិ អត្តោ។ សង្ឃកំ ឆាតិមញ្ញេយ្យ, ជីវំ
ចានភោជនន្តិ សង្ឃតោ អាភតំ ជីវំ អាហារំ ន អវមញ្ញេយ្យ, សង្ឃស្ស
ឧប្បជ្ឈនកលាកោ នាម បរិសុទ្ធិប្បាទោ ហោតីតិ តំ បរិកុញ្ញន្តស្ស
អាជីវចារិសុទ្ធិសម្ពុវេន សាមញ្ញសុខំ ហត្ថគតមេវាតិ អធិប្បាយោ។ អហិ
មូសិកសោត្ថំវាតិ អហិរិយ មូសិកាយ ខតពិលំ សេវេជ សេវេយ្យ សេនាសនំ។
យថា នាម សប្បោ សយមត្តនោ អាសយំ អកត្វា មូសិកាយ អញ្ញេន វា កតេ

អាសយេ វសិត្វាយេន កាមំ បក្កមតិ, ឯវមេវំ ភិក្ខុ សយំ សេនាសនករណា
សំកិលេសំ អនាបដ្ឋិតាយត្ថ កត្តចិ វសិត្វា បក្កមេយ្យាតិ អត្ថោ។

ឥធានិ វុត្តេ អវុត្តេ ច បច្ចយេ យថាលាភសន្តោសេនេវ សាមញ្ញសុខំ ហោតិ,
ន អញ្ញាថាតិ ទស្សន្តោ អាហា “ឥតីវេនេន តុស្សេយ្យា”តិ, យេន កេនចិ ហីនេន
វា បណ្ឌិតេន វា យថាលទ្ធនេន បច្ចយេន សន្តោសំ អាបដ្ឋេយ្យាតិ អត្ថោ។
ឯកធម្មន្តិ អប្បមាទការំ, តញ្ចិ អនុយុញ្ញន្តស្ស អនវដ្ឋំ សព្វំ លោកិយសុខំ
លោកុត្តរសុខញ្ច ហត្ថគតមេវ ហោតិ។ តេនាហា ភគវា - “អប្បមត្តោ ហិ
ឈាយន្តោ, បប្បាតិ វិបុលំ សុខ”ន្តិ (ម. និ. ២.៣៥២; ធម. ប. ២៧)។

ធនិយត្តេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. មាតង្គបុត្តត្តេវតាថាវណ្ណានា

អតិសីតន្តិ អាយស្មតោ មាតង្គបុត្តត្តេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិរ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហិមវន្តសមីបេ មហាតោ ជាតស្សវស្ស ហេដ្ឋា
មហាតិ នាគភវនេ មហានុភាវោ នាគរាជា ហុត្វា និព្ពត្តោ ឯកទិវសំ
នាគភវនតោ និក្ខមិត្វាវិចរន្តោ សត្តារំ អាកាសេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា
បសន្នមាទសោ អត្តនោ សីសមណីនា បូជំ អកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវមនុស្សសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋេ មាតង្គស្ស នាម
កុដុម្ពិកស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តោ មាតង្គបុត្តោត្វេវ បញ្ញាយិត្ត។ សោវិញ្ញតំ
បត្តោ អលសជាតិកោ ហុត្វា កិញ្ចិ កម្មំ អករោន្តោ ញាតកេហិ អញ្ជេហិ ច
គវហិតោ “សុខជីវិនោ ឥមេ សមណា សក្យបុត្តិយា”តិ សុខជីវិតំ អាកង្ខន្តោ
ភិក្ខុហិ កតបរិចយោ ហុត្វា សត្តារំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសធ្វោ
បព្ពដិត្វា អញ្ជោ ភិក្ខុ ឥទ្ធិមន្តេ ទិស្វា ឥទ្ធិពលំ បត្តត្វា សត្តុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ

គហេត្វា ការនំ អនុយុញ្ញោ នធឿតិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប.
ថេរ ២.៤៨.៨-២៩) -

“បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ, សព្វធម្មាន ចារគូ;
វិវេកកាមោ សម្ពុទ្ធា, គប្បតេ អនិលញ្ញសេ។

“អវិទូរេ បិមវន្តស្ស, មហាជាតស្សរោ អហុ;
តត្ថ មេ ភវនំ អាសិ, បុញ្ញកម្មេន សំយុតំ។

“ភវនា អភិនិក្ខម្ម, អន្ធសំ លោកនាយ កំ;
ឥន្ទ្រវរំ ជលិតំ, អាទិត្តំ ហុតាសនំ។

“វិចិនំ នន្ធសំ បុប្ផំ, បូជយិស្សន្តិ នាយ កំ;
សកំ ចិត្តំ បសាទេត្វា, អវន្តិ សត្តនោ អហំ។

“មម សីសេ មណី គយ្ហ, បូជយី លោកនាយ កំ;
ឥមាយ មណីបូជាយ, វិចាកោ ហោតុ ភទ្ទកោ។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតិនំ បដិគ្គហោ;
អន្ធលិក្ខេ បិតោ សត្តា, ឥមំ កាជំ អភាសថ។

“សោ តេ ឥន្ទ្រតុ សន្តិប្បា, លភស្សុ វិបុលំ សុខំ;
ឥមាយ មណីបូជាយ, អនុភោហិ មហាយសំ។

“ឥទំ វត្វាន ភកវា, ជលជុត្តមនាមកោ;
អគមាសិ ពុទ្ធសេដ្ឋោ, យត្ថ ចិត្តំ បណីហិតំ។

“សដ្ឋិកប្បានិ ទេវិន្ទោ, ទេវវដ្ឋមការយី;

អនេកសតក្ខត្តញ្ច, ចក្កវត្ថុ អហោសហំ។

“បុព្វកម្មំ សវន្តស្ស, ទេវភូតស្ស មេ សតោ;
មណី និព្ពត្តតេ មយ្ហំ, អាលោកករណោ មមំ។

“ធម្មសីតិសហស្សានិ, នារិយោ មេ បរិគ្គហា;
វិចិត្តវត្តាភរណា, អាមុក្កមណីកុណ្ឌាលា។

“អធិបម្ពា ហសុលា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈីមា;
បរិវារេន្តំ មំ និច្ចំ, មណិបូជាយិទំ ជលំ។

“សោណ្តាមយា មណីមយា, លោហិតដ្ឋមយា តថា;
ភណ្ឌា មេ សុកតា ហោន្តិ, យទិច្ឆសិ បិធឿន្ធនា។

“ក្ខជាតារា គហា រម្មា, សយនញ្ច មហារហំ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, និព្ពត្តន្តិ យទិច្ឆកំ។

“លាភា តេសំ សុលទ្ធិញ្ច, យេ លភន្តិ ឧបស្សតី;
បុញ្ញកេត្តំ មនុស្សានំ, ឌីសធំ សព្វចាណំ។

“មយ្ហម្មិ សុកតំ កម្មំ, យោហំ អនក្ខិ នាយកំ;
វិនិចាតា បមុត្តោម្ហិ, បត្តោម្ហិ អចលំ បទំ។

“យំ យំ យោនុបបជ្ជាមិ, ទេវត្តំ អថ មាណុសំ;
ទិវសញ្ជៅ វត្តិញ្ច, អាលោកោ ហោតិ មេ សទា។

“តាយេវ មណិបូជាយ, អនុភោត្វាន សម្មទា;
ញ្ញាណាលោកោ មយា ទិដ្ឋោ, បត្តោម្ហិ អចលំ បទំ។

“សតសហស្សិតោ កហ្មេ, យំ មណី អភិបូជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, មណីបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
ធម្មភិញ្ញា បន ហុត្វា បុគ្គលាធិដ្ឋានវសេន កោសជ្ឈំ ករហន្តោ អត្តនោ ច
វីរិយាវម្ពំ កិត្តន្តោ -

២៣១.

“អតិសីតំ អតិឧណ្ហំ, អតិសាយមិទំ អហុ;
ឥតិ វិស្សជ្ជកម្មន្តេ, ខណា អច្ឆន្តិ មាណវេ។

២៣២.

“យោ ច សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យេន មញ្ញតិ;
ករំ បុរិសកិច្ចានិ, សោ សុខា នវិហាយតិ។

២៣៣.

“ទព្ពំ កុសំ ចោជកិលំ, ឧសីរំ មុញ្ញបព្ពជំ;
ឧរសា បនុទិស្សមិ, វិវេកមនុព្រូហយ”ន្តិ។ - កាថាត្ថយមាហា;

តត្ថ អតិសីតន្តិ ហិមចាតវទ្ធកាធិនា អតិវិយ សីតំ, ឥទំ អហូតិ អានេត្វា
សម្ពន្ធា។ អតិឧណ្ហន្តិ ធម្មបរិតាចាធិនា អតិវិយ ឧណ្ហំ, ឧកយេនបិ ឧតុវសេន
កោសជ្ឈវត្ថមាហា។ អតិសាយន្តិ ទិវសស្ស បរិណាតិយា អតិសាយំ,
សាយគ្គហណេនវេ ចេត្ត ចាតោបិ សង្កយ្ហតិ, តទុកយេន កាលវសេន
កោសជ្ឈវត្ថមាហា។ ឥតិ ឥមិនា បកាវេន។ ឯតេន “ឥធ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនា កម្ពំ
កត្តព្ពំ ហោតី” តិអាធិនា (អ. និ. ៨.៨០; ធិ. និ. ៣.៣៣២) វុត្តំ កោសជ្ឈវត្ថុ
សង្កណ្ហាតិ។ វិស្សជ្ជកម្មន្តេតិ បរិច្ចត្តយោកកម្មន្តេ។ ខណាតិ ពុទ្ធប្បនាទយោ

ព្រាហ្មចរិយវាសស្ស ធុកាសា។ អធ្ឆន្តីតិ អតិក្កមន្តិ។ មាណវេតិ សត្តេ។ តិណា
ភិយ្យោ ន មញ្ញតីតិ តិណាតោ ឧបរិ ន មញ្ញតិ, តិណំ រិយ មញ្ញតិ, សីតុណ្ហានិ
អភិភវិត្វា អត្តនា កត្តត្ថំ ករោតិ។ ករន្តិ ករោន្តោ។ បុរិសកិច្ចានីតិ វីរបុរិសេន
កត្តត្ថានិ អត្តហិតបរហិតានិ។ សុខាតិ សុខតោ, និព្វានសុខតោតិ
អធិប្បាយោ។ តតិយគាថាយ អត្ថោ ហោជ្ជា វុត្ថោយេវ។

មាតង្គបុត្តត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ឧដ្ឋសោភិតត្ថេត្ថរកាថាវណ្ណានា

យេ ចិត្តកង្ខី ពហុស្សតាតិ អាយស្មតោ ឧដ្ឋសោភិតត្ថេត្ថរស្ស កាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយំ កិវ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វា វិញ្ញតំ
បត្តោ ឯកទិវសំ ភគវន្តំ មហាតាភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិំ កច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមានសោ
ទសហិ កាថាហិ អភិត្តរិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ
តមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ ចាជលីបុត្តនគរេ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិ, “សោភិតតោ” តិស្ស
នាមំ អហោសិ។ ថោកំ ឧដ្ឋនាតុកតាយ បន ឧដ្ឋសោភិតតោត្ថេវ បញ្ញាយិត្ត។
សោ វយប្បត្តោ សត្តរិ បរិនិព្វតេ អានន្ទត្ថេត្ថរស្ស សន្តិកេ បព្ពដិត្វា ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. បេរ ២.៤៧.៤៩-៥៨) -

“កកុដំ វិលសន្តំវ, ទេវទេវំ នរាសកំ;
រជិយំ បជិបន្នន្តំ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“តមន្ទការំ នាសេត្វា, សន្តារេត្វា ពហុំ ជនំ;
ព្យាណាលោកេន ដោតន្តំ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“វសីសតសហស្សេហិ, នីយន្តំ លោកនាយកំ;

ឧទ្ធរន្តំ ពហូ សត្តេ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“អាហានន្តំ ធម្មភេរី, មទ្ធន្តំ តិត្តិយេ គណេ;
សីហនាទំ វិនទន្តំ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“យាវតា ព្រហ្មលោកតោ, អាគន្ធាន សព្វាហ្មកា;
បុច្ឆន្តិ និបុលោ បញ្ចេ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“យស្សញ្ញាលី ករិទ្ធាន, អាយាចន្តិ សនេវកា;
តេន បុញ្ញំ អនុភោន្តិ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“សព្វេ ជនា សមាគន្ធា, សម្បវារេន្តិ ចក្កម៌;
នវិកម្បតិ អជ្ឈិជ្ជោ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“នករំ បរិសតោ យស្ស, វរន្តិ ភេរិយោ ពហូ;
វិនទន្តិ គជា មត្តា, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“វីចីយា គច្ឆតោ យស្ស, សញ្ញាភា ជាតតេ សទា;
អពុទ្ធតា សមា ហោន្តិ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“ព្យាហរន្តស្ស ពុទ្ធស្ស, ចក្កវាឡម្បិ សុយ្យតិ;
សព្វេ សត្តេ វិញ្ញាបេតិ, កោ ទិស្វា ន បសីទតិ។

“សតសហស្សិតោ កប្បេ, យំ ពុទ្ធមភិកិត្តយី;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, កិត្តនាយ វេទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញា បន ហុត្វា បឋមមហាសង្កឹតិកាលេ រាជគហេ
សត្តបណ្ឌិតុហាយំ សង្ខបតិគេន សង្ខេន “អាយស្មន្តំ អានន្តំ អាមន្តេហី”តិ
អាណត្តោ បថវិយំ និមុដ្ឋិត្វា ថេរស្ស បុរេតោ ឧដ្ឋហិត្វា សង្ខេស្ស សាសនំ
អាហេចត្វា សយំ បុរេតរំ អាគាសេន គន្ធា សត្តបណ្ឌិតុហាទ្វារំ សម្មាបុណ្ហិ។
តេន ច សមយេន មារស្ស មារកាយិកានញ្ច បដិសេធនត្ថំ ទេវសង្ខេន
បេសិតា អញ្ញាតរា ទេវតា សត្តបណ្ឌិតុហាទ្វារេ បិតា ហោតិ, តស្ស
ឧដ្ឋសោភិតោ ថេរោ អត្តនោ អាគមនំ កថេន្តោ -

២៣៤.

“យេ ចិត្តកថី ពហុស្សតា, សមណា ចាជលិបុត្តវាសិនោ;
តេសញ្ញាតរោយមាយុវា, ទ្វារេ តិដ្ឋតិ ឧដ្ឋសោភិតោ”តិ។ - បឋមំ
កាថមាហា;

តត្ថ ចិត្តកថីតិ វិចិត្តធម្មកថិកា, សង្ខេបនំ, វិត្តារណំ គម្ពីរករណំ
ឧត្តានីករណំ កម្ពីរវិនោទនំ ធម្មបតិដ្ឋាបនន្តិ ឯវមាធិហិ នាធានយេហិ បរេសំ
អដ្ឋាសយានុវ័បំ ធម្មស្ស កថនសីលាតិ អត្តោ។ ពហុស្សតាតិ
បរិយត្តិបដិវេធពាហុសត្ថចារិប្បរិយា ពហុស្សតា។ សព្ពសោ សមិតចាបតាយ
សមណា។ ចាជលិបុត្តវាសិនោ, តេសញ្ញាតរោតិ ចាជលិបុត្តនករវាសិតាយ
ចាជលិបុត្តវាសិនោ, តេសំ អញ្ញាតរោ, អយំ អាយុវា ធិយាយុ អាយស្មា។ ទ្វារេ
តិដ្ឋតិសិ សត្តបណ្ឌិតុហាយ ទ្វារេ តិដ្ឋតិ, សង្ខេស្ស អនុមតិយា បរិសិតុន្តិ
អត្តោ។ តំ សុត្វា សា ទេវតា ថេរស្ស អាគមនំ សង្ខេស្ស និវេទេន្តិ -

២៣៥.

“យេ ចិត្តកថី... បេ.... ទ្វារេ តិដ្ឋតិ មាលុតេរិតោ”តិ។ - ទុតិយំ
កាថមាហា;

តត្ថ មាលុតេវតោតិ ឥទ្ធិចិត្តជនិតេន វាយុនា ឯវិតោ, ឥទ្ធិពលេន
អាគតោតិ អត្ថោ។

ឯវំ តាយ ទេវតាយ និវេទិតេន សង្ឃេន កតោកាសោ ថេរោ សង្ឃស្ស
សន្តិកំ គច្ឆន្តោ -

២៣៦.

“សុយុទ្ធនេន សុយិជ្ជេន, សង្គាមវិជយេន ច;
ព្រហ្មចរិយានុចិណ្ឌោន, ឯវាយំ សុខមេធាតី”តិ។ -

ឥមាយ តតិយគាថាយ អញ្ចំ ព្យាកាសិ។

តត្ថ សុយុទ្ធនាតិ បុព្វភាគេ តទង្គិក្ខម្ពនប្បហានវសេន កិលេសេហិ
សុដ្ឋយុដ្ឋនេន។ សុយិជ្ជេនាតិ អន្តរន្តរា កល្យាណមិត្តហិ
ទិន្នសប្បាយធម្មទានេន។ សង្គាមវិជយេន ចាតិ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន
សព្វសោ កិលេសាភិសង្ខារនិម្មជនេន លទ្ធសង្គាមវិជយេន ច។
ព្រហ្មចរិយានុចិណ្ឌោនាតិ អនុចិណ្ឌោន អគ្គមគ្គព្រហ្មចរិយេន។ ឯវាយំ
សុខមេធាតីតិ ឯវំ វុត្ថប្បការេន អយំ ខុដ្ឋសោភិតោ និព្វានសុខំ
ជលសមាបត្តិសុខញ្ច ឯធាតិ, អនុភវតីតិ អត្ថោ។

ខុដ្ឋសោភិតត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. វារណត្ថេវគាថាវណ្ណានា

យោធកោចិ មនុស្សេស្វតិ អាយស្មតោ វារណត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ ឥតោ
ទ្វានុវតេ កឃ្មេ តិស្សស្ស ភគវតោ ឧប្បត្តិតោ បុរេតរមេវ ព្រាហ្មណកុលេ

និព្វត្តិត្វា ព្រាហ្មណានំវិជ្ជាសិប្បសុ ចារត្វ ហុត្វា ឥសិបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា
ចតុបណ្ណាសសហស្សនំ អន្តេវាសិកានំ មន្តេ វាចេន្តោ វសតិ។ តេន ច
សមយេន តិស្សស្ស ភគវតោ ពោធិសត្តភូតស្ស តុសិតា កាយា ចរិត្វា
ចរិមភវេ មាតុកុច្ឆិ ឌីក្កមនេន មហាបថិកម្មោ អហោសិ។ តំ ទិស្វា
មហាជនោ ភិតោ សិរិក្កោ នំ ឥសី ឧបសង្កមិត្វា បថិកម្មនការណំ បុច្ឆិ។ សោ
“មហាពោធិសត្តោ មាតុកុច្ឆិ ឌីក្កមិ, តេនាយំ បថិកម្មោ, តស្មា មា
កាយថា” តិ ពុទ្ធប្បាទស្ស បុព្ពនិមិត្តការំ កថេត្វា សមស្សសេសិ,
ពុទ្ធវាម្ពណាញា បីតិ បជិវេនេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ
សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា
វារណាតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ អញ្ញាតរស្ស អារញ្ញកស្ស ថេរស្ស សន្តិកេ
ធម្មំ សុត្វា លទ្ធប្បសាទោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោតិ។ សោ ឯកទិវសំ
ពុទ្ធបដ្ឋានំ គច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេ អហិនកុលេ អញ្ញមញ្ញំ កលហំ កត្វា
កាលង្គតេ ទិស្វា “ឥមេ សត្តា អញ្ញមញ្ញវិរោធនេ ជីវិតក្ខយំ បត្តា” តិ
សិរិក្កមានសោ ហុត្វា ភគវតោ សន្តិកំ គតោ, តស្ស ភគវា ចិត្តាចារំ ញត្វា
តទន្ទរបមេវ ឌីវាទំ ទេន្តោ -

២៣៧.

“យោធិ កោចិ មនុស្សសុ, បរចាណានិ បរិសតិ;
អស្មា លោកា បរម្ហា ច, ឧភយា ជំសតេ នរោ។

២៣៨.

“យោ ច មេត្តេន ចិត្តេន, សព្ពចាណានុកម្មតិ;
ពហុញ្ញំ សោ បសវតិ, បុញ្ញំ តាទិសកោ នរោ។

២៣៩.

“សុភាសិតស្ស សិក្ខេថ, សមណ្ឌាចាសនស្ស ច;
ឯកាសនស្ស ច រហោ, ចិត្តវ្យាបសមស្ស ចា”តិ។ - តិស្សោ គាថា
អភាសិ;

តត្ថ យោធឯកោចិ មនុស្សេស្វតិ ឥធិ មនុស្សេសុ យោកោចិ ខត្តិយោ វា
ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ធោ វា គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា។
មនុស្សគ្គហណាញោត្ថ ឧក្កជ្ជសត្តនិទស្សនន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។ បរចាណានិ ហីសតីតិ
បរសត្តោ មារេតិ វិពាធិតិ ច។ អស្មា លោកាតិ ឥធិ លោកតោ។ បរម្ហាតិ
បរលោកតោ។ ឧភយា ជំសតេតិ ឧភយតោ ជំសតិ,
ឧភយលោកបរិយាបន្នហិតសុខតោ បរិហាយតីតិ អត្តោ។ នរោតិ សត្តោ។

ឯវំ បរិប័ណ្ណលក្ខណំ ចាបធម្មំ ទស្សេត្វា ឥធានិ បរិប័ណ្ណនិវត្តិលក្ខណំ
កុសលំ ធម្មំ ទស្សេត្តោ “យោ ច មេត្តេនា”តិអាធិនា ទុតិយំ កាថមាហា។ តត្ថ
មេត្តេន ចិត្តេនាតិ មេត្តាសម្បយុត្តេន ចិត្តេន អប្បនាបត្តេន ឥតីវតេន វា។
សព្វចាណានុកម្មតីតិ សព្វេ ចាណោ អត្តនោ ឱវសបុត្តេ វិយ មេត្តាយតិ។
ពហុញ្ញំ សោ បសវតិ, បុញ្ញំ តាធិសកោ នរោតិ សោ តថាវុចោ មេត្តាវិហារី
បុគ្គលោ ពហុំ មហន្តំ អនប្បកំ កុសលំ បសវតិ បដិលភតិ អធិគន្ធិតិ។

ឥធានិ តំ សសម្ពារេ សមថវិបស្សនាធម្មេ និយោដេត្តោ
“សុភាសិតស្ស”តិអាធិនា តតិយំ កាថមាហា។ តត្ថ សុភាសិតស្ស សិក្ខេថាតិ
អប្បិច្ឆកថាធិកេនំ សុភាសិតំ បរិយត្តិធម្មំ សវនធារណាបរិបុត្តាធិវសេន
សិក្ខេយ្យ។ សមណ្ឌាចាសនស្ស ចាតិ សមិតថាចានំ សមណានំ
កល្យាណមិត្តានំ ឧចាសកានំ កាលេន កាលំ ឧបសម្ព័ន្ធមិត្តា បយិរុចាសនញ្ចេវ
បដិបត្តិយា តេសំ សមីបថវិយញ្ច សិក្ខេយ្យ។ ឯកាសនស្ស ច រហោ
ចិត្តវ្យាបសមស្ស ចាតិ ឯកស្ស អសហាយស្ស កាយវិវេកំ អនុព្រហន្តស្ស

រហោ កម្មជ្ជានានុយោគវសេន អាសនំ និសង្ខំ សិក្ខេយ្យ។ ឯវំ កម្មជ្ជានំ
អនុយុញ្ញោត្តោ ភាវនញ្ច មត្តកំ ចាបេន្តោ សមុច្ឆេទវសេន កិលេសានំ ចិត្តស្ស
វ្រូបសមញ្ច សិក្ខេយ្យ។ យាហិ អធិសីលសិក្ខាធិហិ កិលេសា អច្ចន្តមេវ
វ្រូបសន្តា បហីនា ហោន្តិ, តា មគ្គជលសិក្ខា សិក្ខន្តស្ស អច្ចន្តមេវ ចិត្តំ វ្រូបសន្តំ
នាម ហោតីតិ។ គាថាបរិយោសានេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហន្តំ ចាបុណិ។ តេន
វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៧.៥៩-៧២) -

“អន្លោកាហេត្វា ហិមវំ, មន្តេ វាចេមហំ តទា;
ចតុបញ្ញាសសហស្សនិ, សិស្សា មយ្ហំ ឧបជ្ឈហំ។

“អធិតា វេទគូ សព្វេ, ធម្មន្តេ ចារមី គតា;
សកវិជ្ជាហុបត្តន្ធា, ហិមវន្តេ វសន្តិ តេ។

“ចរិត្វា តុសិតា កាយា, ទេវបុត្តោ មហាយសោ;
ឧប្បជ្ឈិ មាតុកុច្ឆិស្មី, សម្មជានោ បតិស្សតោ។

“សម្ពុទ្ធេ ឧបបជ្ឈន្តេ, ទសសហស្សិ កម្ម្យថ;
អន្ធា ចក្កំ អលក្ខីសុ, ឧប្បជ្ឈន្តម្ហិ នាយកេ។

“សព្វាការំ បកម្មិត្ត, កេវលា វសុធា អយំ;
និគ្រាសសទ្ធិំ សុត្វាន, ឧត្តិជ្ជិសុ មហាជនា។

“សព្វេ ជនា សមាគម្ម, អាគច្ឆំ មម សន្តិកំ;
វសុធាយំ បកម្មិត្ត, កីរិចាកោ ភវិស្សតិ។

“អវចាសី តទា តេសំ, មា ភេជ នត្តិ វោ ភយំ;
វិសជ្ជា ហោថ សព្វេបិ, ឧប្បាទោយំ សុវត្ថិកោ។

“អដ្ឋហត្ថហិ សម្ពុស្ស, វសុឆាយំ បកម្បតិ;
តថា និមិត្តា ទិស្សន្តិ, ឱកាសោ វិបុលោ មហា។

“អសំសយំ ពុទ្ធសេដ្ឋោ, ឧប្បន្និស្សតិ ចក្កមា;
សញ្ញាបេត្វាន ជនតំ, បញ្ចាសីលេ កថេសហំ។

“សុត្វាន បញ្ចាសីលានិ, ពុទ្ធប្បាទញ្ច ទុល្លភំ;
ឧព្ពេកជាតា សុមនា, តុដ្ឋហដ្ឋា អហំសុ តេ។

“ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ, យំ និមិត្តំ វិយាករី;
ទុគ្គតិ នាភិជាតាមិ, ព្យាករណាស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
វារណត្ថេត្ថាភាវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. វស្សិកត្ថេត្ថាភាវាវណ្ណានា

ឯកោបិ សន្នោ មេធាវីតិ អាយស្មតោ វស្សិកត្ថេត្ថេស្ស ភាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវេ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ
អត្ថទស្សីស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ បិលក្ខដលានិ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ កោសលរដ្ឋ ព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិត្វា វស្សិកោតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ សត្តុ យមកតាធិហារិយំ ទិស្វា
បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោ អាពាធិកោ អហោសិ។ អថ នំ
ញាតកា វេជ្ជបរិទិដ្ឋន ភេសជ្ជីវិធិនា ឧបជ្ឈហិត្វា អរោគមកំសុ។ សោ តម្ហា

អាពាធរុដ្ឋិតា សំរេតជាតោ ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ធម្មតិញ្ញោ អហោសិ។
តេន រុត្តំ អបទានេ (អប. វេរ ២.៤៧.៤០-៤៤) -

“វេនន្តរេ ពុទ្ធិ ទិស្វា, អត្ថទស្សី មហាយសំ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បិលក្ខស្ស ជលំ អទា។

“អដ្ឋារសេ កប្បសតេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ជលទានស្សីទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មឃ្លំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មតិញ្ញោ បន ហុត្វា អាកាសេន ញាតកានំ សន្តិកេ គន្ធា អាកាសេ
បិតោ ធម្មំ ទេសេត្វា តេ សរណេសុ សីលេសុ ច បតិជ្ជាបេសិ។ តេសុ កេចិ
កាលដ្ឋតា សរណេសុ សីលេសុ ច បតិជ្ជិតត្វា សគ្គេ និព្ពត្តិសុ។ អថ នំ សត្វា
ពុទ្ធបជ្ជានំ ឧបគតំ “កី តេ, វស្សីក, ញាតិនំ អាហេគ្យ”ន្តិ បុច្ឆិ។ សោ ញាតិនំ
អត្ថនា កតំ ឧបការំ សត្ត កថេន្តោ -

២៤០.

“ឯកោបិ សទ្ធោ មេធាវី, អស្សុទ្ធានីធម ញាតិនំ;
ធម្មដ្ឋោ សីលសម្មន្នោ, ហោតិ អត្ថាយ ពន្ធនំ។

២៤១.

“និគ្គយ្ហ អនុកម្មាយ, ចោទិតា ញាតយោ មយា;
ញាតិពន្ធវេបេមេន, ការំ កត្វាន ភិក្ខុសុ។

២៤២.

“តេ អព្ពតីតា កាលដ្ឋតា, បត្តា តេ តិទិវំ សុខំ;

ភាគរោមម្ហូម មាតា ច, មោទន្តិ កាមកាមិនោ"តិ។ -

តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថាយំ បឋមគាថាយ អត្ថោ - យោ កម្មជលសទ្ធាយ ច
រតនត្ថយសទ្ធាយ ច វសេន សទ្ធា, តតោ ឯវ
កម្មស្សកតញ្ញាណាទិយោគតោ មេធាវី, សត្តុ ឱវាទធម្មេ នវលោកុត្តរធម្មេ ច
បិតត្តា ធម្មជ្ជោ, អាចារសីលស្ស មគ្គសីលស្ស ជលសីលស្ស ច វសេន
សីលសម្បជ្ជោ, សោ ឯកោមិ យថាវុត្ថាយ សទ្ធាយ អភាវេន អស្សទ្ធានំ ឥធន
ឥមស្មី លោកេ "អម្ពាភំ ឥមេ"តិ ញ្ញាតព្ពជ្ជន ញ្ញាតិនំ, តថា បេមពន្ធនេន
ពន្ធនជ្ជន "ពន្ធ"តិ ចលទ្ធធាមាណំ ពន្ធវាណំ អត្ថាយ ហិតាយ ហោតីតិ។

ឯវ សាធារណតោ វុត្តមត្តំ អត្ថបធាយិកំ កត្វា ធស្សេត្តំ
"និគ្គយ្ហា"តិ អាទិនា ឥតរគាថា វុត្តា។ តត្ថ និគ្គយ្ហ អនុកម្មាយ, ហោទិតា
ញ្ញាតយោ មយាតិ ឥទានិបិ ធុគ្គតា កុសលំ អកត្វា អាយតី បរិក្ខិលេសំ បុន
មាណុវិត្តាតិ និគ្គហេត្វា ញ្ញាតយោ មយា ឱវាទិតា។ ញ្ញាតិពន្ធវេបេមេន "អម្ពាភំ
អយំ ពន្ធវោ"តិ ឯវ បវត្តេន បេមេន មម ឱវាទំ អតិក្កមិត្តំ អសក្កោន្តា ការំ
កត្វាន ភិក្ខុសុ បសន្នចិត្តា ហុត្វា ចីវរាទិបច្ចយទានេន ចេវ ឧបជ្ជានេន ច
ភិក្ខុសុ សក្ការសម្មាណំ កត្វា តេ អព្ពតីតា កាលដ្ឋតា ហុត្វា ឥមំ លោកំ
អតិក្កន្តា។ បុន តេតិ និចាតមត្តំ។ តិទិវំ សុខន្តិ ទេវលោកបរិយាបន្នសុខំ, សុខំ
វា ឥដ្ឋំ តិទិវំ អធិគតា។ "កេ បនតេ"តិ អាហា។ "ភាគរោមម្ហូម មាតា ច, មោទន្តិ
កាមកាមិនោ"តិ។ អត្ថនាយថាកាមិតវុត្តកាមសមម្ពិនោ ហុត្វា អភិរមន្តិតិ
អត្ថោ។

វស្សិកត្ថេរគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. យសោជត្តរតាថាវណ្ណា

កាលបព្ពត្តិសង្គ្រាសោតិ អាយស្មតោ យសោជត្តរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វិបស្សិស្ស ភគវតោ កាលេ អារាមគោបកកុលេ និព្ពត្តិត្វា វិញ្ញតំ បត្តោ
ឯកទិវសំ វិបស្សី ភគវន្តំ អាកាសេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា បសន្នមាណសោ លពុជផលំ
អនាសិ។

សោតេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សាវត្ថិនគរទ្វារេ កេវដ្ឋតាមេ បញ្ចកុលសតដេដ្ឋកស្ស កេវដ្ឋស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ, យសោជតិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោវយប្បត្តោ អត្តនោ សហាយេហិ
កេវដ្ឋបុត្តហិ សទ្ធិ មច្ឆគហណាត្ថំ អចិវរតិយំ នទិយំ ជាលំ ឱបិ។ តត្ថកោ
សុវណ្ណាវណ្ណា មហាមន្ទោ អន្តោជាលំ ចារិសិ។ តំ តេ វញ្ញោ បសេនទិស្ស
ទស្សេសុ។ រាជា “ឥមស្ស សុវណ្ណាវណ្ណស្ស មច្ឆស្ស វណ្ណការណំ ភគវា
ជាតាតិ” តិ មច្ឆំ កាហាបេត្វា ភគវតោ ទស្សេសិ។ ភគវា “អយំ កស្សបស្ស
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាសនេ ឱសក្កមាណេ បព្ពត្តិត្វា មិច្ឆា បជិបដ្ឋន្តោ សាសនំ
ឱសក្កាបេត្វា និរយេ និព្ពត្តោ ឯកំ ពុទ្ធគំ និរយេ បច្ចិត្វា តតោ ចុតោ
អចិវរតិយំ មន្ទោ ហុត្វា និព្ពត្តោ” តិ វត្វា តស្ស ភគិនិពញា និរយេ និព្ពត្តការំ,
តស្ស ភាតិកត្តរស្ស បរិនិព្ពត្តការញោ តេនេវ កថាបេត្វា ឥមិស្សា
អដ្ឋប្បត្តិយា កបិលសុត្ថំ ទេសេសិ។

សត្តុ ទេសនំ សុត្វា យសោជោ សំវេគជាតោ សទ្ធិ អត្តនោ សហាយេហិ
ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពត្តិត្វា បតិវបេ ហ្មនេ វសន្តោ ឯកទិវសំ សបរិសោ ភគវន្តំ
វន្តិតំ ជេតវនំ អគមាសិ។ តស្ស អាគមនេ សេនាសនបញ្ញាបនាទិនា វិហារេ
ឧទ្ទាសទ្ធមហាសន្តោ អហោសិ។ តំ សុត្វា “ភគវា សបរិសំ យសោជំ

បណ្តាមេសី"តិ (ឧទា. ២៣) សព្វំ ឧទានេ អាគតនយេន វេទិតព្វំ។ បណ្តាមិតោ
បន អាយស្មាយសោដោ កសាភិហតោ កន្តោ អស្សជានីយោ វិយ
សំវិគ្គមានសោ សទ្ធិំ បរិសាយ វគ្គមុទាយ នទិយា តីវេ វសន្តោ យដេន្តោ
វាយមន្តោ វិបស្សនំ វឡេត្វា អន្តោវស្សេយេវ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្តំ
អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៧.៣២-៣៩) -

“នគរេ ពន្ធមតិយា, អារាមិតោ អហំ តទា;
អន្តសំវិវដំ ពុទ្ធិំ, កច្ចន្តំ អនិលញ្ញសេ។

“លពុជំ ជលមាទាយ, ពុទ្ធសេដ្ឋស្សនាសហំ;
អាកាសេវ ឋិតោ សន្តោ, បដិគ្គណ្ហិ មហាយសោ។

“វិត្តិសញ្ញាននោ មយ្ហំ, ទិដ្ឋធម្មសុខាវហោ;
ជលំ ពុទ្ធស្ស ទត្វាន, វិប្បសន្នេន ចេតសា។

“អធិគញ្ញី តទា បីតី, វិបុលំ សុខមុត្តមំ;
ឧប្បជ្ឈតេវ រតនំ, និព្ពត្តស្ស តហី តហី។

“ឯកនវុតិតោ កប្បេ, យំ ជលំ អទទី តទា;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, ជលទានស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញំ បន សមាទំ សបរិសំ អាយស្មន្តំ យសោជំ សត្តា បក្កោសិត្វា
អានេញ្ញសមាបត្តិនា បដិសន្តារមកាសិ។ សោ សព្វេបិ ធុតង្គធម្មេ សមាទាយ
វុត្តតិ។ តេនស្ស សរីរំ កិសំ អហោសិ លូទំ ទុព្ពណ្ណំ, តំ ភក្កវា បរមប្បិច្ឆតាយ
បសំសន្តោ -

២៤៣.

“កាលបព្ពត្តិសង្គ្រាសោ, កិសោ ធម៌និសន្តតោ;
មត្តញ្ញូ អន្ធានម្ហិ, អនីនមាណសោ នរោ”តិ។ - បឋមំ គាថមាហា;

តត្ថ កាលបព្ពត្តិសង្គ្រាសោតិ មំសូបធម៌វិគមេន
កិសនុសណ្ឌិតសរីរាវយវតាយ ទន្ទិលតាបព្ពត្តិសនិសង្គ្រា, តេនាហា “កិសោ
ធម៌និសន្តតោ”តិ។ កិសោតិ មោនេយ្យបដិបទាបូរណេន កិសសរីរោ។
ធម៌និសន្តតោតិ ធម៌និហិ សន្តតកត្តោ អប្បមំសលោហិតតាយ ចាកដិហិ
កណ្តារសិរាហិវិតតសរីរោ។ មត្តញ្ញូតិ
បរិយេសនបដិគ្គហណាបរិភោគវិស្សន្ទនេសុ បមាណាញ្ញុ។ អនីនមាណសោតិ
កោសដ្ឋាធិហិ អនភិក្ខុតត្តា អលីនចិត្តោ អកុសីតវុត្តិ។ នរោតិ បុរិសោ,
ចោរិសស្ស ធុរស្ស វហនតោ ចោរិសលក្ខណសម្បន្នោ បុរិសធារយ្ហោតិ
អធិប្បាយោ។

ឯវំ ថេរោ សត្តារា បសដ្ឋោ បសដ្ឋភាវានុរូបំ អត្តនោ
អធិវាសនខន្តិវិរិយារម្ហិវេកាភិវតិកិត្តនមុខេន ភិក្ខុនំ ធម្មំ កថេន្តោ -

២៤៤.

“ដុដ្ឋោ ខំសេហិ មកសេហិ, អរញ្ញាស្មី ព្រហ្មាវនេ;
នាគោ សង្គាមសីសេវ, សតោ តត្រាធិវាសយេ។

២៤៥.

“យថា ព្រហ្មា តថា ឯកោ, យថា ទេវោ តថា ធុរេ;
យថា គាមោ តថា តយោ, កោលាហលំ តតុត្តរិ”ន្តិ។ -

ឥមា ទ្វេ គាថា អភាសិ។

តត្ថ ឆាតោ សង្គាមសីសេវាតិ យថា នាម អាជានេយ្យោ ហត្ថិឆាតោ
យុទ្ធមណ្ឌលេ អសិសត្ថិតោមរាទិប្បហារេ អធិវាសេត្វា បរសេនំវិទ្ធិសេតិ, ឯវំ
ភិក្ខុ អរញ្ញស្មី ព្រហ្មារ័នេ អរញ្ញានិយំ ខំសាទិបរិស្សយេ សតោ សម្មជាតោ
អធិវាសេយ្យ, អធិវាសេត្វា ច ភាវនាពលេន មារពលំ វិធមេយ្យ។

យថា ព្រហ្មាតិ យថា ព្រហ្មា ឯកកោ ចិត្តប្បកោបរហិតោ ឈានសុខេន
និច្ចមេវ សុខិតោវិហារតិ តថា ឯកោតិ ភិក្ខុបិ ឯកោ អនុតិយោ
វិវេកសុខមនុព្រូហោន្តោ សុខំវិហារតិ។ ឯកស្ស សាមញ្ញសុខំ បណ្ឌិតន្តិ ហិ វុត្ថំ។
ឯតេន ឯកវិហារី ភិក្ខុ “ព្រហ្មសមោ”តិ ឱវាទំ ទេតិ។ យថា ទេវោ តថា ទុវេតិ
យថា ទេវានំ អន្តរន្តរា ចិត្តប្បកោចាបិ សិយា, តថា ទិដ្ឋំ ភិក្ខុនំ សហវាសេ
យដ្ឋនាបិ ភវេយ្យាតិ សទុតិយវាសេន ភិក្ខុ “ទេវសមោ”តិ វុត្ថោ។ យថា គាមោ
តថា តយោតិ អស្មិមេវ ចាបេ តិណ្ណំ ភិក្ខុនំ សហវាសោ គាមវាសសទិសោ
វិវេកវាសោ ន ហោតិ តិ អធិប្បាយោ។ កោលាហលំ តត្ថត្ថវិន្តិ តតោ តយតោ
ឧបរិ ច ពហូនំ សំវាសោ កោលាហលំ
ឧទ្ទាសទ្ធមហាសទ្ធមហាជនសន្និចាតសទិសោ, តស្មា ឯកវិហារីនា ភវិតព្ពន្ធិ
អធិប្បាយោតិ។

យសោជត្តោតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. សាដិមត្តិយត្តោតាថាវណ្ណានា

អហុ តុយ្ហំ បុរេ សទ្ធាតិ អាយស្មតោ សាដិមត្តិយត្តោស្ស តាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្បិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិកាវោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
សិទ្ធត្ថស្ស ភកវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្ពត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ ឯកទិវសំ
សត្តារំ ទិស្វា បសន្នមាទសោ តាលវណ្ណំ អនាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន

ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធិប្បទេ មគធ្វរដ្ឋព្រាហ្មណកុលេ
និព្ពត្តិត្វា សាដិមត្តិយោតិ លទ្ធានាមោ វយប្បត្តោ ហេតុសម្បទ្ធតាយ
អារញ្ញកភិក្ខុនំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ ធម្មភិញ្ញោ
អហោសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ១.៣៨.៤៣-៤៧) -

“សិទ្ធត្ថស្ស ភកវតោ, តាលវណ្ណាមទាសហំ;
សុមនេហិ បដិច្ចន្នំ, ធារយាមិ មហារហំ។

“ចតុន្នវុតិកោ កប្បេ, តាលវណ្ណាមទាសហំ;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, តាលវណ្ណាស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាមិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

ធម្មភិញ្ញោ បន ហុត្វា ភិក្ខុ ឡើងទិ អនុសាសតិ ពហុ ច សត្តេ ធម្មំ កថេត្វា
សរណេសុ ច សីលេសុ ច បតិជ្ជាបេសិ។ អញ្ញាតវញ្ញ កុលំ អស្សន្ធិ អប្បសន្នំ
សន្ធិំ បសន្នំ អកាសិ។ តេន តស្មី កុលេ មនុស្សា ថេរេ អភិប្បសន្នា អហោសុំ។
តត្ថកា ធារិកា អភិវុទា ទស្សនីយា ថេរំ បិណ្ណាយ បរិជ្ជំ សក្កច្ចំ ភោជនេន
បរិវិសតិ។ អថេកទិវសំ មារោ “ឯវំ ឥមស្ស អយសោ វឡិស្សតិ, អប្បតិជ្ជោ
ភវិស្សតិ”តិ ចិន្តេត្វា ថេរស្ស រូបេន គន្ធា តំ ធារិកំ ហត្ថេ អគ្គហេសិ។ ធារិកា
“នាយំ មនុស្សសម្មស្សោ”តិ ច អញ្ញាសិ, ហត្ថញ្ច មុញ្ញាបេសិ។ តំ ទិស្វា
យរជនោ ថេរេ អប្បសាទំ ជនេសិ។ បុនទិវសេ ថេរោ តំ ការណំ អនាវន្តេន្តោ តំ
យំ អគមាសិ។ តត្ថ មនុស្សា អនាទំ អកំសុ។ ថេរោ តំ ការណំ អារវន្តេន្តោ
មារស្ស កិរិយំ ទិស្វា “តស្ស គីរិយំ កុក្កុរកុណាបំ បដិមុញ្ញតូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា
តស្ស មោចនត្ថំ ឧបគតេន មារេន អតីតទិវសេ កតកិរិយំ កថាបេត្វា តំ
តជ្ជេត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ តំ ទិស្វា យរសាមិកោ “ឧមថ, ភន្តេ, អច្ចយ”ន្តិ ឧមាបេត្វា

“អង្គតគ្រូ អហាមេវ, ភន្តេ, តុម្ហេ ឧបជ្ឈហាមី” តិ អាហា។ យេវោ តស្ស ធម្មំ
កលេន្តោ -

២៤២.

“អហុ តុហ្មំ បុរេ សទ្ធា, សាតេ អង្គ នវិជ្ជតិ;
យំ តុហ្មំ តុហ្មមេវេតំ, នត្ថិ ទុច្ឆរិតំ មម។

២៤៣.

“អនិច្ចា ហិ ចលា សទ្ធា, ឯវំ ទិដ្ឋា ហិ សា មយា;
វជ្ជន្តិបិ វិវជ្ជន្តិ, តត្ថ កី ជិយ្យតេ មុនិ។

២៤៤.

“បច្ចតិ មុនិនោ ភត្តំ, ថោកំ ថោកំ កុលេ កុលេ;
បិណ្ឌិកាយ ចរិស្សាមិ, អត្ថិ ជង្សពាលំ មមា” តិ។ -

តិស្សោ គាថា អកាសិ។

តត្ថ អហុ តុហ្មំ បុរេ សទ្ធា, សាតេ អង្គ នវិជ្ជតិ, ឧបាសក, ឥតោ បុព្វេ តវ
មយំ “អយ្យោ ធម្មចារី សមចារី” តិ អាទិនា សទ្ធា អហោសិ, សា សទ្ធាតេ តវ
អង្គ ឥទានំ ន ឧបលព្ភតិ។ តស្មា យំ តុហ្មំ តុហ្មមេវេតន្តិ ចតុបច្ចយទានំ,
តុហ្មមេវ ឯតំ ហោតុ, នតេន មហ្មំ អត្តោ, សម្មា បសន្នចិត្តេន ហិ ទានំ នាម
នាតព្ភន្តិ អធិប្បាយោ។ អថ វា យំ តុហ្មំ តុហ្មមេវេតន្តិ យំ តវ មយំ អង្គ អការវំ
បវត្តំ, តំ តុហ្មមេវ, តស្ស ជលំ តយា ឯវ បច្ចនុភវិតត្ថំ, ន មយាតិ អត្តោ។ នត្ថិ
ទុច្ឆរិតំ មមាតិ មម បន ទុច្ឆរិតំ នាម នត្ថិ មគ្គេនេវ ទុច្ឆរិតហេតុនំ កិលេសានំ
សមុច្ឆិន្ទត្តា។

អនិច្ចាហិ ចលា សទ្ធាតិ យស្មា ចោដុដ្ឋនិកា សទ្ធា អនិច្ចា ឯកន្តិកា ន
ហោតិ, តតោ ឯវ ចលា អស្សបិដ្ឋេ ឋបិតកុម្មុណ្ណំវិយ, ធុសរាសិម្ហិ
និខាតខាណុកំវិយ ច អនវដ្ឋិតា។ ឯវ ទិដ្ឋា ហិ សា មយាតិ ឯវ ភូតា ច សា
សទ្ធា មយា តយិ ទិដ្ឋា បច្ចក្ខតោវិទិតា។ វដ្ឋន្តិបិ វិវដ្ឋន្តិតិ ឯវ តស្ស
អនវដ្ឋិតត្ថា ឯវ ឥមេ សត្តា កទាចិ កត្ថចិ មិត្តសន្តវសេន វដ្ឋន្តិ សិនេហាម្បិ
ករោត្តិ, កទាចិ វិវដ្ឋន្តិ វិវត្តចិត្តា ហោតិ។ តត្ថ កី ជិយ្យតេ មុនីតិ តស្មី
បុប្ផនាមំ វដ្ឋនេ វិវដ្ឋនេ ច មុនិ បព្ពជិតោ កី ជិយ្យតិ, កា តស្ស ហានីតិ អត្តោ។

“សចេ មម បច្ចយេ ន គណ្ណេ, កេមំ តុម្ភេ យាបេថា”តិ ឯវ មា ចិន្តយីតិ
ទស្សន្តោ “បច្ចតី”តិ គាថមាហា។ តស្សត្ថោ មុនិនោ បព្ពជិតស្ស ភត្តំ នាម
កុលេ កុលេ អនុយំ ទិវសេ ទិវសេ ថោកំ ថោកំ បច្ចតេ, ន ច តុយ្ហំ ឯវ គេហោ។
បិណ្ឌិកាយ ចរិស្សមិ, អត្ថិ ជង្គុពលំ មមាតិ អត្ថិ មេ ជង្គុពលំ, នាហំ
ឱកគ្គជង្គោ ន ខព្យោ ន ច ចាទរោគី, តស្មា បិណ្ឌិកាយ មិស្សកភិក្ខាយ
ចរិស្សមិ, “យថាបិ ភមរោ បុប្ផ”ន្តិអាទិនា (ធម. ប. ៤៩; នេត្តិ. ១២៣) សត្តារា
វុត្តនយេន បិណ្ឌិកាយ ចរិត្វា យាបេស្សមីតិ ទស្សតិ។

សាជិមត្តិយត្ថេវគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. ឧបាលីត្ថេវគាថាវណ្ណានា

សទ្ធាយ អភិនិក្ខម្មាតិ អាយស្មតោ ឧបាលីត្ថេវស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្បិ បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ ហំសវតីនគរេ កុលយវេ និព្ពត្តោ
ឯកទិវសំ សត្តុ ធម្មំ សុណន្តោ សត្តារំ ឯកំភិក្ខុំ វិនយធរាជំ អគ្គជ្ជានេ ឋបេន្តំ
ទិស្វា អធិការកម្មំ កត្វា តំ ឋានន្តរំ បត្តេសិ។ សោ យាវជីវំ កុសលំ កត្វា
នេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ កប្បកគេហោ បជិសន្តិ គណ្ហិ,

ឧបាសិទ្ធិស្ស នាមំ អកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ អនុវុទ្ធានំ ធនំ ខត្តិយានំ
បសាទកោ ហុត្វា តថាគតេ អនុបិយម្ហវនេ វិហារន្តេ បព្ពជនត្ថាយ និក្ខមន្តេហិ
ធម្មា ខត្តិយេហិ សទ្ធិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។ តស្ស បព្ពជ្ជាវិធានំ ចាឡិយំ អាគតមេវ
(ប្បឡិវ. ៣៣០)។

សោ បព្ពជិត្វា ឧបសម្មន្នោ សត្តុ សន្តិកេ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា “មយ្ហំ, ភន្តេ,
អរញ្ញាវាសំ អនុជានាថា” តិ អាហា។ ភិក្ខុ តវ អរញ្ញេ វសន្តស្ស ឯកមេវ ធុរំ
វឡិស្សតិ, អម្ពាភំ បន សន្តិកេ វសន្តស្ស គន្ធុរញ្ញា វិបស្សនាធុរញ្ញា
បរិបូរេស្សតីតិ។ ធមោ សត្តុ វចនំ សម្មជិដ្ឋិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តោ
នចិរេស្សវ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តេន វុត្តំ អបធានេ (អប. ថេរ ១.១.២២១-២៤៥) -

“នគរេ ហំសវតិយា, សុជាតោ នាម ព្រាហ្មណោ;
អសីតិកោជិនិចយោ, បហូតធនធម្មាវា។

“អជ្ឈាយកោ មន្តជរោ, តិណ្ណំ វេទាន ចារត្វ;
លក្ខណោ ឥតិហាសេ ច, សធម្មេ ចារមី គតោ។

“បរិញ្ញាជា ឯកសិខា, គោតមា ពុទ្ធសាវកា;
ចរកា តាបសា ចេវ, ចរន្តិ មហិយា តទា។

“តេបិ មំ បរិវារេន្តិ, ព្រាហ្មណោ វិស្សតោ ឥតិ;
ពហុជ្ជនោ មំ បូជេតិ, នាហំ បូជេមិ កិញ្ចានំ។

“បូជារហំ ន បស្សមិ, មានត្ថោ អហំ តទា;
ពុទ្ធាតិ វចនំ នត្ថិ, តាវ នុប្បជ្ជតេ ជិនោ។

“អច្ចយេន អហោរត្តំ, បទុមុត្តរនាមកោ;

សព្វំ តមំ វិទោទេត្វា, លោកេ ឧប្បជ្ជិ ចក្កមា។

“វិត្តាវិកេ ពាហុជញ្ញោ, បុដ្ឋក្ខតេ ច សាសនេ;
ឧបាគមិ តទា ពុទ្ធា, នគរំ ហំសស្សយំ។

“បិតុ អត្ថាយ សោ ពុទ្ធា, ធម្មំ នេសេសិ ចក្កមា;
តេន កាលេន បរិសា, សមន្តា យោជនំ តទា។

“សម្មតោ មនុជានំ សោ, សុនន្តោ នាម តាបសោ;
យាវតា ពុទ្ធបរិសា, បុប្ផហធានយី តទា។

“ចតុស្កង្គំ បកាសេន្តេ, សេដ្ឋេ ច បុប្ផមណ្ឌាបេ;
កោដិសតសហស្សានំ, ធម្មាភិសមយោ អហុ។

“សត្តវត្ថិន្ទំ ពុទ្ធា, វស្សេត្វា ធម្មវុដ្ឋិយោ;
អជ្ឈមេ ធិវសេ បត្តេ, សុនន្ទំ កិត្តយី ជិនោ។

“នេវលោកេ មនុស្សេ វា, សំសរន្តោ អយំ ភវេ;
សព្ពេសំ បវរោ ហុត្វា, ភវេសុ សំសរិស្សតិ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភវិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ធាយាទោ, ឌីវសោ ធម្មនិម្មិតោ;
មន្តាណិបុត្តោ បុណ្ណាភិ, ហេស្សតិ សត្តុ សាវកោ។

“ឯវំ កិត្តយី សម្ពុទ្ធា, សុនន្ទំ តាបសំ តទា;
ហាសយន្តោ ជនំ សព្វំ, ទស្សយន្តោ សកំ ពាលំ។

“កតញ្ញាលី នមស្សន្តិ, សុនន្តំ តាបសំ ជនា;
ពុទ្ធេ ការំ ករិទ្ធាន, សោធនសិ គតិមត្តនោ។

“តត្ថ មេ អហុ សង្គេហ្ម, សុទ្ធាន មុនិនោវចំ;
អហម្មិ ការំ កស្សមិ, យថា បស្សមិ គោតមំ។

“ឯវាហំ ចិន្ទយិទ្ធាន, កិរិយំ ចិន្ទយី មម;
ក្យាហំ កម្មំ អាចរាមិ, បុញ្ញក្ខេត្តេ អនុត្តរេ។

“អយញ្ច ចាបិកោ ភិក្ខុ, សព្វចាបិស្ស សាសនេ;
វិនយេ អគ្គនិក្ខេត្តា, តំ ហំនំ បត្តយេ អហំ។

“ឥទំ មេ អមិតំ ភោគំ, អក្ខោតំ សាគរូបមំ;
តេន ភោគេន ពុទ្ធស្ស, អាវាមំ មាបយេ អហំ។

“សោភនំ នាម អាវាមំ, នគរស្ស បុរត្ថតោ;
កិណិទ្ធា សតសហស្សេន, សង្ឃារាមំ អមាបយី។

“ក្ខជាតារេ ច ចាសានេ, មណ្ឌាបេ ហម្មិយេ គុហា;
ចង្គមេ សុកតេ កត្វា, សង្ឃារាមំ អមាបយី។

“ជន្ហាយំ អគ្គិសាលំ, អថោ ឧទកមាឡិកំ;
ន្ហានយំ មាបយិទ្ធា, ភិក្ខុសង្ឃស្សនាសហំ។

“អាសន្និយោ បីវកេ ច, បរិភោគេ ច ភាជនេ;
អាវាមិកញ្ច ភេសន្តិ, សព្វមេតំ អនាសហំ។

“អាវក្ខំ បដ្ឋបេទ្ធាន, ចាការំ ការយី ទឡំ;

មា នំ កោចិ វិហេវេសិ, សន្តចិត្តាន តាធិនំ។

“សតសហស្សេនាវាសំ, សង្ឃារាមេ អមាបយី;
វេបុល្លំ តំ មាបយិទ្ធា, សម្ពុទ្ធី ឧបនាមយី។

“និដ្ឋាបិតោ មយារាមោ, សម្មជិច្ឆ តុវំ មុនិ;
និយ្យាទេស្យាមិ តំ វីរ, អធិវាសេហិ ចក្កម។

“បទុមុត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មម សង្កប្បមញ្ញាយ, អធិវាសេសិ នាយកោ។

“អធិវាសនមញ្ញាយ, សព្ពញ្ញាស្ស មហេសិនោ;
ភោជនំ បដិយាទេត្វា, កាលមារោចយី អហំ។

“អាហេទិតម្ហិ កាលម្ហិ, បទុមុត្តរនាយកោ;
ឡីណាសវសហស្សេហិ, អារាមំ មេ ឧបាគមិ។

“និសិន្នំ កាលមញ្ញាយ, អន្ធានេន តប្បយី;
ភុត្តារី កាលមញ្ញាយ, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“កីតោ សតសហស្សេន, តត្ថកេនេវ ការិតោ;
សោភនោ នាម អារាមោ, សម្មជិច្ឆ តុវំ មុនិ។

“ឥមីនារាមទានេន, ចេតនាបណីដិហិ ច;
ភវេ និព្ពត្តមាណោហំ, លភាមិ មម បត្តិតំ។

“បដិគ្គហេត្វា សម្ពុទ្ធោ, សង្ឃារាមំ សុមាបិតំ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“យោ សោ ពុទ្ធស្ស ចាធាសិ, សង្ឃារមំ សុមាបិវត្ថំ;
តមហំ កិត្តយិស្សមិ, សុណាថ មម ភាសតោ។

“ហត្ថី អស្សា រថា បត្ថី, សេនា ច ចតុវង្គិនិ;
បរិវាវេស្សន្តិមំ និច្ចំ, សង្ឃារមស្សិនំ ជលំ។

“សង្ឃី ត្វរសហស្សានិ, ភេរិយោ សមលង្គតា;
បរិវាវេស្សន្តិមំ និច្ចំ, សង្ឃារមស្សិនំ ជលំ។

“ធម្មសីតិសហស្សានិ, ឆារិយោ សមលង្គតា;
វិចិត្តវត្តាភរណា, អាមុត្តមណីកុណ្ឌាលា។

“អធិរាបម្ពា ហសុលា, សុសញ្ញា តនុមជ្ឈិមា;
បរិវាវេស្សន្តិមំ និច្ចំ, សង្ឃារមស្សិនំ ជលំ។

“តីសកប្បសហស្សានិ, ទេវលោកេ វមិស្សតិ;
សហស្សក្ខត្តំ ទេវិន្ទោ, ទេវរដ្ឋំ ករិស្សតិ។

“ទេវរាជេន បត្តព្វំ, សព្វំ បដិលភិស្សតិ;
អន្ធនភោគោ ហុត្វាន, ទេវរដ្ឋំ ករិស្សតិ។

“សហស្សក្ខត្តំ ចក្កវត្ថី, រាជា រដ្ឋេ ភរិស្សតិ។
បចព្យា រដ្ឋំវិបុលំ, គណនាតោ អសន្និយំ។

“កប្បសតសហស្សម្ហិ, ឌីក្កាកកុលសម្ពវោ;
គោតមោ នាម គោត្តន, សត្តា លោកេ ភរិស្សតិ។

“តស្ស ធម្មេសុ ធាយាធា, ឌីរសោ ធម្មនិម្មតោ;

ឧបាលិ ឆាម ឆាមន, ហេស្សតិ សត្ត សាវកោ។

“វិនយេ ចារមី បត្វា, ហ៊ានាហ៊ានេ ច កោវិនោ;
ជិនសាសនំ ឆារេន្តោ, វិហរិស្សតិនាសវោ។

“សត្តមេតំ អភិញ្ញាយ, គោតមោ សក្យបុដ្ឋវោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, ឯតទគ្គេ បបេស្សតិ។

“អបរិមេយ្យចាទាយ, បត្តមិ តវ សាសនំ;
សោ មេ អត្តោ អនុប្បត្តោ, សត្តសំយោជនក្ខយោ។

“យថា សូលារុតោ ចោសោ, រាជទណ្ឌាន តដ្ឋិតោ;
សូលេ សាតំ អវិន្តន្តោ, បរិមុត្តិវ ឥច្ឆតិ។

“តថេវាហំ មហាវីរ, ភវទណ្ឌាន តដ្ឋិតោ;
កម្មសូលារុតោ សន្តោ, បិចាសាវេទនដ្ឋិតោ។

“គវេ សាតំ នវិន្ទាមិ, ឧប្បន្តោ តីហិ អគ្គិភិ;
បរិមុត្តិ គវេសាមិ, យថាបិ រាជទណ្ឌិតោ។

“យថា វិសាទោ បុរិសោ, វិសេន បរិបីឡិតោ;
អគទំ សោ គវេសេយ្យ, វិសយាតាយុចាលនំ។

“គវេសមាទោ បស្សេយ្យ, អគទំ វិសយាតកំ;
តំ បិវិត្វា សុខំ អស្ស, វិសម្ពា បរិមុត្តិយា។

“តថេវាហំ មហាវីរ, យថា វិសហតោ នរោ;
សម្មីឡិតោ អវិន្ទាយ, សទ្ធម្មាគទមេសហំ។

“ធម្មាគធំ គវេសន្តោ, អន្ធក្ខី សក្យសាសនំ;
អគ្គំ សញ្ញាសធានំ តំ, សត្តសល្លវិនោទនំ។

“ធម្មាសធំ បិវិត្វាន, វិសំ សព្ពំ សម្មហានី;
អជរាមរំ សីតិការំ, និព្ពានំ ជស្សយី អហំ។

“យថា ភូតដ្ឋិតោ ចោសោ, ភូតគ្គាហោន បីឡិតោ;
ភូតវេជ្ជំ គវេសេយ្យ, ភូតស្មា បរិមុត្តិយា។

“គវេសមាណោ បស្សេយ្យ, ភូតវិជ្ជាសុ កោវិទំ;
តស្ស សោវិហានេ ភូតំ, សម្មលញ្ញាវិនាសយេ។

“តថេវាហំ មហាវីរ, តមគ្គាហោន បីឡិតោ;
ព្យាណាលោកំ គវេសាមិ, តមតោ បរិមុត្តិយា។

“អថទ្គសំ សក្យមុនី, កិលេសតមសោធនំ;
សោមេ តមំវិនោទេសិ, ភូតវេជ្ជោវ ភូតកំ។

“សំសារសោតំ សញ្ញិន្ទិ, តណ្ហាសោតំ និវារយី;
ភរំ ឧក្សាជយី សព្ពំ, ភូតវេជ្ជោវ មូលតោ។

“គរុឡោ យថា ឱបតតិ, បន្ទគំ ភក្ខមត្តនោ;
សមន្តា យោជនសតំ, វិក្ខោភេតិ មហាសរំ។

“បន្ទគំ សោ គហេត្វាន, អធាសីសំ វិហោវយំ;
អាធាយ សោ បក្កមតិ, យេនកាមំ វិហដ្ឋមោ។

“តថេវាហំ មហាវីរ, យថាបិ គរុឡោ ពលី;

អសង្ខតំ គវេសន្តោ, ទោសេ វិក្ខាលយី អហំ។

“ធិដ្ឋោ អហំ ធម្មវំ, សន្តិបទមនុត្ថវំ;
អាធាយ វិហារមេតំ, គរុឡោ បន្ទុកំ យថា។

“អាសាវតី នាម លតា, ជាតា ចិត្តលតាវនេ;
តស្សាវស្សសហស្សេន, ឯកំ និព្ពត្តតេ ដលំ។

“តំ ទេវា បយិរុចាសន្តិ, តាវន្ទរជលេ សតិ;
ទេវានំ សា បិយា ឯវំ, អាសាវតី លតុត្ថមា។

“សតសហស្សចាធាយ, តាហំ បរិចរេ មុនិ;
សាយំ ចាតំ នមស្សមិ, ទេវា អាសាវតី យថា។

“អវញ្ញា ចារិចរិយា, អមោយា ច នមស្សនា;
ទូរាគតម្បិ មំ សន្តំ, ខណោយំ នវិរាធយិ។

“បដិសន្ធិ ន បស្សមិ, វិចិនន្តោ គវេ អហំ;
និរូបធិវិប្បមុត្តោ, ឧបសន្តោ ចរាមហំ។

“យថាបិ បទុមំ នាម, ស្វរិយរំសេន បុប្ផតិ;
តថេវាហំ មហាវីរ, ពុទ្ធរំសេន បុប្ផិតោ។

“យថា ពលាកយោនិម្ហិ, នវិជ្ជតិ បុមោ សទា;
មេយេសុ គជ្ជមានេសុ, គព្ពំ គណ្ណាន្តិ តា សទា។

“ចិរម្បិ គព្ពំ ធាវេន្តិ, យាវ មេយោ ន គជ្ជតិ;
ការតោ បរិមុច្ឆន្តិ, យទា មេយោ បវស្សតិ។

“បទុមុត្តរពុទ្ធស្ស, ធម្មមេយេន គជ្ឈតោ;
សន្នេន ធម្មមេយស្ស, ធម្មគត្តំ អគណ្ណហំ។

“សតសហស្សចាធាយ, បុញ្ញគត្តំ ជរេមហំ;
នប្បមុទ្ធាមី ភារតោ, ធម្មមេយោ ន គជ្ឈតិ។

“យទា តុរំ សក្យមុនិ, រម្មេ កបិលវត្ថវេ;
គជ្ឈសិ ធម្មមេយេន, ភារតោ បរិមុច្ចហំ។

“សុញ្ញតំ អនិមិត្តញ្ច, តថាប្បណិហិតម្បិ ច;
ចតុរោ ច ជលេ សព្វេ, ធម្មេវំវិជនយី អហំ។

“អបរិមេយ្យចាធាយ, បត្តេមី តវ សាសនំ;
សោ មេ អត្តោ អនុប្បត្តោ, សន្តិបទមនុត្តរំ។

“វិនយេ ចារមី បត្តោ, យថាបិ ចាបិកោ ឥសិ;
ន មេ សមសមោ អត្ថិ, ធារេមី សាសនំ អហំ។

“វិនយេ ខន្ធកេ ចាបិ, តិកក្ខេនេ ច បញ្ចកេ;
ឯត្ថ មេ វិមតិ នត្ថិ, អក្ខវេ ព្យញ្ញនេបិ វា។

“និគ្គហោ បដិកម្មេ ច, ហំនាហំនេ ច កោវិទោ;
ឱសារណោ វុដ្ឋាបនេ, សព្ពត្ត ចារមី គតោ។

“វិនយេ ខន្ធកេ វាបិ, និក្ខិបិទ្វា បទំ អហំ;
ឧភតោវិនិវេបេទ្វា, រសតោ ឱសរេយ្យហំ។

“និរុត្តិយា សុកុសលោ, អត្តានត្ថេ ច កោវិទោ;

អនញ្ញាតំ មយា នត្ថិ, ឯកគ្គោ សត្ត សាសនេ។

“រូបឧក្ខោ អហំ អដ្ឋ, សក្យបុត្តស្ស សាសនេ;
កង្ខំ សត្តំវិនោទេមិ, ជិន្នាមិ សត្តសំសយំ។

“បទំ អនុបទញ្ញាបិ, អក្ខរញ្ញាបិ ព្យញ្ញនំ;
និទានេ បរិយោសានេ, សត្តត្ថ កោវិទោ អហំ។

“យថាបិ រាជា ពលវា, និគ្គល្ហាត្វា បរន្តបេ;
វិជិនិត្វាន សង្គាមំ, នគរំ តត្ថ មាបយេ។

“ចាការំ បរិខញ្ញាបិ, ឯសិកំ ធូរកោដ្ឋកំ;
អដ្ឋាលកេ ច វិវិដេ, ការយេ នគរេ ពហូ។

“សិដ្ឋាជកំ ចច្ចរញ្ច, សុរិកត្តន្តរាបណំ;
ការយេយ្យ សកំ តត្ថ, អត្តានត្ថវិនិច្ឆយំ។

“និគ្យាតត្ថំ អមិត្តានំ, ជិន្នាជិន្នញ្ច ជានិតុំ;
ពលកាយស្ស រក្ខាយ, សេនាបច្ចំ វេបេតិ សោ។

“អារក្ខត្ថាយ ភណ្ឌាស្ស, និធានកុសលំ នរំ;
មា មេ ភណ្ឌំវិនស្សីតិ, ភណ្ឌរក្ខំ វេបេតិ សោ។

“មមត្តោ ហោតិ យោ រញ្ជោ, វុទ្ធិយស្ស ច ឥច្ឆតិ;
តស្សាជិករណំ ទេតិ, មិត្តស្ស បដិបដ្ឋិតុំ។

“ឧប្បាតេសុ និមិត្តេសុ, លក្ខណេសុ ច កោវិទំ;
អដ្ឋាយកំ មន្តជរំ, ចោរោហិច្ឆេ វេបេតិ សោ។

“ឯតេហឡើយ សម្បជ្ជោ, ខត្តិយោតិ បរុច្ចតិ;
សនា រក្ខត្តិ រាជានំ, ចក្កវាកោវ ទុក្ខតំ។

“តថេវ តុំ មហាវីរ, ហតាមិត្តោវ ខត្តិយោ;
សនេវកស្ស លោកស្ស, ធម្មរាជាតិ វុច្ចតិ។

“តិត្តិយេ និហនិត្វាន, មារញ្ជាបិ សសេនកំ;
តមន្តការំ វិធមិត្វា, ធម្មនកំ អមាបយិ។

“សីលំ ចាការកំ តត្ថ, ញាណំ តេ ធូរកោដ្ឋកំ;
សន្វា តេ ឯសិកាវីរ, ធូរចាលោ ច សំវរោ។

“សតិបដ្ឋានមដ្ឋាលំ, បញ្ញា តេ ចច្ចរំ មុនេ;
ឥទ្ធិចានញ្ច សិដ្ឋាជំ, ធម្មវីចិ សុមាបិតា។

“សុត្តន្តំ អភិធម្មញ្ច, វិនយញ្ចាបិ កេវលំ;
នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ, ឯសា ធម្មសភា តវ។

“សុញ្ញតំ អនិមិត្តញ្ច, វិហារញ្ចប្បណីហិតំ;
អានេញ្ចញ្ច និរោធន ច, ឯសា ធម្មកុដី តវ។

“បញ្ញាយ អក្កោ និក្ខិត្តោ, បដិភានេ ច កោវិទោ;
សាវបុត្តោតិ នាមេន, ធម្មសេនាបតី តវ។

“បុត្វបចាតកុសលោ, ឥទ្ធិយា ចារមី គតោ;
កោលិតោ នាម នាមេន, ចោរោហិធ្វោ តវំ មុនេ។

“ចោរាណាករំសធរោ, ឧគ្គតេជា ទុរាសនោ;

ធុតវាទីគុណានគ្គោ, អក្ខនស្សោ តវំ មុនេ។

“ពហុស្សុតោ ធម្មធរោ, សព្វចាបី ច សាសនេ;
អានន្ទោ នាម នាមេន, ធម្មារក្ខោ តវំ មុនេ។

“ឯតេ សព្វេ អតិក្កម្ម, បមេសិ ភកវា មមំ;
វិនិច្ឆយំ មេ ចាទាសិ, វិនយេ វិញ្ញនេសិតំ។

“យោ កោចិ វិនយេ បញ្ចំ, បុច្ឆតិ ពុទ្ធសាវកោ;
តត្ថ មេ ចិន្ទនា នត្ថិ, តញ្ញោវត្ថំ កថេមហំ។

“យាវតា ពុទ្ធខេត្តម្ហិ, វេបេត្វា តំ មហាមុនិ;
វិនយេ មាទិសោ នត្ថិ, កុតោ ភិយ្យោ ភវិស្សតិ។

“ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, វរំ កដ្ឋតិ កោតមោ;
ឧចារិស្ស សមោ នត្ថិ, វិនយេ ខន្ធកេសុ ច។

“យាវតា ពុទ្ធកណ៌តំ, នវន្តំ សត្តសាសនំ;
វិនយោគធំ តំ សព្វំ, វិនយមូលបស្សិនោ។

“មម កម្មំ សវិត្វាន, កោតមោ សក្យបុគ្គលោ;
ភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា, វេតនេត្ថេ វេបេសិ មំ។

“សតសហស្សចាទាយ, ឥមំ វាជំ អបត្តយី;
សោ មេ អត្តោ អនុប្បត្តោ, វិនយេ ចារមី កតោ។

“សក្យានំ នន្ទិជននោ, កប្បកោ អាសហំ បុរេ;
វិជហិត្វាន តំ ជាតិ, បុត្តោ ជាតោ មហេសិនោ។

“ឥតោ ធុតិយកេ កប្ប, អញ្ញសោ នាម ខត្តិយោ;
អនន្តតេជោ អមិតយសោ, ភូមិចាលោ មហាទ្ធនោ។

“តស្ស រញ្ញោ អហំ បុត្តោ, ចន្ទនោ នាម ខត្តិយោ;
ជាតិមនេនុបត្តទ្វោ, យសភោគមនេន ច។

“នាគសតសហស្សានិ, សញ្ញាលង្គារភូសិតា;
តិធាបភិជ្ជា មាតង្គា, បរិវារេន្តិ មំ សទា។

“សពលេហិ បរេតោហំ, ឧយ្យានំ គន្ធកាមកោ;
អារុយ្ហ សិរិកំ នាគំ, នគរា និក្ខមី តទា។

“ចរណោន ច សម្បន្នោ, គុត្តទ្វារោ សុសំរុតោ;
នេវលោ នាម សម្ពុទ្ធោ, អាគច្ឆិ បុរេតោ មម។

“បេសេត្វា សិរិកំ នាគំ, ពុទ្ធិ អាសាទយី តទា;
តតោ សញ្ញាតកោចោ សោ, នាគោ នុទ្ធរតេ បទំ។

“នាគំ រុណ្ណាមនំ ទិស្វា, ពុទ្ធេ កោធំ អកាសហំ;
វិហោសយិត្វា សម្ពុទ្ធិ, ឧយ្យានំ អគមាសហំ។

“សាតំ តត្ថ នវិជ្ជាមិ, សិរោ បន្ទូលិតោ យថា;
បរិឡាហោន ឧប្បាមិ, មន្ទោវ ពទ្ធិសាទកោ។

“សសាគរន្តា បថី, អាទិត្តា វិយ ហោតិ មេ;
បិតុ សន្តិកុចាកម្ម, ឥទំ វចនមព្រាវី។

“អាសីវិសំវ កុបិតំ, អគ្គិក្ខន្ធិវ អាគតំ;

មត្តរំ កុញ្ញរំ ធន្តិ, យំ សយម្ពុមសាធិយី។

“អាសាធិតោ មយា ពុទ្ធា, យោរោ ឧគ្គតតោ ជិនោ;
បុរា សព្វេវិនស្សម, ឧមាបេស្សម តំ មុនី។

“នោ ច តំ និដ្ឋាបេស្សម, អត្តទន្តំ សមាហិតំ;
ឡិវេន សត្តទិវសា, វជ្ជមេ វិធមិស្សតិ។

“សុមេខលោ កោសិយោ ច, សិគ្គរោ ចាបិ សត្តកោ;
អាសាធិយីត្វា ឥសយោ, ឧគ្គតា តេ សវជ្ជកា។

“យទា កុប្បន្តិ ឥសយោ, សញ្ញតា ព្រហ្មចារិនោ;
សនេវកំ វិនាសេន្តិ, សសាគរំ សបព្ពតំ។

“តិយោជនសហស្សម្ហិ, បុរិសេ សន្និចាតយី;
អច្ចយំ ទេសនត្ថាយ, សយម្ពុ ឧបសង្កមី។

“អល្លវត្ថា អល្លសិរា, សព្វេវ បញ្ចលីកតា;
ពុទ្ធស្ស ចាទេ និបតិក្វា, ឥទំ វចនមព្រវី។

“ឧមស្ស ត្វំ មហាវីរ, អភិយាចតិ តំ ជនោ;
បរិឡាហំ វិនោទេហិ, មា នោ វជ្ជវិនាសយ។

“សនេវមាណុសា សព្វេ, សទានវា សវក្ខសា;
អយោមយេន ក្ខុជេន, សិរំ ភិន្ទេយ្យ មេ សទា។

“ធកេ អគ្គិ ន សណ្ឋាតិ, ពីជំ សេលេ ន រូបាតិ;
អគទេ កិមី ន សណ្ឋាតិ, កោចោ ពុទ្ធន ជាយតិ។

“យថា ច ភូមិ អចលា, អប្បមេយ្យា ច សាគរេ;
អនន្តរកា ច អាកាសោ, វេទំ ពុទ្ធា អខោភិយា។

“សនា ខន្តា មហាវីរ, ខមិតា ច តបស្សិនោ;
ខន្តានំ ខមិតានញ្ច, គមនំ តំ នវិជ្ជតិ។

“ឥទំ វត្ថាន សម្ពុទ្ធា, បរិឡាហំ វិនោទយំ;
មហាជនស្ស បុរតោ, នកំ អពុគ្គមី តទា។

“តេន កម្មេនហំ វីរ, ហីនត្ថំ អជ្ឈុចាគតោ;
សមតិក្កម្ម តំ ជាតី, ចារិសី អភយំ បុរំ។

“តទាបិ មំ មហាវីរ, ឧយ្ហមានំ សុសណ្ឌិតំ;
បរិឡាហំ វិនោទេសិ, សយម្ពញ្ច ខមាបយី។

“អជ្ឈាបិ មំ មហាវីរ, ឧយ្ហមានំ តិហគ្គិកិ;
និព្វាបេសិ តយោ អគ្គិ, សីតិភាវញ្ច ចាបយី។

“យេសំ សោតាវជានត្ថិ, សុណាថ មម ភាសតោ;
អត្ថំ តុយ្ហំ បវក្ខាមិ, យថា ទិដ្ឋំ បទំ មម។

“សយម្ពំ តំ វិមាទេត្វា, សន្តចិត្តំ សមាហិតំ;
តេន កម្មេនហំ អជ្ឈ, ជាតោម្ហិ និចយោនិយំ។

“មា វោ ខណំ វិរាធម៌, ខណាតីតា ហិ សោចរេ;
សនត្ថេ វាយមេយ្យាថ, ខណោ វោ បដិចាទិតោ។

“ឯកច្ឆានញ្ច វមនំ, ឯកច្ឆានំ វិរេចនំ;

វិសំ ហាលាហាលំ ឯកេ, ឯកេច្ឆានញា ឱសធំ។

“វមនំ បដិបន្នានំ, ជលជ្ជានំ វិវេចនំ;
ឱសធំ ជលលាភីនំ, បុញ្ញកេត្តំ កវេសិនំ។

“សាសនេន វិរុទ្ធានំ, វិសំ ហាលាហាលំ យថា;
អាសីវិសោ ទិដ្ឋវិសោ, ឯវំ ឈាបេតិ តំ នវំ។

“សកី បីតំ ហាលាហាលំ, ឧបរុន្ទតិ ជីវិតំ;
សាសនេន វិរុដ្ឋិត្វា, កប្បកោដិម្ហិ ឧយ្ហតិ។

“ខន្តិយា អវិហីសាយ, មេត្តចិត្តវតាយ ច;
សនេវកំ សោ តាវេតិ, តស្មា តេ អវិរាជិយា។

“លាភាលាកេ ន សង្ខន្តិ, សម្មាននវិមានេន;
បថវិសទិសា ពុទ្ធា, តស្មា តេ ន វិរាជិយា។

“នេវនេត្ត ច វជកេ, ចោវេ អន្តុលីមាលកេ;
រាហុលេ ធនចាលេ ច, សព្ពេសំ សមកោ មុនិ។

“ឯតេសំ បដិយោ នត្តិ, រាគោមេសំ ន វិជ្ជតិ;
សព្ពេសំ សមកោ ពុទ្ធា, វជកស្សោរសស្ស ច។

“បន្តេ ទិស្វាន កាសារំ, ធម្មិតំ មិទ្ធមត្តិតំ;
សិរស្មី អញ្ចលី កត្វា, វន្តិតព្ពំ ឥសិទ្ធជំ។

“អព្ពតីតា ច យេ ពុទ្ធា, វត្តមាណា អនាគតា;
ធរដេនានេន សុដ្ឋន្តិ, តស្មា ឯតេ នមស្សិយា។

“សត្តកប្បំ សុវិនយំ, ធារេមិ ហធយេនហំ;
នមស្សមាធាវិនយំ, វិហរិស្សមិ សត្តនា។

“វិនយោ អាសយោ មហ្គំ, វិនយោ ហំនចន្តមំ;
កប្បមិ វិនយេ វាសំ, វិនយោ មម គោចរោ។

“វិនយេ ចារមិប្បត្តោ, សមថេ ចាបិ កោវិទោ;
ឧចាលិ តំ មហាវីរ, ចាទេ វន្តតិ សត្តនោ។

“សោ អហំ វិចរិស្សមិ, គាមា គាមំ បុរា បុរំ;
នមស្សមាធា សម្ពុទ្ធំ, ធម្មស្ស ច សុធម្មតំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្គំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

តត្ថ ហិ នំ សត្តា សយមេវ សកលំ វិនយបិដកំ ឧគ្គណ្ណាបេសិ។ សោ
អបរភាគេ ភារុក្ខកវត្ថុំ (ចារា. ៧៨) អដ្ឋកវត្ថុំ (ចារា. ១៥៨)
កុមារកស្សបវត្ថុន្តិ ឥមាធិ ឥណ្ឌិ វត្ថុនិ វិនិច្ឆយិ។ សត្តា ឯកេកស្មី វិនិច្ឆ័តេ
សាធុការំ ធិត្វា តយោបិ វិនិច្ឆយេ អដ្ឋប្បត្តិ កត្វា ថេរំ វិនយធរានំ អគ្គជ្ជានេ
វេបេសិ។ សោ អបរភាគេ ឯកស្មី ឧបាសថទិវសេ ចាតិមោក្ខុទ្ទេសសមយេ
ភិក្ខុ ឱវទន្តោ -

២៤៩.

“សទ្ធាយ អភិនិក្ខម្ម, នវបព្ពជិតោ នរោ;
មិត្តេ ភជេយ្យ កល្យាណោ, សុទ្ធាជីវេ អតន្តិតេ។

២៥០.

“សទ្ធាយ អភិនិក្ខម្ម, នវបព្ពជិតោ នរោ;

សង្ឃស្មីវិហារំ ភិក្ខុ, សិក្ខេវវិនយំ ពុទ្ធា។

២៥១.

“សទ្ទាយ អភិក្ខុម្ហ, នវបព្ពជិតោ នរោ;

កប្បាកប្បេសុ កុសលោ, ចរេយ្យ អបុរក្ខតោ”តិ។ - តិស្សោ គាថា
អភាសិ;

តត្ថ សទ្ទាយាតិ សទ្ធានិមិត្តំ, ន ជីវិតត្ថន្តិ អត្ថោ។ សទ្ទាយាតិ វា កម្មជលានិ
រតនត្ថយគុណញ្ច សទ្ធិហិត្វា។ អភិក្ខុម្ហាតិ យរាវាសតោ និក្ខមិត្វា។
នវបព្ពជិតោតិ នរោ ហុត្វា បព្ពជិតោ, បឋមវេយេ វេ បព្ពជិតោ។ នរោតិ
សាសនេ សិក្ខាយ អភិនរោ ធម្មារោ។ មិត្ត ភជេយ្យ កល្យាណេ សុទ្ធាជីវេ
អតន្តិតេតិ “បិយោ គរុ ភាវនីយោ”តិអាធិនា (អ. និ. ៧.៣៧) វុត្តលក្ខណោ
កល្យាណមិត្ត, មិច្ឆាជីវិតវិវដ្តនេន សុទ្ធាជីវេ, អារទ្ធវិវិយតាយ អតន្តិតេ
ភជេយ្យ ឧបសង្កមេយ្យ, តេសំ ឱវាទានុសាសនិបដិក្កហណាវសេន សេវេយ្យ។
សង្ឃស្មីវិហារន្តិ សង្ឃ ភិក្ខុសមូហោ វត្ថបជីវិតបូរណាវសេនវិហារន្តោ។ សិក្ខេវ
វិនយំ ពុទ្ធាតិ ពោធិញ្ញាណតាសុកុសលោ ហុត្វាវិនយបរិយត្តិ សិក្ខេយ្យ។
វិនយោ ហិ សាសនស្ស អាយុ, តស្មី បិតេ សាសនំ បិតំ ហោតិ។ “ពុទ្ធា”តិ ច
បឋន្តិ, សោ វេត្ថោ។ កប្បាកប្បេសូតិ កប្បិយាកប្បិយេសុ កុសលោ
សុត្តវសេន សុត្តានុលោមវសេន ច និបុណោ នេកោ។ អបុរក្ខតោតិ ន
បុរក្ខតោ តណ្ហាធិហិ កុតោចិ បុរក្ខារំ អបច្ឆាសីសន្តោ ហុត្វាវិហារេយ្យ។

ឧបាលិត្ថោគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ឧត្តរចាលត្ថោគាថាវណ្ណានា

បណ្ឌិត វត ម៉ សន្តិ អាយស្ថិតា ឧត្តរចាលត្ថេរស្ស គាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
 អយម្យំ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
 វិបស្សិស្ស ភគវតោ គមនមគ្គេ សេតុំ កាវាបេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន
 ទេវមនុស្សេសុ សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ ព្រាហ្មណកុលេ
 និព្ពត្តិត្វា ឧត្តរចាលោតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ យមកថាជិហារិយំ ទិស្វា
 បដិលទ្ធសន្នោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករោតិ។ តស្ស ឯកទិវសំ
 អយោនិសោមនសិការវសេន អនុភូតាវម្ពណំ អនុស្សវន្តស្ស កាមរាគោ
 ឧប្បជ្ជិ។ សោ តាវទេវ សហោឡំ ចោរំ គណ្ណាន្តោ វិយ អត្ថនោ ចិត្តំ និគ្គហេត្វា
 សំវេគជាតោ បដិបក្ខមនសិការេន កិលេសេ វិក្ខម្ភេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ
 ករោន្តោ ភាវនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្ថំ អបធានេ (អប.
 ថេរ ២.៤៧.១៦-២០) -

“វិបស្សិនោ ភគវតោ, ចង្គ្គមន្តស្ស សម្មា;
 បសន្នចិត្តោ សុមនោ, សេតុំ កាវាបយី អហំ។

“ឯកទតិតោ កប្បេ, យំ សេតុំ ការយី អហំ;
 ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, សេតុទានស្សិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
 អរហត្តំ បន បត្វា អត្ថនោ បដិបត្តិ បច្ឆវេក្ខិត្វា សីហនាទំ ននន្តោ -

២៥២.

“បណ្ឌិត វត ម៉ សន្តិ, អលមត្ថវិចិត្តកំ;
 បញ្ច កាមគុណា លោកេ, សម្មោហា ចាតយីសុ មំ។

២៥៣.

“បក្ខុឆ្មោ មារវិសយេ, ទន្ធិសល្លសមប្បតោ;
អសក្ខី មច្ចុរាជស្ស, អហំ ចាសា បមុច្ចិតុំ។

២៥៤.

“សព្វេ កាមា បហីនា មេ, ភវា សព្វេ បទាលិតា;
វិក្ខិណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ធានិ បុណព្វវេ”តិ។ -

តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ បណ្ឌិតំ វត មំ សន្តន្តិ សុតចិន្តាមយាយ បញ្ញាយ វសេន
បញ្ញាសម្បន្នម្បិ នាម មំ សមាណំ។ អលមត្ថវិចិត្តកត្តិ អត្ថនោ ច បរេសញ្ច អត្ថំ
ហិតំ វិចិត្តតុំ សមត្ថំ, អលំ វា បរិយត្ថំ អត្ថស្ស វិចិត្តកំ, កិលេសវិទ្ធិសនសមត្ថំ
អត្ថទស្សនំ វា, សព្វមេតំ អត្ថនោ អន្តិមភវិកតាយ ជេរោ វទតិ។ បញ្ច
កាមគុណាតិ រូបាធម្មោ បញ្ច កាមកោដ្ឋាសា។ លោកេតិ តេសំ
បវត្តិដ្ឋានទស្សនំ។ សម្មាហាតិ សម្មាហានិមិត្តំ អយោនិសោមនសិការហេតុ។
សម្មាហាតិ វា សម្មាហានា សម្មាហាករា។ ចាតយីស្វតិ ជីវការតោ ចាតេសុំ,
លោកេតោ វា ឧត្តរិតុកាមំ មំ លោកេ ចាតយីស្វតិ អត្តោ។

បក្ខុឆ្មោតិ អនុបរិដ្ឋោ។ មារវិសយេតិ កិលេសវិសយេ កិលេសមារស្ស
បវត្តិដ្ឋានេ, តស្ស វសំ គតោតិ អធិប្បាយោ។ ទេវបុត្តមារស្ស វា ឥស្សរិយដ្ឋានេ
តំ អនុបរិសិទ្ធា បិតោ។ ទន្ធិសល្លសមប្បតោតិ ទន្ធិំ ជិវំ, ទន្ធូន វា សល្លេន
សមប្បតោ, រាគសល្លេន ហធមំ អាហាច្ចវិទ្ធោ។ អសក្ខី មច្ចុរាជស្ស, អហំ
ចាសា បមុច្ចិតុំ អគ្គមគ្គសណ្ឋាសេន រាគាទិសល្លំ អនវសេសតោ
ឧទ្ធរឆ្មោយេវ រាគពន្ធនសម្ពាតា មច្ចុរាជស្ស ចាសា អហំ បរិមុច្ចិតុំ អសក្ខី,
តតោ អត្តានំ បមោចេសី។

តតោ ឯវ ច សព្វេ កាមា បហីនា មេ, ភវា សព្វេ បទាលិតាតិ
វត្តារម្មណាធិកេនេន អនេកភេទភិក្ខុ សព្វេ កិលេសកាមា អរិយមគ្គេន
សមុច្ឆេទវសេន មយា បហីនា។ កិលេសកាមេសុ ហិ បហីនេសុ វត្តកាមាបិ
បហីនា ឯវ ហោតិ។ តថា កាមភវកម្មភវាធម្មោ ភវា សព្វេ មគ្គញ្ញាណាសីនា
បទាលិតាវិទ្ធិសីតា។ កម្មភវេសុ ហិ បទាលិតេសុ ឧបបត្តិភវា បទាលិតា ឯវ
ហោតិ។ ឯវ កម្មភវានំ បទាលិតត្ថា ឯវ វិក្ខិណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថំ ធានិ
បុណ្ណវេតិ។ តស្សត្ថោ ហោជ្ជា វុត្ថោយេវ។ ឥធមេវ ច ថេរស្ស អញ្ញាញាករណំ
អហោសិ។

ឧត្តរចាលត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. អភិក្ខតត្ថេរគាថាវណ្ណានា

សុណាមញ្ញាតយោ សព្វេតិ អាយស្មតោ អភិក្ខតត្ថេរស្ស គាថា។ កា
ឧប្បត្តិ? អយម្មិ បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ឧបចិនន្តោ
វេស្សភុស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ តាធិសេន
កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេន សាសនេ អភិប្បសន្នោ អហោសិ។ សោ សត្តវិ
បរិនិព្វតេ តស្ស ធាតុំ គហេតុំ មហាជនេ ឧស្សាហំ ករោន្តេ សយំ សព្វបឋមំ
គន្លោធកេន ចិត្តកំ និព្វាបេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ
សំសារន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បនេ វេឋបុរនគរេ រាជកុលេ និព្វត្តិត្វា អភិក្ខតោតិ
លទ្ធាមោ បិតុ អច្ចយេន រជ្ជំ ការេតិ។ តស្មិញ្ញា សមយេ ភគវា ជនបទចារិកំ
ចរន្តោ អនុបុព្វេន តំ នគរំ ចាបុណិ។ តតោ សោ រាជា “ភគវា កិរ មម នគរំ
អនុប្បត្តោ” តិ សុត្វា សត្តុ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា ធុតិយធិវសេ មហាធានំ
បវត្តេសិ។ ភគវា ភុត្តារី តស្ស រញ្ញោ អជ្ឈាសយានុរូបំ អនុមោទនំ
ករោន្តោយេវ វិត្តារតោ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ ធម្មំ សុត្វាលទ្ធប្បសានោ រជ្ជំ

បហាយ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ សន្នាកាសិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ
២.៤៧.១១-១៥) -

“ធូរមាទេ សរីរម្ហិ, វេស្សកុស្ស មហោសិនោ;
គន្លោធកំ គហេត្វាន, ចិតំ និព្វាបយី អហំ។

“ឯកតីសេ ឥតោ កហ្មេ, ចិតំ និព្វាបយី អហំ;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, គន្លោធកស្សិទំ ជលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មយ្ហំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហត្តំ បន បត្វាវិមុត្តិសុខេនវិហារន្តេ តស្មី តស្ស ញាតកា អមច្ឆា
ចារិសង្ខា នាគរា ជានបទាតិ សព្វេ សមាគន្ធា, “ភន្តេ, កស្មា ភំ អម្ពេ អនាថេ
កត្វា បព្ពជិតោ”តិ បរិទេវីសុ។ ថេរោ តេ ញាតិបមុខេ មនុស្សេ បរិទេវន្តេ ទិស្វា
តេសំ អត្តនោ បព្ពជ្ជការណាវិការំនមុខេន ធម្មំ កថេន្តោ -

២៥៥.

“សុណាថ ញាតយោ សព្វេ, យាវន្តេត្ថ សមាគតា;
ធម្មំ វោ ទេសយិស្សាមិ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បនំ។

២៥៦.

“អារម្មណំ និក្ខមថ, យុញ្ញថ ពុទ្ធសាសនេ;
ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នធូរការំវ កុញ្ញរោ។

២៥៧.

“យោ ឥមស្មី ធម្មវិនយេ, អប្បមត្តោ វិហស្សតិ;

បហាយ ជាតិសំសារំ, ធុក្ខុស្សន្តំ ករិស្សតី"តិ។ - តិស្សោ កាថា
អភាសិ;

តត្ថ សុណាថាតិ និសាមេថ, ឥនានិ មយា វុច្ចមានំ ឱហិតសោតា
សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារេថាតិ អត្ថោ។ ញាតយោតិ ញាតី បមុខេ កត្វា
តេសំ សព្ពេសំ អាលបនំ, តេនាហា "សព្ពេ យាវន្តត្ថ សមាគតា"តិ, យាវន្តោ
យត្ថកា ឯត្ថ សមាគមេ, ឯតិស្សំ វា មម បព្ពជ្ជាយ សមាគតាតិ អត្ថោ។

ឥនានិ យំ សន្ធាយ "សុណាថា"តិ សវនាណត្តិកវចនំ កតំ, តំ "ធម្មំ វោ
ទេសយិស្សមី"តិ បដិជាតិក្វា "ធុក្ខា ជាតិ បុនប្បុន"តិ អាទិនា ទេសេតុំ អារភិ។
តត្ថ ធុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនត្ថ ជាតិ នាមេសា គព្ពោក្កន្តិមូលកាធិភេទស្ស
ជរាធិភេទស្ស ច អនេកវិហិតស្ស ធុក្ខុស្ស អធិជ្ជានភាវតោ ធុក្ខា។ សា
បុនប្បុនំ បវត្តមាណា អតិវិយ ធុក្ខា។

តស្សា បន ជាតិយា សមតិក្កមនត្ថំ ឧស្សាហោ ករណីយោតិ ទស្សេន្តោ
អាហា "អារម្មថា"តិ អាទិ។ តត្ថ អារម្មថាតិ អារម្មធាតុសម្ពាតំ វិរិយំ ករោថ។
និក្កមថាតិ កោសជ្ជបក្ខតោ និក្ខន្តត្ថា និក្កមធាតុសម្ពាតំ តទុត្តរី វិរិយំ
ករោថ។ យុញ្ញេថ ពុទ្ធសាសនេតិ យស្មា សីលសំវារោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា
ភោជនេ មត្តញ្ញតា សតិសម្បជញ្ញត្ថិ ឥមេសុ ធម្មេសុ បតិជ្ជិតានំ
ជាគិរិយានុយោគវសេន អារម្មនិក្កមធាតុយោ សម្បជ្ជន្តិ, តស្មា តថាភូតា
សមថវិបស្សនាសម្ពាតេ អធិសីលសិក្ខាធិសម្ពាតេ វា ភគវតោ សាសនេ
យុត្តប្បយុត្តា ហោថ។ ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាភាវំ កុញ្ញរោតិ ឯវំ
បដិបជ្ជន្តោ ច តេធាតុឥស្សរស្ស មច្ចុរាជស្ស វសំ សត្តេ នេតីតិ តស្ស
សេនាសម្ពាតំ អពលំ ធុព្ពលំ យថា នាម ថាមពលូបបន្នោ កុញ្ញរោ នឡេហិ

កត់ អគារ ខណ្ឌនេវ វិទ្យុសេតិ, ឯវមេវ កិលេសគណំ ធុនាជវិធមជ
វិទ្យុសេថាតិ អត្ថោ។

ឯវំ បន ពុទ្ធសាសនេ ឧស្សហំ ករោន្តស្ស ឯកំសិកោ ជាតិទុក្ខស្ស
សមតិក្កមោតិ ឧស្សន្តោ “យោ ឥមស្មី” ត្ថិអាទិនា តតិយំ កាជមាហ។ តំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អភិភូតត្ថេវតាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. គោតមត្ថេវតាថាវណ្ណានា

សំសរន្តិ អាយស្មតោ គោតមត្ថេវស្ស តាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយំ កិវ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេ បុញ្ញានិ ករោន្តោ សិខិម្ហិ ភគវតិ
បរិនិព្វតេ តស្ស ចិតកំ ទេវមនុស្សសុ បូជេន្តេសុ អជ្ជហិ ចម្បកបុប្ផហិ ចិតកំ
បូជេសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ
សក្យរាជកុលេ និព្វត្តិត្វា គោតមោតិ គោត្តវសេនេវ អភិលក្ខិតនាមោ
វយប្បត្តោ សត្តុ ញាតិសមាគមេ បដិលទ្ធសទ្ធា បព្ពជិត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ
ករោន្តោ ធម្មភិញ្ញោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ អបទានេ (អប. ថេវ ២.៤៧.៦-១០) -

“ឈាយមាណស្ស ភគវតោ, សិខិនោ លោកពន្ធនោ;
អជ្ជ ចម្បកបុប្ផានិ, ចិតកំ អភិរោបយី។

“ឯកតីសេ ឥតោ កប្បេ, យំ បុប្ផមភិរោបយី;
ទុក្ខតី នាភិជានាមិ, ចិតបូជាយិទំ ដលំ។

“កិលេសា ឈាបិតា មហ្មំ... បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន” ត្ថិ។

ធម្មតិញ្ញា បន ហុត្វាវិមុត្តិសុខេនវិហារន្តោ ឯកទិវសំញាតកេហិ
“កស្មា, ភន្តេ, អម្ពេ បហាយ បព្ពជិតោ”តិ បុដ្ឋោ សំសារេ អត្តនា
អនុក្ខតទុក្ខញ្ញោវ ឥនានិ អធិគតំ និព្វានសុខញ្ញោ បកាសេន្តោ -

២៥៨.

“សំសរញ្ញំ និរយំ អគច្ឆិស្សំ, បេតលោកមគមំ បុនប្បុន;
ទុក្ខមម្ហិបិ តិវច្ឆានយោនិយំ, នេកេនា ហិ វុសិតំ ចិរំ មយា។

២៥៩.

“មាណុសោបិ ច ភវេតិរាជិតោ, សគ្គកាយមគមំ សកី សកី;
រូបធាតុសុ អរូបធាតុសុ, នេវសញ្ញិសុ អសញ្ញិសុដ្ឋិតំ។

២៦០.

“សម្ពុវា សុវិទិតា អសារកា, សម្ពុតា បចលិតា សនេរិតា;
តំ វិទិត្វា មហាមហត្ថសម្ពុរំ, សន្តិមេវ សតិមា សមជ្ឈក”ន្តិ។ -

តីហិ កាថាហិ តេសំ ធម្មំ នេសេសិ។

តត្ថ សំសរន្តិ អនាទិមតិ សំសារេ សំសរន្តោ កម្មកិលេសេហិ បញ្ចសុ
គតីសុ ចវនុបចាតវសេន អបរាបរំ សំសរន្តោតិ អត្តោ។ ហីតិ និចាតមត្តំ។
និរយំ អគច្ឆិស្សន្តិ សញ្ញាវាទិកំ អដ្ឋវិធំ មហានិរយំ, កុក្កឡាទិកំ សោឡសវិធំ
ឧស្សននិរយញ្ញោ បដិសន្ធិវសេន ឧបគច្ឆិ។ “បុនប្បុន”ន្តិ ឥទំ ឥនាបិ អានេតព្ពំ។
បេតលោកន្តិ បេត្តិវិសយំ, ឧប្បិចាសាទិភេទំ បេតត្ថភាវន្តិ អត្តោ។ អគមន្តិ
បដិសន្ធិវសេន ឧបគច្ឆិ ឧបបច្ឆិ។ បុនប្បុនន្តិ អបរាបរំ។ ទុក្ខមម្ហិបិ តិ អញ្ញាមញ្ញំ
តិខិណកសាបតោនាភិយាតាទិទុក្ខហិ ទុស្សហាយបិ។ លិដ្ឋិវបល្លាសេន
ហេតុំ វុត្តំ “ទុក្ខមម្ហិបិ”តិ។ តិវច្ឆានយោនិយន្តិ មិគបក្ខិអាទិភេទាយ

តិរច្ឆានយោនីយំ។ នេកជា ហីតិ ឌីដ្ឋកោណាគប្រភាទិវសេន ចេវ
កាកពលាកកុលលាទិវសេន ច អនេកប្បការំ អនេកវារញ្ច ចិរំ ធីយមធ្វានំ
មយា វុសិតំ និច្ចំ ឧត្រស្កមាទសតាទិវសេន ទុក្ខំ អនុភូតំ។ តិរច្ឆានយោនីយំ
និព្ពត្តសត្តោ មហាមូឡ្ហតាយ ចិរតំ តត្ថេវ អបរាបរំ បរិវត្តតីតិ ទស្សនត្ថំ ឥធី
“ចិរ”ន្តិ វុត្ថំ។

មាណុសោបិ ច ភវេតិរាជិតោតិ មនុស្សត្ថភាវោបិ មយា តាទិសេន
កុសលកម្មនា សមវាយេន អភិរាជិតោ សាធិតោ អធិគតោ។
កាណាគប្បចោបមសុត្តមេត្ត (ម. និ. ៣.២៥២; សំ. និ. ៥.១១១៧) ឧទាហរិតព្រំ។
សត្តកាយមគមំ សកី សកិន្តិ សត្តគតិសម្ពាតំ កាមាវចរទេវកាយំ សកី
សកី កធាចិ កធាចិ ឧបបន្ននវសេន អគច្ឆី។ រូបធាតុសូតិ
បុព្វជ្ជនកវគ្គបរិយោសានេសុ រូបភវេសុ អរូបធាតុសូតិ អរូបភវេសុ។
នេវសញ្ញិសុ អសញ្ញិសុជ្ជិតន្តិ រូបារូបធាតុសុ ច ន កេវលំ សញ្ញិសុ ឯវ, អថ ខោ
នេវសញ្ញានាសញ្ញិសុ អសញ្ញិសុ ច ឧបបន្ន បីតំ មយាតិ អានេត្វា យោជេតព្រំ។
នេវសញ្ញិគ្គហណោន ហេតុ នេវសញ្ញានាសញ្ញិភវោ គហិតោ។ យធិបិមេ ទ្វេភវា
រូបារូបធាតុគ្គហណោនេវ គយ្ហន្តិ, យេ បន ឥតោ ពាហិរកា តត្ថ និច្ចសញ្ញិនោ
ភវិរិមោក្ខសញ្ញិនោ ច, តេសំ តស្សា សញ្ញាយ មិច្ឆាភាវទស្សនត្ថំ វិសុ
គហិតាតិ ទជ្ជព្រំ។

ឯវំ ទ្វិហិ កាថាហិ ភវមូលស្ស អនុបច្ឆិន្តត្តា អនាទិមតិ សំសារេ អត្តនោ
វដ្ឋទុក្ខានុករំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទុបច្ឆេទនវិវដ្តសុខានុករំ ទស្សេត្តោ
“សម្ពា”តិអាទិនា តតិយំ កាថមាហា។ តត្ថ សម្ពាតិ ភវា។ កាមភវាទយោ ឯវ
ហិ ហេតុបច្ចយសមវាយេន ភវន្តីតិ ឥធី សម្ពាតិ វុត្តា។ សុវិទិតាតិ
វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ សុដ្ឋវិទិតា។ អសារកាតិអាទិ តេសំ

វិធីតាការឧស្សនំ។ តត្ថ អសារកាតិ និច្ចសារាទិសារវហិតា។ សង្ខតាតិ
សមេច្ច សម្ពុយ្យ បច្ចយេហិ កតា។ បចលិតាតិ សង្ខតត្ថា ឯវ ឧប្បាទដរាទិហិ
បការតោ ចលិតា អនវដ្ឋិតា។ សនេរិតាតិ សទា សព្ពកាលំ ភន្ត្រន ឯវិតា,
ឥត្តរា ភន្ត្រកាមិនោ បភន្ត្រនោតិ អត្ថោ។ តំវិទិត្វា មហាមត្តសម្ពុវន្តំ តំ យថាវុត្តំ
សង្ខតសភាវំ អត្តសម្ពុវំ អត្តនិ សម្ពុតំ អត្តាយត្តំ ឥស្សរាទិវសេន អបរាយត្តំ
បរិញ្ញាភិសមយវសេន អហំវិទិត្វា តប្បដិបក្ខក្ខតំ សន្តិមេវ និព្វានមេវ
មគ្គបញ្ញាសតិយា សតិមា ហុត្វា សមជ្ឈកំ អធិគច្ឆី អរិយមគ្គភាវនាយ
អនុប្បត្តោតិ។ ឯវំ ថេរោ ញាតកានំ ធម្មទេសនាមុខេន អញ្ញំ ព្យាកាសិ។

គោតមត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៥. ហារិតត្ថេរកាថាវណ្ណានា

យោ បុព្វេ ករណីយានីតិ អាយស្មតោ ហារិតត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ?
អយម្មិ បទុមុត្ថរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហេ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ
សត្តិវិ បរិនិព្វតេ តស្ស ចិត្តកម្មជាយ កយិរមាណាយ គន្ធន បូជំ អកាសិ។ សោ
តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី ពុទ្ធប្បាទេ សាវត្ថិយំ
ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វា ហារិតតោតិ លទ្ធនាមោ វយប្បត្តោ ជាតិមានំ
និស្សាយ អញ្ញោ វសលវាទេន សមុទាចរតិ។ សោភិត្តំ សន្តិកំ គន្ធា ធម្មំ សុត្វា
បដិលទ្ធសន្ទោ បព្ពដិតោបិ ចិរបរិចិតត្តា វសលសមុទាចារំ នវិស្សន្ទិ។
អថេកទិវសំ សត្ត សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា សញ្ញាតសំវេកោវិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា
អត្តនោ ចិត្តប្បវត្តិ ឧបបរិក្ខន្តោ មាណុស្ឋវិគ្គហិតតំ ទិស្វា តំ បហាយ វិបស្សនំ
ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណិ។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ថេរ ២.៤៦.៦៣-៦៧)

“ចិត្តាសុ កុរុមាណសុ, ឆានាគន្ធសមាហរេ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, គន្ធមុដ្ឋិមបូជយី។

“សតសហស្សតោ កប្បេ, ចិត្តកំយមបូជយី;
ទុក្ខតី នាភិជាតាមិ, ចិត្តបូជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្មំ...បេ.... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។

អរហា បន ហុត្វាវិមុត្តិសុខំ អនុភវន្តោ “យោ បុព្វេ ករណីយានី”តិអាទិនា
តីហិ កាថាហិ ភិក្ខុនំ ឌីវាទទានមុខេន អញ្ញំ ព្យាកាសិ។ តាសំ អត្តោ ហេជ្ជា
វុត្តោយេវ។

ហារិតត្ថេរកាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៦. វិមលត្ថេរកាថាវណ្ណានា

ចាបមិត្តតិ អាយស្មតោវិមលត្ថេរស្ស កាថា។ កា ឧប្បត្តិ? អយម្បិ
បុរិមពុទ្ធសុ កតាធិការោ តត្ថ តត្ថ ភវេវិវដ្តបនិស្សយំ បុញ្ញំ ឧបចិនន្តោ
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ កាលេ កុលគេហោ និព្វត្តិត្វាវិញ្ញតំ បត្តោ សត្តិ
បរិនិព្វតេ សាធុក៏ឡនទិវសេសុ វីតិវត្តេសុ សត្តុ សរីរំ គហេត្វា ឧចាសកេសុ
លាបនជ្ជានំ គច្ឆន្តេសុ សត្តុ គុណោ អាវដ្ឋិត្វា បសន្នមានសោ សុមនបុប្ផហិ
បូជមកាសិ។ សោ តេន បុញ្ញកម្មេន ទេវមនុស្សេសុ សំសរន្តោ ឥមស្មី
ពុទ្ធប្បាទេ ពារាណសិយំ ព្រាហ្មណកុលេ និព្វត្តិត្វាវិមលោតិ លទ្ធនាមោ
វយប្បត្តោ សោមមិត្តត្ថេរំ និស្សយ សាសនេ បព្ពជិត្វា តេនេវ ឧស្សហិតោ
វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា នចិរស្សេវ អរហត្តំ ចាបុណី។ តេន វុត្តំ អបទានេ (អប. ខេរ
២.៤៦.៥៨-៦២) -

“នីហរន្តេ សរីរម្ពី, វដ្តមាណសុ ភេរិសុ;
បសន្នចិត្តោ សុមនោ, បដ្ឋិបុប្ផមប្បជយី។

“សតសហស្សិតោ កល្យ, យំ បុប្ផមភិប្បជយី;
ទុគ្គតី នាភិជាតាមិ, ទេហប្បជាយិទំ ជលំ។

“កិលេសាលាបិតា មហ្គំ...បេ... កតំ ពុទ្ធស្ស សាសន”ន្តិ។
អរហត្ថំ បន បត្វា អត្តនោ សហាយស្ស ភិក្ខុស្ស ឡាទំ ទេន្តោ -

២២៤.

“ចាបមិត្តេ វិវដ្តេត្វា, ភជេយ្យត្ថមបុគ្គលំ;
ឡាទេ ចស្ស តិជ្ជេយ្យ, បត្តេន្តោ អចលំ សុខំ។

២២៥.

“បរិត្តំ ធារុមារុយ្ហ, យថា សីទេ មហាណ្ណវេ;
ឯវំ កុសីតមាកម្ម, សាធុជីវីបិ សីទតិ;

តស្មា តំ បរិវដ្តេយ្យ, កុសីតំ ហីនវីរិយំ។

២២៦.

“បរិវិត្តេហិ អរិយេហិ, បហិតត្តេហិ ឈាយិភិ;
និច្ចំ អារទ្ធវីរិយេហិ, បណ្ឌិតេហិ សហាវសេ”តិ។ -

តិស្សោ គាថា អភាសិ។

តត្ថ ចាបមិត្តេតិ អកល្យណមិត្តេ អសប្បវិសេ ហីនវីរិយេ។ វិវដ្តេត្វាតិ តំ
អភជនវសេន ទូរតោ វដ្តេត្វា។ ភជេយ្យត្ថមបុគ្គលន្តិ សប្បវិសំ បណ្ឌិតំ

កល្យាណមិត្តំ ឌីវាទានុសាសនីកហាណវសេន សេវេយ្យ។ ឌីវាទេ ចស្ស
តិជ្ជេយ្យាតិ អស្ស កល្យាណមិត្តស្ស ឌីវាទេ អនុសិដ្ឋិយំ យថានុសិដ្ឋំ
បដិបទ្គនវសេន តិជ្ជេយ្យ។ បត្តេន្តាតិ អាកម្ព័ន្តេ។ អចលំ សុខន្តិ និព្វានសុខំ
ជលសុខញ្ច។ តម្បី ហិ អកុប្បការតោ “អចល”ន្តិ វុច្ចតិ។ សេសំ វុត្តត្ថមេវ។

វិមលត្ថេរគាថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តិកនិចាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

